

MÜDÂFAASI

Düzenleyen: bilginDK
2018-07-12

Kayhan
Yayınları

IBN KUTAYBE

TE'VÎLU MUHTELİFÎ'L HADÎS

HADÎS

KAYIHAN YAYINEVİ Umumi Neşriyat Nu: 6

İslâmî İlimler Serisi: Nu: 2

Ankara Cad. No.123
Nurlu Merkez Hanı
Kat 2 Daire 201-202
SİRKECİ- İSTANBUL
Tel:527 23 84-513 51 90

İBN KUTEYBE

(213-276/828-889)

نَوَائِدُ مُخْتَلِفِ الْحَدِيثِ

"Te'vîlu Muhtelif'il Hadîs"

HADİS MÜDÂFAASI

İKİNCİ BASKI

Tercüme ve Notlar

Doç.Dr. M.Hayri Kırbaşoğlu

**Tercümede "Te'vîlu Muhtelif'il Hadis'in
1393/ 1973 Beyrut baskısı esas alınmıştır.**

**• TE'VILU MUHTELİF'İL HADİS İBN
KUTEYBE'den Mehmed H. Kırbaşoğlu**

• Copyright : Kayıhan Yayınevi

• Dizgi : Umran Yayıncılık

• Baskı : Çevik Matbaacılık

• İkinci Baskı : Eylül 1989

İsteme Adresi: 34434 P.K 481 SİRKECİ/İSTANBUL

Tel: 527 23 84-513 51 90

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Bundan on sene önce ilk baskısını yaptığımız,İbn Quteybe'nin "Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis" adlı mühim eserinin ikinci baskısını yaparken,gerek eser gerek tercümesi ile ilgili bazı açıklamalarda bulunmakta yarar görmekteyim.

Bilindiği üzere İbn Quteybe sadece bir arap dilcisi veya Hadis ve Kur'an ile meşgul olmuş bir âlim değildir.Kelimenin tam anlamıyla bir ansiklopedist olan yazarımızın el atmadığı,kalem oynatmadığı ilim yok gibidir.Nitekim onun eserleri de bunu doğrulamaktadır. İbn Quteybe'nin bu yönü ise,eserleri içersinde en çok "Te'vil"inde görülmektedir.Zira bu eserde o,başta hadis olmak üzere,kelam,akaid,Kur'an ilimleri,fıkıh ve mezhebler tarihi gibi konulara da yer vermiş,bu konuları işlerken çoğu yerde arab dilindeki ihtisasından faydalanmış,ayrıca geniş bir kültüre sahip olduğunu da ortaya koymuştur.Eserin sadece hadisi değil,bu kadar çeşitli ilimleri ve kültürü de ihtiva etmesi,onu tercüme edecek olan için gerçekten büyük bir güçlüğü de beraberinde getirmiştir. Zira eser sadece hadislerle ilgili olsaydı tercümesi bizim için o kadar güç olmayabilirdi. Ne var ki "Te'vil"i tercüme etmek sadece arapça bilmekle veya hadis kültürüne vakıf olmakla başarılabilecek bir iş değildir.Buna ilaveten İbn Quteybe'nin sahip olduğu geniş kültür ve formasyona da sahip ol-

mak kaçınılmaz bir zarurettir. Bu gerçeği biz, eserin tercümesini yeniden gözden geçirirken açıkça görmüş bulunmaktayız.

Tercümesi böylesine zor bir eseri biz, öğrenciliğimizin son yıllarında tercümeye kalkışmamız ve ilk tercüme denememiz olması dolayısıyla bir takım hatalardan tercüme etmiş olduk. Bunu yapmaktaki gayemiz ise, eksikliklerimizin bulunduğunu itiraf ederek, mükün mertebe en iyi ve en güzel varma yolunda icabedeni yapmaktır.

Te'vil'in arapça metni hakkında

İşe önce Te'vil'in arapça matbû nüshası hakkında bazı açıklamalarda bulunmakla başlamak yerinde olur.

Eserin nâşiri, arapça metni neşre hazırlamada şu üç elyazma nüshayı esas aldığı söylemektedir ki bunlar:

1. Dımeşk (Şam) nüshası: Bu nüsha H.401 senesinde istinsah edilmiş, ayrıca Cemaleddin el-Qâsım tarafından tashih edilmiş olan eski bir nüshadır ve Zahiriyye kütüphanesinde bulunmaktadır.

2. Bağdad nüshası: Vâsıt'ta H .472 senesinde istinsah edilmiş, ayrıca Mahmud Şükrü el-Âlusî efendi tarafından tashih edilmiştir.

3. Mısır nüshası: Ragıp Paşa kütüphanesi hâfizü'l-kütüb'ü olan Mehmed Hulusî efendinin elyazısıyla olup H.1253 senesinde istinsahı tamamlanmıştır. Mısır'da Hidiviyye kütüphanesinde bulunmaktadır.

Ancak bu üç nüshaya dayanılarak hazırlanmış olmasına rağmen matbû metnin hatâdan hâlî olduğunu söylemek kâbil değildir. Zira, nâşir Süleymaniye kütüphanesinde bulunan ve bir takım farklılıklar ihti-

va eden iki elyazmasını görmemiştir. Biz, matbu nüshadaki bu eksikliği telâfi gayesiyle, bu iki elyazma nüshadaki farklılıklara gerektiğinde işaret ettik. Bu düzeltmeler sayesinde matbû nüshadaki bazı yanlışlıklar düzeltilmiş ve tercüme daha da sıhhatli bir hale gelmiştir. Sözüünü ettiğimiz bu iki el yazma nüsha şunlardır:

1. Esad Efendi Nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 161 no'da kayıtlı ve "Muhtelif el Hadis" adını taşıyan nüsha. 113 yaprak olup, her sayfada 21 satır vardır. Ve 217 x 150 milimetre ebadındadır. Nesih hat ile yazılmış olup müstensihi Gulam Ahmed b. es-Seyyid Cafer Bâli el -Hüseynî el-Kazımî'dir. Bu nüsha, Ezher'den Abdullatif b. Ahmed ed-Dimeşqî tarafından H. 1161 senesinde tashih edilmiştir.

2. Reisu'l-Kuttâb nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi Reisu'l-Kuttâb bölümü 107 no'da kayıtlı ve "İhtilâfu'l-Hadis ve's-Sunen" adlı el yazma nüshadır. Nüsha 167 varak olup her sayfada 15 satır vardır. 177 x 133 milimetre ebadındadır. Nesih hattı ile yazılmış olup müstensihi belli değildir.

Te'vil'in Beyrut'ta son yıllarda Dâru'l-Kitâb'l-Arabî tarafından (tarihsiz) yeni bir baskısı daha yapılmıştır. Bu aslında, yeni bir baskı olmayıp, tercümede esas aldığımız nüshanın yeniden dizilerek basılmasından ibarettir.

Tercüme Hakkında

Te'vil'in bu ikinci baskısında tercümede bazı değişiklikler yaptığımızdan söz etmiştik. Bunlar ya bazı hataların düzeltilmesinden ya da tercümede dil ve üslûb yönünden yapılması gereken değişikliklerden ibarettir. Keza, eserin Fransızca tercümesine uyularak konan konu başlıkları bu defa metne uygun bir ha-

le getirilerek değiştirilmiştir.

Ayrıca birtakım yeni dipnotlar ilave edilmiş, hadislerin kaynaklarında da ilaveler yapılmıştır.

Tercüme esnasında matbû nüshayı neşredenın açıklamalarına her zaman itibar edilmemiş, ancak doğru görülenler gözönünde tutulmuştur. Ayrıca matbû nüshanın bazı dipnotları kısaltılarak tercüme edilmiş, bazen de gereksiz görülen yerler atlanmıştır. Bizim koyduğumuz dipnotları nâşirinkinden ayırmak için her dipnotun sonuna (M) yani mütercim kısaltması konulmuştur. Bu kısaltmanın bulunmadığı dipnotlar ise nâşire aittir.

Eserin birinci baskısı için yazdığımız önsözde, metnin bazı yerlerinde kapalılık ve anlaşılmazlık bulunduğundan söz etmiştik. Bu baskıda bunların çoğu halledilmiş, sadece bir-iki yerde tam anlaşılamayan cümleler kalmıştır ki, bunlara yerinde işaret edilerek okuyucunun uyarılması ihmal edilmemiştir.

* * *

Birinci baskıya yazdığımız giriş'te Muhtelifi'l-Hadis ilmi hakkında kısa bir bilgi vermiştik. Daha sonra bu konuda bir araştırma yayınlanmış olması dolayısıyla, bu bilgilere herhangi bir ilavede bulunmaya gerek kalmadığından sadece bu araştırmaya işaret etmekle yetiniyoruz (*)

İbn Quteybe'nin bu mühim eserinin tahlile tabi tutularak değerlendirilmesi de okuyucu için elbette son derece faydalı olurdu. Ancak bunu yapmak maa-lesef mümkün olmamıştır. Burada böyle bir incelemenin lüzumuna hâlâ inandığımızı tekrar ifade ediyor, şimdilik yine bu konuyla ilgili bir makâleye

(*) Bkz: Dr. İsmail L. Çakan, Hadislerde görülen ihtilaflar ve çözüm yolları-Muhtelifu'l-Hadis ilmi-, İst. 1982.

işaret etmekle yetiniyoruz. (*)

Bütün bu değişiklik, düzeltme ve ilavelerden sonra, İbn Quteybe'nin bu mühim eserinin, mümkün olan en iyi bir şekilde Türk okuyucusuna sunulmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Bu vesileyle, tercümenin kontrolü esnasında metindeki bazı problemlerin hallinde yardımlarını esirgemeyen sayın Doç.Dr.Salih Akdemir ile fakültemiz arapça okutmanı sayın Süleyman Baybara'ya teşekkürlerimi arz etmek isterim.

Te'vil'in bu ikinci baskısıyla, ilmi, ciddi ve titiz tercümecilik anlayışına bir katkıda bulunmuş olmayı umar, eserin ülkemizdeki İslam kültürüne hizmete vesile olmasını Allah'tan dilerim.

1.1.1989

Doç.Dr.Mehmet Hayri KIRBAŞOĞLU

(*) Bkz Gerard Lecomte, Şâfiî'nin İhtilafu'l-Hadis'inden İbn Quteybe'nin Muhtelifi'l-Hadis'ine-, terc: İ.K.Dönmez, İslam Mecmuası, c.V, sayı.1, s.337.

TAKDİM

Hicrî birinci asrın sonlarına doğru "Mutezile" adı ile tanınan itikadî bir mezhebin doğuşu, İslâm düşünce hayatına değişik bir canlılık getirmiştir. Aslında, bu canlılığı "değişik" kelimesi ile nitelendirmemiz, düşünce hayatının, Mutezilenin doğuşundan önce donmuş olduğu zannını uyandırmamak içindir. Zira ilk asır tamamlanmadan önce, Hazreti Peygamberi küçük yaşlarda da olsa gören bir kaç sahabe henüz hayatta bulunuyordu. O sıralarda yaşayan nesil ise, kâmilan, ashab ile birlikte yaşamış; fakîhi ile, muhaddisi ile ve müfessiri ile bütün âlimleri ashabın dizi dibinde yetiştirmiş, iman ve itikadda, amel ve ahlâkta onların düşünce ve davranışlarını görüp öğrenmiş ve bu düşünce ve davranışların geniş ölçüde tesiri altında kalmış kimselerden müteşekkîl idi. Tam bir inanç ve kusursuz bir teslimiyetle Hazreti Peygamberi aralarında barındırmış olan ashabi devrinde İslâm düşüncesi, dinin gereklerine uygun bir ihtişam içinde canlılığını sürdürürken, aynı ashab ile içiçe yaşamış olan tabî'ileri arasında bu canlılığın yok olabileceğini ileri sürmek elbette mümkün değildir.

Bununla beraber, birinci Hicrî asrın sonlarına doğru Mutezile'nin doğuşu, İslâm düşüncesine yön veren, daha doğrusu onu mecrasından saptıran geniş

tesirli bir olay olmuştur.

Mutezile nasıl ortaya çıkmıştır? Onun ortaya çıkışını hazırlayan sebepler nelerdir? Bu sorulara verilecek cevapların ayrıntılarına ve münakaşasına girmeksizin, İslâmî kaynakların ittifaka yakın görüşlerine istinaden şunu belirtelim ki, Mutezile, Irak'ın Basra şehrinde, o sıralarda yaygınlaşma istidadı gösteren iman-küfür ikilisi ile ilgili bir meselenin münakaşasında getirdiği değişik bir görüşle kendisini hissettirmiştir. Bu münakaşanın esası, üçüncü halife Osman İbn Affan'ın şehid edilmesinden sonra müslümanlar arasında patlak veren derin ihtilâf ve kavgalara ve, halife olarak Ali'ye bey'at edilmiş olmasına rağmen hilâfetin Mu'aviye'ye geçişine istinad ediyordu. Daha doğrusu, başlangıçta iç savaşlara, sonra da izleri zamanımıza kadar süren görüş ayrılıklarına sebep olan kimseler münakaşa konusu ediliyor, sonra da yargılanıyorlardı: Hazreti Peygamber tarafından kurulan ve ashabının yardımları ile tahkim edilen İslâm binasını sarsanlar ve onarılmaz çatlakların meydana gelmesine sebep olanlar kimlerdi? Hazreti Osman mı ve o olduğu için mi şehid edilmişti? Hz. Ali mi ve o olduğu için mi hilâfet elinden alınmıştı? Yoksa Hazreti Mu'aviye mi ve o olduğu için mi bu kadar kötüleniyordu? Belki bunlardan biri, belki de üçü; fakat hepsi de Hazreti Peygamberin yakınları idiler ve imanlarından ve islâmlarından hiç kimsenin şüphe etmeye hakkı yoktu. Bununla beraber şüphe edenler çıktı ve hattâ şüpheden de öte, herbiri muhalifleri tarafından kâfir olmakla itham edildi. Osman hilâfeti esnasında büyük hatalar günahlar işledi; Ali hilâfeti Mu'aviye'ye teslim etti; Mu'aviye de Ali'den hilâfeti gasbetti. Her üçü de bu sebeplerden büyük günah işlediler ve bu günahlarından tövbe etmeden öldüler."

İthamcıların bu görüşleri müslümanlar arasında büyük tepkilere sebep olmakla beraber, büyük günah

sahibi (murtekibu'l-kebire)nin kâfir sayılıp sayılamayacağı konusunu münakaşa sahasına çıkarmaktan da geri kalmadı.

Aslında büyük günah sahibi hakkında İslâm'ın görüşü açık ve kesin idi: Mû'min, Allah'a şirk koşturmak dışında, işlediği günahtan dolayı imanını yitirmiş olmaz. Allah dilerse, dilediği kimse için günahını afveder. Bu açık ve kesin hükme rağmen, konunun münakaşası yaygınlaştı. Müslümanlar günah sahibinin mû'min, ithamcılar ise kâfir olduğu görüşünü müdâfaa ederlerken, Basra câmiinde Hasan Basrî'nin Vâsıl İbn Atâ ismindeki bir talebesi yeni bir görüş ortaya attı ve büyük günah sahibinin mû'min de kâfir de sayılamayacağını, belki iman ile küfür arasındaki bir mertebe (menzile beyne menzileteyn) de bulunduğunu ileri sürdü. İşte, Vâsıl'ın bu görüşle ortaya çıkması ve hocasının görüşüne muhalif cephe alması, etrafına toplananlarla yeni bir mezhebin çıkışına sebep oldu. Bu mezhep Mutezile mezhebi idi.

Mutezile kısa bir zaman içinde geniş taraftar toplayarak büyüdü, gelişti. Vâsıl'dan sonra Amr İbn Ubeyd (Ö. 143), daha sonraları Bîşr el-Merîsî (Ö. 219), en-Nazzâm (Ö. 221), el-Câhız (Ö. 255), Ebu'l-Huzeyl el-Allâf (Ö. 235) ve daha bir çok imamları ile büyük bir mezhep oldu.

Mezhebin meşgul olduğu konular, genellikle, akaide taalluk eden konulardı. Bunların en önemlilerini de kulların fiilleri ile Allah'ın sıfatları teşkil ediyordu. Diğer akaid meselelerinde olduğu gibi bu iki meselede de Mutezile, Kur'an ve sünnete bağlı müslümanlara muhalefet ediyorlar ve o zamana kadar hakim olan akaide cephe alıyorlardı.

Mutezileye göre kulların fiilleri, Allah tarafından değil kendileri tarafından yaratılır. Sevab ve ıkaaba müstehak olmaları da bu sebeptendir. Sünnet ehlinin görüşlerinde ise, kulların fiilleri Allah tarafından yaratılır. Onların bu yaratmada, kendi kesb ve ihtiyarla-

gerektirir. Sünnet ehli ise, bu sıfatların, Allah'ın zâtı ile ka-
im kadîm sıfatları olduğunu, bunların zâtın aynı da gayrı
da olmadığını kabul ediyorlardı.

Mutezilenin sıfatlar hakkındaki bu görüşü, başka fer'î
görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur: Kelâm sıfa-
tı, madem ki kadîm değil, hâdistir, yani sonradan yaratılmış-
tır; o halde Allah'ın kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm de mahluk-
tur, sonradan yaratılmıştır. İşte bu görüş, mutezile mezhebi-
nin, Abbasî halifesi Me'mun eliyle devletin resmî mezhebi
olarak ilan edilmesinden sonra müslümanlara zorla kabul
ettirilmek istenen bir akîde olmuş; başta Ahmed İbn Hanbel
olmak üzere bir çok imam ve fakîh, Kur'ânın mahlûk oldu-
ğunu ikrar etmeleri için işkenceye tâbi tutulmuşlardır. Fa-
kat bu işkencelere ve sünnet ehlerinden bazı imamların öldü-
rülmesine rağmen, gerek Me'mûn'dan sonra yerine geçen
kardeşi Mu'tasım (Ö.227) ve gerekse Mu'tasım'ın oğlu halî-
fe Vâsık (Ö.232) zamanında, bu mutezilî hareket tam bir ba-
şarısızlığa uğramış; Halife Mutevekkil zamanında ise, bu
hareketin faydasızlığı anlaşılaraq ısrardan vazgeçilmiş-
tir. Ne var ki İslâm tarihinde "mihne" tabir edilen bu hâdise-
ler, kelâm ehlini temsil eden Mutezile ile, sünnet ehlini tem-
sil eden Hadîşçiler arasında derin uçurumlar açmış ve bir-
birlerine yönelttikleri ithamlar giderek yoğunlaşmıştır.

Mutezile, akaide taalluk eden görüşlerinin müdâfaa-
sında Kur'ân ve hadîsten çok akıllarına dayanıyorlar, akli
her şeyin üstünde görüyorlardı. Halife Mansûr, Raşîd ve
Me'mûn devirlerinde İran ve bilhassa Yunan dillerinden
tercüme edilen felsefe kitaplarının bunda büyük tesiri oldu-
ğunu inkâr etmek mümkün değildir. Nitekim başlangıçta
İslâm akaidinin müdafaası için felsefeden faydalanan Mu-
tezilenin, daha sonraları felsefeyi İslâm akaidi içine sok-
maları bunun en açık delilini teşkil eder. Keza akla bu dere-
ce ağırlık vermenin bir neticesi olarak da Mutezile, "akıl ve
nakil teâruz ettiği (çatıştığı) zaman akıl tercih edilir" pren-
sibini vazetmiş ve bu prensibe istinaden, akıllarına aykırı
düşen Kur'ân âyetlerine ve hadîs metinlerine akıllarının

kabul edeceği manâlar vermekten geri kalmamışlardır.

Fakat şunu itiraf etmek gerekir ki,zamanın aristokrat zümresini teşkil eden ve dinî meselelerde umursamaz bir ilerici görünümü arzeden Mutezile,akıllarını yalnız Kur'ân âyetleri söz konusu olduğunu zaman yormak lüzumunu hissetmişler ve onları kendi felsefî doğrultularında manâlandırmaya çalışmışlardır.Hazreti Peygamberden rivayet edilmiş hadîsler karşısında ise,bu külfete katlanmamışlar,onları "sahîh değildir,itibar edilmez" kaydı ve ellerinin tersi ile reddetmişlerdir.Kanaatımızca bunun tek bir sebebi vardır;o da ,hadîslerin Kur'ân'ın tefsiri oluşu dolayısıyla daha açık ve daha şümullü manâları ihtiva etmeleridir.Nitekim bu sebepledir ki " sünnetin Kur'ân üzerine kâdî olduğu,fakat bunun aksi olmadığı" bazı hadîşçilerin sözü olarak nakledilmiştir ki,bununla,bizim işaret etmek istediğimiz husus belirtilmiş olmaktadır.Bunu bir iki misalle de açıklamak mümkündür:

Mutezile, Kur'ân'da yer alan "ru'yet" (Allah Ta'âlânın cennette mü'minler tarafından görülmesi) ile ilgili bazı âyetleri tevîl ederek kendi görüşlerine uygun manâlar vermeğe çalışmışlar ve "ru'yet" 'i reddetmişlerdir;çünkü onların felsefesinde ru'yet mümkün değildir.Eğer bu tevîllerinde bir derece başarılı görülebilirlerse - başarılı olduklarını ileri sürebilmek için kendileri kadar mutezilî olmak gerekir - bu başarıları,o âyetlerin tevîle müsait olmaları dolayısıyledir.Fakat ru'yetle ilgili hadîsler o kadar açık ve,Buhârî, Müslim ve diğer sahîh hadîs kitaplarında yer almaları dolayısıyla o kadar kesindir ki Mutezilenin bunları tevîl değil,reddetmekten başka yapabilecek bir şeyleri yoktur.Reddetmeleri de, tabiatıyla, bu hadîslerin ru'yeti isbat etmeleri dolayısıyledir.

Keza Mutezile kaderi reddetmiş ve bu yüzden kendilerine " kaderiyye " denilmiştir. Kaderi reddederlerken,Kur'ân-ı Kerîm'de kaderi isbat eden âyetleri de tevîl etmişlerdir.İnsan iradesinin hür olduğunu belirten âyetler gözönünde bulundurulursa,kaderle ilgili âyetlerin de tevîle müsait oldukları söylenebilir.

ından başka hiçbir rolleri yoktur.

Mutezilenin sıfatlar meselesindeki görüşleri de sünnet ehlinin görüşlerine aykırı idi. Onlara göre Allah, sem', basar, hayat, kudret, kelâm gibi zâtı ile kâim sübût sıfatlarından münezzehtir; çünkü bunların kadim olduğunu ileri sürmek kudemânın teaddüdünü

Fakat sahih hadis kitaplarında kaderin reddi ile ilgili tek bir hadisin bulunmamasına rağmen kaderi isbat eden hadislerin açık ve kesin bir şekilde yer almaları Mutezileyi yine çaresiz bırakmış; yegâne çareyi de onların reddinde bulmuşlardır.

• Bu iki örneğin başka örneklerini Mutezilenin akaide taalluk eden bütün çarpık görüşleri için bulmak mümkündür. Bu sebepten denebilir ki mutezili inancın karşısında dikilen en büyük tehlike Kur'an değil, hadislerdir ve onları nakleden hadisçilerdir. O halde bunların bertaraf edilmelerinden başka çıkar yol yoktur. İşte Me'mûn devrinde, İslâmî hiç bir değeri bulunmayan Halku'l-Kur'an inancını hadis imamlarına zorla kabul ettirmek için başlatılan işkence olaylarının sebebi budur, onları bertaraf etmeye matuftur. Eğer bu inanç hadisçiler tarafından kabul edilmiş olsaydı, bunu diğer mutezili inançların teklifi takip edecek ve böylece aksi inançların kaynağını teşkil eden hadisler artık değerini yitirmiş olacaktı.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Mutezilenin baskısı hadisçilerin direnişi karşısında başarısızlığa uğradı; fakat Mutezile tarafından hadisçilere yöneltilen ithamlar ve kötüler onları iktidarları süresince devam edip gitti. Bu ithamların neler olduğu ve neler kadar uzandığı, okuyucuya tercemesi sunulan İbn Kuteybe'nin bu meşhur eserinde görülecektir.

Fakat Mutezilenin hadisçilere yönelttikleri ithamların en ağır ve en şiddetlisi, Kur'an'a, akla ve bir birine zıt hadislerin rivayetidir. Bu itham, bilhassa

mūtenakız (manâ yönünden birbirini nakzeder) gibi görünen hadislerin çokluğu itibarıyla daha da ileri gitmiştir. Ancak şuna işaret etmek gerekir ki, bazı hadislerin manâ ları arasında görülen tenakuz, basit bir itham ile geçiştirilebilecek bir mesele değildir. Eğer zıt manâlarda gelen iki hadisin her ikisi de sahih ise, hadisçilere yöneltilmiş olan ithamın Hazreti Peygambere rücû etmesi kaçınılmaz haldir; çünkü hadisçiler bu sözleri sadece nakletmişlerdir. Hazreti Peygamber ise birbirini tutmayan sözler söylemekten beridir. O halde meseleye başka yönden yaklaşmak gerekir. Hadis ilmi bu yaklaşımın bütün usûl ve kaidelerini ortaya koymuştur:

Eğer manâları birbirine zıt gibi görünen iki sahih hadis varsa, ya bu hadislerden birinin diğerini neshettiğine, yani birisi ile getirilen hükmün diğeri ile getirilen hüküm vasıtasıyla iptal olunduğuna hükmedilir; bu takdirde iki hadisin manâları arasında gerçek bir zıtlığın bulunması gayet tabiidir. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadisinde bazı mahzurları gözönünde bulundurarak kabir ziyaretini menetmiş; bir başka hadisinde ise, bu mahzurların ortadan kalktığına hükmederek ziyaret yasağını kaldırmıştır. Gerçeği bu şekli ile bilen hiç kimsenin, artık hadisçileri bu iki hadisi ri-vayet ettikleri için kötülemeye hakkı yoktur.

Yahutta iki hadis arasında nesh keyfiyeti yoktur; fakat her iki hadisin de değişik zaman ve zeminlerde, değişik meselelere çözüm getirmek maksadıyla söylendiğine hükmolunur ve hadislerin telifi cihetine gidilir. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadisinde cüzam denilen hastalığa yakalanmış kimseden arslardan kaçır gibi kaçmayı emretmiş; bir başka hadisinde ise, hastalıklarda sirayet olmadığını belirtmiştir. Bu iki hadisin nerede, ne zaman ve ne maksatla söylendiğini bilmeyen bir kimse aralarında tenakuz bulunduğunu zannedebilir ve "eğer sirayet yoksa cüz-

zamlıdan kaçmak niye?" diyebilir. Oysa iki hadisin manâları arasında tenakuz yoktur. Önemli olan, İslâm akaidine vâkıf olarak, bu akaidin özüne uygun bir şekilde aralarını cem ve telif edebilmektir:

İslâm'a göre her şey Allah'ın takdiri ile olur. İnsan, bu takdirin gerçekleşmesinde kesb ve ihtiyar sahibidir. Hastalıkların sirayeti bu yönden incelenecek olursa şöyle denebilir: İnsan sâri bir hastalığa yakalanmamak için, her şeyden önce, o hastalığa yakalanmış olan kimseden uzak durmak zorundadır; bu, onun ihtiyarında, yahut elinde olan bir şeydir. Bununla beraber yine de o hastalığa yakalanacak olursa, artık burada söz konusu edilecek şey sirayet değil, takdir-i ilâhinin tecellisidir. Bu manâda sirayet yoktur; fakat bazı hallerde de sirayet, hastalığın bir kimsede belirmesi ve dolayısıyla takdir-i ilâhinin tecellisi için sebep olabilir. Eski bir Arap Şâiri bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: "Tabib, tıbbı ve devası ile kaderi bozmaya muktedir olamaz ve daha önce tedavi ettiği hastalıktan kendisi ölür".

Sahih oldukları halde manâları arasında zıtlık bulunduğu sanılan hadislerin cem ve telifi, hadis ilminin önemli konularından birini teşkil eder. Bu konu ile ilgili olarak kitap telif edenlerin başında İmam Şâfiî (Ö. 204) ile İbn Kuteybe (Ö. 276) gelir.

Değerli taleberimizden Mehmed Hayri Kırbaşoğlu tarafından Türkçeye tercüme edilerek okuyucuya sunulan Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadis, İbn Kuteybe'nin telifi olup, hem Mutezilenin hadisçilere yönelttikleri haksız ithamları cevaplandırır; hem de mütenakız hadis rivayeti ile ilgili ithamlar için, hadisler arasında tenakuz bulunmadığını, verdiği örneklerin cem' ve telifini yaparak gösterir.

Mehmed Hayri Kırbaşoğlu, henüz Fakülte sıralarında öğrenci iken gayretli çalışmaları ile bu eseri bize kazandırmış; daha önemlisi, ilme ve İslâm'a büyük hizmet etmiştir. Kendisini tebrik eder, başarısının ve hayırlı hizmetlerinin devamını dilerim.

Ankara, 30 Ekim 1978

Prof. Dr. Talât Koçyiğit

BİRİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

İslâm'ın en doğru bir şekilde anlaşılmış olduğu devrin, Ashâb, Tâbiûn ve Tebeu't-Tâbiîn devirleri olduğu bilinen bir husustur. Kabaca bir tarihle bu devrenin hicrî ilk iki asır olduğunu söyleyebiliriz. Bu devrede İslâm coğrafyası en geniş sınırlara ulaşmış; fikhî, itikâdî ve siyasî mezhep ve fırkalar bu devrede ortaya çıkmış ve gelişmiş; hadis bu devrede tedvin edilmiş ve en mühim hadis mecmuaları bu devirde telif edilmiştir. Kısaca bu devir, müteâkib asırlardaki müslümanların gerek nazarî, gerekse tatbiki olsun dini düşünce, anlayış ve tatbikatları üzerinde şekillendirici bir tesire mâlik olmuştur.

Asrımızda da yeniden bir "İslâma dönüş" hareketi göze çarpmaktadır. Bu harekete doğru bir istikâmet vermek, zamanımız İslâm araştırmacı ve âlimlerine düşen bir vazifedir. Bu vazifenin yerine getirilmesi sadedinde üzerinde durulması gerekli hususlardan birisi, belki de en mühimi İslâmın ilk üç asrına âid görüş ve düşünceleri bize aksettirecek olan eserlerin gün ışığına çıkarılmasıdır. Bu devre âid kaynakların pekçoğu bugün elimizdedir. Fakat bunlar ilmi bir şekilde neşredilmiş değildirler. Bu devre âid pekçok eser de kütüphanelerde yazmalar hâlinindedir. İşte, gerek matbû, ge-

rek yazma halinde bulunan bu ilk devir kaynaklarımızın ilmi usullere uygun tenkidli neşirlerini yapmak, bunları çeşitli dillere çevirmek bugünün ilim adamlarının başta gelen vazifesidir. Her müslüman, ilmi nisbetinde bu vazifenin mesuliyetini yüklenmeli, herkes kendisine düşeni yapmalıdır.

İşte biz de bu mesuliyetin idrâkiyle, ilmimizin yetersizliğine bakmayıp, "Te'vil"i tercüme etmek cür'etini gösterdik, Allah'ın (C.C) lutfu sâyesinde tercüme-i tamamlamak müyesser oldu.

Eser, gerek "muhtelifu'l-hadîs" ilmi, gerekse hadîsin ve Ehl-i Sünnet'in müdâfaası alanında yazılmış ilk ve mühim bir eserdir denilebilir. Bu bakımdan onu kültürümüze kazandırmakla bir hizmet yapmış olacağımıza inanıyoruz. Üstelik "Te'vil"in fransızca tercümesinin bundan onbeş sene evvel neşredilmiş olması, bizim onu tercüme etmede geç bile kaldığımızı göstermektedir. (*).

Tercümede takibettiğimiz yolla alâkalı olarak açıklamamız icabeden bazı hususlar vardır. Şöyle ki:

Herşeyden önce, doğru bir metin elde etmek için Te'vil'in elimizdeki matbû nüshasıyla yetinmeyip, eserin mevcut elyazmalarından da faydalandık ve bu nüshalara dayanarak yaptığımız tashih ve ilaveleri dipnotlarda gösterdik. Bunun için İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcut iki nüshadan faydalandık. Bu nüshalar bibliyografyada zikredilmiştir.

(*) "Te'vil" gibi bir eserin Türkçeye tercüme edilmezden on beş sene önce Fransızcaya tercüme edilmiş olması bizler için üzülmeyecek bir haldir. Bu, kendi kültür mirasımıza bir batılı kadar bile sahip çıkamayışımızın, ona gereken ehemmiyeti veremeyişimizin bir ifadesidir.

Te'vil'in tercümesinde metne sadâkat esas kabul edilmiştir. Müellifin ifade hususiyyetleri, türkçemizin verdiği imkân nisbetinde aksettirilmeğe çalışılmıştır. Metnin birkaç yerinde, ifâdede kapalılık ve anlaşılma- zlık varsa da bunlar pek fazla ehemmiyet ar- zetmezler. Bu, eserin oldukça eski (takriben 1089 se- ne öncesine âid) oluşundan ve elimizdeki arapça matbû metnin dayandığı elyazma nüshalardaki müs- tensih hatalarından ileri gelmiş olsa gerektir.

Tercümede sâde bir türkçe kullanılmış, ancak türkçede tam karşılığı bulunmayan bazı kelimeler, tâbir ve ıstılahlar aynen alınmış, ve dipnotlarda gere- ken açıklama yapılmıştır.

Tercüme esnasında tarafımızdan birçok notlar ilâve edilmiştir. Bunlar:

a) Metinde geçen hadislerin hadis kaynakların- daki yerlerini,

b) Kendilerinden bir görüş nakledilen veyâ mü- him görülen isimler hakkındaki kısa biyografik mâlûmatı,

c) Bâzı başlıkları,

d) Metin ile ilgili açıklamaları ihtivâ etmekte- dir.

Hadislerin kaynakları: "Te'vil"de geçen hadis- lerin kaynakları eserin fransızca tercümesinden aktarılmış, hataya mahal vermemek için gösterilen yer- ler tarafımızdan tek tek kontrol edilmiştir. Fransızca- ya tercüme edenin bulamadığı kaynaklardan bir kıs- mı tarafımızdan bulunup ilâve edilmiştir.

Hadislerin kaynaklarını gösterirken fransızca tercümede kullanılan kısaltmalar muhafaza edilmiş- tir. Kendimiz de bazı kısaltmalar kullandık, bunları topluca veriyoruz:

ABDURRAZZAK el-Musannef, Abdurrazzak

BUH: Sahihu'l-Buhâri (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

DÂRİMÎ: Sunenu'd-Dârimî (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

EBÛ DÂVÛD: Sunenu Ebû Dâvud (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

GS: Gesammelte Schriften, Ignaz Goldziher.

HAN: Musnedu Ahmed b. Hanbel (Verilen rakamlar cild/sahife numaralarıdır.)

İBNU SA'D: Kitâbu't-Tabakâtî'l-Kebîr (Tabakâtu İbn Sa'd) (Verilen rakamlar cild/sahife numaralarıdır.)

İBNU MÂCE: Sunenu İbnu Mâce (Verilen rakamlar kitâb/bab numaralarıdır.)

İSL. MEZ. TAR: İslâm Mezhepleri Târîhi (I-) Neşet Çağatay-İbrahim Âgah Çubukçu.

LİSÂN: Lisânu'l-Arab, İbnu Manzûr.

el-MECRÛHÎN: Kitâbu'l-Mecrûhîn, İbnu Hibbân.

el-MUĞNÎ: el-Muğnî fi'd-Duafâ, ez-Zehebi.

MUS: Sahihu Muslim (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

MUVATTA: Muvatta, İmam Mâlik (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

(M): Mütercim..

NESÂÎ: Sunenu'n-Nesâî (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

en-NİHAYE: en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis.

TAC: Tâcu'l-Arûs

TECRİD: Tecrid-i Sarih Tercümesi

TEHZİB: Tenzibu't-Tehzib, İbnu Hacer.

TİR: Sunenu't-Tirmizî (Verilen rakamlar kitab/bab numaralarıdır.)

Okuyucunun arapça metni tercümeyle karşılaştırmasını kolaylaştırmak maksadıyla 1966 basımı arapça metnin sahife numaraları tercümede sayfa kenarlarına konulmuştur.

Kitapta kullanılan bütün tarihler hicri tarihlerdir. Sadece giriş kısmındaki kısa kronoloji hicri milâdî tarihe göre tertib edilmiştir.

"GİRİŞ" kısmında "Muhtelifu'l-Hadîs" ilmine dâir bilgi verilmiştir. İbn Kuteybe'nin hayatı ve eserlerine dair kısım, Gerard Lecomte'un "İbn Qutayba" adlı fransızca eserinden kısaltılarak alınmış, tarafımızdan da bazı ilaveler yapılmıştır.

Prof. M. Tayyib Okiç'in "Te'vil'i" tanıtan makalesinin, bizi alakadar eden kısmı aynen alınmıştır. (*)

Kitabın sonuna da, "İçindekiler" kısmında gösterilen indeks gurubu ilave edilmiştir.

Hulâsa, okuyucunun âzamî istifade edebileceği şekilde bir "ilmî usullere uygun tercüme örneği" takdim etmeğe çalıştık. Gayet tabii hatalarımız olacaktır. İlim ehlinin, muttali oldukları kusur ve hataları bize bildirmek lütfunda bulunacakları inancındayız.

Bu kıymetli eserin ilmî, titiz ve noksansız bir şekilde tercüme edilmesi için bize teşvikte bulunan ve yardımlarını esirgemeyen hocalarımıza olan şükran borcumuz, burada kendilerine teşekkür etmekle ödenmiyecek kadar büyüktür. Ayrıca tercümeyle, eserin arapça metni ve fransızca tercümesiyle birlikte kontrol etme imkânını sağlayan Dr. Orhan Karmış hocamıza teşekkürü de bir borç bilirim.

Mehmed Hayri Kırbaşoğlu

MUHTELİFU'L-HADİS İLMİ NEDİR ?

Rasûlullah'tan sahîh isnadla birbirine zıd iki hadis rivayet edildiğini bilmiyorum. Kim böyle iki hadis biliyorsa, getirsin aralarını te'lif edeyim.

İmam İbnu Huzeyme ()*

Makbul haberler, amel olunan ve olunmayan haberler olmak üzere kısımlara ayrılırlar. Eğer bir haber muârazadan sâlim bulunursa, yani ona zıd bir haber gelmezse bu habere muhkem denir. Bunların misali çoktur.

Fakat bir haberin muârızı veya zıddı bulunursa, bu muârızı da ya kendisi gibi makbûl olur yâhutta merdûd olur. İkincisinin hiçbir tesiri yoktur. Zira zayıf hadisin muhalefeti, kuvvetli haber üzerine tesir etmez. Eğer muâraza sıhhat yönünden kendisi gibi bir hadisle olursa, ya iki hadisin mânâları arasında uzak bir tevile gitmeksizin cem' ve te'lif mümkün olur; yahut ta bu mümkün olmaz. Eğer cem' mümkün olursa bu, muhtelifu'l-hadis denilen kısmı teşkil eder (1)

Muhtelifu'l-hadis, "Zâhiren birbirine zıd hükümleri ihtiva eden, fakat hakikatte tezaad halinde bulunmayan, diğer tabirle; araları telfik ve cem' edilebilen (= conciliation, harmonisation) iki hadis'e "Muhtelifu'l-hadis" denir." diye de tarif edilmiştir (2).

Fakat bu çetin işe ancak, fıkıh ve hadis ilimleri

(*) el-Kifâye fi İlmî'r-Rivâye: 606.

(1) Nuhbetu'l-Fiker şerhi, İbnu Hacer el-Askalâni, s:

47.

(2) Bazı hadis meseleleri üzerine tetkikler, M. Tayyib Okıç, s: 116,

ne vâkıf, ince mânâları bilebilen âlimler girişebilirler (3).

Bu telfik ameliyyesinde birkaç metod takıbedilmiştir. Meselâ bunlardan biri, umûmî olan bir keyfiyeti tahsis, mutlak'ı ise takyid etmek veya bir hadisi müteaddid hâdiselere hamletmek yollarına başvurma metodudur (4).

İki hadis arasını cem' etmek mümkün olduğu takdirde, her iki hadisle de amel edilir. Fakat bu iki hadisin arasını cem' etmek mümkün olmazsa, bu takdirde iki şık vardır:

1) Hadislerden birinin nâsîh, diğərinin mensûh olması. Bu bilindiğı takdirde nâsîh ile amel edilir, mensûh terkedilir.

2) Hangisinin nâsîh, hangisinin mensûh olduğuna dâir herhangi bir delil bulunmazsa o takdirde iki hadisten birini tercih etme cihetine gidilir ve ercah olanla (tercih edilenle) amel edilir (5).

Bu mühim mevzua ilk defa ehemmiyet veren ve bu hususta söz söyleyen İmâm eş-Şâfi (-204) olmuştur. Kendisi el-Umm ve er-Risâle adlı eserlerinde muhtelifu'l-hadis'e müteaddid defalar temas ettiğı gibi, bu meseleye dâir bir eser de yazmıştır (6). Ancak

(3) Ulûmu'l-hadis, İbnu's-Salâh, s: 257.

(4) Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler; M .Tayyip Okiç, s: 116.

(5) Ulûmu'l-hadis, İbnu's-Salâh, s: 257, 258.

Tercih sebepleri usûl-i hadis kitaplarında zikredilmiştir. el-Hâzımî ,el-i'tibâr'ında bunların ellisini zikretmiş; İrâkî İbnu's-Salâh'ın Ulûmu'l-Hadisine yaptığı şerhte bunları nakletmiş ve bu sayıyı yüze yükseltmiştir. Suyûti bunları Tedrîb'inde (2/198-202, Mısır 1385/1966 tab'ı) hulâsa etmiştir. (el-Bâisu'l-hâsis, s: 176).

(6) Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler s: 116.

eş-Şâfiî bütün muhtelif hadisleri bu kitapta toplama-yı gâye edinmemiştir. (7)

İkinci olarak İmam eş-Şâfiî'nin vefatından on sene sonra dünyaya gelen İBNU KUTEYBE'nin hadis-teki tezadları ileri süren muhtelif fırka ve mezheb (bil-hassa Mu'tezile ve ehlu'r-re'y) mümessillerinin iddialarını çürütmek maksadıyla kaleme aldığı mühim eserini zikredebiliriz. Kitabın ismi "Te'vilu muhtelifi'l-hadis'tir. (Elinizdeki eser). Müellif, itiraza uğrayan ve mutezâd olarak ileri sürülen hadisleri te'lif edip aralarında ihtilâfın mevcut olmadığını isbata büyük gayret sarfetmiştir. Eserin büyük meziyyetlerini belirten İbnu's-Salâh bilhassa; daha kuvvetli, daha mühim misalleri terketmekle müellifin hata ettiğini ileri sürmüştür (8).

Bu iki mühim eserden başka, aynı mevzua temas eden diğer eserler şunlardır:

İbnu Cerir et-Taberi'nin (-301) bu mevzudaki bir eseri (9),

Zekerıyyâ b.Yahya es Sâci'nin (-307) eseri (10),

Ebü Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahavî'nin (- 320) Muşkilu'l-Âsâr'ı (11),

(7) Nuhbetu'l-Fiker şerhi, İbnu Hacer el-Askalânî s: 49 [Hattâ İmâm eş-Şâfiî bu eserini müstakil bir eser olarak düşünmemiş ve sâdece "el-Umm" adlı eserinde bu mevzua dair bir fasıl ayırmıştır. Bkz: el-Umm c. 7 (Kenarında) (Kitâbu's-Şa'b neşri) ve c. 8 s: 473-568, Mısır 1993/1973 (offset baskısı.)]

(8) Ulûmu'l-hadis, İbnu's-Salâh ,s: 257.

(9) Nuhbetu'l-Fiker şerhi, s: 49 (Dipnot)

(10) Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler ,s: 116.

(11) A.e. s: 117.

İbn Hibbân'ın (- 354) "Kitâbu'l-Cem'i beyne'l-Ahbârî'l-Mutezâdde "si. (12) .

Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzi'nin (-597) "et-Tahkîk fi ehâdisi'l-hılâf"ı (13).

Mahmûd b. Tâhir'in "el-Muğis min muhtelifi'l-Hadis"ı (14).

Ali b. Abdillâh b. Ca'fer el-Medîni'nin "İhtilâfu'l-Hadis"i (15) ve,

Osman b. Saïd ed-Dârimî'nin bu mevzudaki bir eseri şöhret kazanmıştır (16).

Şiiler de bu mesele ile eskiden alâkadar olmuşlardır. Bunu Muhammed b. ebî Umeyr el-Bağdâdî'nin (-217) "İhtilâfu'l-Hadis" adlı eseri teyid etmektedir (17).

(12) İbn Hibbân, Kitâbu'l-Mecrûhîn (Halep, 1396), (Mukaddime, s. (Z).

(13) A.e. s: 117.

(14) Zeyl-i Keşfu'z-Zunûn: II/520.

(15) Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadis, en-Neysâbüri, s: 71.

(16) Nuhbetu'l-Fiker şerhi ,s: 49 (Dipnot).

(17) Bazı hadis meseleleri üzerine tedkikler ,s: 117.

İBNU KUTEYBE; HAYATI, ESERLERİ (213-276/828-889)

HAYATI:

Adı: İbnu Kuteybe'nin tam adı, Muhammed b. Muslim b. Kuteybe; künyesi Ebû Abdillâh, nisbeleri el-Kûfî, el-Mervezî ve ed-Dineverî'dir. Kuteybe, barsak manasına gelen "kıtbe" kelimesinin ism-i tasğiri'dir. el-Kuteybi de denmiştir. el-Kûfî denmesi, doğum yerinin Kûfe olduğunu söyleyenlere göredir. el-Mervezî, babasının Merv'li olmasından dolayıdır. ed-Dineverî denmesi de Dinever şehrinde kadılık yaptığından dolayıdır.

Doğum yeri, tarihi: Doğum yerinin Bağdâd veya Kûfe olduğu biyografik eserlerde zikredilmiştir. Fakat ekseriya doğum yeri olarak Bağdad kabul edilmektedir. İbnu Kuteybe 213/828 senesinde doğmuştur. Onun doğumu Abbâsî halifesi el-Me'mun'un hilâfetinin son zamanlarına tesadüf eder.

Menşei: İbnu Kuteybe, bizzat kendisinin ifadeyle "Acem (İranlı)"dır. Babası Merv'li idi. Dedesinin babasının da muhtemelen İranlı bir mühtedi olduğu düşünülebilir. İbnu Kuteybe'nin babası Irak'a yerleşmiş ve Abbâsî hanedanını desteklemiştir (1).

(1) İbn Qutayba, Gerard Lecomte, s: 30.

Çocukluğu:İbnu Kuteybe'nin çocukluk hayatına dair hemen hemen hiçbir şey bilmemekteyiz. Sâdece kendi eserlerinde çocukluk devrine âid bir-iki işarete rastlanmaktadır. (Meselâ bkz. Bu kitap, s: 139).

Meslekî hayatı:İbnu Kutebye, edebiyat, lûgat, tarih, nahiv, fıkıh, hadis ve tefsir olmak üzere hemen hemen bütün ilim dalları ile ilgilenmiş ve bu sahalar da çeşitli eserler vermiştir. Muasırları Ebû Hanîfe ed-Dineverî (- 270/885) ve el-Câhız (150-255/767-868) gibi İbnu Kuteybe'nin de malumatı bütün ilimlere şamil bulunmaktaydı. Edebî ve tarihi anane bakımından muhtelit yahut iktitafçı namı verilen Bağdad Nahiv mektebinin ilk mümessilidir. Tahsil arzusunu hisseden kıbar sınıf halkına ve bilhassa o sıralarda devlet teşkilâtı arasında nüfuz sahibi olmağa başlayan Küttâb'a, Kûfe sarf âlimlerinin toplamış olduğu lisanî ve edebî malzeme ile, tarihe dair malumatı arz etmeğe çalışmıştır. Şüphecilîğe karşı Kur'anı ve Hadisi müdafaa etmek suretiyle zamanının din mücadelesine de karışmıştır (2).

Kendisinin de dinsizliğinden şüphe edilmiş (3). Kerrâmiyye inancında olduğu, teşbihe (=antrophomorphism) meylettği söylenmiştir (4). Bu iddialar karşısında kendisini müdafaa zmnında bilhassa müşebbihe taraftarlarından birinin ithamlarını karşılamak kasdıyla bunlar aleyhine bir kitap yazmıştır.

İbnu Kuteybe Dinever kadılığından sonra tekrar Bağdad'a dönmüş ve ömrünün sonuna kadar burada eserlerini okutmuştur.

(2) İslâm Ansiklopedisi 5/2,s:763

(3) A.y.

(4) Lisânu'l-Mizân,İbnu Hacer el -Askalâni:3/357,358.

Fıkhî ve İtikâdî görüşü: İbnu Kuteybe'nin fıkhi bakımdan bağlı olduğu mezhep bizce meçhuldür. Elimizdeki malumatta da bu hususta bir sarahat olmayıp değişik rivayetler öne sürülmüştür. İbnu Teymiyye onun Ahmed b. Hanbel'e müstesib olduğunu söylemişse de (5) bunu destekleyen başka bir ifadeye rastlanmış değildir. İbnu Kuteybe'nin İshak b. Râhûye'nin mezhebine mensub olduğu söylendiği gibi (6), Zekerıyyâ b. Abdul'l-a'lâ da, onun Mâlikî mezhebinde olduğunu söylemiştir (7).

Umumi olarak İbnu Kuteybe'nin Ahmed b. Hanbel ve İmâm Mâlik'in mezhebine yakın; Ebû Hanife ve İmâm eş-Şâfiî'ye daha uzak olduğu söylenebilir.

İtikâdî bakımdan da Selefin yolunu takibeden, kalemini Ehl-i Sünnetin hizmetine vermiş bir EHL-İ SÜNNET ÂLİMİDİR. İbnu Teymiyye onun hakkında: "Mutezile için Câhız ne ise, Ehl-i Sünnet için de İbnu Kuteybe odur. Câhız mutezilenin hatibi (hatibu'l-mu'tezile) ise, İbnu Kuteybe de Ehl-i Sünnet'in hatibi (hatibu ehli's-sünne) dir", (8) demektedir.

Hocaları, üstadları: İbnu Kuteybe'nin çeşitli dallarda kendilerinden ilim aldığı üstadlarını bir liste halinde aşağıda veriyoruz:

1 - Sehl b. Muhammed el-Cuşemî el-Basrî, Ebû Hâtım es-Sicistânî (- 248).

2 - el-Abbâs b. el-Farac er-Rıyâşî el-Basrî, Ebu'l-Fadl (- 257).

3 - İshâk b. İbrahim b. Râhûye (- 237) Kendisinden hadis ilmi almıştır.

4 - Muhammed b. Ubeyd b. Abdulmelik el-Esedî, Ebu Abdullah el-Hamdânî. Meşhur bir hadisçidir.

(5) Tefsiru Sûrati'l-İhlâs, İbnu Teymiyye, s: 120, 121 el-Muniriyye (Mısır) 1352 tab'ı.

(6) Lisânu'l-Mizân, İbnu Hacer: 3/358.

(7) A.e.: 3/358.

(8) Tefsiru Sûrati'l-İhlâs, İbnu Teymiyye, s: 120, 121.

5 - Abdurrahman b. Abdullah b. Kurayb, Ebû Muhammed.

6 - Yezîd b. Amr b.el-Berâ, el-Ganavi, Ebû Sufyân.

7- Muhammed b. Ziyâd b. Ubeydullah b. Ziyâd b. er-Rabî' ez-Ziyâdî, el-Basrî (- 250) .Hadisçi.

8 - Ziyâd b. Yahyâ b. Ziyâd el-Hassânî el-Basrî en-Nukrî el-Adanî, Ebu'l-Attâb (- 254) .Hadisçi.

9 - Ahmed b. Halil b. Harb b: Abdullah b. Savvar b. Sâbık el-Kuraşî, Ebu Abdullah el-Kumâsî. Hadisçi.

10 - Dî'bîl b. Ali el-Huzâî (- 246).

11 - Zeyd b. Ahzem et-Tâî, el-Basrî, el-Hâfız, Ebû Talib. Hadisçi.

12 - Amr b. Bahr el-Kinani el-Fugaymî el-Basrî, Ebû Osman EL-CÂHİZ.

13 - Muhammed b. Hâlid b. Hıdâs b. Aclân el-Muhallebi, el-Basrî, ed-Darîr, Ebu Bekr.

14 - Abda b. Abdullah el-Huzâî el-Kûfî, Ebu Sehl es-Seffâr (-257).

15 - İshak b. İbrahim b. Habib b. eş-Şehid eş-ŞEHİDÎ el-Basri, Ebu Ya'kub (-257).

16 - İbrahim b. Süfyan b. Süleyman b. Ebûbekr b. Abdurrahman b. Ziyâd b. Ebîh, Ebu İshak b. Ebî Habib (-249) .Nahiv ve lisan alîmî.

17 - Muhammed b. Yahyâ b. ebî Hazm el-Kutâî, Ebû Abdullah el-Basrî (-253). Hadisçi.

18 - Ahmed b. Hanbel (164-241).

19 - Şebâbe b. Savvâr el-Fezari, Ebu Amr el-Medainî (-246) .Hadisçi.

20 - el-Hüseyn b. el-Hasen b. Harb es-Sulemi, Ebu Abdullah el-Mervezi (-246) Hadisçi.

21 - Muhammed b. Sellâm el-Cumahî el-Basrî, Ebû Abdullah (-231).

22 - Muhammed b. Muhammed b. Merzûk b. Bukeyr b. el-Buhlûl el-Bâhilî el-Basrî (-248).

23 - Ahmed b. Sâd el-Lihyânî.

24 - Ahmed b. Hâlid ed-Darîr el-Bağdâdî, Ebû Said.

25 - Müslim b. Kuteybe.

26 - Yahyâ b. Eksem et-Temîmî el-Useydî el-Mervezi, el-Kadi, el-Fakih, Ebû Muhammed.

27 - İshak b. İbrahim b. Muhammed es-Savvâf el-Bâhilî el-Basrî, Ebû Ya'kûb (-253). Hadisçi.

28 - Harmele b. Yahyâ b. Abdullah b. Harmele b. Imrân et-Tugîbî, Ebû Hafs, el-Mısırî (-243) (9).

Vefâtı: İbnu Kuteybe'nin biri Zilkâde 270 (Mayıs 884) diğeri Receb 276 (Ekim-Kasım 889) olmak üzere iki vefat tarihi zikredilmektedir. Kûfe'de vefat ettiği söylenmişse de, doğru olanı Bağdad'da vefat etmiş olmasıdır.

Fiziki Portresi: İbnu Kuteybe'nin fiziki portresini "Edebu'l-Kâtib"ın kenarındaki bir nottan (10) öğreniyoruz. Talebesi Kasım b. Asbağ'a atfedilen bu not şöyle demektedir:

"İyi giyinirdi, uzun, beyaz ve yanaklarını örten bir sakalı vardı. Yakışıklı ve güzel tenli idi."

Bu portrenin, İbnu Kuteybe'nin hayatının sonlarına doğru çizildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Kasım b. Asbağ'ın İbnu Kuteybe'nin vefatından iki sene önce doğuya geldiğinin bilinmesi, bu hususu doğrular mahiyettedir.

Bu ifadeden, İbnu Kuteybe'nin ihtiyarlığında bi-

(9) İbn Qutayba, Gerard Lecomte, s:50- 71.

(10) Edebu'l-Kâtib, İbnu Kuteybe (İst. Süleymaniye küt. Reisu'l-Küttâb kısmı, nu:742 varak:145 b).

le yakışıklı ve güzel görünüşlü olduğu anlaşılmaktadır.

Oğulları ve torunları :İbnu Kuteybe'nin bir oğlu vardır. Oğlunun adı Ahmed, künyesi Ebû Ca'fer'dir. Oğlu da fakih idi. Mısır'da kadılık yapmış ve İbnu Kuteybe'nin eserlerinin Mısır'a intikalini sağlamıştır. İbnu Kuteybe'nin oğlu Ahmed, biyografilerde Mâlikî olarak gösterilmektedir. Kat'iiyyete yakın bir ihtimalle Ahmed, Dineverde doğmuştur.

İbnu Kuteybe'nin torunu Abdolvâhid ise Bağdad'da doğmuştur.

Muâsırları: İbnu Kuteybe'nin muâsırı veya ona pek yakın tarihlerde yaşamış olan isimlerden meşhur olan birkaçı şunlardır:

Buhârî (194-256/809-869).

Müslim (206-261/821-874).

Tirmizî (209-297/824-909).

Ebû Dâvud (-275/888).

İbnu Mâce (207-275/822-888).

Dârimî (-255/868).

Belâzûrî (-279/892).

Ebû Hanîfe ed-Dineverî (-282/895).

Nesâî (215-303/830-915).

ESERLERİ: 63 gibi çok ileri sayılmayan bir yaşta vefat etmesine, ayrıca kadılıkla da meşgul olmasına rağmen İbnu Kuteybe, oldukça velûd bir müelliftir. Aşağıda vereceğimiz listede, eserlerinin sayısı 60'a varmaktadır.

İbnu Kuteybe'nin eserlerinin tamamını oğlu Ahmed rivayet etmiştir. İbnu Deresteveyh el-Fârisî ve Abdullah b. Abdurrahman es-Sukrî de onun eserlerini nakledenlerdendir.

İbnu Kuteybe'nin eserlerini, çeşitli başlıklar altında tasnif edilmiş olarak veriyoruz.

I - Neşredilmiş olanlar:

- 1 - Edebu'l-Kâtib.
- 2 - el-Envâ.
- 3 - Kitâbu'l-Arab (veya Kitâbu'l-Arab ve'l-Acem- Kitabu't-Tesviye beyne'l-Arab ve'l-Acem).
- 4 - Kitabu'l-Eşribe.
- 5 - Kitabu'l-İhtilâf fi'l-lafz ve'r-redd ala'l-Cehmiyye ve'l-Müşebbihe.
- 6 - Kitabu Maâni's-Şi'r.
- 7 - Kitabu'l-Maârif.
- 8 - Kitabu'l-Mesâil ve'l-Ecvibe (*)
- 9 - Kitâbu'l-Meysir ve'l-Kidâh.
- 10 - Kitâbu's-Şi'r ve's- Şuarâ.
- 11 - Kitâbu Tefsiri Garibi'l-Kur'an.
- 12 - Kitâbu Te'vili Muhtelifi'l-Hadis (Elinizdeki eser).
- 13 - Kitâbu Te'vili Müşkili'l-Kur'an.
- 14 - Kitâbu Uyûni'l-Ahbâr.

II - Neşredilmemiş olanlar:

a) Kendisine âid olduğu kat'i olanlar:

- 15 - Kitâbu Ğaribi'l-Hadis.
- 16 - Kitâbu Islâhi'l- Ğalat fi Ğaribi'l-Hadis li Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm.
- b - Kaybolan veya ona âidiyyeti şüpheli olan eserler:
 - aa) Müellif ve başkaları tarafından zikredilen, fakat mevcut olmayan eserler:
 - 17 - Kitâbu Delâili'n-Nubuvve.
 - 18 - Kitâbu'l-Fıkh.
 - 19 - Kitâbu İ'râbi'l-l-Kur'an (İ'râbu'l-Kırâât? - Âdâbu'l-Kırâât?)

(*)Mesâil Elleti sulle anhâ Abdullah b.Müslim.b Kuteybe (Kayseri Raşid Ef.Ktb.eki,no21540 varak 1 b-79a) (M)

20 - Kitâbu'n-Nahv.

21 - Kitâbu'l-Kalem.

22 - Kitâbu'l-Kırâât.

23 - Kitâbu Ta'biri'r-Ru'yâ.

bb) Mevcudiyeti şüpheli olan eserler:

24 - Kitâbu Âlâtî'l-Kuttâb.

25 - Kitâbu Sınâatî'l-Kitâbe.

26 - Kitâbu't-Tefkîh.

27 - Kitâbu't-Tefsîr.

28 - Kitâbu Uyûni's-Şî'r.

cc) Hakkında hiçbir malumat bulunmayan eserleri:

29 - Kitâbu Âdâbî'l-İşrâ.

30 - Kitâbu Ferâidi'd-Durr.

31 - Kitâbu'l-Hatt.

32 - Kitâbu'l-Hikem ve'l-Emsâl.

33 - Kitâbu'l-Hikâye ve'l-Mahkî.

34 - Kitâbu İstimâî'l-Ğınâ bi'l-Elhân.

35 - Kitâbu's-Sıyâm.

dd) İbnu Kuteybe'nin eserlerinden, başka isim altında veya kısmi olarak görünenler:

36 - Kitâbu'l-Ebniyâ.

37 - Kitâbu Edebi'l-Kırâa (İ'râbu'l-Kur'ân'ın diğ. bir ismi olabilir).

38 - Kitâbu Divani'l-Kuttâb.

39 - Kitâbu'l Cevâbâtî'l-Hadıra (K. el-Mesail'in başka bir ismi).

40-Kitâbu'l-İbil.

41-Kitâbu'l-İlm.

42-Kitâbu İlmi Menâziri'n-Nucûm.

43-Kitâbu İ'râbî'l-Kırâât.

44-Kitâbu Halkı'l-İnsân.

45-Kitâbu'l Hayl.

46-Kitâbu Maâni'l-Kur'ân

47-Kitâbu Mu'cizâtî'n-Nebi (Delâilu'n-Nübüvve ile aynı kitab olabilir.)

48-KitâbuMunhatabî'l - Luğa ve Tevârihi'l-Lu-

ğa.

49-Kitâbu Müşkili'l-Hadis.

50-Kitâbu'n-Neseb.

51-Kitâbu'r-Redd ala'l-Kâili bi Halkı'l-Kur'ân
(K. el-İhtilâf fi'l-Lafz adlı eserin bir bölümünün tamamen aynıdır.)

52-Kitâbu Takvimi'l-Lisân.

53-Kitâbu't-Târih.

54-Kitâbu'l-Vahş.

ee)İbnu Kuteyb'e'ye aidiyyeti şüpheli ve aid ol-
madığı kat'i olanlar:

55-Kitâbu'l-El'âzi'l-Muğrabe bi'l Elkâbi'l-
Mu'rabe.

56-Kitâbu'l-Cerâsim.

57-Kitâbu'l-İmâme ve's-Siyâse.

58-Kitâbu Telkni'l-Muteallim fi'n-Nahv.

59-Vasıyye.

60-Kitâbu'l-Vuzerâ

İbnu Kuteybe'nin hayatı ve eserleri hakkında
gerek Türkçe,gerek yabancı dillerde yapılmış olan
neşriyat ile ilgili olarak şunları zikredebiliriz:

Türkçe:

1- Prof. Muhammed Tayyib Okiç, A.Ü.İ.F. dergi-
si (C.XIV/1966) 288-290. sahifelerinde "Te'vilu Muh-
telifi'l-Hadis"i, 290-292. sahifelerde de Gerard Le-
comte'un "İbn Qutayba"sını tanıtmaktadır.

2 - İslâm Ansiklopedisi (C.V/2, s: 762-763) "İbn
Kuteybe" maddesi.

3 - el-Maârif, İbnu Kuteybe (Tercüme: Hasan
Ege) Selâle yayınları, İst.

İngilizce:

The Life and Works of İbn Qutayba, İshak Mûsâ
el-Huseynî.

Fransızca:

4- İbnu Kuteybe'yle ilgili olarak fransızca neşredilmiş birkaç mühim makale için bkz: Prof. Muhammed Tayyib Okıç'ın yukarıdaki mezkûr makalesi.

5- İbn Qutayba l'homme, son oeuvre, ses idées, Gerard Lecomte, Damas, 1965.

6- Le Traite des Divergences du Hadith d'İbn Qutayba, Gerard Lecomte, Damas, 1962 (Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis'in fransızca tercümesi).

Bu tercümeyle ilgili olarak hocamız Prof. Dr. Mehmed S. Hatiboğlu şöyle demektedir:

Te'vil'in fransızca tercemesi üzerine

İslâm kültürünün ilk anlarda sahib olduğu manzarayı kavramakta, o devir ilim adamlarının yazmış oldukları eserler, şüphesiz temel kaynak hüviyetine sahiptir. Bu nevi eserlerin, müellif nüshalarına uygun şekilde basımları, nasıl ilmî araştırmanın ilk yapılacak işini teşkil ediyorsa, onların tahlil ve değerlendirilmelerini bizzat yapmak veya yapacak olup da, bu eserin yazıldığı dili bilmeyenlere onu terceme etmek suretiyle yardımcı olmak da ikinci adımı teşkil etmektedir. Herhangi bir ilmî kitabın muhtevasını daha iyi değerlendirebilecek ehliyetle olanları, o dili bilmemeleri sebebiyle bu işten mahrum bırakmamak, ancak terceme yoluyla büyük ölçüde sağlanabilmektedir.

Bir tercemede başarı nisbetinin, o eseri anlayacak ve anlatabilecek kültürü gerektirdiği herkesçe bilindiği içindir ki, ilmî eserleri terceme etmek her lisan bileninin harcı olmamaktadır. Bu sebeptendir ki İbn Kuteybe üzerinde ilmî araştırmalarda bulunmuş **Gérard Lecomte** isimli muasır Fransız şarkiyatçısının Te'vil'i fransızcaya terceme etmiş olduğunu görmekten ilk bakışta bayağı sevinç duymuş ve terceme eserin basık ve tertib şeklinin arzettiği dış güzellikten de, bir ilim tâlibi olarak, iftihar etmiştik. Ne var ki arabça aslıyla karşılaştırdığımız baş kısımları, bu müsbet intibâmızın devamına imkân bırakmamakta, hattâ bazı basit ibarelerin tercemesinde düşülen çocukça hatalar, sayın fransız âliminde görmek istediğimiz seviyeyi sarsacak mahiyet arzelmektedir. Te'vil tercemesininin, sayfalarca sürecektir tashih cedvellerine ihtiyaç göste-

receğe benzeyen yanlışlarından vereceğimiz aşağıdaki örnekler, maalesef bu neticeyi haklı gösterecek istikamettedir.

Meselâ:

Arabça metinde (ilk baskı, s: 48, ikincisinde, s: 38), İbn Kuteybe, sahâbî Ebû Hureyre hakkında ileri sürülen şüpheler meyânında muhâliflerin:

فإن أبا هريرة صحب رسول الله (ص) نحواً من
ثلاث سنين وأكثر الرواية عنه وعمر بعده نحواً من
خمسين سنة وكانت وفاته سنة تسع وخمسين ...

"Hz. Peygamber ile Ebû Hureyre üç sene kadar birlikte bulunduğu halde, (bu zamana nisbetsiz derecede) Hz. Peygamber'den rivayette bulunmuştur. (Hz. Peygamber'den) sonra elli sene kadar yaşadı. (Hicri) 59. senede vefat etmişti..." dediklerini nakletmektedir. Bu gâyet basit ibareyi Lecomte şu şekilde fransızcaya çevirmiştir:

"Abu Hurayra fut le Compagnon du Prophète environ trois ans, et la plus grande partie de la Tradition est passée par son canal. (Il fut le Compagnon de) Umar environ cinquante ans, et mourut en 59/679." (p: 44, #42)

Yani: "Ebû Hureyre üç yıl kadar peygamberin sahâbisi oldu ve Hadisin en büyük kısmı onun tarafından nakledildi. Elli sene kadar Ömer'in (Arkadaşı oldu) ve 59/679'da öldü."

Sayın mütercim, "ömür verildi, yaşadı" demek olan fiilini, Hz. Ömer zannettiği içindir ki, bu gülünçlüğe düşmüş ve cümleyi ziyadeleştirmiş bu-

lunmaktadır. Gülünçtür çünkü, Hz. Peygamberin vefatından sonra, Hz. Ömer ile kimsenin elli sene arkadaşlık yapamayacağını İslâm tarihinden biraz behresi olan herkes bilir, ve böyle bir mantıksızlık bir müstehrikten beklenmemek lazım gelir.

İkinci misal:

İbn Kuteybe, Re'ycilere tahsis ettiği bölümde, onların hadislerle pek kıymet vermeyip kendi şeyhlerinin görüşlerine tâbi olduklarını ileri sürmekte ve misal olarak meselâ Ebû Hanîfe'nin hadise uyması gerekirken, kendi hocası İbâhîm Nehâî'nin görüşünü kabul ettiğini ileri sürmektedir:

فقال [أبو حنيفة]: دعنا من هذا، حدثنا حماد عن

إبراهيم انه قال: عليه الكفارة [s.64 (52)]

Mütercimimiz, yine fikhî bilgisinin yetersizliğinden olmalıdır ki metinde İbrâhîm Nehâî'ye aid olan görüşü tercemesinde Hz. Peygamber'e isnad etmektedir:

"Abu Hanifa s'écria lors: -Laisse-nous tranquilles avec cela: j'ai entendu Hammâd dire (d'après İbrâhîm) que le Prophète avait déclaré: "Il est tenu de la kaffâra!" (p: 58, n 60)

"O zaman Ebû Hanife bağırdı: "Bırak bununla kafamızı şişirme. Ben (İbrahim'den naklen) Hammad'ı, Hz. Peygamber'in şöyle beyanda bulunduğunu söylerken işittim: "Ona keffâaret gerekir."

Keza, G. Lecomte'un fıkıh tarihiyle meşgul olmadığı, İmâm Zufer'in ismini "Zafr" şeklinde okumasından da belli olmaktadır. (p: 62, n 69) ve tercemede bunun pekçok emsâli vardır.

Maalesef mütercimin zaman zaman çala kalem terceme yaptığına insanın inanası geliyor.

صحيفة عبد الله بن عمرو Abdullah b. Amr'ın sahifesi (yani hadis risalesi, defteri) ibaresini "**La famille...**" (p: 87, 104): Âilesi" şeklinde yazdıktan bir satır sonra aynı kelimeyi "**une feuille**", yaprak, kâğıd diye terceme etmesi başka nasıl yorumlanabilir?

Sayın Fransız orientalistinin kayıdsızlığına deliller bir ikide inhisar etmediği için son bir misal daha vererek bu seriyi kapatmak istiyoruz:

Meşhur Kaderiyye imamlarından Amr b. Ubeyd'in, yine kendi devrinin meşhur muhaddis-fakih'lerinden Eyyûb, İbn Avn, Yûnus ve Teymî hakkında:

"Bunlar birtakım pisler, ruhsuz ölülerdir." dediği çeşitli kaynaklarda nakledilir.

İbn Kuteybe, bu iddiaya verdiği cevaba şöyle başlıyor:

وهؤلاء الأربعة الذين ذكرهم غرة أهل زمانهم في العلم والفقه

Yani, "Onun zikrettiği bu dört zat, kendi devirlerinin ilimde, fıkhta... en gözde kimseleridir.

"İsimleri geçen âlimlerin, II. hicrî asrın ortalarında, yani İbn Kuteybe'nin doğumundan en az yarım asır önce vefat etmiş oldukları erbâbınca mâlumdur.

Ne var ki, bu noktaya dikkat etmeyi lüzumsuz sayan mütercimın fransızcasından öğreniyoruz ki bu âlimler İbn Kuteybe'nin muâsındırları...

"Abu Muhammed dit: Or les quatre personnes citées sont l'élite de nos contemporains en ce qui touche la science, le fiq..." (p: 95, #121)

Verdiğimiz bu misaller Lecomte'un tercemesine pek itimad edilemeyeceğini yeter derecede göstermekle beraber, bu haliyle dahi onun İslâm ilmine bir hizmet sunduğunu belirterek kendisine teşekkür etmeliyiz.

Bu vesileyle şunu da belirtmeliyiz ki İslâm kültürünün gayr-ı müslim aydınlar tarafından tanıtılmasında hüsn-i niyetle çalışan orientalistlerin bulunduğu inkar edilemez. Onlardan bu nevi çalışmalarında hiç hata yapmamalarını beklemek de kimsenin hakkı olmamak gerekir. Fakat Dimeşk Fransız Entitüsü'nün pek kıymetli ilmi neşriyatına büyük meblağlar tahsis ediliyorken, Te'vil gibi bir eserin tercemesinin, bu işleri bilen bir müslüman âlime kontrol ettirilmesinden kaçınılmış olması herhalde büyük bir eksikliktir.

Bu defa bu pek değerli eser, İlâhiyat Fakültemizin 1978 mezunu Sayın Kırbasoğlu tarafından türkçeye kazandırılmış bulunmaktadır. Ve muhakkaktır ki fransızcasından daha sağlamdır. Bu genç ilim adamımızın yorulmak bilmez araştırmacılığına eş ilim aşkı ve ihlası, İslâm kültür hayatına daha nice kıymetli hizmetlerde bulunacağına en sağlam teminattır. Bu ilk denebilecek ilmi hizmetinin, erbabının iyi niyetli tenkidleriyle değerini tescil ettireceğinden şüphemiz yoktur.

Bu eseri bastırarak ilim dünyamıza kazandırmakta emeği geçenlere de ayrıca şükranlarımızı sunmak borcumuz olacaktır.

Prof. Dr. Mehmed Said Hatiboğlu

İBN KUTEYBE'NİN "TE'VİL"İ ile alakalı olarak kıymetli âlim merhum Prof. Muhammed Tayyib Okiç'in, eserin fransızca tercümesinin tanıtılmasına dair makalesinin ilgili kısmını aynen alıyoruz:

"... Mütercim mukaddimesinde "Kitâbu Ta'vili Muhtalifi'l-Hadith"ın, İbnu Kuteybe'nin eserleri arasında ayrı ve hususi bir yer işgal ettiğini hatırlatmaktadır. Aynı zamanda bu kitabın, İbn Kuteybe'nin en son eseri veya en son eserlerinden biri olduğuna bilhassa işaret etmektedir. Dolayısıyla eserin te'lifî 256/869 ile 276/889 yılları arasına tesadüf eder (yani müellifin Bağdad'a dönüşü ile vefatı arasındaki zaman içinde, diğer bir tabirle, Halife el-Mutevekkil ve vezirlerinin Mu'tezile aleyhindeki reaksiyonlarından sonra). Eser, Ehlu'l-Kelâm, Mutekellimûn, daha doğrusu Mu'tezilenin hadis hususundaki bazı sapık fikirlerini reddetmek için kaleme alınmıştır. Bu bakımdan, eser bir nevi polemik kitabıdır. Her bâbın başındaki "Kalû" (muârizlarımız derler ki) (11) fıkrasından sonra "Nahnu nekûlu" veya "Kâle Ebû Muhammed" (biz veya Ebû Muhammed, yani müellif, bunu şöylece cevablandırıyoruz) (12) başlıklı cevabi fıkra gelmektedir. Müellif eserinde, mu'tezileyi, feylesofları ve bazı ahvalde şahsi te'villere mütemayıl görünen Hanefî Fakihlerini hedef edinmektedir. Mukaddimesinde hadisleri muhtelif gayeler için kullanan Hâriciyye, Mürctie, Kaderiyye, Râfîziler ve diğer bazı fırkaların

(11) Bizim tercümemizde, Fransızca tercümesine uyarak "İDDİA" şeklindedir.

(12) Bizim tercümemizde, Fransızca tercümesine uyarak "CEVAB" şeklindedir.

hadise tevcih ettikleri itirazlara işaret etmektedir. Bilhassa burada Râfiziler başta gelmektedir. Mu'tezile tabirinin eserde ancak iki defa geçmesi calib-i dikkattir. Bu meyanda Cehmiyye'nin zikredilmeyişinin sebebi anlaşılamıyorsa da, eserin muhtasarı telakki edilen, müellifin "Kitabu'l-ihtilaf fi'l-lafz" adlı kitabında bunlara yer verilmiştir. (ar-Raddu' ala'l-Cahmiyya wa'l-Muşabbihâ). İbn Kutayba, eserin birinci babında, Mu'tezileye, felsefeye ve Hanefiliğe temas etmektedir. Mu'tezile kelâmını, İbrahim an-Nazzâm, Abu'l-Huzayl al-Allâf, Ubaydullah ibnu'l-Hasan, Sumâme ibnu'l-Aşras ve Bakr al-'Ammî; felsefeyi, Muhammed ibnu'l-Cahm al-Barmakî ve Hanefiliği büyük imam Abu Hanifa temsil etmektedirler. Ayrıca Mu'tezile şeklindeki Râfizi ilahiyatını temsil eden Hışam ibn'l-Hakam ve bilhassa nereye konulabileceği bilinmeyen al-Câhiz, hususi birer yer işgal etmektedirler. (İbnu Kutayba onu sadece son mütekellim diye adlandırmaktadır.) İbn Kutayba, Câhiz'in eserlerini fevkalade iyi bildiğinden onları birkaç cümle ile ustaca tahlil eder. Hülâsa İbn Kutayba, bütün muhaliflerin nazariyelerini ve doktrinlerini izah ettikten sonra, ikinci babda hadis ehlinin, üçüncü babda ise bizzat hadisin müdafaasını yapmaktadır..." (13)

Prof. Muhammed Tayyib Okıç

İBNU KUTEYBE' nin doğum ve ölüm tarihleri arasındaki vak'aları ihtiva eden ksa bir kronoloji:

Hicri	Miladi	
212	827	Mutezile görüşünün Halife Me'mun tarafından resmi bir mezheb olarak tanınması.
213	828	İBNU KUTEYBE'NİN DOĞUMU
215	830	Halife Me'mun tarafından Ankara ve havalisinin fethi. Bağdad ve Şam'da birer Rasathane kurularak gökyüzü hareketlerinin izlenip yazılmasına başlanması-Me'mun tarafından Bağdad'a öğretim için yollanması istenen Selnikli bir bilgin rahibin Bizans imparatoru Teofil tarafından gönderilmemesinin Bizanslılara savaş sebebi sayılması. Halife Me'mun tarafından Bağdad'da "Beytü'l-Hikme" adlı ilim akademisinin kuruluşu.
216	831	Bağdad'da Zübeyd türbesinin inşası-Palermo'nun Araplar tarafından zaptı (Sicilya'nın zaptına 825'te başlanmış ve 902'de Taormina'nın zaptı ile tamamlanmıştır) Halife Me'mun'un Anadolu

seferi-Yunanca'dan tercümelere başlanması- İslâm bilginlerinden bir heyetin Sencar sahrasında iki boy-lam derecesi ile ekliptik eğil-mi ölçmesi ve yerkürenin bü-yüklüğünü hesap etmesi.

218-228	833-342	Halife MUTASIM
218-228	833-842	Halife Mutasım'ın, büyük kardeşi Me'mun'un tutumunu devam ettirerek Kur'an'ın mahluk olduğu davasını kabul ettirmeye uğraşması ve Ehl-i Sünnetin tepkileri.
222	836	Samarra'nın kuruluşu ve Abbasi devletine merkez oluşu. -Türklerden bir hassa ordusu kurulması -Arapların Bâri'ye çıkmaları.
223	837	Kayrevan'da Büyük Camii'nin inşası.
223-228	837-842	Bizanslıların Araplara saldırımları ve yenilgiyle çekilmeleri.
226	840	Kırgızların Uygur İmparatorluğunu yıkmaları.
228-233	842-847	Halife VASİK
228	842	Samarra'daki Büyük Camii'nin inşası. -Strasburg yeminleri.

- Arapların Messina ve Toranto şehirlerini zaptı.
- 229 843 Verdün antlaşması.
- 230 844 Endülüs Emevi devletinde POSTA teşkilatı kurulması.
- 231 845 Güney İtalya şehirlerinin Arab istilasını önle-mek üzere birleşmeleri. -Ebu Tem-mam'ın ölümü (doğ. 788 - ?) (Kasideler, Divan).
- 232 846 İtalya yarımadasını güney-den istilaya başlayan Arab kuvvetlerinin Roma kapıları-na dayanması.
- 233-247 847-861 Halife MÜTEVEKKİL.
- 233 847 Türk muhafız birliklerinin ötekilere üstün tutulmaya başlanması.
- 235 849 Halife Mütevekkilin Alevileri ve Mutezile mensuplarını imha etmek suretiyle dini inançta eski geleneğe dön-mesi -İtalya'da Beneventum şehrinin Araplar tarafından zaptı.
- 235-236 849-850 Arapların Güney Fransa'da Provence bölgesine akınları.

236	850	Büyük matematikçi Harizmi (Mehmed b. Musa)'nın ölümü.
237	851	Arab seyyahı Vahid ile Sa'id'in Çin'e seyahatları.
241	855	Hanbeli Mezhebi'nin İmamı Ahmed b. Hanbel'in (doğ. 780) Bağdad'da ölümü.
244	858	Hazarların Hristiyanlığı kabulü.
247	861	Halife Müteveekkil'in ulema ve vükelasının elbirliğiyle öldürölüp yerine oğlu MUSTANSIR'ın geçirilmesi.
248	862	Halife Mustansır'ın zehirle öldürölmesi üzerine yerine MUSTAİN'in geçmesi - Türk Emiru'l-Umeralarının bütün devlet işlerini ele almaya ve Halifede yalnız kuru bir unvan bırakmaya başlamaları.
254	868	Mısır'da Tulunluların (sonu: 905) İran'da Toharistan'da Saffarilerin (sonu: 908) devlet kurmaları.
255	869	Sicilya'ya yerleşen Araplar tarafından Malta adasının zaptı -Cahız'in ölümü (doğ. 775-?) - Ünlü Hadis bilgini Buhari'nin (doğ. 810). ölümü -İstanbul'da dokuzuncu

Konsilin toplanması-İstanbul ve Roma kiliselerinin birbirinden ayrılması (Ortodoksluk-Katoliklik).

256-270	869-883	Güney Irak'ta siyahi esirler (zenciler)in ayaklanması ve bunlarla mücadeleler. Merkezleri Muhtare'nin zaptı suretiyle hareketin bastırılması.
257	870	İfratçı Şiiliğin bir kolu olan İsmaililik (Batıniler)in yayılmaya başlaması.
258	871	Zencilerin bir Cuma namazı sırasında ani olarak Basra'yı basmaları.
261	874	Buhara'da Samanoğulları devletinin kuruluşu (sonu: 999)
262	875	Şiraz'daki Ulu camiin yapılması.
263-266	876-879	Kahire'de Tulunoğlu camii-nin inşası.
264	877	Yunan fen kitaplarını arapçaya çeviren Huneyn b. İshak'ın ölümü-Ahmed b. Tulun'un Filistin ve Suriye'yi işgali.
265	878	Sicilya'ya hakim olan

- Araplar'ın Papa VIII. Jan'dan vergi almaya başlamaları. - 12. Şii imamı Muhammed el-Muntazar (Mehdi)in ihtifası
- 268 881 Kudüs piskoposunun İslam idaresinden şikayetlere başlayarak Avrupa hristiyanlarını Haçlı seferlerine hazırlamaya başlaması.
- 273 886 Din bilgini (Muhaddis) İbnu Mace (Hafız Ebu Abdullah)ın ölümü (doğ: 824).
- 274 887 Fransa'da Feodalizmin başlangıcı.
- 275 888 Hadis bilgini Ebu Davud (Süleyman b. Eş'as'ın ölümü (doğ: 817).
- 276 889 DİN BİLGİNİ İBNU KUTEYBE (Müslim)in ölümü-Nişapur camii'nin inşası (*).

(*) İslâm Dünyası Kısa Kronolojisi, Jean SAUVAGET (Terc: Suut Kemal Yetkin - Faik Reşit Unat) A. Ü. İ. F. yayını. Ank. 1963, s: 23-28).

MUSAHHİH'İN MUKADDİMESİ:

Hamd, kendisinde eğrilik bulunmayan dosdoğru Kitab'ı, kulu ve rasûlü Muhammed'e indiren Allah'a mahsustur. Bâtıl hiçbir cihetten o Kitab'a yanaşamaz. O, Hakim ve Hamid olan Allah'ın indirdiği bir kitaptır.

Salât ve selâm da mahlukatın en faziletlisi, hak rasûl olan efendimiz Muhammed'e olsun ki, Rabbi ona Kur'ân'ı şerhedip açıklamasını şu ayette emretmiştir: **"(Ey Rasûlüm) Sana da Kur'ân'ı indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın."** (16. en-Nahl: 44) Kullarına da, Rasûlünün açıklamalarıyla amel etmelerini, onun emirlerine uymalarını, nehyettiklerinden sakınmalarını şu ayetle emretmiştir: **"Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasak ettiyse onu da almayın."** (59. el-Haşr: 7)

İlimden nasibi olan akıl sahibi her müslümana, sünnetin İslâm şeriatındaki yeri-gerek fikhî, gerek itikâdî cihetten- apâşikârdır. İtikâdî ve fikhî sünnet biri diğerine muhtaç iki cüz'dür.

Kur'an, şer'i ve itikâdî hükümleri mücmelen getirmiş, sünnet de onları açıklamıştır. Meselâ namazı ele al:

Kur'an-rekât ve secdelerin sayısından bahsetmeksizin- namazın kılınmasını emretmiş, sünnet de namazın ne şekilde kılınacağını, rekâtlarda ne kadar Kur'an okunacağını, duaların şeklini, celse (oturuş)ların sayısını ve celselerde ne okunacağını, namazın nasıl bitirileceğini açıklamıştır.

Namaz hakkında söylediklerimiz, İslâmın diğer rükunları, akaid, edeb, terbiye, aile nizamı, ictimai adalet, İslâmi siyaset vb. Kur'an'ın tafsilatını zikretmediği her husus için ayrı şekilde söylenebilir. Çünkü Kur'an muhkem, külli kaideler getirmiştir. Bu muhkem (esas) kaideler ile, bu kaidelerin gayelerine aykırı olmayan ve yeni yeni zuhur eden cüz'î şeyler arasında bir irtibat (alaka) kurmak mümkündür.

Lâkin İslâmî fetihler genişlediğinde bu mağlub milletler İslâmı kabul ettiler. Bunların bir kısmı müslümanlıklarında samimi idi, bir kısmı değildi. Üstelik bu sonuncuların kalbinde, İslâm'a ve müslümanlara karşı kin ve hilekârlık; İslâm'ın yerle bir ettiği İran ve Bizans hükümdarlıklarına, darmadağın ettiği saray ve köşklere karşı içlerinde öyle derin bir hüznün vardı ki, İslâmdan ve müslümanlardan intikam almaya ve İslâm devletine tuzak kurmaya kalktılar. Bunun için birtakım gizli cemiyet ve teşkilatlar kurdular. Bu teşkilatların yaptığı ilk iş bu ümmetin Faruk'u, hulefa-ı raşidinin ikincisi, Emîru'l-mü'minin Ömer b. el-Hattab'ı öldürmek olmuştur.

Siyasetteki mevkii ve hüküm vermede şark ve garba şamil adaleti darb-ı mesel haline gelen, batılı alimlerin "Dünyanın ilk demokratik devlet adamı" ünvanını verdikleri Hz. Ömer, işte bu alçak ve rezil teşkilatların kurbanı olmuştur. Bunların intikamının, Hz. Ömer'in "Rabbim Allah, Rasûlüm Muhammed (S.A.V.)" diyen bir müslüman arab olmasından başka bir sebebi yoktu. Lâkin onların Hz. Ömer'i öldürmeleri İslâm'ın süratle ilerlemesini durdurabilmiş midir? Asla...

İşte kafaları ve kalpleri İran felsefesi ve putperest Yunan'ın mantığı ile dolmuş bu güruh 'ilm-i hikmet ve akli ilimler dedikleri silah ile İslama karşı harbetmeğe karar verdiler. Böylece Kur'an ve Hadis hakkında

müslümanları şüpheye sevketmeye çalıştılar ve kalplerine İslâm'dan hiçbir şey girmemiş olan dinsizlik ve zındıklığın önderleri müslüman kılığında ortaya çıktılar.

Fakat İslâm âlimleri bunlara karşı koydular ve ortaya attıkları şüpheleri yok ettiler. Bunlar da böylece mağlub ve koğulmuş olarak gerisin geriye döndüler.

İşte mukaddes sünneti müdafaaya girişen İslâm âlimlerinden birisi de Hicri 3. asır ricâlinden Allâme-tu'l İslâm, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe'dir. Elinizdeki kitabı da bunun için te'lif etmiştir. Fakat bu kitap salih selefimizin yazdıkları eserler arasında gömülmüş, kaybolmuş idi. Tâki Allah (C.C.) merhum selefi âlim eş-Şeyh İsmail el-Hatib el-İs'irdi'yi bizlere lütfetti. Şeyh İsmail anılmaya lâayık gayretlerle bu eseri H. 1326 senesi cemaziye'l-ülâ ayının ortalarında (Haziran 1908) nefis açıklama ve ta'likleriyle, titiz ve ilmi bir şekilde neşir dünyasına takdim etti. Güzel bir tesadüf eseri olarak bu ikinci baskının tarihi, ilk baskının tarihine rasgeldi. Biz bu baskıyı 25 cemaziye'l-ülâ 1386 (Ağustos 1966) da bitirdik. Birinci baskısı da yine cemaziye'l-ülâ ayında 1326'da bitmiş idi.

KİTABIN İSNADLARI VE SEMA'LARI

Kitabın ilk musahhihi (el-İs'irdi) diyor ki: "Bilinsin ki elimizde bu kitabın müellifi Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe'ye varan dört isnadı vardır. Bu dört nüshadan dördüncüsü tahriften ve noksandan salim değildi. Bu mezkur nüshayı yazan zat da, kitabın müellife varan senedindeki bazı kelimelerin güve yemesi sebebi ile yok olduğunu, bir kısım kelimelerin ise nokta konmadığı için hatadan salim olmadığını ve bu kelimeleri doğru olarak okuyup yazdığına

kendisinin de güvenmediğini ifade etmektedir. Bu nüsha sadra şıfa vermediği, "Vefayat" gibi teracüm (biyografi) kitaplarına müracaat ile dahi bu nüshanın tashihi mümkün olmadığı için biz esas aldığımız üç nüsha ile iktifa edip dördüncüden vazgeçtik.

Senedden maksad, kitabın müellife aid olduğunu göstermektir. Bu kitabın ise İbnu Kuteybe'ye aid olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Nasıl öyle olmasın ki...? Hadis âlimlerinden pekçoğu -mesela İbnu Hacer el-Askalanî "Nuhbe" şerhinde - onun "Muhtelifu'l-hadis" mevzuunda bir kitabı olduğunu zikretmektedirler. Müelliften, İmam Ebu'l-Farac İbnu'l-Cewzi ve İmam İbnu Furak gibilerinin bu kitaptan kendi kitaplarında naklettikleri şeyler aynı ibarelerle bu kitapta mevcuttur. İşte kitabın bu üç isnadı:

Birinci sened: Bize eş-Şeyh Ebu'l Hasen Ali b. Meymûn el-Askalanî Askalan şehrinde 430 senesi cemaziye'l-ûlâ ayında haber verdi ve dedi: Bize İbnu Battata ismiyle maruf Ebu Abdillâh Ubeydullah b. Muhammed el - Ukberi haber verdi. İbnu Battata dedi ki: Bize Ebubekr Ahmed b. Muhammed b. el-Hasen ed-Dineveri tahdis etti. O da dedi ki: Ebu Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe'nin huzurunda kendi eserini ona okudum ve derim ki: "İbnu Kuteybe dedi: Bundan sonra -Allah seni mesud kılsın- ilah..."

• **İkinci sened:** Bize eş-Şeyhu'l-İmam Ebu'l-Hasen Ali b. İbrahim el-Bağdadi en-Nahhas "Cem'iyye"de haber verdi. en-Nahhas dedi ki: Şeyhu'l-İslam Hafız

Ebubekr Muhammed b. Ali b. Sabit el-Bağdadi bana yazdığı icazet ile tahdis etti. O da dedi ki: Bize Ebu Ali b. el-Hasen b. Şihab el-Ukberi, benim ona okumam suretiyle haber verdi. O da dedi ki: Bize Hemedan şeyhi ve fakihî Ebu Abdillâh Ubeydullah b. Muhammed haber verdi. O da dedi ki: Bize Ebubekr Ahmed b. Huseyn b. İbrahim ed-Dineveri "Dineverî" de tahdis etti. O da dedi: Ebu Muhammed Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe dedi: "Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'adır. Akıbet müttakiler içindir. Allah, Muhammed'e ve onun temiz ve pak âline salât etsin. Bundan sonra -Allah seni mesud etsin-ilâh..."

• **Üçüncü sened:** Fakih, mukri, muhaddis Ebubekr Muhammed b. Hayri el-İşbili, şeyhlerinin çeşitli bilgiler ve muhtelif ilimler hakkında yazdıkları eserlerin fihristinde bu kitap ile alakalı olarak şunları söylemektedir. "Kitâbu muhtelifi'l-hadis el-Muddeâ aleyhi't-tenakuz" İbnu Kuteybe'nin eseridir. Bana bu kitabı eş-Şeyh Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Abdilaziz, Ebu Ali Huseyn b. Muhammed el-Gassani rivayet etti. O da dedi ki: Ebu'l-Âsî Hakem b. Muhammed b. el-Cuzâmî, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Galib et-Temmar'dan o da Ahmed b. Mervanî'l-Maliki'den, o da Ebu Muhammed b. Kuteybe'den haber verdi. Ebu Ali dedi ki: Keza bana Hakem b. Muhammed, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Abdülvişahi'den, o da Abdülvahid b. Ahmed b. Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe'den, o da babasından, o da dedesinden rivayet etti.

تاویل مختلف الحدیث

TE'VÎLU MUHTELİFİ'L-HADÎS

Tercümesi

İmam Ebû Muhammed, Abdullah b. Müslim İBNU KUTEYBE (Allah ona rahmet etsin) der ki:

Hamd âlemlerin Rabbi'ne mahsustur, mükâfât da takvâ sahiplerinedir. Allah, nebîlerin sonuncusu Muhammed'i ve onun pâk ve temiz âlini rahmetiyle kuşatsın.

"İmdi: Allah seni tâatıyla mesud kılsın, muhafazasıyla kuşatsın, rahmetiyle hakka muvaffak kılsın ve seni kendi ehlinde eylesin. Sen, Kelâmcıların hadisçileri hor görüp onlara hakaret ettiklerine, kitaplarında Hadisçileri (Ehlu'l-Hadis) kötölemek için pekçok söz sarfettiklerine, onları uydurma ve mütenakız rivayetlerde bulunmakla, dolayısıyla ihtilâfın vukuuna, firkaların çoğalmasına, (müslümanlar arasındaki) bağların kopmasına, müslümanların birbirine düşman olup, birbirini küfürle itham etmelerine sebep olmak ve (bu uydurma ve mütenakız rivayetleriyle) her firkanın kendi mezhebi için birtakım hadislerle bağlanabilmelerine imkan vermekle suçladıklarına dair bildiğin şeyleri bana haber vermek için yazıyorsun:

1- Bu firkalardan Hariciler (hadisçilerin) şu rivayetleriyle kendilerini savunuyorlar:

"Kılıçlarınızı kuşanın, sonra onların (muhalifleri-

nizin) cemaatlarını helâk edin" (1).

"Ümmetim içerisinde daima hakka muzahir (yardımcı) bir grup olacaktır. Hiçbir muhalifin muhalefeti onlara zarar vermez" (2).

"Kim malı (nı koruma) uğrunda öldürülürse şehiddir" (3).

II- Kaade'nin (4) delilleri ise hadisçilerin rivayet ettiği şu hadislerdir:

"Cemaata sarılınız. Çünkü Allah'ın eli (yardımı) cemaat üzerindedir (5).

"Kim cemaattan bir karış ayrılırsa, İslâmın ipini boynundan çıkarmış olur" (6).

"Dinleyiniz ve itaat ediniz. Başınıza burnu ve kulağı (7) kesik Habeşli bir köle geçse bile" (8).

"Berr (iyi) ve fâcir (kötü) olsun. her imamın arkasında namazı kılınız" (9)

"Berr (iyi) olsun, fâcir olsun mutlaka bir imam

(1) Krş. BUH: 58/18; HAN: 4/387, 3/485 ve bkz: Miza-nu'l-İ'tidâl, II/272.

(2) BUH: 96/10, Krş. HAN: 5/34, 269, 278, 279; MUS: 33/53.

(3) BUH: 46/33, HAN: 1/79, 188; 2/163, 193.

(4) Kaade, Haricilere muhalefet etmediği gibi, onlara ta-raftar da olmayan bitaraf fırka (M).

(5) TIR: 34/7; Krş. BUH: 92/2, 9, 11.

(6) BUH: 92/2, Krş. HAN: 1/275, 297; BUH: 93/4.

(7) Başka bir rivayette: "uzuvları".

(8) Başka bir rivayette: "geçirilse bile" Bkz. HAN: 5/161, 171; BUH: 93/4; 10/56.

(9) Krş. BUH: 10/56.

ın bulunması) şarttır (10).

"Evinden çıkma. Eğer (seni öldürmek için) evine girerlerse, sen evin yüklüğüne (daha içeri) çekil. Oraya da girerlerse o zaman hem benim, hem de kendi günahın senin üzerine olsun, de (11).

"Allah'ın öldürülen kulu ol, öldüren (katil) kulu olma..." (12).

III- Murcie delil olarak Hadisçilerin şu rivayetlerini kullanırlar:

"Kim 'Lâ ilâhe illâllah' derse cenete girer. Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı? denildi. (Evet) zina etse de hırsızlık yapsa da, dedi" (13).

"Kim ihlas ile 'Lâ ilâhe illâllah' derse cennete girer, cehennem ateşi ona dokunmaz" (14).

"Şefaâtımı, ümmetimden büyük günah sahiplerine hazırladım." (15)

IV- Murcie'nin muhalifleri ise Hadisçilerin şu rivayetlerini delil gösterirler:

"Zina eden zina ederken mü'min olarak zina etmez. Hırsız da çalarken mü'min olarak çalmaz" (16)

(10) Bulunamadı.

(11) HAN: 4/226 ; Krş. BUH: 92/9

(12) Hadisin sıhhati tartışmalıdır. Bkz; el-Makâsıdu'l-Hasene, s. 328-329, no: 846; Keşfu'l-Hafâ, II. 134, no: 2022; Esne'l-Matâlib, s. 244, no: 1117. (M).

(13) Krş. BUH: 60/47 Bkz. HAN: 3/135, 224; MUS: 12/9

(14) Krş. A.g.e.

(15) Bkz. HAN 3 / 2, 3

(16) BUH: 46/30; 86/6

"Komşusu kendisinin şerrinden emin olmayan kimse mü'min değildir" (17).

"Dilinden ve elinden müslümanların emniyette olmadığı kimse mü'min değildir" (18).

"Bir adam, güzelliği yüzünden gıtmış ve şekli bozulmuş olarak cehennemden çıkar" (19)

"Bir kısım insanlar, yanmış olarak cehennemden çıkarlar ve selin getirdiği milli toprak (alüvyon) da süratle büyüyen otların veya filizlerin bittiği gibi biterler" (20)

V- Kaderiyye (Mu'tezile)nin, onların rivayetlerinden aldıkları deliller ise:

"Her doğan fitrat üzre doğar, sonra ebeveyni onu ya hristiyan yapar veya yahudi" (21) hadisi ve Cenab-ı Hakk'ın "Ben kullanımin hepsini Hanifler olarak (Tevhid dini üzre) yarattım. Sonra şeytan onları dinlerinden saptırdı." sözüdür.

VI- Mufavvıda' şu rivayetleri delil gösteriyorlar:

"Çalışınız... Herkes ne için yaratıldı ise onu işlemeye muvaffak olur.(Eğer) saadet ehli ise saadeti için çalışır. Şekâvet, (dalâlet) ehli ise şekavetine çalışır" (22).

(17) BUH: 78/29, HAN: 1/387; 2/288, 336; Bkz; MUS: 1/18.

(18) HAN: 3/154.

(19) Krş. BUH: 10/129.

(20) BUH: 10/129, HAN: 2/276, 293, 534.

(21) BUH: 23/80, 93, HAN: 2/233

(22) BUH: 65/sure: 92, n: 7, HAN: 1/6, 29; 2/52, 77; 4/427, 431.

"Allah Âdem'in sırtını meshetti (sıvazladı) ve iki avuç aldı (Âdem'in zürriyetini sulbünden çıkardı). Sağ eliyle aldıklarına: "Rahmetimle cennete...", sol eli ile aldıklarına: "Cehenneme... mühimsemem", dedi (23).

"Said (hidâyette olan) anasının karnında iken sa-id olan; şaki (dalâlette olan) da anasının karnında şaki olandır", (24) ve buna benzer hadisler.

VII- "Râfıza (25) kendilerinin Ashab-ı Kirâm'ı tekfir etmelerini muhaddislerden aldıkları şu hadislerle bağıyorlar:

"(Kıyamet günü) havzıma birtakım insanlar gelecek. Sonra önümden çekilip uzaklaştırılacaklar. Ben de: 'Ey Rabbim.. Ashabcağızım, ashabcağızım...' diyeceğim. Rabbim de: '-Onlar senden sonra neler yaptılar bilmezsin. Senin vefatından sonra hep yüz geri edip dinlerinden döndüler.' diyecek" (26).

"Benden sonra birbirinizin boynunu vurup küfre dönmeyin" (27).

Hz.Ali'nin Ashabın en üstünü olduğunu da Hadisçilerin şu hadisleriyle iddia ediyorlar:

(23) HAN: 5/239 ,Krş. HAN: 1/272; 6/441.

(24) Krş. BUH: 82/1.

(25) Zeyd (b. Ali Zeynelabidin b. el-Huseyn b. Ali'yi rafz (terk) eden Sâbbe'dir ki, terk ettiklerinden dolayı kendilerine "Râfıza" dendiği gibi, Zeyd'in öldürülmesinden sonra bir imam seçmeye kalktıklarından dolayı da "İmamiye" adını aldılar. (İsl. mez. tar: 54) (M).

(26) BUH: 60/8, HAN: 1/235, 453; 5/50, Tecrid, IX/104, 105

(27) BUH: 3/43, HAN: 2/104; 5/39.

"Sen benimle, Harun'la Mûsâ gibisin (28). Şu kadar var ki benden sonra peygamber yoktur" (29).

"Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır" (30).

"Allahım... Onun (Ali'nin) dostlarının dostu ol, ona yardım edenlere sen de yardım et, ona düşmanlık edenlere sen de düşman ol..." (31).

"Sen benim vasımsın (ey Ali)" (32).

VIII- Şa'nın muhalifleri de Ebûbekr ve Ömer'i takdim etmeleri (üstün tutmaları) hususunda Hadisçilerin şu rivayetlerini delil getiriyorlar:

"Benden sonra şu ikisine (Ebubekr ve Ömer'e) uyun" (33).

"Allah, Rasûlü ve müslümanlar Ebûbekr'den başkasına razı olmazlar" (34).

"Bu ümmetin, peygamberinden sonra en hayırlısı Ebûbekr'dir" (35).

IX- Zenginliği üstün görenler de onların şu rivayetlerine dayanırlar:

(28) Yani: benim vezirimsin (M).

(29) BUH: 62/9, HAN: 1/170; 3/32.

(30) HAN: 1/118; 4/281.

(31) A.g.e.

(32) Aksı bir hadis için bkz; BUH: 55/1.

(33) HAN: 5/382, 385.

(34) HAN: 4/322; 6/34.

(35) HAN: 1/106, 110 (Bu son üç not için bkz: BUH:

"Allahım... Senden benim ve mevlâmın (*) zengin olmasını isterim" (36).

"Allahım... insanın yakasını bırakmayan fakirlikten sana sığınırım" (37).

X- Fakırlığı üstün görenler de onların şu rivayetlerine dayanırlar:

"Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içerisinde haşret" (38).

"Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir" (39).

XI- Bedâ' (40) fikrine taraftar olanlar hadisçilerin şu rivayetlerini delil gösterirler:

"Sıla-i rahim ömrü uzatır. (40 a) Sadaka da, gelmesi muhakkak olan belayı uzaklaştırır" rivayeti ve

(*) Mevlâ, köle, azadlı köle, köleyi azad eden, seven, arkadaş, komşu, ortak, akraba ve tâbi olan, gibi pekçok mânâya gelir. (M)

(36) HAN: 3/453. Bkz: Lisân; 15/407.

(37) Bulunamadı.

(38) el-Leâliu'l-Masnûa: 2/324, 325 ;Lisân: 17/79, Tâc: 9/238 (M).

(39) Tâc: 3/387.

(40) Bedâ, görünme, zuhur etme demektir. Kelam ıstılahı olarak, mesbûk (geçmiş) bir hükm-i ilâhînin değişmesini istilzam eden bazı yeni hallerin peydâ olması manasınadır. Bedâ mezhebini Muhtaru's-Sakafi'nin çıkardığı ve o zamandan beri Keysaniya şii fırkasının akaidinde bir umde haline geldiği söylenir. Şiilerin kabul ettiği bu Bedâ fikrini Ehl-i sünnet reddeder. (Bkz: İslâm Ansiklopedisi 2/433-35, İslami Bilgiler Ansiklopedisi, I, 332), (M).

(40a) el-Makâsıdu'l-Hasene, s.260, no: 618, Keşfu'l-Hafa, II. 22, no: 1593 (M).

H. Ömer'in: "Ey Allahım... eğer şakiler (defterine) yazdıysan beni sil ve saidler (defterine) geçir" sözü.

"(Kelâmcılar, Hadisçileri ithama devam ediyorlar): Bunlara ilaveten, ahkama dair rivayetlerin çokluğu sebebiyle fakihler farklı fetvalar verdiler. Pekçok fıkıh meselelerinde Hicaz ekolü ile Irak ekolü ayrıldı ve her biri Hadisçilerin rivayetlerinden bir esasa dayandılar.

Üstelik (Hadisçiler) teşbih ifade eden hadisleri rivayet etmekle Allah'a iftira ettiler. Bu hadisler: "Araku'l-hayl (atın teri)" (41) "zeğabu's-sadr (göğsün kılı)" (42) "nûru'z-zirâayn (iki kolun ışığı, nuru)" (43) "ıyâdetu'l-melaike (meleklerin hasta ziyareti)" (44). "arefe

(41) Araku'l-hayl şudur: Allah kendini yaratmayı murad edince at'ı yarattı ve onu koşturup terletti. Sonra kendini bu terden yarattı. "İbnu Asakir, "atın koşturulması" hadisi uydurmadır. Bunu bazı zındıklar, muhal olan birşey rivayet ediyorlar diyerek Hadisçileri kötüleyebilmek için uydurdular. Bunu ancak akli olmayan kabul eder. Bu, kati surette aklen ve şer'an asılsızdır", demektedir. -Suyûti, İbnu Asakir'den naklen. (Bkz: el-Leâliu'l-Masnûa: 1/3) (M).

(42, 43) Bunlar birtakım zındıkların uydurdukları bir hadise işaret etmektedir. O hadis de şudur: "Allah melekleri iki kolunun ve göğsünün kıllarından (veya iki kolunun ve göğsünün nurundan yarattı." Bu husus ileride gelecektir.

(44) Biz bu hadisi elimizde mevcut mevzuat kitaplarından araştırdıktan sonra bulamamıştık. Nihayet Şehristani'nin el-Milel'inin "Müşebbihe"den bahseden kısmına bakarken bunu gördüm. Bu benim arayıp durduğum kaybım idi. (Şehristani) müşebbihenin "Haşeviyye" kolundan bahsettiği esnada bunu zikretmektedir: "(Haşeviyye) hadislere, uydurup Rasullulaha nisbet ettikleri yalanları kattılar. Bu yalanların çoğu Yahudilerden alınmadır. Çünkü teşbih Yahudilerde mizaç halindedir. Hatta dediler ki, Allah'ın gözleri rahatsızlandı. Bunun üzerine melekler onu ziyarete geldiler."(el-Milel ve'n-nihal, I 141 (M). -Musahhîh İsmail el-İs'irdi-

gününün akşamında boz deve üzerindeki altın kafes" (45), "önünde (yüzünde) altın örtü bulunan kıvırcık saçlı genç" (46), "Kıyâmet günü, neredeyse yakalaya-cakları esnada baldırın açılması" (47), "(Allah) Âdemi kendi suretinde yarattı" (48), "(Allah) elini iki omuzum arasına koydu. Öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki göğsüm arasında hissettim" (49) ve "mü'minin kalbi, Allah'ın parmaklarından iki parmağının arasındadır" (50) hadisleridir.

(45) Burada şu rivayete işaret edilmektedir: O rivayete göre Allah, arefe günü akşamı, boz bir devenin üzerinde yeryüzüne iner ve binekli olanlarla tokalaşıp, yaya yürüyenlerle kucaklaşmış. İbnu Teymiyye'nin de dediği gibi bu, Allah ve Rasulüne en büyük iftiradır. Bu sözü söyleyen de Allaha iftira edenlerin en çok günahkar olanıdır. İbnu Kuteybe ve başkalarından, zındık kafirlerin bu ve emsali hadisleri, Hadis ehli için: "İşte onlar ancak böyle şeyler rivayet ederler." diyerek onları kötüleyebilmek için uydurdıkları nakledilmiştir.

(46) "Kıvırcık saçlı genç" sözü de şu rivayete işaretler: "Rabbimi rüyamda, uzun saçlı çok güzel bir genç suretinde gördüm. Yeşil bir elbise giymiş, ayaklarında altın nalınlar vardı. Yüzünde de altından bir perde vardı." (Bkz. el-Leali'l-masnua: 1/28, 29, İbn Huzeyme, Kitabu't-Tevhid, 198), (M).

(47) Bu da Ebu Hurayra'nın rivayet ettiği uzun bir hadise işaretler. O hadiste şöyle geçmektedir: "Cebbar olan (Allah) gelir ve: "Ben sizin rabbinizim..." der, onlar da: "Evet sen bizim rabbimizsin" derler. Onunla ancak Peygamberler konuşur. "Sizinle O'nun arasında tanımanıza yardımcı olacak bir alamet, bir işaret var mıdır?" der. Onlar da: "O alamet sak (baldır)dır." derler. Bunun üzerine (Allah) sakından açar. (Bu müteşabih hadisle ilgili olarak bkz: (Hak Dini Kur'an Dili: 8/5292) ,Keza Bkz: BUH: 97/24; 10/129, HAN: 3/16 Krş: BUH: 65/sure 68, no: 2.)

(48) BUH: 79/1, HAN: 2/244, 251.

(49) HAN: 1/368, Bkz: s .

(50) HAN: 2/173, 4/251, 302 ,Bkz: s

(Hadisçiler) bütün bu ahmakça rivayetleriyle İslâm düşmanlarını İslâm'ın üzerine kıskırtmış ve zındıkları güldürmüşlerdir. İslâma gürmeye meyli olanları soğutmuş, şüphede olanların şüphelerini arttırmışlardır.

Hürilerin kalçası hakkındaki rivayetleri de böyledir: "(Hürilerin kalçaları) bir mile bir mil (genişliğindedir)." Yine: "Kim şu sureyi okur veya, kim şu şu işi yaparsa cenette yetmişbin köşkte oturur. Her köşkün yetmişbin hususi odası vardır. Her odada yetmişbin döşek, her döşegin üstünde de yetmişbin şu, şu... bulunur", gibi rivayetler de (onların) bu tip rivayetlerindendir.

Fare hakkındaki: "O, Yahudidir. Yahudiler gibi o da deve sütü içmez" rivayeti de böyledir. (51).

"Karganın fasık olduğu (52), kedinin arslanın aksıngından, domuzun filin aksıngından yaratıldığı, istakozun (*) önceden terzi olduğu, fakat iplikleri çaldığı için istakoz haline getirildiği kelerin (büyükçe kertenkele) âsi bir yahudi olup, mesholunarak keler haline getirildiği, Suheyl yıldızının önceden Yemen'de bir vergi toplayıcısı (53); Zuhre (Venüs) yıldızının ise fâhişe, bağı olduğu ve İsm-i Ekber (veya İsm-i Âzam) duası ile göğe yükseldiği ve Allah'ın onu bir yıldız haline getirdiği, zehirli keler'in, İbrahim (A.S.) üzerine ateşi üf le(yip körükle)diği (54), kertenkelenin ise ağzıyla ateşe su

(51) Bkz: MUS: 53 ez-Züh'd, 11, hadis no: 2997 (IV/2294) (M.)

(52) BUH: 59/16, HAN: 2/52.

(*) Esad Efendi nüshasında: "Tavşanın".

(53) el-Mecruhın: 1/101.

(54) BUH: 60/8; Mezkur hayvanlar için bkz: el-Lealiu'l masnua: 157-160) (M).

püskürttüğü ,gül (dev, gulyabani) denen cinninin her-gece Ebu Eyyub el-Ensari'nin suyuna geldiği, Hz. Ömer'in bir cinni ile güreşip onu yendiği (55), yeryüzünün balığın sırtında olduğu, cennete girenlerin ilk olarak bu balığın ciğerinden yiyeceği (56), bir vergi toplayıcısını yediği için kurtun cennete gireceği (57), "Yemeğe bir sinek düştüğü zaman onu yemeğe daldırın. Çünkü kanadının birinde zehir diğerinde de onun panzehiri vardır. Sinek önce zehirini, sonra panzehiri-ni akıtır." hadisi (58) ve "Devenin şeytandan yaratıldığı " (59) gibi anlatılması (60) uzun sürecek pekçok şeyleri (hep bu hadisçiler) rivayet etmişlerdir.

Yine Hadisçilerin acailiklerinden ki, onlar hadis rivayet eden bir "Şeyh"i yalancılıkla itham ederler ve sırf Yahya b. Main (158-233) (61) ve Ali b. el-

Medini (161-234) (62) ve benzerlerinin kadh'i (kötülemesi, cerhetmesi) sebebiyle, muhaddislerin de rivayet ettikleri hadisleri o şeyhten yazmazlar da, Ömer, Osman ve Âişe (R.A.) kendisini yalanlamasına rağmen Ebu Hurayra'nın -hiçbir sahabe'nin kendisini tasdik etmediği- bir hadisini delil olarak kullanırlar.

Keza, Hz. Ömer ve Âişe'nin (R.A.) yalanladığı ve Hz. Ömer'in: "Biz Rabbimizin Kitabı'nı ve Peygamberi-

(55) Krş. BUH: 8/75.

(56) BUH: 63/51; 81/51.

(57) Vergi toplayıcısı (=aşşar) için bkz: Lisan: 6/246

(58) BUH: 59/17.

(59) HAN: 4/85, 86; 5/54

(60) Diğer bir nüshada: "...araştırılması..."

(61) Yahya b. Main (b. Avn b. Ziyad b. Bistam b. Abdirrahman), Cerh ve Ta'dil ilminin imamı. Kendisinden Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir. Bizzat kendisi bir milyon hadis yazdığını söylemiştir. Medine'de vefat etmiş ve Baki Kabristanı'na defnolunmuştur. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 11/280-88) (M)

(62) Ali (b. Abdullah b. Ca'fer b. Necih) b. el-Medini. İlelu'l-hadis'te imam idi. Kendisinden Buhari, Ebu Davud rivayette bulunmuşlardır. (Tehzibu't-Tehzib: 7/349-57) (M).

mizin sünnetini, bir kadının sözü için terkedemeyiz" (63) dediği Fatuma binti Kays (64) ın sözünü delil olarak kullanırlar.

Bir kimseyi kadercilik (mu'tezili olmak)la suçlayıp, Ğaylan (-80) (65) Amr b. Ubeyd (80-144) (66), Ma'bed el-Cuheni (-80) (67), Amr b. Faid (68), giblerinden ilim (hadis) almayı kabul etmezlerken, bunların emsali, fakat kendilerinden olan Katade (61-118) (69), İbnu Ebi Arube (-156) (70), İbnu Ebi Nuceyh (

(63) Fethu'l-Bari: 9/424.

(64) Fatıma binti Kays (b. Halid el-Fihriyye). Hanım Sahabilerdendir. ed-Dahhak b. Kays'ın kardeşidir. Güzellik ve akıl sahibi bir kadın idi. Hz. Ömer katledildiğinde Ashab-ı Şura onun evinde toplanmışlardı. (Tehzibu't-Tehzib: 12/443-44) (M.)

(65) Ğaylan b. Marwan ed-Dimaşki. Mu'tezile imamlarındandır. (Bkz. İsl. mez. tar: 6) (M).

(66) Ebu Osman Amr b. Ubeyd b. Bab. Mu'tezilenin Amriyye fırkasının kurucusudur. (İsl. mez. tar: 98) (M).

(67) Ma'bed b. Abdillâh el-Cuheni. Kader hakkında ilk defa konuşan kimsedir. Bu fikri bir hristiyanından öğrenmiş ve benimsemiştir. Bu yüzden el-Hasen el-Basri onu meclisinden koğmuştur. H. 80 yılında öldürüldü. (A.g.e.: 98) (M).

(68) Amr b. Faid el-Aswari. Basralıdır. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (el-Muğni fi'd-Duafa: 2/487) (M).

(69) Katade (b. Diamatî'bni Katadeti'bni Aziz b. Amr b. Rabia b. Amr b. el-Haris b. Sadus, Abu'l-Hattab, as-Sadusi, al-Basri) Tablinin alimlerindenidir. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 8/351-56).

(70) Said b. ebi Aruba. Adı Mihran al-Adawi'dir. Basralıdır. Muhaddis (Tabakatu'l-Huffaz, s. 78; Tehzibu't-Tehzib: 4/63-66) (M).

131) (71), Muhammed b. el-Munkedir (55-131) (72) ve İbnu Ebî Zî'b (-159) (73) gibilerinden (bunlar da mu'tezili fikirler taşıdığı halde) rivayette bulunurlar.

Hız. Ali ve Osman'ı bir tutan veya Ali'yi Osman'dan üstün tutan bir şeyhi (hadis ravisini) suçları da, Muhtar'ın-Sakafî'nin (12-68) (74) bayraktarı Ebu't-Tufeyl, Âmir b. Vasile (1 -100) ve Cabir'ül- Cufî (-128) (75) ric'at (76) inancına sahip oldukları halde onlardan rivayette bulunurlar.

(Kelâmcılar devamla:) Bununla beraber bunlar (Hadisçiler) rivayet ettikleri şeyler hakkında insanların en cahili ve taleb ettikleri şeylerden en az nasibi olan kimselerdir. Bu gibiler hakkında şöyle demişler-

(71) Abdullah b. Ebî Nuceyh. Mekkeî. Babasından, Ata, Mucahid, İkrime, Tawus ve bir cemaattan hadis rivayet etmiştir. Kaderi olduğu söylenir. (Tehzibu't-Tehzib: 6/54, 55) (M.).

(72) Muhammed b. el-Munkedir b. Abdillâh b. el-Hudeyr b. Abdiluzzâ b. Âmir B. el-Hâris b. Sa'd b. Teym b. Murretut-Teymî, Ebû Abdillâh. Tabîî alimlerdenidir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib : 9/473) (M.).

(73) Muhammed b. Abdîrrahmân b. el-Muğira b. el-Haris b. ebî Zî'b. Medineli. Kaderi olmakla itham edilmiştir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 9/303-307) (M.).

(74) Muhtâr b. ebî Ubeyd es-Sakafî. Hız. Huseyn b. Ali'nin intikamını almak üzere Şianın Keysâniye fırkasını kurmuştur. Keysân adı hakkında ise birçok ihtilaf vardır. (Bkz: İsl. mez.tar: 51, 52, 64) (M.).

(75) Ebû't-Tufeyl, Âmir b. Vâsile b. Abdillâh b. Amr b. Caş-Sahâbî . Hadiste sika idi. Ali ve Ehl-i beyt taraftarı idi. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 5/82, 83) (M.).

Câbir b. Yezîd b. el-Hâris b. Abdiyegûs el-Cu'fî. Ebu't-Tufeyl, İkrime, Atâ ve Tâvus'tan rivayette bulunmuştur. Metruk bir ravidir. Hız. Ali'nin ric'atına inanırdı. (Daha fazla malumat için bkz: Tehzib: 2/46-51; el-Mecrûhin: 1/208-9) (M.).

(76) Ric'at: Bazı ölümlerin kıyamet gününden evvel dünyaya geri geleceğine inanmak. İlk önce ric'ata inanan Abdillâh b. Sebe' idi, ki bununla kasdı Hız.Peygamber'in (S.A.V.)geri geleceği idi. Ebu't-Tufeyl ve Cabir el-Cu'fî'nin ric'attan kasdettikleri ise Hız. Ali'nin geri dönmesidir. (İsl. mez. tar.: 51) (M.).i

dir. (Şiir):

"Şiir (*) hamalları şiirin iyisini, ancak devenin bilgisi kadar bilebilirler. Yemin ederim ki deve, sabah ve akşam yüküyle yola çıktığında yüklendiği çuvallarda ne olduğunu bilmez." (77)

Bunlar (Hadisçiler), ilmin zâhiri, dış görünüşü ile, hadisin de sadece ismi ile yetindiler. Bunlar, "fulan isnadlara ve rivayet usûlüne vakıftır." denilmesini kafi gördüler. Fakat, "yazdığını bilir veya bildiği ile amel eder." denilmesine rağbet etmediler. Bu muhaddislerden, kendisinden ilim alınan, ve elli senedir insanların ondan ilim almak için yollara düştükleri birisine, bir topluluk içerisinde, içine fare düşmüş olan bir kuyu (nun suyu) sorulsa, o da kalkıp: "kuyu temizdir." (78) dese, bu adama ne dersiniz?

Bunlardan bir diğerine, Cenab-ı Hakk'ın:

رَجَّحَ فِيهَا صَرْجٌ ... beraberinde kavurucu bir soğuk

bulunan rüzgâr.. (3 Âl-i İmrân: 117) âyetinden sorulsa, "sırr" kelimesinin kavurucu soğuk mânasına geldiğini bilmez ve: "Burada sırr'dan kastedilen, gece öten bir çekirge cinsi olan "sursur"dur, der.

Bir başkası ise شَعْبَةٌ وَسَفِينٌ = Şu'be ve

Sufyan'ı (yazılışları benzediği için, yetmiş yedi mânas

na gelen) سَبْعَةٌ وَسَبْعِينَ = seb'a ve seb'in diye rivayet eder.

(*) Reîsü'l-Küttâb: "Kitap (lar)".

(77) el-MUZHİR, 2/198.

(78) BUH: 42/3.

Yine bir diğeri آخره الرجل = semerin sırta da

yanan arka kısmı) kelimesini. آخره الرجل = âhıratu'r-

racul (=adamın arkası) veya آجره الرجل âcurratu'r-

racul (=adamın kiremiti) ile karıştırır ve] "namaz kılan kimse, semerin arka kısmında binicinin sırtını dayadığı çıkıntı yüksekliğinde sütün edinir" (79) cümlesini, "namaz kılan kimse adamın kiremiti (veya, adamın arkası) yüksekliğinde sütün edinir." şeklinde rivayet eder.

Bir başkasına: Bu vâde (80) ne zaman sona erecek? diye sorulur. "İlâ kameraynı=İki Ay'a kadar"der.Bununla da iki aylık bir müddeti kasdeder. (81).

Bir diğeri ise:"...elini ağzına sokar, turp ısırır,gibi ısırır." der.Halbuki kasdı:"..kuvvetli bir hayvanın ısırması gibi ısırır." demektir. (82)

Yine bir diğeri:"...kitabımda-Rasûlullah'ı kasde-

(79) MUS: 4/47.

(80) Herhalde tayin edilen herhangi bir vâde, müddet kasdolunmaktadır. (M).

(81) Burada da cevaben, gökteki gezegen olarak ay manasına gelen "Kamer" yerine, zaman ölçüsü olan "Şehr" kelimesini kullanması ve "ilâ kameraynı" yerine "ilâ şehray hîlâlin" demesi gerekirdi. (M).

(82) Turp manasına gelen el-fuclu ile, kuvvetli erkek hayvan manasına gelen el-fahlu kelimelerinin arapçada yazılışları birbirine çok benzer. Bu sebeple, bu iki kelimenin karıştırılmasından dolayı, manada da tamamen ayrı bir şey ortaya çıkmıştır. Bu tip yanlışlıklara Hadis ilminde "Tashif" denilir. (M).

derek- Rasûl (kelimesin)i buldum, fakat Allah'ı bula-
madım." der. Bunun üzerine hadis yazdıran mustemli
(83) "Yazın: "Allah hakkında şüpheyeye düşmüştür"
der.

Buna benzer, sayılması uzun sürecek daha neler
neler...

(Kelâmcılar devam ederek) dediler ki: Muhaddis
ne kadar ahmak olursa, onların (Hadisçilerin) naza-
rında o kadar itibarlı olur. Ne kadar telaffuzda hata
yaparsa veya kelimeyi yanlış yazıp okursa, o kadar gü-
venilir olur. Bir muhaddisin huyu kötü olsa, çok sert
ve öfkeli biri olsa, hadiste çok zorluk ve titizlik göster-
se, hemen onun üstüne üşüşürler. Bu sebeple el-
A'meş (61-148) (84) kürkünü ters çevirip giyer ve omu-
zuna sofra bezi atardı (85).

Adamın biri el-A'meş'e bir hadisın isnadını sor-
muş. (el-A'meş) hemen adamın boğazını tutmuş ve du-
vara dayayarak: "İşte onun isnadı" demiştir. (86)

(83) Mustemli aslında Şeyh'den hadis yazana denirse de,
burada hadis yazdırmakta olduğuna nazaran, bu kimsenin, yi-
ne hadis yazan biri olduğunu fakat talebelerin kalabalık olma-
sından dolayı Şeyh'i işitemiyenlere onun sözlerini naklettiğini
anlıyoruz. (M)

(84) Süleyman b. Mihrân el-Esedî el-Kâhili el-Â'meş.
Kûfe'de doğdu. Zamanında Kûfe ehlinin muhaddisi idi. Kendi-
sinde şililik vardı. (Bkz: Tehzib: 4/222-226) (M).

(85) el-A'meş'in diğer tuhafıkları için bkz: Şarafu Ash-
âbi'l- Hadis: 130-136 (M).

(86) el-Hatib el-Bağdadi'nin naklettiği bir rivayetten, is-
nad soranın Haneî kadısı, Muhaddis Hafs b. Gıyâs (115-194)
olduğunu öğreniyoruz. (Bkz: Şerefu Ashâbi'l-Hadis s. 133)
(M)

Yine el-A'meş (61-148): "Fıkıhla meşgul olmayan bir hadis şeyhi görünce, ona bir tokat atasım gelir." derdi. Bunun gibi pekçok ahmaklıklar el-A'meş'den rivayet edilir. Kanaatımıza göre o bunları hadisçiler nazarında itibar kazanmak için yapıyordu.

EBÛ MUHAMMED: Sen onların (Kelâmcıların) Hadisçileri (Ashâbu'l-Hadis) suçladıkları hususları ve onlara ettikleri hakaretleri anlattın. Ve hiçbir kimsenin çıkıp da bu hakâretlere cevap vermediğinden, hiçbir kimsenin bu hadislere dair, hadisçiler lehine delil aramadığından, bu durumun böyle devam edip gittiğinden, hattâ Hadisçilerin, ayıp ve kusur ile itham olunmağa alıştıklarından, iftiralara boyun eğdiklerinden ve sanki yukarıda zikredilen, şeyleri kabul etmiş biri gibi, cevap vermekten âciz kaldıklarından yakınıyorsun.

Benim "Ġaribu'l-hadis" isimli eserimde bir bölüm bulunduğunu ve , orada, Kelâmcıların nazarında mutenâkız (çelişik) olan şeylerin bir kısmını zikrederek onları te'vil e(dip halle) ettiğimi söylüyorsun. Bu yüzden sen, bütün yukarıda zikredilen (ithamlar) hakkında, bende "Ġaribu'l-hadis"teki gibi cevaplar bulabileceğini umdun ve benim Allah'tan sevabını umarak bu külfete girişmemi istedim. Ben de ilmim ve tâkatım nisbetinde bu işe giriştim. Yazdığım bu kitabın ta'n(hakaret) etmek istedikleri (hadis) ilmi(in)de tam ve noksansız olması için, diğer eserlerimdeki bu kabül hadisleri de ona ilâve ettim.

Hadislere geçmeden ve manâlarını açıklamadan önce, Kelâmcılar ve Hadisçilerden her bir grup hakkında bildiğim ma'lumatı verdim. İlim sahiplerinin hakkı bâtil göstermeğe çalıştığuma, hislerime uyduğuma ve hasmuma (haksızlıklık edip) zulmettiğime mut-

tali olmamalarını umarım.

Yapmak istediğim şey hususunda Allah'a tevekkül eder, Ondan yardım dilerim.

KELÂMCILAR (ASHABU'L-KELÂM) VE RE'Y TARAFTARI FIKİHÇİLER (ASHÂBU'R-RE'Y) HAKKINDA

**A) RE'Y TARAFTARLARINA VE KELÂMCILARA
TEVCİH EDİLEBİLECEK HÜCUMLAR:**

EBÛ MUHAMMED: -Allah sana rahmet etsin- Kelâmcıların dedikleri üzerinde düşündüm ve onların Allah hakkında, bilmedikleri şeyleri söylediklerini, ortaya attıkları şeylerle insanları fitneye düşürdüklerini, başkalarının gözündeki çöpü gördükleri halde, kendi gözlerindeki mertegi (*) görmediklerini, başkalarını (hadis) rivayet(i) hususunda itham ettiklerini, fakat bu rivayet edilen şeyleri te'vil ederken, kendi şahsi görüşlerini itham etmediklerini gördüm.

Kur'ân ve Hadis'in manaları ve ihtiva ettikleri ince hikmetler ve garip kelimeler , " tafra (1) ,tevellüd, araz, cevher ,keyfiyet kemmiyyet ve eyniyyet (neredelik) (2) "ile anlaşılabilir. Eğer (Kelâmcılar) Kur'ân ve Hadis'teki halledemedikleri müşkilleri, bu ilimlerin ehline havale etseler idi, hangi yolu takip edeceklerini ve işin içinden nasıl çıkacaklarını öğrenirlerdi. Fakat onların baş olma sevdâları insanların kendilerine uymalarını ve arkadaşlarının söz ve görüşlerine inanmalarını istemeleri, buna engel olmaktadır.

İnsanlar koyun (3) sürüsü gibidirler, birbirinin

(*) Reisü'l-Küttâb: "ağacı"

(1) Taфра: Sıçrama nazariyesidir ki, buna göre iki mesafe arasındaki bazı yerleri katetmeksizsin, sıçramak suretiyle geçmek mümkündür. (M)

(2) Bunlar Kelâmcıların dillerinde dolaşan, kitaplarında geçen Kelâm ile ilgili ıstılahlardır. İlkçağ felsefecilerinin eserlerinin-bilhassa Abbasi halifesi Me'mun devrinde -arapçaya tercüme edilmesiyle bu terimler Kelâm ilmine de geçmiştir. (M)

(3) Metinde "kuş sürüsü" olarak geçtiği halde, türkçemizdeki kullanılış nazar-ı itibara alınarak "koyun sürüsü" diye tercüme edildi.(M)

ardından giderler. Bu sebeple biri çıkıp, onlara kendisinin peygamber olduğunu veya rububîyyet (ilahlık) iddiasında bulunduğunu ilan etse, Rasulullahın son peygamber olduğu bilinmesine rağmen, yine de bu iddia sahibi, kendisine tabi ve taraftarlar bulur.

Kıyas ve mantıklı düşünme metodları hakkında bilgileri olduğunu iddia etiklerine göre, onların (Kelamcılarının) da hesap, topoğrafya (alan ölçme) ve geometri uzmanları gibi ihtilafa düşmemeleri gerekirdi. Çünkü (hesap, topoğrafya ve geometri) uzmanlarının aletleri aynı sayıyı, aynı şekli gösterir. Mutehassıs tabibler de su ve damarın atışı (4) hakkında ihtilafa düşmezler. Çünkü bu ilmin esasları, onları tek bir noktada birleştirmiştir.

Ya Kelamcılarının, insanların en çok ihtilafa düşeni olmalarına, onların ileri gelenlerinden iki kişinin bile dini bir mevzuda tek bir noktada birleşememelerine ne demeli...!

Ebu'l-Huzeyl el-Allâf (135-235) (5), en-Nazzâm'a (160-231) (6) muhalefet eder; en-Neccar (- 230) (7) ise, her ikisine de muhalefet eder. Hişam b.

(4) Burada anlatılmak istenen suyun, tansiyonun inip çık masındaki fonksiyonu olsa gerek (M)

(5) Ebu'l- Huzeyl Muhammed b. el-Huzeyl el-Allâf, Mutezile imamlarından ve el-Huzeyliyye fırkasının kurucusu. Bilgisi geniş, şair, edip ve cedelci bir kimseydi. (İsl. mez. tar. 99)

(6) İbrahim b. Seyyar en-Nazzam. Mu'tezilenin Nazzamiye fırkasının kurucusu. Bir rivayete göre nesir ve şiir yazmakta (tanzim etmekte) çok usta olduğu için; diğer bir rivayete göre ise, pazarda boncuk nevinden bazı maddeleri dizip nizam sokmakla ve onları satmakla meşgul olduğu için kendisine Nazzam dendi. Çok zeki bir insandı. Kur'an'ı İncil ve Tevrat'ı ezberlemişti. Mutezileye en çok hizmet eden mütekellim budur. (A.g.e.: 100, 101) (M)

(7) el-Huseyn b. Muhammed en-Neccar. Neccariye fırkasının kurucusu. Neccariye mezhebi mensupları bazı bakımlardan Eş'ariyye'ye, bazı bakımlardan da Mutezileye uymuştur. Kendilerine has bazı görüşleri de vardır. (A.g.e. 119) (M)

el-Hakem de (vefatı Halife Me'mun devri) (8) bunların hepsine muhaliftir. Keza Süname (-213) (9), Muveys (Ebu'l-Huzeyl'in muasır) (10), Haşimu'l-Evkas (11), Ubeydullah b. el-Hasen (-168) (12), Bekr'il-ammi (en-Nazzamın muasır) (13), Hafs (14), Kubbe (15) ve emsalleri de böyledir.

(8) Hişam b. el-Hakem. Şia mütekellimlerindendir. Hişam, müşebbihe fikrini benimsemiştir. (A.g.e.: 132) ve Bkz:S.121 (M)

(9) Süname b. Eşras en-Numeyri. Mutezile mezhebinin Sünamîyye fırkasının kurucusu. Dine karşı çok gevşek ve hatta mülhid (zındık, dinsiz) olduğu söylenir. (A.g.e.: 107, 8) Sünamenin mülhidliğine misal olarak bkz:s.121 (M)

(10) Muveys b. İmran. (bkz: s.116) Şehristani onun Haricilere ve Murcieye mensub olduğunu söylemektedir. (Kitabu'l-İntisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 108, s: 139) (M)

(11) Doğum ve vefat tarihleri bulunamadı. Yukarıda zikri geçen isimlerin, birbirleriyle muasır oldukları, vefat ve doğum tarihleri bilinenlerden anlaşılmaktadır. Doğum ve vefat tarihlerini veremediklerimiz hakkında bu nokta gözönünde bulundurulmalıdır. (M)

(12) Tabakatu'l-fukaha (s:91) da geçen, Basra kadısı Ubeydullah b. el-Hasen el-Huseyn el-Anberi, bu zat olsa gerek. İbnu Kuteybe'nin, onun Basra kadılığı yaptığını (Bkz. s.118) zikretmesi, bu kanaatımızı kuvvetlendirmektedir. (Keza bkz: el-Beyan ve't-Tebyin: 1/366; 3/110) (M)

(13) Bekr b. Uhti Abdilvahid b. Ziyad. Bekr'in ortaya çıkışı, Vasil b. Ata ve Cehm b. Safvan'ın ortaya çıktığı devredir. Mizanu'l-İ'tidal: 1/16'da zikredilen Bekr b. Ziyad el- Bahili, o olması muhtemeldir. Çünkü ondan İbnu Hibban "deccal, hadis uydurucu" olarak bahsetmektedir. Bu sebeple onun, mevzuumuz olan şahıs olması mümkündür. (Kitabu'l-İntisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 121, s: 141, Watt, İslam düşüncesinin teşekkül devri, s. 329) (M)

(14) Hafs el-ferd, Ebu Amr., Önce mutezili idi. İbnu'n-Nedim onun Ebu'l-Huzeyl'e, Mutezileye ve Hristiyanlara karşı reddiye yazdığını kaydeder. (el-Fihrist: 180, Kitabu'l-İntisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 111) (M)

(15) Salih Kubbe b. Subeyh b. Amr. Şehristani onu bazan Haricilere bazan Murcieye dahil etmektedir. (Kitabu'l-İntisar, el-Hayyat: Ta'likat no: 108, s: 139) (M)

Bunların herbirinin dinde ayrı bir mezhebi vardır ve bunların herbirinin görüşü din kabul edilir. Herbirinin, kendisine tabi olan taraftarları vardır.

EBÜ MUHAMMED: Eğer onların ihtilafları (itikkadda ve farzlarda değil de) sünnetlerde ve teferruatta (furû) olsa idi -kendileri için iddia ettikleri şeylerden dolayı gösterecekleri mazeretleri olmamasına rağmen- yine de Fıkıhçıları (Ehlu'l fikh) mazur gördüğümüz gibi, onları da mazur görebilirdik. Bu suretle onlar, Fıkıhçılarla aynı durumda olurlardı. Lakin onlar (Kelâmcılar) tevhid, Allah'ın sıfatları, kudreti, Cennetliklerin nimetleri, Cehennemliklerin azabı, berzah aleminin azabı, levh-i mahfuz ve buna benzer, bir peygamberin bile ancak vahiyle bilebildiği hususlarda ihtilaf etmişlerdir.

İnsanların akıl, irade ve ihtiyarlarının birbirinden farklı oluşu sebebiyle dinin bu gibi esaslarını, insanların (aklına) istihsan, nazar ve kıyasına terketmekten dolayı, bu ihtilaflar asla ortadan kalkmayacaktır. Çünkü sen, taklid yolu hariç, bir tek hususta anlaşılan ve birinin kabul ettiğini diğeri de kabul eden, birinin kötülediğini diğeri de kötüleyen iki kişiyi hemen hemen hiç göremezsin.

İnsanların şekillerini, görünüşlerini, renklerini, dillerini, seslerini, avuç içi çizgilerini (veya elyazılarını) -bir iz sürücünün (kaif) kadın ile erkeğinkini ayırabileceği kadar- ayak izlerini değişik yaratan (Allah), insanların görüşlerini de farklı kılmıştır. İşte görüşleri farklı kılan, insanların ihtilafını murad eden (Allah)dır. Hikmet ve Kudret her şey zıddı ile bilinebilmesi için ancak birşeyi ve onun zıddını yaratmakla tamam olur.

Aydınlık karanlık ile, ilim cehalet ile, iyilik kötülük ile, fayda zarar ile, tatlı acı ile bilinir. Nitekim Cennab-ı Hakk da: "**Arzın bitirdiklerinden, kendi ev-**

ladlarından ve daha bilmedikleri şeylerden, bütün (erkek ve dişi türlerden ibaret) çiftleri yaratan Allah çok yücedir." (Yasin,36) buyurmuştur. Çiftlerden murad, zıtlar ve türlerdir. Dişi-erkek, yaş-kuru gibi. Yine Allahu Teala şöyle buyurmuştur: "**Gerçekten O'dur, erkeği ve dişiyi iki eş yaratan...**" (53,en-Necm, 45).

İşte, eğer biz -Allah sana rahmet etsin- Hadisçilerden (Ashabu'l-Hadis) uzaklaşıp, ayrılır, Kelamcılara (Ashabu'l-Kelam) rağbet edip onların tarafına geçerse, topluluktan ayrılığa, nizamdan, dağınıklığa, ünsiyyetten vahşete, ittifaktan ihtilafa çıkmış oluruz. Çünkü Hadisçiler (Ashabu'l-Hadis), Allah neyi dilerse o'nun olacağı, neyi dilemezse onun da olmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Yine Allahın, hayrın da şerrin de yaratıcısı olduğu, Kur'an'ın Allah kelamı olup, mahluk olmadığı, Allahın kıyamet günü görüleceği, Hz. Ebubekr ve Ömer'in (R.A.) takdimi (diğer sahabelerden üstün tutulması), kabir azabına iman edilmesi gibi esaslarda müttelik olup, bu hususlardan hiçbirisinde ihtilaf etmemişlerdir. Bu hususlarda kim kendilerinden ayrılırsa, ona muhalefet edip buğzetmişler, onu bid'atçı saymışlar ve terketmişlerdir.

Onların ihtilafı sadece Kur'an'ın telaffuz edilmesinde olmuştur. (16) Bunun sebebi ise, bu husustaki kapalılık ve muğlaklıktır. Fakat hepsi de hangi halde olursa olsun, okunan, yazılan, dinlenen ve ezberlenen Kur'an'ın mahluk (yaratılmış) olmadığına birleşmişlerdir. Bu ise bir icma'dır.

Kendilerine uyulması gerekenlere gelince, bunlar:

(16) Yani insanın Kur'an'ı telaffuz edişi mahluk mudur değil midir, meselesinde ihtilaf etmişlerdir. İbn Kuteybe bu mesele ile ilgili olarak, "el-ihtilaf fi'l-lafz" adlı bir de eser telif etmiştir. Eser Kevseri tarafından Mısır'da 1349'da neşredilmiştir. (M.)

Sufyan es-Sevri (97-161) (17), Malik b. Enes (95-179) (18), el-Evzai (88-157) (19), Şu'be (82-160) (20) el-Leys b. Sa'd (94-175) (21) gibi ilimde emsallerini geçmiş olan ulema ile bizden önceki fakihler ve çok ibadet etmekle meşhur zahidler -ki bunların seviyesine erişmek mümkün değildir- ve , İbrahim b. Edhem (-162) (22), Müslim el-Havas (?-?), Fudayl b. İyad (-187) (23), Davud et-Tai (-165) (24), Muhammed b. en-Nadr el-Harisi (?-?), Ahmed b. Hanbel (164-241)

(17) Sufyan b. Said b. Mesruk es-Sevri, Ebu Abdillah, el-Küfi. Hadis imamlarının önde gelenlerindendir. Şu'be ve başkaları onun hakkında: "Sufyan, hadiste emiru'l-mu'minindir" demişlerdir. Basra'da vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 88, 89) (M)

(18) Malik b. Enes b. Malik b. Ebi Amr b. el-Haris el-Asbahî, el-Himyerî, Ebu Abdillah, el-Medenî, Şeyhu'l-eimme ve hicret yurdu (Medine'nin) imamı. Medine'de vefat etmiştir (A.g.e. 89) (M)

(19) Abdurahman el-Evzai b. Amr, Ebu Amr, Zamanında Şam'ın imamı idi. Beyrut'ta yerleşmiştir. (A.g.e.: 79) (M)

(20) Şu'be b. el-Haccac b. el-Verd el-Ateki el-Ezdi. İlmî hafız, İslamın imamı. Basra'ya yerleşti. Bin civarında hadis rivayet etmiştir. (A.g.e.: 83) (M)

(21) el-Leys b. Sa'd b. Abdîrrahman el-Fehmi, Ebu'l Haris el-Misri. Önde gelen imamlardandır. (A.g.e.:95) (M)

(22) İbrahim b. Edhem b. Mansur el-İclî, Ebu İshak. Şam'da oturdu. Meşhur zahid. (Tehzibu't-Tehzib: 1/102, 103) (M)

(23) el-Fudayl b. İyad b. Mes'ud et-Temimi, el-Yarbûî, Ebu Ali. Çok ibadet edenlerdendir. Mekke'de vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 104) (M)

(24) Davud b. Nasr, Ebu Süleyman et-Tâî, el-Kufî. Önce ilimde meşgul oldu. fıkıh dersi verdi. Sonra uzletti, yalnızlığı ve ıssızlığı tercih etti ve kendisini ibadete verdi. (Vefeyatu'l-A'yan: 2/29-31) (M)

(25) ,Bışru'l Hafi (150-227) (26) ve bunların emsallerinden zamanımıza yakın olan ,İslam memleketlerindeki diğ er alimlerdir.

M etekaddimin (bizden önce gelenler) ise saymakla ve adedle ifade edilemeyecek kadar çoktur. Bu alimlerden sonra ise her asırda ve her beldede bulunan ekseriyetin görüşüne uymak gerekir.       bir şeyin hak olduğunun alametlerinden biri de, insanların onu kabul etmede fikirbirliği edip birleşmeleri-
dir.

Eğer bir adam, meclislerinde ve çarşılarında onların(Hadisçilerin) -yukarıda anlattığımız- üzerinde ittifak ettikleri fikirlerini anlatsa, onlardan hiçbirisi bu görüşlere karşı çıkmazdı. şayet bu kimse bu görüşlere aykırı olan, Kelamcılarının inandıkları bir görüşten bahsetse, göz açıp kapamasına fırsat vermeden onu derhal  ld r rlerdiler!?

(25) Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed, eş-Şeybani, Ebu Abdillâh.  nce Mervez'li sonra da Bağdad'lı "Musned" ve "Kitabu'z-Zuhd" sahibi meşhur imam. Onbeş yaşında hadis tahsiline başladı. Çeşitli beldeleri dolaştı. Kufe, Basra, Hicaz, Yemen, şam (Suriye) ve Cezire'ye gitti. Bu  mmetin büyük alimlerinden idi. H. 241 senesinde Bağdad'da vefat etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 186, 187) (M)

(26) Ebu Nasr, Bış b. el-Haris b. Abdirrahman b. Ata b. Hilal b. Mahan b. Abdillâh. Adı Babur idi. Hz. Ali'nin elinde müslüman olmuştur. Merv'de doğmuş, Bağdad'd oturmuş ve orada vefat etmiştir. el-H fi diye meşhurdur. Tasavvufun önderlerinden idi. (Vefeyatu'l-A'yan: 1/248-251) (M).

B) CEBRİYYE'NİN MEŞHURLARINDAN

BİRKAÇI

I-EN-NAZZÂM

Kelâmcılara geldiğimizde baktık ki onlar, kıyas hakkında bilgileri olduğunu, hüsnü nazar (sağlam düşünce) ve kemal-i irade sahibi olduklarını iddia etmekte. İstedik ki onların mezheplerinden birşeyler öğrenelim ve inançlarından bazı şeyleri kabul edelim. Fakat en-Nazzâmın ahlaksızlardan bir ahlaksız olduğunu gördük. Yine onun gece gündüz içki içer, sonra da günahlarıyla geceler, pisliklere girer, fuhuş ve hay-siyetsizlikleri işler olduğunu gördük. Nitekim:

Tulumun ruhunu zerafetle almaktayım (1)

Yaradan akmayan kanı mübah kılıyorum (2)

İki büküm oldum, tulum ruhsuz atıldı (3)

Tulum ruhsuz bir cesed olduğu halde, benim cesedimde iki ruh var (4) diyen O 'dur.

(1) Yani: Tulumun içindeki şarabı içmekteyim.

(2) Yaradan akmayan kan: Şarap

(3) İç içe iki büküm oldum, tulum boşaldı ve ruhsuz (şarapsız) olarak atıldı

(4) Tulum ruhsuz bir cesedir, çünkü içindeki şarap boşalmıştır. Benim cesedimdeki iki ruh ise birisi kendi ruhumdur, diğer de tulumun ruhu (yani şarap) tır (M)

Sonra taraftarları, en-Nazzâm'ın : "Allah dünyayı ve içindekileri, her an, yoketmeksizin (yeniden) yaratır " (5) sözünü, onun hatalarından biri olarak saydıklarını gördük.

(en-Nazzam'ın taraftarları) dediler ki: "Ona göre Allah Kur'an'da var olanı yarattığını söylemiştir. O halde var olanı yaratma caiz olursa, yok olanı yok etme de caiz olur. "Bu zayıf görüşlülüğün ve kötü seçimin daniskasıdır.

Yine ondan, müslümanların hata üzerine icma etmelerinin caiz olduğunu naklettiler. Güya, müslümanların Peygamberimizin-diğer peygamberlerden farklı olarak-bütün insanlığa gönderilmiş olduğuna dair icma bu neviden bir icma imiş. Çünkü ona göre mesele böyle olmayıp, Allah kimi peygamber göndermişse, bütün insanlığa göndermiştir. Peygamberlerin mucizeleri-işiharı (herkes tarafından duyulması) sebebiyle-yüryüzünün her tarafına ulaşmış ve kendisine bu ayetlerin (mucizeler) ulaştığı herkesin de onu tasdik etmesi ve ona tabi olması gerekmiştir.

en-Nazzam, Peygamberimizin: "Bütün insanlığa, kırmızıya ve siyaha (6) gönderildim " (7) hadisine muhalefet etmiş ; "Peygamber (S.A.V) sadece kendi kavmine gönderilmişti" diyerek hadisi te'vil etmiş-

(5) Onun iddiasına göre, cevherler araz (sıfat) lar gibi, iki zamandan mevcud olamaz. Cevherler devamlı olarak, misallerinin yenilenmesiyle, bir yenilenme içersindedir.

(6) Kırmızıya ve siyaha yani : Acem (Arabın dışında olanlar) e ve Arab'a demektir. Çünkü Arabların dışındakilerde hakim renk, umumiyetle kırmızılık ve bayazlıktır. Araplar'da ise hakim renk esmerliktir. Rasulü'lullahın , kırmızı ve siyah ile ins ve cinni kastedtiği de söylenmiştir. (en-Nihaye: 1 / 437)

(7) HAN: 1/250

tir.Hadislere muhalefet etmenin sonu kötü olursa, sadece kendi istihsanı (şahsi görüşü ve düşüncesi) sebebiyle hem hadislere hem de icmaa muhalefet etmenin sonu nasıl olur...

Yine, "sen haliye'sin, beriesin, ipin boynundadır, mutlaka'sın" (8) ve buna benzer lafızlarla vukua gelen kinaye talak'ın (9) -bu kelimelerle talaka (boşamaya) niyet etsin, etmesin- vuku bulmuş olmayacağını söylemiş ve böylece, müslümanların icmaina ve hadislere, kendi görüşüne dayanarak muhalefet etmiştir.

Keza "Ferc (tenasül uzvu) veya karın ile zihar (10) yapanın, zihar yapmış olmayacağını, Allahın gayrını ile ilâ (11) yapanın da ilâ yapmış olmayacağını, çünkü ilâ'nın, Allahın isminden müştakk (türemiş) olduğunu, söylemiştir.

Yine: "Bir adam gecenin başlangıcında taharet (abdest) üzere, yan yatarak, oturarak veya bağdaş kurarak veya herhangi bir şekilde sabaha kadar uyusa, abdesti bozulmuş olmaz. Çünkü uyku abdesti bozmaz" demiştir.(en-Nazzam şöyle) demektedir: "İnsanların, yatarak uyuyunca abdestin bozulacağı üzerinde icma etmelerinin sebebi, kendilerinden evvelkilerin, gece uyuyup, sabah kalkınca temizlendiklerini

(8) Bu ve benzeri tabirler için bkz: Hukuk-ı İslamiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu: 2/187 (M)

(9) Bkz: BUH: 68/6, 11.

(10) Zevcin, karısını, neseb, süt veya müsaharet suretiyle ebedi olarak mahremi olan bir kadının kendisince, bakılması caiz olmayan, arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna teşbih eylemesidir. (Hukuk-ı İslamiyye Kamusu: 2/179) (M)

(11) Zevceye (karısına) yaklaşmamak üzere yapılan yemine denir. (A.g.e.: 2/178) (M)

görmeleridir. Zira sabahleyin büyük ve küçük hacetini gidermek insanların adetidir. Ayrıca bir kimse uyanınca gözünde çapak, ağzında koku, yüzünde mahmurluk olur. İnsan, abdesti bozan birşeyden, gözdeki çaptan veya ağızdaki kokudan dolayı abdest alır, yoksa uykudan dolayı değil... İnsanların "Cuma günü gusletmek vaciptir" demelerinin sebebi de, sabahtan bağ ve bahçelerde çalışmaları ve dinlenmek istedikleri zaman gusletmeleridir."

(EBÛ MUHAMMED): Hz. Peygamber (S.A.V.), "Ümmetim hata üzerinde birleşmez." (12) buyurmuş iken bu sözleri ile en-Nazzam, icmaa ve hadislere muhalefet etmiştir.

(en-Nazzam), Hz. Ömer'in (R.A.): "Eğer bu din kıyas ile olsaydı, mestin üstüne değil altına meshedilmesi daha uygun olurdu." (13) sözünü zikretmiş ve şöyle demiştir: "Ömer'e gereken, bütün hükümlerinde bu dediğine uygun şekilde amel etmesi idi. (Hz. Ömer'in) : "Dede'nin mirası hakkında (14) (fetva vermeye) en cür'etli olanınız, ateşe atılmaya da en cür'etli olanınızdır" deyip de sonra bizzat kendisinin bu meselede yüz değişik hüküm vermesi onun yukardaki sözünden daha çok şaşılacak birşey değildir.

Yine Hz. Ebubekr'in (R.A.), kendisine Kur'-an'dan bir ayet hakkında sorulunca: "Ben Allahın kitabındaki bir ayet hakkında Allahın kasdettiği manadan başka bir şey söylersem, beni hangi gökyüzü gölgelendirir, hangi arz beni taşır, ben nereye giderim ve

(12) TIR: 34/7 (4/466), el-Esraru'l-Marfua fi'l-ahbari'l-mevdua: s: 86) (M).

(13) EBU DAVUD: 1/63.

(14) Diğer bir nüshada: "fetva verme hususunda"

ya ne yaparım...?" dediğini (15) fakat "kelale"den sorulunca da: "Kendi görüşümü söylüyorum. Eğer isabet edersem Allahtan, hata edersem bendendir: Kelale, (mirasçı olarak) babası ve çocuğu olmayan kimse-dir" dediğini zikretmiş ve (en-Nazzam) şöyle demiştir: "Ebubekr'ın bu sözü, birinci sözüne aykırıdır. Bir kimse re'yi ile söz söylemeyi bu kadar büyük bir mesuliyet olarak görürse, o kimse hükümlerin ona göre verileceği bir görüşü, bu kadar cür'etle ileri sürmez".

O, Hz. Ali'nin (R.A.) de, bir eşiği öldüren öküz hakkında sorulunca: "Ben kendi görüşümü söylüyorum. Eğer Rasulullahın hükmüne muvafık olursa ne âlâ, aksi takdirde benim görüşüm değersiz ve adi birşeydir" dediğini ve "Kim cehenneme atılmaktan hoşlanırsa dede'nin miras durumu hakkında (re'yi ile) fetva versin!" dediğini, fakat kendisinin bu hususta değişik hükümler verdiğini de zikretmiştir.

Yine (en-Nazzam) İbnu Mes'ud'un, Birva' binti Vaşık (16) ın hadisi hakkında: "Bu hususta ben kendi görüşümü söylüyorum. Eğer hata ise benden, doğru ise Allahtandır" dediğini zikretmiş ve: "İşte bu zann ve şüphe ile hüküm vermenin ta kendisidir. Zann ile şahadet (şahidlik) haram olursa, zann ile hüküm vermek daha büyük (bir haram)dır. Eğer İbnu Mes'ud, aklını fetva ile meşgul edeceğine, şaki(dalâlette olan) niçin şaki oluyor, said (hidâyette olan) da niçin said oluyor? bunun üzerinde düşünseydi, Allaha karşı bu kadar çirkin birşey söylemez, hatası da büyümeydi ve bu da onun için daha iyi olurdu" demiştir.

(15) Bkz: Tabakatu'l-Hanabile, II. 148 (M)

(16) Birva' binti Vaşık er-Ruvasiyye, el-Kilabiyye. Hanım Sahabelerden. Hilal b. Murra'nın hanımı. (Bkz: Usdu'l-Gabe: 7/37) (M)

(en-Nazzam, devamla): "İbnu Mes'ud, Ay'ın yarıldığını ve kendisinin de bunu gördüğünü iddia etmiştir. Bu apaçık bir yalandır. Çünkü Allah, ne sadece onun için, ne de onunla beraber olanlardan bir başkası için Ay'ı yarmaz. Ancak âlemlere hüccet, peygamberler için bir delil, kullar için bir teşvik ve bütün beldeler için bir burhan olması için Ay'ı böler. Nasıl oluyor da Ay'ın bölündüğünü bütün insanlar bilmiyor, niçin insanlar, bu hadisenin vuku bulduğu seneyi tarih olarak kaydetmediler, niçin bir şair bunu terennüm etmedi, niçin bunu gören bir kafır, müslüman olmadı, niye bir müslüman, bir zındığa karşı bunu delil getirmedi..?

Sonra İbnu Mes'ud, Allahın kitabından ilk sureyi de inkar etmiştir. Farzet ki o, Rasulullahın bu iki sureyi okuduğu sırada hazır değildi, lakin o, bu iki surenin te'lifinin hoşluğu, Kur'an'ın diğer kısımlarının nazmı gibi oluşu ve belagat sahiplerini, benzerini meydana getirmekten ve onun gibi güzel bir sure te'lifinden aciz bırakışı ile istidlal etmeli değil mi idi?

Sanki hiç peygamberimizle birlikte namaz kılmamış veya onunla bulunmamış gibi ölünceye kadar, rükuda ellerini dizlerinin arasına koymağa (tatbik'e) devam etmiştir.

Müslümanlar, Zeyd b. Sabitin kıraatını - (Kur'an'ın) en son arz edilen şekli olması sebebiyle kabul edince onun hakkında kötü sözler sarfetmiştir (17)

Hız. Osman'ın Mina'da (iki rekat olarak kılması gereken seferi) namazı dört rekat kılıp sonra yoluna devam ettiği haberi kendisine ulaşınca onu ayıplamıştır (18). Hız. Osman bu namazı dört rekat olarak

(17) Bunları kıskançlık saikiyle söylemiş olsa gerek (M)

(18) BUH: 18/2

kılan ilk kimsede idi. Bu husus kendisine söylenildiğinde: "İhtilaf bir şer, tefrikacılık da şerdir" demiş olduğu halde Hz. Osman pekçok hususta tefrika meydana getirecek şekilde hareket etmiştir." demiştir. Zeyd'in kiraatını seçtiğinden beri, (İbnu Mes'ud) Hz. Osman'a kötü sözler söylemeye devam etmiştir.

Hindlilerden (*) bazı insanları görünce İbnu Mes'ud: "Bunlar cin gecesini gördüğüm cinlere çok benziyor" demiştir. Bunu Süleyman et-Teymi (46-143)(19), Ebû Osman en-Nehdî (-100) (20)den nakletmiştir.

Dâvud, (-140) (21), eş-Şa'bî (17-104) (22) den, o da Alkame (-62) (23) den: Alkame şöyle demiştir:

(*) Metinde "kavmen mine'z-zutt" denmektedir. Zutt, ise Hindistan'da bir kavim adıdır. Bkz: Lisan, VII, 308 (M)

(19) Süleyman b. Tarhan et-Teymi, Ebu'l-Mu'temir, Basra'lı sika ve abiddir. 97 yaşında vefat etmiştir. Benu Teym'den olmadığı halde, onlarla birlikte yaşadığı için bu kabileye nisbet edilmiştir. (Bkz: Tehzîbu't-tehzîb: 4/201, 202) (M)

(20) Abdurrahman b. Mu'll b. Amr b. Adiyy b. Vehb b. Rabbia b. Sa'd b. Huzeyme b. Ka'b b. Rıfaa b. Malik b. Nehd, Ebu Osman en-Nehdî . Kufe'de , sonra da Basra'da oturdu. Cahiliyye devrine erişti. Rasulullah devrinde müslüman olmuş, fakat Rasulullahı görememiştir. İbnu'l-Medîni, Ebubekr'in ölümünden sonra Medine'ye geldiğini ve Ömer'in hilafete geçmesine rasladığını söylemiştir. Öldüğünde 130 veya 140 yaşında iki. (A.g.e.: 6/276, 77) (M)

(21) Davud b. Ebi Hind. Adı Dinar b. Azafir'dir. Tablîndendir. (A.g.e.: 3/204) (M)

(22) eş-Şa'bî, Amr b. Şerahîl b. Abd. Ebu Amr el-Kufî, Tablînin orta tabakasındandır. Ashabtan beşyüzkişiye yettiğini ifade etmiştir. (A.g.e.: 5/65) (M)

(23) Alkame b. Kays b. Abdillâh b. Malik, en-Nahai, Kufe'li. Tablînin ikinci tabakasındandır. Rasulullah hayatta iken doğmuştur. (A.g.e.: 7/276) (M)

İbnu Mes'uda, "Sen cin gecesi Rasûlullah ile beraber miydin? dedim, cevaben: O gece Hz. Peygamber'in yanında bizden hiç kimse yoktu." dedi (23a)

(en-Nazzam) Huze'fetu'bnu'l- Yemân hakkında ise şunları söylemiştir: "Bir çok şey hakkında Osman'a Allah'a yemin ederek öyle birşey söylemediğini ifade etmiştir. Fakat onun bunları söylediğini duyanlar vardı. Ona niçin böyle söylediği sorulunca: "Dinimin tamamının gitmesinden korkarak, bir kısmını diğer kısmı ile satın al(p kurtarı)yorum." demiştir. Bunu Mis'ar b. Kidam (-155) (24), Abdulmelik b. Meysera'den (-120) (25), o da en-Nezzâl b. Sebre (?-?) (26) den rivayet etmiştir.

Ebû Hurayra hakkında da: "Ömer, Osman, Ali ve Âişe (R.A) onu yalanlamıştır." demiştir.

Ebû Hurayra, bir tek mest ile yürümenin aleyhinde bir hadis rivayet etmiş, Hz. Âişe bunu duyunca bir tek mestle yürümüş ve "Vallahi Ebû Hurayra'ya muhalefet edeceğim." (*) (27) demiştir.

Yine Ebû Hurayra, "köpek, kadın ve eşek (namaz kılanın önünden geçince) namazı bozar (28) diye rivayet edince, Hz. Âişe: "Çoğu zaman olurdu ki, ben sedir üstünde, enine ve kible ile onun arasında yattığım halde, Rasûlullah sedirin ortasına doğru namaz kılardı." demiştir.

(23 a) BUH : 63 / 32, bkz: HAN: I / 458

(24) Mis'ar b. Kidâm b. Zuheyr b. Ubeyde el-Hilâli, el-Âmirî, Ebû Seleme, el- Kûfi (bkz: Tabakatu'l-huffâz: 81,82) (M)

(25) Abdulmelik b. Meysera el- Hilâli, Ebû Zeyd, el-Âmirî el- Kûfi (Tehzibu't-tehzib: 6/426) (M)

(26) en-Nezzâl b. Sebre el-Hilâli, el-Kûfi. Sahabe olduğu ihtilâfıdır. (A.g.e.: 10/423) (M)

(*) Esad Efendi ve Reisul Küttâb : "...Yalancı çıkaracağım."

(27) BUH: 77/40

(28) BUH: 8/102, HAN: 4/86

Hazreti Ali, Ebû Hurayra'nın, abdestte, elbise giyerken, sağdan başladığını duyunca su istemiş, soldan başlayarak abdest almış ve: "Vallahi Ebû Hurayra'ya muhalefet edeceğim" demiştir.(29)

Ebû Hureyra: "Bana Halilim(dostum) söyle-di, Halilim dedi, Halilimi gördüm.." derdi. Bunun üzerine Hz. Ali ona: "Ey Ebû Hurayra, Rasulullah ne zaman senin halilin oldu?" demiştir.

(en-Nazzam devamla) Ebû Hurayra: "Kim cünüb olarak sabahlarsa onun orucu yoktur." hadisini rivayet edince bunu duyan (Halife) Mervan(*) bu husus sormak için Hz. Âişe ve Hafsa'ya adam göndermiştir. Her ikisi de: "Rasûlullah ihtilamsız (yani cinsi münasebet neticesi) cünüb olarak sabahlardı, sonra da o gün oruç tutardı". (30) deyince gelen adama: Ebû Hurayra'ya git ve bunu ona öğret" demiştir. Ebû Hureyre de bunun üzerine: "Bana bunu el-Fadl b. Abbas (31) rivayet etti." demiştir. Bu sûretle Ebû Hureyre bir ölüyü şahid kılmış ve böylece işitmediği halde kendisinin Rasûlullahtan bu hadisi işittiği zannını uyandırmıştır.

29) Krş. BÜH:4/18,19; HAN:4/383.

(*) Reisul-Kuttâb nüshasında: "Hârûn b. el-Hakem"

30) BÜH:30/22,25; HAN:1/211;6/34.38

Krş. BÜH:5/13.

31) HAN:1/211. el-Fadl b. Abbâs, Rasûlullahın amca oğludur. H.13 veya 18 yılında vefat etmiştir. (Usdu'l-ğâbe:4/366)(M)

İBNU KUTEYBE, en-NAZZAM'A CEVAP VERMEĞE BAŞLIYOR

EBÛ MUHAMMED: Ashabın ileri gelenleri hakkında bu sözleri söyleyen en-Nazzâm, Allah azze ve celle'nin Kitab-ı Kerimindeki: "**Muhammed Allahın Peygamberidir. Onun beraberinde bulunanlar..ilâh**" (48 el-Feth, 29) ve "**Hakikaten Allah, (Hüdeybiye'de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit, o mü'minlerden razı oldu** Böylece kalplerinde olan sadâkatı bildi de, üzerlerine manevi huzuru indirdi." (48 el-Feth, 18) ayetlerini sanki hiç duymamış gibidir.

Eğer (en-Nazzâm'ın) Ashab hakkında anlattığı şeyler, özür, tevil ve açıklama kabul etmeyecek ve ancak onun dediğinin doğru olmasını gerektirecek derecede hakikat olsaydı bile, bunları anmamak bunlardan yüzçevirmek daha doğru olurdu. Çünkü bu gibi şeyler, Ashâbın güzel davranışları, pekçok menkibeleri ve Rasûlullahla olan sohbetleri ile Allah yolunda mallarını ve canlarını feda etmeleri yanında pek ehemmiyetsiz kalırdı.

EBÛ MUHAMMED: Benim nazarımda en acalıb şey, en-Nazzam'ın kendisi nazar (düşünce ve istidlâl) ve kıyas ehli olduğu halde, Hz. Ömer'in, dede'nin mirastaki hükûkî durumu hakkında, yüz değişik hüküm verdiğini iddia etmesidir.

Hz. Ömer'in, bir meselede yüz farklı hüküm vermesinin imkansız olduğunu hiç düşünmedi mi? O halde bu hükümler nerededir? Nerede bu hükümlerin on tanesi, hatta beş tanesi..? Hadis ravilerinden olup

da bu hükümlerden beş veya altısını hiç mi ezberleyen olmadı...?Bir müctehid,(*)dedenin mirastaki hukuki durumu hakkında,mümkün olan bütün ihtimalleri toplamaya çalışsa,yine de bu hususta yirmi hüküm bile getiremez.

Nasıl olur da bu hadisi-muhal olması sebebiyle-red ve inkar olunan hadislerden addetmez ve sika(güvenilir) raviler tarafından rivayet edilmeyen bu hadisi(rivayeti)reddetmez(**)?Bu iddia,Hız Ömer'e beslenen kin ve düşmanlıktan başka birşey değildir

EBÜ MUHAMMED:Hız.Ebübekr,kendisine bir ayetin manası sorulunca,bu ayetin manası hakkında söz söylemeyi büyük bir mesuliyet görüp kaçındı,fakat sonra da"Kelâle(mirasçı olarak babası ve çocuğu olmayan kimse)"hakkında kendi re'yi ile söz söyledi."diye Hız.Ebübekir'i ayıplamasına gelince:

Ebübekr'e (r.a) birtakım müteşâbih âyetler hakkında sual sorulmuştu.Bu âyetlerin te'vilini(açıklamasını)ise ancak Allah(c.c)ve ilimde rusûh sahibi olanlar bilebilir(1).Bundan dolayı Ebübekr,Allahın muradından başka bir mana ile bu âyetleri tefsir etmekten korkarak,müteşâbih âyetler hakkında söz söylemeyi menetmiştir.

"Kelâle"hakkında re'yi ile fetva vermesine gelince;zira bu,müslümanların halletmek zorunda oldukları ve miraslarında bu meselenin halline ihtiyaç duydukları bir husustur.Bu sebeple Kur'an ve Hadiste açıklık bulunmayan bir hususta içtihad etmesi mübah olmuştur.Üstelik,Hız.Ebübekr,müslümanların imamı, başlarına gelen zor durumlarda (mühim meselelerde)onların sığınağı idi ve bu yüzden görüşünü ortaya koymağa mecbur idi.

(*)Burada müctehid tamamen lûgat manasında yani, elinden gelen gayreti gösteren manasında olabileceği gibi fıkhi anlamda da olabilir.(M)

(**)Bu tercüme Es'ad efendi nüshasına göredir.(M)

(1)Krş:3,Âl-i İmrân,7(M)

Hız.Ömer,Osman,Ali,İbnu Mes'ud ve Zeyd b.Sâbit(r.a)de,kendilerine bir mesele sorulunca aynı şekilde,cevab vermişlerdir.Çünkü onlar,yeni ortaya çıkan meseleler karşısında,müslümanların sığındığı önderler idiler.

O halde onların ne yapmaları gerekirdi?Yeni çıkan meseleler karşısında, o (en-Nazzam) (*) ve benzerleri gelip bu meseleleri halledinceye kadar,"kelâle" hakkında görüşlerini ortaya koymayı terk mi etse-lerdi?!!

• Sonra,Ay'ın yarıldığını ve kendisinin bunu gördüğünü söylemesinden dolayı İbnu Mes'ud'u ayıplamasına ve ona yalan isnad etmesine gelince:Bu,İbnu Mes'ud'u yalancı saymak değil,aslında Peygamberlik alametlerinden birinin değerini düşürmek ve Kur'an,ı inkar etmek demektir.Çünkü Allah"**Kıyamet yaklaştı,Ay bölündü.**"(54 el-Kamer,1)buyurmaktadır.Gerçekten Ay o zaman yarılmamış ve Cenâb-ı Hakkın kasdı"İleride Ay yarılacaktır."demek olsaydı bu ayetin arkasından:"**Eğer bir mucize görseler,yüz çevirip şöyle derler:Bu devam edegelen kuvvetli bir sihir-dir.**"(54 el-Kamer,2)buyurmasının ne gibi bir manası olabilirdi?Bu ayet bir kısım insanların Ay'ı yarılmış olarak gördüklerine delâlet etmez mi?Onlar Ay'ı bu halde görünce:"Bu,onun (Muhammed'in)sihirlerinden devamlı bir sihirdir,bir hayaldir."demişlerdir. Nitekim Peygamberimizin diğer mucizeleri hakkında da böyle şeyler söylüyorlardı.

Nasıl olur da Rasûlullahın mucizelerinden bir mucizeyi peygamberlik alametlerinden bir alameti-büyük bir topluluğun haricinde-bir veya iki kişinin veya az sayıda insanın görmesi mümkün olmaz?As

(*) Reisu'l-Kuttâb nüshasından.

habtan biri,kurdun onunla konuştuğunu(2)bir diğeri devenin (sahibini)Rasûlullah'a şikayet ettiğini(3),bir başkası da,kabrin ölüyü dışarı fırlattığını(4)haber vermiştir.Bunun gibi,bu meseleyi de bir,iki veya daha çok sayıdaki kimselerin haber vermesi mümkün olmaz mı?

"Muavvizeteyn(el-Felâk ve en-Nâs)"surelerini inkar etti diye İbnu Mes'uda hakaret etmesine gelelim:İbnu Mes'udun böyle söylemesinin bir sebebi vardı.İnsanlar bazan zanlarında hataya düşebilir, ayakları sürçebilir.Bu ayak sürçmesi(zelle)Peygamberler hakkında caiz olursa,onların dışındakiler için evleviyetle caiz olur.

İbnu Mes'ûdun bu iki sureyi mushafına dahil etmeyişinin sebebi, Rasulullahın (torunları) Hasan ve Huseyn'in kötülüklerden korunması için "Eûzu bi kelimâtillâhi'tâmmeti" duasını okuduğu gibi, "muavvizeteyn"i de Hz. Hasan, Huseyn ve başkalarının, kötülüklerden korunması için okuduğunu görmüş olması ve bu iki surenin Kur'an'dan olmadığını zannetmesidir. Bu sebeple de bu iki sureyi mushafına dahil etmemiştir.

Buna benzer bir sebeple Ubeyy b. Ka'b da Kunut duasının baş tarafını Kur'an'a dahil etmiş ve bunu iki ayrı sure kabul etmiştir. Çünkü o, Rasulullahın bu iki dua ile namazlarda daima dua ettiğini görünce, Kunut'un da Kur'an'dan olduğunu zannetmiştir. (4a)

(2)BUH:62/6

(3)HAN:4/172,173.

(4)BUH:61/25.

(4a) Bkz:el-Baqqilâni, İ'câzu'l-Qurân, (Tahkik: Ahmed Saqr), Mısır (tarihsiz), s. 291-292. (M)

• (İbnu Mes'ûd'un namazda) tatbîk (5) yapma sına gelince: Bu namazın farzlarından değildir. Farz olan **"rükû' ve secde ediniz"** (22 el-Hacc, 77) ayeti gereğince sadece rükû ve secde etmektir. Kim tatbîk yaparsa rükû etmiş olur, kim ellerini dizleri üzerine koyarsa o da rükû etmiş olur. Elleri dizler üzerine koymak veya tatbîk yapmak ise rükunun sadece adabındandır. Bu durumda ihtilaf da namazın adabında olmuş olur. Ashabın kimisi (namazda, tahiyat esnasında) kaba yeri üzerine, kimisi yayılarak kimisi de bağdaş kurarak otururdu. Bunların hiçbirisi de, birbirinden ayrı olmasına rağmen, namazı bozmaz.

• (en-Nazzamın); Şaki (dalâlette olan) anasının karnında iken şaki, said de anasının karnında iken said (hidayette) olandır" (6) hadisi dolayısıyla İbnu Mes'ud'u yalancılık ile itham etmesine gelince; İbnu Mes'ud'un, böyle meşhur ve yüce bir hadis ile Rasulullah'a yalan isnad etmesi nasıl caiz olabilir? O: Bana sadık ve masduk olan (Rasulullah) haber verdi" diyor da, pekçok sayıda Ashab mevcut olduğu halde niçin hiçbiri onun bu sözünü inkar etmiyor? (7)

Hem ne için ve ne gaye ile Rasulullaha yalan isnad etsin ki? Bu ona ne bir fayda getirir, ne onu bir zardan korur, ne sultan ve idarecilere yaklaşmasına vesile olur, ne de bununla malı artar... Onun bu rivayetini destekleyen pekçok kimsenin rivayeti varken

(5) Tatbîk; Kamusta şöyle demektedir; "Namazda rükû esnasında elleri uyluklar arasına koymaktır" en-Nihayede de; "Tatbîk, parmakları yummak ve rükû ve teşehhüdde dizlerin arasına koymaktır" denmektedir. (en-Nihaye: 3/114) (M)

(6) Krş. BUH: 82/1

(7) Aynı yer

nasıl olur da yalan söylemiş olur? Bu rivayet sahiplerinden birisi de Ebu Uname'dir ki, Rasulullah'tan şu hadisi rivayet etmiştir: "Saadetin (hidâyetin) iman eden ve takva sahibi olanlara, şekavetin (dalaletin) de, (dini) yalanlayan ve (dine) küfredenlere takdir olunduğuna dair, Allah'ın ilmi sebkat etmiş (ezeli ilimde takdir edilmiş), (kaderi yazan) kalemin mürekkebi kurumuş ve kader tamamlanmıştır. (Artık hiçbir şey kaderi değiştiremez.) Bu Kur'an'ın ve peygamberlerin şahadetiyle sabittir. (8)

Allahu Taala da şöyle buyurmuştur: "Ey Âdem oğlu, sen, benim dilememle var oldun. Nefsin için dilediğini dileyen sensin. Benim irademle var oldun. Nefsin için istediğini isteyen sensin. Benim lütuf ve rahmetim ile farzlarımı yerine getirdin ve benim nimetim ile bana karşı günah işledin."

İşte el-Fadl b. el-Abbas b. Abdulmuttalib, o da Rasulullah'ın kendisine: "Ey çocuğum, Allahı(n hakkını) gözet ki Allah da seni korusun. O'na tevekkül et ki O'nu önünde (her yerde kendine yardımcı) bulasın. Rahat anlarında kendini O'na tanıtsın ki, O da sana darlık ve sıkıntı anlarında yardım etsin. Şunu bilesin ki, sana isabet edecek olan şaşacak (ve başkasına isabet edecek) değildir. Sana gelmeyecek olan da asla sana dokunmaz. Çünkü kalem, kıyamete kadar olacak şeyleri yazmıştır" (9) dediğini rivayet etmiştir.

O halde İbnu Mes'ud, Kur'an'ın kendisini desteklediği bir hususta nasıl yalancılıkla itham olunabilir? Allahu Taala: **"İşte Allah, böyle (zalim) kimse-leri sevmeyen bir kavmin kalplerine imanı yazmış ve kendilerini yüce katından bir rahmet ile kuvvetlendirmiştir."** (58, el-Mucadele, 22) buyurmuştur. "... kalplerine imanı yazmış" yani onların kalpleri

(8) Bkz: BUH: 82/2

(9) Krş. BUH: 82/2, HAN: 2/176, 197

ne imanı yerleştirmiştir. Rahmeti hakkında da Cenab-ı Hakk: **"Onu (rahmetimi) küfürden sakınanlara ve zekatı verenlere yazacağım"** (7 el-A'raf, 156) buyurmuştur. "...yazacağım" yani, onlara has kılacağım, demektir. Allah kimin kalbine imanı yerleştirmişse, muhakkak ki onun saadetine hükmetmiş demektir.

Yine Allah azze ve celle Rasulüne şöyle buyurmuştur: **"Doğrusu sen istediğini hidayete erdirmezsin. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir."** (28 el-Kasas, 56) . Bu ayetin manasının: "Sen istediğine "hâdi=hidayette olan" ismini veremezsin, fakat Allah dilediğine "hâdi" ismini verir." şeklinde olması caiz değildir. Yine: **"Allah dilediğini saptırır ve dilediğine de hidayet verir."** (16 en-Nahl, 93) buyurduğu gibi: **"Böylece Fir'avn, kavmini sapıklığa sürükledi, hidayete götürmedi"** (20 Ta-ha, 79) buyurmuştur. Burada Fir'avn'ın kavmine ne "sapıtanlar" ismini vermesi, ne de "hidayete erenler" ismini vermesi düşünülemez. Keza **"Allah kime hidayet etmeyi dilerse, İslama onun göğsünü açar, gönlüne genişlik verir. Her kimi de sapıklıkta bırakmak isterse, onun kalbini göğsüne çıkıyormuşçasına daraltır, sıkıştırır."** (6 el-En'am, 125) ve **"Eğer dilediydik, herkese hidayetini verirdik. Fakat benden şu söz gerçekleşti: "Muhakkak ki Cehennemi, bütün (kafir olan) cinlerle insanlardan dolduracağım"** (32 es-Secde, 13) buyurmuştur. Bunların benzeri, Kur'an ve Hadis'te pek çoktur.

Bizim burada maksadımız Kaderiyye aleyhine delil getirmek olmadığı için onları reddeden şeyleri, onların te'villerinin fasid (bozuk) ve muhal olduğunu zikretmeyeceğiz. Zira ben bunları başka bir yerde, Kur'an ile ilgili olarak yazdığım eserlerimde anlattım.

Gerek Cahiliyye'de, gerekse İslam'da Arapların kendisini desteklediği bir hususta İbnu Mes'ud nasıl

yalanlanabilir..? Nitekim bazı recez şairleri şöyle demişlerdir:

"Ey içinde endişe gizleyen kimse, endişelenme...

Eğer sana sıtma takdir olunmuşsa muhakkak yakalanırsın.

Dağın zirvesine yükselsen bile...

Kalem bunu yazdıysa, bundan nasıl kaçabilirsin?

Bir diğer şair şöyle der:

Kader bu... Beni ister ayıpla, ister ayıplama...

Ben hata etmiş olsam bile, kader hata etmez.

Lebid de şöyle demiştir:

Şüphesiz Rabbimizden ittika etmek en hayırlı ganimettir.

Acelem de gecikmem de, Allahın emriyledir.

Kimi doğru yola iletirse o, huzur içersinde hidayete erer ve kimi dilerse saptırır.

el-Farazdak şöyle demektedir:

Kusa'i nedametiyle nâdim oldum.

"Navar" benden boşanarak gittiğinde..

O bir cennet idi, çıktım oradan,

Âdem gibi ki, o zaman onu, şeytan çıkarmıştı oradan.

Eğer onu ellerimle tutsaydım ve nefsim onu sevseydi,

O takdirde kader karşısında ihtiyarım olurdu.

(10) **en-Nabîğa** ise şöyle diyor:

Bir kişi istediğine ermiş değildir,

Eğer o (kaderde) yazılmamışsa...

(10) Bu şiir ve "Kusa'i nedameti" için bkz: *Mecmeu'l-em-sal: 2/275, (M)*

Artık, Allah'ın kitapları kendisini destekleyen İbnu Mes'ud, nasıl yalancılıkla suçlanabilir?

İşte Vehb b. Munebbih (34-114, 6) (11), diyor ki: "Allahın (mukaddes) kitaplarından yetmişiki kitap okudum. Yirmi ikisi batın, ellisi zahir ile ilgili idi. Bütün bu kitaplarda gördüm ki, kim bir şeyi kendi gücüyle yaptığını iddia ederse, küfre girmiş olur."

İşte Tevrat da şöyle demektedir: "Allah Musa'ya; "Fır'avn'a git ve ona, benim Bekr'im (ilk seçtiklerim) olan Beni İsraili -bana hamd etmeleri, beni temcid ve takdis etmeleri için- Kenan'dan Arz-ı mukaddese bana göndermesini söyle. Git ve ona bildir ki, (eğer dediğimi yapmazsa) Ben onun kalbini taş gibi yaparım da, hiçbir şey yapamaz (veya bir rivayette, hiçbir şey anlayamaz). " (12)

EBÛ MUHAMMED: Benim "Bekr'im" demek yanı, onlar (Beni İsrail) benim için, bir adamın ilk evladı menzilesindedir demektir. "O bekrimdir" yani, ilk seçtiklerim, demektir.

Hammad (er-Raviye) (13), Mukatil'den (-150) (14) şöyle rivayet etmiştir: (Mukatil) dedi ki: "Amr b.

(11) Vehb b. Munebbih, Ebu Abdillah, es-San'ani. Biraz Ebu Hurayra'dan olmak üzere, Abdullah b. Umar, İbn Abbas, Ebu Said, Cabir b. Abdillah ve başkalarından rivayet etmiştir. Ehli kitabın ilimlerine dair pekçok şey biliyordu. Kardeşi Hemmam'ın Ebu Hurayra'dan yazdığı bir hadis sahifesi vardır. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/100) (M)

(12) Krş. Kitab-ı Mukaddes, Çıkış kitabı: VII/4;X/1

(13) Hammâdu'r-Raviye: Ebu'l Kâsım, Hammad b. ebi Leyla ed-Deylemi, el-Kufi. Arapların şiiirlerini, tarihini, neseblerini ve dillerini en iyi bilenlerden idi. Emevi halifeleri ona iltifat eder, ihsanda bulunur ve Arapların tarihinden sorardı. Zındıklıkla itham olunurdu. Yalancılığı da meşhurdur. (Bkz: Vefeyatu'l-A'yan: 1/448; Lisanu'l-Mizan: 2/352) (M)

(14) Ebu'l-Hasen, Mukatil b. Süleyman el-Ezdi, Meşhur müfessirlerden biridir. Geniş bilgi için bkz.: A.Ü.İ.F. Dergisi: XXI/1-35 ve Tehzibu't-Tehzib: 10/279-285) (M).

Faid bana: "-Allah, birşeyi istemediği halde onu emreder mi?" dedi.

Ben: "-Evet emreder. Çünkü İbrahim'e (A.S.) oğlunu kurban etmesini emretti. Fakat bunu yapmasını istemiyordu" dedim.

O: "-O, sadece bir rüya idi." dedi.

Ben: "-Sen (İsmail'in), "Ey babacığım, emrolunduğun şeyi yerine getir." dediğini duymadın mı? dedim."

Ve işte, Arapların dışındaki bütün milletler. Onlar da Kaderin varlığını kabul ediyorlar. (Bu milletlerden) Hindliler "Kelile ve Dimne" de -ki onların kadim kitaplarının en esaslılarından- diyorlar ki: " Kadere yakın (en inanmak), işinde kararlı ve azimli olan bir kimsenin, tehlikelerden korunmasına mani değildir. Hiç kimse, kendisi için gayb olan kaderini bilmekle mükellef değildir. Ona gereken temkin ve azimle çalışmaktadır. (15)

EBÜ MUHAMMED: Biz de kaderi tasdik etmekle beraber, azmedip çalışılması (gerektiği)ni kabul ederiz.

EBÜ MUHAMMED: Yine, Acemlerin kitaplarında okuduğuma göre Hürmüz'e "Firuz'u el-Heyatile (16) kavmi üzerine göndermesinin, sonra da (Firuzun) onlara karşı sözünde durmamasının sebebi ne

(15) Yani, Allah'ın kaderine tam bir itikad ve yakın ile bağlanmak, bir işte kararlı olan birini, işleri için çalışmaktan, dünya ve ahirete aid çirkinlikleri defetmekten alıkoymaz. Çünkü kararlı olmak, sebeplere tevessül etmemek demek değildir. Aksine bu, (sebeplere tevessül etmemek) zayıf görüşlülük ve gevşekliliktir. ve azmin zayıflığıdır. Bu sebeple bir adam Rasulüllaha "Devemi bağlayıp da mı tevekkül edeyim, yoksa bağlamadan mı?" diye sorunca:" Onu bağla da tevekkül et" buyurmuştur. Bu hadisi Tirmizi, Enes'den (R.A.) rivayet etmiştir. -Musahhih-

(16) Kuvveti ile bilinen bir Türk kavmi. Bkz: Lisân: "Heytal" maddesi (M)

dir?" diye sorulunca (Hürmüz) şöyle demiştir: "Kullar, kendilerinin dahli olmayan, ne ileri ne de geri kaçamayacakları bir hususta, Rabbimizin kaderinden ve meşietinden (dilemesinden) kaçıyorlar. Bizim bu hususta anlattıklarımızı bilmek isteyen bir kimse, bu sorusu ile sadece, bu iş (savaş ve gadre uğrama) kendisinin başına gelen kimsenin üzerinde cereyan eden kaderin, kendisiyle cari olduğu illeti (sebebi) sormaktadır. Zahiri sebep insanların dillerinde dolaşan "fulan ne yaptı?" sözünden kasdedilen gözle görülen (zahiri) sebeptir. Aslında insanlar bu sözleriyle, "Ona ne yapıldı?" veya "Onun ellerinde ne cereyan etti?" demeyi kasdederler.

Fulan öldü, fulan yaşadı sözleri de böyledir. İnsanlar bu sözleriyle ancak, o kimseye, o işin (Allah tarafından) yapıldığını kasdetmektedirler. Onun (bana sormuş olduğu) sorusundan kasdettiği de budur. Artık kim bu noktadan (kader noktasından) öteye geçmek isterse bu hususta ona cahillik (bilgisizlik) yakışır. Bu vak'ada vuku bulan şeyleri, kadere yüklememiz, onu (Fıruzu) ma'zur göstermek, onun yaptıklarını tasvib etmek veya mahlukat üzerine takdir edilen şeylerin onun tesiriyle olduğunu inkar etmek için değildir. Eğer sıkıntıları defetmeye, iyi şeyleri celbetmeye (kulun) gücü yetmiyorsa, bu Allahın adaletinin mahlukatı için kesinlikle takdir ettiği ve bizim meçhulümüz olan, azab ve sevab verilmesini gerektiren sebeptir."

- İbnu Mes'ud'un yalancılıkla itham olunduğu son hadisine gelince: İbnu Mes'ud Hindliler (=ez-Zutt) dan birtakım kimseler gördüğünü, onların Cin gecesi gördüğü cinlere çok benzediğini söyleyince, kendisine: "Sen Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idin?" denildiğinde, o: "O gece Hz. Peygamberin yanında biz-

den hiç kimse yoktu." demiştir. Halbuki ilk hadiste, kendisinin o gece orada bulunduğunu söylemiş, diğerrinde de bunu inkar etmiştir. Bu iki haberin İbnu Mes'ud'dan rivayet edilmesi nasıl doğru olabilir? Halbuki o, parlak bir anlayışa, emsallerini geçen bir ilme sahip olmuş, sünnette de, ilmin kendilerinde son bulunduğu ve ümmetin onlara uyduğu Ashab'ın önde gelenlerini geçmiş, Rasulullah ile hususi münasebet peyda etmiş ve onun yanında iyi bir mevki kazanmıştır.

Onun yalan söylemesi nasıl mümkün olur ki, bugün bulundum desin, ertesi gün bulunmadım desin... Eğer düşmanı ona bir kötülük yapmaya gayret sarfetse, onun kendi kendine ettiği bu kötülükten daha fazlasını yapamaz. Veya onda delilik, bunaklık veya akli bir dengesizlik olsaydı, yine de kendini bundan fazlası ile kötüleyemezdi.

Hadisçiler bu ez-Zutt (=Hind liler) hadisini ve cin gecesini İbnu Mes'udun Rasulullahla beraber olduğunu kabul etmemektedirler. Hadislerin sağlamını, çürüğünü ayırmada bizim önderlerimiz onlardır. Çünkü onlar bu ilmin ehli ve bu işe itina gösteren kimselerdir. Her mesleği ve sanatı da en iyi şekilde, o mesleğin erbabı bilir.

Şu kadar ki biz, bu iki haberden birisinin batıl olduğundan şüphe etmiyoruz. Çünkü Abdullah b. Mes'udun (R.A.) kendisinin yalan söylediğini insanlara haber vermesi ve onların nazarındaki itibarını düşürmesi düşünülemez. Eğer böyle olsaydı o zaman ona: "Niçin dün, orada bulunduğunu söyledin?" denilirdi. Eğer mesele Hadisçilerin (Ashabu'l-Hadis) dediği gibi ise birinci haberin sakat (17) olması gerekir. Fakat her iki hadis de sahih ise, o zaman bana kalırsa, ikinci haberi nakleden, bu haberden bir kelime düşürmüştür. Bu kelime de "benden başkası" kelimesi-

dir. Ona "Sen Peygamber (S.A.V.) ile Cin gecesi beraber mi idin?" denilince, "O gece benden başka, bizden hiç kimse bulunmadı?" demiş olması (ihtimali) dediğimizin doğruluğunu gösterir. Ravi, "Benden başka" kelimesinden, ya işitmediği için ya da işitip de unuttuğu veya ondan nakleden ravi iskat ettiği için gafil olmuş olabilir. Bu ve buna benzer şeyler bazen vuku bulabilir, pek güvenilirmez...

Bizim sözümüz (ün doğruluğun)a delalet eden husulardan birisi de, ona: "Sen cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idin?" denilince: "Bizden hiç kimse yoktu" demesidir. Bu ise "Sen orada mı idin?" sorusunun cevabı olamaz. Bu ancak "Siz Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idiniz?" sorusuna bir cevap teşkil edebilir. Binaenaleyh, soru soranın sorusu: "Sen Cin gecesi Rasulullah ile beraber mi idin?" şeklinde olursa, cevabın: "O gece benden başka bizden hiç kimse yoktu" şeklinde olması uygun olur ve İbnu Mes'ud'un evvelki sözü de bizim bu dediğimizi te'yid etmektedir.

- (en-Nazzam'ın) Huzeyfe'den (R.A.) naklettiği şeye gelince: Güya Huzeyfe (R.A.) Osman (R.A.) aleyhinde söylediği pekçok şey hakkında, onları söylemediğine dair ona yemin etmiş. Halbuki onun bunları söylediğini işiten varmış ve bu durum kendisine söylenince: "Ben -dinimin tamamının gitmesinden korkarak bir kısmını, diğer bir kısmı karşılığında satın alıp kurtarıyorum." demiştir.

Huzeyfe'nin mazereti veya haklı olduğu bir nokta olup olmadığı araştırılmadan, bir hadis nasıl bu kadar çirkin bir şekilde yorumlanabilir...? Evet Huzeyfe (R.A.) mâzeretini açıklamıştır ve bu da onun : "Dinimin bir kısmını diğer bir kısmı karşılığında satın alıp kurtarıyorum." sözünden anlaşılmaktadır.

(en-Nazzam) Huzeyfe'nin sözünü iyice anlamadı mı? Hiç düşünmedi mi, onun ne söylediğini? Bilakis (anlamasına anladı. Fakat) Rasulullahın Ashabına olan düşmanlığı ve onlara olan amansız kını, onu düşünmekten alıkoymuştur.

İnsanın heva(y-ı nef'si, nasıl insanı kör ve sağır ederse, buğz (nefret) ve düşmanlık da öylece insanı kör ve sağır eder. Bil ki -Allah sana rahmet etsin- yalan söylemek ve yeminini bozmak, bazı hallerde kişi için en uygun iş olur. Doğru sözlülük ve yeminine sadakattan daha çok Allah (ın rızasını)a yakın olur.

Düşün bir kere, bir adam zalim bir sultan görse, kudretli ve kahredici bir sultan! Bir müslümanın veya zımminin kanını haksız yere dökmek istiyor veya onun ailesinin ırzına göz dikmiş. Veya onun evini yakacak. Eğer o kimse kendini kurtaracak bir yalan söylerse, veya yalan yere yemin ederse, Allah katında sevap kazanır, kullar tarafından da kendisine teşekkür edilir.

Yine bir adam sıla-i rahim yapmamaya, zekat vermemeye yemin etse, sonra da fakihlerden fetva istese, onların hepsi de onun yeminine uymamasına fetva verirler. Allahu Teala da: **"Allah'a yaptığınız yeminleri; iyilik yapmanıza, gınahtan sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize engel yapmayın."** (2 el-Bakara, 224) buyurmaktadır. Yani Allaha yemin etmiş olmayı, sizi hayır işlemekten meneden bir engel haline koymayın. Böyle yemin edince onu yerine getirmeyin, fakat kefarete verip hayırlı olan şeyi yapın ,demektir.

Keza Rasulullah da şöyle buyurmuştur: **"Kim bir şeye yemin eder de, yeminini bozmanın hayırlı olduğunu görürse, kefarete versin ve hayırlı olanı yapsın"** (18).

Harpte -çünkü harb bir hiledir- , insanların ara

sını düzeltmekte ve bir kimsenin kanısını razı etmeye çalışmasında da yalan söylemek caizdir.

Yine, eğer zulme uğrayacaksa veya nefsinin zarar görmesinden korkarsa, o kimseye tevriye için de ruhsat tanınmıştır. Tevriye ise, kendisinden yemin etmesini isteyen kimsenin düşündüğünden, başka bir şeye niyet etmektir. Mesela, birisi eli darda olan bir kimseden -Allah borcun ertelenmesini alacaklıya emrettiği halde- hakim huzurunda, ondan alacağı olduğuna yemin etmesini ister. Mali sıkıntıda olan bu kimse de, hapse düşmekten korkarak şöyle der: "Vallahi bunun bende hiçbir alacağı yoktur." İçinden de ilave eder: "bugün" .Yahud "Vallahi" der, kasdettiği ise lehv (oyun, eğlence) fiilinin ismi faili olan el-Lahî (oynayan)dır. Yalnız "vallahi"nin sonundaki (y harfini söylemez ve hazfettiği (y) harfine delalet etmesi için kesreyi olduğu gibi bırakır. Nitekim Kur'an'da da (hazfe misal olarak) Allahu Taala: "Ya ibadi'llezine âmenû" "yevme yed'u'd-dâi" ve "yunâdi'l-munâdi" buyurmaktadır (19).

Yahut "malik olduğum herşey sadakadır." der, bununla "asla malik olamayacağı şeyleri" kasdeder (*)

Yine bir adam, bir kimseye "şu evin kapısından çıkmayacağım" diye yemin ettirir. Bu ise ona zulumdür. O da kapıdan çıkmış olmamak için duvara tırmanır ve çıkar. Aslında yemin ettiren, ne şekilde olursa olsun, onun evden çıkmamasını kasdetmiştir. İşte

(19) Burada "ibâd, yed'u, ed'dâi, yunâdi ve el-munâdi" kelimelerinin sonlarındaki (y) harfleri hazfolunmuş olup, bu kelimelerin asılları: "ibadi, yed-û, ed-daî, yunadi ve el-munadi" şeklindedir. (M)

(*) Burada mal (=eşya, mal) kelimesinin mansub halli olan "Malen" ile "Ma" ve "len" in birlikte okunuşundan ibaret olan "Malen" tabirirlerine dikkat çekilmektedir. Bunların okunuşları aynı manaları ise farklıdır. (M)

bunlar ve benzerleri hep tevriyeye birer misaldir.

• Maarid'e (üstü kapalı söz söylemeğe) de ruhsat verilmiştir. Bunda yalandan kurtuluş vardır (20) denilmiştir. İbrahîmu'l-Halil (A.S.)in, karısı hakkında: "O, kardeşimdir" sözü de üstü kapalı sözlerdendir. Halbuki İbrahim (A.S.) bu sözü söylerken mü'minlerin kardeş olduğunu kasdederek söylemiştir (21). Yine İbrahim (A.S.): **"Belki onların şu büyüğü bunu yapmıştır. Sorun bakalım onlara, eğer söylerlerse."** (21 el-Enbiya, 63) sözünden de "Eğer konuşursa şu büyükleri yaptı" manasını kasdetmiştir. Yani konuşmayı, o işin yapılması için şart kılmıştır. O da konuşmadığına göre, o (put) yapmadı demektir.

Keza (İbrahim'in): **"Ben hastayım"** (37 es-Safat, 89) sözünden kasdı, ileride hasta olacağım demektir. Çünkü ölüm ve yok olmak kime yazıldıysa, o kimse mutlaka, hasta olacaktır demektir. (22)

Keza Allah Peygamberine: **"(Ey Rasûlüm) elbette sen ölüsün ve elbette o kâfirler de ölüdürler."**

(39 ez-Zumer, 30) buyurmuştur. Halbuki o vakitte Rasûlullah ölü değildi. Allah bu ayette: "Muhakkak ki sen öleceksin, onlar da ölecekler", demek istemiştir.

(en-Nazzam) yukarıda zikredilen hususlardan hangisini, Huzeyfe için bir mazeret olarak aramaya çalışmıştır... Huzeyfe: "Ben dinimin bir kısmını, diğer bir kısmı ile satın alı(p kurtarı)yorum." sözü ile , ken disinin kurtuluş noktasına işaret etmiştir. Eğer onun mazeretinin nerede olduğunu bilmek istersen, sana bazı misaller vereyim.

Mesela: Haricilerden bir adam Rafizilerden birine rastlar ve ona, "Ya Osman ve Ali'den teberri edersin

(20) el-Makasidu'l-hasene: 115, BUH: 78/116 (M)

(21) BUH: 68/10

(22) Burada kasdedilen ölüm hastalığı olsa gerek (M)

yoksa seni -Allaha andolsun- öldürmeden bırakmam" der. Rafızı de: "Vallahi ben Aliden ve Osmandan beriyim. (Ene vallâhi min 'Aliyyin ve min Usmâne berîun)" der ve kurtulur. Burada "Ben Aliden(im) " (ene vallâhi min Ali) sözü ile kendisinin Ali taraftarlarından olduğunu, "ve Osmandan beriyim(ve min Usmâne berîun)" sözü ile de sadece Osmandan beri olduğunu söylemiş olmaktadır.

Yine sultanın adamlarından biri, sultana buğzetmek ve sövmekle itham ettiği birine, sultanın adamlarının giydiği siyah elbiseden sormuş, adam da: "Vallahi nur siyahtadır" demiş ve sultanın adamından kurtulmuştur. Halbuki, o, bu sözü ile "Gözlerin nuru (görme kuvveti) gözbebeklerinin siyah kısmındadır" demek istemiş ve böylece yemini ile ne günahkar olmuş, ne de yeminini bozmuştur.

Hız. Ali (R.A.) bir hutbesinde: "Cennete ancak Osmanın katili girecek olsa, ben Cennete girmem. Cehenneme de, ancak Osmanın katili girecek olsa, ben Cehenneme de girmem" deyince, kendisine: "Ey mü'minlerin emiri, ne yaptınız? İnsanları bölük pörçük ettiniz" denildi. Bunun üzerine tekrar onlara hitab ederek şöyle dedi: "Siz Osmanın öldürölmesi hususunda aleyhimde pekçok laf ettiniz. İyi biliniz ki, onu Allah öldürdü ve ben de onunla beraberim". İnsanlarda sandılar ki Ali, Allahın Osmanı öldürmesi ile beraber Osmanı öldürmüştür. Halbuki Ali (R.A.) Osmanı Allahın öldürdüğünü ve kendisini de birgün onun gibi öldüreceğini kastediyordu.

Yine bir başka mısai: Kadı Şurayh (-80) (23)

(23) Şurayh b. el-Haris b. Kays, Ebu Umeyye, Muhadramin'dendir. Hız. Ömer onu Kufe kadılığına tayin etmiştir. Ömer, Osman ve Ali devirlerinde kadılığına devam etmiş, Haccac devrinde bu vazifeden alınmasını istemiş ve alınmıştır. Kufe'de altmış sene kadılık yapmıştır. (Bkz: Usdu'l-gâbe: 2/517,518 ; Tezkiratu'l-huffaz: 1/59; Tabakatu'l-fukaha: 80) (M)

Ziyad (b. Ebih) (24)in vefatı ile neticelenen hastalığı esnasında huzuruna girdi. Oradan çıkınca Mesruk (25) adam gönderip, ona emiri ne vaziyette bıraktın, diye sordu. Kadı Şurayh da: "Emreder ve nehyeder bir halde bıraktım" dedi. Mesruk: "Şurayh, sözü zor anlaşılır bir adamdır, ona tekrar sorun" dedi. (Tekrar Şurayh'a sorulduğunda): "Onu, vasiyyetini emreder ve kendisine ağılanılmasını nehyeder (meneder) bir halde bıraktım" dedi.

Şurayh'a oğlunu sormuşlardı. Oğlu ise (henüz) vefat etmişti. Dediler ki: "Ey Eba Umeyye... hastamız nasıl sabahladı?" O da: "Şimdi ağrısı dindi, ailesinin beklediği de buydu" dedi. Yani, ailesi onun Allah katındaki sevabını bekler, umar demek istemiştir (ve bununla oğlunun öldüğünü ifade etmiş) tir.

Misaller bizim bitiremiyeceğimiz kadar çoktur.

Huzeyfenin (R.A.) Osmana söylemiş olduğu sözü ve ettiği yemini de tevriyeden hali değildir. Onun-sözü(nün tamamı) nakledilmedi ki (*) tevîl edelim; çünkü onun nakledilen sözü mücmel (kapalı) dir.

Huzeyfe için sana bir misal verelim: Huzeyfe sanki şöyle söylemiş gibidir: "İnsanlar öfke anında bildikleri en kötü şeyleri, hoşnutluk anında da bildikleri en güzel şeyleri söylerler."

"Osman (R.A.) iki dostuna (Ebubekr ve Ömer)

(24) Meşhur Ziyad b. ebih ki, Hicret-i Nebeviyye senesinde Ebu Sufyan'ın sulbünden tevellüd eylemişti. Lakin velle-i zina olmakla ona nisbet olunmayıp, Ziyad b. ebih yani babasının oğlu diye maruf olmuştu. Muhtelif zamanlarda Basra, Kufe, Horasan, İran ve Sicistan valilikleri yapmıştır. (Bkz. Kıssas-ı Enbiya: 1/606, 609) (M)

(25) Mesruk b. el-Edda', Ebu Aîşe, el-Hemedani, el-Kufî, Fakih. Kufe kadılığı yapmıştır. Kadı Şurayh onunla istişare eder, fakat Mesruk (istişare için) Şurayha ihtiyac duymazdı. (Tezkiratu'l-Huffaz: 1/49,50; Tabakatu'l-fukahâ: 79), (M)

(*) Esad Efendi ve Reisu'l-Kuttâb: "Bu söz bize göre muhal değildir ki.."

muhalefet ederek, işleri yerli yerinde yapmadı. Asha-bıyla müşavere etmedi ve malları hakkı olmayanlara dağıttı" bu ve benzeri şeyler söylemiş, bir jurnalci de bunları, Hz. Osmana haber vermiştir. O da çok kötü sözler söylemiş ve ona: "Benim zalim, hain vb. olduğumu söylediğin kulağıma geldi" demiştir. Bunun üzerine Huzeyfe, böyle birşey söylemediğine dair yemin etmiş, Osman da onun bu sözleri söylemediğini tasdik etmiştir. Huzeyfe yemini ile onun öfkesini yumuşatmak, kabarmış öfkesini yatıştırmak ve onun öfkesini kendi üzerine çekmemek istemiştir.

İmamın (devlet reisinin) teb'asına olan öfkesi, babanın evladına, efendinin kölesine, kocanın karısına olan öfkesi gibidir. Hatta İmamı öfkelendirmek daha büyük bir günahdır. Huzeyfe de küçük bir günah karşılığında, ondan daha büyük bir günahtan kurtulmuş ve: Dinimin bir kısmını diğer bir kısmı ile satın alı(p kurtarı) yorum" demiştir.

- Hz. Ömer, Osman, Ali ve Aişe'nin (R.A.) Hz. Ebu Hurayra'yı yalanlamalarından dolayı ona ta'n etmesine gelince: Ebu Hurayra, üç sene kadar Rasulullah ile beraber bulunmuş ondan pekçok hadis rivayet etmiştir. Rasulullahtan sonra daha elli sene yaşamış ve H. 59 senesinde vefat etmiştir. Aynı sene Rasululla-hın hanımı Ummu Seleme (R.A.) ve bu ikisinden bir sene önce de Hz. Aişe (R.A.) vefat etmiştir..

Ebu Hurayra (R.A.) ahabın ileri gelenlerinin ve ilk müslüman olanların pekçoğunun dahi rivayet etmediği kadar çok sayıda hadis rivayet edince, ona karşı çıkmışlar ve: "Sen bu kadar hadisi tek başına nasıl işittin? Bunları seninle birlikte işiten başka kimse var mı?" diye çıkmışlardır. Hz. Aişe, ona karşı çıkanların en sert idi. Çünkü o, Ebu Hurayra ile uzun müddet beraber bulunmuş idi.

Ömer de aynı şekilde, çok rivayet eden veya hü-

küm bildiren bir hadis nakledip de bunu Rasulullah'tan işittiğine dair bir şahid getiremeyenlere sert davranırdı. Hz. Ömer, Ashaba, az rivayette bulunmalarını emrederdi. Bunu insanların rivayeti çoğaltmaması münafıkların, facirlerin ve (cahil) bedevilerin hadislere yabancı şeyler karıştırmaması, tedlis'in (=karışıklık) ve uydurma rivayetlerin ortaya çıkması için yapıyordu.

Ebubekr, Zubeyr, Ebu Ubeyde, Abbas b. Abdilmuttalib gibi Ashabın uluları, Rasullah ile olan yakınlıklarına ve onunla uzun müddet beraber bulunmalarına rağmen az hadis rivayet ediyorlardı. Hatta Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl -ki Cennetlik olduğuna şahadet edilen on kişiden biridir.-gibileri hemen hemen hiçbir şey rivayet etmemişlerdir.

Hz. Ali de: "Ben Rasullaha bir hadis işitiğim zaman, Allah beni onunla dilediği kadar faydalandırır. Bırısı bana bir hadis rivayet ettiği zaman ondan (bunu Rasullaha işittiğine dair) yemin etmesini isterim. Eğer yemin ederse onu tasdik ederim. Ebubekr de bana rivayet etti (fakat) Ebubekr doğru söyler". demiş, sonra hadisi zikretmiştir.

Ashabın hadis rivayeti konusundaki titizlik ve sıklığına, ve hadislerde tahrif, fazlalık veya noksanlık vuku'a gelmesinden korkarak rivayetten çekinmelerine bir baksana. Çünkü onlar Peygamber'i (S.A.V.) şöyle derken işitmişlerdi: "Kim benim ağzımdan yalan söylese, cehennemde oturacağı yeri hazırlasın" (26).

ez-Zubeyr'den (R.A.) de aynı hadis rivayet olunmuştur. Ve o: "insanların bu hadise "kasden" kelimesini eklediklerini görüyorum. Allaha yemin ederim ki ben, Rasullullahın "kasden" lafzını söylediğini işitmedim" demiştir.

(26) Hadisin kaynakları için bkz: Miftahu Kunuzi's-Sunne: 452, el-Camiu's-sağir: cüz: 2, s: 180 (M)

Mutarrif b. Abdillâh'ın (-95) (27) rivayetine göre İmran b. Husayn şöyle demiştir: "Vallâhi eğer istesem, iki gün arka arkaya hiç durmadan hadis rivayet edebilirim. Lakin beni bundan alıkoyan şudur ki, Ashabtan bazıları benim gibi hadisleri işittiler, benim gibi hadiselerle şahid oldular. Birçok hadis rivayet ediyorlar, fakat hadisler onların dedikleri gibi değildir. Ben de onların karıştırdıkları gibi karıştırmaktan korkuyorum. Sana şunu söyleyeyim ki, onlar hataya düşüyorlardı, fakat bunu kasden yapmıyorlardı."

Ebu Hurayra Ashaba: Kendisinin -Rasulullah'a hizmet etmek ve (aynı zamanda) karnını doyurmak için -Ashabın en çok Rasulullahla beraber bulunmuş olduğunu, fakir olduğu ve hiçbir şeyi olmadığını dolaşısıyla kendisini Rasulullah'tan alıkoyacak, çift sürmek veya çarşıda alışveriş etmek gibi bir meşgalesi bulunmadığını, diğer ashâbın ise, vakitlerinin çoğunu ticaret ve mal peşinde koşmakla geçirdiklerini, kendisinin ise Rasûlullah'tan hiç ayrılmadığını, bu sebeple onların bilemediklerini öğrendiğini, onların ezberleyemediklerini ezberlediğini söyleyince Ashab ona tarizde bulunmayı bıraktılar. Bununla beraber o, kendisinin işitmediği, fakat kendisi nezdinde güvenilir birinden duyduğu bir hadisi rivayet ederek (Rasûlullah'tan işitmediği halde) "Rasûlullah şöyle dedi..." der ve hadisi naklederdi. Bunu İbnu Abbas ve diğer ashab da yapardı. Böyle yapmakta -elhamdülillah- yalancılık mevzuubahs değildir. Bu sözü söyleyene de, bunu dinleyen, onun bu hadisi Rasûlullah'tan işitmediğini bilmeseyse bile -inşâallah- günah yoktur.

(27) Mutarrif b. Abdillâh b. eş-Şihhir el-Amiri, Ebu Abdillâh, Basralı. İlim ve amelde baş idi. Hz. Ali, Ammar, İmran b. Husayn, Aişe, İyad b. Hımar ve Abdullah b. Muğaffel el-Muzeni'den (R.A.) rivayette bulunmuştur. Kıymetli elbiseler giymeyi, ata binmeyi severdi. (Bkz: Tezkiratu'l-huffaz: 1/64; Takbatu'l-Huffaz: 24) (M)

• Ebu Hurayranın "Halilim (yani Peygamber 'S.A.V.) şöyle dedi, Halilimi işittim.." gibi sözlerine, Hz. Ali'nin "Rasûlullah ne zaman senin Halilin oldu?" demesine gelince:

Halillik, dostluk ve samimiyet manasına gelir ki, biri diğerinden daha değerli olmak üzere iki derecedir. Arkadaşlık (suhba) da böyle biri diğerinden daha kıymetli olan iki dereceye ayrılır.

Nitekim birisi "Ebûbekr Rasulullahın sahibi (yareni)dir." dediği zaman Rasulullahın Ashabı ile olan sohbetini kasdetmez. Çünkü onların hepsi de sahabedir. Bu sözde Ebubekr için ne gibi bir üstünlük olabilir? Burada kasdedilen, Ebubekr'in, Rasûlullahın en yakını olmasından başka birşey değildir.

Rasûlullahın ashabı arasında tesis ettiği kardeşlik (muâhât) de, Allahın **"Mü'minler ancak kardeş-tirler"** (49 el-Hucurat, 10) ayetiyle, mü'minler arasında vücut bulan kardeşlikten daha değerli ve güzeldir. İşte halillik de böyledir. Cenab-ı Hakk'ın: **"Allah İbrahimi dost edinmiştir."** (4 en-Nisa, 125) ayetinde ve Rasûlullahın: "Eğer bu ümmetten bir halil edinseydim. Ebubekri edinirdim." (28) hadisinde -ki burada, onu, Allah'ın Hz. İbrahim'i dost edindiği gibi dost edinirdim demek istemiştir- kasdedilen halillik (dostluk) hususi olan dostluktur.

Ama umumi olan halilliğe gelince: O, Allahın mü'minler arasında tesis ettiği halilliktir ki, **"Dostlar o gün birbirlerine düşmandırlar, ancak takva sahipleri bundan müstesnadır."** (43 ez-Zuhurf, 67) ayeti bu halilliğe işaret etmektedir.

Hz. Ali, Ebu Hurayra'nın "Halilim.. ve Halilimi şöyle derken işittim.." sözlerini duydu. Ebu Hurayra hakkındaki düşüncesi iyi olmadığı içindir ki ona: "Rasulullah ne zaman senin Halilin oldu? demiştir.

Hız. Ali Rasulullahın (yukarıdaki hadiste ifade edilen) ittihaz etmediğı halilliğı anlamıştı. Çünkü Rasulullah, halil edinseydi, bu kişi Hz. Ebubekr olacaktı. Ebu Hurayra ise, Allahın bütün mü'minler arasında tesis ettiğı halilliğı (dostluğu) ve yakınlığı kastediyordu. Çünkü Rasûlullah bu cihetten, bütün mü'minlerin halili ve bütün müslümanların velisidir.

Rasûlullahın: "Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır." (29) hadisi de yukarıdakiler gibi anlaşılmalıdır. Rasûlullah ile mü'minler arasındaki velâyet (dostluk), mü'minlerin kendi aralarındaki dostluktan daha üstündür. İşte Rasûlullah da bu dostluğu Ali'ye (R.A.) tahsis etmiştir. Eğer Rasulullah bunu kasdetmemiş olsaydı, Ali (R.A.) için, bu söz dolayısıyla bir fazilet veya bu sözün herhangi bir şeye delalet etmesi mevzubahs olmazdı. Çünkü zaten mü'minler birbirlerinin velileridirler. Rasûlullah da her müslümanın velisidir. Veli ile mevlâ arasında fark yoktur (manaları aynıdır.) (30).

Cenab-ı Hakkın: : **Çünkü Allah iman edenlerin mevlâsı (yardımcısı) dır..**" (47 Muhammed, 11) ayetindeki ve Rasûlullahın: "Hangi kadın, mevlâsının (velisinin) emri olmaksızın nikah edilirse, onun nikahı batıldır, batıldır..." (31) hadisindeki mevlâ kelimeleri, velî manasındadır.

İşte bunlar, en-Nazzamın iddialarıdır. Onları açıklayıp, cevaplandırdık.

Bir de onun, Kur'an ile tenâkuz hâlinde olan hadisler bulunduğuna, yine akli delillere dayanarak çirkin olup kabul etmediğı hadisler bulunduğuna, akli delillerin bazan hadisleri neshedebileceğine, birbirini nakzeden hadislerin bulunduğuna dair iddiaları vardır ki bunları inşaallah ileride ele alacağız.

(29) HAN: 1/118; 4/281, krş. HAN: 6/47 /

(30) HAN: 1/118; 4/281.

(31) HAN: 6/47, 66, krş. HAN: 1/250; 4/413, 418.

II-EBU'L-HUZEYL EL-ALLÂF

EBÛ MUHAMMED: Gelelim Ebu'l-Huzeyl el-Al-lâf'ın (135-235) (32) sözlerine... Görüyoruz ki, o da yalancının ve iftiracının biridir. Onun görüşlerinin taraftarlarından birisi anlattı ki o, Muhammed b. Cehm'in (?-?) (33) yanında iken şöyle demiştir: "Ey Ebu Cafer... Benim ellerim kazanç hususunda mahirdir. Fakat sadaka vermekte beceriksizdir. Yüzbinlerce dirhemi ihvana dağıttım. Fulan bunu bilir. Allah hakkı için ey fulan sana soruyorum, sen bunu biliyor musun?" Ben de: "Ya Eba'l-Huzeyl, söylediklerinin doğruluğunda hiç şüphe yok." dedim. (Bu sözü söyleyen devam ederek:) el-Huzeyl benim orada bulunmamla yetinmedi, benim şehadette bulunmamı istedi. Onunla da yetinmedi, benden yemin etmemi talep etti, demiştir.

Yine Ebu'l-Huzeyl, Muveys b. İmran'a (34) bir tavuk hediye etmiş ve tavuğu herşeye mesel yapmaya, onu tarih olarak kabul etmeye başlamıştır. Artık, "şu işi, sana o tavuğu hediye etmeden önce yapmıştım, şu işi de, o tavuğu verdikten sonra yaptım..." diyordu. Besili bir deve görse, "Hayır vallahi, bu sana hediye ettiğim tavuk değildir" derdi.

İşte bu, ikiyüz bin dirhem şöyle dursun, on kuruşu bile arkadaşlarına dağıtmayan bir adamın görüş kapasitesidir.

(32) Bkz. s.78 (dipnot).

(33) Muhammed b. el-Cehm el-Bermeki, Halife Me'mun zamanında birçok vilayetlerde valilik yapmıştır. (Bkz: el-Beyan ve't-tebyin: 1/38), (M)

(34) Bkz.s.79.(dipnot)

Onun ıstıtaa (35) hususundaki hataları da nakledilir. O, "bir işi yapan, o işi yaptığı anda başka bir fiili işlemeye kadir değildir" demiştir. Çünkü onlar fâilin ıstıtaa'sının fiil ile birlikte bulunmasını ittifakla (icma ile) şart kıldılar ve dediler ki: "İnsanların birleştikleri (icma ettikleri) husus şudur ki, her fail bir fiili işlerken, o fiili işleme gücüne sahiptir. İstıtaat fiil ile beraberdir."

İstıtaatin fiilden önce olduğunda ise ihtilafa düşmüşlerdir.

Biz, onların icma ettikleri hususta müttefikiz. İstıtaatin fiilden önce mevcut olduğunu iddia edenin ise delilini getirmesi gerekir. Bu yüzden o da bu görüşe sığınmıştır.

İdrak mevcut olduğu halde doğru görmenin yokluğundan ve ilim mevcut olduğu halde hayatın yokluğundan soruldu. Ne aradaki farkı açıkladı, ne de görüşünden döndü.

Yine onun iddiasına göre bulûğa eren bir kimse-nin, bulûğ anındaki ıstıtaası ile bir işi yapması imkansızdır. Bu ıstıtaa ile ancak, ikinci bir halde iş yapar.

Ona: "Peki o halde bu ıstıtaa ile ne zaman iş yapar? ıstıtaanın selbedildiği (yok olduğu) an mı, yoksa bulûğ halinde mi? denilecek olursa, ıstıtaa selbedildiği an da yapması sana göre muhaldir. O halde bu ıstıtaa ile sadece ve sadece bulûğ anında yapmıştır.

(Biraz önce geçen) "ikinci hal" hakkında hoş olmayan sözler söylemiştir. Buna ilaveten, Cehennemliklerin azabının, Cennetliklerinin de nimetlerinin ebedi olmayıp sona ereceğini söylemiştir

III-UBEYDULLAH b. el-HASEN

Sonra Ubeydullah b. el-Hasen'e (-168) geliyoruz. Kendisi Basra kadısı idi. İnsanların inkar etmiş olduğu görüşlerinin çirkinliğinden ve sözlerinin son derece çelişkili oluşundan dolayı -ki bu sözler hakikaten çelişki denmeğe layık sözlerdir-hücumu uğramıştır.

Onun (hücumu uğramasının) sebebi şudur. O şöyle diyordu: "Kur'an'da ihtilafa delalet vardır. Kaderi reddedenler doğru söylemişlerdir. Bu görüş için Kur'anda bir asıl (mesned) vardır. Cebriyyenin de dedikleri doğrudur, onların görüşleri için de, Kur'anda bir asıl vardır. Kim kaderi reddederse, doğrudur, kim Cebr görüşünü kabul ederse o da doğrudur. Çünkü bazan bir tek ayet, iki muhtelif manaya (*) delalet eder ve birbirine zıd iki manaya çekilebilir."

Birgün kendisine Mu'tezile ve Cebriyye'den sorulmuş: "Hepsi de isabet etmiştir. Bunlar (Mu'tezile) Allahı tâzim edenlerdir, diğerleri (Cebriyye) ise tenzih edenler..." demiştir. Ona göre isimler hakkında söylenenler de böyledir. Binaenaleyh, her kim "zina eden mü'mindir" derse isabet etmiştir, her kim kafirdir, derse o da isabet etmiştir. Bir başkası "O (zina eden) ne mü'mindir ne de kafirdir, fakat fasıktır." derse, o da isabet etmiştir. "O ne mü'mindir, ne fasık, o münafıktır." diyen de doğrudur. Bir başkası: "O kafirdir, müşrik değildir" derse o da isabet etmiştir. "Kafir ve müşriktir" diyen de isabet etmiştir. Çünkü Kur'an, bütün bu manalara delalet etmektedir.

(Ubeydullah şöyle) demiştir: Birbirinden farklı olan sünnetler de böyledir. Kur'a çekmek de caizdir,

(*) Esad Efendi: "... iki muhtelif mezhebe (görüşe)"...

aksi de (36.) Siâye (37) de caizdir, aksi de (38). Mü'minin kafire karşılık öldürülmesi de doğrudur, öldürülmemesi de (39). Fakih bu farklı görüşlerden hangisini alırsa alsın isabet etmiştir.

Birisi "Katil şüphesiz Cehennemdedir" dese isabet etmiş olur. Eğer "Katil Cenettedir" dese yine isabet etmiş olur. Eğer bu hususta birşey söylemeyip, neticeyi Allaha havale etse yine isabet etmiş olur. Çünkü o, bu sözüyle, Allahın onu bu işte (kâtilin akıbeti hakkında) gaybı bilmek mecburiyyetinde olmadığını kasdetmektedir.

(Ubeydullah), Ali'nin ('R.A), Talha ve ez-Zubeyr (R.A.) ile, bu ikisinin de Ali ile savaşması hususunda; "Bunlar, hepsi de Allaha itaat etmektedirler." derdi.

Kendisi Kelam ehlinde, kıyas ve nazar ehli birisi olduğu halde, onun bu söz(ler)inde, gördüğün gibi (ne kadar da) tenakuz ve tutarsızlık vardır!..

IV-BEKİRİL-AMMÎ

EBÛ MUHAMMED: Gelelim Bekriyye fırkasının kurucusu "Bekr"'e. O, kelamcıların takva hususunda hali en güzel olanıdır. Biz onun: "Birisi bir hardal tohumu çalsa, sonra da bundan tevbe etmeksizin ölse, o kimse Cehennemde Yahudi ve Hristiyanlarla beraberdir" dediğini görüyoruz. Halbuki Allah, dostunun haberi yok iken, onun malından yemesi için müslümana genişlik tanımıştır. Yine bahçeye giren birisinin -alıp götürmemek şartıyla- o bahçenin meyvasından yemesine de müsaade etmiştir. Bir yolcu, karnı aç

(36) Bkz. HAN: 4/26, 428, 430.

(37) Mükateb (anlaşmalı) kölenin, kendisinin azad olmasını sağlayacak iş yapması (M)

(38) BUH: 49/5, Siâye için bkz: Lisan: 19/109

(39) BUH: 87/31; HAN: 2/215

iken bir koyuna rastlasa, onun sütünden istifade etmesini de Allah mübah kılmıştır.

O halde nasıl olur da, hiçbir kıymeti olmayan bir hardal tohumunu alan bir adama azab olunur ve nasıl olur da o tohum adamın cehennemde ebediyyen kalmasına sebep olur?

Bir hardal tohumunu almanın günahı ne ki, ondan tevbe etmek icab etsin? Veya bu taneyi aldığından dolayı ne gibi bir zarar (*) mevzuubahs olabilir?

Bazan bir adam, müslüman bir kardeşinin odunlarından, dişlerini karıştıracak kadar küçük bir parça, veyahut çamurundan biraz çamur alabilir. Onun havuzundan su içebilir. Halbuki bunlar bir hardal tohumundan daha büyüktür.

Keza Bekr, "Çocuklar acı hissetmez" derdi. Kendisine: "Peki çocuk çimdiklenince veya kendisine acı verecek birşey olunca niçin ağlar." diye sorulduğunda, "Bu, ancak onun ebeveynine eziyettir. Çünkü Allah, günahsız bir çocuğa elem ve acı vermeyecek kadar adaletlidir" derdi. "Günahı olmadığı halde hayvanların acı çekmesine ne dersin?" denildiğinde, "Allah onu ancak Adem oğlunun faydası için elemlendirir. Hayvanın acı çekmesi, Adem oğlunun ihtiyaç anında onları gütmesine, durdurup koşturmasına yarar" derdi.

Bir başkasının menfaati için Allah'ın hayvana acı çekirtmesi, ona göre adalet idi. Belki bu dediğinin aksini söylemiştir de, ondan rivayette bulunanlar karıştırmışlardır.

(Bekr) "tulumdaki sert nebiz (üzüm ve hurma suyundan yapılan bir nevi içki)den içmek sünettendir, keza oğlak yemek, mestlere meshetmek de sünnettendir" derdi.

(*) Esad Efendi nüshasında böyledir. Matbû metinde ise "ısrar" şeklindedir. (M) .

Halbuki sünnet yiyecek ve içecek şeylerde değil, ancak dini hususlarda mevzuubahs olur. Eğer bir adam ömrü boyunca, Rasulullah yediği halde, karpuzu hurma ile yemese, veya Rasulullah kabak sevdiği halde kabak yemese, bu adam için "sünneti terketti" denemez.

V-HİŞAM b. el-HAKEM

EBÛ MUHAMMED: Sonra Hişam b. el-Hakem'e (Ö. 148/765) geliyoruz. Onun da aşırı bir râfîzî olduğunu görüyoruz.

Hişam, Allah'ın kenarı ve hududu (sınırı) olduğunu (boyunun) şu kadar karış olduğunu ve buna benzer, Kelamcılara aşık olan anlatılması güç (*) pekçok şeyler söylemiştir.

Sünnet mezhebi mensublarından (seleften) daha şiddetli bir cebr anlayışına sahip idi.

Birisi ona: "Zannediyor musun ki Allah, re'feti, rahmeti, hikmeti ve adaletiyle beraber, bizi emirleriyle mükellef kılsın da sonra bizim onu yapmamıza mani olsun ve sonra da bunu yapmadığımızdan dolayı bize azab etsin?" demiş, o da cevaben: "-Vallahi- şüphesiz Allah böyle yaptı. Lakin biz bunu söyleyemiyoruz," demiştir.

Bir adam ona: "Ey Eba Muhammed, Ali'nin Fedek (40) arazisi hakkında Ebubekre gidip Abbas'ı (R.A.) dava ettiğini biliyor musun? (41) dedi. O da,

(*) Es'ad efendi nüshasında : " ..anlatmaktan sarf-ı nazar ettiğimiz ... " (M)

(40) Medine'den iki gün mesafede bir yerdir. Ömer'in (R.A.) hilafeti zamanında, Ali ve Abbas burası hakkında anlaşamadılar. Ali, Rasulullah Fedek'i kızı Fatıma ve onun evladlarına verdi, dedi. Abbas buna itiraz etti. Bunun üzerine Ömer (R.A.) de Fedek'i ikisine teslim etti. -Misbah- "Esad Efendi" de "Fedek" yerine Feres (at) şeklindedir. (M)

(41) NESAI: 7/136 (Kitabu kasmi'l-fey') (M)

evet dedi. Adam tekrar: "Hangisi zalim idi?" deyince, "İkisi de zalim değildi." dedi. Bunun üzerine adam: "Subhanallah... Bu nasıl olur?" dedi. O da: "Bu ikisi (Alî ve Abbas), Davud' a (A.S.) gidip davacı olan iki hasım melek gibidir. Bu meleklerinin ikisi de zalim değil idi. Bunlar ancak, Davud'a (A.S.) hatasını ve zulmünü haber vermek istediler (42), Alî ile Abbas da Ebu-bekr'e hatasını bildirmek istediler" dedi.

Kelamcılarının onun hatası olarak kabul ettikleri sözlerinden biri de: "Allah çakıl taşı -ağırlığı, genişliği, uzunluğu ve derinliği ile- bir dağ haline çevirebilir. Yerde bir parmak yer kaplarken, onu yerde bir fersah yer kaplar hale getirebilir. Bunu da (dağın) cisim ve arazlarından (sıfatlarından) eksiltilip arttırmaksızın yapabilir." sözüdür.

VI- SUMÂME

EBÛ MUHAMMED: Sonra Sumame'ye (- 213/828) geliyoruz. Onun da dininin zayıf olduğunu, İslama noksanlık isnad edip İslam ile alay ettiğini, Allahı tanıyıp ona iman eden hiçbir kimsenin söyleyemeyeceği şekilde İslam'a dil uzattığını görüyoruz.

Yine onun herkesçe malum meşhur bir sözü nakledilir: Bir gün Cuma namazını kaçırma korkusuyla mescide doğru koşuşan bir grubu görür ve: "Şu öküzlere, şu eşeklere bakınız" der. Sonra adamlarından birine: "Şu arab (43) - Hz. Muhammed'i (S.A.V.) kasdediyor- insanlara neler yaptı.." der.

(42) Bkz, (Kur'an, 38, Sad: 21-24), Kitab-ı Mukaddes: II Samuel, XII/1-4

(43) Diğer bir nüshada: "Şu Kureyşli..."

VII- MUHAMMED b. el-CEHM el-BERMEKİ

EBÛ MUHAMMED: Sonra da Muhammed b. el-Cehm el-Bermeki'ye geliyoruz. Onun mushafı (Kur'anı), Aristo'nun, kevn ve fesad, ve mantığın tarifleri hakkındaki kitapları idi. Ömrünü bunlarla geçirir, fakat bir ay ramazan orucunu tutmazdı. Çünkü -denildiğine göre- oruç tutmaya gücü yokmuş..!

(el-Bermeki) şöyle derdi: "Hiçbir kimse, birisine yaptığı birşeyden veya bir iyilikten dolayı teşekkür müstehak değildir. Çünkü bu iyiliği yapan, Allahtan bir sevab ummaktan hâlî değildir. Bu takdirde ise, kendi nefsinin düşünmüş olur. Yahud yaptığı işi karşılığını umarak yapar. Bu durumda ise o, kendi kazancını gözetmiş olur. Yahud da, övgü ve kendi iyiliğinin anlatılması için yapar. Bu takdirde de kendi haz ve zevkine çalışmış ve kendisine yardım etmiş olur. Veya o kimseye merhameten veya kalbinin yufkalığından ötürü iyilik eder. Ama bu takdirde, bu iyiliği ile ancak kendi rahatsızlığını teskin etmiş ve bununla hastalığını tedavi etmiş olur."

Bu sözler, Rasulullahın: "**İnsanlara şükür (teşekkür) etmeyen, Allaha da şükretmemiş olur.**" (44) hadisine aykırıdır.

Kelamcılardan biri, el-Bermeki'nin vefatı anında vasiyette bulunduğunu ve şöyle dediğini anlatır: Rasûlullah "**Evet, üçtebir kafidir. Üçtebir de (madûnuna nisbetle) çoktur.**" (45) demiştir. Ben ise derim ki, "üçtebir'in üçtebiri de çoktur. Miskinlerin hakları beytü'l-mal'dedir. Eğer adam gibi (çalışarak) isterlerse alırlar. Fakat kadınlar gibi (çalışmayıp) otururlarsa bundan mahrum kalırlar. Kim onlara merhamet ederse, Allah o kimseye merhamet etmesin."

(44) HAN: 2/258, 295, 303

(45) BUH: 55/2, 3

EBÛ MUHAMMED: Onunla beraber yolculuk eden bir adam bana rivayet etti ki: Birgün, el-Bermekin hayvanı ürküp kaçınca şöyle demiş: "Rasulullah, hayvana ayağı sürçünce **vurunuz, kaçınca vurmayınız.**" (46) demiştir. Ben ise, ne tökezleyince ne de kaçınca vurun derim."

EBÛ MUHAMMED: Rasulullahın bu hadisi söylediği sahih midir, değil midir? bilmiyorum. Bu ancak el-Bermeki'den rivayet edilen birşeydir ki, o da bunda hata etmiştir.

Doğru olan birinci söylenen (tökezleyince vurulması)dır. Çünkü hayvan, bir kuyu (veya nehir)den veya binicisinin görmediği herhangi birşeyden korkar ve binicisini düşürür ki bunun sonucunda helak olmak vardır.

Rasulullahın, hayvanın kaçmasından dolayı dövülmesini yasaklamasının, tökezlenince vurulmasını emretmesinin sebebi, tökezlenince (vurulmak suretiyle) hayvanın gayret etmesi ve tökezlememesi içindir. Çünkü tökezleme çoğu zaman hayvanın gevşekliğinden meydana gelir.

VIII-EHL-İ RE'Y-ÖZELLİKLE EBÛ HANİFE (*)

EBÛ MUHAMMED: Re'y ehline gelince, onlar da diğerleri gibi ihtilaf içersindedirler. Önce kıyas yaparlar, sonra kıyası bırakıp istihsana başvururlar. Bir meselede bir görüş ileri sürüp ona göre hüküm verirler, sonra da o hükümlerinden dönerler.

Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti ve dedi: Bi-

(46) Krş, HAN: 5/59, 71, 365

(*) Reisul-Küttab nüshasında şu başlık yer almaktadır: "Ebu Hanife'nin acaiblikleri ve hükümleri."

ze el-Asmaî, Hammad b. Zeyd'den tahdis etti, (Hammad) dedi: Yahya b. Mihnafı işittim şöyle diyordu: "Maşrik ehlinden (Doğudan) bir adam, bir sene evvel Mekk'e'de kendisine verdiği bir yazı ile Ebu Hanife'ye (80-150) geldi. Sormuş olduğu şeyi ona (tekrar) arzetti. Ebu Hanife de vermiş olduğu bu hükümden tamamen döndü. Bunun üzerine adam başına toprak saçarak şöyle dedi: "Ey insanlar geçen sene bu adama geldim, bana şu yazdığı şekilde fetva verdi. Ben de bu fetvaya dayanarak, pekçok kan akıttım, pekçok kimseyi (bu fetvaya dayanarak) evlendirdim. Bu sene de kalkmış dediğinden dönüyor...!"

Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti. Ona da el-Muhtar b. Amr haber vermiş ki, bir adam Ebu Hanife'ye (80-150) (yukarıdaki mesele için) bu nasıl olur?" demiş;

Ebu Hanife: O, geçen seneki görüşüm idi. Bu sene ise görüşüm geçen senekinden başkadır, demiştir. (*).

Adam: Bana, gelecek sene başka bir görüşte bulunmayacağını teminet (garanti ver) dermiş.

Ebu Hanife: Bu nasıl olur bilmem ? Cevabını vermiş.

Adam da: Lakin ben, Allahın lanetinin senin üzerine olduğunu biliyorum, demiştir .

el-Evzai (88-157) (47) şöyle derdi: "Biz, Ebu Hanife'yi re'y ile hüküm verdiğinden dolayı ayıplamıyoruz. Nitekim hepimiz re'y ile hüküm veriyoruz. Fakat biz onu, kendisine bir hadis ulaştığı halde (hadis- i bırakıp başka bir görüşle) hadise muhalefet ettiğinden dolayı kınıyoruz."

Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti. (Sehl) dedi: Bize el-Asmai, Hammad b. Zeyd'den haber verdi .

(*) Kırş: el-Fakih ve'l-Mütefakkih: II/202 (Hz. Ömer'in sözü) (M)

(47) Bkz. s. 82 (dipnot).

Hammad (98-179) (48) şöyle dedi: Ebu Hanifeye, ihrama giren ve izar (ihramın alt kısmı) bulamayıp, don giymiş olan bir adamın durumundan sorulduğunda ben de orada idim. Ebu Hanife: "Fidyeye gerekir" dedi. Ben bunun üzerine: "Subhanallah.. Bize Amr b. Dinar, Cabir b. Zeyd'den o da İbnu Abbas'dan tahdis etti ki, (İbn Abbas) şöyle demiştir: "Rasulullahı ihrama girecek olan hakkında şöyle derken işittim: "İzar bulamazsa don giyer, na'leyn (ayakkabı, sandalet) bulamazsa mest giyer." (49) dedim.

Ebu Hanife: "Bırak onu.. Bize Hammad (-120) (50) İbrahim'den (-95) (51) tahdis etti ki, İbrahim: "O kimseye kefarete gerekir." demiştir." dedi.

Ebu Asım, Ebu Avane (-179) (52)den rivayet etti ki (Ebu Avane) şöyle demiştir: "Ben Ebu Hanife'nin yanında idim. Kendisine hurma fidesi çalan bir adam(ın cezası) soruldu. Elinin kesilmesi gerekir, dedi. Ben ona: Bize Yahya b. Said, ona Muhammed b. Yahya b. Hibban, ona da Rafi b. Hudeyc rivayet etti ve dedi ki: Rasulullah (S.A.V.): "**Meyvede ve hurma**

(48) Hammad b. Zeyd b. Dirhem, Ebu İsmail, el-Ezdi, Irak'ın şeyhi. Hadisleri hep ezberler, yazmazdı. (Bkz. Tezkiratu'l-huffaz: 1/228; Tabakatu'l-huffaz: 96) (M)

(49) BUH: 28/15, 16, HAN: 1/215, 221

(50) Hammad b. ebi Süleyman, Adı, Muslimdir. Kufeli, fakih. Enes, en-Nahai, Said b. Cubeyr, İbnu'l-Museyyib ve eş-Şa'bi'den rivayet etmiştir. (Tabakatu'l-huffaz: 48) (M)

(51) İbrahim en-Nahai, Ebu İmran, İbrahim b. Yezid b. Kays b. el-Esved el-Kufi, Küçük bir çocuk iken Hz. Aişe (R.A.) ile görüşmüştür. İhlas sahibi alimlerden idi. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/73) (M)

(52) Ebu Avane el-Vaddah b. Halid, el-Yeşkuri, el-Vasiti, Sikattandır. Okurdu fakat yazamazdı. Bu sebeple (hadis) yazacak bir katib kullanırdı. el-Hasen el-Basri ve İbnu Sirini görmüştür. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/236, 7; Tabakatu'l-huffaz: 100) (M)

özünde (*) el kesme yoktur." (53) buyurdu, dedim.
Ebu Hanife: Benim bu hadisten haberim yok, dedi.

Ben: Fetva verdiğin adamı geri çevir, dedim.

Ebû Hanife: Bırak gitsin..Zaten boz katırlar onu alıp götürdü, dedi."

Ebû Âsım(121-212) (54) Boz katırların adamın kanını ve etini götürmüş olmasından (55) korkarım, demiştir.

Ali b.Âsım(105-201)(56)dedi ki:Ebû Hanife'ye Abdullah b.Meş'ud'un"Kim halkın yemesi için bir koyun keserse,ilk doğacak kızımı ona vereceğim"diyen ve bunun üzerine bir koyun boğazlayan adam hakkında,"Doğacak kız,koyunu kesenin karısı olur.Kıza da diğer kadınlarının mihri kadar mihir gerekir."diye hükmettiğini rivayet ettim.Ebû Hanife,bunun üzerine:"Bu şeytanın hükmüdür."dedi.

• İbnu Râhûye('veya Râhaveyh)diye bilinen ,İs hak b.İbrahim el-Hanzalî(166-238) (57) kadar Re'y

(53)HAN:3/463;4/140.

(54)Ebû Âsım ed-Dahkâk b.Mahled b.ed-Dahhâk ,eş-Şeybânî el-Basrî ,Sika, hâfız bir zat idi.el-Evzaî, İbnu Curayc ve başkalarından rivayette bulunmuştur.Daima ezberinden hadis rivayet ederdi. (Tezkira: 1/ 366 , 7 ; Tabakât : 156) (M)

(55) Adamın elinin kesilmesini kasdediyor.(M)

(56) Ali b.Âsım b.Suheyb el-Vâsıtî. Atâ b. es-Sâîb, ve başkalarından rivayette bulunmuş,kendisinden Ahmed b.Hanbel ve Abd b. Humeyd rivayet etmişlerdir. (Tezkiratu'l-huffaz : 1 / 316, 7 ; Tabakâtu'l-huffaz: 131 (M)

(57) İshak b. İbrahim b. Mahled b. İbrahim el-Hanzalî , İbnu Râhûye, Merv' li.Neysâbüra yerleşmiştir. Hadis, fıkıh,hıfzetme kabiliyeti, sıdk, vera' ve zühd onda toplanmış-tı.Irak,Hicaz, Yemen, Şam (Suriye) a gitmiş ve Horasan'a dönmüştür.Abdurrazzak'dan ve İbnu Uyeyne'den rivayet etmiştir.(Tezkiratu'l-huffaz : 1/433, 4; Tabakâtu'l- huffaz: 188) (M)

ehlîni diline dolayan,onların kusurlarını ortaya seren,onların çirkin görüşlerine karşı insanları kıskırtan ve

uyaran birini görmedim.(58)İbnu Râhûye(Re'y ehli hakkında):"Allahın Kitabını ve Rasulünün sünnetini attılar da,kıyasa sarıldılar."(*)derdi.

(İbnu Râhûye)bu hususta daha birçok şeyler söylerdi.Meselâ(Re'y ehlinin)şu görüşlerini zikrederdi:"Bir adam oturarak uyusa ve uykusu ağırlaşsa bile onun abdest alması gerekmez."derler.Sonra da"Her kim bayılırsa,onun abdesti bozulmuştur."diye icma ederler.Halbuki bu ikisi arasında hiçbir fark yoktur

Üstelik bayılan kimse hakkında bir asıl (nass)yok ki,o asılla abdestinin bozulduğuna delil getirsinler !Uykunun abdesti bozulduğuna dair,pekçok hadis vardır.Rasûlullahın:"**Göz dübürün bağıdır göz uyuduğu zaman bu bağ açılır**".(59)ve "**Kim uyursa abdest alsın**".(60)hadisleri bunlardandır.

Yine (Re'y ehli) yan üstü yatıp,uyku bastırınca abdesti tazelemeyi vacib gördüler de,secde halinde veya rükû halinde uyuyan ve uykuya dalan kimsele-rin abdestini tazelemesini şart koşmadılar.Halbuki yan üstü yatmaktan daha çok rükû ve secde halinde abdestin bozulmasından korkulur.Onlar bu suretle ne hadise tâbî oldular ,ne de kıyasa uymuş oldular.

(58) Buradaki tertip Dimaşk nüshasının tertibidir.Bağdad nüshasında ise "...birini görmedim." sözünden "..ve kıyasa sarıldılar " cümlesine kadar olan kısım,Ebû Ali b.Âsım dedi sözünden öncedir.Bundan sonra da bazı ravilerin müelliften naklettikleri şu sözler yer almaktadır: "Bu (Ali b. Âsım'ın naklettigi) kıssayı bize İbnu Kuteybe yazdırmadı." -biline- Musah-hih el-is'irdi-

(*) Esad Efendi : " kıyası da terkettiler." (M)

(59)HAN: 4 / 97,

(60) BUH: 59 /11, HAN: 1 / 220, 234, 244;3/ 277.

Onlar, "Kim teşehhüdden sonra kahkaha ile gülerse, namazı tamamdır. Ancak, diğer bir namaz için tekrar abdest alması gerekir." derler. Hangi hata henüz vakti gelmeyen bir namaz için ihtiyatı gözeten, fakat kılmakta olduğu namazda ihtiyata riayet etmeyen kimsenin hatasından daha açıktır..!

Keza, vefat eden ve geride dedesini (yani) annesinin babasını ve kızının kızını bırakan bir adamın mirası hakkında; mal kızının kızının değil dedesindedir, dediler. Keza dede, onlara göre, bütün mirasçı olan akrabalarla beraberdir.

Hangi hata bundan daha fâhiştir? Çünkü dede, anne vasıtasıyla akrabadır. O halde nasıl olur da kızının kızından efdal olur? Kızının kızı, kızı vasıtasıyla akrabadır. Ancak, annesinin babası, babasının babasına isimleri aynı olduğu için benzetilmiş olabilir.

EBÛ MUHAMMED: Bize İshak-İbnu Râhûye, tahdis etti(ve) dedi: Bize Vekî'(129-197)(61) haber verdi ki Ebû Hanife(80-150): (Namaz kılanlara) ne oluyor da, her eğiliş ve doğruluştaki ellerini kaldırıyorlar? Yoksa uçacaklar mı? demiş, Abdullah b. el-Mubârek(118-181) (62) de ona: Eğer (Hanefiler) iftitah tekbirinde uçmayı istiyorsa (diğerleri de) eğilip doğruluştaki uçmak istiyorlar, demektir." diye cevap vermiştir(63)

(61) Vekî b. el-Cerrâh b. Muleyh er-Ruvâsi (veya er-Ruâsi) Hammad b. Seleme, Malik ve el-Evza' den rivayette bulunmuştur. Kendisinden, İbnu'l-Mubârek, Ahmed b. Hanbel ve İbnu'l-Medîni rivayet etmiştir. (Tezkiratu'l-huffaz: 1 / 306,9, Tabakatü'l-huffaz : 127) (M)

(62) Abdullah b el-Mubarek b. Vâdih el-Hanzali, el-Mervezi. Babası Türk, annesi Havârezmli idi. Çok seyahat eden, gazâlara iştirak eden bir mücahid idi. Bir çok eserleri vardır. Kendisinden, Yahyâ b. Maîn, Ebûbekr b. Şeybe ve kardeşi Osman, Ahmed b. Menî' rivayet etmiştir. Hadis, fıkıh, zühd, kendisinde toplanmıştı. Zamanının imâmı idi. (Tezkiratu'l-huffaz : 1/ 274-79; Tabakâtu'l-huffaz : 117,8) (M).

(63) Tarihu Bağdad : XIII / 40 (M)

Sanki çömlek ve cam eşya mal değilmiş,ve sanki abanoz,ağaç değilmiş gibi..onun;"Ben Abanoz ve hurma salkımında el keserim,fakat kereste ve kütükte el kesmem. Kireçte el keserim, fakat çömlek ve cam eşyâda el kesmem"demesi gibi dini konulardaki keyfiliği de cabası!

İshak b.Râhûye(166-238)şöyle dedi:Ebû Hanife'ye,gümüş kaplama bir kab ile su içmenin hükmü soruldu,Ebû Hanife:"Bir beis yoktur.Bu kap sadece senin parmağındaki yüzük mesabesinde ki,elini suya sokar ve parmağındaki gümüş yüzük ile suyu içersin(Gümüş kaplama kab ile su içmek de buna benzer.)(64)dedi.

İbnu Râhûye,anlatıldığı takdirde kitabı uzatacak bu gibi pekçok şeyler anlatırdı.

RE'Y EHLİNİN KUR'ÂN'A MUHALEFETİ

Bundan daha önemlisi (re'y ehlinin)sanki hiç okumuyorlarmış gibi Kur'an'a muhalefet etmeleridir.

• Ebû Hanife,kasden öldürülen kimsenin velisinin diyet alamayacağını,ya kısas istemek ya da affetmek mecburiyetinde olduğunu söylerdi(65).Halbuki Allah(C.C)Kur'an'da:"**Ey iman edenler! (Kasden) öldürülenler hakkında kısas , size farz kılındı.Hüre hür, köleye köle, kadına kadın kısas yapılır.Öldüren ölenin velisi olan din kardeşi tarafından affedilirse, örfe uymak ve diyeti güzellikle ona ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden size bir kolaylık ve rahmettir.**"(2,el-Bakara,178) buyurmaktadır.Ayet-te,"kim kısıstan vazgeçerse, ma'rufa(örfe)uyarak diyet istesin"buyuruluyor,yani,güzel bir şekilde isteyeceği diyeti istesin,diyet alacak olan acele etmesin,diyeti verecek olan da vakit geçirmeden ve uzatmadan

(64) Krş ; BUH: 23/2

(65) Krş. BUH: 87 / 8; HAN: 2 / 183, 217.

güzel bir şekilde diyetini versin,denmektedir. Sonra ayet devamla:"Bu Rabbinizden bir kolaylık ve rahmettir"diyor ki,Yahudilerdeki "öldürülenin velisi ya afveder ya da kısas ister"şeklindeki hükmün,müslümanlardan kaldırılması suretiyle bir kolaylıktır, demektir.Ayet devamla:"Kim bu bağışlama ve diyet alıştan sonra(katil veya katilin akrabasına düşmanlık yaparak)tecavüzde bulunursa"yani diyet aldıktan sonra katili öldürürse,"onun için ahirette çok acıklı bir azab vardır."demektedir.

(Âlimler) diyet aldıktan sonra katili öldüren kimse,öldürülür ve ondan diyet alınmaz demişlerdir.Rasûlullah(S.A.V)da:**Diyet aldıktan sonra katili öldüreni affetmem** demiştir.

İşte (rey ehli) bu ve buna benzer hususlarda,özürsüz olarak Kur'an'a ve Rasulullahın sünnetine -böyle bir hadisin mevcudiyetini öğrendikten sonra dahi-muhalefet etmektedirler.

Ferî meselelerde rey ile hüküm vermeğe gelince-her ne kadar hükümlerin esaslarının,farzların ve sünnetlerin kaynakları,akılların takdirine ve kıyasa muhalif olsa da-bu daha hafiftir.

Bana ez-Ziyâdî tahdis etti(ve) dedi:Bize İsâ b.Yunus,el-A'meş'den(66),O da Ebû İshak'dan,o da Abduhayr'dan haber verdi.(Abduhayr)dedi:Ali b.ebi Tâlib(r.a)şöyle dedi:"Ben,mestin üstünün altından daha ziyade meshedilmesi gerektiğini,Rasûlullahın mestlerinin üstünü meshettiğini görünceye kadar kabul etmiyordum."(67)

Bana Ebû Hâtim,el-Asmaî'den tahdis etti.(el-Asmaî)dedi:Zufer b.Huzeyl'i(110-158)(68) birisine on

(66) Bkz. S .74 .

((67) HAN: 1 / 114, 124, 148.

(68) Ebu'l-Huzeyl, Zufer b. el-Huzeyl el-Anberî .Ebû Hanife'nin talebesi .Önce hadis ehlinden idi .Sonra re'ye döndü.(Tabakâtu'l-fukahâ: 135) (M)

ile yirmi arasını vasiyyet eden bir adam hakkında:"Dokuz verilir,ne on verilir ne de yirmi.Nasıl ki sen:"İki direk arasındaki onundur."dediğin zaman ,sadece bu iki direk arası onundur.Bu iki direk ona dahil değildir."derken işittim(*) ?

Biz ona:"Bir adamın başı kınalı(69)bir oğlu olsa,adama:Oğlun kaç yaşında?denilince adam da,altmış ile altmış iki arasında dese,bu takdirde sizin kıyasınıza göre adamın oğlu bir yaşında demektir."dedik.

Zufer:Ben bu mevzuda istihsan ile hüküm veriyorum,dedi.

Bize Muvatta'da Mâlik'den (95-179)(70),o da Rabia b. ebi Abdırrahman'dan(-136)(71) rivayet edildi.(Rabia)dedi:Saïd b.el-Museyyib'e(-94)(72),"Bir kadının bir tek parmağının diyeti nedir?"dedim,"On deve"dedi.

Ben:İki parmağın kaç deve dir?dedim.

Saïd:"Yirmi deve"dedi.

Ben:Üç parmağın kaç deve dir?dedim.

Saïd:"Otuz deve"dedi.

Ben:"Dört parmağın kaç deve dir?dedim.

(*) Halbuki bu kıyasa göre adama dokuz değil, onbir ile ondokuz arasının verilmesi gerekir. (M)

(69) Adamın oğlunun oldukça yaşlı olduğunu işaret etmektedir. Başka bir nüshada ise "şanslı" denmektedir. (M)

(70) Bkz. S. 82

(71) Rabia b. ebi Abdırrahman, İsmi Ferrüh.Ebû Osman, el Medenî. Rabi'atü'r-re'y diye bilinen meşhur fakih ve muhad-dis.Sahabeden Enes b.Mâlik, es-Sâib b. Yezid'i ve bütün tabî-ni görmüştür.Kendisinden İmâm-ı Mâlik ,el-Evzai ve başkaları rivayette bulunmuştur. (Tezkiratu'l-huffaz : 1/ 157;Tabakâtu'l-fukahâ : 65; Tabakâtu'l-huffaz : 68) (M)

(72) Saïd b. el-Museyyib b. Hazn el-Mahzûmî, Ebû Muhammed ,el-Medenî,Tabînin en önde geleni.Hz.Ömer'in hilafetinin ikinci senesi doğmuştur.Zamanında Medine'de tek idi. (Tezkiratu'l-Huffaz: 1 / 54; Tabakâtu'l-huffaz: 17,Tabakâtu'l-fukahâ: 57,8) (M)

Said:"Yirmi deve"dedi.

Ben:Yara büyüyüp,zarar arttıkça diyeti azalıyor (bu nasıl iş?)dedim.

Said:Ey kardeşimin oğlu,sünnet böyle..!dedi(73).

EBÛ MUHAMMED: Re'y ve kıyasa karşı Irak ehlinin en sertı eş-Şa'bi(17-104)(74) en yumuşak davrananı da Mucâhid(21-103)(75)idi.

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti(ve)dedi:bana Mâlik b.Said tahdis etti(ve)dedi:bana el-A'meş,Mucâhid'den haber verdi.Mucâhid şöyle demiştir:"İbadetlerin efdali,güzel(isabetli)re'y'dir."

Yine bana Muhammed b.Hâlid b.Hidâş tahdis etti (ve) dedi:(bana babam tahdis etti (ve) dedi:)(*) bana Müslim b.Kuteybe(76)tahdis etti (ve) dedi:Bize Mâlik b.Miğvel(-159)(77) haber verdi (ve) dedi:eş-Şa'bi-re'y ehline baktı-ve bana şöyle dedi:"Bunlar sana Rasulullahın ashabından ne rivayet ederlerse onu kabul et,fakat kendi reyleri (görüşleri) ile söylediklerini helâya fırlat..! "

eş-Şa'bi:Kıyastan sakınıınız.Çünkü siz kıyas yaptınız mı,haramı helâl,helâlı da haram yaptınız demektir."derdi.

(73) MUVATTA : 43/ 11 (s:536),Krş.HAN:2/182

(74)Bkz.s.90.

(75) Mucâhid b. Cebr .Zamanında tefsir sahasının otoritesi idi.Hz.Âişe, Ebû Hurayra, Abdullah b.Ömer ve İbnu Abbas'ı işitmiştir.Kendisinden Katâde,Amr b. Dinâr ve el-A'meş rivayet etmişlerdir. (Tezkiratu'l-huffaz: 1/92; Tabakâtu'l-huffaz : 35) (M)

(*) Es'ad efendi nüshasından.Matbû nüshada bu kısım düşmüştür. (M)

(76) Diğer bir hüshada : "Selm b. Kuteybe " (Doğrusu da bu olsa gerek .Selm b.Kuteybe için bkz:Tehzibu't-Tehzib: 4/ 134 (M)

(77) Mâlik b.Miğvel el-Beceli,Ebû Abdillâh,el-Kûfi,eş-Şa'bi ve Nâfi'den rivayet etti.Kendisinden,Şu'be, Sufyân ve başkaları rivayet etti. (Tabakâtu'l-huffaz: 85) (M)

EBÛ MUHAMMED:Bana er-Rıyâşî tahdis etti(ve)dedi:bize el-Asmâî,Ömer b.ebî Zâide'den haber verdi.(Ömer b.ebî Zâide)(-15?)şöyle dedi:"eş-Şa'biye:"Bu,kıyasa uymuyor!"denildi,bunun üzerine eş-Şa'bi,(erkeğin tenasül uzvunu zikrederek)kıyasa sövdü.

Bana er-Rıyâşî,Ebû Ya'kûb el-Hattâbî'den,o da amcasından,o da ez -Zuhri'den(50-124) (78) tahdis etti,eZ-Zuhri şöyle demiştir:"Hadis erkektir,onu adamların erkek olanların sever,kadın olanları da sevmezler."(79)

EBÛ MUHAMMED:Fürû asla tabî olduğuna göre,asıllarına uymayan furû(teferruat) meselelerde,sen nasıl düzenli bir kıyas yapabilirsin?

Nasıl olur da kıyasta,on dirhem çalanın eli kesilir de, yüzbin dirhemi gasbedenin eli kesilmez ? .Yine nasıl olur da,facir olan hür bir kimseye iftira edene kazf cezası olarak sopa vurulur da,iffetli (namuslu) bir köleye iftira edene kazf cezası tatbik edilmez?Nasıl olur da cariyelerin rahimlerinin temiz olduğu bir hayız ile anlaşılır da,hür olan kadınların temizliği üç hayız ile anlaşılır?Nasıl olur,bir adam (hür olan)ihtiyar ve çirkin bir kara kadınla evlendiğinde evli sayılır da yüz güzel câriyeye sahip olduğu halde evli sayılmaz ?

(78) ez-Zuhri,Ebûbekr Muhammed b.Muslim b. Ubeydillah b. Abdillâh,İbnu Şihâb, el-Medenî,Hafızların en alîmi,Sehl b.Sa'd,İbnu Umar,Câbir,Enes ve diğer sahabelerden ve bazı Tablinden rivayet etmiş,kendisinden de,Ebû Hanîfe,Mâlik,Atâ b.ebî Rabâh,Ömer b.Abdilaziz,İbnu Uyeyne ,el-Evzaî, İbnu Curayc ve benzerleri rivayet etmiştir.(Tezkiratu'l-huffaz: 1/108,113; Tabakâtu'l-huffaz: 42;Tabakâtu'l-fukahâ: 63, 64) (M) (M)

(79) el-Fakih ve'l-Mütefakkih :II/76 (M)

Nasıl olur,hayız gören kadının orucunu kaza etmesi gerekir de,namazı kaza etmesi gerekmez?ve nasıl olur da zina iftirasına ,küfürle (kâfirlikle) iftira etmekden daha çok kazf (iftira)cezası verilir,ve kâtil iki şahid ile öldürülür de,zinada şahidler dörtten az olunca (suçlu) öldürülmez?

IX-el-CÂHİZ(-255)

EBÛ MUHAMMED:Gelelim el-Câhiz'a(80). O, Kelâmcıların sonuncusu,geçmiş âlimleri ayıplayan,kelâmcılar içinde en iyi delil getiren, küçük birşeyi büyütesiyeye veya büyük bir şeyi küçültesiyeye kadar ona en fazla iltifat eden bir kimsedir.Öyle ki o, bu kudreti sayesinde,bir şeyi ve onun zıddını yapabilecek ve siyahların beyazlardan üstün olduğunu ispat edebilecek bir seviyeye erişmiştir

* Onun bazan Osman taraftarlarını Rafızîlere karşı müdafaa ettiğini,bazan da Zeydiyye'yi Osman taraftarlarına ve Ehl-i Sünnete karşı müdafaa ettiğini görürsün.Bazan Ali'yi(R.A.) üstün tutar,bazan da aşağı düşürür.

* "Rasûlullah şöyle dedi"der ve hemen arkasından"el-Cemmâz(81) şöyle dedi,"veya"İsmail b.Ğazvân(82) şöyle dedi,"diyerek bu adamların fahiş (çirkin,kötü) sözlerini(Rasûlullahın sözleri ile yan yana)zikreder .Halbuki Rasûlullah(S.A.V)el-Cemmaz ve İsmail b.Ğazvan'ın isimlerinin bulunduğu bir kitapta

80)el-Câhiz,Ebû Osman Amr b.Bahr b.Mahbûb el-Kinânî,el-Leysi,Meşhur mütekellim.en-Nazzamın öğrencisi idi.Edîb,akla ve düşünceye önem veren bir insandı.Haber ve rivayetleri olduğu gibi kabul etmenin aleyhinde idi.(İsl.mez.tar:108)(M)

(81)el-Cemmâz Muhammed b.Abdillah,Bkz.:el-Ağânî:3/158; 12/61; 18/4; 20/37;21/;77) (M)

(82)İsmail b.Gazvan için bkz:(el-Beyân ve't-tebyîn; 2/315; 3/163,212) (M)

zikredilmekten münezzehtir, nerede kaldı ki aynı sahifede veya bu isimlerden bir iki satır sonra zikredilsin!

* Bir kitap yazar, orada Hristiyanların Müslümanlara karşı olan delillerini zikreder. Sıra Hristiyanların hatalarını saymaya gelince, delil getirmekten vazgeçer. Böyle yapmakla, o adeta, Hristiyanlara, onların bilmedikleri (müslümanların aleyhine olan) şeyleri göstermek ve imanı zayıf müslümanları şüpheyeye düşürmek ister gibidir.

* el-Câhız'ın kitaplarında gülünç ve abes (boş) şeyler yazdığını ve bununla, gençlerin ve nebız (bir nevi içki) içenleri kendisine çekmek istediğini, görürsün.

* Hadislerle öyle alay eder ki, bütün ilim ehli bunun alay olduğunu anlar. Meselâ "balığın ciğeri (83), şeytanın boynuzu (84), Hacer-i Esved'in beyaz olduğu, onu müşriklerin kararttığı, bu takdirde müslümanların, müslüman olunca onu beyazlatmaları gerektiği gibi şeyleri; içinde rıda (süt emme) ile ilgili ayetleri ihtiva eden ve Hz. Âişenin sedirinin altında bulunan bir sahifeyi koyunun yemesini (85) zikreder.

* Yine karga ve horozun içki başına oturmaları, hüdhüd kuşunun, anasının cenazesini başının içine defnetmesi, kurbağanın tesbih etmesi, güvercinin boynundaki gerdanlık ve buna benzer şeyler hakkındaki Ehl-i Kitabın sözlerini zikreder. Bunları inşaallah ileride açıklayacağız.

Bütün bu anlattıklarımızla birlikte o, üstelik bu ümmetin en yalancısı ve en çok hadis uydurarı ve batıla en çok yardım edenidir.

Kim sözünün de amelinden sayıldığını bilirse, az ve sadece faydalı şeyler konuşur.

(83)BUH:63/51;81/51

(84)Bkz:HAN:2/86.

(85)HAN:6/269.

Her kım,telif ettiklerinden ve yazdıklarından mesul olduğunu bilirse,birşeyi ve onun tam tersini yapmaz,ve batıl olduğuna inandığı bir şeyi yerleştirmek için bütün gücünü sarfetmez.Bu hususta er-Rıyâşî şu şiiri söylemiştir:

"Elinle,Kıyamet günü görmekle sevinecek olduğundan başkasını yazma..."

C-KELÂMDAN UZAK DURMAYI GEREKTİREN SEBEPLER:

EBÜ MUHAMMED: Duyduğuma göre kelimcilerin bazıları şarabın haram olmadığını söylüyorlarmış. Gûya Allah(C.C) şarabı te'dib cihetinden nehyetmiş imiş. "**Elini boynuna bağla(yıp cimri kesil)me ve büsbütün de aç(ıp israf et)me**" (17, el-İsra:29) ve "...kendilerini yataklarda yalnız bırakın, Yine dinlemezlerse (hafifçe) dövün.." (4, en-Nisa:34) ayetleri de bunun gibi te'dip için imiş.

Onlardan kimisi de, dokuz hür kadınla evlenilebileceğini söylemekte ve şu âyeti delil getirmekteymiş: "**Sizin için helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikah edin.**" (4, en-Nisa:3) Diyorlarmış ki; iki, üç ve dördün toplamı dokuz eder. Bunun delili de şudur ki; Rasûlullah vefat ettiğinde dokuz hanımı vardı. Allah'ın(C.C) Kur'an'da Rasûlüne mübah kıldığı şeyler, bize de mübah kılınmış olan şeylerdir.

Diğer bazı kelimciler de domuzun yağ ve derisinin helal olduğunu kabul etmekte ve "**Çünkü Allah(C.C), 'Size, ölü hayvan, akmış kan ve domuz eti haram kıldı.**" (5, el-Mâide:3) ayetinde, domuzun ancak etini haram kılmıştır, bunun haricinde başka birşeyini haram kılmamıştır." demektedirler.

Kelimcilerden bir başka gurup, Allah, birşeyi, o şey meydana gelmeden bilemez ve en iyisini araştırmadan birşeyi yaratamaz, demişlerdir.

Bu kadar ihtilaf karşısında bu Kelamcılardan hangisine bağlanılır ve hangisinin mezheb ve fırkasına tabi olunur...? Bunların arasından hakkı bulup çıkarmak nazıl arzu edilebilir?

Onlar, -günler geçtiği, zaman akıp gittiği halde hala kıyas ve tartışmalarla uğraşmakta, böylelikle sadece ihtilafları artmış olmakta, haktan ise uzaklaşmaktadırlar.

Ebû Yusuf (113-182) (1) "Kim dini,kelam ilmi ile öğrenmek isterse zındıklaşır,kim malı simya ilmi ile kazanmak isterse iflâs eder,kim hadislerin gariblerini araştırırsa,yalanlanır."derdi.

EBÛ MUHAMMED:Ben ilk gençlik yıllarımda ve çeşitli ilimleri öğrenmeye ihtiyaç hissettiğim devirde,bütün ilimlere bir bağla bağlanmak ve her ilimden nasibimi almak istiyordum.Bazan bunlara (Kelamcılara) Jaldanıp,onların meclislerine gider,oradan,hayra götüren veya doğruyu gösteren faydalı birşeyi öğrenmiş olarak çıkmayı arzu ederdim. Onların Allah'a karşı cür'etlerini,sakınmalarının azlığını,kıyasın düzenli olması veya kıyasta kopukluk olmaması için kendilerini günahlara sürüklediklerini görür,oradan hüsrân içersinde,pişmanlıkla geri dönerdim.

Şair Muhammed b.Beşir (2),

Bırak tartmadan söz söyleyen,
Vera' sahibi böyle bir söz söylemez.
Her fırkanın başlangıcı güzeldir.
Ondan sonra kepazeleşirler.
Ona söylenilebilecek tek şey,
"Hiç duraksamadan konuşurdu."denilmesidir."

derken onları isabetli bir şekilde vasfetmiştir.
Abdullah b.Mus'ab (3) da şöyle demiştir:
Adamı görürsün söz söylemek hoşuna gidiyor.

(1)Ebû Yusuf,Ya'kûb b.İbrâhim el-Ansârî el-Kûfî,İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin talebesi.Önceleri hadis ehlinde iken bilahere Re'y ehline dahil olmuştur.(Tabakâtu'l-huffaz:121;Tabakâtu'l-fukahâ:134) (M)

(2)Bkz:el-Ağâni:12/132 (Şiirdeki az bir farklılık ile) (M)

(3)Diğer bir nüshada:Mus'ab b.Abdillah b.Mus'ab .Me-tindeki isim Abdullah b.Mus'ab b.Sâbit b.Abdillah b.ez-Zubeyr b.el-Avvâm'dır.Halife Harûn (er-Reşid) zamanında Medine valisi idi.(Bkz:İbnu Sa'd:V/2,322;el-Ağâni,24/237-244) (M)

Halbuki kişi için en salim yol konuşmamaktır.
Sözün fazlasından sakın,

Çünkü her sözün lüzumsuzu vardır.

Sakın bir bid'atçıya arkadaşlık etme.

Hiçbir zaman da onun dediğini dinleme.

onların sözleri gölgelere benzer.

Gölgelerin ise zail olması yakındır.

Allah âyetlerini muhkem kılmıştır.

Rasûl(ullah) de onlara delil olmuştur.

Ve müslümanlara yolu açık eylemiştir.

Sakın bu yoldan başkasını takib etme (4)

Onlar,göğüslerinde şüphe,

İçlerinde ise kin ve hile saklarlar.

Kur'an'la ilgili bir bid'at çıkardıklarında

herbiri bu bid'ata sarılıp kendini haklı görür.

O halde bırak onları ve ahmaklar gibi salına salı-
na yürüyenleri

Onlara uzun bir sessizlikle cevap ver.

EBÛ MUHAMMED: Ben Ömer b. Abdilaziz'in
"Kim dinini(*) husûmetlere (münakaşalara) hedef ya-
parsa , sık sık görüş değiştirmek durumunda kalır."
(5) sözünü işitmiş idim. Hakikaten, kelâmcıla-
rın, "Hak, kıyas ve nazar(düşünce) ile bilinebilir. Kim
bir delil ile ilzam olunursa, ona boyun eğmesi gere-
kir." dediklerini işitiyor, fakat sonra onların ,araştır-
ma ve nazarları boyunca birbirlerini delillerle sustur-
duklarını, her mecliste kaç kere müşahade ettiğim
halde, onların kendi iddialarından vazgeçmedikleri-
ni, iddialarını terketmediklerini görüyordum.

Hişam b. el-Hakem'in (6) taraftarlarından biri
bir mu'teziliye şöyle bir soru sorar:

(4) Diğer bir nüshada: "...isteme"

(*) Reisü'l-Kuttâb nüshasında: "kendisini" (M)

(5) el-Fakih ve'l-Mutefakkih: I/235; ed-Dârimî, I/91. (M)

(6) Bkz. s. 79, 121.

-Bana söyler misin,bu âlemin sonu ve hudûdu var mıdır?

Mu'tezili:"-Son-bana göre- iki kısımdır.Biri, zamanın şu vakitten şu vakte kadar olan sonudur.Diğeri,uç ve kenarların (yâni mekânın)nihayeti (sonu) dir ki,âlem de bu iki sıfatla sonludur." dedi.

O:"-Sani (yaratıcı) olan Cenab-ı Hak sonlu mudur?dedi.

Mu'tezili:-Bu muhaldir."dedi.

O:"-Sen sonlu olmayan,sonlu birşeyi yaratabileceğini mi iddia ediyorsun?dedi.

Mu'tezili:"Evet,dedi.

O : Sonlu olmayanın sonlu olanı yaratması câiz olduğu gibi, niçin "şey" olmayanın "şey"i yaratması câiz olmasın?dedi.

Mu'tezilî :-"Çünkü "birşey"olmayan,yokluktur ve iptaldir."dedi.

O :-Sonlu olmayan da,yokluk (adem) ve iptaldir,dedi.

Mu'tezilî O :-"Birşey değildir",demek,"yok" demektir,dedi.

O :-"Sonsuz değildir."demek te "yok" demektir,dedi.

Mu'tezili:-Cehm b.Safvân (7) ve ashâbı hariç,insanlar Allah'ın bir "şey" olduğunda ittifak ettiler,dedi.

O :-İnsanlar onun (Allah'ın) sonlu olduğunda da ittifak etmişlerdir,dedi.

Mu'tezlî :-Mütenâhi (sonlu) olan herşeyin muhdes, masnu'(yaratılmış), ve aciz olduğunu gördüm,dedi.

O:-Ben de bütün "şey"lerin muhdes (sonradan yaratılmış) ve âciz olduğunu gördüm, dedi.

(7)Cehm b.Safvân Cebriyye mezhebinin,el-Cehmiyye kolunun kurucusudur.Hakiki Cebriye mezhebi olarak el-Cehmiyye meşhurdur.H.128 tarihinde Sâlim b.Ehvâz tarafından öldürülmüştür.(İsl.mez:115)(M)

Mu'tezili:"-Bu "şey"lerin yaratılmış (masnû') olduğunu görünce, bildim ki,onların yaratıcısı da"şey" dir.". dedi.

O:-Bu "şeylerin sonlu olduğunu görünce bildim ki, onların yaratıcısı da sonludur."

Mu'tezili :-Eğer (Allah) sonlu olsaydı,yaratılmış olurdu,çünkü her sonlu olan şey yaratılmıştır,dedi.

O :-Eğer (Allah) "şey" olsaydı,yaratılmış ve aciz olurdu,çünkü her "şey" in yaratılmış ve aciz olduğunu gördüm,eğer mesele böyle değilse,o halde (Allah ile yaratılanlar arasındaki) fark nedir? deyince, Mu'tezili sustu..

*(Kelâmcılardan)iki kişiden biri,diğetine" ilim "hakkında sordu ve ona:"Sen,,Semi'(iştirici) demenin , Alim (bilici)demek olduğunu mu söylemek istiyorsun? " dedi.

O da:Evet,dedi.(Bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti):

"Allah fakirdir..''diyenlerin sözünü elbette Allah işitmiştir." (3.Âl-i İmrân: 181) buyurulmuştur.Yani Allah,onlar bu sözü söylediklerinde onları işitti mi?

-Evet,işitti.

-Onlar o sözü söylemeden önce,Allah onları işitti mi?

-Hayır,işitmedi.

-Onlar söylemeden önce,onların bu sözü söyleyeceklerini bildi mi?

-Evet...

-Öyleyse ben "Semi" den,Alim manasından başka bir mana anlıyorum."deyince öbürü cevap veremedi.

EBÛ MUHAMMED:Ona ve evvelkine:"İkinizi de deliller susturdu.Öyle ise,niçin (yanlış olan) inancınızdan vazgeçip de delillerin icabettirdiği şeye inanmıyorsunuz?"dedim.

Onlardan biri:"Eğer dediğin gibi yaparsak,hergün kaç kere inancımızı değiştirmemiz gerekir" dedi.

(Benim bu anlattıklarım)senin Kelâmcılara hayret etmen için kafidir.

BEN (EBÛ MUHAMMED) DERİM Kİ:Madem ki hakikat ancak kıyas ve delil ile bilinmektedir,eğer sen bu ikisine kat'î bir şekilde tabi olup (bunlara dayanarak mağlup edildiğinde) boyun eğmezsen kıyas ve delili ne yapacaksın?O zaman senin için taklid (8) daha kazançlı ve Rasûlullahın izinden gitmek de daha uygun olur.

(8)Taklidden murad hadislere uymaktır.(M)

KELÂMCILARA GÖRE;RİVAYET EDİLEN BİR HABERİN SABİT OLMASI İÇİN GEREKLİ RÂVİ SAYISI

* Onlar (Kelâmcılar)bir haberin nasıl sabit olacağına da ihtilaf ettiler.Bazısı,sadık(doğru)bir kişi ile haber sabit olur,derken diğeri,"iki kişi ile sabit olur,çünkü Allah iki adil şâhid getirmekle emretmiştir."der.Bir diğeri ise "üç kişi ile sabit olur,çünkü Allah"**Bununla beraber mü'minlerin hepsinin toplanıp birden savaşa çıkmaları uygun değildir.Her kabileden büyük bir kısım savaşa gitmeli,onlardan bir kısmı da dini öğrenmek ve kabileleri savaştan geri döndüğü zaman,onları Allah'ın azabı ile uyar-mak için geri kalmalıdır.**" (9,et-Tevbe:122) buyurmuştur. (Ayette geçen)tâife (=onlardan bir kısmı) ise en az üç kişiden teşekkül eder."der.

Onlar bu sözleriyle iyice sapıtmışlardır.Çünkü "tâife"bir de olur,iki de,üç veya bunlardan daha fazla sayıda da olur.Çünkü taife; kısım,parça manasıdır.Binâenaleyh,bir kişi de bir kavmin parçası olabilir.Nitekim Cenâb-ı Hak "**Mü'minlerden bir tâife de hazır bulunsun.**" (24,en-Nûr:2) buyurmaktadır.Bu rada Allah tâife'den,bir veya iki kişiyi kasdetmektedir.

(Kelâmcılardan)bir başkası,Cenab-ı Hakkın "**Bunun üzerine dört şahid getirselerdî ya..!**" (24,en-Nûr:13) ayetini delil getirerek,bir haberin dört kişi ile sabit olabileceğini söyler...Bir diğeri"**...İçlerinden on iki nâzir bulundurmuştuk.**" (5,el-Mâide,12)âyeti sebebiyle,haberin on iki kişi ile sabit olacağını; bir başkası "**...İçinizden sabır ve sebat edecek yirmi kişi bulunursa,onlar iki yüz kişiye gale-**

be eder." (8,el-Enfâl:65) âyetiyle istidlal edip,yirmi ki-
 şî ile sabit olacağını;diğeri ise"**Mûsâ (buzagıya tapan
 arkadaşlarından ötürü özür dilemek üzere) tayin
 ettiğimiz vakit için kavminden yetmiş adam seç-
 ti."** (7,el-A'râf:155)âyeti sebebiyle ,haberin yetmiş kişi
 ile sabit olacağını söyler.

Onlar (Kelâmcılar ve re'y ehli),haberin sahih ol-
 ması için delil teşkil edecek her sayı için Kur'an 'dan
 birer sayı buldular.Herhangi bir kimse,haber ancak
 sekiz kişi ile sabit olur,çünkü Allah, o zamanın insan-
 larına huccet olan,Ashâb-ı Kehf hakkında"**Bunlar ye-
 di kişidir,sekizincileri köpekleridir."**(18,el-
 Kehf:22)buyurmuştur,diyebilir.-Halbuki onların se-
 kiz olmaları ancak köpeğin onların sekizincileri olma-
 sıyla mümkündür-veya haber ancak ondokuz kişi ile
 sabit olur,çünkü Allah,Cehennem bekçilerinden
 bahsederken"**üzerinde ondokuz melek var."** (74,el-
 Muddessir:30) buyurmuştur,diyebilir.Aynı şekilde
 bu rakamlar da,Kur'an'dan çıkarılmış birer sayı ol-
 muş olur.

Bütün bu tercihler ,ancak insanların akıllarının
 farklı seviyede olması sebebiyle farklılaşmış-
 tır.Herkes aklının seviyesine göre bir sayı kabul et-
 miştir. Eğer onlar Allah'ın tek bir vakitte,bütün in-
 sanlara ıkd,dört,yirmi veya yetmiş değil de bir tek Pey-
 gamber göndermesine ve ona uymalarını,emirlerini
 dinlemelerini emretmesine baksalardı,tek bir Pey-
 gamber nasıl Allah'dan haber verdiği şeylerde sâdık
 (doğru) ise,aynen âdil ve sâdık bir kimsenin verdiği
 haberin de tasdik olunması gerekeceğini anlarlardı.

Bu kısımda maksadımız bu olmadığı için sözü
 daha fazla uzatmayacağız...

D-KELAMCILARIN TEFSİRLERİNDEN ÖRNEKLER

EBÛ MUHAMMED: Kur'an'ı en acaib bir şekilde tefsir ettiler. Maksudları da mezheblerini desteklemek, te'villeri kendi fırkalarına hamletmektir.

Onlardan bir fırka, "**Onun kürsüsü, gökleri ve yeri kaplamıştır.**" (2.el-Bakara:255) âyeti hakkında yani "ilmi" kaplamıştır, demiş ve iddialarını isbat için duyulmamış bir delil getirmiştir ki o da şairin şu sözüdür:

"Velâ Yukersiu ımallâhi mahlûku"

Sanki bu şiirin manası onlara göre "İnsan, Allah'ın ilmini bilemez" demektir.

el-Kursiyyu, hemzesizdir. Yukersiu fiili ise hemzelidir.

Onlar Allah'ın kürsüsü veya seriri olduğunu söylemekten ürkererek, Arş'ın serir veya kürsüden başka birşey olduğunu söylemişlerdir. Halbuki araplar arş denilince ancak seriri (taht'ı), yüksek çatıları ve kuyuların yerden yükselen kısımlarını anlarlar. Nitekim Allah: "**Ebeveynini arş üzerine çıkardı.**" (12, Yûsuf:100) buyurmaktadır ki, taht üzerine çıkardı demektir.

Umeyye b. ebi's-Salt da (serir= taht ile ilgili olarak) şöyle demektedir:

Allahu ululaynız, O ululanmağa lâyıktır.

Rabbimiz gökte yüce oldu,

İnsanları aşan en büyük binada.

Ve göğün üzerine bir serir (=taht) kurdu.

(Bu taht öyle)uzundur ki göz ona yetişemez.

O tahtın altında sen, melekleri boyun eğmiş olarak görürsün.

Onlardan diğer bir fırka "**Kadın gerçekten ona niyetlenmiş ve o da kadına niyetlenmişti.**" (12, Yûsuf:24) âyetinde, kadının fuhşa niyet ettiğini,

onun (Yusuf'un) da kadından kaçmağa veya ona vurmağa niyet ettiğini söylemiştir. Nitekim Allah "**Eğer Yûsuf, Rabbinin burhanını (ilâhî ihtarı) görmemiş olsaydı, olacak olan olurdu.**" (12.Yûsuf:24) buyurmuştur. Demek ki Yûsuf kaçmak veya kadına vurmak istemiş ve ,Rabbinin burhanını gördüğü vakit kadının yanında kalmıştı." demişlerdir.

Senin, iki niyetin farklı olduğunu ve sen birine ihanet etmeği kasdederken, o kimsenin sana ikrama niyet edebileceğini kasdederek "fulana niyetlendim, o da niyetlendi" demen caiz değildir. Bu söz ancak iki niyyet aynı olduğu zaman caiz olur.

Diğer bir fırka وعصى آدم ربه فغوى "**Âdem, Rabbine âsi oldu da (yolunu) şaşırdı.**" (20,Tâ,hâ:121) âyetinde Âdem'in ağacın meyvesinden yediği için hastalığa mübtelâ olduğunu söylemiştir. Bu kimseler, sütten kesilen deve yavrusu, midesi bozulacak kadar süt içtiği zaman Arab'ın "ğaviye'l-fasîlu, yağvâ, gâvan" demesindeki manayı kasdettiler. Halbuki âyetteki (şaşı manasına gelen) ğavâ, "ğavâ-yağvi, ğayyen" fiilidir. Onların dediği ise, midesi bozulmak manasına gelen "ğaviye-yağvâ-ğavan" fiilidir.

Bir başka fırka da

لقد ذرأنا لجهنم كثيرا من الجن والانس

=**Yemin olsun ki cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yarattık**) (57.el-A'raf:179) yani onları cehenneme attık, âyetindeki zarâ'na ذرأنا

insanların (الريح ذرته = rüzgar onu savurdu) sözündeki fiil- le aynı olduğunu kabul etmişlerdir. ذرأنا ,

(ذرته الريح) fiilinden olması mümkün değildir. Çünkü"

أنا ذرته الريح تذروه" hemzelidir. أنا

"Tıpkı burun gibi" أَذْرَتْه الدابة عن ظهرها = Hayvan onu sırtın
dan attı"filinden olması da mümkün değildir.Çünkü
âyetteki ذرأنا nemzeli olarak فعلينا veznindedir.

Halbuki bu أَفَعَلْتُ fiili,hemzesiz olarak veznin-
dedir.

Bu fırka,el-Musakkabu'l-Abdi'nin

تقول إذا ذرأت لها وضيئي أهذا دينه أبدا وديني

"Ben ona vadin'im(1) verdiğimde sen,"Bu onun
ve benim ebedi olarak âdetim midir?"dersin."beytini
delil gösteriyorlar.Bu ise bir tashiftir.Çünkü şâir ذرأت

demıştır.Bunun manası دَفَعْتُ (=verdim)demek-
tir.

**"Zu'n-Nûn'u hatırla.Hani öfkelenerek gitmiş-
ti de,kendisine hiçbir zaman güç yetiremeyeceği-
mizi sanmıştı."** (21.el-Enbiya:87) âyeti hakkında da
Zu'n-Nûn'un -Allah'ın Peygamberlere verdiği ismet
sıfatı dolayısıyla-"Rabbine kızmış olduğunu"söyle-
mekten ürkerek onun, kavmine öfkelenerek çıkıp git-
tiğini söylemişlerdir.

Böyle demekle onlar,kavmi iman ettiği zaman
Zu'n-Nûn'un öfkelenerek çıktığını söylemiş olmakta
ve (âyete) verilmesini çirkin buldukları manaya ben-
zer bir mana vermiş olmaktadırlar .Çünkü kavmi
iman ettiği zaman,Allah'ın bir Peygamberinin onlara
öfkelenmesi nasıl caiz olabilir?Halbuki o,zaten kav-
minin iman etmesi için gönderilmiş ve bununla emro-

(1)Vadin:Geniş bir astar veya iç elbisesi.Deri sıırımların-
dan veya kıldan dokunur.Sadece deriden de yapılır.

lunmuştur.Eğer bir Peygamber yüzbin veya daha fazla sayıda insanın iman etmesine öfkelenecek olursa,bu takdirde onunla bir Allah düşmanı arasında ne fark kalır?Binaenaleyh o,ne kavmine ne de Rabbine öfkelenerek çıkıp gitmemiştir.Bu husus benim te'lim olan "Muşkilu'l-Kur'an"adlı kitabımda açıklanmıştır.(2)

Maksadım bu kitapta,bu gibi hataları anlatmak değildir.Benim gayem,(Kelamcılarının ve re'y ehlinin) Allah'ın kitabını keyiflerine göre manalandırmak ve kendi fırkalarını destekleyecek şekilde tevilde bulunmak suretiyle,Allah'a karşı gösterdikleri cüretkârlıklarını ve cahilliklerini ortaya koymaktır.

Kezâ"Allah İbrahim'i (AS) halil (=dost) edinmiştir." (4.en-Nisâ: 125) âyetinde dost manasına gelen "Halil"'i "rahmetine muhtaç" manasına aldılar.Allah'a,insanlardan birini halil(=dost) kılmış olmaktan korkarak halil'in,fakirlik manasına gelen "el-halletu"dan geldiğini söylediler ve sözlerine delil olarak da Zuheyr'in (3) şu beytini ileri sürdüler:....

"Eğer ona isteme günü bir halil(=fakir) gelirse.
Der ki:Malım ne gâibdir ne de memnû(yasak)"

Şimdi,(mesele onların dediği gibi olursa,bu takdirde)İbrâhim (A.S) için bu âyette ne gibi bir fazilet mevzubahs olabilir?

Onlar bütün insanların Allah'a muhtaç olduğunu bilmiyorlar mı?İbrâhim'e "halilullah" denmesi,,"Musâ kelîmullah'tır" veya "İsâ rûhullahtır" demekten farksız değildir?

"Bir de Yahudiler"-Allah'ın eli bağıdır (cömerd değildir)dediler."(5.el-Mâide:64) âyetindeki

(2)Te'vilu Muşkilu'l-Kur'an:402.

(3)Zuheyr b.ebî Sulmâ,Herem b.Sinan el-Merri'yi öven kasidesinin (metinde geçen kaside)matlası şöyledir:"Öyle bir diyarda dur ki eskilik onu silmemiş olsun,bilakis onu esintiler ve sürekli yağmular değiştirmiş olsun"

"el",arapların "...bende fulanın eli (yani nimeti ve iyiliği)vardır."dediği gibi,burada da nimet manası-nadır,dediler.Bu âyetteki "el" in nimet manasına ol-ması mümkün değildir,çünkü Allah (âyetin devamın-da), onların dediklerinin aksine,cevab olarak **"onla-rın (Yahudilerin) elleri bağlıdır.** buyurmuş ve sonra da **"Doğrusu Allah'ın elleri açıktır."**demiştir.(Bu son iki âyette) Allah'ın "..onların nimetleri bağlıdır.Doğ-rusu Allah'ın iki nimeti de açıktır."gibi bir mana kas-detmiş olması câiz değildir.Çünkü nimetler bağlan-maz (cımrileşmez). Zira bilinen bir husustur ki iyilik-ten kınaye olarak "el" kullanılır,fakat "iki el" kullanıl-maz.Ancak birbirinden farklı iki iyilik kasdolunursa o takdirde "benim onda iki el'im (=iyiliğim) vardır"deni-lebilir.

Allah'ın nimetleri ise sayılamayacak kadar çok-tur.

E-RAFİZİLERİN TEFSİRLERİNDEN ÖRNEKLER:

EBÛ MUHAMMED:Bu (yukarıdaki)tefsirlerden daha acaib bir tefsir,Rafızilerin tefsirleri ve onların el-lerinde bulunan cifr (1) yolu ile Kur' an'ın bâtın (mânas) ını bildiklerini iddia etmeleridir ki, bu cifr hakkında,Zeydiyye'nin reisi olan Harun b.Sa'd el-İclî şöyle demiştir:

Görmedin mi Râfızilerin parçalandığını,
Hepsi de Ca'fer (2) hakkında kötü söylediler.
Bir taife Ca'fer imamdır dedi.

Onlardan diğer bir gurub da ona "mutahhar
(=temizlenmiş) bir peygamberdir"dediler.
Benim kabul etmediğim acailiklerinden biri de
onların cifr derileridir.

Onlardan cifr'le uğraşanlarından Rahman'a sığınırım.

Bütün Rafızilerden Rahman'a sığınırım.

(O rafızilerki) küfür kapısını görür fakat dinde
ise şaşırır.

Ehl-i hak,bir bid'atten el çektikleri zaman,on
lar(bidate) devam ettiler.

Onlar (ehl-i hak)hakka müdavim olsalar,bun
dan geri kalırlar.

Eğer fıl,kelerdir dese tasdik ederler.

Eğer zencinin rengi değişti,kırmızı oldu dese

(1)Cifr:Rakamlar ve harflere dayanarak gelecekte ve
gaybden haber verme iddiasında bulunan asılsız bir bilgi.

(onu da tasdik ederler.)

Devenin idrarından daha kararsız (düzensiz) dirlir.

Zira ileri giderken geri geliverir

Tıpkı Hristiyanların İsa'ya (a.s) iftira ettikleri gibi

Cafer'e iftira edenlere de yazıklar olsun.

EBÛ MUHAMMED:Cifr'den maksat,Cifr derisidir.

Rafiziler İmâm-ı Câfer'in,kıyamete kadar olacak olan ve kendilerinin bilmesi gereken herşeyi bu deriye (cifr) yazdığını iddia etmişlerdir.

(Rafizilerin tefsirlerine gelince:) **"Ve Süleyman (A.S) ,Dâvud'a (A.S) vâris oldu."** (27.en-Neml:16) âyetindeki "Süleyman" onlara göre" İmam"larıdır ve Peygamberimizin (S.A.V) ilmine vâris olmuştur.

Allahu taalanın **"Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor.."** (2.el-Bakara:67) âyetindeki boğazlanması istenen sığırın Hz.Âişe (R.A) olduğunu,

"..(boğazlanan) sığırın bir parçası ile (katili bilinmeyen)ölüye vurun." (2.el-Bakara:73) âyetindeki vuran ve vurulunun Talha ile Zubeyr olduğunu,

(Kur'an'da geçen) hamr (=şarap) ve meysir (=kumar) dan kasdedilenin Ebûbekr ve Ömer olduğunu...

Cibt ve tâğut (ruhlu ve ruhsuz putlar) (3) dan maksadın Muaviye ve Amr b.el-As olduğunu ve bunun gibi -zikretmeyip terkettiğimiz ve bizim bu kitabımızı görenin okumaktan vazgeçeceği kadar-acaib şeyler söylemişlerdir.

(2)Cafer b.Muhammed .Lakabı es-Sâdik.12 imamın altıncısı.H.80 de doğmuş,148 de vefat etmiştir.Hadiste derin bilgi sahibi idi.Söylendiğine göre astrolaji,simya ve diğer ulûmu gaybiyye ile meşgul olmuştur.(İslam Ansiklopedisi: 3/7)(M)

(3)Bkz.4.en-Nisâ:51 (Cibt ve tâğut için)

Ediblerden bazısı, şöyle derdi: Ben Rafizilerin Kur'an'ı tefsir etmelerini, tıpkı Mekke'li birinin yapmış olduğu şiir teviline benzetirim. Birgün, o, şöyle demişti: "Benû Temîm kabilesinden daha yalancısını görmedim. Onlar şâirin:

"İçinde Zurâra, Mucâşi, Ebu'l-Fevâris ve Nehşel'in bulunduğu bir ev"

(Yani: Temim kabilesi öyle bir kabiledir ki, içerisinde Zurâra, Mucâşi, Ebu'l-Fevâris ve Nehşel gibi meşhur adamlar mevcuttur. -Mütercim-) beytinin kendi kabilelerinden bazı adamlar hakkında söylendiğini iddia ediyorlar. "dedi. Bunun üzerine kendisine bu beyt hakkında sen ne diyorsun" denilince; el-Beyt (ev) Beytul'lah (Allah'ın evi Ka'be)dir, zurâre ise Hacer-i Esved'dir, dedi. Peki mucâşi nedir? denildi. "Zemzem"dir, suyu taşıdığı için mucâşi denmiştir, dedi. "Ebu'l-Fevâris" nedir? denildi, o da (Mekke'deki) Ebû Kubeys dağıdır, dedi. "Nehşel" nedir? denildi, "nehşel bunların en zoru!" dedi, bir müddet düşündükten sonra, "nehşel"de Ka'be'nin kandilidir. Çünkü uzun ve siyahtır. İşte nehşel budur, dedi.

RAFİZİ FIRKASININ KOLLARI:

Rafiziler bid'at fırkalarının en çok parçalananı ve en çok kollara ayrılanıdır. Onların bir kısmına "Beyân" adı verilen bir adama mensub olmalarından dolayı el-Beyâniyye denilmiştir. Bu adam, taraftarlarına: Allah "Bu (Kur'an) insanlara bir açıklama, Allah'tan korkanlara yol gösterme ve öğüttür." (3. Âl-i İmrân: 138) âyetinde-beyân sözü ile-bana işaret etmektedir, demiştir. Bu adamlar Kur'an'ın mahluk (yaratılmış) olduğunu ilk olarak söyleyen kimselerdir.

Mansûriyye kolu ise, Ebû Mansûr el-Kisf'in ashabıdır. Birgün el-Kisf, ashabına: "Eğer gökten bir

parça (kısf), düştüğünü görseler.." (52.et-Tûr:44) âyeti benim hakkımda nazil oldu,demiştir...

el-Hannâkûn ve eş-Şeddâhûn fırkaları da Rafizilerdendir.

Rafizilerden,el-Ğurâbiyye ise,Hız.Ali'nin,Hız. Peygamber'e,bir karganın (el-ğurâb) diğer bir kargaya benzemesinden daha fazla benzediğini söyleyenlerdir. Cebrâil Ali'ye gönderildiği halde,bu benzerlikten dolayı şaşırıp (vahyi Hız.Muhammed'e getirmekle) hataya düştü,derler.

EBÛ MUHAMMED:Biz bid'at ve hevâ ehli içinde bir beşere ilahlık isnad eden,onlardan başka bir kimse bilmiyoruz.Çünkü Abdullah b.Sebe Ali'nin rububiyetini iddia etmiştir.Hız.Ali de onları böyle söylediklerinden dolayı ateşte yaktırmıştır.Bu hususta Hız.Ali şöyle bir beyt söylemiştir:

"Baktım ki iş kötü bir hale varmış,
yaktım ateşimi çağırdım Kanber'i"

Keza o nlardan başka,kendisi için peygamberlik iddia eden bir kimse bilmiyoruz.Zira el-Muhtar b.ebi Ubeyd (es-Sakafi) (4) kendisinin peygamber olduğunu iddia etmiş ve Cebrâil ve Mikâil'in kendisine geldiğini söylemiş,etrafındakiler de onu tasdik edip ona tabi olmuşlardır.Bunlara el-Keysâniyye denilir.

ASHÂBU'L-HADİS (HADİSÇİLER)

EBÛ MUHAMMED:Hadisçilere gelince,onlar hakkı (hakikatı),bulabilecekleri yerlerde arayıp ,araştırdılar.Şarkta ve garbta,karada ve denizde Rasûlul

lahın hadislerini, eserlerini (haberlerini) aramaları ve onun sünnetine uymaları sebebiyle Allah'a yaklaştılar.

Onlardan biri, tek bir hadis veya sünnet için, yayan yola çıkar ıssız çöllerde konaklar ve bunu sadece, o hadisi, nakledenin ağzından işitebilmek için yapardı...

Sonra hadisçiler, sahihini ve sakimini (sahih olmayanı), nâsîhini ve mensûhunu, fukahâdan kimselerin hadislerle muhalif bir görüş ileri sürdüğünü anlayasıya kadar, haberleri (hadisleri) araştırmaya ve incelemeye devam ettiler. Yukarıdaki hususları açıklayıp bildirmeleri sayesinde "Hak" gizli iken ortaya çıkmış, kaybolmuş iken yayılmış, dağınık bir halde parça parça iken biraraya toplanmıştır. Yine onların bu çalışmaları sayesinde sünnetten yüz çevirenler ona boyun eğmiş, sünnetten haberi olmayan sünnetten haberdâr olmuş, önceleri Rasûlullahın hadislerine muhalif olsa bile fulan veya falan kimsenin reyî (ictihadı) ile hüküm verirken, bundan sonra Rasûlullahın hadisleri ile hüküm verir olmuştur.

Ayıplayanlar, onları, zayıf hadisleri naklettikleri ve zararlı olan garip hadisleri aradıkları için ayıplamaktadırlar. Hadisçiler zayıf ve garip hadisleri doğru kabul ederek nakletmiş değillerdir. Bîlâkis birbirinden ayırmak ve her ikisini de bildirmek için çürüğü ile sağlamını, sahihi ile sakimini (zayıfını) biraraya getirmişlerdir. Bunu yapmışlar ve meselâ merfû bir hadis olan "Aç karnına su içmek vücutta yağ yapar." sözünün uydurma olduğunu ve bunu Âsımu'l-Kevzî'nin uydurduğunu söylemişlerdir.

İbnu Abbâs'ın hokkaya tükürüp, bununla yazı yazdığı şeklindeki hadisi de Âsımu'l-Kevzî'nin uydurduğunu söylemişlerdir.

el-Hasen (el-Basri'n) in "Rasûlullah hasta olan kimsenin talâk (boşaması) na cevaz vermedi "(1) hadi

sinin de uydurma olduğunu ve bunu Sehl es-Serrâc'ın (2) uydurduğunu söylemişlerdir..

Yine hadisçiler demişlerdir ki:Sehl,el-Hasen'ika birler arasında namaz kılariken gördüğünü rivayet ederdi.Bu ise bâtıldır.Çünkü el-Hasen el-Basrî kendisi Rasûlullahın kabirler arasında namaz kılmaktan nehyettiğini rivayet etmiştir (3).

Keza Enes'in "Rasûlullah, "kişi ayakkabısını çıkarmadığı müddetçe,hayvana binmiş biri (hükümündedir)."buyurdu" hadisi de bâtil (asılsız) dır,ve bunu Eyyûb b. Havt (4) uydurmuştur,demişlerdir.

Amr b.Hurays (5) ın,"Rasûlullahı,bayram gününü,huzurunda harbe (mızrak)lar ile oyun oynanırken gördüm(6) hadisinin de bâtil olup onu el-Munzir b. Ziyâd (7)ın uydurduğunu,

İbnu ebî Evfâ'nın (8) "Rasûlullahı,namazda sakalını sıvazlarken gördüm" hadisinin de keza el-Munzir b. Ziyâd tarafından uydurulduğunu,

Yûnus'un,el-Hasenu'l-Basrî'den rivayet ettiği "Rasûlullah on (aded) künye (kullanılmasını) yasakladı" hadisinin mevzu olduğunu ve Merv kadısı Ebû Isme'nin (9) uydurduğunu(hep hadisçiler) söylemişlerdir.

(2)Sehl b.ebî's-Salt es-Serrâc,Bkz:(el-Muğni:1/287)(M)

(3)BUH:8/48,54

(4)Eyyûb b.Havt,Ebû Umeye el-Basrî(el-Muğni:1/96)(M)

(5)Amr b.Hurays ,Ebû Said el-Mahzûmî,Sahabe,Kûfe'de oturdu.(et-Târihu'l-Kebir: 6/305,Tehzîbu't-tehzîb:8/18)

(6)Kırs.BUH:8/69;HAN:2/308 ,540

(7)Munzir b.Ziyâd et-Tâi,Dâraikutnî metruktur,demiştir.(el-Muğni:2/676)(M)

(8) Abdullah b.ebî Evfâ,Alkame b.Hâlid el-Eslemî ,Ebû İbrâhim,,Sahabe (Tehzib:5/151)(M)

(9)Ebû Isme el-Mervezî. Nûh b.ebî Meryem.Metrûklardan biridir.(el-Muğni:2/798) (M)

Hadisçiler, insanların (hadis olmadığı halde hadis diye) dillerinde dolaştırdıkları pekçok hadis hakkında "..aslı yoktur" demişlerdir. Bu tip hadislere misal olarak insanlar:

"Sakalının seyrek olması kişinin saadetindedir."

"Onları en çok sevdikleri isim ile isimlendirebilirsiniz, ve onlara en çok sevdikleri künyeleri veriniz."

Ticaretinizin en hayırlısı elbise ticareti, işlerinizin en hayırlısı da terziliğdir."

"Dilenen doğru söyleseydi onu geri çeviren iflâh etmezdi." (*)

"İnsanlar birbirine denktir, ancak dokumacı veya hacamatçı müstesnâ.." hadislerini ve bunlara benzer -hepsini zikretmek mümkün olmayan- pekçok hadisi rivayet etmişler, hadisçiler de bunları rivayet edip batıl olduklarını söylemişlerdir.

İbnu'l-Mubârek (118-181) (10) Ubeyy b.Ka'b 'ın "Kim şu sûreyi okursa ona, şu kadar (sevap) vardır ve kim şu sûreyi okursa ona şu kadar (sevab v.s) vardır." gibi hadisleri hakkında "Bunları zındıkların uydurduğunu zannediyorum" demiştir.

İşte Hadisçilerin (rivayet ettikleri için) sövülüp kötülendikleri "atın terlemesi", "göğüs kılları", "altın kafes", "meleklerin ziyareti" (11) hadisleri de uydurmadır. Bunların hepsi de batıl (asılsız)dır. Onların hiçbirinin sahih bir isnadı yoktur. Bu hadislerin ravileri de yoktur. Onların zındıkların uydurması olduğundan hiç şüphe etmiyoruz.

EBÜ MUHAMMED: Muhakkak ki "Mü'minin kalbi Rahman'ın parmaklarından iki parmağı arasındadır."

(10) Bkz.s.129. (Dipnot)

(*) Aslı yoktur. Bkz; Esne'l-Matâlib, 255, el-Makâsıdu'l-Hasene, 344 (M)

(11) Bu hadisler için Bkz.s.66-67

"Allah Âdem'i kendi sûretinde yarattı."(12)

"Onun (Allah'ın) iki eli de sağ (el) dir."

"Allah yeryüzünü parmağı üzerinde taşır (13) ve parmağı üzerinde onu şöyle yapar."

"Rûzgara sövmeyiniz...Çünkü o,Rahman'ın nefesindendir."ve

"Kâfirin Cehennemde derisinin kalınlığı iri yarı bir adamın (el-Cebbâr) zirâi ile kırk zıra'dır" gibi sahih hadisler de mevcuddur.

EBÛ MUHAMMED:Bu hadislerin açıklamaları mevcuddur.Bunları,kitapta yeri geldikçe anlatacağız,inşâallah.

HADİŞÇİLERİN,UNUTTUĞU BİR HADİSİ KENDİ KENDİLERİNDEN RİVAYET ETMELERİ

Bazen Hadisçilerden birisi rivayet ettiği bir hadisi unutabilir.O hadis kendisinden ezberlenir ve kendisine tekrar hatırlatılınca o hadisi bilemez ve bu durumda bu hadisi rivayet etmiş olduğu kendisine bildirilir,O da-sünnete olan rağbeti ve sağlam bir hadise olan hırsı sebebiyle-hadisi,kendisinden işiten kimseden rivayet eder.

Rabîa b.ebî Abdırrahman'ın,Suheyl b.ebî Sâlih'den,onun babasından,onun da dedesinden onun da Ebû Hurayra'dan rivayet ettiği "Rasûlullah,bir şâhid ve onun yemini ile hükümde bulundu (14) rivayeti bu tip bir rivayettir.

(12)Bu iki hadis için Bkz.s.67

(13)Diğer bir nüshada:"...parmağı üzerine koyar"

(14)HAN:1/248,315,323;3/305; 5/285.

Rabîa (-136) (15) dedi ki:"Suheyl'e (16) bu hadisi hatırlattım,onu hatırlamadı.Bundan sonra o,bu hadisi benden , kendisinden,babasından ve Ebû Hurayra'dan olmak üzere rivayet ederdi."

İbnu Uyeyne (-198) (17)nin,Vekî '(129-197) (18) ve Ebû Muâviye (-195) (19) den rivayet ettiği iki hadis de böyledir.Bu hadislerden birisi İbnu ebi Nuceyh'den,o da Mucâhid'den rivayet edilmiştir.

(İbnu Kuteybe):Bu hadisi bize Muhammed b. Hârûn tahdis etti,o da dedi ki:Bize İbnu Uyeyne,Ebû Muâviye 'den o, İbnu ebi Nuceyh'den,o da Mucâhid'den haber verdi.(Mucâhid) يوم تمور السماء مورا (52.et-Tûr:9) âyeti hakkında "yani semâ döner çalkadır" demiştir.

Yine Amr (b.Dinar) dan ,o da İkrime 'den(-105) (20) من صياصيم (33.el-Ahzab: 26) kelimesinin "kaleler.." manasına geldiğini rivayet etmiştir.

İbn Uyeyne'ye bu iki hadis soruldu,bunları bilemedi,ve bunları Vekî ve Ebû Muâviye'den, ve kendisinden rivayet etti

(15)Bkz.s.132

(16)Suheyl b.ebî Sâlih ,Ebû Yezîd,el-Medenî.Ömrünün sonlarına doğru hafızasına bozukluk arız olmuştur.Halife el-Mansur devrinde vefat etmiştir.(Tehzîb:4/263) (M)

(17)Sufyân b.Uyeyne b.ebî Imrân Meymûn el-Hilâlî.Meşhur hadis imamlarından .Kendisinden eş-Şafiî,İbnu Maîn ve İbnu Râhaveyh rivayet etmiştir.(Tabakâtu'l-huffaz:113)(M)

(18)Bkz.s.129

(19)Ebû Muâviyeti'd-darîr,Muhammed b.Hâzîm et-Teymî el-Kûfî,Hâfız.Şu'be'den,Hişâm b.Urve'den rivayet etmiştir,kendisinden ise Ahmed b.Hanbel,İbnu'l-Medîni ve İbnu Râhaveyh rivayet etmiştir.(Tabakâtu'l-huffaz:122) (M)

(20)İkrime,Ebû Abdîllah,İbnu Abbâs'ın kölesi.Aslı Kuzey Afrika'nın Berberîlerindendir.Kendisi "Kırk sene ilim tahsil ettim.İbn Abbas içerde iken, ben evinin kapısında fetva verirdim." demiştir.(Tabakâtu'l-Huffâz, 37; Tehzîbu'-Tenzîb, 1/275)(M)

İbnu Uleyye (110-193) (21)İbnu Uyeyne'den,o da Amr b.Dinâr'dan (45-125) (22),o da Ömer b.Abdîlâzîz'den (-101) (23),onun "İkrah (zorlama)ile yapılan boşamanın bir hüküm ifade etmeyeceğini (24) kabul ettiğini"rivayet etti.İbnu Uyeyne'ye, bu hadisi sordu,İbnu Uyeyne bu hadisi bilemedi.Bundan sonra artık bu hadisi İbnu Uleyye'den ve kendisinden rivayet etmeğe başladı.

EBÛ MUHAMMED:Mu'temir b.Süleyman (-187) (25) şöyle derdi:Munkız (26) bana,benden (ben) Eyyûb'dan o da el-Hasen (u'l-Basrî)'den"Vayh"ın rahmet (açıma)bildiren bir kelime olduğunu,rivayet etti..

(21)İsmâîl b.İbrahim b.Uleyye,el-Esedî,Ebû Bîşr.Şu'be ve Sufyân es-Sevrî'den rivayette bulunmuş,kendisinden de Ahmed b.Hanbel,İbnu Râhûye ve başkaları rivayet etmiştir.Hafız,sika,sadûk bir zat idi.(Tabakâtu'l-Huffaz: 133;Tehzîbu't-Tehzîb:1/ 275) (M)

(22)Amr'b.Dinâr el-Mekkî,Ebû Muhammed el-Cumahî. Ebû Hurayra,Câbir,ve İbnu Ömer'den rivayette bulunmuştur.Kendisinden İbnu Uyeyne,Şu'be ve Ebû Hanîfe rivayet etmiştir.(Tabakâtu'l-Huffaz: 43; Tehzîbu't-Tehzîb: 7/28) (M)

(23) Ömer b.Abdîlâzîz b.Mervan b.el-Hakem,el-Emevî,Emîru'l-Mü'minin,meşhur Emevî halifesi.Enes b.Mâlik'den,Said b.el-Museyyib'den rivayet etti.Kendisinden ez-Zuhri,Ebû Seleme b.Abdîrrahman rivayet etmiştir.(Tabakâtu'l-Huffaz: 46; Tehzîb : 7 / 475) (M)

(24)Kır.BUH: 68/ 11.

(25) Mu'temir b.Süleyman b.Tarhân et-Teymî,el-Basrî (Tabakâtu'l-Huffaz: 114) (M)

(26)Munkız b.Abdîrrahman b.Disâr el-Hilâlî,Abbâsîler devrinde yaşamıştır.Zındıklıkla itham olunmuştur.[Bkz.el-Beyân ve't-Tebyîn: 3/227 (Dipnot)] (M).

HADİSÇİLERİN ZAYIF RİVAYETLERE KARŞI İKÂZİ

Hadisçiler zayıf isnadları da (bildirmişler ve)ikaz etmişlerdir.Meselâ:Amr b.Said'in,babasından,o da dedesinden rivayet ettiği bir hadis de böyledir.(za-yıftır).Çünkü Hadisçilere göre bu (bizzat işitilme-yip)kitaptan alınmıştır.

Muğira(-136) (27),ne Sâlim b.ebî'l-Ca'd (-100) (28) ve Hılâs'ın (-100) (29) hadisine,ne de Abdullah b.Amr'ın (30) "Sahife"sine kıymet vermezdi..Muğira: "Abdullah b.Amr'ın "Sâdika"denilen bir (hadis) sahifesi vardı.O sahife iki kuruşa benim olsa bile yine de sevinmem" demiştir.

Yine (Muğira) "Abdullah b.Mes'ud'un ashabının Ali'den (R.A) rivayeti,Ali'nin ashabının Ali'den yaptığı rivayetten daha sahihtir" demiştir.

Keza,Şu'be (82-160) (31) "Şu şu kadar zina et mek benim için Eban b.ebi Ayyâş'dan (-138) (32)

(27)el-Muğira b.Mıksem,el-Kûfi.Fakih,Hâfız bir zat idi.Tedlis yaptığı zikredilmektedir.(Tehzibu't-Tehzib: 10/ 269- 271) (M)

(28) Sâlim .ebî'l-Ca'd,Râfi' el-Eşcaî.Ebû Said ,Ebû Hurayra,İbnu Ömer,İbnu Abbâs ,Câbir ve Enes'den rivayet etmiştir.(Bkz:Tehzibu't-Tehzib: 3/ 432)(M)

(29) Hılâs b.Amr el-Hacerî,el-Basrî,H.z.Ali,Âişe,Ammâr b.Yâsir ,Ebû Hurayra ve İbnu Abbas'tan rivayet etmiştir.Rivayette bulunduğu bir sahifesi vardı.(Tafsîlât için bkz: Tehzibu't-Tehzib:3/ 176-178) (M)

(30) Abdullah b.el-Âs.Sahabi.Rasûlullahın hadislerini yazdı.Bu hadisleri topladığı sahifesi meşhurdur.Sâlim b.ebî'l-Ca'd ondan rivayet etmiştir (Tehzib: 5/ 337)(M)

(31) Bkz.Bu kitap s: 82 (Dipnot).

(32) Ebân b. ebî Ayyâş, Fîrûz, Ebû İsmâîl ,Metruk bir ravidir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib : 1/ 97; et-Târihu'l-Kebir: 1/454) (M)

hadis rivayet etmekten daha iyidir." demiştir.

• (Kelamcılarının) Hadisçilere, rivayet ettikleri şeyler hakkındaki malûmatlarının azlığı, lahn ve tashif (okuma ve yazma hata)larının çokluğu sebebiyle hakaret etmelerine gelince:

Muhakkak ki insanların hepsi de bilgi ve fazilette mûsâvî değildirler. İnsanlardan hiçbir sınıf yoktur ki, onların içersinde düşük ve âdî insanlar da bulunmasın!

Nerede ez-Zuhrî (33) gibi ilmin her dalında insanların en âlimi olan biri ve Hammâd b. Seleme, Mâlik b. Enes, İbnu Avn, Eyyûb, Yûnus b. Ubeyd, Süleymân et-Teymî, Sufyân es-Sevrî, Yahyâ b. Saîd, İbnu Curayc, el-Evzâî, Şu'be, Abdullah b. el-Mubârek ve emsali, ilimde itkân sahibi (*) muhaddisler, nerede onları ayıplayanlar(**)? ! "

İlmin sadece bir dalında ilerleyen bir kimse, diğer dallardaki ayak kaymalarından dolayı ayıplanamaz. Bir muhaddis için i'rabta (okunuşta) şaşırma veya bir fakih için şiirde hata yapmak ayıplanacak birşey değildir.

Her ilim sahibinin, insanlar kendisinin ilmine muhtaç olduğu ve kendisi o sahada söz sahibi olduğu zaman, kendi dalında derinleşip mükemmelleşmesi başlıca vazifesidir.

Bazan da bir kişide pekçok ilim toplanabilir.

(33) Bkz. Bu kitap s:134 (Dipnot).

(*) Metinde (el-Mutkinin (itkan sahibi)dir. Esad Efendi de "el-Mutefenninin (mütehassıslar)" şeklindedir. (M)

(**) Metinde "el-Gaib" geçmektedir. Doğrusu el-Âib [ayıplayan(lar)] olacaktır. Nitekim Esad Efendi nüshasında da "el-Âib" şeklindedir. (M)

(34)"...ve lev ramâhu bi Ebâ Kubeysin (....adamın başına Ebû Kubeyş dağını atmış olsa bile)" Burada "...bi Ebâ Kubeyş" değil "...bi Ebî Kubeyş" demesi gerekirdi. (M)

Zira Allah lütfunu dilediğine verir.

Ebû Hanife'ye (80-150) -ki fetva ve görüşünün inceliği hususunda zamanında tek idi- bir kaya parçasını alıp bir adamın başına vuran ve onu öldüren bir adam hakkında ne dersin? Bu sebeple onu kısas edermisin?denilince, "Hayır (kısas etmem) Hatta adamın başına (Mekke'nin)Ebû Kubeys dağına atmış olsa bile"(34) demiştir.

Bişru'l-Merisi(35) arkadaşlarına:Allah sizin ihtiyaçlarınızı en güzel ve en rahat bir şekilde yerine getirmiştir" (36) dedi.Kâsımu't-Temmâr (37) bir gurup insanın,Bişrin bu sözüne güldüklerini gördü ve:"Bu (Bişr'in sözü) şâirin:

"Muhakkak ki Allah Suleyma'yı koruyor,o ise kendisine verilmeyen birşeye karşılık cimrilik ediyor."(38) sözü gibidir."dedi.

Bişr,re'y (ehlin)in ileri geleni,Kâsımu't-Temmâr ise Kelâmcıların önde gelenidir.Kâsım'ın,Bişr'i desteklemek için delil getirmesi,Bişr'in i'rabta hata etmesinden daha tuhaftır.

Bilâl (-17-25) (39) Abdu'l-A'lâ b.Abdillah b. Âmir'e (40) karşı yardım isteyen Şebib b.Şeybe'ye

(35)Bişr b.Gıyâs el-Merisi,Kur'an'ın mahlûk olduğunu propaganda ederdi (el-Muğnî: 1/ 107) (M)

(36) "...alâ ahseni'l-umûri ve ehneuhâ (...en güzel ve en rahat bir şekilde).Burada da"...ehneuhâ" değil,mecrur olarak "ehnelhâ" demesi gerekirdi.(M)

(37)Kâsım b.Habîb et-Temmâr.İbnu Maîn "bir işe yaramaz" demiştir.(el-Muğn'î:2/ 517) (M)

(38)"..dannet bi şey'in mâ kâne yerzeuhâ" (o ise kendisine verilmeyen birşeye karşılık cimrilik ediyor) (M)

(39)Bilâl b.Rabâh et-Teymî,Rasulûlullahın müezni,Bedir ve diğer savaşlarda bulunmuştur.Şam'a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir.(Tehzîbu't-Tehzîb: 1/ 503 (M)

(40) Abdu'l-A'lâ b.Abdillah b.Âmir b.Kureyz.Ebû Abdîr-rahman ,el-Basri Osman b.Affân ,Abdullah b.el-Hâris ve Safiyye binti Şeybe'den rivayet etmiştir.(Tehzîb:6/ 95) (M)

(41):"O'nu bana getir."dedi.(Şebîb):"(Daha önce de) onu çağırıştım.Fakat onun hepsi de(=fe küllü zâlike) dayattı (gelmedi)"deyince Bîlâl:Suç"hepsi"nin dir,dedi(42)

Ben ilim ve edebiyat sahiplerinden,el-Asmaî Ebû Zeyd,Sibeveyh,el-Ahfeş,el-Kîsâî,el-Ferrâ,Ebû Amr eş-Şeybânî gibileri olsun veya Kıraat ve Tefsir ilminin imamları gibi olsun,ilminde hata etmeyen bir tek âlim görmedim.

İnsanlar,gerek İslâm'da,gerek Cahilliyyede şairlerin-Lisan ilminin ehli oldukları ve sözleri delil olarak kullanıldığı halde-i'rab ve manalarda hata etmelerini kınamışlardır.

BİZZAT HADİSÇİLERİN BAZI HATALARI

Hadisçiler hatalarında,insanların herhangi bir sınıfından hiç de farksız değildir.

Elbette biz kitabımızda onların pekçoğunun,yazdıklarını iyice öğrenmeyi ve topladıkları (hadisler)i iyice anlamayı bırakıp ölünceye kadar (topu topu) bir hadisi on veya yirmi vecih (tarik)ten elde etme sevdasına düşmelerini kötölemekten geri kalacak değiliz!

Halbuki sahih olan bir veya iki (isnadla gelen bir) hadis,Allahın ilim sahibi olmasını murad ettiği bir kimse için kâf'dir.

Onların bir hadisi on veya yirmi tarik (isnad) dan aramalarından,ellerine,hadisi arayanı yorgun düşüren ve geridekilere bir faydası olmayan yolculuklar

(41) Şebîb b.Şeybe , Şamlıdır:Ebu'd-Derdâ'dan rivayette bulunmuştur.(Bkz.Tehzîbu't-Tehzîb:4/ 308) (M)

(42) Yani Bîlâl bu sözüyle ,onun "fe kullu zâlike "sözünden "kullu" lâfzını kullanmasına itiraz etmiştir.Çünkü "kullu" lafzı,sadece cüzleri ve ferdleri olan şeyler için kullanılır.Hüküm meclisinde hazır bulunmak ise böyle (parçalanabilir,bölünebilir) birşey değildir.-Musahhîh el-İs'irdi-

dan başka birşey geçmemiştir.

Her kim bu tabakadan (bir hadisçi) ise o, bize göre vaktini boşa harcamış ve daha faydalı olanı bırakıp daha az faydalı olan şeylerle uğraşmış demektir.

Onlara (Hadisçilere) Haşeviyye, Nâbite, Muchbi-re, bazan da Cebriyye denilmiştir. Mecâzi olarak el-Ğusâ' (sel artıkları) ve el-Ğusr (insanların en rezilleri) de denmiştir. Bütün bunlar, bir takım lâkablardır ki, bunların hiçbirisi, Kaderiyye (Mu'tezile) de olduğu gibi bir hadiste zikredilmiş değildir. Kaderiyye hakkında ise "onların bu ümmetin mecûsileri olduğu, hastalanırlarsa ziyaretlerine gidilmemesi, ölürlerse cenazelerinde bulunulmaması" Rasûlullahtan rivayet edilmiştir (43)

Râfıza hakkında, Meymûn b. Mihrân'ın İbnu Abbas'tan rivayet ettiği : "Rasulullahı "Âhir zamanda bir takım insanlar olacaktır. Onlara Râfıza denilir. İslâmîyeti fırlatıp atarlar, sadece ismi ile yetinirler. Onları öldürünüz, çünkü onlar müşriktirler.." hadisi (44)

Murcie hakkında: "Ümmetimden iki sınıf insan vardır ki, şefaata nâil olamazlar. Onlar yetmiş peygamber tarafından lânetlenmişlerdir. Bunlar Murcie ve Kaderiyyedir.." hadisi,

Hariciler hakkında: "Ok'un yaydan çıkması gibi dinden çıkar lar. Onlar Cehennemliklerin köpekleridir" (45) hadisi vârid olmuştur.

Bunlar Rasûlullah tarafından verilen isimlerdir. Onların (Hadisçilere) verdikleri isimler ise böyle olmayıp sonradan çıkarılmıştır.

Bazan taassub, onlardan bir kısmını "Cebriyye, Kaderiyye'dir" demeye götürmüştür. Eğer bu isim onların olması gerekseydi, onlara sadece Kaderiyye

(43) HAN:2/ 86,125; 5/ 406.

(44) HAN:1 / 103.

(45) HAN:4 / 355,382.

ismi yeterdi.Eğer bu kaderciler için câiz olsaydı,bunun gibi Râfıza,Hâriciler ve Murcie için de (Kaderiyye) demek câiz olurdu.Çünkü bütün bu guruplardan herbiri Hadisçiler hakkında, Kaderiyye ne demişse onu söylemişlerdir.İsimler ise sahibinden başkasına yakışmaz.İsimler ancak ehline yararır.

Nitekim ayakkabı tamircisine "ayakkabı boyacısı" ve demirciye " marangoz" demek imkânsızdır.

Keza insanların yaratıldıkları fitratları ve sâlim düşünce de onların iftirâlarının asılsızlığını ortaya çıkarır.

Fitrat'a gelelim: Bir adam bir şehre gitse ve orada kaderiyyeyi veya murcieyi kendisine göstermelerini istese, küçük - büyük, kadın veya ihtiyar, avâm veya havâs veya sokak takımı hepsi de şüphesiz, bu isimde kim varsa onu gösterirler.Eğer Ehl-i sünnet'i göstermelerini istese insanlar hadisçileri gösterirlerdi.

Eğer içersinde kaderî (mu'tezili),sünnî ,râfîzî ,murciî ve haricinin bulunduğu bir topluluk oradan geçse ve adamın biri kaderiyye aleyhine atıp tutsa,veya lânet etse, onlara göre bu atıp tutma veya lânet ile Hadisçiler (Ashâbu'l-Hadis) kasededilmiş olmaz. .Bu ,hiç kimsenin reddedemeyeceği ve inkâr edemeyeceği bir husustur.

Sâlim düşünce'ye (nazar) gelince:Şüphesiz Kaderiyye kaderi kendilerine izafe etmişlerdir.Başkaları ise kaderi kendilerine değil,Allaha izâfe etmişlerdir.Bu sebeple,birşeyin kendisine aid olduğunu iddia eden kimse,o şeyin başkasına aid olduğunu kabul eden kimseden daha ziyade o isme nisbet edilmeye lâyıktır.Çünkü hadiste bize,onların (kaderiyye)bu ümmetin mecûsileri olduğu vârid olmuştur.Gerçekten onlar Mecûsilere ençok benzeyen kimselerdir.Çünkü mecûsiler iki ilâh'ın varlığını kabul etmektedirler. Nitekim Allah onları kasedederek "**..iki ilâh edinmeyin.O ancak bir ilâh'dır**" (16.en-Nahl : 51) buyurmuştur.Kaderiyye "Biz Allah'ın olmasını iste-

mediği şeyleri ve takdir olunmayan şeyi yapabiliriz " demektedirler.

Duyduğuma göre,Kelâmcılardan birisi,zimm-ilerden birine "Ey fulan müslüman olmuyor mu-sun?der.

Zimmî de:"-Allah murad etmedikçe (müslüman olmam)"diye cevap verir.

Kelâmcı tekrar:"-Şüphe yok ki Allah murad et-mektedir,fakat iblis seni bırakmıyor."deyince zimmî:"Ben o ikisinden (Allah ve iblis)daha kuvvetli olanı ile beraberim."der..

Bana İshak b.İbrahim b.Habib b. eş-Şehîd tah-dis etti:Bize Kurayş b.Enes (-209) (46) tahdis etti:Amr b.Ubeyd'i (47) işittim,şöyle diyordu:Ben kıyamet gü-nü getirilirim ve Allahın huzurunda durdurulu-rum.Bana "Niçin kâtil cehennemdedir de-din?"der,ben:"Böyle olduğunu sen söyledin,de-rim"dedi ve sonra şu âyeti okudu:**Kim bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası,içinde devamlı kal-mak üzere Cehennemdir."** (4.en-Nisâ:93) Ben -ki ev-de benden küçük kimse yoktu-ona:(Allah)sana:"Ben"**Doğrusu Allah,kendine eş koşulmasını ba-ğışlamaz.Ondan başkasını,dilediği kimse için ba-ğışlar."** (4. en-Nisâ:48) buyurdum.Sen benim onu (kâtili)affetmek istemeyeceğimi nereden bildin? der-se,sen ne cevap verirsin?dedim,bana hiçbir cevap ve-remedi...

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve)dedi :Bize Dâvud b.el-Mufaddal,Muhammed b.el-Mufad-dal'dan,o da Muhammed b.Süleyman'dan o da,el-As-bağ b.Câmi'den,o da babasından haber verdi ki baba-sı şöyle demiştir:Ben Ömer b. el-Hattâb ile beraber Ka'beyi tavâf ediyordum.Hz.Ömer,Ka'be kapısı ile

(46)Kurayş b.Enes el-Ansâri.Hammâd b.Seleme,Habî-bu's-Şehîd ve Hamîdu't-Tavîl'den rivayet etmiştir.(Tehzîbu't-Tehzib: 8 / 374)(M)

(47) Bkz.

s:70 (Dipnot)

Haceri Esved arasındaki mültezem'e geldi,vücudu nu oraya yapıştırdı ve "Allahım,benim aleyhime takdir ettiklerini affet,berim aleyhime takdir etmediklerini affetme."dedi.

Bana Sehl b.Muhammed tahdis etti (ve) dedi:bize el-Asmaî,Muâz b.Muâz'dan haber verdi.Muâz b.Muâz (119-196) (48) şöyle dedi:el-Fadlu'r-Rakâşî (49) bir adamın "Allahım beni (sana teslim olan) müslüman kıl (Allâhumme'c'alni muslimen) .." dediğini işitmiş ve adama,(senin bu dediğin) muhaldır,deyince adam "Ey Rabbimiz,ikimizi sana teslim olmakta **sabit kıl.Soyumuzdan da bir topluluğu sana teslim olan bir ümmet yap..**" (2.el-Bakara:128) âyetini okumuştur.(*)

Bana Sehl tahdis etti (ve) dedi:bize el-Asmaî,Ebû Ma'ser el-Medenî'den (-170) (50) Muhammed b.Ka'b el-Kurazî (40-120) nın (51) "Kullar,Allah dilemedikçe,O'nun mülkünden herhangi bir şeye sahip olamayacak kadar âcizdirler" dediğini haber verdi.

Bana Sehl tahdis etti (ve) dedi:bize el-Asmaî tahdis etti (ve) dedi:Ebû Amr (68-154) (52)"Allahın diledi

(48) Muâz b.Muâz el-Hashâş el-Anberî Ebu'l-Musennâ et-Temimî.Hâfız.Basra kadısı idi.Alkame,Şu'be ve başkalarından rivayet etmiştir.(Tehzîbu't-Tehzîb: 10/ 194 (M)

(49) el-Fadl b.İsâ b.Ebân er-Rakâşî,el-Basrî,Vâiz ,Kaderi olduğu kaydedilmektedir.Hadiste zayıf ve metruk idi.(Tehzîbu't-Tehzîb : 8/ 283; el-Muğnî: 2/ 512; el-Mecrûhîn : 2/ 210)(M)

(*)Adamın sözü ile âyetteki "Rabbenâ vec 'alnâ' muslim-meyni" sözü arasındaki benzerliğe dikkat edilsin.(M)

(50)Necîh (Nuceyh) b.Abdirrahman es-Sindî,Ebû Ma'ser,el-Medenî,Yemen asıllıdır.Metruk ve zayıf bir râvidir (Tehzîbu't-Tehzîb: 10/ 419; el-Muğnî: 2/ 694) (M)

(51)Muhammed b.Ka'b el-Kurazî.Meşhur tabî.Kûfede,sonra da Medine'de oturdu.Hz.Alli,İbnu Mes'ud ve Amr b.el-Âs'dan rivayet etmiştir.(Tehzîbu't-Tehzîb: 9/ 420) (M)

(52) Ebû Amr b.el-Alâ' et-Temimî,el-Mâzinî.Basralı,nahivci ,Yedi kıraat imamından biri.Ondan el-Asmaî,Ma'mer b.Râşid ve başkaları rivayet etmiştir.(Tehzîb: 12 / 178) (M)

ğini hidayete erdireceğine,ve dilediğini saptıracağına şahadet ederim.Allah'ın bize karşı hüccet'i vardır.Kim bana "Gel seninle münakaşa edeceğim"derse,ben ona "kendini benden uzak tut"derim." demiştir.

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Dâvud,el-Hasen b.ebî'l-Hasen'in (22-110) (53) şöyle dediğini haber verdi.(el-Hasen) dedi:el-Haccâc'ı,"Vâsıt"ta hutbe okurken dinledim,"Ey Alla hım,bana hidâyeti hidâyet olarak göster ki ona uya- yım ve dalâleti de dalâlet olarak göster ki ondan sakı- nayım.Hidayet'im husûsunda beni şüpheye düşür- me,o zaman ben uzak (derin)bir dalâlete saparım." di- yordu.

EBÛ MUHAMMED:(el-Haccâc'ın)bu (sözü)Alla- hın "...elbette onları düşmekte oldukları şüpheye yine bıraktırdık." (6.el-En'am:9) âyeti gibidir.

Amr b.Avn el-Kaysî (-225) (54) gözleri kör olun- caya kadar ağlayanlardan (el-bekkâûn) idi,şöyle dedi: Saïd b. ebî Arûbe'yi (-156) (55) "Kur'anda bana, Musâ'nın (A.S)".**Onların bu cahilikleri,ancak senin imtihan ve ihtiyarındır.Sen bu imtihanla dilediği- ni sapıklıkta bırakır, dilediğine hidayet verirsin."** (7.el-A'raf:155)sözünden daha ağır gelen bir âyet yok- tur."derken işittim.Ona "Demek Kur'an sana ağır ge- liyor hâ?Vallahi seninle ebediyyen bir kelime bile ko nuşmayacağım."dedim ve ölesiy e kadar da onunla konuşmadım.

(53)el-Hasen b.ebî'l-Hasen,Yesâr el-Basrî,Ebû Saïd.Meşhur,fakih ,muhaddis ve zâhid.Hz.Ali,Talha ve Âişe'yi görmüştür.(Tehzib :2 / 262; Tabakatu'l-Huffaz: 28) (M)

(54)Amr b.Avn b.Evs b.el-Ca'd ,Ebû Osman el- Vâsıtî.Hammâd b.Zeyd ve Hammad b.Seleme'den Ebû Avâ- ne'den ve başkalarından rivayet etmiş,ondan da Buharî ve Ebû Dâvud rivayette bulunmuşlardır.(Bkz.Tehzibu't-Tehzib: 8/-86) (M)

(55)Bkz.:s .70 Dipnot)

Bana İshâk b.İbrâhim eş-Şehîdî,Yahyâ b.Hamîdî't-Tavîl'den,o da Amr b.en-Nadr'dan (56) tahdis etti ki (Amr)şöyle demiştir:Amr b.Ubeyd'e (80-144) (57) uğradım ve yanına oturdum.Birşeyden bahsetti,bunun üzerine ben:"Bizim ashabımız böyle söylemiyor"dedim.O:"Senin ashabın kim?"dedi.Ben de "Eyyûb,İbnu Avn,Yûnus,ve et-Teymî" dedim..."Onlar murdarlardır,pisliklerdir,ölülerdir,diri değildir."dedi.

EBÛ MUHAMMED:(Amr b.Ubeyd'in)zikrettiği o dört kişi,ilimde,fıkhta,çokça ibadet etme ve helâl yeme hususunda zamanının uluları idiler.Ve onlar kendilerinden önce gelen Ashab ve Tabîîlerin izini takib etmişlerdi.Bu gösterir ki(Amr b.Ubeyd 'e göre)Ashab ve Tabîûn da murdardırlar,pisliktirler.

.. Eğer (kelâmcılar),Ashab ve tabîûnın,bu adamların takib etmiş olduğu yolu takib etmediklerini ve Ashab ve tabîûnın kader hususunda kendileri gibi düşündüklerini iddia ederlerse,biz onlara"O halde niçin el-Hasen,Amr b.Ubeyd ve Ğaylân'a bağlandınız? Hz.Ali,(Abdullah)İbnu Mes'ud, Ebû Ubeyde, Muâz, Said b.el-Museyyib,ve bunların emsallerine tabi olseydiniz ya..! Çünkü onlar,kendilerine uyulması bakımından Katâde,el-Hasen ve İbnu ebî Arûbe'den daha büyüktürler ve delilleri de onlarınkinden daha sağlamdır."deriz.

● Kelâmcıların"Hadisçiler kendilerine (kader konusunda) muhalif olan Katâde,İbnu ebî Nuceyh,İbnu ebî Zî'b gibilerinden hadis yazıyorlar,fakat

(56) Amr b. en-Nadr.Mecûhul bir ravi (el-Muğnî fi'd-du-afâ: 2/ 490) (M)

(57) Bkz.s .70(Dipnot);167

bunların emsalî olan, Amr b. Ubeyd, Amr b. Fâid ve Ma'bed el-Cuhenî gibilerinden hadis yazmıyorlar?"demelerine gelince, Hadisçilerin hadis yazdıkları bu kimseler ilim ehli ve rivayette doğru kimselerdir. Her kim bu mertebede ise, ondan (hadis) yazmakta, onun rivayet ettiği ile amel etmekte bir beis yoktur. Ancak sapık inançları hariçtir. Bu gibi şeyler ondan yazılmaz ve onunla amel edilmez.

Ancak âdil ve sika (güvenilir) bir ravinin nasıl başkası hakkındaki şehâdeti kabul olunur da kendi şahsı, oğlu, ...veya babası hakkında veya kendisine bir menfaat getirecek veya kendisinden bir zarar defedecek hususlarda şehâdeti kabul edilmezse, sâdık (doğru) bir râvinin sözlerinden de sadece ,kendi mezhebine muvafık olan ve hevây-ı hevesine uyan hususların kabul edilmesi menedilir. Çünkü nefsi ona Hakk'ın kendi inandığı şeyde, Allah azze ve celle'ye yakınlığın da bu inancı çeşitli yönlerden sağlamlaştırıp desteklemekte olduğunu gösterir.

Buna ilaveten (kendi mezhebine muvafık rivayetlerde) tahrif, ziyade ve noksanda bulunmasından da emîn olunamaz.

Eğer: "Kelamcılardan her fırka kendi itikâdının hak (doğru) olduğuna, muhâlifin ise dalâlet ve hevây-ı nefis üzerinde olduğuna inanır. Hadisçiler de kendi mezhepleri (nin hak olduğu) hususunda böyledirler. Hadisçiler hak üzre (doğru yolda) olduklarını kat'î bir şekilde nasıl bildiler?" derlerse, onlara şöyle cevap verilir:

"Muhakkak ki Kelam ehli (Ehlu'l-Makâlât) her ne kadar ihtilâf içerisinde olsalar ve onlardan her bir sınıf, hakk'ın kendisinin iddia ettiği görüşte olduğunu söylüyor ise de , yine de hepsi, Allahın kitab'ına sarılıp, Rasulullahın sünnet'ine yapışan kimsenin, (hakkın) nûr(u) ile aydınlanmış, rüşd (doğruluk) kapısını açmış ve hakkı tam yerinde aramış olacağı üzerinde ihtilafları olmayıp, bu hususta müttefiktirler.

Hadisçileri bu yolda yürümekten ancak zâlimler alakoyabilir.Çünkü onlar dinî hususların hiçbirini için,ne istihsâna,ne kıyâs ve nazara (akli muhake-me),ne geçmişlerin felsefe kitaplarına ve ne de sonrakî Kelamcılara hiçbirşey havâle etmezler.

Eğer, yalan ve birbirini nakzeden rivayetleri nakletmelerinden dolayı Hadisçilere hata nisbet edilirse, onlara denir ki:

Uydurma, hatalı (yanlış) ve zayıf rivayetlere gelince, sana anlattığım gibi, bunlara karşı ikazda bulunmuşlardır

Birbirini nakzeden çelişkili rivayetlere gelince;Bu tenakuzdan kurtulmanın yolunu sana haber vereceğiz,bilmediğin ve görüşünün yetmeyip kısır kaldığı şeylere senin dikkatini çekeceğiz.

İtimâd Allahadır.Yardım istenecek olan da O'dur."..

**KELAMCILARIN İDDİALARINA GÖRE:
ÇELİŞİK ,ALLAHIN KİTABINA (KUR'AN'A)
MUHÂLİF OLAN VE NAZAR (Aklî muhake-
me ve düşüncenin) VE AKLIN DELİLLERİ-
NİN REDDETTEĞİ HADİSLER !...**

**1-BU CÜMLEDEN OLARAK,ALLAHU
TAÂLÂNIN KİTABINA MUHÂLİF (AYKIRI) OLDU-
ĞUNU SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...**

İDDİA:Siz Allahu taâlânın,Âdem'in (A.S)sırtını sıvazladığını,ve sırtından Kıyamete kadar meydana gelecek olan ve güneş ışığının hüzmesinde görülen toz zerrelere gibi sayısız zürriyetini çıkardığını,"**Ben sizin Rabbiniz değilmiyim?"**diyerek onları kendi nefisleri üzerine şahid kıldığını ve onların da"**Evet (sen bizim Rabbimizsin..)** dediğini (1) rivâyet ettiniz.Bu ise Cenâb-ı Hakkın"**Hatırla ki,Rabbin,Âdem oğullarının sulblerinden zürriyyetlerini çıkarıp da onları nefislerine karşı Şahit tutarak:" - Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye buyuduğu vakit onlar da :"-Evet, Rabbimizsin, şâhid olduk."**demişlerdi." (7.el-A'râf:172)kavl-i şerifine muhâlifdir.Çünkü hadis,Cenâb-ı Hakkın,Âdemin zürriyetini,onun (Âdemin) sırtından(sulbünden) çıkardığını,Kur'an ise Âdem oğullarının sırtlarından aldığını haber veriyor.

CEVAB:Biz deriz ki,bu iş onların sandığı gibi değildir.Bilakis her iki mana-Allahın lütfu sayesinde-müttefikdir,ve her ikisi de doğrudur.Çünkü Kur'anın mücmel ve özet olarak gelen cümlelerini hadis ve sünnet açıklar.

Görmüyor musun ki Allah,hadiste vârid olduğu üzere Âdem'in (A.S) sırtını sıvazlayıp,ondan,Kıyamete

(1) HAN: 1/ 272; 6/ 441; 5/ 239,kır.HAN: 3/ 127; 5/ 135.

kadar olacak ve toz zerrelere gibi sayısız olan zürriyetini çıkarmıştır ki, bu zürriyetin içersinde tâ Kıyamete kadar meydana gelecek olan çocukları ve çocuklarının çocukları vardır. Bunların hepsinden ahid (söz) aldığı, ve nefislerine karşı onları şahid kıldığı zaman, bütün Âdem oğullarından, onların sırtlarından zürriyetlerini almış ve nefislerini şahid tutmuş olur.

Cenâb-ı Hakkın "**Gerçekten ilk defa sizi (ruh-larınızı) yarattık, sonra size şekil verdik ve sonra da meleklerle: "-Âdeme secde edin...!" "dedik"** (7. el-A'râf: 11) âyeti de buna benzer. Burada Allah, meleklerle söylemiş olduğu "Âdeme secde edin" sözünü, "..sizi yarattık" ve "..size şekil verdik" sözlerinden sonra söylemiştir. Şüphe yok ki Allah "..sizi yarattık" ve "..size şekil verdik" kavli-i celili ile, Âdemi yarattığını ve ona şekil verdiğini, sonra da meleklerle "Âdeme secde edin" dediğini kasetmiştir, ve bu da caizdir. Çünkü Âdemi yarattığı zaman, bizi de onun sulbünde yaratmış ve bizi dilediği şekilde hazırlamış ve bu şekilde Âdemi yaratmakla, bizi yaratmış oldu. Çünkü biz hepimiz Âdemdeniz.

Bunun misali şuna benzer: Ben bir adama bir dişi, bir de erkek iki koyun veririm ve ona: "-Sana pekçok davar bağışladım." derim. Burada benim maksadım, "Ben sana bu iki koyunu bağışlamakla, bunların yavru olmasından hâsıl olacak pekçok davarı bağışlamış oldum." demektir.

Ömer b. Abdilaziz (-101) (2), recezci şâir Dukeyn'e (3) bin dirhem bağışlamış, o da bu parayla bir kaç deve satın almıştı. Allahu Taâla da ona bereket ihsan etti, develer artıp çoğaldı.

Dukeyn, "-Bunlar Ömer b. Abdilaziz'in bağışlarıdır." derdi. Halbuki o hayvanların hepsini ona, Ömer

(2) Bkz. s. 160 (ve dipnot).

(3) Dukeyn b. Racâ . Şâir (Bkz.: eş-Şî'r: 143, Mısır 1322 tab'ı)

b.Abdilaziz vermemiştir. O, sadece hayvanların ana ve babalarını vermişti. Dukeyn de, çoğalan bu hayvanları Ömer b.Abdilaziz'e nisbet etmiştir. Çünkü onların hepsi de, bağışladığı hayvanların yavrularıydı

Buna benzeyen diğer bir söz de el-Abbas b.Abdil-muttalib'in (4) Rasûlulah hakkındaki şu sözüdür. (Şiir:)

"..ondan önce sen, gölgeler altında ve yapraklar la örtünülen emanet yerinde de pâk idin."

Demek istiyor ki: Sen, Cennetin gölgelerinde pâk idin. "...emânet yerinde" yani "Âdeme Cennette emanet (geçici) olarak verilen yerde" ... "...yaprakla örtünülen yer." yani, Âdem ve Havvâ (A.M.S)'nın, Cennet yaprakları ile örtündükleri yerde.. " demektir ve bundan Peygamberimizin o zaman Âdem'in (A.S) sulbünde pâk olduğunu kasdetmektedir.

Sonra devam ederek şöyle demiştir.

"Sonra insan olmayan yerlere indin. Halbuki daha henüz, ne rahimde asılı bir et parçası ne de bir çiğnem et parçası değildin."

Demek istiyor ki: Âdem (A.S) yeryüzüne indi, sen de onun sulbünde yeryüzüne indin ve sen o zaman ne bir insan idin, ne bir çiğnem et parçası, ne de rahimde asılı bir et parçası.."

Sonra şöyle dedi:

"Bilâkis bir nutfeye idin ve Nesr (5) ve ona tapanlar sulara gark olurken sen gemiye binmiştin." Yani: Sen, Nûh (A.S) gemiye bindiğinde, onun sulbünde nutfeye idin ."

Devam ederek şöyle dedi:

"Sulblerden rahimlere naklonursun; Bir âlem (nesil) kaybolup gittiği zaman, yeni bir nesil ortaya çıkar."

(4) Hz. Peygamber'in amcası .(M).

(5) en-Nesr: Nûh'un (A.S) kavminin putlarından biri,

Yani:"Rasûlullah sulblerde ve rahimlerde intikal ediyordu."demek istiyor.

(el-Abbas),Rasûlullahı daha yaratılmamış iken,pâk olarak nitelemiş, yeryüzüne indirmiş ve gemiye bindirmiştir.Bundan maksadı ise,Rasûlullahın,kendilerinin sulblerinden geldiği babaları ve ecdâdıdır.

2-MÜTENAKIZ (ÇELİŞİK)İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın (S.A.V) "**Gerek küçük, gerek büyük hâcetinizi giderirken kibleye dönmeyiniz.**" (6) dediğini rivayet ettiniz.Bir de İsâ b.Yûnus'dan,o da Ebû Avâne'den,o da Hâlid el-Hazzâ'dan o da Arrâk b.Mâlik'den,o daÂişe'den (R.A)onun "**Rasulullah (S.A.V),bir kısım insanların,küçük ve büyük hacet için kibleye dönülmesini hoş karşılamadıkları söylenince,Rasulullah (S.A.V) kendi helâ'sının kibleye döndürülmesini emretti.**"(7) dediğini rivayet ettiniz.Bu ise önceki rivayetinizin tersinedir.

CEVAB:Biz deriz ki: ikinci hadisin nesholunmuş olması mümkündür.Çünkü emir ve nehiyle ilgilidir.O halde niçin onlar bu iki hadisin mânâsını kavrayamadıkları zaman bunlardan birinin nâsih diğeri-nin mensuh olabileceğini düşünmediler?

Bize göre bunlar ne nâsih ne de mensûhturlar.Fakat herbir hadisin kullanılacağı yer vardır.

Büyük ve küçük hâcet'in defî esnasında kibleye dönülmesi câiz olmayan yerler sahrâlar ve açık arazi.

(6)BUH:4 /12,14;HAN: 3 / 12; 5 / 300.

(7)BUH:4/ 11.

lerdir.(Birinci hadiste zikri geçenler)yolculukları esnasında namaz için bineklerinden indikleri zaman,bir kısmı namaz için kibleye dönmüş, diğer bir kısmı ise hâcetini gidermek için kibleye dönmüşlerdi.Rasulullah da namazı tenzihen ve kibleye ikrâmen ne küçük ve ne de büyük hâcet esnasında kibleye dönmemelerini onlara emretti.Bazıları kibleye dönmeyen evlerde ve çukur helâlarda da mekruh olduğunu zannettiler.Rasulullah da helâsının kibleye döndürülmesini emretti ve böylece evlerde,pisliklerin örtüldüğü çukur yerlerde ve namaz câiz olmayan,boş yerlerde kibleye dönmeyenin mekruh olmadığını onlara öğretmek istedi.

3-MÜTENAKIZ İKİ HADİS...

İDDİÂ: Vekî'den,o el-A'meş'den,o da Ebu Sâlih'den, o da Ebû Hurayra'dan o da Rasulullah'tan (S.A.V) onun :"**Birinizin ayakkabısının tasmaşı koptuğu zaman,tek ayakkabı ile yürümesin."** (8) dediğini ve sonra da:

Mindel'den,o Leys'den,o da Abdurrahman b.el-Kâsım'dan,o da babasından,o da Âişe'den (R.A).onun "**Bazan Rasulullahın ayakkabısının tasmaşı kopardı da onu tamir ettirene kadar tek ayakkabı ile yürürdü."** (9) dediğini rivayet ettiniz.Bu hadis bir öncekinin tersidir.

CEVAB:Biz deriz ki: Elhamdulillah burada herhangi bir terslik yoktur.Çünkü bir kimsenin ayakkabısının tasmaşı koparsa,ya o ayakkabıyı atar veya eline alır ve onu tamir edinceye kadar tek ayakkabı ile yürür.

(8)BUH: 77 /40;HAN: 1/ 321;TİR: 4 / 242.

(9)TİR: 25 / 36 (4/ 244).

İki ayakkabı,iki mest ve diğer,ikili olarak kullanılan elbiselerde,bunlardan birinin kullanılıp diğerinin kullanılmaması çirkin ve hoş karşılanmayan bir harekettir.

Kezâ ridâ (abâ,cübbe gibi üste giyilen elbise)'nın sadece bir omuza atılıp,diğer omuzun açık bırakılması da çirkindir.Fakat bir kimsenin tasmaı kopabilir ve onu tamir ettirene kadar bu halde,bir iki veya üç adım atabilir.Elbette bu,ne çirkindir ve ne de kötü görülen bir harekettir.

Az'ın hükmü,pekçok yerde,çok'un hükmüne muhalif olabilir.Görmüyor musun,namaz kılan bir kimsenin rûkû halinde iken önündeki boş saffa doğru bir-iki veya daha çok adım atması câizdir de,yine rûkû halinde olduğu halde,yüz veya iki yüz zira'(arşın)yürümesi câiz değildir...

Keza ndâ'sı düşünce onu omuzlarına atıvermesi (namazda)câizdir de,namazda elbisesini toplaması veya uzunca bir iş yapması câiz değildir.

Yine bir kimse namazda tebessüm ederse namazı bozulmaz.Fakat kahkaha ile gülerse namazı bozulur.

4-MÜTENAKİZ (ÇELİŞİK) İKİ HADİS ...

İDDİÂ:Hz.Âişe (R.A) "**Rasulullah (S.A.V) asla ayakta bevletmedi**" (10) dediğini, sonra da Huzeyfe'den (R.A) "**Rasulullah'ın (S.A.V) ayakta bevlettığını**" (11) rivayet ettiniz.Bu ise evvelki hadisin tersidir.

CEVAB:Biz deriz ki,burada-Elhamdülillâh-herhangi bir aykırılık yoktur.

(10)HAN: 4 / 196; 6 / 136,192, 213.

(11)BUH:4 / 60,62; HAN: 4 / 246; 5 / 382, 394.

Rasûlullah,evinde ve Hz.Âişe'nin de bulunduğu yerde aslâ ayakta bevletmemiştir.Fakat balçık,sulu çamur veya pislik sebebiyle oturmak mümkün olmayan yerlerde ayakta bevletmiştir.Nitekim Huzeyfe'nin Rasûlullahı ayakta bevlederken gördüğü yer,birilerinin çöplüğü(mezbeleliği) idi.Orada ne oturmak,ve ne de düzgün bir şekilde durmak mümkün değildi.

Üstelik zarûretin hükmü,iradeye bağlı olanın hükmünün hılâfına (aksine) dır.

EBÛ MUHAMMED: Bana Muhammed b. Ziyad ez-Ziyâdî tahdis etti,(ve) dedi:bize İsâ b.Yunus haber verdi (ve) dedi:bize el-A'meş,Ebû Vâil'den,o da Huzeyfe'den (R.A) haber verdi.(Huzeyfe şöyle) dedi: "Rasûlullahı gördüm.Bir kavmin çöplüğüne (subâta) geldi ve ayakta bevletti.Ben uzaklaşmak için geri gittim,bana:"-Yaklaş" dedi.Ben de ona yaklaştım ve arkasında durdum.Rasûlullah (S.A.V) abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti."...

es-Subâta,mezbele,yani çöplük demektir.el-Kusâha ve el-Kumâme de çöplük demektir.

5-KUR'ÂNA MUHÂLİF (AYKIRI) ZANNETTİKLERİ BİR HADİS...

İDDİÂ:Sufyân b.Uyeyne'den,o ez-Zuhrî'den,o da Ubeydullah b.Abdillah b.Utbe'den o da Ebû Hurayra,Zeyd b.Hâlid (R.A) ve Şibl'den,rivayet ettiniz ki"**Bir adam kalktı ve Rasûlullahı (S.A.V) dedi ki: "- Yâ Rasûlallah! Allah için,aramızda Allahın kitâbı ile hükmetmeni istiyorum."** Sonra hasmı kalktı-Bu diğerinden daha zeki idi-ve:"-Doğru söyledi,aramızda Allah'ın kitab ile hükmet,yalnız bana müsaade et"dedi.

Rasûlullah:"-Söyle"dedi

Adam:Benim oğlum,bu adamın yanında işçi

idi.Onun karısı ile zina etti.Ben de ondan,yüz koyun ve bir köle mukâbilinde oğlumu serbest bırakmasını istedim.Sonra ilim ehlinde olanlara sordum,bana,"oğluna yüz değnek ve bir sene sürgün cezası,bu adamın karısına ise recm cezası gerekeceğini" söylediler,dedi.

Rasûlullah:Nefsimi elinde bulunduran Allah'a andolsun ki,ikinizin arasında Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim:Yüz koyun ve köle sana iade edilmiştir.Senin oğluna yüz değnek ve bir sene sürgün cezası, bu adamın karısına ise recm cezası! Yâ Uneys,bu adamın karısına git,eğer suçunu itiraf ederse onu recmet,dedi.Uneys gitti,kadın suçunu itiraf etti,o da onu recmetti" (12).

EBÛ MUHAMMED:Bunu bana Muhammed b. Ubeyd,İbnu Uyeyne'den bu şekilde tahdis etti.

Bu hadis Allah azze ve celle'nin Kitabına muhaliftir.Çünkü adam,ondan aralarında Allah Taâlâ' nın Kitab'ı ile hükmetmesini istedi.O da adama:Nefsimi elinde bulunduran Allah'a andolsun ki,ikinizin arasında Allah'ın kitab'ı ile hükmedeceğim,dedi.Sonra da recm ve sürgün cezaları ile hükmetti.Halbuki Kur'an'da ne recm, ne de sürgün cezalarının ismi geçmemektedir.Ya bu hadis asılsızdır,ya da,şayet doğru ise o zaman Allah'ın kitabından recim ve sürgün ekilmiş demektir.

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullah (S.A.V) buradaki "...ikinizin arasında Allahın Kitabı ile hükmedeceğim" sözünü ile Kur'an'ı kasdetmemiştir.O sadece "ikinizin arasında Allahu taâlânın hükmü ile hükmedeceğim" demek istemiştir.

Kitap(yazı) kelimesi çeşitli manalarda kullanılır.

Bu manalardan birisi,Allah azze ve cel le'nin"...bunlar,üzerinize Allah yazısı olarak ha ramdır.Haram kılınanların dışında kalanlar size helal kılındı. " (4.en-Nisâ:24) ayetinde de olduğu gibi hüküm ve farz demektir. "... Allah'ın yazısı olarak " demek, Allah'ın sizin üzerinize farzı olarak demektir.

Yine Allah "... size kısas yazıldı " (2,el-Bakara, 178) buyurmuştur. Yani size farz kılındı, demektir.

"Ey Rabbimiz, üzerimize şu savaşı niye yazdın..." dediler. (4.en-Nisa, 77) ayeti,"...niye farz kıldın"demektir.

Keza "Tevratta İsrail oğulları üzerine şunu yazdık:Cana can." (5.el-Mâide:45) buyurmuştur.Yani "...şunu hükmettik ve farz kıldık" demektir.

en-Nâbiğatu'l-Ca'dî'de şöyle demiştir:

"Velâ bağları,bizim (şerefli) soyumuzu lekeledi.Siz de (zâten)lekeliydiniz.Fakat yazdığı zaman Allah böyle dememişti."

Yani:Akrabalık bağları,bizim soylu şerefimizi lekeledi.Hükümde bulunuyorken Allah bunu vâcib kılmış değildir."demektir.

6-İCMÂ'IN İPTAL ETTİĞİ (Hükümünü bozduğu) BİR HADİS..

İDDİÂ:ez-Zuhri'den,o Urve'den,o da Âişe'den (R.A):Kadının biri insanlardan emanet olarak mücevher ve süs eşyası alır,sonra da onları satardı.Bu husus Rasulullah'a haber verildi.O da,kadının elinin kesilmesini emretti.(13) diye rivayet ettiniz.

Halbuki insanlar (14),kendisine emanet edilen kimse olduğu için,emanet alanın elinin kesilmeyeceği üzerinde icma etmişlerdir.

(14)"Halbuki insanlar emanet alanın elinin kesilmeyeceğinde icma ettiler" sözündeki "insanlar" dan kastedilenin" cumhûr(çoğunluk) ulemâ" olduğu açıktır.Aksi takdirde İmâm Ahmed,İshâk ,Zufer ve Zahiriler emaneti inkâr edenin elinin kesileceğine kail olmuşlardır.İbn-i Hazm da onları desteklemiştir.

Cumhur'un (çoğunluk) delili,emaneti inkâr edene hırsız denilmesinin doğru olmadığıdır.Mamafih inkarın,,hırsızlık kelimesinin şumûlüne dahil olduğu varid olmuştur.Çünkü o (emanet alan) ve hırsız ,her ikisinden de korunmak mümkün değildir.Zorla alan veya kapıp kaçan ise böyle değildir.İbnu'l-Kayyum da böyle söylemektedir.

Cumhur ise,Sahîhayn ve gayrısında,kadının hırsızlığının sarahatle zikredildiği ve Hâkim ve diğerlerinin rivayetinde de,kadının mücevher çaldığı,bu sebeple elinin kesildiği varid olmuştur,diyerek buna cevap vermişlerdir.İnkârın zikredilmesi,sadece kadının halini tarifetmek ve bu vasıf ile meşhur olduğunu bildirmek içindir.Ve elinin kesilmesi de hırsızlıktan dolaydır.

Buna,"Rasûlullah (S.A.V) bu inkârı,hırsızlık menzilesine indirdi (ve bu yüzden kadının elini kestirdi) diye cevap vermek mümkündür.O zaman bu,"Emaneti inkâr edene,hırsız denilmesi doğrudur" diyenlere delil teşkil eder.

Âşikârdır ki,hadisinin zahiri,kadının elinin emaneti inkâr sebebiyle kesilmesidir.

Bu kadının bazı rivayetlerde hırsızlıkla nitelendirilmesine münafi değildir.Çünkü emaneti inkâr edene hırsız denmesi doğrudur.Doğru olan da emaneti inkâr edenin elinin kesilmesidir.Ve bu durum elin kesilebilmesi için çalınan şeyin koruma altında olmasını şart koşan delilleri tahsis edip sınırlandırmaktadır.Bunun gerekçesi de şudur: Emanet almak,insanlar arasında zaruri bir ihtiyaçtır.Eğer emanet veren,emanet alanın emaneti inkâr edince elinin kesilmeyeceğini bilirse,bu,emanet verme kapısının kapanmasına varır.Bu ise meşru olanı tersidir.

Neylu'l-evtâr (7/ 44- 45) dan hulâsa olarak,(Dimeşk nüshasından).

CEVAB:Biz deriz ki bu hadis,şüphesiz sahihtir.Şu kadar var ki bir hükmü gerektirmez.Çünkü hadiste "Rasulullah kadının elini kes(tir)di" denmemiş, sadece "...kadının elinin kesilmesini emretti"denilmiştir.Rasûlullahın emredip de,emrettiği şeyi yapmaması bazan câizdir.İmamlar (devlet başkanları) da bazan,cezânın tatbik edilmesini istediğinden değil de tahzir ve korkutma için böyle emirler verebilir.

Bunun benzeri,el-Hasen'in,Semura b.Cun-dub'dan (R.A) rivayet ettiği hadistir ki,Rasûlullah (S.A.V) şöyle demiştir:"Kim kölesini öldürürse,biz de onu öldürürüz.Kim kölesinin bir uzvunu keserse biz de onunkini keseriz."(15)

Ulemânın hepsi de,bir kişinin kölesine karşılık öldürülmeyeceği (16) ve kölesini öldürdüğü için ona kısas tatbik edilmeyeceği görüşündedirler. Onlar ancak,başkasının kölesini öldürenin durumu hakkında ihtilaf etmişlerdir. (17)

Rasûlullah (S.A.V) köle sahiplerini,kölelerini öldürmekten veya uzuvlarını kesip onlara işkence etmekten sakındırıp korkutmak istemiştir.Yoksa o cezayı gerçekten tatbik etmeyi kasdetmemiştir.

Bir hüküm ifade edilebilmesi için hadiste:"..kölesine karşılık adamı öldürdü veya kölesine karşılık ona kısas tatbik etti" denilmesi gerekir.Fakat Rasûlullahın (S.A.V).""...kim şunu yaparsa,biz de ona şunu yaparız"demesi,şüphesiz bu, bir tahzir ve korkutmadır.

Kezâ"**Kim içki içerse ona sopa vurun.Tekrar içerse yine sopa vurun.Tekrar içerse yine sopa vurun.Eğer tekrar içerse,onu öldürün**"(18) hadisi de böyledir ve sadece içki içeni,tekrar o işi işlemesin diye korkutmaktan ibarettir.

(15) HAN: 5 / 11, 12, 18, 19.

(16)EBÛ DÂVUD:38/7, MUVATTA: 43 / 3,kırş. HAN:5/19.

(17)TIR: 14/ 18 (4/ 26).

(18) HAN: 2/ 136,166,191,211,214; 4 / 93,95.

Nitekim,dördüncü defa içki içtiğinde adam kendisine getirilince Rasûlullahın onu öldürmeyerek,sadece sopa vurdurması (19) da bunu gösterir.

Ebû Hurayra'nın Rasûlullahtan rivayet ettiği "**Allah kime sevap vermeyi vâdetmişse,Allah o kimseye muamelesinde muhayyerdir (dilerse affeder,dilerse azab eder)** (20) hadisine binaen ,biz (Hadislerde geçen) bütün tehdid ifadeleri hakkında,deriz ki:Bu tehdidlerin yerine getirilmesi de caizdir,getirilmemesi del!...

7-AKLÎ DELİLLERİN VE DÜŞÜNCENİN (Nazar) REDDETTİĞİNİ SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS....

İDDİÂ:Siz ez-Zuhrî'den,o Ebû Seleme'den,o da Ebû Hurayra'dan ,o da Rasûlullahtan,onun (S.A.V)"**Ben şüphe etmeğe babam (dedem)İbrahim'den (A.S) daha layığım.(21) Allah Lût'a (A.S) rahmet etsin,bulabilseydi "rükn-ü şedid" e (kuvvetli bir dayanağa) sığınacaktı (22).Eğer Yusufun (A.S) çağırıldığı şeye davet edilseydim kabul ederdim.(23)"**dediğini rivayet ettiniz.Bu ise İbrahim'e (A.S),Lût'a (A.S) ve kendi şahsına hakâret etmek demektir.

CEVAB:Biz deriz ki-Allahın lütfu sayesinde-bu hadiste,onların dediği şeylerin hiçbiri mevcut değildir.

Rasûlullahın "Ben şüphe etmeğe babam İbrahim'den (A.S) daha layığım" demesine gelince,bu "**Bir vakit İbrahim şöyle demişti:"-Ey Rabbim,ölüleri nasıl diriltirsin?bana göster."**Allah"-Ölüyü diriltti

(19) BUH: 86 / 4, krş.HAN: 1/ 125,130.

(20) Krş.HAN: 5/ 325..

(21) BUH: 60/ 11.

(22) BUH: 60 / 11,19,HAN: 2 / 326,332,350.

(23) BUH: 60 / 11.

ğime inanmadın mı?"buyurdu.İbrahim:"Evet inandım,fakat kalbim tam yatışsın diye sordum"dedi" (2.el-Bakara:260) âyeti nazil olunca,bu âyeti duyan bazı kimselerin,"İbrahim (A.S) şüpheyeye düştü,fakat bizim Peygamberimiz şüpheyeye düşmedi"demeleri üzerine söylemiştir.

Rasûlullah da tevazuundan ve İbrahim'i (A.S) kendinden üstün tutarak "Ben şüphe etmeğe,babam İbrâhim'den daha layığım"demiştir.Yani bu sözüyle "Biz ondan daha aşağı derecede olduğumuz halde şüpheyeye düşmedik,o nasıl şüphe eder?"demek istemiştir.

İbrahim'in (A.S)"...fakat kalbim tam yatışsın diye.." demesinin manası ise,yani "..(ölünün diriltilmesi-ni)yakinen görüp mutmain olmam için.."demektir.Yakin de iki türdür.Bunlardan biri,işitme sûretiyle,diğeri de görmek suretiyle elde edilen yakindir.Görme yoluyla olan yakîn,bu iki yakînin en kuvvetli olanıdır.Bu sebepten Rasûlullah,Mûsâ'nın (A.S) kavminin buzağıya tapmalarından bahsedilince "**Haber verilen şey,gözle görülen gibi olmaz.**"(24) demiştir.

EBÛ MUHAMMED:(Rasûlullahın bu sözünün manası şudur:) Allah (C.C) Mûsâ'ya (A.S) kavminin buzağıya taptığını haber verdiği zaman,Mûsâ elindeki levhaları atmadı.Fakat.bizzat gözüyle onların buzağıya taptıklarını görünce,kızıp öfkelen-di,levhaları attı ve levhalar parçalanıp dağıldı.

Keza mü'minler,Kıyamet,Ba's (dirilme) ,Cennet,Cehennem.,bütün bunların hepsinin hak olduğuna yakinen inanırlar.Kıyamet günü ise-Kıyameti görüp müşahade ettiklerinde- onların yakınleri daha kuvvetli olacaktır.

İşte İbrahim (A.S) de iki çeşit yakînin en kuvvetlisi olan görme sûretiyle, kalbinin itminana kavuş m

sını arzu etmiştir.

Rasûlullahın (S.A.V) "Allah Lût'a (A.S) rahmet etsin,bulabilseydi bir rûkn-ü şedid'e (kuvvetli bir dayanağa) sığınacaktı" sözüne gelince:Burada Rasûlullah,Lût'un (A.S) kavmine söylediği **"Keşke size karşı bir kuvvetim olsa, yahut kuvvetli bir dayanağa (sağlam bir topluluğa) dayansam (sığınsam) "** (11.Hûd: 80) sözünü kasdetmekte, göğsünün daraldığı,kavminin yaptığı kötülüğe karşı sabrının taşıdığı o zamanda,Lût'un (A.S) yanlışlık yaptığını kastetmektedir.Halbuki Lût (A.S) bu sözü söylediği anda,en kuvvetli rûkn (=dayanak) olan Allaha sığınmakta,ona dayanmaktaydı.

(Hadis imamları),"Allah,Lût'tan sonra gönderdiği bütün Peygamberleri,kendi kavmi içersinden kendisine yardımcı olan ve koruyan bir gurupla birlikte göndermiştir." demişlerdir.

Rasûlullahın(S.A.V) "Yusuf'un çağrıldığı şeye çağrılıydım,elbette (hemen) icâbet ederdim" sözüne gelince:Yâni Yusuf (A.S),uzun bir sıkıntı çektikten sonra hapisten çıkması istendiğinde,gelen elçiye "Efendine dön ve ellerini kesen kadınların hali nedir? diye sor" demiş ve o anda (hemen) hapisten çıkmamıştır.Allah (bu ayette)Yûsuf'un sabır ve teennisini göstermektedir.

Rasûlullah, "Onun yerinde ben olsam ve hapisten çıkmam istenseydi,hiç durmaz hemen çıkardım." demiştir.Bu sözü de,onun tevâzuundandır.Rasûlullah,Yusuf'un yerinde olsaydı ve hemen hapisten çıksaydı ,veya Yusuf (A.S) elçi ile beraber hapisten çıksaydı, bu hareket onlar için bir noksanlık veya günah teşkil etmezdi. Yusuf (A.S) hemen hapisten aceleyle çıkmamakla,Allahtan gelen meşakkatları ağır kabul etmediğini,fakat kendisinin sabır sahibi ve meşakkatlerin sevabını Allahtan bekleyen biri olduğunu ve bunun için hemen aceleyle hapisten çıkmadığını ifade etmek istemiştir.

8-GÖRÜLEN REALİTENİN YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS ...

İDDİÂ: Ebû Saîdî'l-Hudrî, Câbir b. Abdillâh ve Enes b. Mâlik 'ten (R.A) Rasûlullahın (S.A.V) yüzüncü seneden bahsederek "**Muhakkak ki o gün yeryüzünde, nefes alan hiçbir insan kalmayacak**" (25) dediğini rivayet ettiniz. Bu ise bâtıldır. Gören gözlere âşikardır ki biz üçyüzüncü seneye girdiğimiz halde (26) insanlar (ölmek şöyle dursun) eskisinden daha çokturlar.

CEVAB: Biz deriz ki, bu ya unuttukları veya Rasûlullah bunu alçak sesle söylediği ve onlar da bunu duymadığı için, râvîlerin bir kelimeyi düşürdüğü bir hadistir.

Bize kalırsa-hattâ böyle olduğundan şüphemiz de yok-Rasûlullah "Yeryüzünde o gün(o zaman) sizden hayatta kimse kalmayacak" demiştir. (*) Yani burada, bu sözün söylendiği yerde hazır bulunanları veya Ashâbın hepsini kasdetmiştir. Râvî de " ..sizden" kelimesini düşürmüştür.

Bu, İbnu Mes'ud'un (R.A) "Cin gecesi" hakkında söylediği "O gece ben hariç, bizden kimse bulunmadı" sözüne benzer. Râvî, burada da "ben hariç" sözünü düşürmüştür.

Benim söylediklerimi doğrulayan diğer bir husus şudur: Ebû Kudeyne, Mutarriften, o da el-Minhâl b. Amr'dan rivayet etti ki: Hz. Ali (R.A) İbnu Mes'ud'a:

(25) HAN:3 /322,345,384.

(26) Bu kitabın Fransızca mütercimi, burada ,eserin (256- 270 / 869-883) yılları arasında yazıldığını hatırlatmaktadır. (M)

"Sen insanlara fetva mı veriyorsun?" dedi. O da "Evet , ve onlara,sonradan gelenlerin (âkibetlerinin)tehlikeli olduğunu bildiriyorum."dedi.Ali:"Bana söyler misin,sen bunu Rasûlullahtan işittin mi?dedi.İbnu Mes'ud:"**Rasûlullahı "Yüzüncü sene geldiğinde, yeryüzünde göz açıp kapayan birtek kimse kalmaz " derken işittim"**dedi.

Ali (R.A) "Çukura isabet edemedin (hata ettin)!Rasûlullah bunu sadece,o gün orada bulunanlar için söyledi.Recâ"(27) da yüz senesinden sonra olmayacak mıdır? (28) dedi.

Buna benzeyen ve içinde hatâ vukû bulan diğer bir hadis de,Muhammed b. Hâlid b. Hıdâş'ın bana tahdis ettiği hadistir.(Muhammed b. Halid şöyle) dedi:Bana,babam,Hammâd b.Zeyd'den,o Eyyûb'dan,o da el-Hasen'den,o da Sahr b. Kudâmetu'l-Ukaylî'den (R.A) haber verdi.(Sahr):"**Rasûlullah,"Yüz senesinden sonra doğanların Allah nazarında bir kıymeti (ehemmiyeti) yoktur"** buyurdu"demiştir.

Eyyûb dedi ki;Sahr b.Kudâme (R.A) ile karşılaştım ve ona bu hadisi sordum. "Bu hadisi bilmiyorum."dedi.

EBU MUHAMMED:İşte içinde hata bulunan ve rivayetlerin birbirini tutmadığı hadis budur.

(27)Vâsıtıyye nüshasında bu kelime " er-Recâ" şeklindedir.Mânası da "İslâmın yayılması ve İslâmî fetihlerin tamamlanması yüz senesinden sonra değil midir?" şeklinde olsa gerektir.

Hidiviyye kütüphanesinde mevcut nüshada ise "Decal veya bolluk (=er-Rahâ)" (yüz senesinden sonra değil mi?) şeklindedir.Bu nüshaya göre şek râvidendir.Bu takdirde mânâ:"Deccal'ın çıkması veya refah ve bolluğun vukû bulması -ki bu ikisini Rasûlullah (S.A.V) haber vermiştir-yüz senesinden sonra değil mi?"şeklinde olur.Yani,sen nasıl olur da bütün insanların inkırâzını (yok olmasını) icabettiren bu hadisi duyduğunu iddia edersin? demek olur.Vallâhu a'lem-Musahhîh-

(28)Krş.HAN: 1/ 93,er-Rahâ için: HAN: 1/ 140, krş: HAN: 2/ 88,121,131.

9-DÜŞÜNCENİN (nazar) ve AKLÎ DELİLLERİN (huccetu'l-akl) REDDETTİĞİNİ SÖYLEDİK LERİ BİR HADİS...

İDDİÂ: Abdulaziz b.el-Muhtâr el-Ansârî'den, o da Abdullah ed-Dânâc'dan (29) rivayet ettiniz ki (ed-Dânâc şöyle) dedi: Ebû Seleme b.Abdirrahman'ı (22-94) (30) Basra mescidinde gördüm.el-Hasen (u'l-Basrî) (22-110) (31) geldi , onun yanına oturdu, ve ona Ebû Hurayra'dan, Rasûlullah'ın (S.A.V) "**Güneş ve Ay, kıyamet günü dürülüp sarılarak ateşe atılmış iki öküzdürler (32)** dedigini rivayet etti (*)

(29) Abdullah b.Feyrûz ed-Dânâc (Tehzibu't-Tehzib : 5 / 359 (M)

(30) Ebû Seleme b.Abdirrahman b.Avî ez-Zuhri, el-Medenî, Fakih, çok hadis rivayet ederdi. (Bkz.: Tehzibu't-Tehzib: 12/ 115; Tabakâtu'l-Huffaz: 23; Tabakâtu'l-fukahâ: 61) (M)

(31) Bkz.s.169 (ve dipnot)

(32) BÜH: 59 / 4 (Yani, sanki güneş ve ay mesholunup iki öküz haline getirilmiş gibidir. (İki öküz (=sevrân) kelimesi, (nevrân) olarak da rivayet edilmiştir. Bu "sevrân" kelimesinin yanlış yazılmasından meydana gelmiş bir hatadır.-en-Nihaye-)

(*) ,et-Taberî'nin İkrime'den naklen rivayetine göre İbn Abbas güneş ve ay'ın kıyamet günü âdetâ iki lgdiş öküz şeklinde getirilip Cehenneme atılacağını ileri süren Ubeyy b.Ka'b'e çok kızmış ve onu yalancılıkla suçlayarak şöyle demiştir: "Bu dediği Yahudiliğe ait birşeydir, onu İslam'a da sokmak istiyor. Allah kendine itaat edenlere azab etmeyecek kadar yüce ve ihsan sahibidir. Allahu Taâlâ'nın şu âyetini duymadın mı?" "Sürekli görevlerini yapan güneş ve ay'ı emrinize verdi" (14, İbrahim, 33) Burada onların sürekli olarak itaat halinde olduklarını kasetmektedir. O halde, O'na itaat eden iki kuluna, onları methettiği halde nasıl azab eder? Halbuki onlar devamlı itaat halindedirler! Bu yahudi âlimini , Allah kahretsin, âlimliği de yere batsın!" (et-Tâberî, Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulûk (Beyrut(?) , I, 65.)

el-Hasen :Güneş ve ay'ın günahı ne?" dedi.

Ebû Seleme:"Ben sana Rasûlûllahtan hadis rivâ-yet ediyorum...!dedi ve sustu.

(Dediler ki:) el-Hasen "Güneş ve ay'ın günahı ne-dir?"demekte haklı ve doğrudur.Ve el-Hasen 'in bu sö-zü,Ebû Seleme'yi veya Ebû Hurayra'yı reddetmekte-dir.

EBÛ MUHAMEMD:Biz deriz ki:Güneş ve ay,ate-şe sokulduklarında onunla azâb edilmiş olmazki "bu ikisinin günahı nedir?"denilsin.Bilakis ikisi de ateşte yaratılmışlardır ve böylece yine ateşe döndürülmüş ol-maktadırlar.

Rasulullah,Allahın kızgın ateşi (olan güneş)battığı zaman:"Eğer Allahın emrinden,onu (güne-şi)meneden birşey olmasaydı,yeryüzünde ne varsa hepsini helak ederdi"buyurmuştur. (33)

Yine,"Güneş gökte bir kasma (=derece) (34) yükselince,mutlaka ona Cehennem kapılarından bir kapı açılır.Tepeye dikildiği vakitte ise kapıların hepsi açılır." buyurmuştur.

Bu hadis de sana gösterir ki,güneşin sıcaklığı Cehennemın galeyana gelmesindendir.Bu sebeple Raslûllah (S.A.V) "(öğle) **namazını serinlikte kılı-nız.Çünkü sıcaklığın şiddeti Cehennemın galeyana gelmesindendir.**"(35) buyurmuştur.

Ateşten olan birşey tekrar ateşe döndürüldüğü zaman "Ona azab olunmuştur."denemez...

Ateş,devamlı dönen itaatkâr yörünge (ve geze-gen)ler,dopdolu deniz ve benzerleri gibi,belli bir iş

33) HAN: 2/ 207

(34) Kâmusta,kasme " basamak" demektir.Nihaye'de ise "derece" demektir.

(35)BUH: 9/9,HAN:2/ 229,266; 3/ 52.

gören varlıkların meydana getirdikleri etkilerden dolayı ne azab vaki olur ne de sevab. Bunun misali tıpkı Cenâb-ı Hakkın " **...artık o ateşten sakının ki, onun yakıtı insanlarla taşlardır.**" (2, el-Bakara :24) ayetini duyan bir adamın "Taşların günahı ne?" demesine benzer.

10-MÜTENAKİZ (Çelişik) OLDUĞUNU SÖYLE DİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın "Ne sirâyet vardır ne de uğrsuzluk !... (36) dediğini, bunun üzerine kendisine "Nukbe (37) devenin dudağında belirir, bu yüzden de bütün sürü uyuza yakalanır." denildiğini, onun da (S.A.V):"Peki ilk deveye hastalığı sirayet ettiren nedir? dediğini veya bu manada birşey söylediğini rivayet ettiniz.

Sonra da bunun aksine olarak" **Hastalıklı olan sakın sıhhatlilerin yanına sokulmasın...!(39), "Cüz-zamlıdan, arslandan kaçır gibi kaçın...! (40) ve Cüz-zamlı bir adam, müslüman olmak için biat etmeğe Rasulullah'a geldi. Bunun üzerine Rasûlullah ona kendisinin biatını kabul ettiğini bildirdi ve geri dönmesini emretti, kendisiyle görüşmesine izin vermedi."** ve "**Uğursuzluk; kadında, evde ve (binek) hayvanında olur**"(41) hadislerini rivayet ettiniz.

(36) BUH: 76 / 19,43 54, HAN: 1 / 174,180; 2 / 152

(37)en-Nukbe, uyuzun ilk açığan çıkan belirtileri demektir.

Çoğulu en-Nukab, gelir.-Musahhih-

(38) BUH: 76/ 23, 53; HAN: 1/ 269,2 / 24.

(39) BUH: 76 /53, 54; HAN: 2/ 406,434.

(40)BUH: 76/ 19; HAN: 2/ 443.

Bunların hepsi de birbirine aykırı olup,birbirine benzememektedir.

CEVAB:Biz deriz ki: Bu hadislerde herhangi bir ihtilaf (aykırılık)yoktur.O hadislerin herbirinin kendisine has yeri ve zamanı vardır. Herbirisini kendi yerine konulduğu zaman ihtilaf ortadan kalkar.

Sirâyet iki çeşittir:

● Birincisi:Cüzzamın sirayeti (bulaşması)dır.Zira cüzzamlı kimsenin kötü kokusu fazlalaşır,öyle ki,onunla uzun bir müdet oturan veya birlikte yemek yiyen kimse de hastalığa yakalanır...

Cüzzamlı kimsenin karısı da böyledir,kocasını ile birlikte tek örtü altında yatar ve böylece pislik ona da bulaşır ve muhtemelen o da cüzzama yakalanır.

Bunun gibi çccukları da çoğu zaman babalarına çekerler.

Kendisinde akciğer veremi,verem ve uyuz hastalığı bulunan kimse de böyledir.Doktorlar verem ve cüzzam hastaları ile beraber oturulmamasını emrederler.Fakat bununla ,sirayeti kasetmezler.Onlar bununla sadece kötü kokuyu kasdederler.Zira bu koku,uzun müddet koklayan kimseni hasta edebilir.

Halbuki uğur veya uğursuzluk inancından en uzak olan kimseler doktorlardır.

Devede olan nukbe yani yaş (irinli) uyuz da böyledir.Deve,hemcinsleriyle ihtilât eder ve yarasını diğer develere sürter,onların ağılına varır ve yarasından akan irin ile uyuzu oraya bulaştırır.Hayvanın palan'ının sürmesinden meydana gelen yara da buna benzer bir şekilde bulaşır.

İşte Rasûlullahın ." Hastalıklı olan,sağlam olanın yanına sokulmasın."derken kasdetmiş olduğu mana da budur.Hasta olanın sağlam ile karışmasını ve ona-uyuzdaki gibi- pislik ve kaşıntısını bulaştırmasını hoş karşılamamıştır.

Bazıları,bununla Rasûlullahın,deveye musallat

olan şeyin, (Allah'tan değil) hastalıklı birinden olduğuna inanıp da günaha girmemesini kastedtiğini zannetmişlerdir.

Bana kalırsa hadisi bu şekilde açıklamak mümkün değildir. Çünkü biz, benim anlattıklarımın doğru olduğunu gözlerimizle görmekteyiz.

● Sırâyetin diğer çeşidine gelince: O da vebânın sırayetidir. Vebâ bir yerde ortaya çıkar ve insan vebânın bulaşmasından korkarak oradan kaçarak gider.

EBÛ MUHAMMED: Bana Sehl b. Muhammed tahdis etti (ve) dedi: Bize el-Asmaî, Basralı birinden haber verdi ki: O adam vebâdan korkup kaçarken, bir eşeğe binerek ailesini Safevân'a (42) doğru götürdüğü sırada, kendisinin arkasından gelen bir deve sürücüsünün şunları söylediğini duymuş:

Allah'tan ne bir eşeğe binilip kaçılabilir,
ne de koşucu ve rüzgar gibi bir at üzerinde...
Ölüm takdir edilen zamanda gelir de,
Allah, gece yol alanın, sabah karşısında oluverir."

Rasûlullah: **"Bulunduğunuz beldede vebâ olursa, oradan çıkmayın...! ve "Bir beldede vebâ olursa oraya girmeyin...!"** (43) buyurmuştur.

"Vebâ bulunan bir beldeden çıkmayın" sözü ile sanki siz, Allahın kaderi (olan vebâ) dan kaçmakla, Alahtan kaçabileceğinizi sanıyorsunuz!..." demek istemiştir. (44)

(41) BUH: 56 / 47; 76 / 43; HAN: 1 / 174, 180; 2 / 8, 36, 85; 5 / 335, 338.

(42) Basra'da bir yer.

(43) BUH: 76 / 30; HAN: 4 / 177; 5 / 200.

(44) Bize göre Rasûlullah bu sözü, hastalığın yayılmasını önlemek maksadıyla söylemiştir. (M)

"Bir beldede vebâ olursa, oraya girmeyin" sözü ile de, vebâ olmayan beldedeki yeriniz, sizin için daha huzurlu ve yaşayışınıza daha elverişlidir.." demek istemiştir.

Bu cümleden olarak, kadın ve ev de, uğursuzlukla bilinir. Adamın başına, onun hoşuna gitmeyen bir şey veya bir musibet gelince adam, "(Ev veya kadın) uğursuzluğunu bana sirayet ettirdi (bulaştırdı)" der. Rasûlullahın, "sirayet yoktur" dediği sirayet (bulaşma) da işte budur.

Ebû Hurayranın Rasûlullahtan rivayet ettiği "Uğursuzluk ;kadında, evde ve (binek) hayvanında olur" (45) hadisine gelince; Bu, Ebû Hurayranın hata etmiş olabileceğini, onun Rasûlullahtan bir şey işittiğini fakat onu iyi anlayamadığını insanın aklına getiren bir hadistir.

EBÛ MUHAMMED: Bana Muhammed b. Yahyâ el-Kat'i tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdu'l-A'lâ, Saïd'den, o da Katâde'den o da Ebû Hassân el-A'rac'dan haber verdi ki: **İki adam Âişe (R.A) nin huzuruna girdiler ve ona, Ebû Hurayranın Rasûlullahtan "Uğursuzluk ancak kadında, evde ve hayvanda olur dediğini" rivayet ettiğini söylediler. Hz. Âişe (R.A) dehşetle (ve esefle): "Kur'anı indirene yemin ederim ki, bu hadis rivayet eden, Ebûl-Kâsım'a (Muhammed'e) (S.A.V) iftira etmiştir. "Rasûlullah sadece "Cabiliyye insanları, uğursuzluk hayvanda, kadında ve evde olur derlerdi." demiştir." dedi ve "Ne yeryüzünde, ne de sizlere bir musibet gelmez ki, biz onu yaratmazdan önce (o), bir kitapta yazılmış olmasın." (57.el-Hadîd:22) ayetini okudu."**

Bana Ahmed b. el-Halîl tahdis etti (ve) dedi: Bize Mûsâ b. Mes'ûd en-Nehdî, İkrime (b. Ammâr) dan, İls

hak'dan,İbnu Abdilllah b. ebî Talha'dan o da Enes b.Mâlik'den (r.a) haber verdi .(Enes) şöyle dedi:**Biz den bir adam,Peygamber'e (S.A.V) geldi ve "Yâ Rasûlallah,biz, bir eve taşındık,orada sayımız çoğaldı,mallarımız da arttı.Sonra başka bir eve taşındık,orada ise hem sayımız,hem de malımız azaldı"**dedi.Bunun üzerine Rasûlullah:"Orayı terkedin ve bırakın .O ev kötü (bir ev) dir."**buyurdu.**" (46)

EBÛ MUHAMMED:Ne bu hadis,birinci hadisi nakzeder,ne de birinci hadis,bu hadisi...

Rasûlullah onlara sadece o evden ayrılmalarını emretmiştir.Çünkü onlar,o evin hâvasını ağır bulmalarına ve başlarına gelen şeylere rağmen tedirgin ve sıkıntılı bir halde orada oturuyorlardı.Bu yüzden Rasûlullah onlara evi terketmelerini emretmiştir.

Şüphesiz insanların,kendilerine bir kötülüğü dokunan yerin-bu hususta her hangi bir sebep mevcud olmasa bile-ağırlığını hissetmeleri,Allahın onların tabîat ve mizaçlarında yaratmış olduğu bir şeydir.

Keza,kendisine iyiliği dokunan kimsenin-o kimsenin maksadı iyilik etmek olmasa bile-insana sevimli gelmesi; kötülüğü dokunan kimsenin-maksadı kötülük etmek olmasa bile-sevimsiz ve kötü gelmesi de Allahın insanlarda yaratmış olduğu bir şeydir.

Rasûlullah,nasıl olur da cibt(kehânet) kabilinden olan uğursuzluğa inanabilir...? Cahiliyye ehlinin bile pekçoğu ,uğursuzluğun mevcud olmadığı kanaatinde idiler ve onlar uğursuzluğa inanmayan kimseyi medhederlerdi.

Şâir (47) bir adamı medhederek şöyle demiştir:

"Korkak değildir.Yükünü sardığı zaman,
"Bugün bana vâk ve hâtım düşman oldu" der,
fakat uğursuzluğuna inanan bu adam, bu"şey
lerden (vâk ve hâtim'den) yüzçevirdiği za
man,(uğursuzluğuna inandığı şeye rağmen) yo
luna devam eder..."

EBÛ MUHAMMED:el-Husarîm, uğursuzluğa inanan kimsedir.Vâk,göçeğen kuşu,hâtım de karga demektir.

el-Murakkış (48) da (vâk ve hâtım hakkında)şöyle demiştir:

"Vâk ve hâtım'den dolayı hiç yolculuğa çıkmazken,yola çıkmış bulundum..."

Baktım ki uğursuz ile uğurlu, uğurlu ile uğursuz aynı imiş.

Onun gibi,bir kimse için ne devamlı uğur ne de uğursuzluk sözkonusudur."

Bize İshâk b. Râhûye tahdis etti. (ve) dedi :Bize Abdurrazzak,Ma'mer'den,o da İsmâil b.Umeyye'den

(47) Doğru olan bu şair'in er-Rakkâs el-Kelbi olduğudur.Bunu İbnu's-Sayrâfi söylemiştir.Şiirdeki ilk "..değildir.(=leyse)" nin zamiri,bu beytten önceki beytte kendisine hitab ettiği şahsa aiddir .Bu beyt şudur.

"Babam,yardım konusunda bir iyilik denizi olarak buldum ki, bu (meziyyeti) ona,koku şişesinden daha güzel bir şeref binâ etmiştir."

Burada kendisine hitab edilen kimse Mes'ud b.Bahr'dır.Hâtım,kara karga demektir.Onlara göre karga ayrılığa hükmedici olduğundan hâtım demişlerdir.Husarîm ise uğursuzluğa inanan kimse demektir.-Kâmus ve şerhinde böyle denmektedir-

(48)Bu beytler ,zikredildiği gibi el-Murakkış'a aiddir.Huzaz b.Levzân es-Sedûsî'ye aid olduğu da rivayet edilir.Bu beytlerin ilki:"Nazarlık takman,seni hayrı aramaktan menetmesin." ve sonu da:"İşte bunlar eskilerin Zebûrunda yazılmıştır."-Tâcu'l-Arus'dan-

haber verdi ki,Rasûlullah:"Üç şey vardır ki,hiçbir kimse onlardan kurtulamaz:Uğursuzluk,(sû-i) zan ve hasedlik..!buyurmuş, "Bunlardan kurtulmanın çaresi nedir?" diye sorulunca,"Bir şeyi uğursuz saydın mı o yüzden birşeyden geri dönme,sû-i an'da bulunduğun zaman onu araştırma,hased ettiğin zaman (o şeyi) arzu etme!"-bu veya buna benzer birşey söyledi-demiştir.

Bana Ebû Hâtim tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî,Saîd b.Müslim'den,o da babasından (49) onun (babasının) uğursuzluğa inanan bir kimseye şaştığını onu şiddetle ayıpladığını ve şöyle dediğini haber verdi:

"Ben bir tepede dururken,devenin birisi kaçtı (50).Ben onun izini takip ederken,Vâil oğulları kabile-sinden Hânî' b. Ubeyd'le karşılaştım.O hızla gidiyor ve şunları söylüyordu:

"ve şer,tepelerin üzerine sarılıp,sarmalanır.(**)

Sonra kabileden başka bir adamla karşılaştım,o ise:

"Eğer sen bizim üzerimize şakleri salarsan, onlar bizi (aslâ) bulamayacaktır."(*)

diyordu. Sonra,küçükken ateşe düşmüş ve ateşte yandığı için yüzü çirkinleşmiş ve şekli bozulmuş bir çocuğun yanına vardık.Ben çocuğa: "Sürüden kaçan bir deve (gördüğünü) hatırlıyormusun?" dedim...Bana:Burada bedevilerden buralı olanlar var,onlara bir

(49) Babası,Muslim b.Bânek'dir.İbnu Ömer'i işitmiştir.(et-Târihu'l-Kebîr: 7 / 256) (M)

(*)Bu tercüme Reisu'l-Kuttâb ve Es'ad efendi nüshalarına göredir.(M)

(**)Diğer bir nüshada : "...atılır."

(50)Burada kasdedilen kaçma,yalnız başına doğurmak için devenin uzaklaşmasıdır. (M)

bak (sor) dedi.Ben de baktım,bir de ne göreyim,deve onlarda ve yavrulmuş.Ben de onu ve yavrusunu aldım.

EBÛ MUHAMMED: el-Fârik,hâmîle olan ve arkadaşlarından ayrılan deveye denir.

Ikrima de (-150) (51) şöyle demiştir:İbnu Abbâs'ın (R.A) yanında oturuyorduk.Öterek bir kuş geçti .Oradakilerden bir adam:"Hayır olsun,.hayır olsun..!" dedi.İbnu Abbas da:"Ne hayır ne de şer...! Rasûlullah güzel isimleri (9) ve hayır ummayı (el-fe'lû's-sâlih) (53) severdi." dedi.

Bana er-Rakâşî tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi:İbnu Avn'a (66-151) (54):"Fe'l (hayır umma,uğur) nedir?diye sordum,bana:"Bir kim-senin ,hasta olduğu zaman kendisine "Yâ Sâlim" (55),dendiğini işitmesi;birşey aradığında da "Yâ Vâcid"(56) dendiğini duymasıdır." dedi.(?)

EBÛ MUHAMMED: Bu (anlatılan) da insanların yaratılış icabı hoşlandığı ve ünsiyyet duyduğu şeylerdir.Bu tıpkı onların âdetleri olan,selâmlaşırken birbirlerine selâmet dilemeleri,dilek ve temenni husûsunda mübalâğa etmeleri,hayırla müjdelemeleri gibidir.Keza "...âfiyette olasın,selâmette olasın"ve " hayırlı,bereketli sabahlar olsun" denilmesine benzer.İranlılar da:"Bin

(51)Bkz.s. 159 ve dipnot.

(52)Krş.BUH: 78 / 107, 108.

(53) el-fe'l,için krş,BUH: 76 / 43, 44, HAN: 1 / 257; 3/ 118.

(54)Abdullah b.Avn b.Ertabân el-Muzenî,Enes b.Mâlik'i gördü.İbnu Sirin,en-Nahâî,el-Hasen ve eş-Şa'bi'den rivayet etti.(Tehzîbu't-Tehzîb: 5/ 346,el-Beyân ve't-Tebyîn: 2/ 91,190, 211, 318,322; 3/ 159) (M)

(55) Sâlim ,burada insana selâmet,sıhhat afiyet bahşeden manasına gelir.(M)

(56)Vâcid de bulma manasına gelen (v.c.d) fiilin ismi-fâildir.(M)

nevrûz (boyunca) yaşayasını" derler.

Bu sözü işiten kimse,o kimsenin ömrünün uza-yıp kısalmayacağını,artıp eksilmeyeceğini bilir.Lâkin hayrı (iyiliği)sevmek,müjdeli haberden,güzel manza-radan,hoşa giden isimden dolayı ferahlık duymak in-sanın tabiatında mevcuddur...

Bazan insan çiçekli bir bahçeye uğrar ve -kendi-sine herhangi bir faydası olmadığı halde-bundan dola-yı sevinir,veya berrak bir su görür, suyu içmediği veya içirmediği halde o su kendisinin hoşuna gider.

Bazı hadislerde Rasûlullahın turunç (57) kırmızı güvercin (58) ve el-fâğîye yani (kına çiçeğinden hoş-landığı (59) rivayet edilmiştir.(*))

Bu,Rasûlullahın güzel isimden ve hayra yormak-tan hoşlanmasına benzer.

Onun,"ateşin oğulları (=benu'n-nâr)","yangının oğulları (=benu hırâk)","Zina oğulları (=benû zınye) ve "hüzün oğulları(=benû huzn) (60) ve buna benzer isimlerden hoşlanmaması da buna benzer bir sebep-ten dolayıdır.

(57)Krş,BUH: 70/ 30,HAN: 4/ 397,el-Câmiu's-Sağır: 2/ 119.

(58) el-Câmiu's-Sağır: 2/ 119

(*)Alıyyu'l-Qârî "turunç ve kırmızı güvercin" hadislerini "Mevzuât,ında zikretmiş ve Sahih olmadığını söylemiştir.(el-Esrâru'l-Marfû'a,s.468).İbn Quteybe'nin" bazı hadislerde" sözü de,onun bu hadislerin sıhhatinden şüpheli olduğunu gösterir.(M)

(59)el-Câmiu's-Sağır: 2/ 118.

(60)Krş,BUH:78 / 107,108.

11-MÜTENÂKIZ OLDUĞUNU İLERİ SÜRDÜKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Siz,Habbâb b.el-Eretten rivayet ettiniz ki (Habbâb şöyle) demiştir:**Rasûlullah'a (S.A.V) sıcağın şiddetinden şikâyetinde bulunduk,bizim şikâyetimizi dinlemedi."**

Yani:Onlar,sıcağın fazlalığından ve kendilerinin bundan mutazarrır olduğundan yakındılar ve Rasûlullahtan namazı,sıcağın şiddeti geçince kaldırmasını istediler.Rasûlullah onların şikâyetlerin kabul etmedi (yani namazın tehir edilmesine evet demedi).

Sonra Rasûlullahtan (S.A.V) bir de :"**Namazı hava serinleyince kılınız.Çünkü sıcağın şiddeti,Cehennem'in galeyana gelmesindendir."**(61) hadisini rivayet ettiniz.

İşte bu,apaçık bir ihtilâf ve tenâkuzdur.

CEVAB:Biz deriz ki-hamdolsun-burada ne ihtilâf vardır,ne de tenakuz...Çünkü vakitlerin evvelinde Allahın rızası,sonunda da afvı vardır.Affetmek ise,ancak bir kusurdan dolayı mevzuubahs olabilir.Vakitlerin evvelinde (namazların kılınması)te'kidli bir emirdir.Vakitlerin sonlarında kılınması ise bir ruhsattır.Rasûlullahın kendi şahsı için ise,işlerin en âli (yüce) si ve Allaha yakını ile amel etmekten başkası câiz olmaz.O,herhangi bir şeyin câiz olduğunu insanlara göstermek için bir veya iki kere ruhsatla amel edebilir.Fakat Rasûlullahın,düşük ve ehemmiyetsiz olana devam edib de ,müekked ve efdal (daha üstün ve

kıymetli)olanı terketmesi câiz olmayacak birşeydir.

Sıcağın şiddetli olduğu bir zamanda,kendisi ile beraber namazı kılan ashâbı,sıcağın şiddetinden şikâyet edip,sıcak azalıncaya kadar namazın tehir edilmesini istediklerinde onların bu isteklerini kabul etmedi.Çünkü ashâb o anda kendisiyle beraber bulunuyordu.Sonra,orada hazır bulunmayanlara,sünnetinde genişlik ve kolaylık olsun diye namazın hava serinleyince kılınmasını emretti.Sabah namazının alaca karanlıkta kılınmasını emrettiği halde (62),"Sabah namazını ortalık aydınlanınca kılın!"(62 a) buyurması da böyledir.

Rasûlullahın öğle namazını zevâl vakti kıldığına namazı (hava serinleyinceye kadar) tehir etmediğine delâlet eden şeylerden birisi de İsmâil b.Uleyye'nin Avf'dan, onun da el-Minhâl'den,onun da Ebû Berze'den (R.A) rivayet ettiği şu hadistir:

**"Rasûlullah,ûlâ dedikleri öğle namazını,güneş batıya meylettği vakit,yani zevâl vakti kılar-
dı." (63)**

12-MÜTENAKIZ OLDUĞUNU SÖYLEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Aslâ hiçbir Peygamber Allahı inkâr etmemiştir."buyurduğunu ve bir de **"Küçük yaşta iken kendisine iki melek geldiğini,kalbinden bir kan pıhtısı çıkardıklarını,sonra kalbini yıkadıklarını ve yerine koyduklarını"(64)** rivayet ettiniz.

(62)Bkz.BUH: 9/ 21.

(62 a) el-Câmiu's-Sağır,I/41.

(63)Bkz.BUH: 9/ 11,21.

(64)BUH: 8/ 1,HAN: 3 / 121, 149,288; 4 / 207; 5/ 122,

Sonra da Rasûlullahın kırk sene kavminin dini üzere olduğunu,iki kızını,ikisi de kâfir olan Utbe b.ebi Leheb ve Ebu'l-As b.er-Rabî'e nikâhladığını rivayet ettiniz.

Bunda ise ihtilâf ve tenakuz vardır.Ve bu Rasûlullah için bir nakîsa (eksiklik) dir.

CEVAB:Biz deriz ki,manası anlaşılınca,bunda hiç kimsenin - Allaha hamd olsun-bunu tenkid etmesi veya buna dil uzatması meavzûbahis değildir.

Çünkü Yemenliler hariç bütün araplar İbrâhim (A.S) oğlu İsmâil'in (A.S) neslidir ve dâima İbrâhim (A.S) dininden kalma bazı esasları muhafaza edegelmişlerdir.

Ka'be'yi haccetmek ve ziyaret etmek,hıtan (sünnet olmak),nikâhlanmak,üç kere boşayınca (kat'i) ayrılığın vuku bulması,bir veya iki boşamada erkeğin tekrar hanımına dönme hakkının bulunması,öldürülenin diyeti olarak yüz deve verilmesi(*) cünûb olunca boy abdesti alınması,hunsâ'nın kadın mı erkek mi sayılacağı hususunda bevetme uzvuna bakılması,akrabalık sıhriyet ve soy cihetinden mahrem olanların nikahlarının haram kılınması bu kabil esaslardandır ve arapların bunlara uydukları herkes tarafından bilinen bir husustur.

Üstelik onlar (günah ve sevabları) yazan iki meleğin varlığına da inanıyorlardı.

Cahiliyye şairlerinden el-A'sâ:

"Senin nimetini inkar ettiğimi sanma,
şâhidim üzere ey Allahın şâhidi,şâhid ol.."
 demiştir.

Yani:Dilim üzere ey Allahın meleği,dediklerime

(*) Diğer bir nüshada: "ve hayız (âdet görme) zamanı ya-tağının ayrılması..."

şahid ol.."demektir.

Arapların bir kısmı ba's(dırılış)ve hesâb'a da inanırdı.Zuheyr b.ebî Sulmâ -Cahilidir,İslâma erişmemiştir-Muallakât-ı Seb'a'dan addedilen meşhur kasideinde şöyle demektedir:

"...ya geri bırakılır,bir kitaba (yazılıp) konulur ve hesap gününe saklanır veya geri bırakılmaz,hemen cezalandırılır."

Sahibinin kabri başında ayakları bağlanan ve ölesiye kadar ne yem ne su verilen deve hakkında da"Kıyamet günü sahibi o deveye binerek gelir.Eğer yakınları,kendisi öldükten sonra bunu yapmazlarsa,çıplak ayakla,yaya olarak gelir."derler.

Ebû Zubeyd de bunu anlatarak şöyle demiştir:

"Başları velâyâ içersinde olan develer gibi,

Yanaklarının pembeliğini sam yeline veren (sevgili) ler"

el-velâyâ,devenin hamutunun (semerinin) altına konulan örtüye denir.Araplar bunun ortasını oyarlar ve devenin boynuna geçirirlerdi.

en-Nâbiğâ da şöyle demiştir:

"Mahalleleri İlâh' ın cânibidir,dinleri de tamdır.Mükafattan başka birşey de beklemezler,"

en-Nâbiğâ'nın mükâfattan kasdı,amellerin karışığıdır.Mahalleleri de Şam (Sûriye) dir(65)...

(65)Ebû Muhammed: "mahalleleri (=mahalletuhum) " yerine" mecelletuhum" olarak da rivayet edilir.Mahalle,Şam (Suriye) dir.Mecelle ise kitaba denir.(Dimeşk nüshasından)

Bağdad nüshasının hâmişinde ise şu ibare vardır:"Mahalletuhum cim ve hâ ile de rivayet edilmiştir.Mecelle olursa içinde hikmetli sözler bulunan sahife manasına gelir.Çünkü onlar Hristiyan idiler,İncile tabi olan kimselerdi.Mahalletuhum olarak rivayet eden (Şam) arazisini kasdeder ki orada Cefne oğulları kabilesi vardı.

Cevherî der ki:Bu beytin manası "Onlar haccediyorlar ve mukaddes yerleri ziyaret ediyorlardı" demektir.

Ebû Ubeyd: Araplar nazarında bütün yazılı şeylermecelledir,demiştir.-Musahhih-

Rasûlullah kavminin dini üzere idi, dendiği zaman kasdedilen, Rasûlullahın, kavmi gibi Allaha iman etmesi; sünnet olmak, boy abdesti almak, haccetmek, tekrar dirilişe, kıyamet ve amellerin karşılığının görüleceğine inanmak gibi hususlarda onların şeriatlarıyla amel etmesidir. Bununla beraber Rasûlullah, putlara yaklaşmaz, onları ayıplamaz ve "Bana sevdendirilmedi" derdi.

Şu kadar ki Rasûlullah, kendisine vahyolunana kadar, Allahın farz (olan emir)lerini ve kulları için (dahâ sonra) kendisi vasıtasıyla koymuş olduğu hükümleri bilmiyordu.

Allahu taâlâ da: "**O (Rabbın), sen bir yetim iken (seni) barındırmadı mı? Seni (şeriat hükümlerini) bilmezken (nübüvvet nimeti ile şer'i) yola koymadımı?**" (93.ed-Duhâ:6-7) buyurmuştur. Cenâb-ı Hakkın âyetteki "dâl" lafzından muradı, iman, İslâm ve onun esaslarının tafsilatını bilmiyordun, Allah da sana yol gösterdi, demektir.

Yine Cenâb-ı Hakkın: "**Sen kitap nedir, iman nedir, bilmiyordun.**" (42.eş-Şûrâ: 52) ayeti de böyledir. Yani: Sen Kur'an nedir, imanın esasları nelerdir, bilmezdin, demektir.

Allah bu ayette, ikrar manasına olan imanı kasdetmemiştir. Çünkü Rasûlullahın küfür ve şirk üzere ölen ecdadı Allahı bilirler, O'na inanırlar, O'nun (rızası) için haccederler, (fakat) Allaha yaklaşmak için O'ndan başka ilahlar edinirler ve söylediklerine göre bu ilahlar onları Allaha yaklaştırırdı. Kezâ zulûmden sakınırlar, zulmün neticelerinden kaçınırlar, ve, "Hiç kimseye karşı haddi aşmayalım ve zulmetmeyelim" diye anlaşma yaparlardı.

Habeş meliki (Ebrehe) Abdulmuttalib'e ne istediğini sorduğu zaman, onun "Kaçan develerimi..." demesine, Ebrehe, "Nasıl olur da Ka'beyi yıkmamamı istemiyorsun da (kalkmış develerini istiyorsun)" deyince, Abdulmuttalib:

"Bu evin (Ka'be) yıkılmasına mani olacak bir (sahib)i var" demiş veya buna benzer birşey söylemiştir.

Onlar Allahın varlığını kabul ederler,O'na inanırlardı.Böyle olunca,tertemiz ve pâk olan Rasûlullah - vahiyden önce - nasıl olur da Allaha iman etmez?

Bu (bizim anlattığımız) husus,herkese aşikârdır.Hiç kimse Allahın "Sen kitap nedir,iman nedir bilmiyordun"ayetindeki imân'dan kasdedilenin,imanın esasları olduğunu hatırdan uzak tutamaz.

EBÛ MUHAMMED:Bu hadisin mânâsı şudur:Rasûlullah İbrâhim ve İsmâil(A.M.S) dinleri üzre idi.Rasûlullahın kavmi bunlardır yoksa Ebû Cehl ve diğer kâfirler değildir.Çünkü Allah İbrahim'in (A.S)"**Kim bana tâbi olur,izimden giderse,işte o bendendir.Kim de bana isyan ederse,tevbe ettiği takdirde muhakkak ki sen çok bağışlayıcı,çok merhamet edicisin**" (14.İbrâhim:36) dediğini Kur'an'da hikaye etmiştir.

Cenab-ı Hak Nûh 'a (A.S)"**O senin aileden değildir.**"(11.Hûd: 46) demiştir.Yani Nûh'un oğlu,babasının dininden ayrı olduğu için (onun ailesinden değildir)

Rasûlullahın iki kızını,iki kâfire nikahlamasına gelince :Bu da Rasûlullahın bilmediği dini hükümlerden idi.Birşey,haram kılınmakla kabih ve çirkin olur,mübah ve helal kılınmakla da güzel olur.Rasûlullahın,Allahın kafirlerle nikahlanmayı haram kılmasından ve bu hususta âyet inzâl etmesinden önce kızlarını iki kâfire nikahlamasında,onu Allaha küfretmeğe götürecek herhangi birşey yoktur.

13-MÜTENAKİZ OLDUĞUNU SÖYLEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ :Rasûlullahın "Ümmetim yağmura benzer,başı mı hayırlıdır,yoksa sonu mu,bilinmez" (66) buyurduğunu ,sonra da"İslâm başlangıçta garip idi.Sonra tekrar garip olacaktır." (67) ve"Ümmetimin hayırlısı benim peygamber gönderildiğim asırdır."(68) hadislerini rivayet ettiniz.Bu bir ihtilaf ve tenâkuzdur.

CEVAB:Biz deriz ki,bunda ne tenakuz vardır ,ne de ihtilaf. Çünkü Rasûlullah "İslâm başlangıçta garip idi.Sonra tekrar garip olacaktır."sözü ile İslâmın zuhuru esnasında müslümanların az olduğunu,âhir zamanda da az olacağını,şu kadar ki,bu az olanların hayırlı olanlar olduğunu kasdetmiştir.

Bu dediğimizin şahidi de Muâviye b.Amr'ın,Ebû İshak'dan,onun el-Evzâi'den,onun Yahyâ'dan veya Urve b.Ruveym'den rivayet ettiği şu hadistir:Rasûlullah (S.A.V)"**Ümmetimin hayırlıları başı ve sonudur.Bu ikisinin arası ise çoğunluğu teşkil edip eğri büğrüdürler.Onlar senden değildir,sen de onlardan değilsin.**"buyurmuştur.

Bu hüsusta daha birçok hadis varid olmuştur.Bunlardan bazıları:

Rasûlullah (S.A.V) âhir zamandan bahsederek şöyle dedi:"**O zaman dinine sarılan,kor ateşi avuçlayan kimse gibi olacaktır.**"(69)

Başka bir hadiste,**o zamanın şehidlerinin Be-dir şehidleri gibi olacağını ifade buyurmuştur.** (70)

Bir başka hadiste de,"**garipler'in kim olduğu sorulmuş,"insanların (terketmek suretiyle) öldürdükleri sünnetimi,ihyâ eden (dirilten)lerdir.**" (71)

(66)TİR: 41/ 91.

(67) HAN:1/398,4/73.

(68)HAN:5/ 357;krş.BUH: 62/1

(69) Krş.HAN:2/ 390.

(70)Krş,EBÛ DÂVUD: 36 / 10

(71) Krş,TİR: 39/ 16.

buyurmuştur.

"Ümmetimin en hayırlısı, benim Peygamber gönderildiğim asırdır." hadisine gelince: Onun ashâbının, âhir zamandaki müslümanlardan daha hayırlı olduğundan ve insanların hiçbirisine, onlara verilen üstünlüğün verilmediğinden şüphe ediyor değiliz.

"Ümmetim yağmura benzer, başı mı hayırlıdır, yoksa sonu mu, bilinmez" hadisini, onların derecesinin Ashâbına yakın olduğunu ifade etmek için söylemiştir. Nitekim, "Bu elbisenin önü mü daha güzel arkası mı?" denilir. Önü daha güzeldir, ancak sen bununla (güzellik bakımından) elbisenin önü ile arkasını birbirine yaklaştırmayı kasdetmiş olursun. Keza, "Bu kadının yüzü mü güzel, yoksa ensesi mi?" demen de buna benzer. Yüzü daha güzeldir, fakat sen güzellikte yüz ile enseyi birbirine yaklaştırmak istiyorsun.

Rasûlullahın Tihâme hakkında: "**O(Tihâme) bal-tulumuna benzer, başı mı daha iyidir, yoksa sonu mu bilinmez.**"(72) buyurması da bunun gibidir.

Bal, tulumda; şütün kaptaki kesilip bozulduğu gibi bozulmaz ki, başı sonundan iyi olsun. Başı da sonu da hemen hemen birdir. Başının sonundan pek fazla bir üstünlüğü yoktur...

14-MÜTENÂKİZ DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahın, "**Beni Yûnus b. Mettâ (A.S) dan üstün tutmayın. Peygamberler arasında da (biri-ni diğerinden üstün tutarak) tercih yapmayın.**" (73) buyurduğunu sonra da "**Ben Âdem oğullarının efendisiyim-öğünmüyorum- ve ben kendisi için yer yarılp parçalanacak (ve kabirden çıkacak olan) ilk kimseyim-öğünmüyorum-**" (74) dediğini rivayet etti

(72)Lisân: 9/ 353.

(73)BUH: 65, Sure:6, nu:4,5; HAN: 1/ 205, 242,440;2 /405,451,468.

(74)HAN:1 / 5; 2 / 540; 5/ 388.

niz.Bu ise tenakuz ve ihtilaftır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada ne ihtilaf vardır,ne de çelişki.

Peygamberimiz sadece kıyamet günü Âdem oğullarının seyyidi (efendisi) olduğunu kasetmiştir.Çünkü o gün,şâfi'(şefaet edici) ve şehid (şâhid) olan odur,livâu'l-hamd'ın (75) ve Havz (-i Kevser) ın sahibidir(76) O kendisi için yer yarılacak (ve kabirden çıkacak) olan ilk kimsedir.

Rasûlullah,"Beni Yûnus'dan (A.S) üstün tutmayın." sözünü tevâzu yoluyla söylemiştir.Nitekim Hz.Ebübekr'in (R.A)" En hayırlınız olmadığım halde,başınıza halife oldum" sözü de böyledir (tevâzû yoluyla söylenmiştir)

Rasûlullah,İbrâhim,Mûsâ ve İsâ (A.M.S) gibi peygamberleri değil de derecesi onlardan aşağı olan Yûnus'u zikretmiştir.Bu sûretle Rasûlullah "Ben Yûnus'tan bile üstün tutulmamı sevmezken,nasıl olur da Yûnus'dan daha fazîletli olan (ulu'l-azm)peygamberlerden üstün tutulmamı isteyebilirim..!" demek istemiştir.

Zira Cenâb-ı Hak **"Rabbinin hükmüne sabret de,Yûnus Peygamber gibi olma"** (68.el-Kalem:48) buyurmakla,Yûnus'un (A.S) diğer peygamberlerin sabrı gibi bir sabra sahip olmadığını kasetmiştir.Bu âyette ayrıca,Rasûlullahın Yûnus'dan (A.S) daha üstün olduğuna delâlet vardır.Çünkü Allah ona "Yûnus gibi olmamasını" söylemiştir.

Demek ki Rasûlullah,"Beni ondan üstün tutmayın." sözünü tevâzu yoluyla söylemiştir.

"Beni ondan üstün tutmayın" sözü ile,"Beni amel bakımından ondan üstün tutmayın.Onun amelinin benden çok olması mümkündür .Beni belâ ve imtihan

(75)DÂRİMİ:1/ 26.

(76)HAN:1/ 453,Bkz.HAN: 5 / 50.

cihetinden de üstün tutmayın.Şüphesiz o,benden daha çok belâ ve musibetlere maruz kalmıştır." demek istemiş olması da mümkündür.

Allahu taâlânın kıyâmet günü Peygamberimizi bütün diğer peygamberlerden daha yüce ve faziletli bir mevkiye çıkarması, onun işlemiş olduğu amellerinden dolayı değildir.Bilakis Allahın ona olan fazl-u ihsanından ve bunu ona has kılmasından dolayıdır.Keza onun ümmeti de mihnet (belâ,sıkıntı) bakımından ümmetlerin en kolay (rahat) olanıdır.

Allah,Rasûlünü bu ümmete,kolay olan hanîf dini (el-hanefiyyetu's-sehle) ile gönderdi ve İsrail oğullarındaki farzlardaki ağırlık ve boyundurukları bu ümmetten kaldırdı. Bununla beraber bu ümmet, -Allahın lütfu ile- insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmettir.(77)

15-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS..

İDDİÂ :Rasûlullahın,"Kalbinde hardal tohumu kadar kibir bulunan Cennete giremez.Yine kalbinde hardal tohumu kadar iman olan da Cehenneme girmez." (78) buyurduğunu,sonra da,"Zinâ etse de,hırsızlık etse de," **Lâ ilâhe illa'llah**" diyen Cennete girer. (79) dediğini rivâyet ettiniz.Zinâ ve hırsızlık ise Allah nazarında hardal tohumu kadar kibirden daha büyük günahdır.

İşte bu,bir tutarsızlıktır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada herhangi bir tutarsızlık mevzuubahis değildir.Ve bu hadisler sadece, (sözü edilenlerin) hükümünün ne olduğunu ifade etmek için söylemiştir.

(77)Bkz.Âl-i İmrân: 110

(78)Krş,BUH: 81 / 51;HAN: 1 / 399,412,451.

(79)Bkz;s.61 ve dipnotu

Hadiste kastedilen,"Kalbinde hardal tohumu kadar imân olan kimsenin hükmü Cehenneme girmek değildir.Ve kalbinde hardal tohumu kadar kibir bulunan kimsenin de hükmü Cennete girmek değildir.Çünkü kibriyâ (ululuk)Allahındır,başkasının olmaz." demektir.

Bir kimse ululuk ve büyüklük husûsunda Allahu taâlâ ile çekişirse,o kimsenin hükmü Cennete girmek olamaz.Fakat Allah bundan sonra ona dilediğini yapar.

Senin,küçük bulduğun bir ev hakkında,"Bu evde umerâ (emîrler) kalamaz" demen de buna benzer bir sözdür.Sen bu sözünle o evin ve emsalinin hükmünün "umerânın orada kalmaması" olduğunu belirtmiş oluyorsun.Fakat umerânın o evde kalması da câizdir.

Yine,"Burası,hür bir kimsenin kalamayacağı bir beldedir." sözün ile,o beldenin hükmünün,orada hür insanların kalmaması olduğunu kastediyorsun.Fakat hür insanların orada kalmaları da câizdir.

Rasûlullahın, "**Kim bütün yıl (fâsılasız) oruç tutarsa,Cehennem onu sıkıştırır**" hadisi de böyledir.Çünkü o kimse,Allahın hediyesine ve sadakasına tenezzül etmemiş ve Allahın verdiği ruhsat ve kolaylıkla amel etmemiştir.Ruhsatı terkedenden ise azîmeti terkedenden gibidir.Her ikisi de -şayet Allah cezalandıracak olursa- cezaya müstehaktır.

"Kim bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası,içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir." (4.en-Nisâ:93) ayeti de böyledir.Yani:O kimsenin hükmü Cehennem ile cezalandırılmaktır.Fakat Allah dilediğini yapar.Allah,-Ebû Hurayra hadisinde de belirtildiği gibi-kime bir amel karşılığında sevab vâdetmişse,onu verir.Kime de bir amel karşılığında onu cezalandıracağını bildirmişse,bu hususta Allah dilediğini yapar.(İster cezalandırır,isterse affeder) (80)

Bana İshak b. İbrahim eş-Şehîdî tahdîs etti (ve) dedi:Bize Kurayş b. Enes haber verdi (ve) şöyle dedi:Amr b.Ubeyd'i (80-144) (81) şöyle derken işittim:"Ben kıyamet günü getirilirim ve Allahın huzurunda durdurulurum.(Allah) bana:"Niçin kâtil Cehennemdedir."dedin? der.Ben de:"Ey Rabbim bu (nun böyle olduğu)nu sen söyledin"derim,dedi ve"**Kim bir mü'mini kasden öldürürse,onun cezası,içinde devamlı kalmak üzere Cehennemdir.**"ayetini okudu.Ben ona -ki evde benden küçük olan yoktu;Eğer sana Allah,ben, "**Doğrusu Allah kendine eş koşulmasını bağışlamaz.Ondan başkasını dilediği kimse için bağışlar ve mağfiret buyurur.**" (4.en-Nisâ;48) dedim.Sen benim,onu (kâtili) bağışlamak istemeyeceğimi nereden bildin? derse,ne cevap verirsin dedim.

Kurayş b.Enes (-209) (82) dedi ki:Benim bu sualim üzerine bana birşey diyemedi..

16-KUR'AN'IN İPTÂL ETTİĞİNİ SÖYLEYİMLE Rİ BİR HADİS...

İDDİÂ:Şîz,adamın birinin oğullarına:"Ben ölünce benim cesedimi yakın ve külünü denize savurun. Ola ki Allaha kendimi unuttururum(da kurtulurum)" dediğini,onların da babalarının dediğini yaptıklarını,Allahın da onu(n cesedini) biraraya getirdiğini ve sonra:"Seni bu işi yapmağa zorlayan nedir? (veya bu

(81)Bkz.s. 70 ve dipnotu.

(82) Kurayş b.Enes,el-Ensâri.Hammâd b.Seleme,Hamîd-ud-Tavîl ve başkalarından rivayet etmiş, kendisinden de Ali b.el-Medîni,Yahyâ b.Main rivayette bulunmuştur.Sonradan hafızası bozulduğundan infirad ettiği hadisler kullanılmaz.203 senesine kadar akli muvazenesinin yerinde olduğunu Ebû Hâtîm er-Râzî nakletmektedir.(Tehzîbu't-Tehzîb, 8/374) (M)

manada birşey) dediğini ve o adamın da: "(Beni bu işe zorlayan) senin korkundur, Yâ Rab..!" dediğini ve Allahın da onu bağışladığını rivayet ettiniz (83)

Halbuki bu adam kâfirdir. Allah da kafiri bağışlamaz. Nitekim Kur'an da böyle söylemektedir.

CEVAB: Biz deriz ki: "(ola ki) Allahı şaşırtırım (=udillu'llâhe) sözünün manası, "(Ola ki) Allaha kendimi unuttururum." demektir. Nitekim sen, "şunu şunu unuttum" veya "şunu unutturdum" (=daleltu kezâ ve kezâ, adleltuhu)" dersin.

Cenab-ı Hakkın"(Musa) dedi ki: Onların ilmi Rabbimin katında bir kitaptadır. Rabbim hata etmez (şaşırmaz) ve unutmaz." (20. Tâ-Hâ:52) ayeti de böyledir. Yani Rabbim hiçbir şeyi kaçırmaz demektir.

Bu kimse, Allaha iman etmiş, O'nun varlığını kabul eden, O'ndan korkan bir adamdır. Ancak Allahın sıfatlarından birini bilmemektedir. Adam, cesedi yakılıp rüzgarda savrulunca, Allahtan kurtulabileceğini zannetmiştir. Allah da kendisinin tevbihini (azarlama-sını) bildiği ve azabından korktuğu için, o adamın, kendisinin sıfatlarından birini bilmemesini afvetmiştir.

Allahın sıfatları hakkında bazı müslümanlar da hatâ'ya düşebilir, ancak bu gibilerin Cehennemlik olduklarına hükmedilemez. Sadece onların hükmü, onları ve niyetlerini en iyi bilene (Allaha) bırakılır.

17-KUR'ÂN'IN İPTAL ETTİĞİNİ SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...

İDDİÂ : Rasûlullahın, "Kim, intikam alır korkusuyla, yılanları öldürmeyi terkederse, şüphesiz küfre girmiş olur." (84) dediğini rivayet ettiniz Halbuki Allah (C.C): "Eğer siz, yasak edildiğiniz günahların

(83)BUH: 60 / 54.

(84) HAN : 1 / 230 .krş: Buh: 59 / 15.

büyüklerinden sakınırsanız,sizin diğer kabahatlarınızı örteriz."(4.en-Nisâ:31) buyurmaktadır.

Eğer bu bir günah ise ,küçük günahlardandır.O halde siz,"**Zina eden ve hırsızlık eden bir kimsenin Lâ ilâhe illâallah derse mümin olduğunu ve Cennete gireceğini."** (85) rivayet edip dururken,biz bu şahsı nasıl küfürle itham edebiliriz? Sonra da (bu rivayetini-ze rağmen) yılanları öldürmeyi terkettiğinden dolayı bir kimseyi tekfir ediyorsunuz.Bunda çelişki ve tutarsızlık vardır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada ne bir çelişki ne de tutarsızlık vardır.Burada,yılanı öldürmenin,kışiyi küfre götürecek büyük günahlardan olduğu hususu kasdedilmemiştir.Büyük günah,intikam alır korkusuyla yılanı (öldürmeyi) terketmektir.Bu ise Cahiliyye inançlarından idi. Cahiliyye arapları derlerdi ki:Bir yılan öldürüldüğünde,cinler o yılanın intikamını almak isterlermiş.Bazan katili öldürür,bazan akli dengesini bozar,bazan da katilin çocuğunu öldürürlermiş...

İşte Rasûlullah, (bu hadisiyle) onlara bunun asılsız olduğunu bildirmiş ve kim buna inanırsa küfretmiş olur,demiştir.Bu sözülle bizim de anlattığımız üzre onun batıl (asılsız) olduğuna inanmayı kasdetmiştir.

Küfür bize göre iki kısımdır.

Birisi,dinin asıllarından (esaslarından) birinin meselâ Allah'ı (C.C),peygamberlerini, kitaplarını veya yeniden dirilişi inkar etmek gibi.İşte bu esaslardır ki, bunlardan herhangi birini inkar eden bir kimse,İslam cemaatından çıkmış olur.Ölürse,müslüman akrabaları ona mirasçı olamaz,cenaze namazı da kılınmaz.

Diğeri ise,dinin fûrûundan bir fer'i (dinin aslından olmayan birşeyi) tevil yoluyla inkar etmek,Kaderi,mestlere meshetmeyi,(bir defada yapılan) üç talâ

kın vukuunu ve buna benzer şeyleri inkâr etmektir. Bu inkar ile İslamdan çıkılmış olmaz, bunlardan birini inkar edene de kâfir denmez. Tıpkı münafığa, iman etti denilip de mü'min denilmediği gibi.

18-AKLIN, MÜŞAHÂDENİN (GÖZLEM'İN), KUR'ÂN VE HADİSİN YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullah'ın (S.A.V) "**Benim bu minberim, Cennet kapılarından bir kapı üzerindedir.**" (86) ve "**Benim kabrim ile minberim arası, Cennet bahçelerinden bir bahçedir.**" (87) buyurduğunu rivayet ediyorsunuz...

Halbuki Allah, "**Sidretü'l-müntehâ'nın yanında.. Me'vâ Cenneti onun yanındadır.**" (53.en-Necm: 14-15) ve .."**..eni göklerle yer kadar olan Cennete (koşun). O Cennet müttakiler için hazırlanmıştır.**" (3.Âl-i İmrân: 133) buyurmaktadır.

Yine pekçok hadiste de **Cennetin yedinci kat gökte olduğunu** rivayet ettiniz. (88)

Bu ise çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki, burada ne bir tutarsızlık ne de bir çelişki vardır. Çünkü Rasûlullah, "**Kabrim ile minberim arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir**" sözü ile, buranın bizzat Cennet olduğunu kasdetmemiştir. O ancak burada kılınacak namazın ve zikrin insanı Cennete götüreceğini, onun Cennetten bir parça olduğunu, minberinin Cennet kapılarından bir kapı üzerinde olduğunu kasdetmiştir. (Hadisteki kapı, yani) "et-tur'a, kanal ağzına denir. Yani: Benim minberim sadece Cennete açılan bir kapıdır, demek olur.

(86) Lisân: 9/ 381, Bkz: HAN: 2 / 360, 450; 3/ 389; 4/ 41

(87) HAN: 3 / 389; 4/ 41, BUH: 20 / 5.

(88) Krş: BUH: 8/ 1, HAN: 1 / 422.

EBÛ MUHAMMED:Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Bîşr b.el-Mufaddal haber verdi (ve) dedi:Bize Ğurfa'nın mevlâsı Amr b. Abdillâh,Eyyûb b. Hâlid el-Ensârî'den haber verdi.(Eyyûb) dedi ki:Ensârî'dan Câbir b. Abdillâh (R.A) dedi ki:**Rasûlullah çıkageldi ve "Cennet bahçelerinde yayılınız" dedi.Cennet bahçeleri nerede Yâ Rasûlullah ?" dediler."Zikir meclisleridir."**buyurdu.

Bu o'nun başka bir hadisindeki :**"Hastaları ziyaret eden Cennet yolları üzerindedir."** sözü (89) gibidir.(Hadisteki)el-Mahârif "yollar" demektir,tekili "Mahrefe" dir.

Ömer b. el-Hattâb'ın (R.A) "Sizi develerin yolu gibi (=misli mahrafeti'n-naam) bir yol üzerinde bırakıyorum."sözü de böyledir.Mahrafe,yol demektir.

Rasûlullah sadece,hasta ziyaretinin Cennete girmeğe vesile olacağını ve sanki Cennete giden bir yol olduğunu kastetmiştir.Zikir meclisleri de böyledir.Cennet bahçelerine girmeğe vesiledir,(yani) o bahçelerdendir.

Ammâr b. Yâsir'in (-37) (90),"Cennet bârikalarının altındadır." sözü-kılıca mecâzen bârika (=şimşekli bulut)denir-ve "Cennet kılıçların gölgesi altındadır."(91) sözü de böyledir...Burada Cihadın-sanki Cennet onun altında imişçesine -Cennete vesile olacağı kasdolunmaktadır.Bazıları Rasûlullahın kabri ile minberinin arası,Cennet bahçelerinden bir bahçenin hizasındadır ve minberi de Cennet kapılarından bir kapı üzerindedir, diyebilirler ve bu suretle,kabri de minberi de Cennetten addedebilirlerse de, birinci görüş ,benim nazarımda daha güzeldir-Allah en iyi bilendir-

(89)HAN: 1/ 81,91.

(90) Sahabî.İslâm uğruna işkencelere uğrayanlardır.Annesi Sumeyye İslâmın ilk şehididir.(Bkz.:Tehzîbu't-Tehzîb: 7/ 408)(M)

(91) BUH: 56/ 22,112.

19-MÜTENÂKIZ (ÇELİŞİK) DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahın "İmamlar Kureyş kabilesinden olur." (92) buyurduğunu ve Hz.Ebûbekirin de Sakifetu beni Sâide (hadisesi) günü, Ensâra karşı bu hadisi delil olarak ileri sürdüğünü rivâyet ettiniz. (93)

Sonra da Hz.Ömer'in, vefatı esnasında: "Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim hayatta olsaydı hiç tereddüd etmezdim." dediğini rivayet ettiniz.

Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin azadlı kölesi değildi. Sa-dece Ansâr'dan bir kadının kölesi idi. Kadın onu azad edip, yetiştirmişti. Ebû Huzeyfe'ye nisbet edilmesi ise aralarındaki anlaşma (hulû) dan dolaydır.

Siz (Hadis ehli) imameti, Ensâr'ın azadlı kölelerine layık gördünüz.

Eğer Sâlim Kureyş'in kölesi olsaydı, mümkündür ki siz, bir kavmin azadlı kölesi onlardan ,o kavimden sayılır diyerek delil getirirdiniz.

Bu ise bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki: Bu sözde herhangi bir çelişki yoktur. Şayet Hz.Ömer, "Eğer Sâlim hayatta olsaydı, onu sizin üzerinize vâli ve başınıza emir yapmakta tereddüd etmezdim." demiş olsaydı, o zaman çelişki olurdu. Hz.Ömer'in "...hiç tereddüd etmezdim." sözünün onların anladıklarından başka bir mana ifade etmesi mümkündür.

Zira Hz.Ömer'in , Rasûlullahın kendilerini Cennetle müjdelediği Aşere-i Mübeşşere ve Muhâcirlerin seçkinleri varken, halife seçimini onlardan birini seçecek bir şûrâya havale etmemesi ve Sâlim'i (R.A) halife seçmekte tereddüt etmemesi hiç düşünülebilir mi? Bu, hatalı bir söz ve kısır bir görüştür.

Lakin Hz.Ömer, halife seçilmesini onların aralarında yapacakları meşverete havale edince, onlar kendilerinden birini imam seçesiye kadar namaz kıldırarak bir imam tayin etmek istedi. Seçim için onlara üç gün mühlet verdi. Oğlu Abdullaha da onlara (şûrâ heyetine) biran evvel seçimi yapmalarını söylemesini emretti, ve Sâlim'i hatırlayarak "Eğer hayatta olsaydı, hiç tereddüt etmezdim." dedi. el-Cârud el-Abd'î'yi de hatırlamış ve "Eğer Abdu'l-Kays oğullarından Uaymiş (= A'meşcik) hayatta olsaydı, onu öne geçirirdim." demiştir."..onu öne geçirirdim" sözünde Hz.Ömer'in Sâlim hakkında (el-Cârud gibi) onu namaz kıldırması için imam yapmayı düşündüğüne delil vardır,

Sonra Hz.Ömer Suheyb b.Rûmi üzerinde karar kılmış ve Ashab ittifak edip, içlerinden birini seçinceye kadar (namaz için) imamlık yapmasını ona emretmiştir (*)

20-HABER VE NAZARIN (RİVAYETLERİN VE AKLIN) YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...

İDDİÂ; Rasûlullahın "Güneş, şeytanın iki boynuzu arasından doğar. Binaenaleyh, güneş doğarken namaz kılmayınız." (94) buyurduğunu rivayet ettiniz.

(94) HAN: 2/ 13, 19, 24, 106, 210;4/349

(*) Reisu'l-Kuttâb nüshasında şu fazlalık vardır:

"Ebu Ca'fer Ahmed b. Abdillâh b. Muslim şöyle demiştir.:" Hz. Ömer'in, Sahabe aralarından birini halife seçmeye karar verinceye kadar, namaz kıldırması için Suheyb er-Rûmiyi imam seçmesinin sebebi şudur: Zira Hz. Peygamber, "İmamlar Kureyş'ten olur" demiştir. Şayet Hz. Ömer, halife olmaya da ehil bir Kureyşli'yi namaz için imam tayin etseydi Sahabenin "Madem ki bu imam Kureyşlidir, o halde halife de olabilir" demesi mümkündü. Hz. Ömer'in Suheyb'i tayini, sahâbenin böyle dememesi içindir." (Varak, 57 a)

Siz, (bu rivayetinizle) şeytanın göklere kadar varan boynuzları olduğunu, yeryüzünden kat kat büyük olan güneşin de onun iki boynuzu arasında hareket ettiğini kabul etmiş oluyorsunuz.

Siz-bununla beraber- bir de şeytanın, insanın damarlarında dolaştığını (95) kabul ediyorsunuz. Bu iki durumda şeytan, hem herşeyden daha latif (ince) ve hem de herşeyden daha büyük olmuş oluyor.

Güneş doğarken namaz kılınmamasına sebep olarak da güneşin, şeytanın iki boynuzu arasından doğmasını gösteriyorsunuz.

Güneşin, şeytanın iki boynuzu arasında hareket etmesiyle Allah için namaz kılmanın ne alakası var? Bunda, Allah için namaz kılmaya mani olacak ne var?

CEVAP: Biz deriz ki: Onların bu hadisi inkar etmeleri, onların, şeytanların ve cinlerin varlığına, Allahın onların terkiblerinde halden hale geçmelerini mümkün kılmasına, cin ve şeytanların bazan bir ihtiyar suretinde, bazan bir genç sûretinde, bazan ateş, bazan köpek, bazan bir yılan şeklinde görünmesine, bazan göklere ulaşp, bazan kalplere girdiğine, bazan da insanın damarlarında dolaştığına inanmadıklarından dolayı ise onlar, Kur'ân'ı ve bu hususta Rasûlullahtan ve geçmiş peygamberlerden gelen haberleri, evvelki mukaddes kitapları ve geçmiş ümmetleri inkar ediyorlar demektir. Çünkü Allahu taâlâ Kur'ân'ın'da şeytanların gökyüzünde kulak hırsızlığı yapabilecekleri yerlerde oturduğunu ve kendilerine yıldızlar atıl(alarak yakıl)dıklarını haber vermektedir.

Allahu taâlâ şeytanın-bize görünmediği halde- **"Onları (insanları) gerçekten saptıracağım, kendilerini uzun emellere düşürüp, olmayacak kuruntularla aldatacağım ve elbette onlara emredeceğim**

de, davarların kulaklarını (putlara adamak üzere) kesip yaracaklar. Çâresiz onlara emredeceğim de Allahın yarattığını (putlaştırarak, aslından çıkararak) değiştirecekler.”(4.en-Nisâ: 119) dediğini bize haber vermektedir. Eğer Allahın kendisine verdiği bir kuvvet ile insanın kalbine girmiyorsa- Allâhu teâlânın da dediği gibi- bütün bunları şeytan bize nasıl emredebilir, nasıl bize vesvese verebilir, nasıl bizi kuruntulara sevkeder ve bizi uzun emellere düşürebilir?

Hadiste de, şeytanın bir kere Necid’li bir ihtiyar sûretinde, bir kere kurbağa, bir kere de yılan şeklinde görüldüğü rivayet edilmektedir.

Allâhu taâlâ bizlere ricâl (= erkekler) dediği gibi cinlere de “erkekler” adını vermiştir. Allahu taâlâ şöyle buyurmuştur:” Doğrusu insanlardan bazı erkekler, Cinlerden bazı erkeklere sığınıyorlardı.” (72. el-Cinn: 6).

Hûru’l-ayn (Cennet hûrileri) hakkında da Allâhu taâlâ: “Bu (Cennetteki) kocalarından önce kendilerine ne bir insan dokunmuştur ne de bir cânn (cin)” (55. er-Rahmân:56) buyurmuştur. Bu ayet, insanların cinsi münasebette bulunması gibi, cinlerin de cinsi münasebette bulunduklarını gösterir.

EBÛ MUHAMMED: Biz bu kitapta zındıklara ve Allahın ayetlerini, Peygamberlerini yalanlayan inkarcılara cevap vermeyi gaye edinmedik. Bizim maksadımız, sadece müslümanlardan olduğunu söyleyip de, hadislerde tutarsızlık, çelişki ve muhâl (akıl dışı) şeyler bulunduğunu iddia edenlere cevap vermektir.

Eğer, akli almadığı, güneşin şeytanın iki boynuzu arasında doğmasından dolayı namazı terketmede bir mana görmediği için bu hadisi inkar ediyorsa, biz-Allahın izniyle-onun aklına yatacak, onun beğeneceği ve onun nazarında akıl dışı olmayacak olan manayı kendisine gösteririz.

(Rasûlullah)güneş doğarken,namaz kılmamayı ancak şununun için menetmiştir. Çünkü ateşe tapanlar bu vakitte güneşe secde ederler.

Geçmiş ümmetlerden pekçoğu güneşe ibadet ve secde etmişlerdir.Bu kavimlerden birisini Allah bize Sebe' (Sabâ) melikesinin kissasını hikaye ederken zikretmiştir.Bu kıssada Hüdühüd ,Süleyman' a (A.S):"Onu (Sabâ melikesini)ve kavmini Allaha değil,güneşe tapıyorlar buldum.Şeytan onların amellerini kendilerine güzel göstermiş."(27.en-Neml:24) der.

Araplar içersinde de güneşe tapan,ona ta'zim eden ve ona "ilâhe" diyen bir kısım insanlar vardı.(Meselâ) el-A'sâ,güneşi kasderek şöyle demiştir:

"Ona yakın bir şekilde ilâhe'nin önünde eğildiğimde duyduğum korku gibi bir korku duymadım."

Kiraat imamlarından kimisi,"**Musayı ve kavmini fesadçılık yapmaları ve Musa'nın hem seni,hem de senin tanrılarını terketmesi için mi bu yerde bırakacaksın.**"(7.el-A'râf:127) ayetindeki ilahlar manasına olan "âlihe" yi, "ilâhe" olarak okumuştur.Bu takdirde mana"..hem seni,hem de taptığın güneşi terketmesi..."şeklinde olur.

Rasûlullah da,güneşe tapanların güneşe tapıkları vakitte bizim namaz kılmamızı istememiş ve şeytanların veya iblis'in o vakitte güneşin doğduğu yerde bulunduğunu, onların güneşe secde etmekle iblise (veya şeytana) secde etmekte ve ona uymakta olduklarını bize bildirmiştir.

Rasûlullah karn (=boynuz) sözüyle,onların zihinlerinde tasavvur ettikleri sığır veya koyun boynuzu gibi bir boynuz kasetmemiştir.Burada boynuz başın bir tarafıdır.Başın iki tarafı,yanı vardır.

Bana kalırsa başta boynuzun çıktığı yerden çıkan boynuz'a bu ismin verilmesi sadece birşeye,onun bulunduğu yerin isminin verilmesinden ibarettir.Tıp-

kı bunun gibi araplar da bir şeyi, onun yerinin ismi ile veya kendisinin sebebi ile isimlendirirler.

(Meselâ Araplar) “fulan kesik bacağına kaldırdı” derler ve bununla “sesini yükseltti” demek isterler. Çünkü adamın birisinin ayağı kesilmiş ve o da kopuk ayağını kaldırıp onunla yardım istemiş. Bu sebeple sesini yükselten kimseye de “..kesik bacağına kaldırdı.” demişlerdir. Bu gibi şeyler arapların konuşmalarında pekçoktur.

Maşrik (doğu) ciheti hakkındaki “Şeytanın boynuzu işte buradan çıkar” hadisi de böyledir. Bu sözülle, bu sözü işitenin aklına gelen sığır boynuzu gibi bir boynuz kasdetmemektedir. Ancak “Şeytanın başı işte buradan çıkar” demek istemektedir.

Vehb b.Munebbih (34- 114) (96) de Zulkarneyn hakkında şöyle derdi: “O İskenderiyye halkından biridir. İsmi el-İskenderus’dur.(*). Bir rüya görmüş, rüyasında güneşe yaklaşmış ve onun biri şarkta ve diğeri garbta olan iki boynuzundan tutmuştur. Sonra rüyasını kavmine anlatmış, kavmi de ona “Zulkarneyn = iki boynuzlu” ismini vermiştir. “O, güneşin iki boynuzunu tutmakla, güneşin iki tarafından tuttuğunu söylemek istemiştir.

Aynı şekilde saç örgülerine de karn (= boynuz) denilir. Saçın her bir örgüsü bir karn (= buynuz)dur. Bundan dolayı Rumlara da “Zâtu’l-kurûn (boynuzlular)” denilmiştir. Bununla onların saçlarını uzattıkları kasdedilmiştir.

Rasûlullah da bize, güneşin doğuş vaktinde, güneşe tapanların ona secde ettiği zamanda şeytanın, güneş ile beraber meylettiğini, güneşin şeytanın başının bulunduğu cihetten hareket ettiğini bildirmek istemiş ve güneşe tapanların küfre girdikleri, güneşe

(96) S.101 ve dipnotu

(*) Esad Efendi nüshasında: “O Himyer’li bir adamdır. Adı Mus’ab, lakabı “zü’l-karneyn”dir(M)

ve şeytana taptıkları bu vakitte namaz kılmamamızı emretmiştir.

Bu,bizim bilemiyeceğimiz ve bizim ancak bize bildirildiği kadar bilebileceğimiz bir husustur.

İşte sana anlattığım şeyler,hadisın tevlini mümkün kılan ve onu çirkinlikten uzaklaştıran şeylerdir.Vallâhu a'lem...

İnkarcıların bu ve benzeri inkarlarını ileri sürmeleri ancak onların,görmedikleri varlıkları,gördükleri varlıklar gibi zannetmelerinden ,(görmedikleri)bu varlıkları kendileri ve canlı ve cansız şeyler gibi tasavvur etmelerinden ve cismi,cüssesi olan varlıklar hakkındaki hükümleri,ruhânî varlıklar hakkında da tatbik etmeğe kalkışmalarından dolayıdır..

Meleklerin,omuzlarında Arşı taşıdıklarını, ayaklarının ise yeryüzünün en aşağısında olduğunu duydukları zaman,görmüş oldukları şeylere aykırı olduğundan bunu yadırgarlar ve "Bu meleklerin bedenleri,gökleri ve arasını ,yeryüzünü ve onun üzerini,biz herhangi bir iz görmememize rağmen nasıl geçebilirler? Bu büyüklükte bir yaratık nasıl düşünülebilir? Omuzları ve ayakları olan rûhânî varlıklar olur mu? derler.

Cebrâil'in Peygamberimize (S.A.V) bazan a'râbî (bedevî) sûretinde,bazan (Ashabdan) Dıhyetu'l-Kelbî suretinde,bazan genç bir delikanlı suretinde ve bazan da iki kanadı ile şark ile garb arasını kaplamış bir halde geldiğini işitince."(Cebrâil) bir şekilden diğer bir şekle nasıl girebilir? Nasıl olur da cisminde,bedeninde ve sıfatlarında bir artma olmaksızın,bazan son derece küçük,bazan da son derece büyük olabilir?" derler.Çünkü onlar gözleriyle ancak bu şekilde (cisim ve sıfatlarda bir artma ile birlikte büyüyen) şeyleri görmektedirler.

Şeytanın Âdem oğlunun kalbine girdiğini ve ona gizlice vesvese verdiğini işitince de,"(Kalbe) nereden giriyor?Bir cisimde (bedende) iki ruh mu birleşiyor? Da-

marlarda nasıl dolaşıyor?" derler.

EBÛ MUHAMMED: Eğer onlar görmedikleri şeyleri, Allahın kudretinin eseri olan gördükleri şeylere mukayese etselerdi; yeryüzünü ve yeryüzündeki varlıkları yarattığı andan beri, yeryüzünün sularını denize akıtanın -ki bu sular denizde bir artış veya azalma hasıl etmeksizin denize dökülürler, ve eğer bu yer yüzü sularından Dicle, Fırat ve Nil gibi bir nehir, bir ay müddetle şehirlere, köylere, mamur ve harab yerlere doğru akıtılsa, buralarda hiçbir hayat izi kalmazdı- işte onların inkar ettikleri şeylerde gücü yeten (Allah) olduğunu anlardı.

Yine, bu büyüklük ve kesafetine (ve ağırlığına) denizlerine yüksek, dağlarına ve nehirlerine rağmen, bu yeryüzünü -dağlar parça parça olasıya, sular kuruyasıya, dağlar biryerden bir yere gidesiye (yani kıyamete) kadar- hareket ettirenin takdir ettiği şeylerde lütuf (bağış)ta bulunan (Allah) olduğunu;

Küçük ve zayıf olmasına rağmen, insanın gözüne, büyüklüğüne rağmen gökyüzünün yarısını, doğudaki yıldızı ve onun tam batısındaki yıldızı ve bu ikisinin arasındakileri görebilecek ve gözü (bakışı) ile havada beşyüz senelik mesafeyi katedecek genişliği verenin, insanın kulak memesi ile omuzu arasında bir melek yaratan (Allah) olduğunu anlardı.

O halde onun inkar ettiği ile bilip kabul ettiği ve gördüğü ile görmediği arasında ne fark vardır? Yaratıcıların en güzeli olan Allah ne yücedir!...

21- MÜTENÂKİZ (ÇELİŞİK) DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahın, "Her doğan fırat üzre doğar, sonra anası babası onu Yahudi veya Hristiyan yapar." (97) hadisini rivayet ettiniz.

Sonra da,"Şakî (bedbaht yani cehennemlik) anasının karnında şakî olandır.Saîd (mesud yani cennetlik) da anasının karnında saîd olandır.(98) hadisini;nutfe,çocuğun uzuvları şekillenecek hale gelince Allahın o çocuğun ömrünü,rızkını,bedbaht veya mes'ûd olduğunu yazan iki melek gönderdiğini (99),Allahın Âdemin sırtını sıvazladığını,bir avuç (zürriyet,nesil) aldığını ve "Rahmetimle Cennete!","ve bir avuç daha alıp,"Cehenneme- umurumda değil !" dediğini (100) rivayet ettiniz.

Bu (rivayetler) müslümanları tefrikaya düşüren bir tezağ ve çelişkidir.Ve bununla hem kaderi reddedenler,hem de kabul edenler kendilerini savunmuşlardır.

CEVAB:Biz deriz ki:Allahın lütfu sayesinde burada ne bir tezağ ne de bir çelişki vardır.

Eğer ihtilaf sadece bu hadis yüzünden olsaydı,bu hadisin manasını anladığı takdirde Mutezile,kaderi kabul edenlerden ayrılmazdı.

Fıtrat-burada-başlamak ve yaratmak demektir."**Gökleri ve yeri yaratan Allaha hamd olsun**"(35.Fâtır: 1) âyetindeki fâtır (= yaratan) kelimesi,yer ve gökleri (n varlığını) başlattırان (yaratan) demektir.

"..**İnsanları onun üzerine yarattığı Allahın fıtrat'ı**.."(30.er-Rûm: 30) ayeti de böyledir.Cenab-ı Hak,insanları onun üzerine yarattığı cibilleti (yaradılışı) kasdetmektedir.

"Her doğan fıtrat üzre doğar"sözü ile de,babaların sulblerinde iken insanlardan aldığı "**...onları ne**

(98) Krş. BUH: 82/ 1

(99) BUH: 59/ 6;82 / 1,HAN:1/374,382

(100) HAN: 5/ 239,krş,HAN: 1/272;6/ 441

fislerine karşı şahid tutarak: **-Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye buyurduğu vakit onlar da “-Evet Rabbimizsin” demişlerdi.”** (7.el-A’râf: 172) misakının (sözünün) alınmasını kasdetmiştir.

Gördüğüm herkes -O’na başka bir isim verse de, yahut kendi zannına göre onu Allaha yaklaştıracak olan Allahtan başka birşeye ibadet etse de, O’nu, O’na yakışmayan bir sıfatla tavsif etse veya Allahın o şeyden çok yüce olduğu bir şeyi O’na izafe etse dahi- mutlaka kendisinin bir sâniî (yaratıcısı) ve müdebbiri (tertib ve idare edeni) bulunduğunu kabul etmektedir.

Allah taâlâda **“O müşriklere kendilerini kim yarattı? diye sorsan, elbette “Allah” derler. (43.ez-Zuruf:87) buyurmuştur.**

Bu dünyada bütün doğanlar bu ahd ve ikrar üzere-dirler. Bu ahd ve ikrar da yaradılışın başlangıcında vuku bulan ve akılların yaratılması esnasında cereyan eden **“hanîflik”** (Tek Allaha tapmak) tir. Rasûlullah da, şöyle demiştir: **“Allah tebareke ve taâlâ,” -Şüphesiz ben kullarımın hepsini hanifler (tek Allaha ibadet edenler) olarak yarattım. Sonra şeytan onları dinlerinden saptırdı. Bundan sonra Yahudiler çocuklarını Yahudileştirdi, mecusiler de çocuklarını mecusileştirdi.”** Yani: Yahudilik ve mecusiliği çocuklarına öğrettiler, buyurdu.”

Birinci ikrar hüküm icabettiren veya karşılığında sevab olan birşey değildir. Görmüyor musun, müşriklerin çocuklarından bir çocuk, ana babası ile beraber bulunduğu müddetçe, onun ana babasının dininde bulunduğuna hük-molunur. Eğer çocuk ölecek olsa, cenaze namazı kılınmaz...

Sonra bu müşrik çocuğu, ana babasının himayesinden çıkar ve müslümanlardan birinin mülkiyetine girer ve çocuğun, sahibinin dini üzere olduğuna hük-molunur. Ve eğer ölürse, cenaze namazı kılınır.

Bunun ötesi (yani işin hakikatı) ise Allahın ilmine ha-vale olunur.

Bu hadis hakkında,kaderi reddedenlerle,kabul edenler arasındaki fark şudur:Fitrat,kaderi reddedenlere göre,İslâm'dır ve onlara göre iki hadis birbirine zıttır.Kaderi kabul edenlere göre ise fitrat,yaratılırken onlardan alınmış olan ahd (söz)dür.Bu takdirde ise,iki hadis müttefik olup,birbirine muhalif değildir.Ve böylece her iki hadisın de ayrı ayrı yeri olmuş olur.

22-DEDİKLERİNE GÖRE SONU ,BAŞINI HÜKÜMSÜZ BIRAKAN BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"**Biriniz uykudan kalkınca, üç kere yıkamadan ,ellerini su kabına sokmasın.Çünkü o, elinin nerede gecelediğini (gece vücudunun neresine dokunduğunu) bilemez."**(101) dediğini rivayet ettiniz.Eğer "...çünkü o,elinin nerede gecelediğini bilemez." sözü olmasaydı, bu hadis (in manası) doğru olabilirdi.Fakat hepimiz mutlaka,elinin; bedeninin,ayağının,kulağının,burnunun ve sırt uzuvlarının gecelediği yerde gecelediğini biliriz.Olsa olsa en kötüsü bir kimse eli ile fercine (avret yerine)dokunmuş olabilir

Eğer bir kimse uyanık iken avret yerine dokunsa bu onun taharetini bozmaz.O halde bilmediği halde dokununca nasıl olur (da bozulur)? Allah insanları bilmediği şeylerden mesul tutmaz.Çünkü uyuyan kimse,uykusunda sayıklayabilir veya karısını boşayabilir yahut (küfrü icabettirecek şeyler söyleyerek) küfre girebilir,ifıra edebilir,komşusunun hanımı ile mü-nasebette bulunabilir ve kendisine göre o,uykuda zina eden bir kimsedir.Sonra (uyanınca) bütün bunlardan dolayı ne dünyevi ne de uhrevi hükümler bakımından mesul tutulmaz,muâhaze edilmez...

CEVAB:Biz deriz ki:Bu akılcının (en-nazzâr) bil

diği bir ise bilmediği pekçoktur.

Fıkıhçıların çoğunun bu hadisle ve “**Kim fercine (avret yerine) dokunursa abdest alsın.**” (102) hadisi ile amel ederek, gerek uykuda, gerek uyanık iken fercine dokunmanın abdesti icabettireceğini kabul ettiklerini bilmiyor mu?

Mamafih biz, fakihlerin bu görüşünü kabul etmemekte ve ferce dokunmaktan dolayı emredilen abdestten kasdın elleri yıkamak olduğunu, bunun da sebebinin ferclerin hades (küçük-büyük dışkı ve yel) ve necasetlerin çıkış yeri olduğunu kabul etmekteyiz.

Aynı şekilde ateşte kızartılan etin yenmesinden dolayı olan abdest te (103) bize göre, elleri yağdan, kızartılan ve pişirilen yemeklerden dolayı yıkamaktır.

Biz bunu pekçok yerde açıklamış ve bu husustaki delilleri zikretmeştik.

Ferce dokunmaktan dolayı olan abdestten maksat elleri yıkamak olunca, Rasûlullahın, uykudan uyanana kaba sokmadan ellerini yıkamayı emrettiği de anlaşılmış olur. Çünkü o kimse, elinin nerede gecelediğini bilmez. Belki o, uykusunda fercine veya dübürüne (ön ve arka avret yerlerine) dokunur. Onun eline idrar damlası veya -uykudan önce cinsi münasebette bulunmuşsa- meni bulaşmasından emin olunamaz. Böyle iken elini yıkamadan önce kaba sokarsa suyu pisletmiş ve ifsad etmiş olur. (104)

Hadiste bilhassa, uyuyan kimse zikredilmiştir. Çünkü uyuyan kimsenin eli, bu yerler ve dübürüne farkında olmadan dokunur...

Uyanık olan kimse ise, bu yerlerden birine dokunduğu ve eline bir pislik bulaştığı zaman, bunun

(102)HAN: 2/ 233,333.

(103)Bkz.EBÛ DÂVUD: 1/ 47,48;TİR:1/ 58

(104)Burada müellifin, mutlak olarak meninin necis olduğunu kabul ettiğine işaret vardır, ki İmâm-ı Mâlik ve Ebû Hanife'nin mezhebi de budur.-Musahhib-

farkında olur ve durumunu bildiğinden ,elini kaba sokmadan veya yemekten ve musafaha etmeden önce ellerini yıkar.

23-DEDİKLERİNE GÖRE SONU,BAŞINI HÜKÜMSÜZ BIRAKAN BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın (S.A.V) develerin yattığı yerlerde namaz kılmaktan nehyettiğini ,çünkü develerin şeytandan yaratıldığını rivâyet ettiniz (105)

Rasûlullahın develerin yattığı yerlerde namaz kılmaktan nehyetmesi inkâr olunamaz.Taabbudi (ibadetlerle ilgili) hususlarda bu câizdir.Ama bunu ,devenin şeytandan yaratılmasına bağlamanıza gelince:Biliyoruz ki Rasûlullah da sığırın sığırdan,atın at-tan,arslanın arslandan,sineğin sinekten yaratıldığı gibi,devenin de deveden yaratıldığını (meydana geldiğini) bilir.

CEVABEN: Biz deriz ki:Rasûlullah olsun,başkası olsun devenin ancak deve yavru olduğunu;ve ne bir şeytanın deve,ne de bir devenin şeytan yavru olmayacağını bilir.(Rasûlullah) bize sadece, yaratılışın aşlında,deve ile şeytanın müşterek bir cinsten yaratıldığını bildirmiştir.

Rasûlullahın başka bir hadisindeki,"Deve şeytanların cihetinden (tarafından) yaratılmıştır."sö

zû de sana bunu gösterir.O (S.A.V) bununla,şeytanın cânibini,şeytanın cihetini (tarafını) kasdetmektedir.Tıpkı bunun gibi,"fulan göğşe vardı" denilir.Yani,gök tarafına,gök cânibine demektir.

Eğer şeytanın neslinden olsaydı,elbette Rasûlullah (S.A.V) devenin şeytanın neslinden veya neslinin kollarından veya soyundan yaratıldığını veya buna benzer birşey söylerdi.

Araplar dâima develerden bir cinsi,cinlere (el-hûş) (106) nisbet edegelmiş ve "Cinnî deve (= İbîlun hûşîyyetun)" tabirini kullanmışlardır.Bu cins deve, develerin en huysuzu ve en azgınıdır..

Araplar,cinlerin el-Hûş beldesinde bir devesi olduğuna,bu devenin insanların develeri ile çiftleştiğine ve bu vahşi deveyi yavruladığına inanırlar.

Nitekim Ru'be de şöyle demiştir:

"Develerimiz Hûş diyarından geldi."

Bu görüşe göre devenin aslının bizzat cinlerden değil de ,cinlerin devesinin yavrusundan olması mümkündür.Rasûlullah da bu sebeple,"Şeytanların cânibinden.." buyurmuştur.Yani (bizzat cinlerden değil) onların tarafından,cihetinden demektir.

Bu ancak,cinlerin ve şeytanların varlığını inkar eden ve sadece gözü ile gördüğüne ve hisleri ile idrak ettiğine inanan kimsenin inkar edebileceği bir şeydir.Bu ise,zındıklardan ve felsefecilerden"Dehriyye=Materyalist" denilen bir zümrenin inancı (itikadı) dır,yoksa müslümanların itikadı değildir.

(106) el-Hûş,cinlerin erkek hayvanıdır ki Araplar bu erkek hayvanın ,insanlardan bazılarının devesi ile çiftleştiğine inanırlar.Bu çiftleşmeden doğan deveyi de Hûş'a nisbet ederler ve Hûşî derler ki, vahşi,azgın deve demektir..(el-Hayevân, Demîri: 1/ 237) (M)

24- SÖYLEDİKLERİNE GÖRE BİR KISMI DİĞER BİR KISMINI BOZAN BİR HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahın (S.A.V) ."**Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı, onların öldürülmesini emrederdim. Lâkin, onlardan sadece siyah olanların hepsini öldürün.**(107) ve "**Siyah (olan köpek) şeytandır.**"buyurduğunu rivayet ettiniz.

Sanki Rasûlullah -(birinci) hadiste köpek cemaatını, bir cemaat (ümme) oldukları için affetmekle beraber, (siyah köpeği) sadece siyah olduğu için veya şeytan olduğu için öldürtmektedir. Halbuki köpeklerin bir ümmet (cemaat) olmasında ise, ne onların öldürülmesine mani olacak, ne de öldürülmelerini gerektirecek bir illet (sebe) yoktur...

Sonra üstelik, Rasûlullahın (S.A.V) Medîne'de, bir tane bile kalmamak üzere bütün köpeklerin öldürmelerini emrettiğini rivayet ettiniz. Köpekler bir ümmet olduğuna göre onları nasıl öldürtebilir? Onların ümmet olmaları, Rasûlullahı bundan menetmeli değil mi idi?

Bu durumda köpekleri affetmesinin illeti, aynı zamanda onları öldürtmesinin de illeti olmuş oluyor.

CEVAB: Biz deriz ki: Allahu taâlânın hayvanlardan yaratmış olduğu her cins, birer ümmettir. Köpekler, arslanlar, sığırlar, koyunlar, karıncalar, çekirgeler ve bunların benzerleri, insanlar gibi birer ümmettirler

Aynı şekilde cinler de bir ümmettir. Allahu taâlâ, "**Yerde yürüyen hayvanların ve iki kanadıyla uçan kuşların hepsi de sizin gibi ümmetlerdir.**"(6.el-En'âm: 38) buyurmuştur. Yani onlar da sa

bah ve akşam yemek ve rızık aramakta ve öldürücü şeylerden korunmakta biz insanlara benzerler, demektir.

Cinler de böyledir. Allah onlara, bize hitâb ettiği gibi hitâb etmiş ve "**Ey insan ve cin topluluğu! İcinizden size (ayetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşmakla uyaran) peygamberler gelmedi mi?**" (6.el-En-âm:130) buyurmuştur. Eğer Rasûlullah, hangi halde olursa olsun köpeklerin öldürülmesini emretmiş olsaydı, bir ümmet yok olur, ızı eseri kaybolurdu. Köpekler ise, avcılığına ilaveten, insanların evlerinin beklenmesinde, hayvanların ve ekinlerin korunmasında birçok faydalar sağlar. Çünkü bedevilerin ve ıssız ve çorak yerlerde yaşayanların çoğu sabah ve akşamları karınlarını ancak köpekler sayesinde doyururlar.. Nitekim Allâhu taâlâ da "**...avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin..**" (5.el-Mâide:4) buyurmuştur. Bu ayette Allahın, köpeği çeşitli faydalarını için yarattığına delâlet vardır.

Ebû Ubeyde (Ma'mer b.el-Musennâ) (-209) (108) anlatırdı: İki adam yolculuğa çıkmışlar. Birisinin yanında köpeği varmış .Hırsızlar bunlara hücum etmiş ve bu iki kişiden birisi onlarla mücadele etmiş ve yenilerek yakalanmış. Sonra başı dışarıda kalmak üzere toprağa gömülmüş, Kargalar ve yırtıcı kuşlar gelmişler, onu parçalamak ve gözlerini oymak için etrafında dönmeğe başlamışlar. Adamın yanındaki köpek bunu görünce, onun etrafındaki toprağı eşelemeğe başlamış ve onu oradan çıkarmış. Arkadaşı ise daha önce kaçmış ve onun yardımına koşmamış. (Ebû Ubeyd sözüne devam ederek şöyle demiştir:) Şâir bu hadîse hakkında:

(108) Nahiv âlimi. Harici görüşlere sahip idi. (el-Beyân ve't-Tebyîn: 1 / 347) (M)

"Komşusu ve arkadaşı ondan kaçıyor,
Dövdüğü köpeği ise onun toprağını eşiyor." de-
miştir.

Fenalık edilerek dövülüp kovulmasına rağmen sahibini korumak (köpeklerden başka) hiçbir hayvan-
da yoktur.Köpeklerin bu meziyeti hakkında anlatılan-
lar pekçoktur ve doğrudur.Biz bunları anlatıp sözü
uzatmak istemiyoruz.

İbnu Abbâs 'ın (R.A) da "Köpekler el-hunn'dan
(109) bir ümmettir.Onlar cinlerin zayıf olanlarıdır.Ye-
mekte iken yanınıza gelirlerse,onlara yiyecek verin.El-
bette onların da nefisleri vardır.- yani:onların gözleri
vardır,onların da canı çeker" buyurduğu gibi köpek-
ler,Cinlerden veya yırtıcılardan bir ümmet olmaktan
hâli değildir.

Nefs,göz manasına (da) gelir.Nitekim falana nefis
yani nazar değdi,denilir.

Yine İbnu Abbâs : "Yılanlar,cinlerden mesholu-
nanlardır.Tıpkı maymunun İsrâîl oğullarının mesho-
lunmasından meydana gelmesi gibi.Aynı şekilde kö-
peklerin de böyle (mesholunmuş cin) olması uzak (bir
ihtimal) değildir.

İşte bu gibi hususlar düşünce,kıyas ve akılla
kavranamaz.Ancak Rasûlullahın veya Rasûlullahı gö-
rüp işitenlerin (Ashâbın) söyledikleriyle anlaşılabil-
ir.Çünkü onlar bu gibi meselelerde ancak Rasûlul-
lahtan veya Rasûlullahı işiten birinden işittikleri ile
veya geçmiş mukaddes kitapların doğru haberleri ile
hüküm verirler.

Bu husus farzlarla veya sünnetlerle ilgili bir me-
sele değildir.Köpeklerin yırtıcı hayvanlardan,cinler

(109)el-Hunn: Cinlerden bir taifedir.Alacasız siyah renk-
teki köpekler bunlardandır.Veya cinlerin zayıflarıdır ve düş-
künler kısmıdır.Veya cinlerin köpekleridir.Veyahut da insanla
cin arası bir yaratıktır.-Kâmus-

den veya memsûh (mesholünmüş) olmasından dolayı bize herhangi bir kusur veya noksanlık gelmez.

Eğer yırtıcı hayvanlardan ise,o zaman sadece onlardan siyah olanların öldürülmesini emretmiş ve onların şeytan olduğunu söylemiştir.Çünkü köpeklerin simsiyah olanları,insanlara en zararlı olanı ve en ısrıganıdır. Kuduz hastalığı da ençok onlarda olur.Üstelik o faydası en az olan ve bekçiliği en kötü olanıdır.Avlanmaktan en uzak (kabiliyetsiz) olan ve en çok uyuklayan da odur.

"(Siyah köpek) şeytandır" sözü ile Rasûlullah,onun köpeklerin en kötüsü ve en şerlisi olduğunu ifade etmek istemiştir.Tıpkı,"Falan azgın bir şeytandan başka birşey değildir.", "O ancak parçalayıcı bir arslandır.", "O parçalayıcı bir kurttur."denildiği gibi.Bu sözlerle sadece,o kimsenin bunlara benzediği kastedilir.

Eğer köpek cinlerden ise,veya cinlerden memsuh (meshedilmiş) ise,bu takdirde "Köpeklerin siyahı,şeytanlarıdır.Onları zararlarından ötürü öldürün."demek istemiştir.Şeytan ise cinlerin azgın ve isyankar olanlarıdır.el-Hınn ise,cinlerin zayıf olanlarıdır ve cinlerden daha zayıftır.

Rasûlullahın Medîne'nin köpeklerini öldürtmesine gelince:Bunda onun"Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı,onların öldürülmesini emrederdim."sözünü nakzedecek birşey yoktur.Çünkü Medine O'nun zamanında meleklerin vahiy indirdiği yer idi.Meleklerin ise,içinde köpek veya resim bulunan eve girmediği Rasûlullahtan rivayet edilmiştir.

Bana Muhammed b.Hâlid b.Hidâs tahdis etti (ve) dedi:Bana Muslim b.Kuteybe,Yûnus b.ebî İshak'dan,o da Mucâhid'den ,o da Ebû Hurayra'dan (R.A),o da Rasûlullahtan (S.A.V) tahdis etti ki (Rasûlullah) şöyle buyurmuştur:"**Cebrâil bana "Dün gece senin huzuruna girmekten beni ancak,evinin kapısındaki resimli örtü ve evindeki köpek menetmiştir.Emret**

de köpeği çıkarsınlar."dedi."(110)

Bahsi geçen köpek ise,Hasan ve Hüseyin'in (R.A) sedirlerinin (en-nadad) altında duran yavru (enik) idi.

Bu (hadis) aynı zamanda köpeğin,evlerde olduğu gibi,şehirlerde de bulundurulmasının mekruh görüldüğüne delildir.Rasûlullah da ,köpeklerin tamamen öldürülmesini veya hiç olmazsa Medine'ye yakın olanlarının azaltılmasını emretmiş,meleklerin iniş yerine ve vahyin nüzûl ettiği yere uzak olan diğer köpeklerle ise dokunmamıştır.

EBÛ MUHAMMED: en-nadad,sedir demektir. Çünkü elbiseler onun üzerine dürülüp,yerleştirilir.(yani yerleştirmek manasına gelen (nadade) filinden müştaktır).

25-DEDİKLERİNE GÖRE BAŞI SONUNU İFSAD EDEN (BOZAN) BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Beş fâsık vardır ki Harem (Mekke hududları) dâhilinde de,bu hududların haricinde de öldürülür:Karga,çaylak veya akbaba, köpek ,yılan ve fâre ..." (111)

Eğer,"...şu beş hayvanı ve onlara,ilaveten şu beş hayvanı da öldürün." demiş olsaydı,bu taabbudî (ibadetlerle alâkah) bir hüküm olduğu için öldürülmeleri câiz olurdu.Ama mezkûr hayvanların,fâsık oldukları için öldürülmesine gelince, bu câiz değildir.Çünkü fîsk veya hidayeti bu gibi şeyler için düşünmek uygun değildir.Yılan ,çıyan,yırtıcı hayvanlar ve kuşlar şeytan değildirler.Yahut kendisi için fîsk (günah) ve hidayet sözkonusu olan insan veya cin de değildirler.

(110)Kırş.BUH: 59 / 7, HAN: 6 / 143,330.

(111)BUH: 28 / 7,,HAN : 1 / 257; 2 / 52; 3 / 3.

CEVAB: Biz deriz ki:Yılan,çıyan,yırtıcı hayvanlar ve kuşlar için,ısyarı veya tâatın mevzubahis olamayacağına dair bir itikad (inanç) Allah'ın kitabına (Kur'an'a),Peygamberlerine,ve Allah'ın gönderdiği geçmiş kitaplara muhalif bir inançtır.Çünkü Allahu Teâlâ bize Süleyman 'dan (A.S),onun,(hüdhüd) kuşu(nu) göremeyince,**Hüdhüd'ü neye (yerinde) göremiyorum,yoksa gâiblerden mi oldu?Ya (gecikmesine dâir) açık bir mazeret getirir,ya da mutlakâ onu şiddetli bir azaba maruz bırakırım,veya onu keserim."** (27.en-Neml:20,21) buyurduğunu haber vermiştir.

Âyetteki "..açık bir delil" den maksat, açık bir mazeret ve kayboluşunun ve gecikmesinin sebebidir.

Süleyman'ın (A.S) hüdhüd'e ancak bir günahıtan veya ısyandan dolayı azab etmesi câizdir.Günahlara ve ısyankârlıklara,fısk denilir ve âsî denilmesi câiz olan bir kimseye fâsık demek de câizdir.

Sonra Allahu taâlâ,Hüdhüd'ün,Süleyman'dan (A.S).özür diledikten sonra"**Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana Sebe'den çok sağlam ve iyi haber getirdim.Ben bir kadın buldum.Sebe' halkına padişahlık yapıyor,kendisine herşey verilmiş,Muhteşem bir de tahtı var.Onun ve kavminin Allah'a değil,güneşe taptıklarını gördüm.Şeytan onlara amellerini güzel göstermiş,böylece kendilerini hak yoldan sapıtmış da ,doğru yola giremiyorlar.(Şeytan onlara amellerini güzel gösterdi ki) göklerde ve yerde gizli olanı meydana çıkaran,gizledikleri ve açıkladıkları şeylerin hepsini bilen Allah'a secde etmesinler.**(23.en-Neml:22-25) dediğini hikâye etmiştir.

Eğer bu (kıssa) hukemâ sözü olsaydı,hele Peygamber sözü olsaydı bile,yine de güzel bir söz, etkileyici bir nasihat ve apaçık bir delil olurdu.Bu durumda hüdhüd'ün mutî (itaatkâr),âsî,fâsık ve muhtedî (hidayete ermiş) olması nasıl câiz olmaz..!

Yine Cenâb-ı Hak,bu sûrede (en-Neml) karınca-

dan bahsederken şöyle byurmuştur: "**Süleyman, babası Dâvuda vâris oldu, ve dedi ki: "Ey insanlar bize kuşdili öğretildi."** (27.en-Neml: 16) Burada Süleyman (A.S) kuşların insanlar gibi konuştuğunu söylemektedir.

Yine Allah'u taâlâ: "**Nihayet karınca vâdisine varınca, bir karınca şöyle dedi: Ey karıncalar ...ilâh**" (27.en-Neml: 18) buyurmuş ve burada karıncaları insanlar gibi konuşturmuştur.

Aynı şekilde "**Hiçbir varlık yoktur ki, O'nu hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz onların tesbîhini anlayamazsınız!**" (34.Sebe: 10) ve "**Ey dağlar ve kuşlar, Dâvud ile beraber tesbih edin.**" (34,Sebe; 10) buyurmuştur.

EBÛ MUHAMMED: Tevratta da şunu okudum: Nûh (A.S) (tufandan) kırk gün sonra yapmış olduğu geminin penceresini açmış, sonra kargayı salmış. Karga gitmiş ve sular yeryüzünden çekilinceye kadar dönmemiş.. Bunun üzerine tekrar tekrar güvercini göndermiş. Akşam olunca güvercin, gagasında bir zeytin yaprağı ile dönmüş. Nûh (A.S) da bundan, yeryüzünde suyun azalmış olduğunu anlamış. Nûh (A.S.) da Allah'a güvercinin boynuna (renkli tüylerin meydana getirdiği) bir gerdanlık ve ayaklarına da renk(lî tüylerden süs) vermesi için dua etmiş.

EBÛ MUHAMMED: Yine Tevratta, Allah'ın, yarattığı zaman Âdem'e: "Fırdevs (cennetin) in ağaçlarından dilediğin (meyvayı) ye. Ancak hayır ve şer ilmi ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün ölürsün. -Yani: -Ölen bir kimsenin haline dönersin-" demiş olduğunu okudum.

Yılan, karada yaşayan hayvanların en kötüsü (*) idi. Kadına (Havvâ'ya) "eğer o ağaçtan yerseniz, ikiniz

(*) Reisu'l-Kuttâb nüshasından böyledir: (a'rem). Matbû nüshada ise " en kararlı, azimli (a'zem) " denmektedir. (M)

de (asla) ölmezsiniz. Gözleriniz açılır. Birer (ölümsüz) ilah olursunuz. Hayrı ve şerri bilirsiniz" dedi. Kadın ağacın meyvasından alıp yedi. Eşine de yedirdi. Bunun üzerine ikisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak bir halde olduklarını anladılar. Hemen incir ağacının yapraklarından aldılar ve onlardan izar (vücudun alt kısmını örten elbise) yaptılar.

Sonra ortalık aydınlanınca Âdem ve eşi Cennet-teki bir ağaca gizlendikleri sırada Allahu taalanın sesini işittiler. Allah onları çağırıyordu.

Âdem: Firdevs (cennetin) de sesini işittim. Kendimin çıplak olduğunu gördüm ve senden gizlendim." dedi.

Allah (C.C.): "Sana, senin çıplak olduğunu kim gösterdi? Demek ki sen, seni menettiğim ağaçtan yemişsin" dedi.

Âdem: (Eşim olan) kadın yedirtti bana! dedi.

Kadın (Havvâ): Bana da yılan yedirtti, dedi.

Bunun üzerine Allah yılanı: "Yaptığın bu kötülükten dolayı.. sen lânetlendin. Bundan sonra karnının üzerinde (sürünerek) yürüyeceksin ve toprak yiyeceksin. Seninle, kadın ve onun çocukları arasını bozacağım. Onlar senin başını ezecekler, sen de onların topuklarından sokacaksın" dedi.

Kadına da: - Sana gelince, senin gebelik (müddetini) i ve doğum sancılarını arttıracacağım. Sen çocuklarını acı ve elem ile dünyaya getireceksin. Kocana geleceksin ve o, sana hakim olacak" dedi.

Âdem'e de: "Senin yüzünden yeryüzü lanetlenmiştir. Toprak deve dikenini ve diğer dikenleri bitirecek. Sen de yiyeceğini topraktan, güçlkle ve alnın terleyerek elde edeceksin. Toprak'tan olduğun için, neticede toprağa döneceksin" dedi.

EBÛ MUHAMMED: Yılanın (Havva'yı) saptırıp, aldattığını, Allah'ın da yılanı lanet ettiğini, onun yaradılışını değiştirdiğini ve toprağı onun yiyeceğı yaptığını görmüyor musun? Şimdi bu yılanın -keza Nuh'a (A.S.)

isyanından dolayı karganın- fasık ve asi olarak isimlendirilmesi caiz olmaz mı?

Ehl-i nazar (düşünürler, akılcılar) Nuh'dan ayrılp gittiği için kargaya "Ayrılık kargası" dendiğini kabul etmişler ve bu sebepten onu uğursuz saymışlar, karga bağırınca, bunun ayrılık ve gurbete işaret olduğuna inanmışlardır. "Gurbet" kelimesini de karganın ismin-den (gurab) çıkarmışlardır.

(Mesela): "Onu uzak bir yere attım=kazaftuhu nevan gurbeten" ve "Bu yabancı bir koyundur= haza şa-un muğarrabun (veya muğribun)" ve "Ankaun muğribun" (112) derler. Muğrib, uzaktan gelen demektir. Bununla kartalı kasederler.

Bunların hepsi de, el-gurab (=karga) isminden - Nuh (A.S.)u terkettiği ve ondan ayrıldığı için- müştaktır (türemiştir.)

EBÛ MUHAMMED: Anlattıklarımıza diğer bir delil de, Muhammed b. Sinan el-Avfi'nin Abdullah b. el-Haris b. Ebza el-Mekki'den, onun da annesi Raita binti Müslim'den, o da babasından olmak üzere rivayet ettiği hadistir. (Raita'nın babası Müslim (113) şöyle demiştir): Rasulullah ile beraber Huneyn'de bulundum. Bana, "Senin adın nedir?" dedi. Ben: "Gurab" dedim. (Bana) Senin adın "Müslim" olsun, dedi.

Karganın fasıklığından ve isyankarlığından dolayı Rasulullah, onun isminin Gurab (=Karga) olmasından hoşlanmamıştır ve ona Gurab kelimesinin manasının zıddına olarak Müslim adını vermiştir. Çünkü karga asidir, Müslim ise itaatkardır ve (Müslim) ismi, itaat ve boyun eğme manasına gelen el-istislamdan alınmıştır. Bu kitapta daha önce de anlattığımız gibi, Rasulullah (S.A.V.) güzel ismi sever, çirkin isimden

(112)Türkçedeki deyişle "Ankâ-yı mağrib " yani anka kuşu (M)

(113)Muslim el-Kuraşı (Bkz:Tehzibu't-Tehzib:10 /143) (M)

hoşlanmazdı (114).

Eğer biz, yılan, karga, fare için itaat ve ma'siyyetin (günahkarlığın) caiz olduğuna dair, müslümanların kabul ettikleri görüşü terkedip Arap kelimasında ve dilinde caiz olana baksak yine de bizim, bu saydığımız şeylerden herbirisine fasık dememiz caiz olur. Çünkü fisk, insanlara karşı gelip isyan etmek ve onları incitmek demektir.

Mesela: Hurma kabuğundan çıkınca "Fasakat-ir-rutbatu" denilir. Bir şeyden çıkan herşeye de fasık denilir. Allahu taala da: "... **yalnız iblis, cinden idi de Rabbinin emrinden çıktı**" (18 el-Kehf: 50) buyurmuştur. "Fefesaka an emri rabbih" yani: Rabbinin emrinden ve taatinden dışarı çıktı, demektir.

Yılan insanlara karşı deliğinden çıkar, onların yiyeceklerini karıştırır, onları ağzına alıp ısırır, içeceklerin içine ağzını sokup içer ve tükürüğünü bırakır. Fare de aynı şekildedir. Deliğinden çıkar, onların yiyeceklerine zarar verir, elbiselerini kemirir, lambayı devirerek evde yangın çıkarır. Yer haşeratı arasında fareden daha zararlısı yoktur.

Karga da, devenin semerinin sürtmesinden dolayı meydana gelen yaranın üstüne konar, yarayı gaga-lar ve neticede deveyi öldürür. Bu sebeple araplar kargaya "İbnu Daye (veya İbnu De'ye)" derler (115). Karga hayırdan uzaktır ve insanların yiyeceklerini de kapıp kaçar.

Köpekde ısırır ve yaralar. Saldırgan ve yırtıcı olan diğer hayvanlar da böyledir.

Bunların hepsine de, insanlara saldırdıkları ve onlara zarar verdikleri için, fasık denebilir.

Bu hayvanlardan herhangi birisinin taat veya ma'siyete nisbet edilmesinin çirkin olduğunu söyle

(114)Bkz:s. 199

(115) De'ye ,semer çıkıntısının devenin sırtında yarala-dığı yere denir.Karga da buraya dadandığı için bu künyeyi al-mıştır. (M)

dikleri zaman, (bizim açıkladığımız bu hususlar) onların akıllarına gelmedi mi?!

26- DÜŞÜNCENİN YALANLADIĞINI İLERİ SÜRDÜKLERİ BİR HADİS...

İDDİA: Rasulullahın, zırhı birkaç sa' arpa (116) karşılığında bir yahudide rehin iken vefat ettiğini (117) rivayet ettiniz.

Fesubhanallah..! Müslümanlardan (O'na) yardım edecek, ikram edecek ve borç verecek biri yok muydu? Halbuki Allah (C.C.) onların mallarını, gelirlerini çoğaltmış, onlara birçok beldeyi fethetmeyi nasib etmiş, Yemen'in bir ucuyla Bahreyn'in ve Uman'ın bir ucu arasındaki yerlerin ve Necid ile Hicaz'ın çorak topraklarını(n gelirlerini) toplamışlardı. Üstelik Osman, Abdurrahman ve emsalleri gibi (zengin) sahabenin malları da vardı. Onlar neredeydi?!

Bu bir yalandır. Bunu söyleyen, Rasulullahı zühd ve fakr ile medhetmek istemiştir. (Fakat) Peygamberler böyle medhedilmez..!

Orduları techiz eden (donatan), yüzlerce kurbanlık deve ve sığın önüne katıp süren bir kimse, Allah kendisine Fedek ve diğerlerini ganimet olarak vermiş iken nasıl aç kalır?

Malik b. Enes, Ebû'z-Zubeyr'den, o da Cabir'den (R.A.) naklen anlattı ki Cabir (R.A.) şöyle demiştir: "**Rasulullah Hudeybiye'de yedi kişiye bir deve olmak üzere, yetmiş deve boğazladı** (118). (Müşriklerin manı olduğu umresinin yerine yaptığı Umratu'l-kada (kaza umresi)da altmış deveyi(kurban etmek için)önüne

(116)Bir Sâ', üç ile üç buçuk kilo arasında değişen bir ağırlık ölçüsüdür.(M)

(117)BUH: 34 / 14,33,88,HAN: 1 / 300; 6/ 42, 160,230

(118) HAN: 3 / 316,353,kırş,HAN: 3 / 292 ,304,318,

katmıştı.

Keza Aliye'de (119) birbirine yakın yedi bahçeyi vakfeden bir kimse nasıl aç kalır? Sonra bununla beraber, nasıl olur kendisine birkaç sa' borç arpa verecek birini bulamaz da zırhını rehin verir?

CEVAP: Biz deriz ki: Bunda öyle büyütülecek, hele inkar edilecek birşey yoktur. Çünkü Peygamber (S.A.V.) malları için başkalarını kendi nefesine tercih eder, onları ashabından gerekenlere, fakirlere ve miskinlere ayırır, müslümanların başına gelen felaketlerde yardımda bulunur, hiçbir yardım isteyeniyi geri çevirmez, bulduğu zaman da mutlaka çok verir, birbiri üstüne iki dirhemi koy(up biriktir)mezdi.

(Birgün) Ummu Seleme (R.A.): “Ya Rasulallah! sizi renginiz değişmiş görüyorum, yoksa hastalıktan mı?” diye kendisine sorunca, Rasulallah: “Hayır, Fakat şu dün gelen yedi dinar yok mu, onları yatağın altında unutmuşum ve taksim ed(ip dağıt)madan geceledim (o yüzden)” dedi (120).

Hız. Aişe (R.A.)de Rasulallahın vefatına ağlarken, “Yumuşak yatak üzerinde uyumamış ve arpa ekmeği ile doymamış olana babam feda...!(121) demiştir.

Hız. Aişe'nin bu sözü iki ihtimalden hâli değildir:

Ya, Rasulallah elindeki başkalarına vermiş ve kendini doyuracak birşey kalmamış olabilir ki, bu onun meziyyetlerinden birisidir. Allahu teâlâ da: “...kendileri muhtaç olsalar bile başkalarını kendilerine tercih ederler.” (59 el-Haşr:9) buyurmuştur.

(119)el-Âliye:Necid'in Tihâme kısmında Mekke'den ötede olan yerler veya Medinenin dışındaki köylerdir. Buraları Medinenin banliyösünü teşkil eder.-Kâmus-

(120)HAN: 6/ 293,314.

(121)Krş:BUH: 70/23

Yahud Rasûlullahın ne arpa ekmeğinden, ne de diğerlerinden doyasıya kadar yememiş olması mümkündür. Çünkü o, aşırı olarak karın doyurmaktan hoşlanmazdı. Salih kişilerden ve abidlerden pek çoğu da bundan hoşlanmazlardı. Rasulullah ise, faziletçe onların en üstünü ve onları (bu konuda) geçmeye en layık kişidir:

Bize Ebû'l-Hattab tahdis etti (ve) dedi: Bize Ebu Asım Ubeydullah b. Abdillâh haber verdi (ve) dedi: Bize el-Muhabber b. Harun (*) ...Ebu Yezid el-Medenî'den, o da Abdurrahman b. el-Murakkı'dan haber verdi. (el-Murakkı') Rasulullahın, **"Allah mideden daha kötü, doldurulan bir kab yaratmamıştır. Eğer mutlaka mideyi doldurmak gerekiyorsa, onun üçte birini yemeğe, üçte birini içecek (suy)a, üçte birini de nefes(iniz)e ayırın."** (122) buyurduğunu, nakletmiştir.

Malik b. Dınar da (-130) (123) Müslüman me'bure'ye (iğne yutmuş) benzer, demiştir Yani: Yiyeceğinin içersinde iğne yutmuş olan ve yem yediği zaman azıcık yiyen , yediği de belli olmayan bir hayvana benzer, demek istemiştir.

İbnu Ömer'e (R.A.) "Cevârişne" den (124) bahsedilmiş; İbnu Ömer: "Ne yapayım onu. Ben şu günden beridir karnımı doyurmuş değilim ki! demiştir. Yani: Ben yemeği, canım daha yemek istediği halde bira

(122) HAN: 4 / 132.

(123) Mâlik Dınâr .Ebû Yahyâ. Basralı meşhur zâhid .Ücretle mushaf yazar ve bununla geçinirdi. (Tehzîbu't-Tehzîb: 10 / 14, 15.) (M)

(*) Kitabın naşiri ve muhakkiki bu ismi tabakât ve ricâl kitaplarında bulamadığını söylüyorsa da Tabsîru'l-Muntebih, IV. 1254 'de zikredilmiştir. (M)

(124) el-Cevârişne: Mürekkeb bir nevi ilaçtır. Yemeğin hazmedilmesi ve midenin düzeltilmesi için kullanılır. Lisânü'l-Arab'daki ifadeye göre kelime, yabancı bir dilden arapçalaştırılmıştır. (Bkz: Lisân : 13 / 88)

kırım" demek istiyor.

el-Hasen (el-Basrî) (22-110) (125), yemek yerken yanına vardığı bir adama: "Yemeğine devam et! dedi.

(Adam): Tamam, yedim. Artık hiçbir şeye iştah duymuyorum, deyince, el-Hasen: "Fesubhanallah! Hiç insan, birşeye iştahı kalmayınca kadar yer mi?" dedi.

Malik b. Dinar veya başka birisi: "Keşke rızkım bir taşa olsa da onu emsem. Gerçekten ben, helaya çok girmekten dolayı Allahu taadan utanır oldum" demiştir.

Bekr b. Abdillâh (-108) (126): Açlığı toklukla değişinceye, kıymetli elbise giymeyinceye, ancak, el yıkmayı gerektirmeyecek (sade) yiyecekleri yiyinceye kadar, hayattan tad alamadım" demiştir.

Hız. Aişe de Rasullullahın vefatına ağlarken: "Yumuşak yatak üzerinde uyumamış ve arpa ekmeği ile doymamış olana babam feda..! demiştir. Halbuki Rasullullah buğday ekmeği de yiyordu, arpa ekmeği de. Şu kadar ki, ne buğday ekmeğini, ne de arpa ekmeğini (zikrettiğimiz) ya birinci ya da ikinci ihtimalden dolayı karnı doyasıya kadar yemiyordu.

Hız. Aişe yiyeceklerin en kabasını zikretmiş ve "Kaba olmasına rağmen, yine de karnını ekmele doyurmazsa, diğerleri ile karnını doyurmaması daha evladır" demek istemiştir.

Hız. Ömer (R.A.), "Eğer dileseydim, kebaplar, hardal ve kuru üzümle yapılan katıklar (=sınab), deve göğüsleri ve hörgüçlerinden (yemekler) hazırlatırdım ve yine: Eğer isteseydim körpe bir hayvan emrederdim, kesilirdi. İnce un emrederdim, elenirdi. Yine kuru üzüm emrederdim, et yağının içine konur ve ceylan

(125)Bkz.s.169 ve dipnotu

(126) Bekr b.Abdillâh b.Amr el-Muzenî,Ebû Abdillâh,el-Basrî. Enes b.Mâlik,el-Hasen el-Basrî,İbnu Abbâs, ve İbnu Ömer'den rivayette bulunmuştur..(Tehzîbu't-Tehzîb: 1 / 484) (M)

yavrusunun kanı gibi olurdu. Ve buna benzer şeyler emrederdim. Fakat ben Allah'ın (C.C.) bir kavme: **"Dünya hayatınızda bütün nimetlerinizi yaşayıp bitirdiniz ve bunlarla safa sürdürünüz. Artık bugün alçaltıcı bir azab ile cezalandırılacaksınız"** (46 el-Ahkaf: 20) dediğini işittim" demiştir.

Cimri zenginlerin başına öyle zamanlar gelir ki, hiç mal gelmez ve malı mülkü, ev eşyası, alacakları olduğu halde borç alacak, rehin verecek kadar muhtaç kalır.

O halde bir dirhemi bile kalmayan ve yardım etmekten kendisine bir lokma bile kalmayan (Rasulullahın) hali nice olur?

Müslümanlar ve Ashabın servet sahipleri onun yiyecek ihtiyacını -o söylemez ve onlara bunu açmazken- nasıl bilebilirler?..

Bazan biz bu durumu, kendimizde ve başkalarında da görebiliriz.

Mesela bazan biz birşeye ihtiyacı olan birini görürüz. Bu adam ne çocuğuna, ne ailesine ne de komşusuna gidip birşey söylemez, kıymetli şeylerini satar, uzak ve yabancı kimselerden borç alır.

Rasulullah zırhını yahudiye rehin bırakmıştır, çünkü yahudiler Rasulullah zamanında gıda maddeleri satarlardı. Müslümanlar ise, Rasulullah kendilerini ihtikardan nehyettiği için yiyecek satmazlardı (127).

Bu hadiste, onları inkara sevkedecek ne var ki buna şaşıklarını izhar ediyorlar, hatta dinsizler (*) bundan dolayı(rehin hadisinin ravisi) el-A'meş'i hadis uydurmakla itham ediyorlar?!

(127)Bkz:HAN: 1 / 21.

(*) Reisu'l-Küttâb nüshasında: "el-mütefakkıhe(fakihlik taslayanlar) " (M)

27- KIYASIN İPTAL ETTİĞİNİ SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...

İDDİA: Rasulullahın Amr b. el-As'a (R.A.) bir topluluk arasında hakimlik yapmasını emrettiğini, Amr b. el-As'ın Rasulullah'a: "Sen varken mi hakimlik yapacağım?" dediğini, Rasulullahın da cevaben: "Onların aralarında hüküm ver. Eğer (hükümünde) isabet edersen sana on sevap, hata edersen bir sevap var" dediğini (128)rivayet ettiniz.

Allahın (sizin dediğiniz şekilde) sevab vermesi caiz değildir. Çünkü Amr'ın hakikata uygun olan ile, hatalı olan icthadı aynı icthaddır. Onun verdiği hükümde isabet etmesi şart değildir. Ona gereken sadece icthad etmektir. O doğruya isabet ederken olduğu gibi hatalı bir icthad yaparken de aynı şekilde çalışmakta, bu işe aynı şekilde eğilmekte ve ehemmiyet vermekte ve aynı derecede meşakkate katlanmaktadır. O halde neye göre iki icthaddan birisine bir, diğerine on sevab verilecek?

CEVAB: Biz deriz ki, doğruya muvafık olan bir icthad, hatalı bir icthad gibi değildir. Eğer bu icthad, istinad ettiği (çalışma, gayret, meşakatlara katlanma gibi) esaslara göre değerlendirilseydi. Yahudiler, Hristiyanlar, Mecusiler ve Müslümanlar (keza) çeşitli fıkır ve görüş sahipleri de -icthad edip kendilerini ve kafalarını yorduktan sonra, şahsi kanaatlarına göre kendilerinin haklı, muhaliflerinin ise hatalı oldukları neticesine vardıkları zaman- birbirinden farksız olurlardı.

EBÛ MUHAMMED: Lakin, biz deriz ki, her ferdin icthadının ötesinde, bir de Allah'ın tevfiği (muvaffak kılması) mevzuubahistir. Bu mevzuda söz uzar. Burası ise onun yeri değildir.

Eğer adamın biri, kaybolan herhangi birşeyini araştırması için iki adam gönderse ve onlara, ara--

makta son gayretlerini ve ciddiyetlerini göstermelerini emretse, buldukları takdirde onlara mükafat vereceğini vaadetse, onlardan birisi aramak için elli fersah yol gitse, kendini yorsa, geceyi uykusuz geçirse fakat eli boş dönse, diğeri ise rahat bir şekilde bir fersah yol gitse ve kaybolan şeyi bularak geri dönse -evvelkinin, kayıp eşyayı bulandan daha çok meşakkatlara katlanmış olmasına, gayret etmesine rağmen- bol atıyye ve ihsana, bu iki adamdan, mutlaka kaybolan şeyi bulan hak kazanır.

Eğer (çalışma ve gayret bakımından) eşit olurlarsa, (mükafatın, bulana veyahut da, isabet eden müctehide) verilmesi evleviyyetle caiz olur.

İnsanlar amel bakımından eşit olabilirler. Allah da bunlardan dilediğini üstün kılar. Çünkü kimsenin Allah (C.C.) üzerinde ne bir alacağı ne de ondan yana (isteyeceği) bir hakkı vardır.

EBÜ MUHAMMED: İncil'de okudum. Hz. İsa (A.S.), havarilerine şöyle demiştir: "...Gökyüzünün melekûtu, bir adama benzer. Adam sabahın alaca kararlığında üzüm bağı için amele tutmak ister. Her bir ameleye günde bir dinar vereceğini söyler. Sonra ameleleri bağa salar. Üç saat sonra çıkar dolaşır ve çarşıda (işsiz) boş gezenleri görür ve: "Siz de bağa gidin, ben size layık olan ücreti vereceğim" der. Onlar giderler. Altı saat sonra, dokuz saat sonra ve onbir saat sonra hep çıkar ve aynı şekilde davranır. Akşam olunca kahyasına: "İşçilere ücretlerini ver, sonra en son gelenden başla, ilk gelenlere kadar tekrar ver. Verirken aralarını eşit kıl?" der. (İşçiler)haklarını alınca, bağ sahibine kızzarlar ve: "Şu en son gelenler sadece bir saat çalıştıkları halde, ücrette onları bize eşit kıldın." derler. Bağ sahibi: "Şüphesiz ben size zulmetmedim (hakkınızı yemedim). Size şart koştüğüm ücreti verdim. Diğerlerine ise cömerd davrandım. Mal benim malım, dilediğimi yaparım" der.

İşte böylece evvelkiler sonuncu, sonuncular da

birinci olmuş olurlar (129) .

28- BİRBİRİNE UYMADIĞINI SÖYLEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİA: Rasulullahın (S.A.V.), "Kim bir iyilik yapmağa karar verir, o iyiliği yapamazsa, ona sadece bir sevab yazılır. Kim bu iyiliği işlerse (o takdirde) ona, on sevab yazılır." (130) buyurduğunu, (başka bir hadiste de):

"Kişinin niyyeti (131) amelinden hayırlıdır." (132) dediğini rivayet ettiniz.

Birinci hadiste niyyet, amelden aşağı bir derecede; ikinci hadiste ise niyyet amelden üstün olmuş oluyor. Bu ise bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki burada -Allah'a hamdolsun- herhangi bir çelişki yoktur.

Bir iyilik yapmağa niyetlenen onu yapmadığı zaman, onu yapan kimseden farklıdır. Çünkü iyilik yapmağa niyetlenen onu yapmamıştır. İyiliği yapan ise, onu yapmadan, önce niyyet eder, sonra (o) iyiliği yapar.

"Kişinin niyyeti, amelinden hayırlıdır." sözüne gelince: Hiç şüphesiz Allah mü'mini, niyyeti ile ebedi Cennetlik kılar, ameliyle değil! Eğer ameline göre mü-kafat verilseydi, o kimsenin (Cennette) ebedi olmaması gerekirdi. Çünkü o, muâyyen seneler müddetince amel etmiştir. Onun karşılığı da, ya amel ettiği müddet kadar, ya da onun birkaç misli olur. Halbuki Allah onu, niyyeti ile ebedi kılar. Çünkü o, eğer Allah kendisini ebediyyen bakı kılacak olsaydı, ebediyyen Allah'a itaat etmeğe niyyet etmişti. Ne zaman onu bu niyyeti ile efat ettirirse, onun karşılığını verir.

(129) Mattâ: XX / 1-16.

(130) HAN: 1 / 279,310; 2 / 234.

(131) Diğer bir nüshada : "...mü'minin niyyeti"

(132) Krş: el-Makâsıdu'l-Hasene :s: 450 (nu: 1260)

Kafir de böyledir. Niyyeti amelinden kötüdür. Çünkü o - eğer Allah kendisini ebedi kılacak olsaydı kûfurde kalmağa niyetlidir. Allah da onu, bu niyeti ile öldürünce, bu niyetine göre onu cezalandırır.

29- DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN'IN VE DÜŞÜNCENİN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİA: Rasulullahın, Bedir kuyusu başında durup, "Ey Utbe b. Rabia, ey Şeybe b. Rabia, ey fulan, ey fulan..! Rabbinizin size va'dettiği (azabı)nı hak olarak buldunuz mu? Biz Rabbimizin bize va'dettiği (zaferi) hak olarak bulduk" dediğin', kendisine (ölülerle mi konuşuyorsun?) denilince, "Nefsım elinde olana yemin ederim ki onlar, sizin işittiğiniz gibi (söylediklerimi) işitirler." (133) dediğini rivayet ettiniz. Halbuki Allah (C.C.) kendisine: "...sen kabirde bulunanlara sesini duyuramazsın..." (35, Fatır, 22) ve "...muhakkak ki sen ölülere duyuramazsın." (30, er-Rum, 52) buyurmuştur.

Sonra Rasulullahın Ahzab günü: "Ey çürümüş cesedlerin ve fani ruhların Rabbi olan Allahım!" dediğini,

İbnu Abbas'a (R.A.), ruhların cesedlerini terkedince nerede bulundukları, çürüyünce cesedlerin nereye gittiği sorulunca: "Lambanın ışığı, lamba sönmünce nereye gider, göz kör olunca, görme duyusu nereye gider ve hastalanınca, sağlam vücut nereye gider?!" dediğini rivayet ettiniz.

Bunlar hiçbir yere gitmezler. İşte cesedi terkettiği zaman ruhlar da böyledir. Bu ise ne Rasulullahın, "Şüphesiz onlar sizin işittiğiniz gibi işitirler" (134) sözüne, ne de sizin kabır azabı ile ilgili rivayetinize benzemektedir.

(133) BUH: 64 / 8,12,HAN: 1 / 26; 2 / 31,131; 3 / 104,145.

(134) HAN: 1 / 26.

CEVAB: Biz deriz ki: Akıl, düşünce (nazar), Kur'an ve Hadise göre ; Allah'ın cesedler çürüdükten, kemikler parçalandıktan sonra kabirdekileri diriltmesi nasıl mümkün ise; yine akıl, düşünce, Kur'an ve Hadis'e göre onların öldükten sonra Berzah aleminde azabolunmaları da doğrudur.

Kur'an'a gelince: Allahu Taala şöyle buyurur: **"Onlar sabah ve akşam ateşe arzedilecekler. Kıyamet koptuğu gün de: "-Fir'avunun kavmini en şiddetli azaba sokun." denilecektir.** (40 el-Mü'min, 46)

Onlar öldükten sonra -Kıyameten önce- sabah akşam ateşe sokulurlar. Kıyamet günü ise, azabın en şiddetlisine düşer olurlar.

Yine Allah (C.C.): **"Sakın Allah yolunda öldürülenleri ölümler sanma. Doğrusu onlar Rableri katında diridirler, cennet meyvalarından rızıklandırılır. Onlar Allah'ın kendilerine verdiği ihsandan dolayı sevinçlidirler ve arkalarından kendilerine şehidlik rütbesi ile katılamayan mücahidler hakkında şunu müjdelemek isterler: "-Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır."** (3 Al-i İmran: 169, 170) buyurmuştur.

Bu, Allah'ın Bedir şehidlerine has kıldığı birşeydir. Onların cesedleri, kanalın kazılması esnasında taptaze olarak çıkarılmıştı. Öyle ki birisi: "Bunu gördükten sonra artık hiçbir şeyi inkar edemeyiz (inkarcı olamayız)" demiştir.

Bana Muhammed b. Ubeyd, İbnu Uyeyne'den, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Cabir'den (R.A.) tahdis etti ki (Cabir şöyle) demiştir: Muaviye (R.A.) kazdırmış olduğu kaynağın suyunu (kanal ile) akıtmak istediği vakit -Süfyan b. Uyeyne bu kaynağın Medine'deki Ebu'z-Ziyad suyu olduğunu söylemiştir- Medine'de, "Kimin harpte öldürülmüş bir kimsesi varsa, ölüsün(ü almağ)a gelsin" diye ilan ettiler. (Cabir) dedi: Biz de Bedir şehidlerine gittik. Birisinin ayağına bel (135) isabet et-

miş ve kanı damlamış olduğu halde onları (katılaştırma-
mış bir halde) taptaze çıkardık. Ebu Said el-Hudri (bu
hadise karşısında): "Bundan sonra ebediyyen hiçbir
münkir inkarcılık edemez" dedi.

Aişe b. Talha (136) rüyasında babasını görmüş,
babası ona: "Ey kızcağzım! Benim yerimi değiştirin.
Rutubet bana zarar veriyor." demiş. Kızı otuz veya ona
yakın sene sonra, babasını taptaze, hiç bozulmamış
bir halde, bu ıslak yerden çıkarmış ve Basra'da, el-Hic-
riyyin'e (137) defnetmiştir.

Babasının (kabirden) çıkarılması işini, Abdur-
rahman b. Selame et-Teymi üzerine almıştır.

Bunlar o kadar meşhur şeylerdir ki, gözle gör-
müş olmamızdan farksızdır. O halde, bu şekilde şehid-
lerin diri olup, Rableri katında rızıklanmaları caiz
olunca, keza onların ferahlanmaları ve sevinmeleri ca-
iz olunca, onlarla harbeden ve onları öldüren düşman-
larının da diri olup, ateşle azaba uğramaları niçin caiz
olmasın?!

Onların diri olmaları, mümkün olunca, işitmele-
ri niçin mümkün olmasın? Üstelik bunu Rasulullah
(S.A.V.) bildirmiştir ve onun sözü mutlaka doğru-
dur.

Hadislere gelince : Rasulullahın Cafer b. ebi Ta-
lib (138) hakkında: **"O, cennette meleklerle beraber
uçmaktadır."** buyurması, onu "zu'l-cenahayn=iki

(135)Ucu sivri,küreğe benzeyen,tarlanın toprağını ka-
bartmağa yarayan âlet. (M)

(136)Talha b.Übeydullah (R.A) ın kızıdır.Teyzesi Hz.Âişe
(R.A) den rivayet etmiştir.Kendisinden de Atâ b.ebi Rabâh ve
benzerleri rivayet etmiştir.(Tehzîb:12 / 436) (M)

(137)el-Hicriyyin'de sözünden maksad,muhacirinin
mevtâlarıyla birlikte demektir.Hicret'e nisbetle el-Hicriyyin
denmiştir.-Vallâhu a'lem- (Musahhîh)

(138)Rasûlullahın amca oğludur.Mûte gavzesinde hicre-
tin sekizinci senesinde şehid düşmüştür.Ca'fer-i Tayyâr diye
meşhurdur.(Bkz:Tehzibu't-Tehzîb: 2 / 98) (M)

kanatlı" diye isimlendirmesi (139), Rasulullahın Münker ve Nekir (melekleri) ve kabir azabı hakkındaki birçok hadisleri ve **"Hayatın ve ölümün fitnesinden (140) kabir azabından (141) ve Mesih Deccalın fitnesinden (142) sana sığınırım."** diye Allah'a dua etmesi, bu kabil hadislerdendir.

Bu hadisler sahihtirler, (insanların) bu gibi hadisleri uydurmak için ittifak etmeleri mümkün değildir.

Eğer bu gibi hadisler sahih olmayacak olsa, dinimizle ilgili hiçbir şey ortada kalmazdı. Peygamberimizin haber verdiklerinden daha doğru hiçbir şey olmaz.

Cenab-ı Hakk'ın: **"...muhakkak ki sen ölülere sesini duyuramazsın."** (30 er-Rum, 52) ve **"...sen kabirde bulunanlara sesini duyuramazsın."** (35 Fâtır, 22) ayetlerine gelince: Onların dediklerinin bu ayetle hiçbir alakası yoktur. Çünkü burada ölümler sözüyle cahiller kasdedilmiştir ki onlar da kabir ehlidir.

Yani Allah (C.C.) ayette demek istiyor ki: Sen Allah'ın cahil kıldığı kimseye hidayet namına birşey anlatamazsın. Ve yine Allah'ın sağrlaştırdığı birine de hidayeti iştittiremezsin.

Bu ayetlerin baş tarafları bizim dediklerimizi isbat eder. Çünkü bu ayetin başında **"...a'ma ile gözleri gören bir olmaz."** (35 Fâtır, 19) Cenab-ı Hak -a'mâ ile kafiri ,gözleri gören ile mü'mini kasdetmektedir .

"...Karanlıklarla, aydınlık da bir olmaz." (35 Fâtır: 20) -Cenabı-Hak, karanlıklar ile küfrü, aydınlık ile de imanı kasdediyor.-

"-Ne de gölge ile sıcaklık bir olur." (35 Fâtır, 21)

(139) BUH: 62 / 10,krş,HAN: 2 / 413,TIR: 46 / 29

(140)HAN: 2 / 288,414, BUH: 80 / 38.

(141)BUH: 80 / 38,HAN: 2 / 185,288.

(142)BUH: 56 / 25,HAN: 2 / 185,288,414.

-Gölge ile Cenneti, sıcaklık ile de Cehennemi kasdediyor.-

"...Dirilerle ölüler, hiç de bir olmaz." (35 Fatır, 22) -Dirilerle, akıl sahiplerini, ölülerle de cahilleri (beyinsizleri) kasdediyor.-

Ve sonra da: **"...Doğrusu Allah dilediği kimseye işittirirse de, sen, kabirde bulunanlara sesini duyuramazsın."** (35 Fatır, 22) buyurmuştur. Yani Allah (C.C.) şunu kasdetmiştir: **"...Sen, kabirdeki ölülere benzeyen cahillere işittiremezsin."**

Buna benzer misaller Kur'an'da pekçoktur.

Cahillere misal olarak verdiği ölümler ile, Bedir şehidlerini kasdetmemiştir ki, onlarla bizim aleyhimize delil getirilsin! Bedir şehidleri, Allahu taalanın da buyurduğu gibi, Rableri katında diridirler.

"Ey çürümüş cesedlerin ve fâni ruhların Rabbi olan Allahım!" sözüne gelince: Bu söz insanların bilgilerine ve müşahadelerine nazaran söylenmiş bir sözdür. Çünkü insanlar, birşeyi, ortadan kalkınca, boş ve fani sayarlar .Hakikatte o şey Allah katında malumdur ve fani değildir.

Görmüyor musun, eti budu yerinde, iri vücudlu sağlam bir adam, bir veya iki gün hasta oluverince, bedeninin yansı veya üçte biri gidiveriyor da, biz bunun nereye gittiğini bilmiyoruz. Bu, bize göre fani ve hükmümsüzdür. Allahu taala ise (vücudun) o eriyen giden kısmının nereye gittiğini ve ne olduğunu bilir.

Keza, büyük cam kapların içinde su günlerce durur ve havanın sıcaklığı onun bir kısmını, hatta müddet uzarsa tamamını götürür. Camın suyu çekmesi veya suyun camdan sızması mümkün olmadığına göre, içindeki su nereye gider, bunu bilemeyiz (143). Allahu taala ise nereye gittiğini bilmektedir.

Aynı şekilde, üfürerek lambanın ateşini söndü

(143)Bugün,suyun buharlaşarak havaya karıştığını bilmekteyiz.(M)

rürüz. Ateş (sönüp) gidiyor ve bize göre fani olmuş oluyor. Biz de nereye gittiğini bilmiyoruz. Allahu taala ise ateşin nasıl gittiğini, nerede bulunduğunu bilmektedir.

İşte bunun gibi, ruhlar da -Rasulullah onların (ruhların) yeşil kuşların kursaklarında (144), illiyinde, siccinde (145) olduğunu ve havada birbirleriyle koklaştıklarını (14/6) (veya havada gezindiklerini) ve buna benzer şeyler söylediği halde bize göre fanidir (yokolmuştur.)

30-ÇELİŞİK OLDUĞUNU SÖYLEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİA: Rasulullahın: "Namazda size en seçkinleriniz imamlık etsin. Çünkü onlar, sizin Cennete gönderdiğiniz elçilerinizdir (147). Namazlarınız da kurbanlarınızdır. Önünüze ancak, en seçkinlerinizi geçirin." (148) buyurduğunu; sonra da:

"Her berr (iyi)nin ve Facir (kötü)nün arkasında namazı kılınız" ve Berr (iyi) olsun facir olsun, mutlaka bir imam(ın bulunması) şarttır." (149) buyurduğunu rivayet ettiniz.

İşte bu, bir çelişki uyusmazlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki -Allah'ın bir nimeti olarak- burada herhangi bir tutarsızlık yoktur. Birinci hadis de, ikinci hadis de ayrı ayrı yerleri vardır. Her biris:

(144)Bkz:HAN: 1/ 266.

(145)Bkz:Lisân: 17 / 65.

(146)HAN: 3 / 455,456.

(147)Bulunamadı.

(148)Kırş:HAN:3 / 399.

(149)Kırş:BUH: 10 / 56,HAN: 5 / 159 (Keza bkz:s.60,61 ve dipnot)

kendi yerine konulunca tutarsızlık ortadan kalkar." Namazda size, en seçkinleriniz imamlık etsin... Çünkü onlar sizin Cennete gönderdiğiniz elçilerinizdir. Önünüze ancak en iyilerinizi geçirin." hadisine gelince: Rasulullah bu hadisinde kabîle ve mahallelerdeki mescid imamlarını ve onların kendilerinden ancak ençok iyilik yapan, takva sahibi ve alim olanlarını imamlığa geçirmelerini, cahil ve facirleri geçirmemelerini kasetmiştir (150).

"Her berr (iyi)nin ve facir (kötü)nün arkasında namazı kılınız." ve "Berr (iyi) olsun facir olsun, mutlaka bir imam (ın bulunması şarttır." hadislerine gelince: Bununla Rasulullah, insanları biraraya getiren Cuma ve Bayram günlerinde onlara namaz kıldırarak devlet başkanını kasetmiş;" ona karşı isyan etmeyin, ihtilaf çıkarmayın, müslüman cemaatından ayrılmayın! Devlet reisiniz facir bile olsa (ayrılmayın). Çünkü iyi olsun kötü olsun mutlaka bir imam (devlet reisi) şarttır. İnsanlar ancak böylelikle düzelir ve işleri intizama girer." demek istemiştir.

Bu, el-Hasen (el-Basri)'nin (22-110) (151): "İnsanlara; onları (haramdan) meneden bir menedici şarttır." (152) sözüne benzemektedir. el-Hasen, insanların birbirine zulmetmelerine, doğru olmayan şeyleri işlemelerine, kan dökülmesine ve haksız yere malların alınmasına mani olacak bir sultan, (devlet reisi) şarttır, demek istemiştir.

31-DEDİKLERİNE GÖRE ÇELİŞİK İKİ HADİS..

İDDİA: Rasulullahın: "**Kim malı uğrunda öldürülürse şehiddir.**" (153) buyurduğunu, rivayet ettiniz.

(150)Krş.HAN: 3 / 24, 34, 84,163.

(151)Bkz.:s. 169 ve dipnotu

(152)İisân: 10 / 270

(153)BUH: 46 / 33, HAN: 1 / 79,188;2 / 163,193

Bir de: "Evinin çulu ol (evinden çıkma). Eğer evine girilirse, sen evinin yüklüğüne (daha içeri) çekil. Oraya da girerlerse, o zaman "Benim günahım da kendi günahın da senin üzerine olsun!" de (154) ve "Allah'ın öldürülen kulu ol, öldüren kulu olma (155). Şüphesiz Allah size Adem'in iki oğlunu (156) (Habil ve Kabil) misal vermiştir. Bu iki misal-den iyisine uyun, kötüsünü terkedin" buyurduğunu rivayet ettiniz. Bunlar ise birinci hadise aykırıdır.

CEVAB: Biz deriz ki: Her bir hadisın, öbüründen ayrı bir yeri vardır. Bunlar kendi yerlerine konulunca, uyusmazlık ortadan kalkar. Çünkü "Kim malı uğrun-da öldürülürse, şehiddir." sözü ile Rasulullah, evinde veya yolculuk esnasında malını korumak için çarpışan ve öldürülen kimseyi kasdetmiştir. Bu sebepten başka bir hadiste: "Evinde bir karaltı gördüğün zaman sen, iki karaltının (sen ve hırsız) en korkağı olma" buyurmuştur. Yani, silahla onun üzerine yürü, demek istemiştir.

Bu birinci hadisın yeri..!

(Gelelim ikinci hadisın yerine..!) "Evinin çulu ol (evinden çıkma). Eğer evine girilirse, sen evinin yüklüğüne çekil. Oraya da girerlerse o zaman: "Benim günahım da kendi günahın da senin üzerine olsun!" de. Allah'ın öldürülen kulu ol, katil kulu olma" hadisine gelince: Bu, şu demektir:

Fitne zamanlarında insanlar görüşlerinde ayrılğa düştüklerinde, iki sultan birbiri ile çekıştiği ve herbiri başa geçmek istediğinde ve kendisinin bu konuda haklı olduğunu iddia ettiğinde, bu şekilde hareket et.

Yani Rasulullah: "Bu vakitte evinin çulu ol (evinden çıkma). Ne kılıcını çek, ne de bir kimseyi öldür. Çünkü sen, iki gruptan hangisinin haklı, hangisinin haksız olduğunu bilemezsin. Sen, dininin selameti

(154)Krş,HAN: 4 / 226,BUH:92 / 9.

(155)Krş,BUH: 87 / 2.

uğruna kendi kanının akıtılmasına razı ol." diyor.

Bu gibi haller için Rasulullah: "**Katil de, maktul (öldürülen) de Cehennemdedir.**" (157) buyurmuştur.

Allahu taalanın: "**Eğer mü'minlerden iki gurup çarpışırlarsa, hemen aralarını düzelterek barıştırın. Eğer onlardan biri (razı olmayarak) tecavüz ediyorsa o vakit tecavüz edenle, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın.**" (49 el-Hucurat, 9) ayetine gelince: Allah savaşmayı bizim hepimize ancak; ıslah mümkün olmaz da bir taraf tecavüz ederse o takdirde emretmiştir. Rasulullahın, "Evinden çıkma" emri ise bir iki veya üç kişiye olup, insanlar iki tarafın arasını bulmak için anlaşılmazlarsa, o takdirde bizim evimize çekilmemizi ve mallarımız ve canlarımızla (onları feda etme bahasına) dinimizi korumamızı emretmiştir.

32- DEDİKLERİNE GÖRE DÜŞÜNCE VE HADİS'İN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİA: el-A'meş'in Amr b. Murra'dan, onun da Ebu'l-Bahteri'den, **Ali'nin (R.A.): "Rasulullah beni aralarında hükmetmem için Yemen'e gönderdi. Ben kendisine: "Benim hakimlik hakkında bir bilgim yoktur." dedim. Eliyle göğsüme vurdu ve, "Ey Allahım, onun kalbini doğruya yönelt, lisanını (hak üzere) sabit kıl!" dedi. O zamandan beri, şu oturduğum yere oturuncaya kadar, hiçbir meselede şüpheye düşmedim.**" dediğini rivayet ettiniz (158).

Sonra da, Hz. Ali'nin, çocuk doğurmuş olan cari-

(156) Tercümede esas aldığımız arabça metindebu kısım, kitabın birinci baskısındaki "bi ibney Âdem (Âdemin iki oğlunu...)" yerine "Yâ benî Âdeme (Ey Âdem oğlu)" şeklinde hatâlı basılmıştır. Doğrusu kitabın birinci baskısındaki şekildir. (M)

(157)BUH: 92 / 10; 87 / 2, HAN: 4 / 401.

(158)Kır, HAN: 1 / 83, 88, 111, 136, 156.

yeler hakkında değişik görüşleri olduğunu önce birşey söylediğini, sonra ondan caydığını...

Hem, “Kim Cehennemine dalmak istiyorsa, dede(nin mirası) hakkında görüşünü beyan etsin..” dediğini, halbuki kendisinin, dedenin mirası hakkında farklı hükümler verdiğini,

İbnu Abbas’ın bir fetvası kendisine ulaştıktan sonra, mürtedleri (müslüman olduktan sonra İslam’dan dönenleri, evvelce) yaktırdığına pişman olduğunu (159).

İçki içmiş olan birine seksen sopa vurduğunu, adamın (sopadan) öldüğünü, Hz. Ali’nin, adamın diyetini verdiğini ve: “Onun diyetini verdim. Çünkü bu, bizim aramızda takdir ettiğimiz birşeydir.” dediğini rivayet ettiniz.

Halbuki kendisi, Hz. Ömer’e, içki içene seksen sopa vurdurmasını söylerdi.

Keza, Hatıb’ın cariyesinin recmedileceği kanaatine varmış, fakat Osman’ın (R.A.) “Had (cezası) ancak böyle bir cezadan haberdar olana gerekir” sözünü duyunca -ki bu cariyeye de böyle bir had bulunduğunu bilmiyordu, zira arap değildi- onun görüşüne uymuştur.

Zeyd b. Sabit (R.A.) de mükateb (anlaşmalı) köle hakkında onunla münakaşa etmiş ve Hz. Ali’yi (R.A.) susturmuştur.

Hakemeyn (iki hakem) hadisesi hakkında da (Hz. Ali) şöyle demiştir:

“Öyle bir tökezleyiş tökezledim ki, toparlanamadım.

Bundan sonra aklımı kullanıp, düzeleceğim.

Dağılıp, parçalanmış görüşü de, birleştireceğim.”

Davud b. ebi Hind (-140) (160), eş-Şa’bi’den (17-

104) (161) naklederek, Hz. Ali'nin, (bir defada yapılan) üç talakın (tekrar nikah yenilemeyi) haram kılacağı görüşünden (162), (hırsızın) elinin parmaklarının dibinden kesilmesi ve hırsızlık yapan çocuğun parmaklarının tahriş edilmesi görüşlerinden döndüğünü anlatmıştır.

Yine, Allah (C.C.): **"...İçinizden adalet sahibi iki erkeği şahid yapın."** (65 et-Talak, 2) ve **"...Doğruluğuna güvendiğiniz şahitlerden.."** (2 el-Bakara, 282) buyurduğu halde; çocukların birbiri hakkındaki şahadetlerini kabul etmiştir.

Sabah namazında Kunut duasında da bazı adamların (163) isimlerini yüksek sesle okumuştur.

Keza, (bir kadını öldüren) katilin vereceği diyetin yansını öldürülenin akrabasından almış, tek gözü kör olan adama yapılacak kısısta, göz diyetinin yarısını almıştır...

Bayram namazı için imam (şehir dışındaki) musallaya (namazgaha) çıktığında şehrin merkez camiiinde düşkünlere bayram namazı kıldırması için bir adamı bırakmıştır.

(161)A.y.

(162)Kırş, BÜH: 68 / 7

(163)Rasûlullah (S.A.V) bir ay süreyle kunût duâlarında bazı zayıf ve çaresiz müslümanlara ismen duâ etmiş, ashabından yetmiş kişiyi Bi'r-i Maüne'de şehid eden kâfir kabilelere de beddua etmiştir. Daha sonra bunu terketmiştir. Herhalde Hz. Ali kunût dualarında bu isimleri zikretmeyi sürdürdüğünden burada tenkid ediliyor olmalı!(M) (Bkz: Muslim, 5 Kitâbu'l-Mesâcid, 54, (I.466-470), no: 294-308.

Bütün bunlar, Hz. Ali'nin (R.A.) bütün fakihlere, kadınlara ve kendi emsali olan bütün umeraya muhalefet ettiği noktalardır. Bunlar, onun "...Şu oturduğum yere oturuncaya kadar, hiçbir meselede şüpheye düşmedim." sözüne hiç uymamaktadır. Rasulullahın, onun dilini ve kalbini (hak üzere) sabit kılmasına dair duasına da uymamakta, bilakis dediğinin aksine sanki Rasulullah, kendisinin aleyhine dua etmiş benzemektedir.

CEVAB: Biz deriz ki: Rasulullah, onun lisanının ve kalbinin sabit kılınması için dua ettiğinde; Hz. Ali'nin ebediyyen hataya düşmeyeceğini, yanılmayacağını, unutmayacağını ve hangi halde olursa olsun, asla hata yapmayacağını kasdetmemiştir. Çünkü bu sıfatlar, yaratılmışların sıfatları değildir. Bunlar ancak, Halık (Yaratıcı) azze ve cellenin sıfatlarıdır.

Rasulullah, Allah'ı en iyi bilendir, Allah'a neyin dua edilmesinin caiz olduğunu neyin caiz olmadığını, Allah mahlukatı üzerine ölümü takdir etmişken, birinin ölmemesine ve yine Allah ihtiyarlamayı insanın terkiğine ve yaratılışının aslına yerleştirdiği halde, o kimsenin yaşadığı müddetçe ihtiyarlamamasına dua etmenin caiz olmadığını en iyi bilendir.

Rasulullah bizzat kendisi yanılabilirken ve Kur'an'dan birşeyi unutabilir ve Allah kendisine: **"Bundan böyle sana Kur'an'ı okutacağız da unutmayacaksın"** (87 el-A'la, 6) buyururken,

Keza, Bedir günü fidiye almayı kabul ettiğinde, **"Eğer Allah'ın geçmişte verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı mutlaka size büyük bir azab dokunurdu."** (8 el-Enfal: 68) ayeti inmişken ve **"Eğer azab inseydi, Ömer'den başka kurtulan olmazdı"** buyururken -Çünkü Ömer (R.A.) esirlerin öldürülmesini ve fidiye alınmamasını teklif etmiş

'ti- (164) nasıl olur da Ali (R.A.) için bu (Halık'a yaraşır) sıfatlar için dua eder ve Ali de onun duası ile bu sıfatlara nail olur?!

Rasûlullah Ahzab savaşı günü, Medine'nin meyvalarının bir kısmını verme karşılığında müşriklerden korunmak istemiş ve Ansar'dan bazıları (ileri geri konuşup) ona sitem etmişlerdi.

Neredeyse, sempatilerini kazanmak için, müşriklerin istediklerini kabul edecekti ki Allah (C.C.), **"Eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık az daha sen onlara meyledip sempati duyacaktın. O takdirde dünya ve ahiret azabını iki kat olarak sana muhakkak tattıracaktık. Sonra bize karşı, kendin için hiçbir yardımcı bulamayacaktın."** (17 el-İsra: 74, 75) ayetini indirdi.

Hata ve unutmaya hususunda geçmiş peygamberler de işte böyledir. Bunları tek tek anlatmak uzun sürer, çok (vakit) alır. Bunlar bilenlerin malumudur.

Rasulullah Ali'ye (R.A.) sadece; onun (her zaman değil) ekseriya doğru üzerinde olması ve hüküm verirken, çoğu zaman hakkı söylemesi için dua etmiştir.

İbnu Abbas'a (R.A.), "Allah'ın ona te'vili öğretmesi, ve onu dinde anlayışlı kılması" hususunda ettiği dua da bunun gibidir. İbnu Abbas, Rasulullahın bu duasına rağmen, Kur'an'ın tamamının te'vilini (tefsirini) bilmiyor; ve "Hanan (165) nedir?, el-evvah (166) nedir?, el-ğslin (167) nedir?, er-rakim (168) nedir? bilmiyorum." diyordu.

(164) HAN: 1 / 30,32.

(165) 19.Meryem: 13.

(166) 9.et-Tevbe: 114.

(167) 69 .el-Hâkka: 36.

(168) 18.el-Kehf: 9.

İbnu Abbas'ın, beğenilmemiş ve terkedilmiş pekçok fıkhi görüşleri vardır. Mesela: Mut'a nikahı(na ce vaz vermesi), sarf (169) ve iki kardeş cariyesinin ikisi ile bir anda evlenilmesi gibi hususlardaki görüşleri böyledir.

Üstelik, Peygamberlerin de, dua edip istedikleri şeylerin hepsi kabul edilmiş değildir. **Peygamberimiz (S.A.V.) Ebû Talib için dua eder, onun günahlarının bağışlanmasını Allah'tan isterdi (170).** Bunun üzerine: **"Müşriklerin Cehennemlik oldukları mü'minlere belli olduktan sonra -bunlar akraba bile olsalar- artık onlar için ne Peygamberin, ne de mü'min olanların mağfiret dilemeleri doğru değildir."** (9 et-Tevbe, 113) ayeti nazil oldu.

Aynı şekilde, **"Allahım kavmime hidayet ver. Çünkü onlar (hakikatı) bilmiyorlar."** demesi üzerine, **"(Ey Rasulüm) doğrusu sen, istediğine hidayet veremezsin. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir."** (28 el-Kasas, 56) ayeti nazil olmuştur.

Üstelik Ali'nin (R.A.) görüşlerinin hepsi de terkedilmiş ve hatalı olduklarına hükmedilmiş değildir.

Onun görüşlerinin en hatalısı; çocuk doğurmuş olan cariyelerin satılabileceği görüşüdür. Halbuki çocuklu cariyeler Rasulullah zamanında ve Ebu Bekr'in hilafeti zamanında ancak borç sebebiyle ve zaruret halinde satılırdı.

Daha sonra çocuklu cariyeler (alınıp satılan) bir mülk olduğu takdirde, muhtelif sebeplerle çocuklara anaları cihetinden, utanç ve ayıp gelmesin diye Hz. Ömer, çocuklarından dolayı, (çocuk sahibi) cariyeye

(169)Altın veya gümüşü birbirine karşılık satmak,para bozdurmak.(M)

(170)BUH: 23 / 81 ; 63 / 40 krş, BUH:81 / 51.

rin satılmasını yasaklamıştır.

Müslümanlar cariye'nin ancak, satmak, hibe edilmek veya azad edilmek suretiyle sahibinin mülkiyetinden çıkabileceği üzerinde icma etmişlerdir. Çocuklu cariyeler hakkında ise bunların hiçbirisi mevzuubahis değildir. Sahibi ölesiye kadar, onun hakkında cariyelik hükümleri caridir.

Çocuk ne gibi bir sebeple, cariye'nin satılması hükmünü kaldırabilir? Bu ancak, Ömer'in uygun gördüğü birşey (=istihsan) dir. Bununla Ömer (R.A.) çocuklara iyilikte bulunmak istemiştir.

Biz ne bu görüşteyiz ne de bu inançtayız. Lakin biz cariye'nin satılması konusunda Ali'nin delilini ve ondan öncekilerin bu satışı mutlak olarak caiz görmelerine dair delillerini göstermek istedik.

Bu adamlar, Hz. Ali'nin latif, gamız (kapalı), ince ve benzerlerinden önde gelen sahabelerin bile aciz kaldıkları hükümlerini nereden anlayacaklar.!

(Hz. Ali'nin bu latif ve ince hükümlerinden) Mesela: Birinin gözüne tokat vurulunca veya gözü çıkarılınca veya göze görmeyi zayıflatan birşey isabet ettiği zaman, suçlunun gözünün beyaz (Cornea) tabakasına çizgiler çizilerek cezalandırılmasına hükmetmesi, keza birinin dili kesildiği ve dil konuşma kabiliyetini biraz kaybettiği zaman, "Hurufu mukattaa" (*) ile hüküm vermesi gibi ..

Yine el-Karisa (çimdiren kız), el-kamisa (tepinen kız) ve el-vakisa (boyunu kıran kız) hakkındaki verdiği hüküm de böyledir: Bunlar üç komşu kız imiş. Oyun oynarlarken biri diğerinin üzerine binmiş. Üçüncüsü

(*)Yani dilin telaffuz edemediği harflerin sayısına bakarak diyetin belirlenmesi kastedilmektedir .(M)

alttakini çimdiklemiş. Üzerine binilmiş olan tepinmiş ve kendisinin üstüne binmiş olan da yere düşüp boynunu kırılmış.

Ali (R.A.) diyeti üçe taksim etmiş ve arkadaşının üstüne binenin hissesini düşmüştür. Çünkü o, boyununun kırılmasına kendisi sebep olmuştur.

Keza, bir temizlik müddeti içerisinde (=fi fuhrın vahid) aynı kadınla cinsi münasebette bulunan ve kadının dünyaya getirdiği çocuk hakkında hüküm vermesi için Hz. Ali'ye gelen iki adam hakkındaki hükmü de böyledir: Adamların ikisi de çocuğun kendisine aid olduğunu iddia ediyorlardı. Hz. Ali, çocuğun, ikisinin birden çocuğu olduğuna, çocuğun o iki adama, o iki adamın da çocuğa varis olacağına, bu iki adamdan birisi ölünce de çocuğun diğerine aid olacağına hükmetmiştir (171).

Hammad'ın, İbrahim'den, onun da Ömer (R.A.)'den rivayet ettiğine göre, Hz. Ömer de bu hususta Ali'ye (R.A.) muvafakat ederek aynı şekilde hüküm vermiştir.

O Ömer ki, Kur'an onun verdiği hükümlere (uygun olarak) inerdi. Şeytan onun gölgesinden bile korkardı. Sükunet ve ölçülülük onun lisanında zuhur ederdi.

Hız. Aışe (R.A.) Ömer'i anlatarak derdi ki: "Valla-hi o işbilir ve becerikli idi. Bir benzeri yoktu. İşlerin başına layık olanlarını getirmiştir. -Bununla Hz. Aışe (R.A.) onun hüsnü siyasetini (isabetli bir politika takib ettiğini) kastediyor.-

Muğira (b. Şube) onu şöyle anlatıyor: Vallahi o, aldatmayacak kadar faziletli ve aldatılamıyacak kadar da akıllı idi.

el-Ahnef b. Kays (-67 veya 72) (172) da onun (R.A.) hakkında: "Vallahi o, ileride olacak bir şeyi; bizim olanı bildiğimizden daha iyi bilir!" derdi. Yani: Onun tahminlerinde isabetli olduğunu, hataya düşmediğini kastediyor.

Rasulullah (S.A.V.) da onun hakkında: **"Her ümmetin ilham alan (=muhaddesin) veya kendisine doğrunun ilham edildiği kimseleri (=muravvâ-in) vardır. Eğer bu ümmette de böyle birisi olsaydı, o Ömer olurdu."** (173) buyurmuştur.

Sariye b. Zuneym ed-Dueli (174) ye, "Ey Sariyel dağ(a), dağ (a)!" demiş ve o esnada (kilometrelerce ötede) düşmanla karşı karşıya olan Sariye Hz. Ömer'in bu sözünü kalbinde hissetmiş ve hemen dağa arkasını vererek düşmanla tek taraftan savaşmıştır.

Bu kadar meziyetlerine rağmen Ömer (R.A.): "Ali'nin kendisini ikaz ettiği bir hüküm hakkında: "Eğer Ali'nin ikazı olmasaydı, Ömer mutlaka helak olurdu." demiştir. Yine Ömer, "EBÜ Hasen'in (175) bulunmadığı her güç meseleden Allah'a sığınırım." derdi.

Bize ez-Ziyadi tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdulvaris, Yunus'dan, o da el-Hasen (el-Basri)den rivayet etti ki: Hz. Ömer'e, çocuğunu altı ayda doğuran bir kadın getirildi. Ömer , kadını zina suçuyla ithama kalktı.

(172)el-Ahnef b.Kays b.Muâviye et-Temimi.el-Basri,Rasûlullah'a erişmiş fakat henüz müsâliman olmamıştı.Hz.Ömer,Ali,Osman,İbnu Mes'ud ve başkalarından rivayet etmiş,kendisinden de el-Hasen el-Basri ve benzerleri rivayet etmiştir..(Tehzîbu't-Tehzîb: 1 / 191) (M)

(173) BUH: 62 / 6; 60 / 54,HAN: 2 / 339; 6 / 55.

(174) Sahabe olduğu ihtilâfıdır.Hâdisce Hicri 23 yılında cerayan etmiştir.(Bkz:el-İsâbe : 2 / 302) (M)

(175) Hz.Ali'nin künyesidir.(M)

şacaktı ki Ali (R.A.) ona: "Bu (altı ayda doğum) bazan olabilir. Nitekim Allahu taala da, **"Onun (ana kar- nında) taşınması ile sütten kesilmesi müddeti otuz aydır."** (46 el-Ahkaf, 15) ve **"Anneler çocukları- nı tam iki yıl emzirsinler."** (2 el-Bakara, 233) bu- yurmuştur." dedi. (Yani Birinci ayetteki otuz ay'dan, ikinci ayetteki iki yıl (= yirmidört ay) çıkarılınca geriye altı ay kalır. Demek ki altı aylık çocuk olabilir.)

33-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlulahrın:"**Tek başına yolculuk eden şeytandır.İki kişi olarak yolculuk eden de iki şey- tandır.Üç kişi ise,bir kâfile (birlik) sayılır."** (176)buyurduğunu; sonra da,"**Rasûlullahın elçi (ha- berci) leri tek başına yolladığını."** (177) yine "**Kendi- sinin,hicret etmek için EBÛbekr ile (iki kişi olarak Mekke'den) çıktığını."** (178) rivâyet ettiniz.

Tek başına yolculuk eden nasıl şeytan olur?Rasûlullah, ya onun şeytan menzilesinde (dere- cesinde) olduğunu;ya da o kimsenin şeytana tahav- vül ettiğini (dönüştüğünü) kasdetmiş olmaktan-ki bu da mümkün değildir-hâlî değildir.

CEVAB:Biz deriz ki:O (S.A.V),"Tek başına yola çıkan şeytandır."sözü ile,tek kişinin yalnızlığını ve korku içinde oluşunu kasdetmiştir.Çünkü yırtıcı hayvanların ve hırsızların kendisine karşı heveslen- dikleri gibi,şeytan da ona karşı heveslenir.Tek başına yola çıktığı zaman şeytana hedef olur,bütün saldır

(176)MUVATTA: 54 / 35, HAN: 2 / 186,214.

(177)Bkz. EBÛ DÂVUD : 11 / 96 (3 / 83)

(178) Bkz: BUH: 61 / 25.

gan ve yırtıcı hayvanlara ve hırsızlara hedef teşkil eder.(Onu tek başına yola çıkmağa sevk etmekle)san-ki şeytan o kimsede temessül etmiş gibidir.

Sonra "İki kişi olarak yola çıkan da iki şeytandır." buyurmuştur.Çünkü onların herbiri de ayrı,ayrı,bu tehlikelere maruzdur.Dolayısıyla ikisi de şeytandır.Üç kişi birden yola çıkarlarsa,yalnızlık ve korku ortadan kalkar,alışkanlık meydana gelir.Onlara zarar vermek isteyen bütün heveskârların hevesleri kursaklarında kalır.

Arabın lisanı, imâ,işâret ve benzetmelerle doludur.Meselâ:Hiç kılıç kuşanmadığı halde birine "fulân tavîlu'n-nicâd'dır"(Yani fulanın kılıcının kınının kayışı uzundur) derler.en-nicâd,kılıç kınılarının kayışlarına denir.Bu sözleriyle o kimsenin uzun boylu olduğunu kasederler ve kılıcının kayışının uzunluğu ile,boyunun uzunluğuna işâret ederler.Çünkü kısa bir kılıç kayışı,uzun boylu bir adama uymaz.

Yine:"fulân,külû çok bir adamdır." derler..Halbuki adamın ne evinde,ne de kapısının önünde kül vardır.Onlar bununla ,o kimsenin çok misâfirperver olduğunu ,evinde ateşin devamlı yandığını kasederler.Ateş çok yanarsa tabiatıyla külü de çok olur.

Allah (C.C) da Kur'an'da **"Meryem oğlu Mesîh ancak bir peygamberdir.Ondan önce birçok peygamberler geçti.Anası çok doğru bir kadındı.İkisi de yemek yerlerdi."** (5.el-Mâide: 75) buyurmuştur...Onların ikisinin yemek yemesiyle,bize onların yaratılmış (mahlûk) olduğunu ima etmektedir.Çünkü yiyip içen her varlığın yaratılmış olması zarûridir.(Çünkü yeme içme yaratılmışların sıfatıdır.)

Cenab-ı Hak,müşriklerin Rasûlullah hakkında:"**Bu peygambere (!) ne oluyor? Yemek yiyor,çarşılarda geziyor**"(25.el-Furkân: 7) dediklerini bize hikâye etmiştir.Allah onun çarşılarda dolaşmasını;insanların karşılamak için çarşılarla gittikleri ihtiyaç maddelerinden kinaye olarak zikretmiştir.Çünkü

müşrikler,sanki,peygamber olarak gönderdiği zaman Allah'ın onu; insanlardan ve insanî ihtiyaçlardan müstağni kılacağını zannediyorlardı.

Onların,"Elçi (haberci)leri tek başına gönderirdi."demelerine gelince:Elçi (haberci) kendisiyle bir beldeden diğerine mektub gönderilen kimsedir.Ona el-feyc (179) de derler.Rasûlullah onu bir yerden diğerine tek başına gönderir ve ona; yolda kendileriyle beraber olacağı,onlarla yalnızlığını gidereceği arkadaşlara katılmasını emrederdi.Bu,insanların her zaman yapageldikleri birşeydir.Bir mektup yazıp da onu elçi ile uzak bir beldeye göndermek isteyen birinin;Rasûlullah:"Bir kişi şeytandır.İki kişi şeytandır.Üç kişi ise kâfile (birlik) dir."dedi.diye üç adam kiralaması gerekmez.Bu (yalnız yola çıkmamak)ancak elçinin vazifesidir.Yola çıktığı zaman elçinin yol arkadaşları araması ve yalnızlıktan sakınması gerekir.

Rasûlullahın Ebûbekr ile,hicret edeceği zaman (iki kişi olarak) yola çıkmasına gelince:Onların ikisi de,o vakitte müşriklerin kendilerini öldürmelerinden korkuyorlardı (180).Bu sebeple (iki kişi olarak) yola

(179)el-feyc:Sultanın,yaya olarak giden elçisi demektir.-el-Misbah-

(180)Rasûlullaha korkak demekten Allaha sığınırım.Çünkü o Mekkenen sadece Rabbinin emrine imtisalen çıkmıştır.İnsanlar,hususiyile şu zamanımızda-Rasûlullahın mağaraya saklanması mevzuunda pekçok laf etmektedirler.Onların hepsinin sözlerinden anlaşılan şudur:Rasûlullah,müşriklerden,onlardan korktuğu için kaçmıştır.Hiç şüphe yok ki bu, Rasûlullaha hakarettir.Eğer iş onların dediği ve daha da diyecekleri gibi olsaydı, niçin Rasûlullah müşrikler arasında on üç seneye kadar varan bir müddet oturdu ve onların çeşitli eziyyetlerine tahammül etti de Habeşistana hicret etmedi?!!Ey Allahum sen biliyorsun ki O ,ancak senin emrine uyarak Mekkenen çıktı .Şüphesiz senin peygamberin korkak değildir.Ve hiç şüphesiz ve münakaşasız,onların bütün söyledikleri iftiradan ibarettir.-Musahhih-

çıkmağa mecbur oldular...Nasıl ki,bir adam yol arkadaşı bulma ümidiyle evinden tek başına çıkarsa,onların da aynı şekilde bir kâfileye raslayacaklarını ummuş olmaları mümkündür.Fakat sayılarını arttırmaları mümkün olunca,Ebûbekr,Benu'd-Dîl kabilesinden olan bir rehber kiralamış ve kölesi Amr b.Fuheyre'yi de yanında götürmüştür.Sonunda dört veya beş kişi olarak Medîne'ye girmişlerdir.

34-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Allah hırsıza lânet etsin! Yumurta çalar eli kesilir,ip çalar eli kesilir!"(181) buyurduğunu; sonra da,

"Ancak (en az) çeyrek dinar (değerindeki bir eşyanın çalınmasında) el kesme cezası uygulanır."(182) dediğini rivayet ettiniz.

Buna göre birinci hadis,Hâricilerin lehine bir delil teşkil eder.Çünkü onlar çalının şeyin değeri az olsun,çok olsun hırsızın elinin kesileceğini söylüyorlar.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah (C.C) ,Rasûlüne"**Erkek olsun kadın olsun hırsızların ,yaptıklarına karşılık ve Allahtan bir azab olmak üzere (sağ) ellerini kesin.**"(5.el-Mâide: 38) âyetini indirince,Rasûlullah da;o anda Allah'ın indirdiği âyetin zahirine bakarak,"Allah hırsıza lânet etsin!Yumurta çalar eli kesilir." demiştir.Sonra Allah kendisine, elin ancak çeyrek dinar veya daha fazla kıymetteki şeylerden dolayı kesilebileceğini bildirmiştir.

(181)BUH: 86 / 7

(182) BUH: 86 / 13.

Rasûlullah Allah'ın hükmünü ancak, O bildirdiği zaman bilebilirdi. Allah ona her şeyi, birden bildiriyor, bilâkis tedricen (azar azar) indiriyordu. Cebrâîl ona Kur'an'ı getirdiği gibi, sünnetleri de getirmiştir. Bu sebepten **"Bana Kitap (Kur'an) ve onun bir benzeri verildi."** (183) buyurmuştur. **"..benzeri"** ile sünneti kasetmiştir.

Görmüyor musun Rasûlullah, İslâm'ın başlangıcında Uraniyyîn'in (184) ellerini, ayaklarını kestirmiş, gözlerine mil çektirmiş ve onları taşlık bir yere attırmış ve neticede ölmüşlerdi. (185) Fakat, sonradan işkenceyi yasaklamıştı. Çünkü cezalar, o zaman henüz kendisine vahyedilmemiş idi. Rasûlullah da sözlerinde durmadıkları, iyiliğe kötülükle karşılık verdikleri, develerin çobanlarını öldürdükleri ve develeri çalıp götürdükleri için; onları kısasın en şiddetlisi ile cezalandırmıştı. Sonradan cezalar (hakkında) vahiy gelince, işkenceyi yasakladı.

Fakihlerden; bu hadisteki yumurtanın, harpte başı örtmeğe yarayan demir miğfer, ipin de gemi hatlatı olduğunu söyleyen ler vardır ve bunların her ikisinin de değeri pekçok dinara ulaşır.

Bu te'vil arapçayı ve arapların ifade hususiyetlerini bilenlere göre doğru değildir. Çünkü bu (hadis) hırsızın çaldığı şeyin değerini arttırmaya uygun değildir ki, değeri dinarlara varan miğfere veya hırsızın taşıyamıyacağı kadar büyük halata hamledilsin.

(183)DÂRİMİ:1/45.

(184) Urayne kabilesine mensub olan ve irtidad eden kimseler.(M)

(185)BUH: 56 / 152,HAN: 3 / 107,163.

Ne Araplar ne de Arab olmayanlar; "Allah falanın yüzünü kara etsin. Çünkü o, mücevher takmak uğruna kendisini dövülmeğe maruz bıraktı ve bir çanak misk uğruna, hıyanet cezasına maruz kaldı." demezler...Bu gibi şeylerde âdet,"Allah ona lânet etsin.Eski bir ip veya bir yumak saç veya eski bir su kabı için elinin kesilmesine razı oldu." denmesidir.Bu çalınan şeyler ne kadar değersiz ve hakir olursa, söz de o kadar belâgatlı olur.

35-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın fakirlikten Allah'a sığındığını ve **"Senden benim ve mevlâmın (*) zenginliğini isterim."**(186) diye dua ettiğini rivayet ettiniz.

Sonra da onun:"**Ey Allahım! beni miskin olarak yaşat ve miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içerisinde haşret (dirilt)"** dediğini,kezâ"**Fakirlik mü'min için atın yanagından sarkan perçemden daha güzeldir."** buyurduğunu rivayet ettiniz.

Bu ise bir tutarsızlık ve çelişkidir.

CEVAB: Biz deriz ki:Allah'a hamdolsun burada herhangi bir tutarsızlık yoktur.Onlar yorumda yanıldılar ve haksız bir karşılaştırma yaptılar.Çünkü onlar fakirlikle miskinliğin-ikisi ayrı şeyler olduğu halde-ayrı olduğunu zannetmişlerdir.Eğer,"Allahım beni fakir olarak yaşat,fakir olarak ruhumu al ve fa-

(186)HAN: 3 / 453.

(*)Yakınlarımla akrâbâlarımla (M)

kirler zümresinde haşret." demiş olsaydı, dedikleri gibi bu, bir çelişki olurdu.

"Allahım! beni miskin olarak haşret." sözündeki miskinliğin mânası, tevazu ve boyun bükme'tir. San-ki Rasûlullah Allah'tan kendisini cebbarlardan ve mütekebbirlerden kılmamasını ve onların zümresinde kendisini haşretmemesini istemiş gibidir.

"el-meskenetu (=miskinlik)" "sükûn" kökünden alınmadır. Bir adam yumuşak huylu olduğu, tevazu gösterdiği, huşû ve hudû (alçak gönüllülük) sahibi olduğu zaman, "temeskene'r-raculu=adam miskinleş-ti)" denilir.

Rasûlullahın, namaz kılan birine söylediği: "**Mütevazi ol, miskin ol, boynunu eğ.**" sözündeki "temesken (= miskin ol)" emri de "sükûn" dan alınmadır. Rasûlullah bu sözü ile, huşû sahibi ol, Allah azze ve celle'ye karşı tevazu göster." demek istemiştir.

Araplar, "Ben miskin'in başına iş geldi." derler. Bununla fakirliği kasdetmezler. Ancak düşkünlük ve zayıflığı kasdederler.

Kezâ Rasûlullahın Kayle'ye (187) söylediği, "**Ey miskine!**" sözü de böyledir. Burada "Ey fakir kadın" demek istememiş, sadece onun zayıflığını kasdetmiştir.

Dediklerimizi doğrulayan diğer bir delil de şudur: Rasûlullah eğer Allah'tan fakirlik mânasına "meskenet"i istemiş olsaydı Allah onu bu isteginden menederdi. Çünkü Allah onun ruhunu -her ne kadar

(187) Kayle binti Kays b. Ma'dikerb el-Kindiyye. Rasûlullahın onu nikahladığı rivayet edilmekle beraber, bu husus ihtilâfıdır. (bkz: el-İsâbe: 4 / 393) (M)

iki dirhemi bile üstüste koymamış olmasına rağmen kendisine verdiği birçok ganimetle zengin iken kabzetmiştir. Medinedeki bahçeleri, çeşitli malları ve Fedek gibi bir araziyi miras bırakan biri için, "Fakir olarak öldü" denemez.

Allah (C.C) da: "O (Rabbin) sen bir yetim iken (seni) barındırmadı mı? Seni (şeriat hükümlerini) bilmezken (nübüvvet nimeti ile şer'i) yola koymadı mı?" Muhtaçken seni bu sıkıntı ve darlıktan kurtarmadı mı? " (93.ed-Duhâ:6.7) buyurmuştur.

Fakir ve muhtaç birinin bakacak âile efradı ya olur ya olmaz. Bakacak âilesi olanın da malı ya olur ya da olmaz.

Rasûlullahın Peygamber olarak gönderildiğinde ve vefatı anındaki hâli, Allah'ın (yukardaki âyette) buyurduğu hususa delâlet eder. Çünkü o, fakir olarak Peygamber oldu, zengin olarak ruhu kabzolundu. Bu da, onun Rabbinden istediği meskenetin fakirlik olmadığını gösterir.

" Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir." sözüne gelince: Şüphesiz fakirlik dünyanın musibetlerinden büyük bir musibet ve dünyanın âfetlerinden bir âfettir ve acı vericidir.

Kim Allah rızası için musibetlere sabreder, kısmetine razı olursa. Allah bununla dünyada onu süsler ve âhirette de sevabını çoğaltır.

Fakirlik ve zenginlik, hastalık ve sıhhata benzer. Allah bir kimseyi hastalığa mübtelâ kılar, o da sabrederse sanki fakirliğe dâcâr olmuş da ,sabretmiş gibi olur. Allah'ın, bizim bunlara sabretmemiz karşısında sevab vermesi, bizim O'ndan âfiyet ve selâmet istememize mâni değildir. Fakirliği zenginlikten üstün görenler ise, Rasûlullahın Allah'a (mal fakirliğinden de-

ğil) nefsin fakirliğinden sığındığına zâhib oldular ve insanların bir kimseye, hâli vakti yerinde olsa bile "falanın nefsi fakirdir (cimridir)" ve hâli kötü olsa bile bir kimseye, "falanın gönlü zengindir." demelerini delil olarak ileri sürdüler ki, bu yanlıştır.

Ne peygamberlerden, ne de onların ashâbından, ne âbidlerden ne de müctehidlerden bir kişi bil-miyoruz ki, "Ey Allahım! Beni fakir kıl, Allahım! Beni hasta et." diye dua etmiş olsun. Allah azze ve celle, onların böyle diyerek kulluk etmelerini istemez. Aksine "Allahım bana rızık ver. Allahım bana âfiyet ver." diyerek kulluk etmelerini ister.

Onlar: "Ey Allahım! Bizi ancak en güzel (olan) ile imtihan et." derlerdi. Yani "Bizi ancak hayır ile imtihan et, şer ile imtihan etme," demek isterlerdi. Çünkü Allah kulların nasıl şükredip sabredeceklerini bilmek için, onları ikisi (hayır ve şer) ile de imtihan eder. Nitekim Kur'an'da da : "**Sizi bir imtihan olarak kötülük ve iyilikle deneyeceğiz.**" (21.el-Enbiyâ:35) buyurulmuştur...

Mutarrif (-95) (188): "Âfiyette olub şükretmeyi (musibetle) imtihan edilip sabretmeye tercih ederim " demiştir.

EBÛ MUHAMMED: Bunu ben "Ğaribu'l-Hadis" adlı eserimde bu açıklamalardan daha geniş bir şekilde zikretmiştim. Ancak üzerinde durduğumuz ilmin kapsamlı olması için, mecburen bu kitaba da bu açıklamaları aldım.

36-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS

İDDİÂ: Rasûlulahın (S.A.V.): "Zina eden zina ederken mü'min değildir. Hırsız da hırsızlık ederken mü'min değildir." (189) dediğini rivayet etti

(188)Bkz: s. 113 ve dipnotu

(189)BUH: 46 / 30; 74 / 1; 86 / 1; 86 / 6.

ntiz.Sonra da :**Kim lâ ilâhe illâAllah derse,o Cennette-dir.Zina etse de,hırsızlık yapsa da.!** (190) buyurdu-ğunu rivayet ettiniz.Bu ise bir çelişki ve uyumsuzluk-tır.

CEVAB:Biz deriz ki :Burada -Allah'ın lütfuyla -ne çelişki ve ne de uyumsuzluk vardır.Çünkü iman,lügatta,tasdik etmek manasınadır.Allah (C.C),**"Şimdi biz ne kadar doğru söylesek , sen yine de bize inanmazsın."**(12.Yûsuf:17) dediklerini nakletmiştir. (Bize inanmazsın) yani: Bizi tasdik etmezsin,demektir.

İnsanların "Dediklerinin hiçbirine inanmıyorum."sözü de bu kabildendir.Yani,"dediklerini tasdik etmiyorum." demektir.

İman ile vasıflandırılanlar,üç gruptur:

BİRİNCİSİ:Kalbiyle değil,sadece diliyle tasdik edendir.Münafıklar gibi..Bu gibi kimselere iman etti diyebiliriz.Allah (C.C) da,münafıklar hakkında: **"Bu kötü halleri şundandır.Çünkü onlar (görünüşte) iman ettiler sonra (kalbleri ile) inkar ettiler."** (63.el- Munâfıkûn:3) ve yine,"**Doğrusu (dilleriyle) iman eden (münâfık) lerden,Yahudilerden,Sâbîlilerden ve Hristiyanlardan.."**(5.el-Mâide: 69) ve bunu takiben, **"...Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse .."** (5.el-Mâide: 69) buyurmuştur.Çünkü onlar Allah'a ve Âhiret gününe (gerçekte) inanmıyorlardı..

Eğer (Allah), "İman edenler" ile -burada-müslümanları kasdetmiş olsaydı, "Onlardan Allah'a ve Âhiret gününe imân edip.." buyurmazdı.Çünkü onlar zaten Allah'a ve âhiret gününe iman etmektedir -

ler.(*).Burada sadece;yalnız dilleriyle iman eden münâfıklarla,Hristiyanlar ve Yahudileri kasdetmiştir.

Biz bu gibi bir kimseye mü'min diyemeyiz.Tıpkı münâfıklara da "..iman ettiler." dediğimiz halde "mü'mindirler." diyemediğimiz gibi...Çünkü münâfıklar ne samimiyyetlerinden ne de gerçekten niyyet ettiklerinden inanmışlardır.

Peygamberlerin itaatsizlerine de "... itaatsizlik etti...,şaşırdı..."(191) diyebiliriz fakat,onlara "âsi,şaşkın.." diyemeyiz.Çünkü onların günahı,Allah düşmanlarının günahları gibi, günaha bağlılıklarından ve ısrarlarından dolayı değildir.

İKİNCİSİ:Günahlarla kirlenmiş ve -ısrar (devam) etmeksizin- tâatta kusur etmiş olmakla birlikte,kalbiyle ve diliyle tasdik etmiş olan kimselerdir.Bunlar hakkında "iman etti" deriz.Ve bu gibi kimseler,büyük günahları terkettikleri müddetçe mü'mindirler.Fakat büyük günahları işlediği zaman,günahı işlediği esnada mü'min değildir.Yani: "İmanı kâmil değildir." demektir.

Görmüyor musun,Rasûlullah (S.A.V) : "Zina eden zina ederken,mü'min değildir."buyurmuştur. "Günahı işlediği vakitte" mü'min değildir,diyor.Çünkü ondan önce,günahta ısrar edici değildir ve mü'mindir.Günahtan sonra da ısrar edici değildir..Tevbe etmiş olan bir mü'mindir.

Başka bir hadis,bunu daha iyi açıklamaktadır: (O da şu hadistir): "Zina eden,zina ederken iman ken

(*) Reisu'l-Küttâb ve Esad Efendi nüshasında "..iman etmekte dirler" şeklindedir.Matbû nüshada ise " iman etmemektedirler." denmektedir ki,yanlıştır. (M)

disinden soyulur.Eğer tevbe ederse ona tekrar giydirilir." (192)

ÜÇÜNCÜSÜ:Diliyle ve kalbiyle tasdik etmiş ve farzları eda etmiş,büyük günahlardan kaçınmış olan kimsedir.Bu kimse imanun şartlarını tamamen hâz olan ,hakiki bir mü'mindir.

Rasûlullah,"**Komşusu belâsından (zarar ve eziyetinden) emin olmayan kimse,mü'min değildir.**" (193) derken,... "İmanı kâmil değildir." demek istemiştir.

Yine,"**Müslümanların,elinden ve dilinden emin olmadığı kimse,iman etmiş olmaz.**" (194) buyururken,imanın kâmil olamayacağını kasdetmiştir...

Keza,"**Komşusu gece aç yatarken,karnı tok olarak yatan kimse iman etmiş olmaz**"(195) buyurmuştur.Yani imanı kâmil değildir,demektir.

Bunlar Rasûlullahın,"**Abdest alırken besmele çekmeyenin abdesti yoktur.**"(196) sözüne benzer.Yani abdesti mükemmel değildir,abdestinin fazileti (ve sevabı) yoktur,demek istemiştir.

Hız.Ömer'in (R.A),"Haccetmeyenin imanı yoktur." (197) sözü de böyledir.Ömer'in kasdı,"kâmil imanı yoktur." demektir.

İnsanlar da bir kimsenin aklının tam olmadığı-

(192) BUH: 86 / 20.

(193) BUH: 78 / 29,HAN: 1 / 387; 2 / 288,336.

(194) HAN: 3 / 154

(195) Krş.BUH: 2 / 21.

(196)HAN: 2 / 418; 5 / 381; 6 / 382.

(197)Krş.BUH: 2 / 1

nı kasederler ve "falanın aklı yoktur." derler.Keza dininin kâmil olmadığını kasederler ve "onun dini yoktur." derler.

"Kim lâ ilâhe illâllah derse,o cennettendir.Zina etse de,hırsızlık yapsa da.." hadisine gelince:Bu söz de iki şıktan hâlî değildir.

Birisi :Bu özü,o kimsenin âkıbetini nazar-ı itibara alarak söylemiş olmasıdır.Bu takdirde, "Zina ve hırsızlıktan dolayı azab olursa da,âkıbeti Cennettir." demek istemiş olur.

Diğeri ise:Allahu taâlânın rahmeti ve Rasûlullahın (S.A.V) şefaati ona yetişir ve "Allah'tan başka ilâh olmadığına " şهادet etmesinden ötürü Cennetlik olur.

Bana İshak b.İbrâhîm b.Habîb b.eş-Şehîd babasından,o da dedesinden,o da el-Hasen (el-Basrî)'den(22-110) (198) onun şöyle dediğini rivayet etmiştir.: "Cennetin bedeli "Lâ ilâhe illâllah" tır.

Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kât'î tahdis etti (ve) dedi:Bana Ömer b.Ali,Mûsâ b.el-Museyyib es-Sakafî'den haber verdi (ve) dedi:Sâlim b.ebî'l-Ca'd'ı; Rasûlullah'tan şu hadisi rivayet ederken işittim.(Rasûlullah) şöyle demiştir: **Rabbınız şöyle buyuruyor:"Ey Âdem oğlu! Bana yeryüzü dolusu günah getiriyorsun..Bana hiçbir şeyi ortak koşmadıktan sonra hiç mühim değil,ben o günahları ,yeryüzü dolusu mağfirete çeviririm."**(199)

Bana Ebû Mes'ud ed-Dârimî -ki Hırâş'ın (200)

(198)Bkz:s. s.169 ve dipnotu

(199) Krş: TIR: 34 / 27.

(200) Tehzîb'de "Hıdâş" maddesinde zikredilmiş ve "Hırâş" olarak da rivayet edildiğine işaret edilmiştir. (Bkz : Tehzibu't-Tehzîb: 3 / 137) (M)

oğludur-tahdis etti (ve) dedi:Bana dedem,Enes b. Mâlik'den tahdis etti.(Enes) dedi:"**Rasûlullah (S.A.V) "Ümmetimin yarısının Cennete girmesi ile şefaati arasında muhayyer bırakıldım.Ben şefaati seçtim.Çünkü şefaati daha umûmî ve daha çoktur.Belki siz benim şefaatımın takvâ sahiplerine has olduğunu zannediyorsunuz.Hayır! Bilâkis günahlara bulaşıp kirlenmişler içindir."** (201) buyurdu.

37-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS....

İDDİÂ: Hammâd'dan,o da İbrâhîm'den,o da el-Esved (b.Yezîd en-Nahâî) den,o da Âişe'den (R.A) rivayet ettiniz ki (Âişe): "**Ben Rasûlullahın elbisesindeki meni'yi elle çitilerdim,o da bu elbiseyle namaz kı-lardı."**(202) demiştir.

Sizin rivayet ettiğiniz bu hadise dayanarak bazıları,elbiseden meni'yi çitileyip,o elbise ile namaz kılmaya cevaz verdiler.Ve bunu sünnet hâline getirdiler.

Sonra bir de Amr b. Meymûn b. Mihrân'dan, o da Süleyman b. Yesâr'dan rivayet ettiniz ki (Süleyman) Hz. Âişe'yi, "**Rasûlullahın elbisesindeki meni lekesini yıkardım. Sonra elbisede, yıkadığım yerin izini- veya izlerini-görürdüm."** (203) derken işitmiştir.

Bu rivayetiniz üzerine bir kısım insanlar, meni'yi elle çitilemek suretiyle temizlemeyi terketmiş ve o elbiseyle namaz kılacağı zaman, muhakkak meninin yıkanması gerektiğini söylemişlerdir. Bu ise, bir çelişki ve tutarsızlıktır.

(201) HAN: 2 / 75; 4 / 404; 5 / 232.

(202) HAN: 6 / 35,43,67.

(203) BUH: 4 / 64,65,HAN: 3 / 485; 6 / 47.

CEVAB: Biz deriz ki: Burada ne çelişki vardır, ne de tutarsızlık... Çünkü Âişe (R.A.) Rasûlullahın elbisesindeki meniye, kuru olduğu zaman çitilerdi. Oğuşturma ise ancak kurumuş menide mümkündür. Bazan meni, iç çamaşırında kuruyasıya kadar kalırdı. Meni ise - bilhassa yaz mevsiminde - az bir zamanda kuruyuverir.

Âişe (R.A) meninin yaş olduğunu görünce, onu yıkadı. Çünkü yaş olunca çitilemekle temizlemek mümkün değildir. Fakat onu, kuruyuncaya kadar bekletip, sonra çitileyen bir kimse için, böyle yapmasında bir beis yoktur.

İbnu Râhuye diye bilinen, İshak b. İbrahim (166-238) (204) bana, meniye çitilemenin sünnet olduğunu haber verdi.

38-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın "**Deri dıbağatlandı mı, temiz olmuş olur.**" buyurduğunu,keza ölü bir koyuna rasgeldiğini ve, "**Onun derisinden faydalansaydınız ya!** " (205) buyurduğunu rivayet ettiniz.Fakihlerden bir kısmı bu görüşü kabul ettiler ve bununla fetva verdiler.

Sonra Rasûlullahın, "**Meytenin (ölü hayvanın) ne derisinden faydalanın,ne de sinirinden..**" (206) buyurduğunu rivayet ettiniz.Fakihlerden diğer bir gurup da bu görüşü kabul edip,bununla fetva verdiler.

(204) Bkz: s. 127 ve dipnotu.

(205) BUH: 72 / 30, HAN: 1 / 227.

(206) HAN: 4 / 310,311.

Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada-Allah'a hamdolsun -ne bir çelişki vardır,ne de tutarsızlık!..Çünkü hadis-teki el-ihâb,dibağatlanmamış deridir.Dibağatlanınca bu isim ondan kalkar.

Nitekim bir hadiste Ömer,Rasûlullahın yanına girdiğini ve evde-dibağatlanmamış kokmuş deriyi kasdederek- kokmuş deriler (=uhubun atinetun) bulunduğunu söylemiştir.

Hız.Âişe (R.A) babası(nın mürtedleri öldürmesi) hakkında : "Başları omuzlara düşürdü ve kanları derilerin (=uhub) içersinde topladı" demiştir.(207).-Deriler ile cesedleri kasdetmiştir-

Hız.Âişe, burada derileri (= uhub),cesedlerden kinaye olarak kullanmıştır.Eğer el-uhub, dibagatlanmış deri olsaydı, uhub, kelimesini cesedden kinaye olarak kullanması caiz olmazdı.

en-Nâbiğâtü'l-Câ'di,kendisi yokken yavrusunu kurt yemiş olan ve sonra geri dönen,yabani bir sığırdan bahsederek:

"Yavrusuyla ilk beraber oldukları yerde,hâdiseyi açıklayan bir deri (=ihâb) ve parçalanmış kanlı bir cesedle karşılaştı." demiştir.

Rasûlullah da,"Deri (=ihâb) dibağatlandı mı, temiz olmuş olur." buyurmuş,sonra da ölü bir hayvana rasgelmiş ve : "Sahibi hayvanın derisinden faydalansaydı ya." demiştir.Yani :Onu dibağat etseler de ondan faydalansalar ya! demektir.

Sonra da (yazılı bir talimatta): "Ölü hayvanın ne

(207) Burada,Hız.Ebübekr devrinde vuku bulan irtidad hareketine,ve mürtedlerin öldürülmesine işaret edilmektedir.(M)

derisinden faydalanın, ne de sınırından.." diye emretmiştir.Bununla "Dibağatlanmamış deriyi,dibağatlanıncaya kadar kullanmayın!" demek istemiştir.Nite kim,"...ne de sınırından." sözü de bunu gösterir.Çünkü sınır,dibağat kabul etmez.Bu sebepten onu,dibağatlanmamış deri ile birlikte zikretmiştir.Bu başka bir hadiste açıklanmıştır. (O hadis de şudur:)

İbnu Uyeyne ,ez-Zuhri'den.o da Ubeydullah b.Abdillah'tan,o da İbnu Abbâs'tan rivayet etmiştir ki, "Rasûlullah (S.A.V) Meymûne 'nin (R.A) azadlı câriyesine aid bir hayvan ölüsüne rastlamış ,ve "Onun derisini alsalar ve dibağatlayıp kullansalardı ya! " buyurmuştur. (208)

39-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:el-Eş'as-Muhammed b. Sirin -Abdullah b.Şakîk -ve Âişe'den rivayet ettiniz ki (Âişe) şöyle demiştir:"**Rasûlullah bizim ne iç çamaşırımla,ne dış elbiselerimizle namaz kılmazdı.**"(209)

Sonra Vekî-Talha b. Yahyâ-Ubeydullah b.Abdillah b.Utbe -Âişe (R.A) tarîkıyla,Hız.Âişe'nin,"**Rasûlullah,gece namaz kılarıdı.Ben de hayızlı ve üzerimde mîrt (yün veya ipekten yapılan,kadınların elbise üstüne glydikleri bir başka elbise) olduğu halde,onun yanibaşında olurdum ve benim elbisemin bir kısmı,onun üzerinde olurdu.**"(210) dediğini rivayet ettiniz.Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.

(208) HAN: 1 / 227

(209) HAN: 6 / 101

(210) Kırş, BUH: 6 / 4,21,22.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu iki hadiste ne çelişki ne de tutarsızlık vardır.Çünkü birinci hadiste, "Bizim iç çamaşırlarımızla (eş-şuûr)namaz kılmazdı." denilmiştir.İç çamaşır mânasına gelen eş-şuûr ise,şîâr'ın çoğuludur.Şîâr ise vücuda temas eden elbiseye denir.Cesede temas etmedikçe (211) ona şîâr (iç çamaşır) denmez.

Rasûlullahın,Ansâra:"**Siz bana,iç çamaşır gibisiniz,diger insanlar ise,iç çamaşırın üstüne giyilen elbise (=disâr) gibidir.**" (212) demesi de,bu hususta sana bir delildir.Rasûlulah demek istiyor ki:Siz, vücuda temas eden iç çamaşır gibi,insaların bana en yakın olanlarısınız .Diger insanlar ise,onun üstü gibidir.Bana,size nazaran daha uzaktırlar.

Bazen iç çamaşıra; insanda devamlı idrar damlaması olur veya ondan herhangi birşey çıktığı zaman meni,ter veya ıslaklık bulaşır.

Rasûlullah,cinsî münasebette bulunduğu veya kadının hamileliği ağırlaştığı veya aybaşı olduğu zaman,elbiseye kan bulaşmasından emin olmadığı için,hanımlarının iç çamaşırını ile namaz kılmazdı.

İkinci hadiste de:"Ben onun yanında olduğum ve üzerimde mirt olduğu halde,(Rasûlullah) namaz kılarıdı.Mirt'in bir kısmı da onun üzerinde olurdu."denilmiştir.Mirt ise,ızâr'ın (vücudun alt kısmını örten elbisenin) iç çamaşırını olarak kullanıldığı gibi kullanılmaz.Çünkü mirt yünden,bazan kıl,bazan da ipek ve yün karışığından olur ve sadece izarın üzerine giyilir.

(211)Metinde "...hattâ ala'l-cesede..." şeklindedir. Reisul-Küttâb nüshasında ise "...hattâ yeli'l-cesede..." şeklindedir." Biz de bu şekilde tercüme ettik.(M)

(212)BUH: 64 / 56,HAN :2/419

EBÛ MUHAMMED :Sana bunu açıklayacak diğer bir husus da ,bana Abedetü'bnü Abdillâh'ın tahdis ettiği bir hadistir.Abede dedi:Bana Muhammed b Bîşr el-Abdî haber verdi (ve) dedi: Bana Zekerıyyâ b. ebî Zâide,Mus'ab b.Şeybe'den,o da Safiyye binti Şeybe'den,o da Âişe'den (R.A):"**Rasûlullah birgün,güneş doğmadan önce,üzerinde siyah kıldan mamul süslü bir mirt (=mirtun murahhalun) olduğu halde dışarı çıktı.**" dedi. (213)

Murahhal süslü demektir.Bu (süsleme) sanatına da et-terhîl denir.

İmru'l-Kays da hanımından bahsederken :

"Arkamızda,izlerimiz üzerinde süslü mirt'inin (=mirtun murahhalın) ucunu sürükler bir halde onunla yürümeye başladım..."demıştır.

Hız.Âişe'nin,"Rasûlullah namaz kılardı.Elbisenin (=mirt) bir kısmı benim,bir kısmı da onun üzerinde olurdu." demesi,mirt'ın;Hız.Âişe'nin iç çamaşırı olmadığını sana açıklar.Eğer mirt,iç çamaşırı olsaydı,Rasûlullahın vücudu belli olurdu.Çünkü iç çamaşırı ince olur,onunla namaz kılınmaz,ve Hız.Âişe'nin bununla örtünmesi (tesettür) de mümkün olmazdı.

40- DEDİKLERİNE GÖRE AKLIN ve DÜŞÜNCENİN DELİLLERİNİN YALANLADIĞI BİR HADİS..

İDDİA:Rasûlullah'a büyü yapıldığını;büyü yapmada kullanılan şeyin Zû-ervân (veya Zervân) (214) kuyusuna konulmuş olduğunu,Hız.Ali'nin

(213)MUS: 44 / 61,İPHAN: 6 / 99,199.

(214)Medînede,Zurayk oğullarının bir kuyusu.(M)

onu kuyudan çıkardığını ve büyü yapılan her bir düğümü çözdüğü zaman Rasûlullahın, genç bir dededen daha çevik imişçesine kendisinde bir hafiflik hissettiğini (215) rivâyet ettiniz.

Bu Allah'ın peygamberi (S.A.V) için câiz değildir. Çünkü sihir küfürden ve dediklerine göre şeytanın işlerinden bir iştir.

Allah'ın onu korumasına, melekleri ile ona doğruyu göstermesine ve vahyi şeytandan muhafaza etmesine rağmen; sihir Rasûlullah'a nasıl tesir edebilir? Allah (C.C) Kur'an'ı kasdederek, "**Ona ne önünden, ne ardından (hiçbir sûretle) bâtil yaklaştırmaz.**" (41. Fussilet: 42) buyurmuştur. Ve siz buradaki bâtil'in, şeytan olduğunu iddia ediyorsunuz.

Yine Allah, "**O bütün gaybı bilendir. Gayba dair ilmini ise, kimseye açmaz. Ancak bir peygamber olarak seçtiği müstesnadır. Çünkü Allah, peygamberin önünden ve ardından muhafız melekler tayin eder (de onu korurlar).**" (72. el-Cinn: 26, 27) buyurmaktadır. Yani: Onun önüne ve ardına meleklerden muhafız tayin eder. Melekler onu muhafaza eder, şeytanın, aslında olmayan birşeyi sokuşturmasından vahyi korur.

(Akılcılar) Sihir hakkında onun, kişiyle kardeşinin arasını açan, adamı karısından ayıran, tılsım ve asılsız şeyler kabilinden bir hile olduğunu söylediler. Ve dediler ki: Bu (sihir) okuyup üflemeden ibarettir. Zehir(*) de bir tür büyüdür, zehir adama içirilir ve onu kadınlardan uzaklaştırır. Adamın şeklini şemâilini bozar, saçının sakalının dökülmesine sebep olur.

Keza Firavun'un sihirbazlarının, Musâ'ya (A.S)

(215) BUH: 59 / 11; 76 / 47, HAN: 6 / 57 krş, HAN: 4 / 367.

(*) Yani büyü için içirilen ya da yutturulan şey (M).

gösterdikleri şeyi, ona hakikatmış gibi, hile ile gösterdiklerini söylediler. ve, "Bunun gibi, biz cıvayı alırsınız, ve onu yılan şeklindeki bir kaba boşaltırsınız. Sonra sıcak bir yere onu salarsanız, cıva yılanın kıvrılıp gittiği gibi kıvrıla kıvrıla gider." dediler.

Dediler ki: Bunun (sihrin) bir hile olduğunun bir delili de, **"Bir de ne görsün! Onların ipleri ve sopaları, yaptıkları sihirden ötürü, kendisine koşuyormuş hayalini verdi."** (20. Tâ-Hâ: 66) âyetidir. Bu sadece bir hayaldir. (Öyle gösterme öyle hayal ettirmedir) Hakikatta ise, ortada birşey yoktur.

Allâhu taâlânın: "... ve Süleyman'ın (A.S) saltanatı aleyhine, şeytanların okudukları şeye (sihre) tâbî oldular. Süleyman sihir yapıp kâfir olmadı. Fakat şeytanlar, insanlara sihir öğrettiklerinden kâfir oldular. Bâbildeki, Hârut ve Mârut isimli iki meleğe indirilen şeyleri (=mâ unzile alâ'l-melekeyni) öğretiyorlardı." (2. el-Bakara: 102) âyeti hakkında da "mâ "nın nefy manasına olduğunu yani, iki (meleğe) sihir indirilmediğini söylediler. el-melekeyni (=iki melek) kelimesi de, Lam'ın kesresi ile "el-melikeyni (=iki sultan) dir, dediler. el-Hasen el-Basrî'n in (22-110) (216) de, bu kelimeyi böyle (kesre ile) okuduğunu ve "Bâbil halkından iri ve kuvvetli iki adamdır." dediğini zikrettiler.

CEVAB: Biz deriz ki: Bu fikirleri kabul edenler, muhakkak ki Müslümanlara, Yahûdilere, Hristiyanlara ve bütün Ehl-i Kitâb'a muhaliftirler. Bütün ümmetlere; Hindlilere-ki onlar üfürükçülüğe, nazarlık ve muskaya en fazla inanırlar-, Rumlara, Cahiliyye devrindeki ve İslâm'daki Araplara da muhaliftirler. Kur'an'a aykırı olduğu tevil götürmez (şekilde açıktır.) Çünkü Allah (Azze ve Celle) Rasûlüne, **"De**

ki:Sığınınırım ben karanlığı yarıp sabahı ortaya çı-karan Rabbe.Yarattığı şeylerin fenalığından. Ka-ranlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden.(Büyü yapmak için) düğümlere üfleyip tüküren kadınla-rın şerrinden." (113.el-Felak:1-4) buyurmuş ve bize ,sihirbazların-okuyup üfleyenlerin ve (nazarlık taka-rak)kötülükten korunmak için okuyanların tü-kür(üp üfle)dikleri gibi-düğümledikleri bir düğüme üflediklerini haber vermiş,bildirmiştir.

Kureyş,sihre,el-ıdah derdi.

Rasûlullah da el-âdıha'ya ve el-musta'dıha'ya lânet etmiştir.(Rasûlullah)el-Âdıha ile,sihir yapanı; el-musta'dıha ile de sihir yaptıranı kasdetmiştir.

Şâir de sihirbazları kasdederek:

"Sihirbaz düğümlerine (=ukadu'l-âdıhî ve'l-mu'dıh) üfleyen kadınlardan Rabbime sığınınırım." demiştir.

İbnu Numeyr-Hişâm b.Urve'den,o da babasın-dan ,o da Âişe'den (R.A) -ki bu sened sahih ve makbul bir isnaddır.-kendisine büyü yapıldığı zaman Rasû-lullah,"**Bana iki adam geldi.Biri baş tarafıma,diğeri de ayaklarımın ucuna oturdu.**

Birincisi:(Bu) adamın derdi nedir? dedi.

İkincisi:(Ona) sihir yapılmış! dedi...

Birincisi:Sihri kim yapmış? dedi.

İkincisi:Lebid b. el-A'sam (yapmış) ! dedi.

Birincisi:Neyin içersine yapmış (sihri)? de-di.

İkincisi:Tarak,saç ve erkek hurmanın kapçı-ğı ile (yapmış)! dedi. Birincisi:Şimdi nerede o (bü-yü yapılan şeyler)? dedi.

İkincisi:Zû Ervân kuyusunda! dedi." buyurduğunu rivayet etti.(217)

Bu (hadis) insanların onun vasıtasıyla kendilerine bir menfaat celbettikleri ve kendilerinden bir zarar defettikleri birşey değildir ki bununla Rasûlullah'a medhu senâ'da bulunmuş olsunlar.Bu hadisi nakledenler;yalancı,itham olunan ve Rasûlullah'a karşı düşmanlık eden kimseler de değildirler.

Yahudiler ondan önce Zekerıyyâ b.Âzen'i (A.S) bir ağaç ıcersinde öldürmüş,onu testere ile parça parça doğramışlarken;bu yahudi Lebîd b.el-A'sam'ın Rasûlullah'a sihir yapmış olması yadırganamaz.

Vehb b.Munebbih'in (34-114,6) (217 a) anlattığına göre Zekerıyyâ (A.S) testere,kaburga kemiklerine vardığında inlemiş.Bunun üzerine Allah (C.C) ona;"İster inlemeni (acını) dindireyim,istersen yeryüzünü ve üzerindekiileri helak edeyim." diye ona vahyetmiş.

Ondan sonra Yahudiler,oğlu Yahyâ'yı (A.S) kendilerini kandıran fahişe bir kadının sözüne bakarak öldürmüşlerdir.(218)

Yahudiler (İsâ) Mesih'i (A.S) öldürdüklerini ve çarmıha gerdiklerini iddiâ etmişlerdir.Eğer Allah (C.C),"Onu öldürmediler,asmadılar da.Fakat kendilerine bir benzetme yapıldı.(Onlardan biri İsâ şeklinde kendilerine gösterildi ve bu adam öldürüldü)"(4.en-Nisâ:157) buyurmasaydı;biz,başka birinin İsâ'ya (A.S) benzetildiğini bilemezdik.Çünkü Yahudiler onun düşmanıdır.Yahudiler bu iddiada

(217) MUS:39,Selâm,17,hadis no: 2189(IV/1719-20)
(M)

(217a)Bkz:s.101 ve dipnotu.

(218)Bkz.Matta: 14 / 1-12; Markos: 6 / 17 v.d..(M)

bulunuyorlar,Hristiyanlar da onların dostları olup,onların bu iddialarını kabul ediyorlar..

Keza Peygamberleri öldürmüşler,onları ateşte yakmışlar ve çeşitli işkenceler yapmışlardır.Eğer Allah(C.C) dileseydi,onları bütün bunlardan korurdu.

Rasûlullah da,kızartılmış bir koyun kolu ile zehirlenmiştir.**Onu,bir Yahudi kadın zehirlemiş ve zehir,Rasûlullah ölünceye kadar tesirini nöbet nöbet devam ettirmiştir.**(219)

Rasûlullah (S.A.V) (bu hususu kasdederek),"**Hayber lokması (o zamandan beri) beni zehirleyegeldi.İşte şimdi bu an,hayat damarının kesilme vaktidir.**"(220) demiştir.

Burada Allah,Yahudi kadınına,Rasûlullahı zehirleme fırsatı vermiş ve neticede kadın,onun ölümüne sebep olmuştur.

Bundan önce ise,Allah onların Peygamber'i (S.A.V) (221) öldürmelerine fırsat tanımamıştır.(?)

Şiir ise;öldürmekten ,ateşte yakmaktan ve işkence etmekten daha hafiftir.

Eğer(akılcılar) bunu sadece;Allah ne Peygambere (S.A.V),ne de diğer peygamberlere şeytanın musallat olmasına müsaade etmeyeceğinden dolayı inkâr ediyorlarsa;onlar Kur'an'daki"**Biz senden evvel hiçbir rasul,hiçbir nebî göndermedik ki,o (birşey) arzu ettiği zaman şeytan onun dileği hakkında ille (bir fitne meydana) atmış olmasın!"** (22.el-Hacc:52)âyetini okusunlar.Yani;Rasûlullah Kur'an okuduğu zaman şeytan,bazı şeyleri karıştırıp,Kur'an'

(219) BUH: 58 / 7; 64 / 41,HAN: 2 / 451

(220) BUH: 64 / 83

(221) Metinde: "...peygamberleri" şeklindedir.Fakat bu sıyâk'a uygun değildir.(M)

dan birşeymiş gibi göstermek istediği zaman,(yani) namazda,"İşte yüce garânikler.Muhakkak onların şefa'atları umulur." sözünü,Rasûlullahın lisanına karıştırdığı zaman(*),onu teselli etmek için (bu âyeti indirmiştir)..Şu kadar ki şeytan,Kur'an'a ne birşey ilâve edebilir ne de birşeyi eksiltebilir.

Allah'ın (yukarıdaki âyetin devamında),"Bunun üzerine Allah,Şeytanın bıraktığı (ilkâ ettiği) fitneyi giderir.Sonra da Allah âyetlerini tesbit eder,kuvvetlendirir."(22.el-Hacc:52) buyurduğunu (hiç) duymadın mı? Yani:Şeytanın ilkâ ettiği şeyi ibtal eder,demektir.

Bundan sonra da,"(Allah'ın şeytana imkân verip de sonra fitneyi gidermesi) şeytanın atacağı fitneyi,kalblerinde bir maraz bulunanlara bir imtihan vesilesi yapmak içindir." (22.el-Hacc:53) buyurmuştur.

İşte,"Ona (Kur'an'a) ne önünden,ne ardından (hiçbir sûretle) bâtil yaklaşamaz." (41.Fussilet: 42) âyeti de böyledir.Yani şeytan ne başlangıçta ne de sonra,Kur'an'da bir ilâve yapmağa kâdir olamaz,demektir...

EBÛ MUHAMMED:Bana Ebû'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bana Bîşr b.el-Mufaddal Yunus'dan,o da el-Hasen (el-Basrî)'den haber verdi.(el-Hasen):**Rasûlullah ,"Cibril,bana geldi ve "Cinlerden bir ifrit sa**

(*) "Garanik kıssası" olarak bilinen bu olay uydurma olup,bunun sağlam hiçbir rivayetli mevcut değildir. İbn Kuteybe de bu konuda herhangi bir rivayete dayanmış değildir. Bu sebeple ,onun bu olayı doğru kabul etmesine de itibar edilemez. Bu konuda geniş bilgi için bkz:Prof.Dr. İsmail Cerrahoğlu Garanik istismarcıları(A.Ü.İ.F dergisi)XXIV (1981)s.69-91:Prof.Dr. Hüseyin Hâtemi, Şeytan rivayetleri, İst.1989.(M)

na kötülük yapmayı planlıyor.Sen yatağına uzandığında 'Allâhu lâ ilâhe illâ huve'l-Kayyûm" de",ve âyetu'l-kürsîyi sonuna kadar oku!"buyurdu" (222), demiştir.

Allahu taâlâ,Eyyûb'un (A.S),"Gerçekten şeytan beni zorluk ve musibete uğrattı." (38.Sâd:41) dediğini de (Kur'an'da) hikâye etmiştir.

EBÛ MUHAMMED :Musâ'nın (A.S) gördüğü sihir hakkında,bu bir hayal (öyle gösterme,zannettirme) dir,hakikatta öyle bir şey yoktur,demelerine gelince:Bu biz inkâr da etmiyoruz,red de etmiyoruz.Biz katıyetle biliyoruz ki,bütün mahlûkatın hepsi,bir sinek yaratmak için biraraya gelseler,yine de buna güç yetiremezler.Şu kadar ki,o hayalin (hayal olunan şeyin) onların iddia ettikleri gibi,yılan gömleğine cıva koyarak hareket ettirmek suretiyle mi,yoksa başka bir şekilde mi olduğunu bilmiyoruz.Bu işin hakikatını ancak sihirbaz olan veya bu hususta sihirbazlardan birşeyler dinlemiş olanlar bilebilir.

Onların (akılcıların)"...ve Süleyman'ın saltanatı aleyhine, şeytanların okudukları şeye (sihre) tabi oldular." (2.el-Bakara:102) ve"...Babil'deki iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı."(2.el-Bakara:102) âyetleri hakkında,bunların tevili şudur:"Babil'deki iki meleğe (birşey) indirilmedi" demektir." demelerine gelince:Bu,onların muhal ve ters tevdillerinden daha az yadırganır birşey değildir!Çünkü Babil'deki iki meleğe birşey indirilmedikten sonra,bu sözün söylenmesi lüzumsuz ve mânasız olmuş olur.

Bir kimse ancak şunu iddia ederse onların bu tevilleri câiz olabilir.:Yani sihir,bu iki meleğe indirilmiştir;bu takdirde de mesele evvelce anlatıldığı gibi olur.Yahut da aksine bir delil olur ki-dedikleri gibi iki meleğe sihir indirilmemişse-,Allah,"Ona tâbi oldular" buyururdu....

Bunun misali ,durup dururken "allemtu ha-za'rracule'l-Kur'âne ve mâ unzile alâ Musâ (= Bu adama Kur'an'ı ve Musâ'ya indirileni (Tevrat'ı) öğrettim." denilmesidir.Bu sözü işiten kimse buradaki "mâ" 'yı,nefî manasına alıp da senin,"Kur'an Musâ'ya indirilmedi."demek istediğini aklına getirmez.Çünkü bu sözden önce birisi,"Kur'an Musâ'ya indirilmiştir."dememiştir.Bu özü işitenin aklına sadece senin o adama Kur'an'ı ve Tevrat'ı öğrettiğin gelir.

Bu âyetin tevili (yorumu) ise bizce,bu hususta rivayet edilen bir haber ile açıklanmıştır.İbnu Abbas'ın anlattığına göre bu haber -özet olarak- şudur:Süleyman (A.S) cezalandırıldığı ve saltanatının başına bir şeytan geçirildiği zaman;sihir,muska ve tılsım yoluyla şeytanlar,onun hazinesine,musallâsının olduğu yere defnedilmişti.Süleyman (A.S) vefat edince,şeytanlar insanlara gelir,"Biz size rûzgârları ve cinleri Süleyman'ın emrine verdiren,insanları ona boyun eğdiren şeyi haber verelim mi?" derler.İnsanlar da:"Evet" derler.Bunun üzerine Süleyman'ın musalâsına ve tahtının olduğu yere varırlar ve sihrî oradan çıkarırlar.

Bunun üzerine İsrail oğullarının âlimleri:"Bu Allah'ın dininden değildir.Süleyman sihirbaz değildi." derler.

İnsanların ayak takımı ise;"Süleyman bizden daha âlim idi.O nasıl (sihir) yaptıysa,biz de yapacağız." derler.Bu konuda Allahu taâlâ **"...ve Süleyman'ın saltanatı aleyhine şeytanların okudukları**

şeye (=mâ tetlu's-şeyâtinu) (sihre) tabi oldular." (2.el-Bakara:102) buyurmuştur.Yani:Yahudiler,şeytanın rivayet ettiği (anlattığı) şeye tabi oldular, demektir.Çünkü (âyetteki) tilâvet (=okumak) ile rivayet aynı şeydir.

Sonra da (Allah):"**Süleyman sihir yapıp kâfir olmadı.Fakat şeytanlar insanlara sihir öğrettiklerinden kâfir oldular.Hârut ile Mârut isimli iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı."** (2.el-Bakara:102) buyurmuştur.

Bunlar iki melek idi.Âdem oğulları günah işledikleri vakit,insanların aralarında hükmetmeleri için veryüzüne indirilmiş idiler.Onların (iki meleğin) kalplerine kadınlara karşı şehvet duygusu konulmuş ve zina etmemek,kimseyi öldüremek ve içki içmemekle emrolunmuşlardı.Zühre (Venüs) dâvada bulunmak kasdıyla ikisine geldi.Onlar Zühre'den hoşlandılar ve onu arzuladılar.Zühre de onunla göğşe çıktıkları ismi (duâyı) kendisine öğretmedikçe razı olmadı.Onlar da öğrettiler.Tekrar Zühreyi arzuladılar.Zühre yine,onlar içki içmedikçe razı olmadı. Onlar içki de içtiler,ve arzuladıkları ihtiyaçlarını giderdiler.Sonra çıktılar ve bir adam gördüler.Kendilerinin yaptıkları şeyleri görmüştür zannıyla adamı öldürdüler.Zühre,o ismi (duâyı) söyledi ve göğşe yükselerek kayboldu.Allah da onu (ceza olarak) akan yıldız haline soktu.Allah iki meleğe de kızdı ve onlara Hârut ve Mârut ismini verdi.Onlara dünya azabı ile âhiret azâbı arasında bir seçme yapmalarını söyledi.Onlar da dünya azabını seçtiler.Bu yüzden ikisi,insanlara,kişi ile karısının arasını açan şeyleri öğrettiler(*)

(*)Harut ve Marût kıssası için bkz :es-Sahâvî,el-Maqâsıdu'l-Hasene,455;el-Aclûnî,Keşfu'l-Hafa,II .329; el-Feteni,Tezkiratul-Mavdûât,110;ez-Zerkeşi,et-Tezkira, 205 (M)

Ehl-i nazar (akılcılar) a göre,Allah'ın iki meleğe indirdiği şey-Allah daha iyi bilir-Zühre'nin onunla göğe çıktığı İsm-i âzâm'dır.Bu iki melek Zühre 'den ve

Allah kendilerine kızmadan önce,bu isimle göğe çıkıyorladı.Zühre o ismi şeytanlara öğretti.Şeytanlar da onu dostlarına öğrettiler.Onlara sihri de öğrettiler.

Denilir ki:Sihirbaz bir söz söyler ve yerle gök arasında uçar,suyun üzerinde yürür.

EBÛ MUHAMMED:Bana Zeyd b.Ahzem et-Tâi tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdussamed haber verdi.(ve) dedi:Bize Hemmâm,Yahya b. Kesîr'den rivayet etti.(Yahya) şöyle dedi:"Umân âmilî (=valisi)Ömer b.Abdilazîz'e "Bize bir sihirbaz kadın getirildi.Biz de onu suya attık,fakat suya batmadı." diye yazmış...Ömer b.Abdilaziz de ona:Su konusu bizi ilgilendirmez! Eğer (aleyhinde) açık bir delil varsa (ne âlâ) aksi takdirde bırak gitsin..!" diye cevap yazmıştır.

Yine bana Zeyd b.Ahzem et-Tâi tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdussamed haber verdi (ve) dedi:Bize Zeyd b.ebî Leylâ haber verdi (ve) dedi:Bize Amîra(veya Umeyra) b.Şukeyr (223) haber verdi (ve) dedi:Biz Sinân b.Seleme ile Bahreynde idik.Bir sihirbaz kadın getirildi.(Sinan) emretti ve suya atıldı.Kadın suya batmadı.Bu defa kadının idam edilmesini emretti.Biz de (idam sehпасı için) bir ağaç yonttuk.

Bu sırada kadının kocası geldi.Sanki yanmış bir şiş gibiydi.(Sinan'a):"Ona emret de,benden boşansın!" dedi.Sinan da kadına:"O'ndan boşan!" dedi.Kadın:"Evet (boşanırım.Fakat) bana bir kapı ve bir ip getirin." dedi.Kadın kapının üzerine oturdu,ve ipe oku

yup üflemeğe ve onu düğümlemeye başladı.Birden kapı yükseldi ve ikisiyle beraber sağa sola gitmeğe başladı.Kadını ve kocasını yakalamak mümkün olmadı."

Bize Ebû Hâtîm,el-Asmaî'den tahdis etti (ve) dedi:Bana Muhammed b.Muslim et-Tâîfî (224) şöyle bir hadis nakletti:"Şeytanlar fizikî yapılarını değiştirmeye kadar olamazlar.Fakat sihir ile değişmiş görünürler."

Bana Ebû Hâtîm tahdis etti (ve) dedi:el-Asmaî Ebû Amr b.el-Alâ'dan naklederek şöyle dedi:"Ğül (=Dev,gulyabânî) cinlerden bir sihirbazdır."...

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Mu'temir b.Süleyman haber verdi (ve) dedi:Mansûr'u;Rib'î b.Hırâş'dan ,o da Huzeyfe'den (R.A) olmak üzere Rasûlullahın şöyle dediğini zikrederken işittim :(Rasûlullah) demiş ki:**Şüphesiz,Deccalın yanında ne bulunduğunu en iyi bilen benim.Onun yanında yakıcı bir ateş ve soğuk sudan bir nehir vardır.Biriniz onu görürse sakın korkmasın.Gözlerini yumsun ve ateş olarak gördüğüne dalsın.Çünkü o ateş (aslında) soğuk sudan bir nehirdir(225)**

Yine bana Ebû Hâtîm,el-Asmaî'den,o da Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etti.(Ebu'z-Zinâd) şöyle dedi:Bir kadın geldi.Fetva soracakmış.Rasûlullahın vefat etmiş olduğunu gördü.Sadece Rasûlullahın hanımlarından birini buldu.Onun Hz.Âişe olduğu söylendi.Kadın Âişe'ye : "Ey mü'minlerin annesi! Kadının biri bana,

(224)Bağdad nüshasında:Muhammed b.Suleym et-Tâî (Muhammed b.Müslim et-Tâîfî için,bkz: Tehzîbu't-Tehzîb: 9 / 444) (M)

"Sana ,kocanın yüzünü sana çevirecek birşey yapmanı ister misin?" dedi.(el-Asmaî devamla):Zannederim Ebu'z-Zinâd şöyle devam etti:"Kadın iki köpek getirdi.Birine kendi,diğetine de ben bindim,ve Allah'ın dilediği kadar gittik.Sonra (büyücü) kadın,diğer kadına:"Bâbil'de olduğunu biliyor musun?" dedi.Sonra bir adamın (veya "iki adamın" dedi) yanına girdim.Adamlar bana:"Şu külün üzerine işel!" dediler.Ben gittim fakat işeyemeden o iki adamın yanına döndüm.Bana:"Ne gördün?" dediler.Ben:"Hiçbir şey görmedim." dedim.Bana:"Sen daha işin başındasın" dediler."Kadın (devam ederek):Tekrar döndüm kendimi zorlayarak işedim.Benden peçeli bir süvari gibi birşey çıktı ve göğsü yükseldi.Tekrar iki adama döndüm.Bana:"Ne gördün?" dediler.Ben de onlara (olanları) anlattım.Bana:"O (senden çıkan şey) senin imanının idi,seni terketti." dediler.Büyücü kadına vardım ve:"Vallâhi o iki adam bana birşey öğretmediler.Nasıl davranacağımı da söylemediler." dedim.Büyücü kadın:"Ne görmüştün?" dedi.Ben : "Şunu şunu..." dedim.O : "Sen arapların en sihirbazı oldun artık sihir yap ve istediğini istel" dedi.Sonra büyücü,kanallar açtı ve "Tarla ol!" dedi.Bir de baktım ki ekinler sallanıp duruyor.

Sonra "Olgunlaş!" dedi.Bir de baktım ki ekin kurumuş.Büyücü,ekini aldı,kabuğunu soydu,ve bana verdi.Bana : "Bunu öğüt,ondan kavut yemeği yap ve kocana yedir."dedi.Ben ise bunların hiçbirini yapmadım.Mesele bu dereceye vardı.Tevbe etsem (günahım affedilmiş) olur mu? dedi.

Kadın,"Emecc" (226) de oturan Huzâa kabilesinden bir adam görmüş ve : "Ey mü'minlerin anası bu adam Hârut ve Mârût'a insanların en çok benzeyeni

(226)Mekke ile Medine arasında ,su bulunan bir yer--
Nihâye-

dir," demiştir.

EBÛ MUHAMMED:Bunu İbnu Muleyke'den,o da Âişe'den (R.A) olmak üzere,İbnu Curayc da rivayet etmiştir.

EBÛ MUHAMMED: Bu öyle birşeydir ki biz,bunlara akli deliller ve kıyas bakımından inanmıyoruz.Fakat biz,(Mukaddes) kitaplar ve peygamberlerin haberleri ve -Gördükleri ve müşâhade ettikleri şeyler hakkında ancak düşüncenin (aklın) gerekli kıldığı ve kıyasın delâlet ettiği şeye inanan şu adamlar (akılcılar) hâriç-ümmetlerin her devirde bunun üzerinde ittifak etmiş olmaları sebebiyle inanıyoruz.

el-Hasen (el-Basrî'n) in (22-110) (227) (Hârut ve Mârut hakkında):O ikisi Bâbil halkından iri ve kuvvetli iki adamdır." sözüne ve "el-melikeyni (= iki hükümdar)"şeklinde okumasına gelince;bildiğim kadarıyla, ne Kurrâ'dan ve ne de tefsircilerden hiç kimse,bu hususta ona uymamıştır.Üstelik bu görüş hiç hoş olmayan birşeydir ve açıklama olmaktan da uzaktır.

İki adama,kişi ile karısının arasını ayıran birşey indirilmesi nasıl câiz olabilir?

41-DEDİKLERİNE GÖRE BİRBİRİNİ NAKZEDİP REDDEDEN İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"Benden sonra nebi yoktur.Ümmetimden sonra başka ümmet de yoktur.Helâl;Allah tebarake ve taâlâ'nın benim ağzımdan Kıyamet gününe kadar helâl kıldığıdır.Haram da,Allah'ın benim ağzımdan Kıyamet gününe kadar haram kıldığıdır. "buyurduğunu (228) rivayet ettiniz...

(227)Bkz:s.169 ve dipnotu.

(228)Krş:HAN: 1 / 184; 2 / 182,212

Sonra da Mesih'in ineceğini ve domuzları öldüreceğini, haç'ı kıracağını ve helâl olan şeyleri arttıracığını (229) rivayet ettiniz.

Kezâ Âişe'den, onun: "Rasûlullah hakkında Hâtemu'l-Enbiyâ (Nebilerin sonuncusu) deyiniz. On dan sonra nebi yoktur, demeyiniz." (230) dediğini rivayet ettiniz.

Bu ise bir çelişkidir.

CEVAB: Biz deriz ki :Bunda herhangi bir tutarsızlık veya çelişki yoktur. Çünkü Mesih (İsâ) geçmiş bir peygamberdir. Allah onu yükseltmiştir ve âhir zamanda, kıyamet alâmeti olarak tekrar indirecektir. Allahü taâlâ: **"Gerçekten o (İsâ'nın nüzûlü) kıyamet için bir beyandır."** (43.ez-Zuhruf:61) buyurmuştur. Kurrâ (Kıraat imamların) dan kimisi bunu "Gerçekten o kıyamet için bir alâmettir." mânasına gelmek üzere (âyetteki ilm'i ,alem olarak) okumuşlardır.

Mesih indiği zaman, Muhammed'in (S.A.V) şeriatından hiçbir şey neshetmeyecek bilâkis, onun ümmetinden olan imam öne geçecek, Mesih de onun arkasında namaz kılacaktır.

"Helâl olan şeyleri arttıracaktır.." sözüne gelince: Bir adam Ebû Hurayra'ya (R.A) "Helâl olarak ancak kadını arttırır." der. O da : "Evet (kasdedilen) budur!" der. Sonra da güler.

EBÜ MUHAMMED : Helâl olan şeyleri arttıracaktır." sözünden maksad, o bir kimsenin, beş veya altı hanımla evlenmesini helâl kılar demek değildir. Sadece :Mesih (A.S) Allah kendini yükseltinceye kadar bir hanımla evlenmemiştir. Allah onu yeryüzüne indirince, bir hanımla evlenir ve bu suretle, Allah'ın ona helâ

kıldığı şeyler artmış olur...demek istemiştir.

Ve o vakit Ehl-i Kıtaptan,Mesih'in Allah'ın kulu olduğunu bilmeyen ve onun beşer olduğunu inanmayan hiçbir kimse kalmaz.

Hız.Âişe 'nin"Rasûlullah hakkında "Hâtemu'l-Enbiyâ (Peygamberlerin sonuncusu) deyiniz,ondan sonra nebî yoktur." demeyiniz." sözüne gelince:Hız.Âişe (R.A) İsâ'nın incecğini düşünerek bu sözü söylemiştir.Onun bu sözü Rasûlullahın,"Benden sonra nebî yoktur" sözü ile tezat teşkil etmez.Çünkü Rasûlullah:"Benden sonra - Peygamberlerin bir önceki şeriatı nesh ederek gönderildiği gibi-benim şeriatımı neshedecek (kaldıracak) bir peygamber yoktur." demek istemiş;Hız.Âişe (R.A) de,"Rasûlullahtan sonra Mesih (İsâ) inmeyecek,demeyin." demek istemiştir. (*)

42-DEDİKLERİNE GÖRE BİRBİRİNİ REDDEDEN,ÇELİŞİK İKİ HADİS....

İDDİÂ:Rasûlullahın,borcunun ödenmesi için karşılığını bırakmayan borçlunun cenaze namazını kılmadığını rivayet ettiniz.(231).

Sonra yine O'nun :"**Kim mal bırakırsa ailesi-
nindir.Kim borç bırakırsa o(nu ödemek) benim
üzerime (düşer) (232) ve başka bir hadiste:**

(*)Bu son cümle Reisü'l-Küttâb nüshasında şöyledir:"O (Hız.Âişe) Rasûlullahtan sonra Mesih'in incecğini kasdetmiştir."(M)

(231)BUH: 38 / 3 ,HAN: 2 / 290,380

(232)BUH: 65 / sure: 33,nu: 1; 69 / 15; 85 / 4,HAN: 2 / 287,290.

"Kim bir kelli bırakırsa,Allah ve Rasûlüne (bırakmış) dır.(233) buyurduğunu rivayet ettiniz. (Kell : Fakir aileler veya bakacak kimsesi olmayan çocuklar demektir.)

Rasûlullah;borcunu ödemeyi ve ölümünden sonra onun çocuk ve ailesine bakmayı kendine gerekli kıldığı birinin namazını kılmayı nasıl terkedebilir?

Bu bir çelişkidir.

CEVAB: Biz deriz ki burada-Allah'a hamdolsun-herhangi bir çelişki yoktur.Çünkü borçlu olup (ölen) ve borcunun ödenmesi için birşey bırakmayan kim-senin cenaze namazını kılmaması;İslâm'ın başlangıcında,ve fetihler genişleyip,kensine ganimet malları gelmeden önce idi.Ve o ,böyle davranmakla,borcun hafife alınmamasını ve ödeyemeyecekleri şeyi borç almamalarını kasdetmiştir.Vaktâki Allah kendisine ganimet ihsan edip fetihler genişleyince ve ona mallar gelince,fakirler ve çocuklar için ganimetten bir pay ayırmış ve bu paydan,müslümanların borçlarını ödemiştir.

43-DEDİKLERİNE GÖRE BİRBİRİNİ REDDEDEN ÇELİŞİK İKİ HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın Mâiz'i (R.A) ;zina ettiğini huzurunda dört kere ikrar etmedikten ve her ikrarında kendisinden yüzçevirmedikten sonra recmetmediğini,sonra dördüncü ikrarında onu recmettiğini (234) rivayet ettiniz.

Sizin fakihlerinizden bir kısmı bu hadisi kabul ettiler ve:""Bir kimsenin (suçunu) ikrarı,aleyhindeki şahidlerin adedi kadar olmadıkça onu recmetmeyiz."

(233) BUH: 69 / 15.

(234)Kır,HAN: 3 / 61.

dediler.

Ali b.ebî Tâlib de bu görüşte idi.

Sonra yine rivayet ettiniz ki:İki adam Rasûlullah'a geldi.Birisi şöyle dedi:Benim oğlum bunun yanında işçi idi.Onun hanımı ile zina etmiş.Oğlumun bu suçundan dolayı ona,yüz koyun ve bir de köle verdim.Sonra biz ehl-i ilimden bir adama (bu meseleyi) sorduk."Oğluna yüz sopa ve bir sene sürgün cezası;kadına da recm gerekir." dedi."Rasûlullah (S.A.V):"Nefsim elinde olan (Allah)a andolsun ki aranızda Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim:Yüz koyun ve köle sana geri verilmiştir.Oğluna yüz sopa ve bir sene sürgün cezası,bu adamın karısına da recm cezası!" buyurdu ve aralarında böylece hükmetti.Sonra : "Git yâ Uneys,şunun hanımına! Eğer zina ettiğini itiraf ederse,onu recmet." dedi.Kadın da itiraf etti,o da recmetti (235).

Halbuki hiçbir kımse,Rasûlullahın bir mecliste - hattâ birkaç mecliste- "Kadın suçunu dört kere itiraf etsin",dediğini söylememiştir.

Bu ise Mâiz hadisine aykırıdır.

CEVAB:Biz deriz ki burada-Allah'a hamd olsun-herhangi bir tutarsızlık veya çelişki yoktur.Çünkü Rasûlullahın Mâiz'den dört kere yüz çevirmesi,onun zina ettiğini itiraf etmesinden ve Allah'ın örttüğü bir suçu açığa çıkarmasından hoşlanmadığı içindir.Yoksa huzurunda dört kere suçunu ıkrar etmesini istediğinden değil...

Bir de onun durumunu iyice öğrenmek ve "Akl

yerinde mi,yoksa 'akli durumu bozuldu mu?" bunu bilmek istemiştir.Onun durumunu öğrenmek için dört kere itiraf etmesini uygun görmüştür.Eğer iki,üç veya beş , altı kere itiraf etmesini uygun görseydi,bu yine de bağlayıcı bir delil teşkil etmezdi.

Şu rivayet,Rasûlullahın;huzurunda zinanın itiraf edilmesinden hoşlanmadığını göstermektedir:Bu,Mâlik'in,Zeyd b.Eslem'den "Rasûlullah zamanında zinâ ettiğini itiraf eden bir adam hakkındaki" rivayettir:Rasûlullah adama yüz sopa vurulmasını emretti ve:"**Ey insanlar! Sizin için Allah'ın yasakladıklarından vazgeçme vakti gelmiştir.Kim bu pisliklerden bir iş işlerse,Allah'ın kendi suçunu örttüğü gibi o da suçunu örtsün.Çünkü kim bize (kendisine ceza verilmesi için) yanağını uzatırsa,biz onun hakkında Allah'ın kitabının gerektirdiği şeyi tatbik ederiz.**"(236) buyurdu.

Suçunu inkâr edenin durumu hakkında şüphe kalmazsa,bu takdirde itiraf'ın dörtten fazla veya eksik olabileceğine şu hadis delâlet etmektedir:

Yahyâ b.Saîd ,Hişâm ed-Dustuvâî'den,o Yahyâ b.ebî Kesîr'den,o Ebû Kılâbe'den (RA) rivayet o Ebu'l-Muhelleb'ten, o da Imrân b.Husayn'dan etti ki: (Imrân b.Husayn şöyle) dedi:**Rasûlullah ile beraberdik.Kendisine,zinadan hamile kalan,Cuheyne kabilesinden bir kadın geldi ve:"Yâ Rasûlallah! Ben,haddi gerektirecek bir günah işledim.Cezayı bana tatbik et."** dedi.Rasûlullah kadının velisini çağırdı ve kadına iyi bakmasını,çocuğunu doğurunca kadını kendisine getirmesini emretti.Kadın doğumunu yaptı .Bunun üzerine Rasûlullah kadına,çocuğu emzirmesini ,sütten kesince de kendisine gelmesini emretti.Kadın da öyle yaptı.Sonra

velisi kadını getirdi.Rasûlullah emretti ,kadının (üst) elbiseleri yırtıldı ve recmedildi.Sonra da namazını kıldı."

Ba hadiste kadının suçunu dört defa itiraf ettiği zikredilmemektedir (237).Bu ise Rasûlullahın:"Git yâ Uneys! Şunun hanımına! Eğer (zina ettiğini) itiraf ederse onu recmet." dediği zikredilen hadis için (onu destekleyen) bir şahiddir.

Yine dediğimize diğer bir delil de şudur:Mâiz b.Mâlik ,recmedildiği vakit buna dayanamadı ve kaçtı.Buna rağmen onu recmettiler.Rasûlullah'a onun acıya dayanamadığını haber verdikleri vakit Rasûlullah:"**Onu bana getirseydiniz de tekrar onun durumuna bakaydım ya....!**"(238) buyurmuştur....

Eğer cezayı gerektiren şey,onun dört defa ikrar etmesi olmuş olsaydı,Rasûlullahın,"Onu bana geri getirseydiniz ya!"sözünün manası olmazdı.Çünkü o, adam hakkında Allah'ın hükmünü infaz etmişti.Adam-dört kere ikrar ettikten sonra-eğer dönerse,onun dönmesinin kabul edilmesi câiz olmaz.Fakat ikrar için bir aded tayin edilmezse,o zaman adamın ikrarından dilediği zaman dönmesi ve onun bu dönüşünün kabul edilmesi câiz olur.

DEDİKLERİNE GÖRE ÜZERİNDE İTTİFAK EDİLMİŞ OLAN ,FAKAT KUR'AN'IN İPTÂL ETTİĞİ VEYA HÂRİCİLER TARAFINDAN DELİL OLARAK İLERİ SÜRÜLEN HÜKÜMLER:(44,45 ve 46)

(237) Krş.İBNU MÂCE: 21 / 36.

(238) Bkz.HAN: 3 / 61; 4 / 66.

44-DEDİKLERİNE GÖRE RECM HAKKIN DA,KUR'AN'IN REDDETTİĞİ BİR HÜKÜM...

İDDİÂ :Siz Rasûlullahın recmettiğini,ondan sonra imamların (devlet başkanlarının) da recm cezalarını tatbik ettiğini rivayet ettiniz.Halbuki Allah,câriyeler,hakkında:"**Eğer bir fuhuş yaparlarsa,o vakit hür kadınlar üzerine gerekli olan cezanın yarısı kendilerine lâzım gelir.**"(4.en-Nisâ:25) buyurmaktadır.Recm cezası ise,insanı öldürüp telef etmektir,ve parçalanma kabul etmez.O halde hür kadına verilen cezanın yarısı câriyeye nasıl verilir?

(Ebû Muhammed):Âyetteki el-muhsanât'ın evli kadınlar olduğunu söylediler ve :**"Bu âyet,(zina eden) evli kadının cezasının sopa (değnek) olduğuna delâlet eder."** dediler.

CEVAB:Biz deriz ki:el-muhsaniât,eğer burada "evli kadınlar" manasına olsaydı,dedikleri doğru olurdu.Ve bu delil geçerli olurdu...el-muhsanat ise burada,"bekâr hür kadınlar" dan başkası değildir.Bâkire oldukları halde onlara el-muhsanât (evli kadınlar) denmiştir.Çünkü ihsan (=evlilik) hür kadınlara mahsustur ve onlarla evlenilir.Çâriyelerle evlilik (akdi) olmaz.

Sanki Allah (C.C):**"Kendilerine;hür kadınlar üzerine gereken cezanın yarısı verilmelidir."** derken,hür kadınlar ile bâkire olanları kasetmiştir gibidir..

Araplar bazan sığra-hiçbir yeri sürmediği halde- el-musira (=çift süren) derler.Çünkü başka hayvanla değil,sadece sığırla çift sürülür...

Otlaklarındaki develere de el-hedy (=kurbanlık) denir.Çünkü Ka'be'ye kurbanlık,onlardan götürülür ve Ka'be'ye kurban için götürülmeseler bile,onlara bu isim verilir.

Bizim el-muhsanât hakkındaki ,yapmış olduğumuz "el-muhsenât -bu âyette- bâkire ve hür kadınlar demektir." şeklindeki tevlimizi destekleyen diğer bir şahid de ,Allahu taâlânın başka bir yerdeki:"**İçinizden iman etmiş hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse,mâlik olduğunuz iman etmiş genç kızlarınız(olan cariyeler) den alsın**" (4.en-Nisâ:25) âyetidir. el-muhsanât-burada-hür olan kadınlardır.Buradaki el-muhsanâtın "evli kadınlar" olması câiz değildir.Çünkü evli kadınlar tekrar nikâh edilemez.

45-DEDİKLERİNE GÖRE VASIYET HUSUSUNDA KUR'AN'IN REDDETTİĞİ BİR HÜKÜM ...

İDDİÂ:Rasûlullahın:"**Vâris (mirasçı) için vasiyet yoktur.**"(239) buyurduğunu rivayet ettiniz.Allahu taâlâ ise:"**Sizden birinize ölüm alâmetleri belirlediği zaman, geriye mal bırakacaksa,babasına,anasına ve akrabasına vasiyet etmesi farz kılındı.**"(2.el-Bakara:180) buyurmaktadır.Ana ve baba ise her hâlûkârda mirasçıdırlar.Onları mirastan kimse menedemez.

İşte bu rivayet Allah'ın kitabına aykırıdır.

CEVAB:Biz deriz ki :Bu âyet neshedilmiştir.Onu miraslar hakkındaki âyet (240) neshetmiştir.

Eğer,"Miraslar hakkındaki âyette,(yukarıdaki) âyeti neshedecek birşey yoktur.Çünkü bazan ana babaya hem mirastaki hakkını hem de vasiyyet edilen

(239) HAN: 4 / 186,238

(240)Bkz.en-Nisâ: 7-12

hakkını vermek câizdir." derse,biz ona deriz ki:"Bu câiz değildir.Çünkü Allah ana babanın mirastaki haklarının,sadece veraset yoluyla hak kazandıkları mikdar kadar olduğuna hükmetmiştir.Miraslar hakkındaki âyetten sonra Allah:"**(Yetimler ve vârisler hakkındaki)bütün bu hükümler,Allah'ın şeriatı ve çizdiği sınırlarıdır.Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse,Allah onu,ağaçları altından ırmaklar akan Cennetlere koyar ki,orada ebedî olarak kalıcıdırılar.İşte bu,en büyük kurtuluş ve saadettir.Kim de Allah'a ve peygamberine isyan eder,şeriat hükümlerini çiğneyip geçerse,onu da içinde ebedî olarak kalmak üzere ateşe koyar.Onun için rusvây edici,aşağı düşürücü bir azab vardır.**"(4.en-Nisâ:13,14) buyurmuştur.

Allah,miraslar hususunda çizdiği sınırlara itaat etmeğe karşılık,en büyük sevabı vadetmiş,bu sınırlara isyan etmeğe karşılık da,en şiddetli azabla korkutmuştur.Hiç kimse,vârise,Allahu taâlânın tayin edip farz kıldığından daha fazla bir mal veremez.

Vasiyet âyetinin,Rasûlullahın:"Vâris için vasiyet yoktur." sözü ile neshedildiği de söylenebilir.

Sünnet'in Kur'an'ı nasıl neshettiğini ise,İnşâallah ileride açıklayacağız..

46-DEDİKLERİNE GÖRE NİKÂH HUSUSUNDA ,KUR'AN'IN REDDETTEĞİ BİR HÜKÜM :

İDDİÂ:Rasûlullahın,"**Kadın,halası ve teyzesi üzerine nikâh edilemez.**"(241) ve'Neseb yoluyla (ni

kahı) haram olanlar, aynı şekilde süt (emme) yoluyla da haram olurlar" (242) buyurduğunu rivâyet ettiniz.

Allah ise: "**Size şunları nikâhlamak haram kılındı: Analarınız, kızlarınız...**" (4.en-Nisâ:23) buyurmaktadır. Allah (C.C) âyette; kadın ile, onun hala ve teyzesinin bir nikâh altında cemedilmesinden bahsetmemiştir. Süt (emmek) ile de sadece süt anne ile süt kızkardeşi haram kılmıştır.

Sonra Allah (C.C): "**Haram kılınanlar dışında kalanlar size helâl kılındı.**" (4.en-Nisâ:24) buyurmuştur. Bu suretle kadını, hala ve teyzesiyle birlikte nikâhlamak ve aynı şekilde süt anne ve süt kızkardeş dışındaki bütün süt akrabaları, Allah'ın helâl kıldıklarının şumûlüne girmektedir.

CEVAB: Biz deriz ki: Allah azze ve celle (insanların) itaatkârlıklarının veya isyankarlıklarının nasıl olduğunu denemek ve iyilik ve kötülük yapana karşılığını vermek için -helâl veya haram kıldığı şeylerde; onları helâl veya haram kılacak bir illet (=sebe) olmaksızın-farzlarla kullarını imtihan eder..

Yalan ,koğuculuk,iftira,gıybet,cimrilik,zulüm ve benzerleri gibi, Allah'ın bize fıtraten çirkin kıldığı şeyler hariç; bütün çirkin olan şeyler, Allah'ın o şeylerden nehyetmesi ile çirkin olur. Güzel de, Allah'ın onu emretmesi ile güzel olur.

Allah (Azze ve Celle) bir peygamberi, bir şeriat ile gönderir. Uzun müddet bu şeriat ile amel edilir. Bu şeriatla amel edenler Allah'a itaat etmiş olurlar. Sonra ikinci bir peygamberi, ikinci bir şeriat ile gönderir, ve birinci şeriatı nesheder. Bu ikinci şeriatla amel edenler de Allah'a itaat etmiş olurlar. Tıpkı Musâ'yı (A.S) Cumartesi yasağı ile göndermesi ve bunu, İsâ (A.S) ile neshetmesi; yine Musâ'yı, yedinci günü (do

ğan çocuğun) sünnet edilmesi hükmü ile göndermesi ve bunu da İsâ (A.S) ile neshetmesi gibi; aynı şekilde Allah'ın, bir tek peygamberin zamanında, kullarına bir şeyi farz kılması ve sonra onu neshetmesi caizdir.

Allah (C.C.): **"Biz, bir âyetin hükmünü diğer bir âyetle değiştirirsek veya unutturursak (geri bırakırsak) ondan daha hayırlısını yahud onun benzerini getiririz.."** (2. el-Bakara:106) buyuruyor. **"...Ondan daha hayırlısı..."** ile, **"Ondan daha kolayı"**nı kastetmektedir.

O halde: Kur'an'ın Kur'an'la neshedilmesi caiz olunca, Kur'an'ın sünnetle de neshedilmesi caiz olur. Çünkü sünneti kendisine Cebrâil, Allah'tan getirmektedir. Bu taktirde Kur'an olan (neshedilmiş) Allah kelâmı, Kur'an olmayan Allah'ın vahyi ile neshedilmiş olur. Bundan dolayıdır ki Rasûlullah: **"Bana Kur'an ve onunla beraber, onun misli (benzeri) verildi."** (243) buyurmuştur. Bununla; kendisine Kur'an, ve sünnetten de onun misli verildiğini kasdetmiştir. Bu sebeple Allah (C.C.) da: **"Peygamber size ne yi verdiyse onu alın, size neyi yasak ettiyse ondan uzak durun."** (59.el-Haşr:7) buyurmuştur. Allah (C.C.) Rasûlullahtan Allah kelâmı olarak bize ne ulaşırsa onu alacağımızı bilmektedir. Lâkin o, Rasûlulla ha vahyetmek suretiyle, Kur'an'ın bazı âyetlerini neshedeceğini de bildirmektedir.

Bu (neshetme) vuku bulunca, bazılarının kalplerine dokunmuş ve anlayışlarına tesir etmiş bunun üzerine Allah da bize: **"Peygamber size neyi verdiyse onu alın..."** (59. el-Haşr:7) Yani: Kur'anda olmayan bir hüküm veyahutta Kur'an'ı nesheden bir hüküm getirdiği zaman onu alın (kabul edin), buyur-

muştur.

EBÛ MUHAMMED : Sünnetler bize göre üç tür-
lüdür.

● **Birincisi:**Cebrâil'in Allahu Taâlâ'dan getirdiği

sünnet..."Kadın halası ve teyzesi üzerine nikâh edilmez." ve "Nesep yoluyla (nikahı)haram olanlar,aynı şekilde süt (emme) yoluyla da haram olurlar." ve "Bir veya iki emme ile haramlık (hük-mü) cereyan etmez."(244) ve "Diyet kişinin asabesi-ne (baba tarafından akrabalarına) düşer."hadisleri ve bunlara benzer esaslar (temel hükümler) gibi...

● **İkincisi:**Allah'ın Rasûlullah'a sünnet kılması-

nı mübah kıldığı,bu hususta kendi görüşüne (=reyi-ne) başvurmasını emrettiği sünnettir.Bu nevi sün-nette Rasûlullahın,dilediğine -illet (sebep) ve maze-retine göre-ruhsat tanıma hakkı vardır.**İpeği erkek-lere haram kılması ve Abdurrahman b.Avfa (R.A)-ondaki bir hastalıktan dolayı-İpek kullanması için izin vermesi;(245) ve Mekke hakkında" Oranın otu koparılmaz, ağacı kesilmez."** buyurması gibi...Ab-bas b. Abdilmuttalib (246) bu söz üzerine: "Ya Rasûlullah! izhir hariç (olsun).Çünkü o,bizim ka-birleri miz(veya evlerimizin çatısını örtmek) için (*) ge rekli)dir."üedi.Rasûlullah da:"(Pekâlâ) izhir

(244)HAN: 4 / 4,5; Kırş.HAN: 1 / 432.

(245)BUH: 51 / 27; 56 / 91; 77 / 29,HAN: 3 / 122,180.

(246) Rasûlullahın amcası (M).

(*)Bir nüshaya göre de:"demircilerimiz ve kuyumcula-rımız için (?) ..."

hariç!" (247) dedi.

Eğer Allahu taâlâ ,Mekke'nin bütün ağaçlarının kesilmesini haram kılmış olsa idi,Abbas'ın (R.A) izhir'in mübah kılınması isteğine muvafakat etmezdi.Fakat Allah,onun,faydalı gördüğü şeyi mübah kılmasına müsaade etmiş,o da Mekke'lilere olan faydasından dolayı izhir otunu mübah kılmıştır.

Rasûlullahın münâdisi:"**(Mekke'nin) feth(in) den sonra hicret yoktur.**" diye bağırır.Sonra Abbas (R.A) Mucâşi' b. Mes'ûd (248) un kardeşinin ,Fetih'den sonra Muhacir olabilmesi için şefaathı olarak Rasûlullah'a gelir.Rasûlullah ona:"**Amcamın şefaattını (=aracılığını) (istisna olarak) kabul ettim.(Fakat aslında) hicret yok**" (249) buyurmuştur..Eğer bu hüküm,nâzil olmuş olan (değişmez bir hüküm) olsaydı,onda şefaathı câiz olmazdı.

"Eski (ölü) topraklar Allah'a ve Rasûlüne aittir.Bilâhare bu topraklar,benden size verilmiştir.Binaenaleyh her kim ölü bir araziyi (işleyip) ihya ederse,orası onundur." (250) buyurmuştur.

Umre ile alâkalı olarak da:"Şayet şimdiki görüşüme daha önce sahip olmuş olsaydım,umre için ihrama girerdim."(251) buyurmuştur.

Yatsı namazı hakkında da:**Eğer ümmetime meşakkat vermeyecek olsaydım,bu namazın vakitini ,şu an (içinde olduğum gecenin son kısmı) olarak tayin ederdim.**(252) buyurmuştur.-

(247)BUH: 87/8.İzhir,bir nevi kokulu ottur (M).

(248)Sahabî (Bkz:Tehzîbu't-Tehzîb:10/38) (M)

(249)BUH: 56 / 94,Krş,BUH: 63 / 45.

(250)BUH: 41 / 15, Krş,HAN: 3 / 304,327,338.

(251)BUH: 25/ 81,Yani:Hac aylarında umre için ihrama girmeyen cahiliyye ehline muhafelefet etmeyi kasdetmiştir.(M)

(252)Krş,BUH: 9/ 24.

Ayrıca,kurban etlerinin üç günden fazla saklanması,kabir ziyaretini ,(içki saklamaya mahsus) kaplardaki nebiz'i (253) içmeyi yasaklamış;sonra da "Ben sizin kurban etlerini üç günden fazla saklamanızı yasakladım .Sonra anladım ki,insanlar bunu misafirlerine takdim ediyorlar ve o anda mevcut olmayanlar için saklıyorlar.Binaenaleyh artık yiyeceğiniz ve dilediğiniz kadar saklayınız.Sizi kabir ziyaretinden de nehyetmiştim.Şimdi artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz.(Fakat feryâd-u figân ederek) haddi aşmayın!...Çünkü kabir ziyaretinin kapları incelttiğini (yumuşattığı) gördüm ve fikrimi değiştirdim.(254).Sizi (içki saklamaya mahsus) kaplardaki nebizi içmekten nehyetmiştim.Artık içiniz, fakat sarhoş eden şeyleri içmeyiniz!...(255)

EBÛ MUHAMMED:Muhammed b.Hâlid b. Hı dâş'ın rivayet ettiği şu hadis,bu hususu daha iyi açıklamaktadır:

Bana Muhammed b.Hâlid b.Hıdâş tahdis etti.Bana Muslim b.Kuteybe tahdis etti (ve) dedi:

Yûnus ,Mudrik b.Umâra'dan (R.A) bize haber verdi (ve) dedi ki:"Rasûlullah (S.A.V) Ansârdan birinin bahçesine girdi.Yanında nakîr (256) içersinde nebiz bulunan bir adam gördü ve:"Dök onu! " buyurdu.

(253) Hurma,kuru üzüm,bal ,buğday veya arpa suyunun köpük atması ile meydana gelen bir nevi içki.(M)

(254)HAN:3 / 237,250.

(255)A.y.Buradaki hadiste kapların çeşitlerinin isimleri de zikredilmektedir.(M)

(256)Ağaçtan yapılmış şarap kabı.(M)

Adam :"(Son olarak) onu içmeme müsaade etmez misin? Sonra bir daha içmem! " dedi.

Rasûlullah :"(Onu (son olarak) iç.Fakat (bundan sonra) bir daha içme!(257) buyurdu.

İşte bütün bunlar Allah'ın, Rasûllah'ın birşeyi menetmesini ve menettikten sonra,dilediği kimsenin müsaade etmesini ona mübah kıldığını sana gösterir.

Eğer bu hususlarda,bu şekilde hareket etmesi câiz olmasaydı,"Kelâle" (258) hakkında sorulduğu zaman tevakkuf ettiği gibi o hususlarda da tevakkuf ederdi.Kelâleden sorana:"**Bana bildirilen budur .Bana daha fazla birşey bildirilinceye kadar sana bundan fazla birşey söyleyecek değilim!"** (259) demiştir.

Yine bunun gibi,kocasını ile anlaşılamayan bir kadının gelip,zihar'dan sorduğu zaman tevakkuf etmiş ve ona bir cevap vermeyerek:."**Bu hususta Allah,hükümünü verecektir."** (260) demiştir.

Ona (S.A.V);İhramlı olan ve üzerinde yünden bir cübbe ve koku eseri olan biri geldi.(Durumu hakkında) ondan fetva istedi.Rasûlullah ona cevap vermedi.Elbisesine büründü ve kendisinden erkek devenin hırıltısına benzer bir hırıltı duyuldu.(261) Sonra kendine geldi ve adama cevap verdi.(262)

● **Üçüncü tür Sünnet:**Bize ,edep maksadıyla sünnet kıldığı şeydir.Eğer bu sünneti işlersek,bun-

(257)HAN: 3 / 237,250.

(258)Ölenin,babasının veya çocuğunun olamaması halinde.(M) Bkz.: 4.en-Nisâ: 12,176.

(259)Kır ,HAN: 4 / 295,301

(260) EBÜ DÂVUD: 13 / 17.

(261)Vahiy geldiğine işaret .(M)

(262)BUH: 26 / 10,Kır,BUH: 25 / 17.

dan dolayı sevab kazanmış oluruz.Yok eğer terk edersek,-inşallah - bize herhangi bir günah yoktur.

Sarığın çene altından bağlanmasını emretmesi ve pislik yiyen hayvanın etini yemekten (263) ve hacamat (kan alma)dan elde edilen kazançtan (264) nehyetmesi gibi.

Allah (C.C):"De ki :**"Bana vahyolunanlar içinde bir kimsenin yiyeceği arasında,dediğiniz gibi haram edilmiş birşey bulmuyorum.Yalnız haram olarak şunlar var:Leş,yahut akmış kan,yahut domuz eti,ki o şüphesiz bir pisliktir.Yahut Allah'tan başkasının adına bir fiske olarak boğazlanan."**(6.el-En'âm:145) buyurduğu halde;ehli eşeklerin (265),azı dişli bütün yırtıcı hayvanların ve pençeli kuşların (266) etlerini haram kılması da böyledir.

Rasûlullah,"Bu sûre indiği zaman,zikredilenlerden daha fazla,haram kılınacak birşey bulamıyorum?"demek istemiştir.Sonra Mâide sûresi nâzil olmuş ve bu sûrede;henüz canlı iken yetişip kesmediğimiz;boğulmuş (sert bir cisimle) vurulmuş ,(yüksek bir yerden) yuvarlanmış,başka bir hayvan tarafından boynuzlanmış,yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmış hayvanlar haram kılınmıştır.(267)

Allah ,Kur'an ile bize haram kıldıklarını (bu suretle arttırmıştır.Yine bu hususta, Rasûlullahın dilinden, yırtıcı vahşi hayvan ve yırtıcı kuşları ,ehli eşeklerin etlerini haram kılmıştır.

Allah ,(C.C) **"Kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız dört rekâtlı namazları kısaltmanızda ,üzerinize bir günah yoktur."**(4.en-

(263) HAN:1 / 226,241.

(264)Krş.BUH: 34 / 25.

(265)BUH: 72 / 28.

(266) BUH: 72 / 28; 76 / 57,HAN: 1 / 147,244,
326;3/323

Nisâ:101) buyurmasına rağmen, emniyette olduğu zamanda namazı kısaltmak hususunda da aynı şeyi söyleriz:

Allah (C.C), korku bulunduğu zaman namazı kısaltmamızda üzerimize bir günah olmadığını bize bildirmiştir. (268)

"...yüzünüzü ve ellerinizi yıkayın, başınızı meshedin ve ayaklarınızı da yıkayın "(5.el-Mâide:6) âyetine rağmen mestlere meshedilmesi de (269) böyledir.

İsâ b.Yûnus el-Evzâiden, o da Yahyâ b.ebi Kesîr'den (-129) (270) rivayet etti ki o, şöyle demiştir: "Sünnet, Kur'an üzerinde hüküm vericidir. Kur'an ise sünnet üzerinde hüküm verici değildir." (271) Yani demek istiyor ki: Sünnet Kur'an'ı açıklayıcıdır. Allah'ın Kur'an'da ne murad ettiğini (sünnet) haber verir.

47-DEDİKLERİNE GÖRE,CUMA GÜNÜ GUSLETMEK HAKKINDA TUTARSIZ BİR HÜKÜM

İDDİÂ: Mâlik-Safvân b.Süleym -Atâ b. Yesâr Ebû Saîd el-Hudrî isnadıyla, Rasûlullahın (S.A.V): "**Cuma günü gusletmek, âkil ve balığ olan herkese vaciptir.**(272) buyurduğunu rivayet ettiniz.

(267)Bkz:5.el-Mâide: 3.

(268)BUH: 18 / 5,11,HAN: 1 / 30,215.

(269)Bkz:BUH: 4 / 48.

(270)Yahyâ b.ebi Kesîr et-Tâî. Muhaddis.Tedlis yapıldı.(Tehzîbu't-Tehzîb : 11 / 268) (M)

(271)DÂRİMÎ: 1 / 145

(272)BUH: 10 / 161; 11 / 2 ,HAN: 3 / 6,30.

Sonra Hemmân -Katâde-el-Hasen (el-Basrî)
-Semûre (b.Cundeb) isnadıyla rivayet ettiniz ki (Semûre) şöyle demiştir:"Rasûlullah (S.A.V) **"Kim Cuma günü abdest alırsa iyi ve güzeldir.Fakat kim gusleder (boy abdesti alır) sa ,o daha iyidir."**(273) buyurdu.

Bu hadis birincisine aykırıdır.

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullah,"Cuma günü gusletmek,âkil ve bâliğ olan herkese vâciptir." sözü ile onun farz olduğunu kasdetmemiştir.Kirlerden temizlenmiş, kötü kokuları izale edilmiş bir şekilde camiye gelmeleri için;faziletini sevabını kazanmak isteyenlere bayram namazları için gusletmek (274) vâcip olduğu gibi; bu da Rasûlullahın aynı şekilde vâcip kıldığı birşeydir.....

Rasûlullah ayrıca;koku sürünmeyi (275) elbiseleri temizlemeyi,iş elbiselerinin dışında Cuma'ya mahsus elbise giyinmeyi de emretmiştir.(276)

Bütün bunların hepsi; Rasûlullahın tercih ettiği ve farz olarak değil de fazilet cihetinden vâcip kıldığı şeylerdir.Sonra Rasûlullah,insanların içersinde hasta ve meşguliyeti olanların bulunabileceğini,bir memlekette gusledilemeyecek kadar şiddetli soğuk olabileceğini ve ancak zor şartlar altında gusledilebileceğini düşünerek:"Kim abdest alırsa iyi ve güzeldir.Yani câizdir." buyurmuş,sonra bunu müteakıb,yapabilen için gusletmenin daha iyi ve faziletli olduğunu açıklamıştır.

(273)Kır.BUH: 11/5,HAN: 1 / 29,45; 2/424.

(274)Bkz:HAN:4 / 78.

(275)BUH:11 / 6

(276) kır.BUH: 11 / 7 ,HAN: 3 / 65.

Üç günden fazla,kurban etlerinin saklanması yasaklaması ve sonra:"Sonra anladım ki insanlar misafirlerine takdim ediyorlar ve o an mevcut olmayanları için saklıyorlar.Binaenaleyh artık yiyecek ve dilediğiniz kadar (et) saklayın." demesi.

Kabir ziyaretinden nehyetmesi ve sonra da : "Çünkü kabir ziyaretinin kalpleri yumuşattığını gördüm ve fikrimi değiştirdim.Şimdi artık kabirleri ziyaret edin,(Fakat feryad-u figân ederek) haddi aşmayın..." buyurması da böyledir.

48-DEDİKLERİNE GÖRE TECRÜBE' NİN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ :İbnu Lehî'a'dan,o ,Mısrâh b. Âhân'dan,o da Ukbe b.Âmir'den;onun Rasûlullahı "**Eğer Kur'an deri içine konsa ,sonra ateşe atılsa yanmaz."** (277) derken işittiğini rivayet ettiniz...

Bu,asılsız olduğundan şüphe etmediğimiz bir hadistir.Çünkü biz mushafların yandığını,diğer eşyalara ve kitaplara ârız olan şeylerin onlara da ârız olduğunu görüyoruz.

CEVAP:Biz deriz ki:Bu hadisın;onların unuttukları ve bilemedikleri bir tevili(yorumu) vardır.Ben inşaallah-onu açıklayacağım.

Bana Yezîd b.Amr tahdis etti (ve) dedi:el-Asmaî'ye (122-213) (278) bu hadisi sordum.Bana:"Yani

(277)**DÂRİMÎ**: 23 /1 (2 / 430)

(278)el-Asmaî,Ebû Saîd Abdülmelik b. Kurayb .En meşhur arap filologlarından.Halîl,Ebû Amr b.el-Alâ gibi hocalardan ders almıştır.Harikulâde hafızası ile,devrinin bütün ilim şubelerini kavramış,bedevilerin dilini ve bu dilin bütün özelliklerini,bütün lehçelerini öğrenmiş ve bütün şiirleri ezberlemişti.Birçok eserleri bize kadar gelmiştir.(İslâm Ansiklopedisi:1 / 679) (M)

eğer Kur'an insanın içine konsa (insan onu ezberlese) sonra bu insan ateşe atılsa,yanmaz." dedi.

el-Asmaî'nin kasdettiği şudur:Allah,müslümanlardan kime Kur'an'ı öğretir ve ezberlettirirse; günahlarından dolayı içine atılsa bile,Kıyamet günü ateş onu yakmaz."

Aynı şekilde,Ebû Ümâme(-86) (279) de:"Kur'an'ı ezberleyiniz.Veya Kur'an'ı okuyunuz.Bu mushaflara aldanıp ta ezberlememezlik et)meyiniz.Çünkü Allah Kur'an'ı ezberlemiş olan bir kalbe ateş ile azab etmez." demiştir.

Ebû Umâme (yukarıdaki sözü ile) insanın cismi-ni, deri(el-ihâb) gibi,Kur'an için kılıf yapmıştır.el-İhâb dibağatlanmamış deridir.

Eğer el-ihâb 'ın " dibağatlanmış deri" olması câiz olsaydı;onu cisimden kinaye olarak zikretmesi câiz olmazdı.

Bunun benzeri,Âişe'nin (R.A) bir konuşma yaptığı ve babasının(mürtedleri öldürmesin) den bahsettiği zaman-;"Başları omuzlara düşürdü,kanları da derilerin (=uhub) içinde topladı." sözüdür.Hz.Âişe'nin derilerden kasdı,cesedlerdir.

Bu hadisin tevili (yorumu) hususunda başka bir görüş daha vardır.Bazısı demiştir ki:"Bu,Hz.Peygamber'in(S.A.V) devrinde idi.Bu (deri içindeki Kur'an'ın yanmaması) onun peygamberliğine alâmet ve Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğuna,onun katından nazil olduğuna delil idi.Allah bu hususu bir vakitler müşrikler Kur'an'a hakaret ettikleri zaman bu mucize ile açıklamıştır.Hz.Peygamberden sonra ise,bu mucize ortadan kalkmıştır.

(279)Sudeyy b.Aclân b.Vehb,Umâme el-Bâhili,Sahabi
(Tehzib'u't-Tehzib: 4 / 420) (M)

Aynı bunun gibi, peygamberlerin kendi zamanlarında mucizeler meydana gelir. **Ölü dirilir; kurt konuşur (280) ; deve şikâyetinde bulunur (281); kabir, içindeki ölüyü dışarı fırlatır (282)** . Fakat peygamberlerden sonra bunlar ortadan kalkar, yok olur.'

Bu husustaki diğer bir görüş de: "...yanmaz" sözünün deriye değil, Kuran'a aid olmasıdır.

Yani: Eğer Kur'an bir deriye yazılsa, sonra ateşe atılsa; yanan şey deri ve mürekkektir, Kur'an değil. Sanki Allah (Azze ve Celle) Kur'an'ı deriden kaldırıp yükseltmekte ve onu ateşten korumaktadır. Biz kelâmcıların: "Mushafta olan Kur'an'a delâlet eden (mânâlar)dır, yoksa kendisi değil" dedikleri gibi; Kur'an'ın mushaflarda mecazi olarak bulunduğuna değil, hakikaten bulunduğuna şüphesiz inanırız.

Zira Allah tabâreke ve taâlâ da: **"Muhakkak ki o Levh-i mahfûzda saklı bir Kur'an-ı Kerim'dir. Ona tertemiz olanlardan başkası el süremez."**(56.el-Vâkıa:77-79) buyurmuş;

Rasûlullah da **"Düşman topraklarına yanınızda Kur'an varken girmeyin."**(283) buyururken müşafı kassetmiştir.

49-DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN'IN NAKZETTİĞİ BİR HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahın: **"Sıla-i rahim (akraba ziyareti) ömrü arttırır."**(284) buyurduğunu rivayet ettiniz. Halbuki Allah (CC): **"...ecelleri gelince bir an geri kalmazlar ve öne de geçmezler."**(7.el-A'raf: 34) buyurmaktadır.

(280)BUH: 62/6; 60 / 54.

(281)HAN: 4 / 172,173.

(282)BUH: 61 / 25.

(283) BUH:56/129,HAN: 2 /6,10,63.

(284) BUH: 78 / 12.

Sıla-i rahim, ne geri kalacak ne de ileri geçecek olan bir eceli nasıl uzatabilir?

CEVAP: Biz deriz ki: Ömrün artması iki mânaya gelir.

Birisi: Zenginlik, refah, rızak bolluğu, vücut sıhhatıdır. Nitekim "Fakirlik en büyük ölümdür" denilmiştir. Bir hadiste şöyle denmiştir : Allah (C.C) Mûsâ'ya (A.S) , onun düşmanını öldüreceğini bildirir. Sonra Mûsâ (A.S) düşmanının (ölmeyip) hurma yaprakları ile birşeyler ördüğünü görür ve: "Yâ Rabbi! Bana, onu öldüreceğini vadetmiştin?" der. Allah (C.C) da: (Vadettiğimi) yaptım. Onu fakirleştirdim." der...

Şâir de şöyle demiştir:

"Ölüp de rahata kavuşan, ölü değildir.

Ölü ancak, dirilerin ölüsüdür."

Yani, dirilerin ölüsü ile, fakiri kasdediyor.

Fakirliğe, ölüm denmesi ve hayattan azalma olarak kabul edilmesi câiz olunca; zenginliğe de hayat ismi verilmesi ve ömrün artması olarak kabul edilmesi câiz olur.

Hadisin başka bir mânası da şudur: Allah kulu-nun ömrünü, kendi nezdinde yüz sene olarak yazar. Fakat onun bünyesini, terkibini, şeklini seksen senelik bir ömre göre takdir eder. Bu kimse, akrabalarını ziyaret ederse, o terkibi ve bünyeyi artırır. Adam seksen sene yaşar, buna ilâveten yirmi sene daha yaşar, ve yüz seneye ulaşır. İşte bu yüz sene, artık ne ileri ne de geri bırakılmayan eceldir.

50-KUR'AN'IN VE İCMÂ'IN İPTAL ETTİĞİNİ SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS...

İDDİÂ: Allah (C.C): "Biz bir şeyi dilediğimiz zaman, ona sözümüz sadece "Ol!" dememizdir: o da hemen oluverir." (16.en-Nahl: 40) buyurduğu ve insanlar "Allah'ın takdirini geri çevirecek hiçbir şey ol-

madığına ve O'nun hükmünü değiştirecek, iptal edecek birşeyin bulunmadığına" icma ettikleri halde siz, sadakanın kaçınılmaz kazayı (=kaderi) defedeceğini rivayet ediyorsunuz.

CEVAB: Bunun tevli (yorumu) için deriz ki: Kişi günahları dolayısıyla, kendisine bir ceza takdir edilmesine müstehak olur. Ne zaman sadaka verirse, müstehak olduğu cezayı kendisinden uzaklaştırmış olur.

Nitekim, "Gizlice (gösteriş yapmadan) verilen sadaka Rabbin gazabını (öfkesini) söndürür." (285) hadisi de bu hususu ispat etmektedir.

Görmüyor musun, Allah (C.C) bir kimseye gazablandığı zaman ,o kimse kendisini O'nun azabına maruz bırakmış olur. Kişi bu sadakasıyla bu gazabı ortadan kaldırıncı, azabı da ortadan kaldırmış olur. Bu, şuna benzer:

Ben bir adama karşı büyük bir suç işledim(*) Bundan dolayı onun belâsından ve hemen bana karşılık vermesinden korktum ve ona bir hediye verdim ve bu suretle ona mâni oldum, ve dedim ki: "Hediye, hakkedilmiş bir cezayı defeder (uzaklaştırır).

51-DEDİKLERİNE GÖRE SONU, BAŞ TARAFINI İPTAL EDEN BİR HADİS....

İDDİÂ: "Başınıza öyle imamlar (idareciler) gelecek ki; onlara itaat ettiğiniz takdirde azmış, isyan ettiğiniz takdirde ise sapıtmış olacaksınız." (286) hadisini rivayet ettiniz.

Bu, aklen mümkün değildir. Nasıl olur da ona isyan etmekle sapıtmış, ve ona itaat etmekle de azmış

(285)TIR: 5 / 28.

(*)Bu ve bundan sonraki fiilleri 2 . şahıs kipiyle, yani "İşledin, korktun, verdin..." şeklinde de tercüme etmek mümkündür.(M)

(286)Kır.,HAN: 2 / 161,191.

olurlar?!

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadiste,tevil edildikten sonra herhangi bir çelişki mevzuubahis değildir.Görüldüğü kadarıyla hadisin mânası şudur:Onlar eğer,Allah'a karşı isyankârlığı,halka zulmetmeyi,ve haksız yere kan dökmeyi emredenlere itaat ederlerse,itaat edenler azıp sapıtmış olurlar.Eğer-Haricîlerin yaptığı gibi-onlara isyan edilir ve onlara başkaldırılır da müslümanlar arasında ihtilâfa sebep olunursa,bu isyan edenler doğru yoldan sapmış olurlar.

Yani hadis,şu mânaya gelir:"Ne onların dedikleri yapılır,ne de onlara isyan edilir."

Yine Rasûlullahın,onların kürsülerden iyiyi emretmelerini ,eğer buna isyan edilirse isyan edenlerin doğru yoldan sapmış olacağını;veya onların,bu makamın (kürsülerin) dışında,kötülüğü emretmelerini ve buna itaat edilirse,itaat edenlerin azmış ve sapıtmış olacağını kasdetmiş olması da mümkündür.

52-DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN'IN VE AKLIN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ:Siz, Rasûlullahın:"Kıyamet günü Rabbinizi,ondördünde ay'ı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Onu görmek için izdihâma mâruz kalmayacaksınız." (287) dediğini rivayet ettiniz.Halbuki Allah (C.C) :**"Hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez.Fakat O, bütün gözleri ihata eder."** (6.el-En'am:a103) ve **"Onun misli gibi (O'na benzer) hiçbir şey yoktur."** (42,Şûrâ,11) buyurmaktadır.

Aklen,Hâlık'ın hangi sıfatla olursa olsun mahlûka enzemesi câiz değildir.Mûsâ (A.S) da:"**Rabbim,kendini bana göster,sana bakayım (dediğinde) Allah:"-Beni hiçbir zaman göremezsın .."**(7.el-A'râf:143) demiştir.

Eğer bu hadis sahih ise,o takdirde Allah'ın (C.C) da:"**Rabbinin kudretine bakmazmısın,gölgeyi nasıl yayıyor!?"**(25.el-Furkân:45) ve "**Görmez misin ki Allah herşeye gücü yetendir."**(288) buyurduğu gibi;hadisteki görmek,bilmek mânasına gelir.

CEVAB:Biz deriz ki:Hiç şüphe yok ki bu hadis sahihtir.Bu hadis,sika (güvenilir) râvilerden,çeşitli tarîk (isnad)lardan rivayet edildiği için,bu gibi hadislerin yalan olması mümkün değildir.Eğer bu gibi hadislerin yalan olması mümkün olsaydı;teşehhüd gibi,deve sığır ve koyunun zekâtı (289) ,malların ve paraların zekâtı gibi; boşama ,köle azad etme ve buna benzer,ancak hadislerle bilebildiğimiz ve ;bu hususta Kur'an'da hiçbir açıklama bulunmayan ve amel etmekte olduğumuz dini hususların da asılsız ve hükümsüz olması gerekirdi.

"Hiçbir göz onu ihâta ve idrak edemez.Fakat O,bütün gözleri ihata eder." ve Mûsâ'nın,"Rabbim kendini bana göster,sana bakayım (dediğinde)Allah:"-Beni hiçbir zaman göremezsın?"sözüne gelince,bu Rasûlullahın "Kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz." sözü ile tezad teşkil etmez.Çünkü Allah (C.C) "...hiçbir göz onu ihata ve idrak edemez." sözü ile,gözlerin O'nu bu dünyâda göremeyeceğini kasdet

(288)Metinde:"...e lem tera enne'llahe alâ külli şey'in kâdir"şeklindedir.Bu şekilde bir âyet yoktur.İbnu Kuteybe,"...e lem ta'lem enne'llahe alâ külli şey'in kâdir." (2.el-Bakara:106) âyeti ile karıştırmış olsa gerek.(M)

(289)Bkz.İBNU MACE: 8 / 9,16,DÂRİMİ: 3 / 4 (1/ 381)

miştir.Mûsâ'ya (A.S) "...Beni hiçbir zaman göremezsin." demekle de bu dünyada göremiyeceğini kasdetmiştir.Çünkü Allah (C.C) dünyada kendisini bütün yarattıklarından perdelemiştir.Onlara hesap günü ,ceza ve kisas günü tecellî edecektir.O zaman mü'minler,ondördünde ay'ı gördükleri gibi O'nu göreceklerdir.Ondördündeki Ay'ı (görme) hususunda nasıl ihtilâf etmiyorlarsa ,O'nun (görülmesi) hususunda da ihtilâfa düşmeyeceklerdir.

Burada ay'ın bütün halleriyle -onun dönmesi,haraketi, büyüklüğü ve şekli -benzetme yapılmıştır.Buradaki teşbih (benzetme) sadece;ondördünde ay'a baktığımız gibi O'nu göreceğimiz ve dolunay halideki ayı görme konusunda ihtilâf etmediğimiz gibi O'nu görme konusunda da ihtilâfa düşmeyeceğimiz noktasından yapılmıştır.

Araplar birşeyin meşhur ve gayet açık olduğunu ifade etmek için ay'ı örnek verirler ve:"Bu güneşten daha aşikâr,sabah aydınlığından daha açık ve ay'dan daha meşhurdur." derler.

Zu'r-Rumme (290) de şöyle der:

"Gerçekten öyle parladın ki,hiçkimseye gizli değilsin.

Ancak ay'dan haberi olmayan bir kimseye gizlisin."

Hadisteki,"O'nu görmek için izdihama mâruz kalmayacaksınız,"sözü de dediğimizizin diğer bir delilidir.Zira izdiham aybaşında,hilâli ararken olur.O zaman insanlar toplanırlar ve birisi:"İşte hilâl,işte hilâl

(290)Zu'r-Rumme:Ğaylân b.Ukbe b.Buheys.Ebu'l-Hâris. Şâir (Bkz: Kitâbu'ş-Şi'r ve'ş-Şuarâ:333,Leyden 1902 tab'ı) (M).

" der.Diğeri de "Hilâl değil o" der .Halbuki kamerde(hilal safhasından sonraki ayda) böyle ihtilâf edilmez,herkes onu bulunduğuyerden görebilir ve onu görmek için birbirlerini sıkıştırmasına ve izdihama lüzum kalmaz.

Rasûlullahın hadisi (bu mevzuda) Kur'an üzerine hâkim ve onu açıklayıcıdır.

Allah (C.C),"...hiçbir göz onu ihata edemez." buyurduğunda,Rasûlullahdan da,"Kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz." dediği sahih bir haberle gelirse;anlayış akıl ve temyiz gücüne sahip bir kimseye,bunun (Allah'ı görmenin),(dünyadakinden) farklı bir zamanda olduğu gizli kalmaz.

Mûsâ'nın,"Rabbim kendini bana göster,sana bakayım." sözü,Allah'ın kıyamette görüleceğine en açık bir şekilde delâlet etmektedir.Eğer Allah,hangi halde olursa olsun aslâ görülemeyecek olsa ve O'na bakılması mümkün olmasaydı,onların (akılcıların) bildikleri (Allah'ın) bir sıfatını,Mûsâ (A.S) bilememiş,bu sıfat ona gizli kalmış olurdu.

Kıyamet günü Allah'ın gözle görüleceğini söyleyen bir kimse,onlara göre Allah'ı bir sınırla sınırlamış olur.Ve kimin nazarında Allah sınırlı ise,o kimse Allah'ı yaratılanlara benzetmiş ve kim de Allah'ı yaratılmışlara benzetmişse, hiç şüphesiz kâfir olmuş olur?(*)

Peki o halde ,"Rabbim kendini bana göster,sana bakayım." dediği vakitte,Mûsâ 'nın;Allah'ın kendisine vahyettiğini ve ağaçtan kendisine konuştuğunu açıklamasına ne diyecekler?İMûsâ 'nın Allah'ı (yaratılan) birşeye benzettiğine ve Allah'ı sınırladığına mı

(*) Es'ad Efendi nüshasında:"...Onlara yani dört mezhebe göre ittifakla kâfir olmuş olur." şeklindedir.(M)

hükmedecekler?

Hayır!Allah'a andolsun ki Mûsâ (A.S)-Onların düşündüğü şekilde olsaydı-bu derece cahil olamazdı..

Mûsâ (A.S) Allah'ın kıyamet günü görüleceğini biliyordu.Fakat o,Kıyamet günü Allah'ın Peygamberlerine ve velilerine vereceği şeyi,Allah'ın kendisine dünyada vermesini istemiş,Allah (C.C)da,dünyayı kasdederek,"**Beni hiçbir zaman göremezsin.Fakat şu dağa bak.Eğer o yerinde durursa,sen de beni görürsün.**" (7.el-A'raf: 143) demiştir.

Allah (C.C) ona,dağın kendisinin tecellisine dayanamıyarak toz olacağını,eğer dağlar buna dayanmaktan âciz ve zayıf kalırsa ,Âdem oğlunun Kıyamet günü Allah'ın,kendilerinin görme kudretlerini kuvvetlendirmesine ve dünya da mevcut olan perdeyi onların gözünden kaldırmasına muhtaç olacak kadar zayıf olmağa en lâyık olduklarını bildirmiştir.

Tecellî,zuhur etme,ortaya çıkma demektir.Bu mâna kasdedilerek,"celevtu'l-arûsa= gelinin duvağını kaldırdım" denir.Keza kılıç ve aynayı paslarından ortaya çıkarınca da "celevtu'l-mir'âte ve's-seyfe=kılıcı ve aynayı pasından temizleyip ortaya çıkardım." denilir.

"Kıyamet günü Rabbinizi göreceksiniz..." sözündeki ru"yet (=görme)-Allah'ın "Görmez misin ki Allah herşeye gücü yetendir.(291)Yani: Bilmez misin ki..?"-dediği gibi,bilmek mânasıdır."demelerine gelince,bu muhaldir.Çünkü biz Allah'ı dünyada da biliyoruz.Dünyada da,Kıyamet gününde de vaziyet aynı olduktan sonra bu haberi vermenin ne faydası var?!

İncil'de okudum ki,İsâ (A.S) vahyi açıklamaya başladığı zaman şöyle demiştir:"Merhamet edenlere saadetler ve müjdeler (olsun).Rahmet de onların üzerinedir.Kalpleri ihlaslı olanlara saâdet ve müjdeler olsun.Çünkü Rablerini göreceklerdir." (292)

Allah tabârake ve taâlâ da:"**Nice yüzler vardır ki,o gün (kıyamette) güzelliğı ile parıldar.(O yüzler) Rablerine bakarlar.**"(75.el-Kıyâme:22,23)buyurmaktadır.

Allah (C.C) öfkelendiği bir kavim hakkında ise:"**Hayır, muhakkak ki onlar,kıyamet günü Rablerinden perdelenmişlerdir.Sonra onlar muhakkak ateşe gireceklerdir.**"(23.el-Mutaffifin: 15,16)buyurmuştur.Bu sözlerde ,parlayan ve Rable-rine bakan yüzlerin-diğer yüzler perdelendiği vakitte-perdelenmeyen yüzler olduğuna delil yok mudur?!

Eğer bize:"Bu "bakma"nın ve "bakılan şey"in mahiyeti nedir?" derlerse,biz deriz ki:"Biz Allahın sıfatları hakkında ancak Rasûlullahın (S.A.V) vardığı noktaya kadar varabiliriz.Rasûlullahtan sahih olarak sabit olan şeyleri reddetmeyiz.Çünkü o,bizim mantığımıza ve tasavvurumuza sığmaz.Bilakis biz keyfiyetinden bahsetmeksizin bir şekil ile sınır-laksızın ve bize gelen (bildirilen)lerle bize gelmeyen-leri kıyaslamaksızın bunlara iman eder,ve bu husus-taki söz ve inanc(ımız) ın kıyamet günü- inşaallah-kurtuluş yolu ve bütün nefsâni arzulardan (veya: sapık inançlardan) kurtulmamız(a vesîle) olmasını ümid ederiz.

**53-DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN' IN VE AKLİ
DELİLLERİN YALANLADIĞI,TEŞBİH İFADE
EDEN BİR HADİS....**

İDDİÂ:Siz;mü'minin kalbinin Allah'ın parmaklarından iki parmağı arasında olduğunu (293) rivayet ettiniz.

Eğer siz,parmaklardan,nimetleri kasdediyorsanız,-hadis sahihtir.-bu da bir izah şeklidir.Yok eğer ,hakikaten parmakları kasdediyorsanız,bu muhaldir.Çünkü Allah,uzuvlarla vasıflandırılmaz ve mahlûkâta (yaratılmışlara) da benzetilemez.

Arapların:"Fulanın kendi malı üzerinde ne güzel parmağı var." sözüne bakarak,hadiste geçen "parmaklar"ı nimet ve iyilik olarak tevîl etme cihetine gittiler.Bu söz ile araplar adamın tesir ve iyiliğini kasdederler.Nitekim çoban da devesini anlatırken şöyle demiştir.

"Zayıf bacaklı ve fırtlak damarlıdır.İnsanların kılığa uğradığı zamanda onun üzerinde deve çobanının parmağını görürsün".Yani deve üzerinde çobanın ihtimamının izini (iyiliğini,nimetini) görürsün ,demektir.

CEVAP:Biz deriz ki:Şüphesiz bu hadis sahihtir."Parmak" ın tevili hususunda onların kabul ettikleri anlayış hadise uymamaktadır.Çünkü"**Rasûlullah dua ederken:"Ey kalpleri (halden hale) çeviren,kalbimi din'in üzre sabit kıl."** demiştir.Bunun üzerine hanımlarından biri:"**Sen de-Yâ Rasûlullah-nefsinden korkuyormusun?"** demiş,Rasûlullah da cevaben:"**Müminin kalbi,Allahın (C.C) parmaklarından iki parmağı arasındadır."** buyurmuştur.

Eğer kalb onlara göre,Allahın nimetlerinden iki nimet arasında ise,o kalb bu iki nimetle korunmuş demektir.O halde niçin Rasûlullah,Allahın kendisini

sabit kılması için dua etmiş ve niçin kendisine,"Sen de nefsenden korkuyormusun?" diyen hanımına,onun sözünü te'yid eden bir cevap vermiştir.Halbuki,eğer kalp iki nimet ile korunmuş ise,korkmaması gerekirdi.

Eğer bize:"Buradaki parmak size göre ne demektir?" derse,biz deriz ki:O (parmak),başka bir hadisteki,"**Yeryüzünü parmağının-veya iki parmağının-üzerinde taşır.**"(294) hadisine benzer.

Buradaki parmağın ,nimet manasına gelmesi caiz değildir.

Keza Cenab-ı Hakkın,"**O kafirler Allahı gereği gibi takdir edemediler.Halbuki kıyamet günü yer küresi tamamen O'nun avucundandır.Gökler de elinde dürülmüşlerdir.**"(39.ez-Zumer:67) âyetine benzer.Buradaki el ve avuc'un (= kabza) da nimet manasına olması caiz değildir.

Biz,Allahın parmağının bizim parmaklarımız gibi,elinin bizim elimiz gibi,avucunun da bizim avcumuz gibi olduğunu söylemiyoruz.Çünkü Allahın hiçbir şeyi ,bizim hiçbir şeyimize benzemez.

54- DEDİKLERİNE GÖRE TEŞBİH

İFADE EDEN BİR HADİS...

İDDİÂ:"Allahın her iki eli de sağ (el) dir." hadisini rivayet ettiniz.Eğer "iki el" ile iki uzvu kastediyor-sanız bu muhaldir.İki el'in ,ikisinin de sağ olmasını akıl nasıl kabul edebilir?

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadis sahihtir ve manası muhal (akıl dışı) değildir.Rasûlullah bununla sadece

(294)Hadisin değişik varyantları için bkz.:el-Esmâ ve's-Sıfât:333 v.d.(M)

tamlık ve mükemmelliği kasdetmiştir.Çünkü herşeyin solu;kuvvet,güç,ve tamlık bakımından sağdan noksandır.

Araplar her işe sağdan başlamayı sever,soldan başlamaktan hoşlanmazlardı.Çünkü sağda,tamlık,solda da noksanlık vardır.Bu sebeple araplar,"uğur(=el-yumn) ve uğursuzluk (=eş-Şu'm)u kabul etmişlerdir.Uğur (=yumn),sağ el,'den (=el-yedu'l-yumnâ),uğursuzluk (=şu'm) da sol el'den,el-yedu's-şu'mâ,yani (=el-yedu'l-yusrâ) dandır.Bu,açık bir izahtır.

Rasûlullah'ın,"iki el ile birden ihsanda bulunma" yı kasdetmiş olması da caizdir.Çünkü sağ el veren eldir.Ellerin ikisi de "sağ" olursa,ihsan da ikisi ile birlikte olur.

Başka bir hadiste Rasûlullahın:"**Allahın sağ eli (gece gündüz) nimet ve ihsan akıtcıdır.Onu hiçbir şey tüketmez.**"(295)buyurduğu rivayet edilmiştir...Yani:Ihsan ve bağışlarını akıtır,döker.Onu hiçbir şey azaltmaz,demektir.

el-Merrâr(296) da:

"Akil'in (*) kuyusunun başında,iki eli de sağ olan bir genç duruyor." dediği zaman,bu manayı kasdetmiştir.

55- İDDİALARINA GÖRE TEŞBİH (Anthropomorphism) İFADE EDEN BİR HADİS...

İDDİÂ:Rabbimiz,sizin yana yakıla inlemini

(295)BUH:65/sûre:11,Nu:2,HAN:2/242,500.

(296)el-Merrâr b.Munkız el-Adevî,Şâir,(Bkz:Kitâbu'ş-Şî'r ve'ş-Şuarâ:439).(M)

(*) Reisul-Kuttâb nüshasında "Ukayl" şeklinde hareketlenmiştir.(M)

**ze,ümitsizliğe düşmenize ve kendisinin,sizin du-
anıza süratle icabet etmesine hayret eder (şaşar)**
(297) buyurduğunu ve yine "...şuna güldüğünü"(298)
rivayet ettiniz.

Halbuki;ancak birşeyi önceden bilmeyen kim-
se,sonradan öğrenince şaşar, hayret, eder ve güler.

CEVAB:Biz deriz ki:"Hayret etmek" ve "gül-
mek"onların zannettikleri gibi değildir.Onun mânası
sadece şudur:"Şu,şu O'nun (C.C) nazarında şaşıla-
cak ve gülünecek birşey durumundadır." demek-
tir.Çünkü gülen kimse ancak ,kendisini şaşırtan bir-
şeye güler.Bu sebeple Rasûlullah (S.A.V) kendisine
misafir gelen ve kendi yiyeceğinden fazla olarak misa-
fire yetecek kadar yemeği olmayan,bunun üzerine
misafirin yemesi için lâmbayı söndürmesini hanımı-
na emreden-halbuki misafir,ev sahibinin yemediğini
(karanlıktan dolayı) farketmemektedir-Ansârdan bir
zata:"**Gerçekten Rabbiniz,dün ikinizin yaptığını
şaşmıştır.**"(299) buyurmuştur.Yani:"Yaptığınız (iyi-
lik)O'nun (C.C) katında"insanların hayret ettikleri
birşey" durumunda olmuştur." demektir.

Allahu taâlâ Peygamberine:"**Ey Rasûlüm eğer
(kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan,asıl
şu sözleri şaşılacak şeydir:...**"(13,er-Ra'd:5)buyur-
muştur.Bu sözle Allah (C.C) "Benim katımda şaşıla-
cak bir şeydir." demek istememiş;sadece kâfirlerin
sözünün,o sözü işiten kimsenin nazarında şaşılacak
birşey olduğunu kasdetmiştir.

**56- DEDİKLERİNE GÖRE TEŞBİH
(Anthropomorphism) İFADE EDEN BİR HADİS...**

(297)Krş,BUH: 63 / 10

(298)BUH: 56 / 28; 63 / 10.

(299)BUH: 63 / 10,MUS: 36 / 32.

İDDİÂ: Rasûlullahın, "**Rûzgâra sövmeyiniz, çünkü o Rahman'ın nefesindendir.**" (300) buyurduğunu rivayet ettiniz. Öyleyse sizin nazarımda rûzgârın yaratılmamış olması icabeder. Çünkü Rahman'dan (C.C) olan birşey, mahlûk (yaratılmış) olamaz.

CEVAB: Biz deriz ki: Rasûlullah nefes ile, onların nefes denince anladıkları şeyi kasdetmemiş; ancak rûzgârın, Rahman'ın verdiği ferahlık ve rahatlık olduğunu kasdetmiştir.

Nitekim, "Ey Allahım, (uğradığım) eziyetten beni kurtar, ferahlık ver." denilir (Yani ferahlık ver, manasına ,nefes ile aynı kökten gelen bir fiil "neffis annî=beni ferahlat" fiili kullanılmıştır.)

Yine Allah (C.C) Ahzâb (savaşı) günü Rasûlünü rûzgar ile rahatlatmış, ferahlatmıştır. Allahu Taâlâ bu hususta: "...**biz onların üzerine bir rûzgâr ve görmediğiniz (meleklerden ibaret) ordular salıvermiştik.**" (33.el-Ahzâb:9) buyurmuştur.

"Ben, Rabbinizin nefesini Yemen tarafından duyuyorum (hissediyorum) (301) hadisi de aynı şekildedir.

EBÛ MUHAMMED: Bu, bir çeşit kinayedir. Çünkü bunun manası şudur: Rasûlullah (bu sözü ile şöyle demiş gibidir): "Ben Mekkelilerden dolayı sıkıntı keder ve üzüntü içindeydim, Allah beni Ansâr ile ferahlandırdı: "(*)

Yani Rasûlullah ferahlığa, Ansâr vasıtasıyla kavuşmuştur. Ansâr ise (aslen) Yemenlidir.

(300) KrşHAN :2/268,409,518.

(301) Krş, BUH: 61 / 2

(*) Bu paragraf Reisu'l-Kuttâb nüshasında yoktur. (M)

İşte Ansâr nasıl Allah'ın (verdiği) ferahlığı ise rûzgar da Allah'ın verdiği ferahlık ve rahatlıktır.

EBÛ MUHAMMED: Ben bu hususu "Ġaribu'l-Hadis" kitabımda daha geniş bir şekilde açıkladım. Bu kitabın, onların hücum ettikleri ilim konusunda kapsamlı bir eser olması için, bu açıklamaları burada (tekrar) zikretmeye lüzum gördüm.

57-TEŞBİH İFADE EDEN BİR HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahın; kızının iki oğlundan birisi için **"Vallahi siz (çocuklar) yokmusunuz ya, sizler insanı korkak ve cimri edersiniz! Vallahi sizler Allah'ın (yarattığı) çiçeklerden birer çiçeksiniz."**(302) Ve Allah attığı son adımını **"Vecc"** e atmıştır."(303) dediğini rivâyet ettiniz.

CEVAB: Biz deriz ki: Bu hadisin bazı akılcılar (=ehl-i nazar) ve hadisçiler tarafından kabul edilen güzel bir açıklaması vardır.

Onlar dediler ki: Allah'ın müşrikleri hezimete uğrattığı en son yer Tâif'dir. Rasûlullahın en son çıktığı sefer **"Vecc"** e yaptığı seferdir. **"Vecc"** Tâif'den önce bir vâdinin ismidir.

Sufyân b. Uyeyne (-198) (304) de bu görüşü kabul ederdi. (Süfyan şöyle) demiştir: Bu, Rasûlullahın dua ederken: **"Ey Allah'ım Mudar üzerine baskını arttır ve onların üzerine Yûsuf'un (A.S) (kıtlık) se**

(302) Metinde geçen ve çiçek olarak tercüme ettiğimiz **"reyhân"** fesleğengillerden güzel kokulu bir bitkidir. (M)

(303) Musnedu'l- Humeydi, 1/160, nu:334,335; HAN: 6 / 409, krş, HAN: 4/ 172, TIR: 28. Birr, 11, nu; 1910.

(304) Bkz: S.159 ve dipnotu.

neleri gibi seneler gönder." demesi gibidir.(305).Bu dua üzerine yedi sene ardarda kılığa uğradılar.Hattâ öyle ki,yeni doğmuş kuzu ve oğlakların derileri ve kemiklerini bile yediler.

Sen,"Sultanın,tebaası üzerindeki adımı ağırlaştı (=baskısı arttı) onlara,ayakları bağlı birine ayakla bastığı gibi ayağını basıyor(=baskı ve zulüm yapıyor.)" dersin.

Şâir (Zuheyr) de şöyle demiştir.

"Kin ve öfke ile,ayakları bağlı olan birini veya bir yere kımldayamayıp ezilen otu çiğnediğin gibi bizi çiğnedin."(306)

Ayakları bağlanan bir kimseye yapılan baskı, baskıların en ağıdır.Çünkü o, bukağı içinde yürür ve yürürken iki ayağını birden yere basmak mecburiyetinde kalır.

Şiirdeki el-herm;zayıf bir ottur,bırısı üzerine bastığı zaman kırılıp ezilir.

Bu görüş (açıklama) beğenilmemekten uzak, akla yakın bir görüştür.

Şu kadar ki ben,Rasûlullahın kasdettiği şeyin kesinlikle bu olduğuna kâni değilim.Çünkü ben,sahih İncil'de okudum ki..Mesih (İsâ) havarilerine:"Evvelkilere,"Allah'ın adı ile yemin ettiğiniz zaman,yemininizden caymayın.Bilâkis yemininizi yerine getirin."dendiğini duymadınız mı?

Ben size diyorum ki:"Hiçbir şey ile yemin etmeyin.Ne gökyüzü ile- çünkü o Allah'ın kürsüsü (=tahtı)dır,-ne yeryüzü ile -çünkü o,O'nun AYAKLARININ

BASTIĞI yerdir-,ne de Urşelim (Jerusalem-Kudüs) ile-çünkü o .en büyük Melik'in (=Süleyman) şehridir-yemin etme! Başın ile de yemin etme,çünkü sen başındaki siyah veya beyaz bir saçı dahi arttırmağa kâdir değilsin.Sözünüz ancak"Evet,evet;hayır,hayır" olsun.Bundan gayrısı şeytandandır."(307)

EBÛ MUHAMMED:Bu anlattıklarım,bana Yezîd b.Amr'ın tahdis ettiği bir hadise de uymaktadır.Yezîd dedi:Bize Abdullah b.ez-Zubeyr el-Mekkî tahdis etti (ve) dedi: Bize Abdullah b.el-Hâris,Ebûbekr b.Abdirrahman'dan ,o da Ka'b (b.el-Ahbâr) (-32) (308) dan tahdis etti ki (Ka'b şöyle) demiştir:Vecc,mukaddesdir.Yeryüzünün yaratılmasına karar verdiği gün Rab,oradan göğe yükselmiştir."(309)

58- DEDİKLERİNE GÖRE TEŞBİH (Anthropomorphism) İFADE EDEN BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"**Kâfirin dışı cehennemde,Uhud dağı büyüklüğündedir.Derisinin kahınlığı da cebbâr'ın zırâi ile kırk zirâ'dır.**"(310) dediğini ri

(307) Matta:V / 33-37.

(308) Ka'b b.Mâtî' el-Himyari. Ka'bu'l-Ahbâr diye meşhurdur,Cahiliyye devrine erişti ve Ebûbekr devrinde müslüman oldu.Medine'ye Yemen'den gelmiş,sonra da Suriye'ye gitmiş ve orada vefat etmiştir.Rivayet edilen İsrâiliyyâtın büyük bir kısmı onun kanalıyla gelmiştir (Tehzîbu't-Tehzîb : 8 / 438) (M)

(309) Tac :2 / 110.Bu rivayetin Ka'b'dan rivayet edilmiş olması ,onun İsrailiyyat'dan olduğuna açık bir delildir.İbni Guteybe'nin böyle bir rivayeti delil olarak kullanmaması daha yerinde olurdu.(M)

(310) HAN: 2 / 334.Zirâ,kolun dirseğinden parmak uçlarına kadar olan kısmıdır.Uzunluk ölçüsü olarak kullanılan zirâ' 50 ile 80 cm arasında değişmektedir.(M)

vayet ettiniz

CEVAB:Bu hadisin güzel bir açıklaması vardır.Eğer Rasûlullah onu kasdettiyse,o da şudur:"Burada Cebbâr (Cenâb-ı Hak değil) hükümdar demektir.Nitekim Allah (C.C) da :"**Sen de onlara karşı (îmana) zorlayıcı (=cebbâr) değilsin**"(50.Kâf : 45) buyurmuştur.Yani onları hükmü altına alan bir hükümdar değilsin,demektir.el-Cebâbîra da,hükümdarlar demektir.Bu,insanların:"O,hükümdar zirâ'ı ile şu şu kadar zirâ'dır." demeleri gibidir....Bu sözleriyle onlar,en uzun zirâ'ı kasdetmektedirler.

Zannedersem Cebbâr,Acem hükümdarlarından idi.Onun zirâ'ı en uzun idi.Bu yüzden en uzun zirâ' ona izafe edilmiştir.

59-İDDİALARINA GÖRE TEŞBİH İFADE EDEN BİR HADİS..

İDDİÂ:İbnu Abbâs'ın (R.A):"**Hacer-i Esved Alah'ın yeryüzündeki sağ elidir.Onunla,insanlardan dilediği ile musafaha eder.**"(311) dediğini rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu bir misal ve benzetmedir.Bunun aslı şudur:

Hükümdar biriyle (tokalaşıp) musafaha ettiğinde,insanlar da onun elini öper.Sanki Hacer-i Esved de Allah için,hükümdarın sağ eli mesabesinde,ona el sürülür ve öpülür.

Hız.Âişe'nin de şöyle dediği bana ulaştı:Allah (C.C) Âdem oğullarından mısak (bağlılık ahdi) aldığı ve onları "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diyerek,

nefisleri üzerine şahid kıldığı,onlar da "Evet (Sen bizim Rabbimizsin)" dediği zaman bu misakı Hacer-i Esved'in içine koymuştur.

İnsanların (Hac esnasında Hacer'i) istilam eder (el sürer) ken:"Sana inanarak ve ahdini yerine getirerek..." dediklerini duymadın mı? Bunun mânası : "Sana verdiğimiz sözü (ahdi) yerine getirdik,şüphesiz Rabbimiz Sen'sin seni!"demektir.Böyle söylenmesinin sebebi şudur:Cahiliyye devrinde de Hacer'i istilam ederler(el sürerler) di.Fakat onlar müşrik idiler ve Hacer'i hakıyla istilam etmiyorlardı.Çünkü onlar kâfir idiler.

60-DEDİKLERİNE GÖRE TEŞBİH İFADE EDEN BİR HADİS..

İDDİÂ:Rasûlullahın,"**Rabbimi en güzel sûrette gördüm.Elini iki omuzum arasına koydu.Öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki göğsüm arasına hissettim.**" (312) buyurduğunu rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah'ı gözler idrak ve ihata edemez,fakat O bütün gözleri ihata eder.Yani:Dünyada (gözler O'nu göremez)...Fakat Kıyamet günü olunca mü'minler Allah'ı (C.C) ,ondördünde ay'ı gördükleri gibi göreceklerdir.

Mûsâ (A.S) da Allah'ı görmek istemiş ve "**Rabbim kendini bana göster de sana bakayım.**" "(7.el-A'raf: 143) demişti.(Bu sözyle Mûsâ (A.S)) Allah'ın kendisi ve kendi emsalı Allah dostları için Kıyamet gününe tehir ettiği ru'yet'in öne alınmasını istemiştir.Allah (C.C) da"**Beni (dünyada) hiçbir zaman göremez**

sin!"(7.el-A'raf: 143) buyurmuştur..Bu sebeple bazıları,"Peygamberimiz O'nu ancak rüyasında ve vahiy kendisini etkisi altına aldığı zaman görmüştür.İsrâ gecesi vuku bulan gece yürüyüşü ise cesedi ile değil ruhu ile olmuştur.Nitekim Cenâb-ı Hakkın:**İsrâ gecesi sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da lânet edilen (ve Cehennem'in dibinde biten Zakkum isimli) ağacı da yalnız insanlara bir imtihan yaptık (insanlardan kimi İsrâ hâdisesini kimi de Cehennemde ağaç biteceğini inkâr etti.)** (17.el-İsrâ:60) buyurduğunu duymadın mı? demişlerdir.

(Cenâb-ı Hak) rüya ile,Rasûlullahın İsrâ gecesi gördüklerini kasdetmektedir..

Rasûlullah İsrâ hâdisesini anlatınca,insanlardan bir kısmı bunu inkâr etti ve :**"Bir gecede nasıl olur da Beytu'l-Makdis'e gider,sonra göğsü çıkar ve sonra da yeryüzüne tekrar iner?"** dediler ve Rasûlullahın İsrâ'nın cismen vuku bulduğunu iddia ettiğini zannettiler.Ebübekr (R.A) ise buna inanıp tasdik eden ve (buna inanma hususunda) inkârcılarla tartışanlardan idi.Bu sebeple ona Sıddîk denilmiştir.

(Yine o birkısım insanlar) sözlerine devamla şöyle dediler:O'nun (S.A.V) hanımlarından birisi,"Gerçekten biz,O'nun (S.A.V) cisminin kaybol(up git)tiğini görmedik." demiştir.

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Mâlik b.Saîd haber verdi (ve) dedi: Bize el-A'meş haber verdi (ve) dedi:el-Velîd b.el-'Ayzâr'ı,Allahu taâlânın **"Andolsun ki Peygamber onu açık ufukta gördü"** (81.et-Tekvîr: 23) âyeti hakkında Ebu'l-Ahvas'ın(313),"Rasûlullah Cebrâîl'i kendi (asli) suretin

(313)Avf b.Mâlik b.Nadle el-Cuşemî,Ebu'l-Ahvas,el-Kûfî.Sahabî olan babasından rivayette bulunmuştur.İbnu Mes'ud,Ebü Hurayra ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur. el-Hatîbu'l-Bağdâdî onun Nahrevan savaşında hazır bulunduğunu nakletmektedir. Ebu'l-Ahvas kussâs(kıssa anlatıcısı) idi.(bkz: Tehzîbu't-Tehzîb: 8 / 169) (M)

de,yediyüz (314) kanadı ile gördü."(315) dediğini naklederken işittim.

Dediler ki:İsrâ'nın rûhen olduğuna delâlet eden hususlardan birisi de Abdullah b.Vehb'in rivayet ettiği şu hadistir:Abdullah b.Vehb, Amr b.el-Hâris'den,o da Saïd b.ebi Hilâl 'den ,o da Mervân b.Osmân'dan,o da Umâra b.Âmir'den (316),o da Ubeyy b.Ka'b'ın (R.A) hanımı Ummu't-Tufeyl'-den,onun Rasûlullahı,"**Rab-bini rüyasında uzun saçlı,çok yakışıklı bir genç suretinde gördüğünü,yeşillik bir yerde durmuş olup,altından bir döşek üzerinde bulunduğunu(**),ayaklarında da altından nalınlar olduğunu**" anlatırken işittiğini,rivayet etmiştir.(317)

EBÛ MUHAMMED:Biz bu hadisi bu şekilde tevil edenin tevilini;doğru kabul ettiğimizden anlatmış değiliz.Onu ancak,bir kısım insanların bu hadisi tevil ettiğini ve bu hadis için,bizim zikrettiğimiz diğer iki hadisi delil olarak kullandıklarını göstermek için zikrettik.

(314)Dımeşk nüshasında "dokuzyüz" şeklindedir.-Musahhih-

(315)BUH: 59 / 7; 65 / sure: 53,nu: 2 ;HAN:1/395,460.

(316) Umâra b.Âmir.Ummu't-Tufeyl'den rüyete dair bir hadis rivayet etmiştir.Kim olduğu bilinmiyor.(el-Muğni fi'd-Duafâ: 2 / 461)

(**) Reisu'l-Küttâb nüshasında:"...Yeşillik bir yerde altın bir yaygı üzerinde..." şeklindedir. (M)

(317)Ebu'l-Ferac İbnu'l-Cevzî bu hadisi el-Hatib (el-Bağdâdî) tarikiyle ,bu isnadla serdettikten sonra hadisin uydurma olduğunu,Mervân'ın kezzâb (=çok yalancı),Umâra'nın da meçhul olduğunu ve Ahmed b.Hanbel 'e bu hadisten sorulduğu zaman hadise münker dediğini söylemiştir.es-Suyûtî de el-Leâli'l-masnûa'sında ona uymuştur.Bunun için el-Leâli'nin Kitâbu't-Tevhid'inin 16.(İkinci baskısında 28,29.sahifeler -mütercim) sahifesine bakınız.Orada ,bu dipnotu sığmayacak kadar uzun bir malûmat vardır.-Musahhih.-Ayrıca bkz:İbn Huzeyme,Kitâbu't-Tevhid,s.198. (M)

Allah (C.C), "**Her türlü noksanlıktan münezeh olan O Allah'dır ki kulunu gece (...) götürdü**" (17.el-İsrâ: 1) buyurup dururken, bu hâdise nasıl onların tevil ettikleri şekilde olabilir?!

Bu âyeti böyle tevil etmek câiz değildir, ve âyet (in zahiri mânası) bu gibi hadislerle reddedilemez. Biz sapıtmaktan ve Allah'ın Muhammed (A.S) için fazilet kıldığı İsrâ hâdisesini tevil etmekten Allah'a sığınırız. Biz, hadisi kabûl eder, Kur'an'ı da zahiri (mânası) ne hamlederiz.

61- İDDİALARINA GÖRE TEŞBİH İFÂDE EDEN BİR HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahtan, **Allah'ın (C.C) Âdem'i kendi sûretinde yarattığını** rivayet ettiniz (318) . Allah tabârake ve taâlâ ise, kendisinin sûreti veya benzeri bulunmaktan münezzehtir.

CEVAB: Biz de onların dedikleri gibi, Allah'ın - hamd O'na mahsustur- sûreti veya benzeri bulunmaktan münezeh olduğunu kabul ediyoruz. Şu kadar var ki, insanlar bazan birşeye alışırlar ve ona birşey demezler de, ona benzer (alışmadıkları başka) bir şeyi inkâr ederler.

Görmüyor musun, Allah (C.C) kendini vâsfederken: "**O'nun misli gibi (O'na benzer) hiçbir şey yoktur. O Semî'dir. Basîr'dir.**" (42.eş-Şûrâ: 11) buyurmaktadır.

Bu âyetin zâhiri, O'nun mislinin hiçbir şeye benzemediğine delâlet etmektedir. Bir şeyin misli, onun kendisinden başka birşeydir. Binaenaleyh âyetin bu

zâhırine göre Allâhu taâlâ için bir misil (benzer) vardır gibi gelir.

Bunun lûgatta manası şudur ki: Bir şeyin misli, o şeyin kendisinin yerine ikame edilir. Bu yüzden bir kimse: "Benim gibi birisine bu söz söylenmez! Ve benim gibi birinin emri olmadan hiçbir şey yapılamaz!" der. Bu sözünüle, "Benim nazîrime (benim gibi birine) bu söz söylenmez ve onun emri olmadan hiçbir şey yapılamaz." manasını kasdetmez. Sadece: "Bizzat bana bu söz söylenmez." demek ister.

İşte Allâhu taâlâ: "O'nun misli gibi hiçbir şey yoktur." derken "O'nun gibi hiçbir şey yoktur." demek istemiştir. Böylece bu söz Arapların ifade tarzına tamamen uygun olur.

Senin, "Bana, mızrağa benzer (sivri) bir dille konuştu (=kellemenî bi-lisânin ke misli's-sinânî) ve "Kadının anem"e (319) benzeyen parmakları var (=lehâ benânun ke misli'-l-anemî)" dediğin gibi (nasıl burada kef (= ke) harfi zâid ise) âyetteki "kemislihi" deki kefin de zâid olması câizdir (mümkündür).

Yine recez'ci bir şâirin (320)::

"...ve sâliyâtın ke kemâ yuesfeyni=...ve konuştuğu gibi duran ocak taşları..." sözü de böyledir.

Buradaki "kekemâ" kelimesindeki "kemâ"nın başına ikinci bir kef (=ke) harfi getirilmiştir ki, bu misil (=benzer, gibi) manasınadır.

İnsanlar Rasûlullahın: Allah Âdem'i kendi sûretinde yarattı." sözünün tevlinde müşkilât çekmişlerdir.

(319) Hicaz'da yetişen bir cins ağaçtır. Kırmızı meyvaları olur. Bu meyvalar kadınların kınalı parmaklarına teşbih edilir. -Musahhih-

(320) Bu şâir el-Hattâm el-Muçâşî'dir. -Musahhih-

Kelâmcılardan bir gurup : "Allah, Âdem'i Âdem sûretinde yarattığını murad etti ve buna birşey ilâve etmedi." dediler.

Eğer bu sözden murad bu olsaydı, bu sözün söylenmesinde hiçbir fayda olmazdı. Allah'ın insanı, kendi sûretinde, yırtıcı hayvanları ve diğer hayvanları da kendi sûretlerinde yarattığından kim şüphe edebilir?

Başka bir gurup ise: "Allah, Âdem'i, kendi kadın da mevcut bir sûret üzere yarattı" demiştir.

Bu mümkün değildir. Çünkü Allah yarattıklarının hiçbirini bir modele göre yaratmaz.

Bazıları da: **"Yüz'ü çirkinleştirmeyin! Muhakkak ki Allah, Âdem'i kendi sûretinde yaratmıştır."** hadisi hakkında Rasûlullahın Allah'ın Âdem'i yüz sûretinde yarattığını kasdettiğini söylemişlerdir.

Bu da aynen birinci tevîl mesâbesindedir. Bu tevilde de fayda yoktur.

İnsanlar Allah'ın Âdem'i, çocuklarının yaratılışında; yüzünü de onların yüzü gibi yarattığını bilirler.

Bazıları hadise şu ilâveyi yaptılar: **"Rasûlullah (A.S) birinin yüzüne vuran bir adama rast geldi ve : "Yüzüne vurma! Muhakkak ki Allah Âdem'i onun sûretinde yaratmıştır.."** (Yani, yüzüne vurulan adamın sûretinde) buyurmuştur.

Bu sözde de, birincisindeki gibi tutarsızlık vardır.

Vaktâ ki, hoş olmayan bu teviller yapıp, bu hususta münakaşa çoğalınca bu meseledeki husûmetleri bazı kimseleri, hadise bir ilâve yapmağa zorla-

dı.Ve dediler ki:

İbnu Ömer,Rasûlullahtan onun (S.A.V),"Allah Âdem'i Rahman'ın sûretinde yaratmıştır." dediğini rivayet etmiştir.

Onlar "kendi sûretinde (=sûretihi) " kelimesindeki "h" zamirinin Allah'a ait olmasını istiyorlar ki, böylece onların "h" zamiri yerine "er-Rahmân" kelimesini koymaları(nın sebebi) de anlaşılmış oluyor.Bu,senin "Rahman Âdem'i kendi sûretinde yarattı" demen gibidir.Böylece onlar çirkin bir hata işlemiş oldular.

(Onların bu hatâya düşmelerinin) sebebi şudur ki,bizim;"Allah gökyüzünü Rahmân'ın meşiet(=dilemesi) ile yarattı" veya "Rahman'ın iradesi ile yarattı" dememiz câiz değildir.Bu ancak ,ikinci isim,birinci isimden farklı olduğu zaman câizdir.

Veya rivayet ,"Yüz'ü çirkinleştirmeyin.Çünkü o,Rahmân'ın sûretinde yaratılmıştır." şeklinde olsaydı,Rahmân,"Allah" 'dan başkası veya "Allah","Rahman"'dan başkası olurdu.

Eğer İbnu Ömer'in Rasûlullahtan bu şekilde bir hadis rivayet ettiği doğru ise,o takdirde hadis,Rasûlullahın dediği gibidir.Hadisin tevil edilmesine veya hadis hakkında münakaşa edilmesine lüzum yoktur.

EBÛ MUHAMMED:Bu teviller içersinde gördüğüm, tutarlılığa en yakın ve beğenilmemekten en uzak tevil,Ehl-i nazar'dan (= akılcılar) birinin şu tevilidir.O,şöyle demiştir:Allah (C.C) Âdem'i Cennette,yeryüzündeki sûretinde yarattı."

Sanki bazıları:-Cennetteki şeyler dünyadakilerden farklı olduğu için-"Âdem'in boyu Cennette şu kadardı,nûru (yüzünün parlaklığı,güzelliği) şöyle-

di,güzel kokusu böyleydi.." demişler de Rasûlullah da:"Allah Âdem'i yaratmıştır" sözüyle onu Cennette yarattığını;"...kendi sûretinde." sözüyle de "...dünyadaki sûretinde" yarattığını söylemek istemiştir...

Ben bu şekilde bir tevili ne kabul ederim,ne de bu tevilin Rasûlullahın kasdettiği mâna olduğuna hükmederim.Çünkü ben Tevrat'ta şunu okudum:"Allah(C.C) göğü ve yeri yarattığında,"Biz kendi sûretimizde bir beşer (insan) yaratacağız." dedi ve yeryüzünün toprağının alt tabakasından Âdem'i yarattı ve onun yüzüne hayat rûzgârını üfledi." (321) Yukarıdaki tevil ise, buna uymaz.

İbnu Abbas 'ın şu hadisi de böyledir:"Mûsâ (A.S) İsrâil oğulları için kayaya (asâsıyla) vurdu ve su fışkırdı.(Mûsâ da):"Ey merkepler,içiniz!" dedi.Bunun üzerine Allah (C.C) ona şöyle vahyetti:"Sen (bu sözünle)benim yarattıklarımın kendi sûretimde olan insanları kasdettin ve onları merkeplere benzettin."Çok geçmedi (Mûsâ) cezalandırıldı."(322).Hadis bu mâna-dadır.

EBÛ MUHAMMED:Benim kanaatım odur ki-Hiç şüphesiz en iyi bilen Allaktır-sûret;iki el,parmaklar ve göz'den daha çok şaşılacak birşey değildir.Bunlara olan alışkanlığımız,sadece bunların Kur'an'da zikredilmesi sebebiyledir.Sûret kelimesinden ürkülmesi ise,bu kelimenin Kur'an 'da bulunmayışındandır.

Biz,bütün bunların (eller,parmak,göz ve sûret) hepsine inanır,onlardan hiçbirinin ne keyfiyeti,ne de haddi (sınırı,şekli) olduğu hakkında herhangi birşey söyleriz.

(321)Tekvîn I / 25; II / 7.

(322) Bütün nüshalarda "cezalandırıldı" şeklindedir.İhtimal ki doğrusu "itâba uğradı" olacaktır.-Musahhih-

62-DEDİKLERİNE GÖRE TEŞBİH İFADE EDEN BİR HADİS...

İDDİÂ: Hammâd b. Seleme târîkıyla rivayet ettiğiniz Ebû Razîn el-Akîlî'nin hadisinde (**Ebû Razîn'in**) **Rasûlullah'a, "Gökleri ve yeri yaratmazdan önce Rabbimiz nerede idi?" diye sorduğunu, Rasûlullah'ın da: "Bir bulut içersindeydi. Üstü hava, altı hava idi (323) buyurduğunu** söylediniz.

Bu bir tahdîd (Allah'a sınır ve mekân tayin etme) ve Allah'ı yaratılmışlara benzetmedir...

CEVAB: Biz deriz ki: Ebû Razîn'in (R.A) bu hadisi hakkında ihtilâf edilmiştir. Hadis bu senedden başka bir senedle de, aynı şekilde çirkin bir ifade ile vârid olmuştur. Hadisi nakledenler de (cahil) bedevilerdir. Kendisinden Hammad b. Seleme'nin hadisi rivayet edilen Vekî b. Hudus (324) de meçhuldür.

Şu kadar ki, bu hadisin tefsirinde Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm (-224) (325) söz söylemiştir.

Ahmed b. Saîd el-Lıhyânî, Ebû Ubeyd'den bize, "Hadisteki el-amâ kelimesi bulut demektir." dediğini tahdis etti.

el-amâ kelimesi, med (=uzatma) ile olursa, arapların günlük konuşmalarında zikredildiği gibi (bulut mânasına) dır. Eğer maksûr (yani elifsiz) ise, o takdir

(323) HAN: 4/11

(324) Vekî b. Hudus (veya "Udus"), Ebû Mus'ab el-Akîlî (Bkz: Tehzîb: 11/ 131/ (M)

(325) Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm el-Bağdâdî. İbnu Uyeyne ve Vekî'den rivayet etmiştir. Tarsus kadılığı yapmıştır. Kur'an, fıkıh, ve Garibu'l-Hadis'e dair eserler yazmıştır. Eserlerinin sayısı yirmi küsur kadardır. (Bkz.: Tabakâtul-Huffâz 179; Tehzîbu't-Tehzîb: 8 / 315) (M)

de mâna:Sanki "O,körlük içindeydi."şeklinde olur.Bununla Rasûlullah,Allah 'ın,insanların bilgi-sinden gizli olduğunu kasdetmiş olur.

Tıpkı bunun gibi,birşey senin için mübhem olduğu,bir şeyi ve onun nerede olduğunu bilmediğin zaman sen:"Umiytu an hâza'l-emr,fe ene a'mâ anhu aman" Yani:"Bu meseleye karşı kör oldum,ben ona karşı bir körlük içindeyim." dersin.Ve sana gizli kalan herşey ,senden yana bir körlük içinde demektir.

"Üstü hava,altı hava (idî)" sözüne gelince,bazıları hadise bir (nefy) "mâ"sı eklediler ve Allah'ın altında ve üstünde hava bulunmasından ve Allah'ın da,bu ikisinin arasında bulunmasından ürkererek:"Ne üstünde hava (vardı),ne de altında" dediler (326)

Fakat esas olan rivayet,birinci rivayettir.

(Allah 'a yakışmayan bir mânaya karşı olan) ür-küntü;hadîse "mâ" ilave etmekle ortadan kalkmaz.Çünkü ("mâ ilâve edilse bile) alt ve üst mefhum-ları yine de mevcuttur.-Vallâhu a'lem-

63-DEDİKLERİNE GÖRE TEŞBİH İFADE EDEN BİR HADİS

İDDİÂ:Rasûlullahın (S.A.V):"**Zamâna (=dehr) sövmeyiniz.Çünkü Allah zamânın tâ kendisi-dir.**"(327) buyurduğunu rivayet ettiniz.Böylece bu ri-vayette bulunmakla,"Dehriyye(=Materyalistler)"ye uymuş oldunuz.

CEVAB:Biz deriz ki:Câhiliyye devrindeki arap-lar:"Dehr ,malıma musibet (zarar) getirdi." ve "Bana

dehrin felâketleri,âfetleri ve musibetleri erişti."derlerdi.

İhtiyar birisi de:"Dehr(Felek) beni iki büküm etti." derdi.

Araplar,Allah'ın, takdiri ile meydana getirdiği,ölüm,hastalık,sevdiklerini kaybetmek veya ihtiyarlık gibi herşeyi dehr'e nisbet ederlerdi..

Yine:"Allah,bu dehr'e lânet etsin?" derler,ona "el-menûn=ölüm" ismini verirlerdi.Çünkü araplara göre onlara ölümü celbeden odur.

el-menûn "ölüm" demektir.Nitekim Ebû Zueyb de şöyle demektedir:

(e mine'l-Menûni ve raybihi teteveccau ve'd-dehru leyse bi-mu'tibin men yeczau")

"Zamandan ve onun musibetinden dolayı mı,acıdan sızlanıyorsun?

Zaman,sabredemiyenleri kınayıcı değildir."

EBÛ MUHAMMED:er-Rıyâşî de,el-Asmaî'den,o da İbnu ebî Tarfete el-Huzelî'den,o da Ebû Zueyb'den,bu şiiri bana bu şekilde okudu.Bazıları ise bunu "ve raybihâ tetevecceu" şeklinde naklediyorlar ve el-menûn kelimesini,el-meniyye (=ölüm) olarak kabul ediyorlar.Bu yanlıştır."Zaman sabredemiyenleri kınayıcı değildir." sözü sana bunun yanlış olduğunu gösterir.Sanki şâir:

"e mine'd-DEHRİ ve raybihi teteveccau,

ve'd-dehru leyse bi-mu'tibin men yeczau." demiş gibidir.

Allah (C.C) da Kur'an' da : "natarabbasu bihi raybe'l-menûn (=Biz onun felâket zamanını bekliyo-

ruz.)" (52.et-Tûr:30) buyurmaktadır."raybe'l-menûn" yani : "raybe'd-dehri ve havâdisihu (zamanın felâketleri ve insanın başına getirdikleri..) demektir. Arablar; "Lâ elkâke âhira'l-menûn (=zamanın sonuna kadar (ebediyyen) seninle görüşmeyeceğim) " derler. "âhira'l-menûn", "âhira'd-dehri (zamanın sonu)" demektir.

Allahu Taâlâ, Cahiliyye ehlinin; Allah'ın kendi takdiri ile meydana getirdiği şeyleri, ve O'nun fiillerini zamana izafe etmelerini hikâye ederek şöyle buyurmuştur: **"Hem (kıyameti inkâr eden Mekke kâfirleri) şöyle dediler: "-Hayat ancak bizim bu dünya hayatımızdır. Ölürüz ve yaşarız, bizi ancak dehr (=zaman) helâk eder." Halbuki onların buna dair bir ilimleri de yoktur. Onlar sadece zan peşinde koşarlar."** (45. el-Câsiye:24)

Rasûlullah da : "-Size musibetler isabet ettiği zaman, zamana sövmeyin, ve musibetleri zamana izafe de etmeyin. Muhakkak ki Allah; size bunları isabet ettiren O'dur, zaman değildir. Fâile sövdüğünüz zaman ,Allah'a sövülmüş olur!" demiştir.

Görmüyor musun, onların birine bir felâket veya malına, çocuklarına veya vücuduna bir musibet geldiği zaman, bunları kendisinin başına getiren fâile (vasıtaya), bundan dolayı söverler. Onun niyeti zamana sövmektir. Halbuki sövülen Allah (C.C) dır...

Bu anlatılanlar hakkında; benim yapmış olduğum tevili-aslında bu tevil Allah'a hamd olsun, kolay ve anlaşılır ise de- daha iyi anlatacak bir misal vereceğim sana: Sanki Zeyd adında biri, Feth adındaki kölesine, bir adamı öldürmesini emreder. Köle de adamı öldürür. İnsanlar da Feth'e söverler, ve ona lânet ederler. Birisi onlara: "Feth'e sövmeyiniz, Çünkü Zeyd, Feth'in tâ kendisidir." der. Bu sözülle kâtilin Zeyd olduğunu kaseder. Çünkü adamın öl

dürülmesini emreden odur.O adam sanki:"Çünkü kâtil Zeyd'dir,Feth değil!" demiş olur.

Zaman da böyledir.Zaman içersinde musibetler,felâketler olur.Bu musibetler Allah'ın takdiri ile dir.İnsanlar,bu musibet ve felâketler zamanın içersinde meydana geldiği için,hiç suçu olmadığı halde zamana söverler.Bunun üzerine birisi:"Zamana sövmeyiniz.Allah,zamanın ta kendisidir." der.

64- İDDİALARINA GÖRE TEŞBİH İFADE EDEN BİR HADİS ...

İDDİÂ:Ebü Zerr ve Ebû Hurayra'dan (R.A) ,Rasûlullahın şöyle dediğini rivayet ettiniz:"Allah (C.C.) ,"**Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırim. Kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim.**" " (328) buyurmuştur.

CEVAP: Biz deriz ki; Bu, bir misal ve benzetme dir. Allah ancak şunu kastetmiş: "**Kim bana süratle taat getirirse, ben ona, onun getirişinden daha süratle sevabını gönderirim.**" ve bundan kinâyeye olarak yürüme ve koşmayı zikretmiştir.

Tıpkı bunun gibi: "**Fulan sapıklıkta hızlıdır (=fulân mûdiun fi'd-dalâl)"** denilince, bununla, adamın hızlı yürüdüğü kasd olunmuş olmaz. Sadece, onun süratle sapıklığa gittiği kastedilmiş olur.

(Buradaki "mûdiun" kelimesinin kökü olan) "el-vad, süratle yürümekten kinâye dir.

"Ayetlerimiz (i red ve ibtal için) için koşuşanlar..." (22. el-Hacc: 51) âyeti de böyledir. Âyetteki es-

(328) BUH: 97/50; HAN: 2/ 251,316,413; 3/40,127

(329) HAN: 6/ 296.

sa'y, sūratle yürümek, koşuşmak manasındadır. Burada onların devamlı olarak yürüdükleri kasdolunmuş değildir. Ancak onların, niyyetleri ve amelleri ile sūrat gösterdikleri kasdolunmaktadır. -Vallāhu a'lem-

65-DEDİKLERİNE GÖRE İCMA VE KUR'AN'IN İPTAL ETTİĞİ BİR HADİS...

İDDİÂ : Ummu Mektum'un oğlunun, Rasûlullah (S.A.V) iki hanımıyla beraber iken, onun huzuruna girmek için izin istediğini, Rasûlullahın da o iki hanımına örtünmelerini emrettiğini, hanımlarının: "Yâ Rasûlullah o âmadır (gözü görmez)" dediklerini, bunun üzerine Rasûlullahın iki hanımına: "(O kör ise) siz de mi körsünüz? dediğini.(329) rivayet ettiniz.

Ulemâ,örtündükleri takdirde kadınların erkeklere bakmasının haram olmadığına icmâ etmişlerdir.Rasûlullah (S.A.V) zamanında kadınlar mescid'e gider ve erkeklerle (onların arkasında) namaz kılarlardı.(330)

Bir de siz:"Zinetlerini açıp göstemesinler.Ancak bunlardan görünmesi zarûrî olan (yüz,eller ve ayaklar) müstesnadır.."(24.en-Nûr:31) âyetinin tefsirinde;(zinetten maksadın) sürme ve yüzük olduğunu söylediniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Şüphesiz Allah (C.C),Rasûlullahın hanımlarına örtünmeyi emretmiştir.Bize onlarla ancak perde arkasından konuşmamızı emretmiş ve :"**Bir de (peygamberin) hanımlarından ge**

rekli birşey isteyeceğiniz vakit de,perde arkasından isteyin."(33.el-Ahzâb:53) buyurmuştur.

Onların yanına arada perde olmaksızın giren-âmâ olsun veya olmasın-müşavidir.Âmâ olsa da,ol-masa da ikisi de Allaha âsi olmuş olurlar.Hanımlar da ,yan'larına girmeleri için (ama olsun veya olmasın) onlara izin verdikleri takdirde Allah'a âsi olmuş olurlar.

(Rasûlullahın hanımlarının) nikâh edilmelerinin müslümanlara haram kılınışı gibi, bu da sadece Rasûlullahın hanımlarına has bir hükümdür.

Rasûlullahın hanımları Hac ve diğer farzlar için veya zarûri olarak dışarı çıkmalarını gerektiren ihtiyaçları için evlerinden çıktıkları vakit,perde (arkasından konuşma) farzı ortadan kalkar.Çünkü o takdirde onların huzuruna kimse girmiş olmamaktadır.Yolculukta da,açıktaki bulundukları vakit örtünmeleri gerekir.(Perde ile tesettür) farzı sadece onların (Rasûlullahın hanımlarının) oturmakta oldukları evler için vâkî olmuştur.

66-ÇELİŞKİLİ OLDUĞUNU SÖYLEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Siz,Rasûlullahın: "Gelir ,risk karşılığındadır." diye hükmettiğini (331) rivâyet ettiniz.

Rasûlullah şunu kasdetmiştir: Bir müşteri bir köle satın alır,ve bir müddet onu çalıştırarak gelir elde eder.Sonra kölede bir kusur olduğunu görür ve onu bu kusurundan dolayı geri verir.Fakat kölenin

hizmetinden elde ettiği geliri yani harac'ı geri vermez.Çünkü o,köle hakkında riski göze almıştı ve eğer köle ölseydi alanın malından (bir köle) ölmüş olurdu.

Sonra da Rasûlullahın: **"Kim (şişkin görünsün diye) sütü memesinde bırakılmış bir hayvan (=el-musarrât) satın alırsa üç gün muhayyerdir,dilerse hayvanı geri verir ve hayvanla birlikte bir sa' (ölçek) yiyecek de verir."** (332) dediğini rivayet ettiniz.

İşte bu,birinci hadisin hükmüne aykırıdır.Çünkü hayvanı satın alanın,hayvandan aldığı süt,onun gallesi(=ürünü,geliri) dir.Keza alıcı aynı şekilde riski göze almıştır.Eğer koyun ölseydi onun malından (bir koyun) ölmüş olurdu.Binaenaleyh bu hadisle **"Gelir,risk karşılığıdır."**hadisi aynıdır,aralarında fark yoktur.

EBÛ MUHAMMED:Biz deriz ki:İki hadisin arasında açık bir fark vardır.Çünkü el-musarrât ile el-muhaffele aynı şeydir ki sütü sağılmayıp memesinde biriktirilen hayvan demektir.Günlerce süt sağılmaz ve neticede içinde süt toplandığı için hayvanın memesi büyür.Müşteri bu hayvanı satın aldığı zaman,memesindeki sütü sağlar.Bir iki sağışta memedeki sütü tamamen alır.Bundan sonra süt kesilince,hayvanın memesinin sünî olarak şişirildiğini anlar ve hayvanı geri verir.Hayvanı geri verirken bir sa'(ölçek) yiyecek de verir.Çünkü hayvanın memesinde (fazladan) toplanan süt,satıcının mülkünde idi,alıcının mülkünde değildi.Bu yüzden o, sütün kıymetini (bir sa yiyecek) öder.

(Fakat) Kusurlu bir köle kusuru belirtilmeden satıldığı zaman (kölenin çalışmasından elde edilen)

geliri ile beraber satılmış değildir. Ğalle(=gelir) sadece alıcının mülkünde olur ve bu gelire karşılık satıcıya hiçbir şey ödenmez...

67- ÇELİŞİKİLİ DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ: Amr b.eş-Şerîd'in;Ebû Râfi'in Rasûlullahtan:"(Şu'fa hakkı bakımından) en haklı olan,bir kimsenin komşusudur."(333) sözünü işittiğini rivayet ettiniz.

Katâde'den,o el-Hasen (el-Basrî)' den ,o da Rasûlullahtan,O'nun (S.A.V):,**Komşusunun evi veya arazisi üzerinde en fazla hak sahibi olan dîp komşusudur.**"(334) dediğini de rivayet ettiniz.

Şonra da ez-Zuhrî'den,onun:"**Rasûlullah şu'fa hakkını,ancak taksim edilemiyen mallar için geçerli kıldı.Lâkin sınırlar belirlenip yollar ayrıldığı zaman şu'fa hakkı yoktur.**"(335) buyurduğunu rivayet ettiniz.

İşte bu,birinci hadise aykırıdır.

CEVAB:Biz bu ikinci hadis hakkında deriz ki:Burada,Câbir'in(R.A) Rasûlullahın bu hadisini,kendisinden işittiğine dair bir delil yoktur..

Görmüyor musun Câbir,"Rasûlullah şu'fa hakkını ancak taksim edilemeyen mallar için geçerli kıldı." diyor.Demekki bu sadece Câbir'in buna hükmetmesi veya böyle olduğunu zannetmesi veyahut da

(333) BUH: 36 / 2,HAN: 6 / 10,390.

(334) HAN: 4 / 388,390; 5 / 8.

(335) BUH:90 / 14.

Rasûlullahtan rivayet eden birini işitmesinden ibaretir.

İlk iki hadis ise, ikisi de muttasıldır ve üstelik ikisininde manası aynıdır.

● Birincisine gelince, manası: "Komşu, dip komşusunun evi üzerinde en fazla (satın alma) hakkına sahiptir." demektir.

Hadisteki es-sakb(=dip komşu)kelimesi, dip di-be yakınlık demektir.(Bu hususta)şâir der ki:

"Kûfiyyetun nâzihun mahalletuhâ
Lâ ememun dâruhâ ve lâ SAKABUN"
(Oturduğu yer uzak olan Kûfeli bir kadın
Evi ne yakındır, ne de bitişik),.

"Lâ ememun dâruhâ" sözü ile "yakın değildir." ve "lâ sakabun" sözü ile de "bitişik değildir" demek istiyor.

● İkinci hadise gelince: Rasûlullah şufa hakkını sadece taksim edilemeyen mallar için geçerli kıldı. Lâkin sınırlar belirlenip, yollar ayrıldığı zaman şufa hakkı yoktur." (buyurmuştur.)

Sanki içersinde evler bulunan bir mahalle (var). Bu evler (ayrı ayrı değil) müştereken on kişiye aittir. Eğer onlardan birisi, bu evlerden hissesini satacak olsa o hissenin şufa (satın almada öncelik) hakkına diğerleri hepbirlikte sahip olurlar, ve herbiri evin dokuzda birini satın alır.

Eğer bu evler,onlardan birisi evini satmadan önce taksim edilmişse,o takdirde herkesin kendi müstakil evi olmuş olur.Bunlardan birisi evini satmak istediği zaman,diğerleri için şufa hakkı olmaz.Şufa hakkına sadece,onun dip komşusu sahip olur.

Böylece bu hadis bize,taksimat yapılırca taksim edilmemiş yer hükmünün ortadan kalkacağını göstermektedir.

68-DEDİKLERİNE GÖRE AKIL VE MANTIĞIN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın:Birinizin kabına sinek düştüğü zaman,onu (kaba) daldırınız.Çünkü onun iki kanadının birisinde zehir,diğerinde de onun panzehiri (şifâsı) vardır.Sinek önce zehirini akıtır, sonra (daldırınca) da panzehirini akıtır."(336) buyurduğunu rivayet ettiniz.

Bir şeyde hem zehir hem de onun panzehiri nasıl bulunur?! Sinek zehirin yerini nasıl biliyor da önce onu akıtıyor ve panzehirin yerini de nasıl biliyor da onu sonra akıtıyor?

CEVAB:Biz deriz ki bu hadis gerçekten sahihtir.Aynı şekilde,bu lafızlardan başka lafızlarla da rivâyet edilmiştir.

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Attâb haber verdi (ve) dedi:Bana Abdullah b.el-Musennâ haber verdi (ve) dedi: Bana Sumâme (-213) (337)rivayet etti (ve) dedi:"Bir kaba sinek düştü.Enes (R.A) parmağıyla onu tuttu ve "Bismillâh" ...diyerek suya batırdı,ve bunu üç kere tekrarladi,Sonra

lullahın kendilerine böyle yapmalarını emrettiğini ve "iki kanadından birinde zehir,diğesinde de panzehir olduğunu" söyledi.

EBÜ MUHAMMED:Deriz ki:Kim dinî hususları,müşahade ettiği olaylarla açıklamaya kalkar;hayvanın konuşamayacağını,kuş'un (Allah'ı) tesbih edemeyeceğini,yeryüzünün bir parçasının diğerine şikâyetle bulunup sızlanamayacağını,sineğin zehir ve panzehirin yerlerini bilemeyeceğini iddia eder;hadiste varid olan anlamadığı şeylere itiraz eder,ve "Bir kırat(338) nasıl Uhud dağı kadar olur?","Beytu'l-Makdis nasıldile gelip konuşur?","Şeytan nasıl sol eliyle yer ve sol eliyle içer?","Onun sol eli mi var?" "Aralarında asırlar bulunduğu halde Âdem (A.S) Mûsâ (A.S) ile nasıl buluşur da kader hususunda birbiriyle münakaşa ederler?","Nerede münakaşa ettiler?",derse;o kimse İslâm'dan sıyrılıp çıkan yıkıcının biri olmuştur.Şu kadar ki o, bu ve benzeri sözleri, safsataları, münakaşaları ve haber ve eserleri (Rasûlullahın,ashab ve tabiînin sözlerini) reddetmesi ile kendini gizlemek(*) istemektedir.(İşte bu kimse)Rasûlullahın getirdiklerine,Ashab ve Tabiînin en hayırlılarının kabul ettikleri şeylere karşı çıkmaktadır.

Kim Rasûlullahın getirdiklerinin (hadis ve sünnet) bir kısmını inkâr ederse,tamamını inkâr etmiş sayılır.

Eğer İslâm dinini bırakıp da,bu ve benzeri şeylere inanılmayan başka bir dine geçmek isteseydi böyle bir din bulamazdı.Çünkü Yahudiler,Hristiyanlar,Mecûsiler,Sâbîiler ve Seneviyye (Maniheistler) (339) bu gibi şeylere inanırlar ve kitaplarında da bu gibi şeyler mevcuttur.

(338)0.2 gramlık bir ağırlık ölçüsü .(M)

(*) Esad Efendi nüshasında bu şekildedir.(M)

(339))Zerdüşlükten alınma,biri hayır diğeri şer ilâhı olmak üzere iki ilâha inanma .(M)

Benim bildiğim, bu gibi şeyleri sadece Dehriyye (Materyalistler) den bir guruptan başkası inkar etmemektedir. Kelâmcılardan bir gurub ile Cehmiyye fırkası da bu hususta Dehriyyeye tâbî olmuşlardır.

Bundan sonra (gelelim meseleye): Biz din yolunu terkedip, felsefeye başvursak (*) yine de sinekte hem zehir hem de panzehir olduğunu inkâr etmek kabil midir?

Bu meselede sinek, tıpkı bir yılan gibi değil midir? Çünkü tabibler yılanın etinin, ondan Tiryâk-ı Ekber(340) yapıldığı zaman, yılanın zehirine karşı şifa olduğunu, akreb sokmasına, kuduz köpek ısırmasına, "dördüncü sıtması"na (341), felce, lakye (342) denilen hastalığa, titreme hastalığına ve sar'a'ya faydalı olduğunu söylerler.

Akreb hakkında da; karnı yarılıp, sonra soktuğu yere bağlanırsa fayda vereceğini; akreb yakılıp kül haline gelince, bundan kendisinde böbrek taşı olana içirilince fayda verdiğini ve bazan akreb felçli birini sokunca o kimsenin iyileştiğini (doktorlar) söylerler.

Yine akrebin eti bir süre iç yağı içersinde bırakılırsa bu yağ vücuttaki büyük ur ve şişkinlikleri yok eder.

Eski tabibler; sinek, sürme taşı içine konur ve öğütülür, sonra göze sürülürse gözün görme gücünü arttıracağını, göz kapağının kenarlarındaki kirpiklerin diplerini kuvvetlendireceğini ileri sürerler.

(*) İlkçağ felsefesinde tıp ilminin de felsefeye dahil edildiği hatırlansın. (M)

(340) Çeşitli maddelerin karışımından meydana gelen bir nevi ilaç, tiryak. (M)

(341) Nöbeti 4 günde bir gelen sıtma. -Musahhih-

(342) İnsanın yüzünde meydana gelen bir tür felç. -Musahhih-

Sâhibu'l-Mantık (=Aristo) dan naklederler ki; Geçmişte bir kavim sinek yerler ve hiç göz hastalıklarına yakalanmazlarmış!...

Yine tabibler (sinek)hakkında derler ki:(Sinek) ezilip,akrebin soktuğu yere konursa ağrı diner.Yine bir kimseyi köpek ısırırsa,kendisini öldürmemesi için,sinek konmasın diye yüzünü örtmeğe muhtaç olur,demişlerdir.

Bu da sineğin yapısında hem zehir,hem de pan-zehir bulunduğunu gösterir.

EBÜ MUHAMMED:Biz dini bırakıp felsefeye ve gözle gördüklerimize inandığımız zaman dahi, nasıl olur da hayvanların ve böceklerin anlama (kabiliyetlerinin olma) dıgını iddia edebiliriz? Biz bakıyoruz ki küçücük bir karınca,yazdan kış için yiyecek depo eder.Bu depoladığı tânenin çürümesinden korktuğu zaman onu yeryüzüne çıkartır.Mehtaplı bir gecede onu yayar.Tânenin filizlenmesinden korkarsa,onun çimlenmemesi için ortasını oyar.

İbnu Uyeyne (-198) (343) de;"İnsan ,karınca ve fâre'den başka,yiyeceğini depo eden yoktur." demiştir.

İşte kargalar! Meyvaları var iken hurma ağacına yaklaşmazlar.Fakat meyvalar devşirildiği zaman budaklardaki ağacın özünü yerler.

Felsefeciler de:Deveyi bir yılan sokunca deve,tatlı su yengeci yer ."derler.

İbnu Mâseveyh dedi ki:Bu sebepten biz,yengeçlerin yılan sokmalarına iyi geldiğini zannediyoruz.

Yine (Felsefeciler) derler ki:Kaplumbağa,beyaz benekli zehirli yılanı yediği zaman,(zehirlenmemek

için) yabani kekik yer.

Gelincik de yılanı öldürdüğü zaman,sedef otu denen bitkiyi yer.

Köpekler de vücudlarında kurt (şerit) olduğu zaman,buğday başağı yerler.

EBÛ MUHAMMED:Bu hayvanlar,felsefeciler ci-
hetinden de görüyorum ki anlayışa sahip oldukları
gibi tıbbı da iyi bilmektedirler.Bu ise sineğin, kanat-
larındaki zehir ve panzehiri bilmesinden daha hayret
vericidir...

Uzaktan demiri kendine çeken ve onu kendine
itaat ettiren,böylece kendi hareketiyle demiri de sağa
sola hareket ettiren taş nasıl şaşmıyorlar?Bu taş
muknatis taşıdır.

Keza es-sinfıl taşı hakkında Aristo'nun : "Kar-
nında su toplanan bir kimsenin karnına bağlanırsa,
adamın karnındaki su azalır.Bunun doğruluğunu
gösteren şudur ki;bu taş,adamın karnına bağlandıktan
sonra tartılırsa,taşın ağırlığının artmış olduğu
görüldür." sözüne nasıl inanırlar?

Tabib Eyyûb'a-veya Huneyn (b.İshak)' a -bu taş-
tan bahsettim,taşı tanıdı ve, "Bu taş Tevrat'ta -veya
Allah'ın mukaddes kitaplarından bir diğerinde - zik-
redilmiştir." dedi.

Yine (Aristo'nun) bahsettiği sirke içinde balık gi-
bi yüzen taş; kadının böğrüne asılan ve onun hamile
kalmasına mâni olan boncuk;fırının kenarına konan
ve ekmeklerin düşüşmesine sebep olan bir taş; bir
kimse iki eliyle eliyle tuttuğu zaman ,o kimsenin mi-
desinde ne varsa dışarı çıkartan taş;Yukarı Mısır'da
sunta(=akasya) ağacı denilen ve üzerine kılıç çekilip
yüründüğü ve kesmekle tehdid edildiği zaman solu-
veren ağaç ve benzeri şeyleri nasıl kabul ederler?

Bana bizim bir şeyhimiz Ali b.Âsım'dan,o da Hâlidu'l-Hazzâ'dan ,o da Muhammed b.Sîrîn'den (- 110) (344) rivayet etti ki o şöyle demiştir:İki adam (Kadı) Şurayh'a gidip birbirlerinden dâvacı oldular.Birisi:"Ben bu adama bir emanet verdim,şimdi emaneti bana geri vermiyor." dedi.Şurayh ona:"Adama emanetini geri ver!" dedi.Adam:"Yâ Ebâ Umeyye! O öyle bir taştır ki,hamile kadın onu gördüğü zaman çocuğunu düşürür,sirkenin içine atılsa sirke kaynamağa başlar,fırna konsa fırın soğur." dedi.

Bunun üzerine Şurayh sustu ve her ikisi kalkıp gidesiye kadar onlara birşey demedi.

Bütün bunlar,akıl almadığı ve çoğunun mukayese ile bilinemediği şeylerdir.Eğer bunlara benzer,acâib mahlûkâtı araştırıp zikretmiş olsak iş çoğalır ve (söz) uzardı...

69- DEDİKLERİNE GÖRE RAFİZİLERİN MUHAMMED'İN (S.A.V) ASHABINI TEKFİR ETMEDE DELİL OLARAK KULLANDIKLARI BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın şöyle dediğini rivayet ettiniz:"(Kıyamet günü) birtakım kimseler (=akvâm) elbette bana,Havz'ıma gelecekler.Sonra elbette benim önümden alınıp götürülecekler.Ben de o zaman:"Yâ Rabbi,Ashabcağızım! Ashabcağızım! .." diyeceğim.Bunun üzerine bana:"Sen,onların senden sonra neler yaptıklarını bilmiyorsun! Sen

(344)Muhammed b.Sîrîn el-Ensâri,el-Basrî.Enes b.Mâlik'in mevlâsı ve el-Hasen el-Basrî'nin muasıdır.Fıkıhta geniş bilgi sahibi idi .Rüya da tabir ederdi.Sahâbelerden otuz kişiyi görmüştür.(Tabakâtü'l-Huffâz: 31,Tehzîbu't-Tehzîb: 9 / 214. (M)

onlardan ayrıldığıın zamandan beri,gerisin geri (dinden)irtidad etmekten geri durmadılar."denecek.(345)

Bu hadis,Râfızîlerin; Ali,Ebû Zerr,el-Mıkdâd, Selmân , Ammâr b.Yâsir ve Huzeyfe (R.A) hâriç, Rasûlullahın diğer ashabını küfürle itham etmede dayandıkları delilleridir.

CEVAB:Biz deriz ki :Şayet onlar (akılcılar,kelâmcılar) hadisın üzerinde düşünseler ve lafızlarını (iyi) anlasalardı;Rasûlullahın burada azınlık bir gurubu kasdettiği sonucuna varabilirlerdi.

"Birtakım kimseler elbette bana,Havz'ıma gelecekler."sözü bunu ispat eder.Eğer Rasûlullah-yukarıda isimleri zikredilen Ashab hariç-Ashâbının hepsini kasdetmiş olsaydı;"Siz elbette bana,Havz'ıma geleceksiniz,sonra da önümden çekilip götürüleceksiniz." derdi.

Nitekim,birisi:"Bana bugün ,Benû Temîm'den birtakım kimseler (=akvâm) ,ve Kûfelilerden de birtakım kimseler geldi." der,ve bu sözüyle sadece,çoğunluğun az bir kısmını kasdederek.Eğer; birkaç adam hariç,(o kabilenin) hepsinin kendisine geldiğini kasdetmiş olsaydı:"Bana Benû Temî kabilesi ve Kûfe halkı geldi." derdi.Burada "kavm" sözünü kullanması câiz değildir.Çünkü kavm,geride kalıp gelmeyen(az sayıdaki) kimselerdir.

Kezâ:"Yâ Rabbi,Ashabcağızım!Ashabcağızım!" - küçültme sîğasıyla-buyurması da bunu sana ispat eder.Rasûlullah bu sözüyle - küçültme sîğasını kullanmakla-onların sayılarının azlığını göstermek istemiştir.Nitekim sen de:"(Yolda)dağınık vaziyette evciklere rastladım." ve (insan) gurupçuklarının yanın-

dan geçtim." dersin.(ve bununla onların azlığını kasdedersin)..

Biz biliyoruz ki;bazen münafıklar,dini zayıf ve dinde şüphesi olan kimseler de ganimet gayesiyle Rasûlullah ile birlikte savaflara katılıyorlardı.Rasûlullahın vefatından sonra birkısım kimseler irtidad etti.Uyeyne b.Hısn bunlardandır.Bu adama irtidad etti ve peygamberlik iddiasına kalkıştığında Tuleyha b.Huveylid'e (346) katıldı ve ona iman(!) etti.Tuleyha hezimele uğrayınca kaçtı.Onu Hâlid b.Velid esir aldı ve eli ayağı bağı olarak Ebûbekr'e gönderdi.Medine'ye getirildi.Medine'nin çocukları hurma dalları ile onu dürtüklemeye ve ona vurmağa başladılar,ve:"Ey Allah'ın düşmanı,iman ettikten sonra Allah'a küfrettin (öyle mi?!) "dediler.

Bunun üzerine Allah'ın düşmanı:"Vallahi ben (zaten) iman etmemiştim." dedi.

Ebûbekr kendisiyle konuşunca (tekrar) müslümanlığı kabul etti;Ebûbekr de onun müslümanlığını kabul etti ve kendisine bir eman yazdı.Bundan sonra o,ölünceye kadar dini zayıf olmakta devam etti.

Rasûlullahın (S.A.V) el-Ğâbe'deki (347) develerine saldıran da o idi.el-Hâris b.Avî (R.A) ona: "Muhammed'e (S.A.V) karşı nankörlük ettin! Hem onun diyarında hayvanlarını beslersin ,sonra da onunla savaşırsın (öyle mi?) dedi.O da:"Dediğin gibil" diye cevap verdi.

Rasûlullah onun hakkında:"**Kendisine uyulan şu ahmak!...**" demiştir

(346)Arabistan'ın Kuzey-Doğu'sunda bu iddiasını yaymıştır.(Bkz:İslâm Peygamberi: 1 / 364) (M)

(347)Hicaz'da bir mevki.

Araplar irtidad ettiği zaman Uyeyne b.Hısn gibi irtidad eden birçok kimseler vardı.Onlardan kimi tekrar dine döndü ve iyi bir müslüman oldular.Kimi de münafıklıkta ısrar etti.Allahu taâlâ (bunlar hakkında):"**Çevrenizdeki bedevîlerden ve Medîne halından birtakım münafıklar vardır ki,onlar münafıklık etmeye alışmışlardır.Sen onları bilmezsin,onları biz biliriz.**"(9.et-Tevbe:101) buyurmuştur.Rasûlullahın önünden çekilip götürülecek olanlar,işte(mürted ve münafık) lardır...

Onların zikrettikleri altısı hariç,nasıl olur da bütün Ashab,onun önünden çekilip götürülürler?Halbuki Allah(C.C) onlar hakkında daha önce şöyle buyurmuştu:"**Muhammed Allah'ın peygamberidir.Onun beraberinde bulunanlar(=Ashâb-ı Kirâm) kâfirlere karşı çok şiddetli,kendi aralarında gayet merhametlidirler....ilâh**" (48.el-Feth: 29)

Keza:"**Hakikaten Allah (Hudeybiye'de) ağacın altında sana biat etmekte oldukları vakit o mü'minlerden razı oldu.**"(48.el-Feth: 18) buyurmuştur.

EBÛ MUHAMMED:Bana Zeyd b.Ahzem et-Tâî tahdis etti (ve) dedi:Bize Ebû Dâvud (et-Tayâlisi) haber verdi (ve) dedi:Bize Kurratu'bnü Hâlid,Katâde'den haber verdi.Katâde (61-118) (348) şöyle dedi:"Sâid b.el-Museyyib'e (-94)," (349) "Bey'at-ı Rıdvân'da (Ashab) kaç kişi idiler?" dedim,"Binbeşyüz kişi idiler." dedi.Ben:Câbir b.Abdillah (R.A) bindörtiyüz kişi olduklarını söyledi,dedim.Bana:"Allah ona rahmet etsin,yanılmış.Onların binbeşyüz kişi oldukların bana söyleyen odur".dedi

(350). Sonra onların gerisin geri irtidad edeceklerini bildiği halde Allah'ın (C.C) birtakım kimseler

(348)Bkz.:s70.ve dipnotu.

(349)Bkz:s.132. ve dipnotu.

(350)BUH: 61 / 25.

den(=akvâm) razı olması,onları medhetmesi,İncil ve Tevrat'ta onlar için misal vermesi nasıl câiz olabilir? Olsa olsa onlar (Kelâmcılar) ın : "Allah onların irtidâd edeceklerini bilemedi." demeleri gerekir ki,işte bu (sözü söyleyen) kâfirlerin en şerlisidir(*)

70-KADER İLE İLGİLİ BİR HADİS...

İDDİÂ:Siz,Mûsâ'nın (A.S) kaderî (=mutezili) olduğunu,Âdem(A.S) ile münakaşa ettiğini,ve münakaşada Âdem'in (A.S) gâlib geldiğini;(351) Ebû-bekr'in de kaderî olduğunu ve Ömer ile münakaşa ettiğini ve Ömer'in ona galib geldiğini rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu bir yalan ve hadise iftira-etmektir.Biz ne Mûsâ 'nın ne de Ebûbekr'in kaderî olduğuna dair herhangi bir hadis vârid olduğunu bil-miyoruz...

Bize Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:Bize Bîşr b.el-Mufaddal haber verdi (ve) dedi:Bize Dâvud b.ebî Hind,Âmir'den ,o da Ebû Hurayra'dan ,o da Rasûlullah'tan haber verdi ki(Rasûlullah) şöyle demiştir:"Mûsâ (A.S) Âdem (A.S) ile karşılaştı ve : "İnsan-ları bedbaht yapan,onları Cennetten çıkaran in-sanların babası(=Ebu'l-Beşer) Âdem sen (mi)sin?" dedi.O da:"-Evet" dedi ve ilâve etti:"Sen de Allah'ın risalet ve kelâm (=konuşma) ile insanlara üstün kıldığı Mûsâ değil misin?" dedi.Mûsâ:Evet dedi.Âdem (A.S):"Sen Allah'ın sana indirdiğinde (=Tev rat),Allah'ın -tekrar Cennete sokmadan ön-

(*) Reisu'l-Küttâb ve Es'ad Efendi nüshalarında bu cüm-le şöyledir."...İşte bu,iki küfür'den en kötü olanıdır." (M)
(351)BUH: 60/ 31,HAN: 2 / 248,392.

ce-beni oradan çıkaracağını okumadın mı?" dedi. Mûsâ, evet dedi. Bunun üzerine Âdem , Mûsâ'ya gâlib geldi ve onu susturdu.

EBÛ MUHAMMED: Bu sözde Mûsâ'nın kaderi olduğuna dair ne vardır? Biz biliyoruz ki herşey Allah'ın kader ve kazâ'sı ile dir. Şu kadar var ki, fiilleri fâillerine nisbet ediyoruz, ve güzel amel işleyeni güzel amelinden dolayı övüyor, kötüyü de kötülüğünden dolayı levmediyor, kınıyor; ve günah işleyene günahlarına göre muamele ediyoruz.

"Ebûbekr (R.A) kaderî idi." demelerine gelince: Bu da aynı şekilde tahrif ve hadise ilâvede bulunmaktadır.

Onlar (Ebûbekr ve Ömer) sadece kader hakkında bilgileri olmadığı için münakaşa etmişlerdir. Fakat kader hakkında gerçeği öğrendiklerinde ne oldu? Bir noktada birleştiler!... Tıpkı bunun gibi onlar; Rasûlullah kendilerine öğretesiye, Kur'an nâzil olasıya, sünnet kesinleşinceye kadar, dinî meseleler ve tevhid hususunda pekçok şeyi bilmiyorlardı, daha sonra bunları öğrendiler.

Hadis, Ebûbekr ve Ömer'den rivayet edilmesine rağmen-Hadisçiler nazarında-zayıftır. Hadisi İsmâil b. Abdisselâm , Zeyd b. Abdirrahman'dan , o da Amr b. Şuayb'dan o da babasından, o da dedesinden rivayet etmiştir. Yine bu hadisi Horasanlı bir adam, Mukâtîl b. Hayyân'dan , o da Amr b. Şuayb'dan rivayet ediyor. Bu ravilerin ise çoğu tanınmamaktadır.

71-İDDİALARINA GÖRE DÜŞÜNCENİN (Nazar) YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Hayâ imandan bir şu'be-dir."(352) buyurduğunu rivayet ettiniz.

İman sonradan kazanılır.Hayâ ise kişide yerleşmiş bir huy ve tabiattır.O halde huy ve tabiat nasıl "sonradan kazanılan birşey" olabilir?

CEVAB:Biz deriz ki:Hayâ sahibi hayâsı sebebiyle-imanıyla günahlardan uzak kaldığı gibi-günahlardan uzak durur ve sanki hayâ imandan bir şu'be olmuş olur.

Birşey diğerinin misli,benzeri veya onun sebebi olduğu zaman araplar,o şeyi diğerinin yerine koyarlar.

Görmüyor musun,rükû'a ve secdelere salât (=namaz) diyorlar.Halbuki salât'ın asıl (mânâsı)ı duâdır.Allah'ın (C.C) :"**Onlara salât et.**"(9.et-Tevbe:103) yani:Onlar için dua et,ve "**Eğer duânız olmasaydı..**" (25.el-Furkan:77) Yani:Namazınız olmasaydı,buyurduğu gibi;onlar da duâya namaz (=salât) demişlerdir.

İbnu Ömer,"Rasûlullah bir velîme'ye (ziyafete) çağrıldığı zaman, eğer oruçlu değilse, yerdî.Yok eğer oruçlu ise salât ederdi- yani dua ederdi-" demiştir.

Salât'ın aslı duâdır.Allahu taâlâ:"**Bir de onlara salât et,çünkü senin salâtın(=duân) onlar için bir rahatlık ve huzurdur.**" (9.et-Tevbe:103) buyurmuştur.Salât et demek,duâ et demektir.

Yine Allah(C.C) : "**Allah ve melekleri Peygambere salât ederler.Ey iman edenler siz de ona salat edin ve gönülden teslim olun.**"(33.el-Ahzâb:56) buyurmuştur.Salât edin,yani:ona duâ edin,demektir.Bu hususta daha pekçok ayet vardır.

İşte duâ da namazda edildiği için,namaza duâ(=salât) ismi verilmiştir.

Zekât da böyledir.Zekât ,malın temizlenmesi ve çoğalmasındır.Çoğalma da,maldan zekâtın çıkarılmasıyla olunca,zekât denmiştir.(353) Buna benzer (misaller) çoktur.

Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi:"Bize el-Mu'temir b.Süleyman haber verdi (ve) dedi:el-Leys b.ebi Süleym'i,Vâsıl b.Hayyân"dan,o da Ebû Vâil'den,o da İbnu Mes'ud'dan rivayet ederken işittim (ki) İbnu Mes'ud (şöyle) demiştir:"**Geçmiş peygamberlerin sözlerinden insanların en son muhafaza ettikleri "Utanmadıktan sonra istediğini yap!..."sözü olmuştur(354).**

Bununla şu kasdolunuyor:Kim utanmazsa fâsık olur ve;bütün kötülükleri işler ve bütün çirkin şeyleri irtikâb eder.Çünkü onu bundan,ne din,ne de hayâ,hiçbiri menedemez.

İşte gördün mü,hayâ ile îman,her ikisi aynı şeymiş gibi,aynı işi görür oldular.

72- NAMAZ HAKKINDA , DEDİKLERİNE GÖRE ÇELİŞKİLİ HADİSLER...

(353)Bkz:HAN:2 / 235,438.

(354)BUH: 60 / 54,HAN: 4 / 121,122; 5 / 273.

İDDİÂ: Şu'be'den, o Ya'lâ b. Atâ'dan, o da Câbir b. Yezîd b. el-Esved'den, o da babasından rivayet ettiniz ki (Câbir'in babası, Yezid b. el-Esved (R.A) şöyle demiştir: "**Rasûlullah ile birlikte namaz kıldım. Bak-tım ki iki adam mescidin bir tarafında namaz kıl-mayıp duruyorlar. Rasûlullah onları çağırdı. Bu-nun üzerine ikisi de boyun damarları titreyerek (335) geldiler.**

Rasûlullah: "Sizi , bizimle beraber namaz kıl-maktan alakoyan nedir?" dedi. Onlar: "Biz evleri-mizde kılmıştık!" dediler. **Rasûlullah:** "Böyle yap-mayınız! Biriniz evinde namazı kılar da sonra na-maz kılmakta olan imama yetişirse , onun arkasın-da namaza dursun. Bu (ikinci) kıldığı onun için na-file olur." dedi. (356)

Sonra Ma'n b. İsâ'dan , o Saîd b. es-Sâib et-Tâîfî'den , o da Nûh b. Sa'saa'dan, o da Yezîd b. Âmir'den rivayet ettiniz ki (Âmir (R.A) şöyle) demiş-tir: "**Rasûlullah namazda iken geldim ve otur-dum, (namaz kılmak için) onların arasına girme-dim. Rasûlullah (namazı bitirip) döndü ve: "Ey Ye-zid sen müslüman olmadın mı? dedi. Ben: "Evet müslümanım Yâ Rasûlallah." dedim. Rasûlul-lah: "Herkesle birlikte namaz kılmaktan seni alı-koyan nedir?" dedi. Ben : "Ben sizin namazı kıldığı-nızı zannederek evimde kılmıştım!" dedim... Bu-nun üzerine Rasûlullah : "Namaz (kılmak) için gel-diğinde, insanları namaz kılıyor görürsen hemen onlarla beraber namaza dur. Eğer namazını kılmış idiysen, o (kıldığın) senin için nafile olur. Bu ise farz olan namaz olmuş olur." dedi. (357)**

(355) Bu tâbir korkudan kinâyedir.

(356) HAN: 4 / 161.

(357) EBÜ DÂVUD: 2 / 56, krş HAN: 4 / 161.

Sonra yine Yezîd b.Zuray',Huseyn'den,o da Amr b.Şuayb'dan,o da Meym'îne'nin mevlâsı Süleyman'dan rivayet ettiniz ki(Süleyman şöyle) demiştir:"İbnu Ömer'e geldim.İnsanlar namaz kılıyor,o ise bir döşeme taşı üzerinde oturuyordu."Onlarla beraber namaz kılmıyor musun?" dedim."Ben kılmış-tım.Çünkü Rasûlullahı :"**Bir namazı,günde iki defa kılmayın."** derken işittim(*) dedi.

Bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.Ve bu hadislerin herbiri diğèrinin vâcib kılmağığı şeyi vâcib kılmaaktadır.

CEVAB:Biz deriz ki:Kesinlikle bu hadislerde her hangi bir çelişki ve tutarsızlık yoktur.

● Birinci hadise gelince:Rasûlullah şöyle demiştir:"Biriniz evinde namazını kılar da,sonra namaz kılmaқта olan imama yetişirse,onunla beraber namazı kılsın.Bu (ikinci) kıldığı onun için nafile (olur)."Bu sözle şunu kasdetmektedir:

İmamla kılmış olduğu namaz nafiledir.İlk kıldığı ise,farz olandır.Çünkü önce,farz namaz olarak ilk kıldığı namazın edâsına niyet etmiş,namaz tamam olmuş,ve bitmiştir.Ameller ise niyetlere göredir.

● İkinci hadise gelince:Rasûlullah demiştir ki:"Namaz (kılmak) için geldiğinde,insanları namaz kılıyor görürsen hemen onlarla beraber namazı kıl! Eğer namaz kılmış idiysen o senin için nafile olur,bu ise farz olan namaz olmuş olur."

Bu sözleyle Rasûlullah şöyle demek istemiştir:"İmamla kıldığın bu namaz senin için nafile

(*)Diğèr bir nüshada ise:"...sen Rasûlullahın....dediğini işitmedin mi?" şeklindedir.

olur.Evinde kıldığın namaz ise farz olan namaz olmuş olur."

Eğer, "...bu ise farz olan namaz olmuş olur..." sözündeki (yakın işaret ismi olan) "hâzihi" (=bu),yerine (uzak işaret ismi olan) "tilke" (=o) koysaydı,mana daha vâzih olurdu.(Aslında) bu iki işaret sıfatı arasında fark yoktur...Buradaki müşkilât ise sadece "ve hâzihi (=bu namaz) "sözünden dolayı meydana gelmektedir.Bazı râviler hadisteki "hâzihi" lafzını ilk yerinde zikretmeyip,ikinci yerinde zikretmiş ve onu"tilke" yerine koymuştur.

Râvilerin bu gibi,harf veya manayı değiştirebilen basit bir şeyi ihmal edip zikretmemelerinin misallerini sana (evvelce de) vermiştim.

● İçersinde İbnu Ömer'in(R.A) ,"Rasûlullah,bir namazı günde iki defa kılmayın buyurdu." dediği üçüncü hadise gelince:Aslında Rasûlullah sanki şöyle demiş gibidir:"Bir farz namazı günde iki defa kılmayın." Farazâ sen evinde öğle namazını kıldın,sonra onu tekrar kıldın veyahut da ilk olarak bir imamla kıldın,sonra başka bir imamla tekrar kıldın.

İşitmemiş veya kendisine ulaşmamış olması dolayısıyla İbnu Ömer,Rasûlullahın kişinin,imamı namaz kıldırır gördüğünde onunla namazı kılmasını ve onu nafile kabul etmesini söylediği hadislerle amel etmemiş,kendi işittiği hadise uymuştur.

O halde kim evinde farzı kılar,sonra imamla bu namazı tekrar kılar ve bunu nafile yaparsa,bu namazı günde iki defa kılmış olmaz.Çünkü bu iki namaz başka başka iki namazdır.Onların birisi farz,digeri de nâfiledir.

73- ABDEST HAKKINDA GÜYÂ ÇELİŞKİLİ HADİSLER...

İDİDÂ: Sufyân ,ez-Zuhrî'den,o da Ebû Sele-me'den,o da Âişe'den (R.A) olmak üzere,**Rasûlullahın (S.A.V) ,cünüb olduğu halde uyumak istediğinde, namaz abdesti gibi abdest aldığını (358) ,rivayet ettiniz.**

Sonra Şu'be'den,o da el-Hakem (b.Uteybe) 'den,o da İbrâhim (en-Nahâî'den,o da el-Esved (b.Yezîd en-Nahâî)'den,o da Âişe'den (R.A) rivayet etti-niz ki (Âişe):"**Rasûlullah yemek yiyeceği veya uyuyacağı zaman abdest alırdı.**"(359) demiştir.- Hz.Âişe "cünüb iken" böyle yaptığını kasdediyor-

Sonra yine Sufyân o (Uyeyne) den,o Ebû İshak (eş-Şeybânî)'den o da el-Esved'den,o da Âişe(R.A)den rivayet ettiniz ki (Âişe) şöyle demiştir:"**Rasûlullah su-ya el sürmeden cünüb olduğu halde uyur-du.**"(360)

CEVAB:Biz deriz ki:Bütün bunların hepsi de câlzdır.Dileyen cinsî münasebetten sonra namaz ab-desti alır,sonra uyur.Dileyen de elini ve tenasül uzvu-nu yıkayıp uyur. İsteyen de suya dokunmaksızın uyur.Şu kadar var ki abdest almak efaldır.

Rasûlullah bir şeyin faziletini göstermek için bir kere böyle yapar; o hususta ruhsat bulunduğunu göstermek için bir kere de şöyle yapardı.İnsanlar bunlarla (=iki şekilde de) amel ederlerdi.

(358)Kırş, BUH: 4 / 75, HAN: 2 / 392;3 / 55.

(359)EBÛ DÂVUD: 1 / 88 kırş, HAN: 1 / 16,17,44.

(360)HAN: 6 / 43.

Binaenaleyh kim esdal (= en üstün) olanı yapmak isterse onu yapsın. Kim de ruhsata tâbî olmak isterse, o da onu yapsın.

74-DEDİKLERİNE GÖRE ÇELİŞKİLİ İKİ HADİS...

İDDİÂ: Sufyân (b. Uyeyne), den, ez-Zuhrî'den, o da Saîd b. el-Museyyib'den, o da Ebû Hurayra'dan: "Bir bedevinin Mescid(-i Nebevî'y)e bevlettiğini, bunun üzerine Rasûlullahın: **"Bevlettiği yere bir kova su dökün"** buyurduğunu (361) rivayet ettiniz.

Sonra Cerîr b. Hâzîm'den rivayet ettiniz ki (Cerîr şöyle) dedi: Abdulmelik b. Umeyr'i, Abdullah b. Ma'kûl b. Mukarrin'den bu kıssa hakkında Rasûlullahın: **"Üzerine bevlettiği toprağı alıp atın ve onun yerine su dökün ."** dediğini rivayet ederken işittim.

İşte bu birincisine aykırıdır.

CEVAB: Biz deriz ki: Buradaki aykırılık râviden gelmektedir. Ebû Hurayra'nın hadisi daha sahihtir. Çünkü o, bu kıssa esnasında orada hazır bulunmuş ve hadiseyi görmüştür.

Abdullah b. Ma'kûl b. Mukarrin ise sahabeden değildir. Rasûlullah zamanına yetişenlerden de değildir. Biz onun sözünü, hâdisede hazır bulunan ve hadiseyi gören birinin sözüyle bir tutamayız..

Onun babası Ma'kûl b. Mukarrin, Ebû Amratu'l-Muzenî Rasûllahtan rivayet eder, oğlu Abdullah'a gelince, onu(n sahabe olup olmadığını) bilmiyoruz.

75- DEDİKLERİNE GÖRE ORUÇ HAKKINDA ÇELİŞKİLİ İKİ HADİS...

İDİDÂ: Birçok hadiste: **Rasûlullah**, "Yolculuk esnasındaki oruçtan" sorulduğunu, **Rasûlullah**ın da: "Dilersen tut, dilersen tutma!" (362) dediğini rivayet ettiniz.

Sonra Ubeydullah b. Mûsâ'dan, o da Usâme b. Zeyd'den, o da İbnu Şihâb (ez-Zuhri)'den, o da Ebû Seleme (b. Abdurrahman b. Avf)'dan, o da babasından, olmak üzere rivayet ettiniz ki, babası (Abdurrahman b. Avf (R.A) şöyle) demiştir: "**Rasûlullah; yolculukta orucu tutmak, o kimsenin (ramazanda) mukim iken oruç tutmaması gibidir.**" (363) buyurdu

CEVAB: Biz deriz ki: Bu (ikinci hadis) **Rasûlullah**ın; yolculukta **Allahu taâlânın** ruhsatını (kolaylığını) ve kendilerine bağışladığı rahatlığı terk edip de, sıkıntı ve meşakkatleri üzerine alan kimselere söylediği bir sözüdür.

Rasûlullah onlara; yolculuk esnasında oruç tutmalarının günahının, mukim iken oruç tutmamalarının günahı gibi olduğunu bildirmiştir.

Başka bir hadiste de ; **Allah'ın** kendilerine verdiği nimeti ve bu hususta sağladığı kolaylığı kabul etmeyi terk ettiklerinden dolayı onlara "âsiler (= itaat etmeyenler) " adını vermiştir.

Her kim **Allah'ın** kolaylığından yüz çevirirse, azimle (amel etiği ibadetle) rini terketmiş gibidir. Bu sebepten **Rasûlullah**, bütün senenin tamamında oruç

tutulması hakkında:"**Ne oruç tutmuş olur,ne de orucunu bozmuş olur!**" (364) ve:

"Kim bütün sene aralıksız oruç tutarsa Cehennem onun üzerine sıkıştırılır."(365)buyurmuştur.

Fakat bir kimse soğuk zamanlarda ve kısa günlerde yolculuk eder veyahut da gölgelikte ve rahat bir halde bulunur,kendisine hizmet edenleri bulunursa;o takdirde oruç tutmak o kimse için kolaydır.Rasûlullahın oruç tutma ile tutmama arasında muhayyer bıraktığı ve "Dilersen tut,dilersen tutma!" dediği,işte bu gibi kimselerdir...

76-ORUÇ HAKKINDA ÇELİŞKİLİ İKİ HADİS

İDDİÂ:Siz birçok hadiste,Rasûlullahın oruçlu iken(hanımlarını) öptüğünü rivayet ettiniz (366)

Sonra Ebû Nuaym (el-Mulâî)'den ,o da İsrâîl (b.Yûnus es-Seb'i)'den,o da Zeyd b.Cubeyr 'den ,o da Ebû Yezid ed-Dabbî'den,o da Rasûlullahın hizmetçisi Meymûne binti Sa'd'dan rivayet ettiniz ki:"**Rasûlulla-ha (S.A.V) oruçlu iken hanımını öpen bir kimse(nin hâlin) den soruldu .Rasûlullah:"Orucu bozulmuştur!" dedi.**

CEVAB:Biz deriz ki:Öpme oruçlunun orucunu bozar.Çünkü (bu) öpme şehveti uyandırır ve mezi'nin (367) gelmesine sebep olur.Mübaşeret (dokunma,te

(364) HAN: 4 / 24,426,431.

(365) HAN: 4 / 414

(366) Bkz: BUH: 30/ 24.

(367) Diğer bir nüshada: "....meni"

mas)hakkında da söyleyeceğimiz aynıdır.

Rasûlullah'a gelince,şüphesiz ki o mâsumdur.Onun oruçlu iken öpmesi,babanın çocuğunu,kardeşin kardeşi öpmesi gibidir.

Hız.Âişe'nin,"Hanginiz fercine(şehvetine),Rasûlullahın şehvetine sahip olduğu gibi sahip olabilir?(368) demesi de bunun böyle olduğunu isbat eder.

Biz,Rasûlullahın uykusu hakkında da aynı şeyi söylüyoruz:Onun uykusu"**Benim gözlerim uyur (fakat) kalbim uyumaz.**" (369) sözü mücebince,abdesti icabettirmez.Bu sebepten,hırılıtsı duyulacak derecede uyur,sonra abdest almadan namaz kılar.

Rasûlullahın tâbi olduğu hükümler ise,pekçok yerde,ümmetinin tâbi olduğu hükümlerden farklıdır.

77- DEDİKLERİNE GÖRE AKIL VE DÜŞÜN CENİN (=Nazar) İPTAL ETTİĞİ BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın,"**Keçilere iyi davranınız.Çünkü keçi hoş bir maldır ve o Cennettendir.**(370) buyurduğunu rivayet ettiniz.

Keçi bizim gözümüzün önünde doğurup dururken nasıl olur da Cennetten olabilir?Eğer Cennette keçi olursa,orada inek,deve,eşek ve at da olması gerekir!...

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullah bu keçinin bizzat kendisinin Cennetten olduğunu kasdetmemiş

(368) BUH: 6 / 5:30 / 23,HAN: 6 / 40,44, 98,126,156

(369) BUH:4 / 5:19 / 16; 61 / 24,HAN: 1 / 220,278.

(370) Bulunamadı(M)

tir.Bizim yanımızda durup dururken,nasıl Cenneten olabilir?

O (S.A.V) ,sadece şunu kasdetmiştir:Cennette keçiler vardır,ve Allahu taâlâ ona benzer olarak ,dünyada da keçileri yaratmıştır.Keza,aynı şekilde koyun, deve ve atlardan hepsinin Cennette misal (=benzer)leri vardır(371)

Cennette ancak;maymun ,domuz,akrep ve yılan gibi kötü hayvanlar bulunmaz.

Cennette et olması câiz olunca ,orada keçi ve koyun bulunması da câizdir olur.Keza orada yenilecek kuş eti bulunması câiz olunca yenilecek deve,sığır ve koyun bulunması da câiz olur.Zira Cenab-ı Hak (Cenneti anlatırken):"**...ve arzu ettikleri kuş etleri..**" (56.el-Vâka:21) buyurmaktadır.

EBÛ MUHAMMED:Bana Ahmed b.el-Halil rivayet etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi:Bi-ze Ebû Hilâl er-Râsibî,Abdullah b.Burayde'den,o da babası Buraydetu'l-Eslemî'den Rasûlullahın:"**Dünya ve âhiret ehlinin katığının efendisi et;ve dünya ve âhiret ehlinin çiçeklerinin efendisi de el-fâğıye (=kına çiçeği)dir.buyurduğunu** (372) rivayet etti.

Benim bu söylediklerime delâlet eden bir hususda,başka bir hadiste:"**..(keçilerin) burunlarındaki sümügü silin .Çünkü o Cennet hayvanlarındandır.**(373) buyurmasıdır.Yani Rasûlullah:"O Cennette yaratılmış olan hayvanlardandır." demek istiyor...

(371)Kırş.HAN: 5 / 352 (Deve ve at için);2 / 436 (koyunlar için)

(372)Hadisin birinci kısmı için bkz: Tâc:8 / 181,ikinci kısım için bkz: Tâc: 10 / 282.

(373)HAN: 2 / 436.

78- DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN'IN İKİ YÖNDEN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ: Rasûllahın, "Geride kalanların kendisine ağlamalarından dolayı ölüye azab olunur."(374)buyurduğunu rivayet ettiniz.

Bu, iki yönden bâtıldır:

Birincisi:Allah (Azze ve Celle)'nin :**"Günah işleyen bir kimse,başkasının günahını çekmez."**(35.Fâtır:18) âyeti sebebiyle bâtıldır.

İkincisi:Allah'ın (C.C):**"De ki:"-Sizi Allah diriltiyor,sonra sizi O öldürecek.Sonra da sizi kıyamet günü toplayacaktır."** (45.el-Câsiye:26) âyeti sebebiyle bâtıldır.

Sonra Allah (C.C) ,çamur safhasından onları tekrar diriltesiye kadar yaratılmış (insanı)n hallerini anlatarak şöyle buyurmuştur:**"Andolsun biz insanı (Âdem'i) çamurun özünden yarattık.Sonra Âdem'in neslini sağlam bir yerde(rahimde) bir nutfeye yaptık.Sonra o nutfeyi embriyo haline getirdik.Ondan sonra embriyoyu bir parça et yaptık ve et parçasını da kemikler haline çevirdik.Kemiklere de et glydirdik.Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık.Bak ki yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir.Sonra siz bunun arkasından muhakkak öleceksiniz.Sonra siz,kıyamet günü muhakkak diriltileceksiniz."**(23.el-Mü'minûn:12-16)

Allah (C.C),ne insanı ölüm ile ba's(=tékrar diriliş) arasında(yani kabirde) dirilteceğini ne de-gerek ölünün uzuvlarını parçaladığı ve gerek biraraya getirdiği zaman-ona azab edeceğini veya mükâfatlandır-

çağını belirtmiştir.

CEVAB:Biz deriz ki: Şüphesiz Allah'ın Kitâb'ı (=Kur'an) icaz, ihtisar, işaret ve îmâ kullanır. Bir yerde bir sıfat kullanır, başka yerde o sıfatı zikretmez. Başka bir yerde ortaya çıkmasıyla ,bu iki sıfattın, iki yerden birisinde hazfedildiği anlaşılır.

Rasûlullahın hadisi ise Kur'an'ı açıklayıcı ve âyetlerde ne kastedildiğini göstericidir.

- Kur'an'da hazfe misal, Allah'ın: "**Sizden kim hasta yahut yolcu olursa, başka günlerde (de oruç tutar.)**" .(2.el-Bakara: 184)âyetidir.

Bu âyetin zahiri manası şuna delâlet etmektedir: Sizden kim hasta veya seferde olursa, seferde veya hasta halde oruç tutsa bile (bu tuttıkları kadar) başka günlerde (tekrar) oruç tutar.

Halbuki esas kastedilen şudur: Sizden kim hasta veya seferde olur da oruç tutmazsa, o kimse tutmadığı günler kadar diğer günlerde oruç tutar.

Ayette "...oruç tutmazsa.." ibâresi hazf olunmuş (=düşürülmüş)tür.

- Keza Allah'ın(C.C) :"(Hacc'da) **Sizden kim hasta veya başında eziyeti olursa, o kimseye üç gün oruç ;ya altı fakire birer fitre miktarı sadaka yahud bir kurban kesmekle fidye vermesi vacib olur.**"(2.el-Bakara: 196)âyeti de böyledir.

Âyetin zahiri, hasta olan veya başı bitlenen birine fidyenin vacib olduğuna delâlet etmektedir. Halbuki kastedilen şudur: Sizden kim hasta olur veya başında eziyeti olur da SAÇINI TIRAŞ EDERSE onun üzerine, oruç tutarak ,sadaka vererek veya kurban keserek fidye vermesi vâciptir.

Buna benzer misaller çoktur.

● Bir âyette bir sıfatın zikredilip de, onun gibi

başka bir âyette bu sıfatın zikredilmemesine ve bunlardan biriyle diğerine istidlal olunmasına bir misal de: "**.. içinizden adalet sahibi iki erkeği de şahid yapın.**(65.et-Talâk:2) âyetidir.

Allahu taâlâ başka bir yerde: "**..erkeklerinizden iki kişiyi de şahid tutun.**"(2.el-Bakara:282) buyurmuştur..Öbür âyette (şahidlerin) sıfatını zikrettiği için kısa kısa keserek "**..iki âdil.**" dememiştir.

Bir yerde: "**..mü'min bir köle azad etmek gerekir.**" (4.en-Nisâ:92) başka bir yerde de: "**birbirleriyle birleşmeden önce, bir köle azad etmek gerekir.**"(58.el-Mucâdele:3) buyurmuş ve "...mü'min (bir köle) " dememiştir.

● Rasûlullahın hadisi ile istidlal edilen husus-

lar ise şunlardır: Namazların kılınışı ;rükû,secdeler,ve teşehhüd nasıldır? (Namazlar) kaç rekâttır?Mallarda ne kadar zekât ve sadaka gerekir?Hırsızın elinin kesilmesini gerektiren malın mikdarı (nedir?) ve sût emme ile kimler(in nikahı) haram olur? Bunlara benzer pekçok şeyler.

Elbette Allahu taâlâ Kur'an'da ,kıyamet gününden önce bir kısım insanlara azab edeceğini bize bildirmiştir.(Onlar hakkında şöyle) buyurmuştur."**Onlar sabah akşam ateşe arzedilecekler.Kıyamet koptuğu gün de:"-Fıraın ve kavmini en şiddetli azaba sokun!" denilecektir.**"(40.el-Mü'min:46)

Fakat onların sabah ve akşam ateşe arzedilmeleri Cenâb-ı Hakk'ın "Kıyamet koptuğu gün de:"-Fıraın ve kavmini en şiddetli azaba sokun." sözünden dolayı ne dünyada ,ne de âhirette câiz değildir.Çünkü kıyamet gününün ne sabahı ne de akşamı

vardır.Ancak,"**Rızıkları da oradadır,sabah ve akşam!**"(19.Meryem:62) âyetindeki gibi mecaz yoluyla câiz olabilir.Oradaki (kıyametteki sabah ve akşamın) mecâzî olması mümkündür,fakat burada (40,el-Mü'min,46 âyetinde) mecâzî olması mümkün değildir.

¹ Ben bu hususu "Te'vîlu Muşkili'l-Kur'ân" adlı eserimde anlatmıştım.(*).

* (Cenâb-I Hak) başka bir yerde,kıyamet gününün azabını zikrettikten sonra:"**Muhakkak ki o zalimlere,bundan (âhîret azabından) önce de bir azab var.Fakat pek çokları bilmezler.**"(52.et-Tûr:47) buyurmuştur.

* Keza;pekçok cihetten ve pekçok sika (güvenilir) ravilerin nakli ile,Rasûlullahın kabir azabından Allah'a sığındığı,kendisinden rivayet edilmiştir.

Bu hadisler cümlesinden olmak üzere şu hadisleri (zikredebiliriz):

* Mâlik (b.Enes) in ,Ebû'z-Zubeyr'den,o da Tâvus (b.Keysân) dan,o da İbnu Abbas'dan rivayet ettiği hadis.İbnu Abbas:"**Rasûlullah (S.A.V):"-Allahım! Deccahın fitnesinden sana sığınırım.Ve yine hayatın, ölümün ve kabir azabının fitnesinden sana sığınırım.**" (375) derdi." demiştir.

* Yine bu hadislerden :Şu'be,Budeyl b.Meyse-re'den,o da Abdullah b.Şakîk'den ,o da Ebû Hurayra'dan, rivayet edilen:"**Rasûlullah:"-Allah'ım,ben ka-**

(*) İbn Kuteybe bu eserinde şöyle demektedir:" Sabah ve akşam ateşe arzolunurlar" âyetine gelince; (Allah) bunun âhîrette olacağını kasdetmemiştir.Kasdedilen,onların öldükten sonra ateşe sokulacaklarıdır.Bu,kabir azabının varlığına dair Allah'ın kitabından bir delildir.Nitekim(âyetin devamında)"Kıyamette de Firavun ve kavmini en şiddetli azaba sokun,"denmiş olması da bunun doğruluğuna başka bir delildir.Onlar berzah âleminde sabah-akşam ateşe sokulurlar,kıyamette ise en şiddetli azaba sokulurlar."(Te'vîlu Muşkili'l-Kur'ân, (Kahire,1373/1954),s.59)(M)

(375) BUH: 92 / 26; 80 / 38,HAN: 2 / 185,288,414

bir fitnesinden ve azabından,ve Deccal'ın fitnesinden sana sığınırım."(376) derdi." hadîsidir...

* Hîşâm'ın hadîsi de bu rivayetlerdendir:Hîşâm (ed-Dustuvâi) Katâde'den,o da Enes (b.Mâlik)'den rivayet etmiştir ki:"**Rasûlullah (S.A.V):"-Allah'ım! Ben hayatın ve ölümün fitnesinden ve kabir azabından sana sığınırım!" derdi.**(377)

Bunlara ,Münker ve Nekir (melekleri) ve onların sual sorması hakkındaki rivayetleri de ilâve edebiliriz:

*Hammâd b.Seleme'nin Âsım (b.ebi'n-Necûd) dan,onun da Zirr (b.Hubeys) den,onun da Abdullah b.Abbas'dan rivayet ettiği hadîs bu tip hadîslerdendir.(Abdullah b.Abbas) dedi ki: "Muhakkak ki biriniz kabrinde öyle bir oturtuluş oturtulur ve kendisine :"-Sen kimsin?" denilir.Bunun üzerine o: "Ben diriyken de ölüyken de Allah'ın kuluyum.Ve ben Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet ederim.Yine Muhammed'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna da şehadet edirim." der.Kendisine:"-Doğru söyledin" denilir ve kabri hemen,Allah'ın dilediği kadar genişletilir ve kendisine Cennetteki yeri gösterilir.

Başka birine gelince,ona:"-Sen kimsin?" denilir.Bunun üzerine o:"-Bilmem?" der.Kendisine:"-Sen (zaten hiç) bilmedin!" denilir ve hemen kabir onun üzerine ,kaburga kemikleri parçalanıncaya kadar sıkıştırılır.(378)

Bu,ancak bir peygamberin bilebileceği birşeydir.Abdullah b.Abbâs'ın bunları anlatabilmesi için mutlaka Rasûlullahtan işitmiş olması gerekir.

* Yine Abbâd b.Râşid ,Dâvud b.ebî Hind 'den o da Ebû Nadra (el-Abdî) den ,o da Ebû Saîd el-Hudrî'den (R.A) ,o da Rasûlullahtan (S.A.V) rivayet et

(376) BUH: 80 / 39

(377) BUH: 80 / 37.

(378) HAN: 3 / 126; 4 / 288.

miştir ki,Rasûlullah şöyle anlatmıştır:"-Kabre konulduğu zaman kula melek gelir.Eğer kâfir veya münafık ise o kula Muhammed'i kasederek:"-Bu zât hakkında ne diyorsun?" denilir. O :"-Bilmiyorum! insanların birşeyler söylediğini duydum,ben de onu söyledim!" der.Bunun üzerine (melek) :**"Sen (zaten hiç) bilmedin,kulak da asmadın,hidayete de ermedin!"** der.(379)

Bütün bu hadisler kabir azabının kâfire mahsus olduğunu gösterir.

• Onların (=Kelâmcılar) :**"Allahu Taâlâ:"Günah**

işleyen bir kimse başkasının günahını çekmez." (35.Fâtır:18) buyururken;nasıl olur da ölü,geride kalanların kendisine ağılamalarındandolayı azab olunur? "demelerine gelince :Biz aynı şekilde geride kalanların kendisine ağılamalarından dolayı ancak kâfire azab olunduğunu zannediyoruz.

Nitekim İbnu Abbas da böyle söylemiştir:(Rasûlullah) bir Yahudinin kabrin(in yanından) geçerken:**"Muhakkak o azab olunuyor,geride kalanları da ona ağılıyor."**(380) demıştır.

Eğer İbnu Abbas'ın dediği gibiyse,bu ürkülecek birşey değildir.Çünkü kâfire (zaten) her hâl-u kârda azab olunur.

Yok eğer,gybetten ve idrardan (sakınmadığı için) azab olunan (381) hakkında dediği gibi (Rasûlullah) günahkar bir müslümanı kasdetmişse,o takdirde Cenâb-ı Hakkın:**"Günah işleyen bir kimse, başkasının günahını çekmez."**âyeti ancak dünyadaki hükümler hakkındadır.

Nitekim Câhiliyye ehli,öldürülen bir kimsenin

(379)BUH: 3 / 24; 4 / 37.

(380)Krş,HAN:1 / 26,36

(381)BUH: 23 / 89,HAN: 5 / 39

intikamını almak ister ve karşı gurup, (kâtilin) kardeşini, babasını veya herhangi bir akrabasını öldürürdü. Eğer akrabalarından veya hısımlarından birini öldüremezse onun aşiretinden iki adamı öldürürdü. Allah'ı Teâlâ bunun üzerine: "Günah işleyen bir kimse başkasının günahını çekemez" ayetini indirmiştir.

Bu âyetin aynı şekilde İbrâhim'e (A.S) indirildiği de bize haber verildi.

Bundan dolayı Rasûlullah, oğlu ile beraber gördüğü bir adama: "Ne sen, onun işlediği bir suçtan mes'ul olursun, ne de oğlun; senin suçundan mes'ul olur. (382) buyurmuştur.

Fakat Allah'ın azâbına gelince, o azab geldi mi, umûmi ve kötülük edene de iyilik edene de şâmil olur.

Allahu taâlâ: **"Bir de öyle bir musibetten korkun ki, o yalnız içinizden zulmedenlere isabet etmez."** (8. el-Enfâl: 25) buyurmuştur. Yani Cenâb-ı Hak, bu musibetin umûmi olacağını, zâlime de başkalarına da isabet edeceğini kasetmiştir.

Yine Allah (C.C): "İnsanların kendi ellerinin yaptıkları işler (=günahlar) yüzünden karada ve denizde fesad çıktı ki Allah işledikleri günahlardan bir kısmının cezasını onlara (dünyada) tattırsın!.." (30. er-Rûm : 41) buyurmuştur.

Ümmü Seleme (R.A.) : **"Ya Rasûlallah, içimizde sâlih kimseler de var iken biz helâk olur muyuz? demiş, Rasûlullah da : "Evet, kötülükler çoğaldığı zaman." cevabını vermiştir.**

Allah'ın erişkinlerin işledikleri günahlardan dolayı aralarında çocuklar ve hayvanlar olduğu halde - Nûh'un (A.S.) ümmetini (Tûfan'da) boğduğu da onların malûmudur.

Keza Allah (C.C.) Âd kavmini şiddetli bir rüzgar

la; Semûd kavmini yıldırımlar, Lût kavmini de (gökten yağan) taşlarla helâk etmiş, Sebt ashabını (=yahudileri) maymunlar ve domuzlar haline getirmiş ve onlara azap ederken çocuklarına da azab etmiştir.

Küfelilerden (*) birisi, Allah'ın mukaddes kitaplarını okuduğunu ve bu kitaplardan birinde : **"Ben kindar olan Allah'ım! Babalarının günahlarından dolayı onların çocuklarını da cezalandırırım."** ibaresini gördüğünü bana söyledi.

İbnu Abbâs (R.A.) Danyâl'in(A.S.) : **"Ey isrâîl oğulları! Sizin günahlarınız yüzünden benim azaba uğratılmam size yakışık alır mı?"** dediğini rivayet etmiştir.

Enes b. Mâlik (R.A.) de **"keler bile Adem oğlunun günahlarından dolayı (meydana gelen kıtlık dolayısıyla, yiyecek bulamayarak) yuvasında zayıflayarak ölür."** demiştir.

Rasûlullah, Mudar kavmine beddua etmiş ve: **Ey Allahım! Mudar üzerine baskını arttır, ve onların üzerine Yûsufun (A.S) (kıtlık) seneleri gibi seneler gönder."**(383) demiş ve bunun üzerine onlar yedi sene kıtlık ve kuraklığa uğramışlardır.Hatta öyle ki,deriden yapılmış kapları ,kemikleri ve ılıhiz (denilen kan ve deve tüyünden yapılan Câhiliyye devri yiyeceğin) i bile yemek mecburiyetinde kalmışlardır.Bu kıtlık Rasûlullah ve Ashabına bile ulaşmış ve Rasûlullahın bedduası sebebiyle onlar da cezaya mâruz kalmışlardır.Öyle ki Rasûlullah ve müslümanlar açlıktan karınlarına taş bile bağlamışlardır.(384)

(383)BUH: 65 / sûre:44,nu:2,MUS,IV.2156-57;bkz: 12,Yûsuf, 48

(*)Goldziher bu kelimeyi (Sûfilerden birisi(=raculun mine's-Sûfiyyin") olarak okumuştur.(Bkz.GS .III,34) Nitekim Esad Efendi nüshasında da bu şekildedir.Reisü'l-Küttâb nüshasında ise "kitapçılardan birisi (=raculun mine's-suhufiyyin)" şeklindedir. (M)

(384)Krş,BUH: 81 / 17,HAN: 3 / 44,300.

EBÛ MUHAMMED:Şüphesiz biz ,bu çeşit haberlerden bizi müstağni kılacak şeyleri gözlerimizle gördük.İçersinde salihler,dindar insanlar,çocuklar ve küçüklerin de bulunduğu nice beldeler vardı ki,zelzele ile,dindarı faciri, iyisi kötüsü,küçüğü büyüğü hepsi de helâk olmuştur."Kûmes" (385)."Mihricân-Kuzak (386) ", "Rey " (387) ve Suriye ve Yemen'in pekçok şehirleri bunlardandır.

Bu, Allah'ı bilip tanıyan bütün din mensuplarının -birbirleriyle ihtilâf içinde olsalar bile- bildiği şeydir.

EBÛ MUHAMMED : Târihçilerden (=Ashâbül-ahbâr) biri bana şunu anlattı : Bir gece (Halife) el-Mansûr sohbet etmiş ve Emevi halifelerini, onların (388) gidişatlarını, (başlangıçta) doğruluktan ayrılmadıklarını, sonra sıranın, gösterişe dalan oğullarına geldiğini; devlet işlerinin büyüklüğü ve kadrinin yüceliği karşısında onların,gayret ve arzularının,şehvi şeylere teveccüh etmek,lezzetleri tercih etmek ve Allah'ı (C.C) öfkeliendirecek şeyleri irtıkab etmek olduğunu; bunları işlerken,Allah'ın onları (hemen) cezalandırmayıp kendilerine mühlet verdiğinden habersiz,Allah'ın kendilerini (mühlet vererek) aldatma-

(385)Horasan ile Taberistan arasında bir İran eyaleti (bkz:İslâm Ansiklopedisi: 6 / 985) (M)

(386)Saymara yakınında,birçok şehirleri ve köyleri olan Cibal bölgesinde geniş güzel bir muntika..Irak Hulvan'ından Hemezân'a gidenin sağına düşer.(Mu'cemu'l-buldân: 8 / 209) (M)

(387)Medya'da eski Ragha şehri olup,Tahran'ın takriben 8 km.Cenûb-Cenûb-i Şarkisinde harâbeleri görülmektedir.(Bkz:İslâm Ansiklopedisi:9 / 721) (M)

(388) Es'ad efendi nüshasında ise : "...bazılarının.." şeklinde olup,bir de şu ilâve vardır:"...(Halifelerin gösterişe dalan oğullarının -Maâzallah-Ehl-i Beyt-i Rasûlullah'a lânet ettikleri." (M)

sından (=mekr-i ilâhî) emin olarak işlediklerini; Bunun üzerine Allah'ın saltanatı ve izzeti onlardan so yup aldığını ve nimetlerini de onların üzerinden (kal dırıp başkalarına) naklettiğini anlatmış.

Bunun üzerine Sâlih b.Ali (389) (halifeye) şöyle demiştir:Ey mü'minlerin emiri! Ubeydullah b.Mervan kaçarak,kendisine tabi olanlarla "Nûbe" (390) arazisine girdiği vakit,Nûbe melik'i malûmat istedi,kendisine malumat verilince(Melik) ata binerek Ubeydulla ha geldi ve değişik bir lisanla aklımda tutamadığım şeyler söyledi ve onu ülkesinden kovdu...Eğer mü'minlerin emiri onu hapisten çağırıp,bu gece huzurumuza getirilmesini ve bunun kendisine sorulmasını muvafık görürlerse (çağırılsın) .

el-Mansur onun getirilmesini emretti ve ona başından geçeni sordu.

Ubeydullah:Ey mü'minlerin emri! Kaçırabildiğim çeşitli ev eşyalarıyla Nûbe arazisine geldim.Ora da bunları döşedim ve üç gün burada ikamet ettim.Daha sonra durumumuzdan haberdar olan Nûbe meliki bana geldi.İçeriye uzun boylu ,kartal burunlu yakışıklı bir adam girdi.(Yere serdiğimiz) kumaşlara yaklaşmayarak toprağa oturdu.

Ben:"Niçin kumaşlarımızın üzerine oturmuyor sunuz?" dedim.

Bana:"-Ben Melik'im .Bütün meliklere de Allah'ın azameti karşısında tevazu göstermesi yaraşır.Çünkü melik'i (bu makama)O yükseltmiştir"dedi

(389) Sâlih b.Ali el-Efkam (bkz: el-Beyân ve't-Tebyîn: 3 / 84) (M)

(390)Mısır'ın cenûbunda ve Sudan (Mısır Sudanı) da bulunan bir memleketin ve burada yaşayan bir kavmin adı.(Bkz:İslâm Ansiklopedisi: 9 / 339) (M)

Sonra bana döndü ve : "Kitabınızda size haram kılındığı halde niçin içki içiyorsunuz?" dedi.

Ben : "Buna kölelerimiz ve sefihierimiz cüret ediyor." dedim.

O: "Niçin hayvanlarınızla ekinleri çiğniyorsunuz? Halbuki bozgunculuk sizin Kitab'ınızda haram kılınmıştır!" dedi.

Ben: "Bunu câhillerimiz yapıyor." dedim.

O: "Size haram kılındığı halde niçin ipek ve dibac giyiyor, gümüş ve altın (eşya) kullanıyorsunuz?" dedi.

Ben: "Saltanat bizden gitti, yardımcılarımız azaldı. Bu esnada Acem'den bir kavme gâlip geldik. Onlar bizim dinimizi kabul ettiler ve hoşgörmememize rağmen bunları giydiler." dedim.

(Melik) uzun müddet başını önüne eğdi, ve elini evirip çevirerek toprağı çizmeğe başladı. Sonra da:

"Anlattıkların senin dediğin gibi değildir! Bilâkis siz, size haram kılınan şeyleri helâl saydınız. Size yasaklanan günahları işlediniz. Mülkünüzdakilere (tebaanıza) zulmettiniz. Allah da kuvvet ve üstünlüğü sizden çekip aldı ve günahlarınızdan dolayı size zillet (elbisesini) giydirdi. Sizin hakkınızda Allah'ın henüz sona ermemiş bir azabı vardır. Azabın; siz benim topraklarımda iken size inmesinden ve sizinle beraber bana da dokunmasından korkarım. Mîsafırlık üç gündür. İhtiyacınız olan erzakı alın ve topraklarınızı terkedin." dedi. Ben de dediği gibi yaptım.

Allah (C.C) Kur'an'da bize; babalarından dolayı çocuklarını koruduğunu da haber vermiştir. Allah (C.C) şöyle buyurmaktadır: "...**Duvara gelince, bu duvar şehirde iki yetim oğlanındı. Duvarın altında bu oğlanlar için saklı bir define vardı. Babaları da**

salih bir adamdı.Onun için Rabbin diledi ki ,ikisi de rüşdlerine ersinler ve definelerini çıkarsınlar."
(18.el-Kehf:82)

H.z.Ömer (R.A),H.z.Abbâs ile (teberrükde bulunarak) yağmur duâsına çıktığı gün irad ettiği hutbesinde: ""-Ey Allahım.Senin peygamberinin amcası ve onun ashabının uluları ile sana tevessül ediyoruz.Çünkü Sen Hak olan şu sözünde:"...Duvara gelince bu duvar şehirde iki yetim oğlanındı.Duvarın altında bu oğlanlar için saklı bir defin e vardı.Babaları da salih bir adamdı.Onun için Rabbin diledi ki,ikisi de rüşdlerine ersinler ve definelerini çıkarsınlar." buyuruyorsun.Ey Allahım, amcasını korumak suretiyle,Peygamberinin de izzet ve şerefini koru! (*)Şefat ve mağfîret isteyerek onu sana aracı kıldık!..."(391) demiştir.

Allah'ın (C.C).dostlarının çocuklarını babalarından dolayı koruması câiz olduğu gibi;kendisinin düşmanlarının çocuklarını babalarından dolayı koruması da câizdir.O,dilediğini yapandır.

H.z.Âiş e,bu (mevzuun başında zikredilen) hadisi kabul etmez ve:"Kim bunu kabul ederse şüphe yok ki yalan söylemiş,günaha girmiş olur."derdi (392)

Bu H.z.Âiş e'nin kendi görüşü ve yorumudur.Onun şahsî kanaatından dolayı Rasûlullahın hadisini reddetmek câiz değildir.Eğer H.z. Âiş e bu mu- halefetine dair Rasûlullahtan birşey nakletseydi, o zaman bu sözü kabul edilebilirdi.

Eğer Abdullah b.Ömer (R.A) bu hadisi tek başına nakletmiş olsaydı-Hz.Âiş e'nin de dediği gibi- onun hata ettiği düşünülebilirdi...Lâkin ,içlerinde

(*)Metnin herfiyen tercümesi şöyledir:"Amcası oğlu hakkında peygamberini şefaatçi kıl."

(391)BUH: 15 / 3 ; 62 / 11.

(392)BUH: 23 / 33.

H.z.Ömer,İmran b.Husayn,İbnu Ömer ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin (R.A) bulunduğu bir gurup sahabe bunu nakletmişlerdir.

Eğer:"Bu zulümdür.Allah ise zulümden uzaktır.Çünkü Allah(C.C):"**...ve Ben kullara zulmeden değilim!"** (50.Kâf: 29) buyurmuştur." derlerse,biz onlara İyâs b.Muâviye (-122) nin (393) sözü ile cevap veririz.İyâs şöyle demiştir:"-Birisine,"Arab'ın lisanında zulüm nedir?" dedim.

O:"Kişinin,kendisinin olmayan birşeyi almasıdır." dedi.

Ben de:"Lâkin herşey,Allah'ındır." dedim.

79-DEDİKLERİNE GÖRE AKLIN VE DÜŞÜN-CENİN (Nazar) İPTAL ETTİĞİ BİR HADİS..

İDDİÂ:Rivayet ettiniz ki:Ebû Zerr (R.A),kişinin hanımıyla münasebette bulunması hakkında Rasûlullah:"-Yâ Rasûlallah,insan hem zevklenir,hem de sevab kazanır mı? (394) diye sordu.

Rasûlullah:"-Eğer bu ihtiyacını,haram yoldan tatmin etseydin,günah işlemiş olmaz mıydın,ne dersin?" dedi.(Ebû Zerr de): "Evet!" deyince **Rasûlullah:**

"İşte bu işi helâl yoldan yerine getirmenden dolayı sevab kazanman da böyledir." buyurdu.(395)

(393) İyâs b.Muâviye b.Kurra b.İyâs b.Hilâl el-Muzeni.Basralı,oranın kadısı.Dedesı sahâbe idi .Zekâsı ile meşhurdur.(Bkz:Tehzibu't-Tehzib: 1 / 390) (M)

(394)Diğer bir nüshada : "...biz hem zevklenir,hem de sevab alır mıyız?"

(395)HAN: 5 / 154,161.

Haram yoldan bir ihtiyacı gidermek bir günah, helâl yoldan yerine getirmek ise mübah bir şeydir. Mübah olan bir şeyden dolayı sevab verilmesi nasıl câiz olur? Eğer bu câiz olursa, acıkınca yemek yenilmesinden ve susayınca su içmekten dolayı da sevab verilmesi câiz olur.

Dilin inceliklerini ve câiz olan ve olmayan şeyleri bilme hususunda insanların en bilgilisi olan Rasûlullah bunu nasıl söyleyebilir?!...

CEVAB:Biz deriz ki:Bazan bir adamın ihtiyar veya çirkin bir hanımı olur.Adamın nefsi,kendisine haram olan başka bir kadını arzular.Bunu yapmak kendisi için hazır ve mümkün iken,Allah'a itaat ederek onu terkeder ve arzulu olmadığı halde (hanımıyla) helâl yoldan bu işi yaptığı için sevab kazanır.

Yine adamın iki hanımı olabilir.Bunlardan birisi siyah ve çirkin ,diğeri ise beyaz ve güzel.O,bu iki hanımından sadece birisini arzu etmesine rağmen,ikisi arasında müsâvâtı gözetir, diğeri sıra gelince ona da katlanır ve bundan dolayı sevab kazanır.

Eğer bir kimse ,helâl olan arpa ekmeği yese ve yiyebileceği halde haram olan beyaz ekmeği yemeyi terketse; insanlar nazarında, arpa ekmeği yediğinden dolayı sevab kazanmış olur.

Hattâ bir kimse,Rasûlullahın:"**Mü'min herşeyden dolayı sevab kazanır.Hattâ lokmayı ağzına götürmesinden dolayı bile**".sözü üzerine,"Mü'min yeme içmesinden ve cinsî münasebette bulunmasından dolayı sevab kazanmış olur dese-kanaatına göre- ancak doğruyu söylemiş olur.

80-İDDİALARINA GÖRE, DÜŞÜNCENİN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ:Siz,maymunların,zina ettiğinden dolayı

bir maymunu recmettiğini rivayet ettiniz.(396)

Eğer maymunlar onu sadece evli olduğu için recm ettilerse,bu takdirde hadis daha da enteresan olur,ve bu kıyasa göre,siz bilmezsiniz,belki de maymunlar Tevrat'ın hükümlerinden pekçoğunu tatbik ediyorlardır ve belki de onların dini hâlâ Yahudiliktir.(!...)

Eğer maymunlar Yahudi ise, muhtemelen domuzlar da Hristiyanıdır. (!...)

CEVAB:Bu alay ve istihzâlara cevap olarak deriz ki:Aslında maymunlar hadisi ne Rasûlullahtan ne de Ashâbından (rivayet edilmiş,) değildir.Bu sadece Amr b.Meymûn'dan (-145) (397) naklen anlatılan bir şeydir..

Bana Muhammed b.Hâlid b.Hidâş tahdis etti (ve) dedi:Bize Müslim b.Kuteybe,Huşeym (b.Beşîr) den,o da Husayn (b.Abdirrahman es-Sulemi) den ,o da Amr b.Meymûn'dan haber verdi ki (Amr) şöyle demiştir:"Câhiliyye devrinde bir maymun zina etti .Bunun üzerine diğer maymunlar onu recmetti.Ben de onlarla beraber recmettim."(398)

EBÛ MUHAMMED:Amr b.Meymun'un, maymunları,diğer bir maymuna taş atarken görmüş olması ve zina ettiği için onu recmettiklerini zannetmiş olması mümkündür.Bu sadece tahminen bilenebilecek bir şeydir.Çünkü maymunlar kendileri hakkında birşey söyleyemezler.Onların kavga ettiğini gören kimse,maymun zina etti mi,etmedi mi,bilemez.Bu sadece bir zandan ibarettir.

Belki Şeyh (Amr b.Meymun) ,bizim bilemediği

(396)Krş.BUH: 63/ 27.

(397)Amr b.Meymûn b.Mihrân.Sahâbeden Meymûn b.Mihran'ın oğludur.Babasından,Ömer b.Abdilaziz'den,el-Hasen el-Basri,es-Şa'bi,İbnu Ömer 'in kölesi Nâfi ve başkalarından rivayette bulunmuştur.(Bkz:Tehzîbu't-Tehzîb: 8 /108)

(398)BUH: 63 / 27.

miz emârelerle onun zina ettiğini bilmiş olabilir.Çünkü maymunlar hayvanların en çok zina edenidir..

Araplar onu misal verir ve:"Maymundan daha zinakâr." derler.Eğer maymunun zina ettiği bilinen birşey olmasaydı,onunla misal verilmezdi.Çiftleşme ve eşini kıskanma husûsunda insanlara ,maymundan daha çok benzeyen bir hayvan yoktur.

Bazan hayvanlar birbirine düşman olurlar,birbirine saldırır ve birbirlerini cezalandırırlar.(*).Hayvanların kimisi ısırır,kimisi tırmalar,kimisi de kırıp parçalar..

Maymunlar da insanların taş atması gibi,Allahın kendisine verdiği eller ile taş atar .Eğer maymunlar birini,zina olmaksızın taşlamışlar da Şeyh (Amr b.Meymun) onların zinadan dolayı birbirlerini taşladıklarını zannetmişse,bu da uzak bir ihtimal değildir.

Yok eğer Şeyh,herhangi bir emare ile,zina olduğu ve taşlamanın da bu sebepten olduğu sonucuna varmışsa ,aynı şekilde bu da,uzak bir ihtimal değildir.Çünkü maymun-dediğim gibi-hayvanların eşini ençok kıskananı ve anlama bakımından insan oğullarına en yakın olanıdır.

EBÛ MUHAMMED:Ben,onların mesholunmuş olan maymunların ta kendisi olduğunu ve nesilden nesile çoğaldıklarını zannediyorum.Bunu Allahu Taâlâ'nın şu âyetinden çıkarıyorum:"**De ki:Allah katında ceza bakımından bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? O kimseler ki Allah kendilerine lânet etmiş,gazabına uğratmış,onlardan maymunları (=el-kıradatu) ve domuzları(=el-hanâzîru) yapmıştır.**" (5.el-Mâide:60)...

(*) Reîsü'l-Küttâb nüshasında:"...birbirlerini ısırırlar" şeklindedir.(M)

el-kıradatu (=maymunları) ve el-hanâzîru (=domuzları) kelimelerindeki "el (=elîf ve lâm)" kelimenin ma'rife olduğuna ve buradaki maymunun gördüğümüz maymunlar olduğuna delâlet eder. Eğer Allah (C.C) inkıraz bulmuş (yokolup gitmiş) ve geçmiş birşeyi kasdetmiş olsaydı "ve ceale minhumu'l-kıradate ve'l-hanâzîra" yerine "ve ceale minhum kıradaten ve hanâzîra" derdi (399)

Aksi takdirde Ummu Habibe'nin (R.A) memsuh (=mesha uğrayanlar) hakkındaki hadisinin (400) doğru olması gerekir. Ve (mesele) Rasûlullahın dediği gibi olur.

Biz, alaycının dediği gibi maymunların recim cezasını uyguladığını, çünkü onların Tevrat'ın (zina hakkındaki recm) hükmünü bildiğini (401) söylüyor değiliz. Lâkin biz şunu söylüyoruz: Gerçek şu ki, nasıl diğer hayvanlar tırmalar, ısırır ve parçalarsa; maymunlar da zinadan veya başka birşeyden dolayı olsun, elleriyle recm cezasını yerine getirmişler (taşlamışlar) dır. Çünkü onun, insan elleri gibi elleri vardır. Âdem oğlu da, eziyet etmek istediği şey uzak olur da ona yetişemezse ona ancak taş atarak eziyet eder.

Maymunların bizzat memsuh (=mesholunmuş) varlıklar olduğuna dair delilleri kuvvetlendiren diğer bir husus- Kur'an ve Hadiste bulunmadığı halde insan etinin haram kılınması hususunda icma ettikleri gibi- Kur'an ve Hadiste (hükmü) bulunmadığı halde maymunun etinin haram olduğuna dair fakihlerin icma etmeleridir.

(399)Yani belirli olan el-kıradatu ve el hanâzîra kelimelerini belirsiz olarak kullanırdı.(M)

(400)Bu hadisin mahiyeti hakkında herhangi bir açıklama yoktur.(M)

(401)Diğer iki nüshada:"..Tevrat'ın hükmü ile amel ettiğini."

81-DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN'IN YARATILMIŞ OLDUĞUNA DELALET EDEN BİR HADİS...

İDDİÂ:Sız,"Kur'an'ın kalbi Yâ-Sîn (suresi) dir."Kur'an'ın hörgücü el-Bakara'dır." "er-Rahman ve Âl-i İmrân sureleri kıyamet günü sanki iki bulut veya iki karaltı veya (gökyüzünde karaltı halindeki) iki kuş sürüsü gibi gelir."(402) ve "Kur'an kişiyekabrinde iken gelir ve ona şöyle, der."(403)....diye rivayet ettiniz.Bütün bunların hepsi ,Kur'an'ın mahlûk (=yaratılmış) olduğunu gösterir.

Kalbi,hörgücü olan veya bulut veya karaltı olan birşeyin yaratılmamış olması mümkün değildir.

CEVAB:Biz deriz ki:Gerçekten bu adamlara (=Kelâmcılar) yakışan-çünkü onlar Kelâm ve kıyas ehlidirler-Kur'an'ın ne cisim,ne de sınırlı ve şekilli bir şey olmadığını bilmeleri idi.

"Kur'an'ın hörgücü el-Bakara'dır."sözü ile Rasûlullah sadece Kur'an'ın en yüksek kısmını kasdetmiştir.Nasıl ki hörgüç de devenin en yüksek kısmıdır.

"Kur'an'ın kalbi Yâ-Sîn'dir." sözü ile onun-Kur'andaki yerinin;bedende kalbin yeri gibi olduğunu kasdetmiştir.

"el-Bakara ve Âl-i İmrân sanki iki bulut gibi gelir." sözü ile de,bu surlerin sevabları,onları okuyanlara gelir ve kıyamet günü onu gölgelendirir.Yine bu surelerin sevabı adama,kabrinde gelir ve kıyamet günü

(402) HAN: 5 / 26 (Kalp ve hörgüç için) ;4 / 183 (Bulut,gölge ve kuş karaltısı için),5 / 249,361.

(403)Kır,HAN: 4 / 183.

nü de gelir onu müdafaa eder." demek istemiştir.

Allahu Taâlânın,Kur'an'ı- adamı müdafaa eden ve onu kurtaran-bir varlık haline getirmesi de mümkünür.

EBÛ MUHAMMED:Bize Ebu'l-Hattâb Ziyâd b.Yahya (*) tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdula'lâ tahdis etti (ve) dedi:Bize Muhammed b.İshak ,Amr b.Şuayb'dan,o da babasından,o da dedesinden tahdis etti.(Dedesi) dedi:Rasûlullah şöyle buyurdu:"Kur'an kıyamet günü adam şekline girer ve(Kur'an'ın) farzlarını zayi eden (tatbik etmeyen) yasaklarını çiğneyen,itaatin (i emrettiği şeyler) e aykırı davranan,günahlarını işleyen adama getirilir.Kur'an,hasım olarak iddiaya hazırlanır,ve :**"Ey Rabbim beni taşıyıcıların en kötüsüne yükledin.Yasaklarımı çiğnedi,farzlarımı yerine getirmedi,bana itaatı terketti, (menedilen) günahlarımı işledi."** der, ve durmadan onun aleyhine delilleri sıralar. Nihayet kendisine : **"Ona dilediğini yap(abilirsin) !** denilir.

(Kur'an) da adamın elinden tutar ve onu yüziüstü cehenneme düşürünceye kadar ondan ayrılmaz.

(Sonra), (Kur'an'ın) sınırlarını tecavüz etmeyen, farzları ile amel eden, emirlerini tutan, günahlarından kaçınan adama getirilir. Kur'an, adamı müdafaaaya hazırlanır ve : **"Ey Rabbim, beni taşıyıcıların en hayırlısına yükledin. Benim yasaklarım (ı işlemek) dan sakındı, farzlarımla amel etti,emirlerimi tuttu, günahlarımı terketti" "** der ve (adamın lehine) durmadan delillerini sıralar. Nihayet kendisine: **"Ona dilediğini yap (abilirsin) !" de**

(*)Reisü'l-Küttâb nüshasında "Ziyad b.Yahya" ibaresi yoktur.(M)

nılır. (Kur'an) da adamın elinden tutar ve ona atlas elbise giydiresiye, başına kral tacını oturtasıya ve ona Cennet kâsesinden içiresiye kadar onu bırakmaz.(404)

"Kur'an (adam) şekline girer." sözünde,Allah'ın onu okuyan ve onunla amel eden sahibine,kendisini kurtaranın Kur'an'ın ta kendisi olduğunu bildirmek için Kur'an'ı bir (adam) şekline sokacağına dair bir delil yok mudur?

Kur'an bizzat ne adam olabilir ne cisim,ne de söz söyleyebilir,çünkü o (kendisi) kelâm(=söz) dır.

Eğer bunlar (=kelâmcılar) daha derin düşünseler,kendilerine bir nebze de (Allahın) yardım (ı) nasib ols: ydı Kur'an'ın mahlûk olmasının mümkün olamayacağını mutlaka bilirlerdi.Çünkü o,Allah'ın kelâmı ve Allah'tan bir sözdür.Allah'tan olan,yaratılmış olmaz.

Meseleyi ,onların anladıkları şu "konuşmamız"a havale ederek bir mukayese yapabiliriz .Çünkü bizim konuşmamız,bizim fiilimiz değildir.Konuşma sadece ses ve ayrı ayrı harflerden ibarettir.Sesin de harflerin de bizim için bir fiil olması mümkün değildir.Çünkü ikisi de Allah'ın yarattığı şeylerdir.Bu ikisinde amel (=fiil) olarak bize aid olan sadece bu fiillerin edâsıdır (405) ve Allah'ın sevabı da bunun üzerine terettüb eder...

Bunun misali bir adama benzer ki,sen ona emânet olarak bir mal verirsın,sonra ondan,onu geri istersin .O da eliyle onu sana geri verir.(Burada) ne"mal"dan,ne de "el"den dolayı onun için sevap yok

(404) Krş,BUH: 4 / 183;5 / 249,361.

(405)Yerine getirme,tekrar etme.M

tur.Sevab sadece malın geri verilmesindedir.

Kur'an'ı sesinle,tek tek harflerle okumadaki sevab da böyledir.Kur'an bu nazmı (tertibî) ve bu te'lîfî (=terkîb,arrangement,composition) ile Allah'ın kelâmıdır,ondan sadır olmuştur.Onu okuyan herkes,Allah'ın kelâmını okumuş olur.Bu husus o kimsenin üzerinden Kur'an'ı okuyan biri olma keyfiyetini kaldırmaz.

Eğer bir adam bir hutbe yazsa,bir kaside düzse sonra bunlar ondan naklolunsa; ne hutbe ne de şiir, nakledenin bir ameli sayılmaz.Şiir sadece müellife aiddir.Nakledenin rolü ise,sadece onu tekrar etmektir.(edâ).

82-İCMÂ'A AYKIRI OLDUĞUNU SÖYLEDİKLERİ HADİSLER...

İDDİÂ:Eyyûb (es-Sahtiyânî)den ,o da İbnu Sîrin'den,o da Amr b.Vehb es-Sakafî'den,o da el-Mugra b.Şu'be'den rivayet ettiniz ki (el-Muğîra) şöyle demiştir:"**Rasûlullah (S.A.V) hâceti için dışarı çıktı .Ben de su ile onun peşinden gittim.Abdest aldı ve sarığına meshetti,sonra sabah namazını kıl(dır)dı.**(406)

Keza,Ebû Muaviye (Muhammed b.Hâzım) den,o da el-A'meş'den,o da el-Hakem (b.Uteybe) den,o da Abdurrahman b.ebî Leylâ'dan,o da Ka'b b.Ucre'den,o da Bîlâl'den (R.A):"**Rasûlullahın,başörtüsüne meshettiğini" rivayet ettiniz.**(407)

Yine,el-Velid b.Müslim 'den,o da el-Evzâî'den,o da Yahyâ b.ebî Kesîr'den,o da Ebû Seleme b.Abdîr

(406) Bkz:EBÛ DÂVUD : 1 / 58.

(407) TIR:1 / 75,HAN: 5 /281.

rahman'dan ,o da Amr b.Umeyye ed-Damrî'den,onun"**Rasûlullahı gördüm,abdest aldı ve sarığına meshetti.**"(408) dediğini rivayet ettiniz.

Bunlar sizin nazarınızda sağlam isnadlardır.Halbuki siz bunlarla amel etmeyi;Rasûlullahtan bunları nesheden birşey rivayet etmeksizin terkettiniz...

CEVAB:Biz deriz ki:Hak ve hakikat bizim nazarımızda,rivayetle sabit olmaktan daha kuvvetli olarak,icma ile sabit olur.Çünkü hadislerle bazan sehiv(=dalgınlık) ve iğfâl(=gaslet ve ihmal) gibi noksanlıklar âriz olur,ve hadisler şüphe, (çeşitli) tevil ve ızhallar ve nesh ile karşı karşıyadır.Ve bazen hadisi,sika olan ravi sika olmayan raviden alır (ve rivayet eder.)

Bazan da,ikisi de câiz olan iki farklı hüküm getirir.Namazdan sonra bir kere (sağa) ve iki kere (sağa ve sola) selâm verilmesi rivayetleri gibi..

Bazan bir adam ,Rasûlullah bir şeyi emrederken hazır bulunur.Sonra Rasûlullah,o adam yok iken,bunun aksini emreder.Adam ise birincisini nakleder,haberi olmadığı için ikinciyi nakletmez.

İcmâ ise bütün bu arızalardan sâlimdir,uzaktır.Bu sebepten İmâm Mâlik (95-179) (409) Rasûlullahtan bir hadisi rivayet eder,sonra da (beldesindeki) bu hadise aykırı bir tatbikattan dolayı: "Beldemizde ise,şu şekilde amel edilmektedir."derdi.Çünkü onun beldesi (Medîne)Rasûlullahın beldesidir.

Rasûlullahın devrinde herhangi birşeyle amel edildiği zaman,ikinci asırda da onunla amel edilir.Keza üçüncü ,dördüncü ve daha sonraki asırlarda da

böyle olur.

İnsanların hepsinin birden,beldelerinde kendi zamanlarında cârî olan bir âdeti terkedip,başkasını kabul etmeleri mümkün değildir.

Hele (bu değişme) ferd ferd değil de asırdan asıra olacak olursa (daha da imkânsızdır.)

Gerçek şu ki insanlar (senedi) muttasıl pekçok hadis rivayet etmişler fakat, onunla amel etmeyi terketmişlerdir.Bu hadislerle misal olarak ,şunları zikredebiliriz:

* Sufyân ve Hammâd b.Zeyd'in,Amr b.Dinâr'dan,onun da Câbir'den,onun da İbnu Abbas'tan (rivayet ettiği) hadistir ki, İbnu Abbâs:"**Rasûlullahın Medîne'de öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını emniyette olup,korkulu bir hal olmadığı halde birarada kıldığını (=cem)" (410) nakletmiştir.**

Fakihlerin hepsi,bu hadise-ya neshedildiğini yahud Rasûlullahın iki namazı yağmur veya herhangi bir meşguliyet dolayısıyla zaruret halinde birarada kılmış olduğunu düşünerek-amel etmeyi terketmişlerdir.(*)

* (Keza) Sufyan (b.Uyeyne) nin Amr b.Dînar'dan onun Avsece'den,onun da İbnu Abbas'dan rivayet ettiği hadis de böyledir:"**Rasûlullah zamanında ada**

(410)HAN: 1 / 223,283;2 / 33.

(*)Bilakis İbn Abbas'a Hz.Peygamberin (S.A.V) niçin böyle yaptığı sorulduğunda "Ümmetime zorluk vermemek için!" cevabını verdiği hadislerde zikredilmiştir.Bkz:MUS ,6.Salâtu'l-musâfirin,5 (I / 490);Abdurrazzak,el-Musannef,II.555;el-Beyhakî,es-Sunen;III.166,167;Bu konuda daha geniş bilgi için bkz:"Seferde ve Hazaarda iki namazın cemedilmesi" adlı basılmamış doktora seminerimiz,s.67 v.d.;176 v.d.(M)

mın biri azad ettiği kölesinden başka vâris bırakmadan ölmüş,Rasûlullah da adamın mirasını köleye vermiş."(411)

Fakihler ise ya bu hadisin ravisi Avsece'yi (hadisi uydurmakla) itham edip ona istinâden herhangi bir farz veya sünnetin sabit olamayacağını söylemelerinden veyahut da hadisin mânâsındaki bir bozukluktan dolayı-sanki hadisin mânâsı: "..ölen (köle),azad eden efendisinden başka vâris bırakmadı." şeklin-dedir-bu hadise karşı çıkmışlardır.Bu teville göre,onun vâris olması mümkündür.Çünkü o kölenin sahibidir.

Yahut da,neshedilmiş olması sebebiyle bu hadisle amel etmemişlerdir.

* (Diğer bir misal):Şu'be'nin,Amr b.Murra'dan,onun Abdurrahman b.Ebî Leylâ'dan onun da el-Berâ (b.Ma'rûr) (R.A) dan rivayet ettiği hadistir.el-Berâ:"**Rasûlullah,sabah ve akşam namazlarında kunut (duasını) okurdu."**(412) demiştir.

Alimler sabah namazında kunut'un okunup okunmayacağı hususunda farklı görüştedirler.Fakat akşam namazında kunut'un okunmayacağı hususunda müttefiktirler.

* Buna benzer şeyler çoktur.İşte sanğa ve baş örtüsüne meshedilmesi de böyledir.Fakihler bu hadisin terkedilmesi üzerinde icma etmişlerdir.Onların da kabul ettikleri bir isnadla rivayet edilmiş olmasına rağmen sadece neshedilmiş olduğu için bu hadisi terketmişlerdir.

(Diğer bir sebep de şudur):Ravi,Rasûlullahı sa

nğa ve sarığın altına ,başına meshettiğini görmüş ve hadisi nakleden de bu iki fiilden enteresan olanını nakletmiştir.Çünkü başa meshetmek normaldir,yadırğanmaz.Zira bütün insanlar böyle yapmaktadır.Ancak örtü üzerine meshetmek garipsenebilir.

(Fakihler) kendilerinin bu görüşlerini destekleyen,el-Muğîra'nın başka bir hadisini delil olarak zikretmektedirler.Bu hadisi el-Velid b.Müslim,Sevr (b.Yezîd el-Kalâî)den,o da Racâ b.Hayve'den,o da Verrâd (es-Sakafî) den o da el-Muğîra'dan rivayet etmiştir ki(el-Muğîra)**Rasûlullahın başının ön kısmına ve sarığına meshettiğini söylemiştir...**

Başın ön kısmına meshetmek Kur'an'da farz kılınmıştır.Bu farz,lafzı ihtilâflı bir hadis ile ortadan kalkmaz.

Buna benzer bir rivâyet de onların bazısının Rasûlullahın çarıkları (veya sandaletleri) üzerine meshettiğine-başka bir rivayette de-çoraplarına meshettiğine dair rivayettir.Rasûlullah çarıkları içersindeki çoraplara meshetmiştir.Fakat her râvi bu ikisinden,birisini nakletmiştir.(413)

83-MÜŞRİKLERİN ÇOCUKLARI HAKKINDA İKİ FARKLI HADİS..

İDDİÂ:es-Sa'b b.Cessâme'nin (R.A):"Ya Rasûlallah,gece karanlığında düşmana hücum ederken atlarımız müşriklerin çocuklarını çiğniyor." dediğini, Rasûlullahın da:"Onlar babalarındandır!" cevabını verdiğini rivayet ettiniz. (414)

(413)Misal olarak bkz: HAN: 4 /245,252.

(414)MUS: 32 / 28,EBÜ DÂVUD : 3 / 54.

Sonra yine,"Rasûlullahın bir askeri birlik gönderdiğini,onların da kadınları ve çocukları öldürdüğünü,Rasûlullahın buna şiddetle karşı çıktığını,bunun üzerine Ashâbın : " Yâ Rasûlullah, onlar müşriklerin çocuklarıdır." dediğini ,Rasûlullahın da : "Sizin seçkinleriniz de müşriklerin çocukları değiller midir?" dediğini rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:İki hadis arasında aykırılık mevcut değildir.Çünkü es-Sa'b b.Cessâme,Rasûlullah'a;müslümanların atlarının düşmana hücum ederken gece karanlığında onları çiğnediğini haber vermiş,Rasûlullah da : "Onlar babalarındandır" buyurmuştur."

"Onlar babalarındandır."sözü ile Rasûlullah,"onların (çocukların) dünyada hükmü babalarının hükmü gibidir,gece olup da hücumu geçildiğinde müşriklere saldırma fırsatı ortaya çıkınca,çocuklar yüzünden (hücumdan) vazgeçmeyin .Çünkü çocuklarının hükmü-onları öldürmeyi kasdetmeksizin- babalarının hükmü gibidir" demek istemiştir...

Sonra ikinci hadiste, askerî birliğin ,kadınları ve çocukları öldürmelerini hoş karşılamamıştır.Çünkü bu birlikteki askerler, babaları müşrik olduğu için çocukları kasten öldürmüşlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah:" Sizin seçkinleriniz de müşriklerin çocukları değiller midir?" buyurmuştur.Bu sözünü de "Belki müşrik çocukları içersinde bülûğa erince iman edecek ve iyi bir müslüman olacak olanlar vardır." demek istemiştir.

84- DEDİKLERİNE GÖRE BİR KISMI DİĞERİNİ NAKZEDEN BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın Sa'd b.Muâz (R.A) hakkında:"Onun ölümünden dolayı arş titremiş-

tir.(415) ve onu gasletmeğe yetmiş bin melek koşmuştur.Ben de (meleklerden dolayı) neredeyse onun cenazesine ulaşamıyacaktım. " dediğini rivayet ettiniz.

Sonra Rasûlullahın:"Eğer kabir azabından bir kimse kurtulacak olsaydı,muhakkak ki Sa'd b.Muâz kurtulurdu.(Buna rağmen kabir) onu öyle bir sıkıştırdı ki,göğüs kemikleri parçalandı."(416) dediğini de rivayet ettiniz.

Allahın arşı bir kimsenin ölümünden dolayı nasıl sallanır? Eğer bu câiz ise,peygamberler buna daha lâyaktır.

Siz,Rasûlullahtan (S.A.V)""**Güneş ve Ay'ın ,bir kimsenin ölümü veya doğumu sebebiyle tutulmayacağını,"**(417) rivayet ettiniz.Güneş ve ay ikisi de rivayet ettiğinize göre-ateşte birbirine sarılmış iki öküz olursa(418);şerefli ve yüce arş'ın durumu nasıl olur? Üstelik arş kımlıdayınca,onun hareketi ile gökler ve yer sallanacağına göre,arş nasıl olur da,Allah'ın kendisine azab edeceği,göğüs kemikleri parçalanacak derecede üzerine kabri sıkıştıracağı bir adamın ölümünden 'olayı hareket eder?

Yetmiş bin meleğin yıkadığı ve meleklerin izdihamından Rasûlullahın,onun cenazesine neredeyse, yetişemediği birisine Allah nasıl azab eder?...

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadisi birtakım kimseler tevîl etmişlerdir.

(415)BUH : 63 / 12

(416) el-Câmiu's-Sağir: 2 / 132.

(417) BUH: 16 / 1,13;59 / 4,HAN:2 / 109,118;4 /122, 245; 6 / 168.

(418)BUH: 59 / 4(Bkz:s.189. Yani: İki öküz olan ay ve güneş bile bir kimse için tutulmazsa,ondan daha yüce olan arş,birinin ölümü için nasıl sarsılır? (M)

Bunlar hadisteki "arşın titremesi" nin; mızrağın ve rüzgârın hareketi ile ağacın titremesi gibi sadece hareketten ibaret olduğunu söylediler.

(Hadisin) bu şekilde tevil edilmesi çirkin bir şey dir ve bu hadisi delil olarak kullanan (muhaliflerin) eline koz verilmiş olur.

Bazıları da:Arş-burada-Sa'd b.Muâz'ın üstünde taşındığı tabut (=serîr) dir ve o tabut sarsılmıştır,dediler.

Bu şekildeki bir tevil yapıldığı zaman,bu hadiste Sa'd için bir fazilet ve söylenilen bu sözde de bir fayda olmaz.Çünkü ölülerin taşındığı her tabut (=serîr) insanların onu (taşırken) çekıştirmesinden dolayı mutlaka hareket edecektir.

Üstelik başka bir hadiste:"**Onun ölümünden dolayı Rahman'ın arşı titredi.**"(419) şeklinde rivayet edilmişken,arşın,Sa'd b.Muâz 'ın üzerinde taşındığı tabut olması nasıl mümkün olabilir?!

Buradaki el-ihizâz (=titreme,sarsılma) ne onların dedikleri gibi bir " hareket" tür,ne de arş,diğerlerinin dediği gibi,(bir "tabut") tur.Bilâkis ihtizâz (=titreme sarsılma)-burada -sevinç ve sürûr,demektir.

"İnne fulânen le yehtezzu li'l-ma'ruf (=fulan iyilik yapılmasından dolayı titrer)" denilir.Yani ,sevinir,sürûr duyar demektir.

Keza," kendisini övüp medhettiklerinde fulanı bir titreme alır." denilir.Yani,neşelenir ve yüzü güler,demektir.

Bundan dolayı şöyle bir darb-ı mesel söylenmiştir:"İnne fulânen izâ duyie ihtezze; ve izâ suile irtezze."

Bu söz Ebu'l-Esved ed-Dueli'ye (- 69) (420) aiddir.

Yani şunu demek istiyor:Yemeğe çağrılınca onu yer ve sevinir,neşelenir.Kendisinden birşey istenildiği zaman ise olduğu yerde kalır ve neşesi kaçır .

İşte hadisteki ihtizâz'ın da mânası budur.

Arş'a gelince:O da ,hadiste zikredildiği gibi,Rahman'ın arşıdır.Rasûlullah arşın titremesinden sadece;arşı taşıyan ve onun etrafında Sa'd b.Muâz'ın ruhunu dolaştıran meleklerin sevinmesini kasdetmiştir.Allah'ın (C.C) "**Nihayet (Firavn ve kavminin) üzerlerine ne gök ağladı ne yer..**"(44.ed-Duhân:29) buyurduğu gibi;Rasûlullah da arşı onu taşıyan ve onu kuşatan meleklerin yerine koymuştur.Allah (C.C) âyette:"**Onların üzerine ne göktekiler ağladı ne de yerdekiler.**"demek istemiştir.Allah (C.C) gök'ü ve yer'i ,orada bulunanların yerine ikame etmiştir.

Yine Allah (C.C) "**Hem şehre sorun..**" (12.Yûsuf: 82) buyurmuştur.Yani:Şehrin ahalisine-sorun ,demektir.

Rasûlullah da Uhud dağı hakkında:"**Bu bir dağdır (ki) bizi sever,biz de onu severiz.**" (421) buyurmuştur.Bu sözüyle:"Oranın ahalsi-yani ansâr- bizi sever biz de onları severiz." demek istemiştir.

İşte bu (misallerdeki) gibi,Rasûlullah arşı ,onun taşıyıcıları ve etrafında dönen melekler yerine koymuştur.

Hadiste"**Meleklerin,mü'minin ruhundan do-**

(420)Ebu'l-Esved ed-Dilî,ed-Duelî de denilir.Basra-lı.Orada kadılık yaptı.Muhadramîn'dendir.Sahabe olup olmadığı ihtilâfıdır.Nahiv ilmine dair ilk söz söyleyen o'dur.Anlayış,zekâ ve fesahat sahibi idi.(Tehzibu't-Tehzib: 12 / 10) (M)

(421)BUH: 96 / 16,HAN: 3 / 140.

layı sevindikleri ve her mü'min için gökte bir kapının mevcut olduğu;oradan amelinin yükseldiği,rızkının indiği ve ölünce ruhunun oradan yükseleceği ,sonra tekrar iade edileceği",varid olmuştur.(422)

Rasûlullahın,"Onu yıkamağa yetmiş bin melek koşuştu." sözü de keza,bu tevilin doğruluğunu göstermektedir.

Bu tevil-Allah'ın lütfuyla - kolay ve akla yakın bir tevildir.

(Mevzuumuz olan hadiste) Rasûlullah sanki şöyle demiştir:"Arşı taşıyan ve arşın etrafını kuşatan melekler Sa'd 'ın ruhundan dolayı sevindiler."

"Yıkanmasına yetmiş bin meleğin koşuştuğu birisine nasıl azab olunur?" demelerine gelince: Ölüm'ün,Diriliş'in ve Kıyamet'in şiddetli zelzeleleri,korkuları vardır ki,bunlardan ne bir peygamber ,ne de bir velî kurtulabilir...Nitekim Rasûlullahın kabir azabından Allah'a sığınması da bunu ispat eder.Eğer bu (kabir azabı) muhal olmuş olsa idi Rasûlullah bundan Allah'a sığınmazdı.Lâkin o,Allah'ın bütün kulları üzerine takdir ettiği,onları ondan korkuttuğu,hiçbir kimseye,buna karşı emniyet ve huzur garantisi vermediği kabir azabından korkmuştur.

Kıyamet günü peygamberlerin:"Yâ Rabbi,nefsî nefsi (Ben n'olacağım,ben n'olacağım.)" peygamberimizin ise:"Yâ Rabbi,ümmetî,ümmetî (=ümmetim n'olacak,ümmetim n'olacak) !" demesi (423) de sana dediklerimizin doğruluğunu gösterir.

Allah Taâlâ'nın:"İçinizden hiçbiri istisna

(422)Krş,BUH: 59 / 6,HAN: 2 / 364.

(423) BUH: 97 / 36.

edilmemek üzere herkes mutlaka Cehenneme varacaktır.Bu Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükmüdür."(19.Meryem:71) buyurması da keza bunu gösterir.

Allah (C.C) herkesin mutlaka Cehenneme varacağını,sonra kendisinin takvâ sahiplerini kurtaracağını,zalimleri ise diz üstü Cehennemde bırakacağını bize bildirmiştir.

Ömer b.el-Hattâb (R.A) da :**"Eğer benim yeryüzü dolusu altınım olsaydı,Kıyamet gününün korkusundan (*) kurtulmak için onları verirdim."** (424) demiştir.

İbnu Abbâs (R.A) da :Allah'ın (C.C) :**"Allah kıyamet gününde peygamberleri toplayıp,şöyle buyurur:"-Ümmetinizi (dine) dâvet ettiğinizde size ne cevap verildi? Onlar da:"-Bizde hiçbir bilgi yok.Sen bütün gaybları kemal üzre bilensin."** derler."**(5.el-Mâide:109) âyeti hakkında,"Kıyamet gününde peygamberleri toplar" yani:Onları kıyamet gününün korkularından dolayı şaşkınlığa uğratar.**" demiştir..

85-DEDİKLERİNE GÖRE DÜŞÜNCENİN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ:Abdullah b.Numeyr'den,o da Ubeydullah (b.Ömer b.Hafs) dan,o da Nâfi'den o da İbnu Ömer'den,o da Rasûlullahtan (S.A.V) rivayet ettiniz ki **Rasûlullah keler hakkında:"Onu ne yerim,ne de onun yenmesini yasaklarım.Onu ne helâl kılarım,ne de haram!"**(425) demiştir.

(*)Buhari'de ise:"Onunla karşılaşmadan önce Allahın azabından " denmektedir.(M)

(424) BUH: 62 / 6,HAN: 3 / 208,218,239.

(425)HAN:2 / 5 ve krş,BUH: 51/ 7; 70 / 8

Rasûlullah da birşeyi yemez ve yasaklamaz, haram kılmaz, helâl da kılmazsa, helâl ve haram hususunda kime sığınılır? Halbuki bedeviler kelleri yer ve ondan hoşlanırlar.

Nitekim Ebû Vâil (-82) (426) : "Karnında yumurta dolu bir keleri, etli ve yağlı bir tavuğa tercih ederim." demiştir.

Hâlid b. Velid onunla keler yemiş , Hz. Ömer ' de yemiştir. Bu zâtların şüpheli bir şeyi yemeleri mümkün değildir.

CEVAB: Biz deriz ki: Bu hadiste; onu nakledenlerin birisinden sudûr etmiş olan bir sehiv (=hata) mevcuttur. Hadis, "Onu ne yerim, ne de onu yasaklarım." şeklinde, sadece bu kadar idi. Ravi de Rasûlullahın yemediği ve yasaklamadığı gibi; haram veya helâl da kılmadığını zannetmiştir. Halbuki ikisi arasında fark vardır. Çünkü Rasûlullah onu yemeyi haram olduğundan değil, sadece hoşlanmadığı, içi almadığı için terketmiştir.

Hiz. Ömer (R.A) de kendisine bir keler getirildiği zaman, elini kelerin iç yağına götürmüş ve : "Rasûlullah onu haram kılmadı. Lâkin onu pis kabul etmiş ve tiksiniştir." demiştir...

Şu hadis de bu hususu sana açıklar: Vehb b. Cerir Şu'be' den, o da Tevbetu'l-Anberi'den , o da eş-Şabî'den, o da İbnu Ömer 'den rivayet etti ki (İbnu Ömer) şöyle demiştir: "**Rasûlullahın Ashabından bazıları birşey yiyorlardı. Aralarında Sa'd b. Mâlik de vardı. Rasûlullahın hanımlarından birisi: "O (yedi**

(426) Şakik b. Seleme el-Esedî, Ebû Vâil, Kûfeli. Rasûlullahın devrine yetişti fakat o'nu göremedi. Sahabenin en muhurlarından hadis rivayet etmiştir. (Tehzîbu't-Tehzîb: 4 / 361)
(M)

ğiniz) kelerdir." diye seslendi.Onlar da yemediler.Bunun üzerine Rasûlullah:"**Yeyiniz.Şüphesiz o helâldir,on(u yemeniz) da bir mahzur yoktur.Lâkin o benim kavmimin yiyeceği değildir."**(427) dedi.

İşte bu hadis,,İbnu Ömer'den nakleden ravinin hatasını göstermektedir.Çünkü İbnu Ömer'in birbirine zıd iki hadisi birlikte rivayet etmesi mümkün değildir.

Rasûlullahın;kendi nazarında helâl olduğu halde onu yeme-yişine gelince: Nefisler helâl olan şeylerin hepsinden hoşlanır ve helâl olan şeylerin hepsinin işlenmesi gerekir diye birşey yoktur.

Allah (C.C) bize (koyun,keçi,sığır gibi) hayvanları helâl kılmıştır.Onların sadece akan kanlarını haram kılmıştır.Böyle olduğu halde,Rasûlullah koyunun idrar kesesini,bezelerini, barsaklarını, husyelelerini ve dalağını yemeyi sevmezdi.

"Anasının boğazlanması cenin'in boğazlanması (demek) dir.(428) diye bir hadis rivayet edildiği halde,nefisler,(anası boğazlandığı zaman karnından çıkan) cenini (yavruyu) yemekten hoşlanmaz.

İnsan ve maymun eti,yılanların ve abras'ların (429) ,kertenkelelerin,farelerin etleri ve bunların benzerleri gibi;haram kılındığına dair âyet ve hadis mevcud olmaylan şeyler hususunda insanlar,fitratlarına ve yaratılışlarına bırakılmışlardır.Bu sayılanlardan da hiçbirisi yoktur ki nefisler onlardan tiksinnememiş olsun.

(427)BUH: 95 / 6

(428)HAN:3 / 31,39,45,53.

(429)Abrs:Keler takımından,kertenkeleye benzer,büyükçe ve siyah benekli zararlı bir hayvan.(M)

Allah (C.C) Kur'an'da; Rasûlullahın, murdar ve pis şeyleri bize haram kılacağını bize bildirmiştir (430) .Bunlar ise, hepsi de (insan) fitratınca pistirler..

İnsanın yapması uygun olmayan helâl'lere gelince: Onlar şunlardır: Olgun bir kimsenin hiçbir mecburiyet yok iken yolda koşması, annenin mihri (431) hakkında münakaşa etmek, elbiseyi omuzlardan düşürmek, yol üstünde iplik eğirmek (bükmek), kadınların süslendiği zinetlerle süslenmek, çarşı ve pazarda birşey yemek gibi.

EBÛ MUHAMMED: Bana Ebu'l-Hattâb tahdis etti (ve) dedi: Bize Ebû Attâb, Muhammed b. el-Furât'dan, o da Saîd b. Lukmân'dan, o da Abdurrahman el-Ansârî'den, o da Ebû Hurayra'dan (R.A) haber verdi ki (Ebû Hurayra) : "Rasûlullahı: "**Çarşıda bir şey yemek düşüklüktür.**" derken işittim." demiştir.

Bir hadiste de: "**Şüphesiz Allahu Taâlâ işlerin yüksek (=şerefli) olanlarını sever, alçak ve düşüklüklerinden hoşlanmaz.**" buyurulmuştur (432)

86- İDDİALARINA GÖRE TEŞBİH (=Anthropomorphism) e dâir, İCMÂ'IN VE KUR'AN'IN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ : Allah'ın (C.C.) gecenin son üçte birinde, aşağı (dünyaya yakın) semâyâya indiğini, ve : "Yok mu bir dua eden, onun duasını kabul edeyim; veya istiğfar eden, günahını affedeyim." buyurduğunu (433).

(430) Bkz: 7. el-A'râf: 157.

(431) Kocası ölünce hanımın hakkı olan mihir'in miktarı hakkında çocukları veya diğer vârislerle münakaşa edilmesi. (M)

(432) el-Câmiu's-Sağîr: 1 / 75)

(433) BUH: 19 / 14, HAN: 4 / 16.

**"Arefe günü akşam ile yatsı arasında Arafatta-
kilere indiğini" (434)**

**"Şaban ayının ortasında, geceleyin indiğini",
(435) rivayet ettiniz.**

Bu ise Allah'ın (C.C.) :**"Herhangi üç kişinin bir-
fısıldaşmaları olsa mutlaka dördüncüleri O'dur. Beş kişi
fısıldaşsa mutlaka altıncıları O'dur. Bun-
lardan (sayıca) daha az, daha çok olsalar her nere-
de olsalar mutlaka O, onlarla beraberdir."** (58. el-
Mücadele:7) âyetine aykırıdır.

Allah'ın (C.C.) şu âyetine de aykırıdır: **"Gökte
ilâh olan da O'dur,yerde ilâh olan da O'dur."** (43.ez-
Zuhruf:84)

İnsanlar, Allah'ın her yerde olduğuna, Allah'ın
bir şe'n (=iş,hal) de bulunmasının O'nu diğer bir işten
alıkoymacağında icma etmişlerdir.

CEVAB : "Herhengi üç kişinin bir fısıldaşmaları
olsa, mutlaka O (Allah) dördüncüleridir. Beş kişi fısıl-
daşsa mutlaka altıncıları da O'dur. Bunlardan (sayı-
ca) daha az, daha çok olsalar, her nerede olsalar mut-
laka O onlarla beraberdir." âyeti hakkında da biz de-
rizki: Gerçekte Allah, onların yaptıklarını bil-
mek(=ilim) suretiyle onlarla beraberdir. Nitekim sen,
uzak bir beldeye gönderdiğin ve herhangi bir işini ona
havale ettiğin birine: "Sana havale ettiğim herhangi
bir şey hususunda kusur ve gasletten sakın, zira ben,
seninle beraberim." dersin. Bu sözünle sen," Elbette
senin kusurun veya gayretin , seni denetlemek ve du-
rumunu kontrol etmek için - bana gizli kalmaz." de-
meyi kasedersin.

(434)Bulunamadı. (M)

(435)HAN: 6 / 238.

Bu, gaybı bilmeyen yaratılmışlar için câiz olursa; gaybı bilen Hâlık (C.C.) için evleviyyetle câizdir.

Keza: "O her yerededir." den, şu kasdedilir: Mekânlardaki hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, ilim ve ihâtâ (=kuşatma) ile o mekânlardadır.

"Rahman arş üzerine istivâ etti." (20. Tâ-Hâ:5) - yani: (istivanın mânası) Allah (C.C.) : **"(Ey Nuh) sen beraberindekilerle gemi üzerine istiva ettiğin zaman..."** (23. el-Mü'minûn :28)-yani: (üzerine) çıktığını zaman... dediği gibi; birşeyin üstüne çıkmak, üzerine yerleşmek demektir- âyetine rağmen, bir kimse-nin; Allah'ın hulûl etmek suretiyle bütün mekânlar-da olduğunu söylemesi nasıl câiz olabilir?!

Yine: **"İyi söz ancak O'na yükselir (kabul olunur.) Salih ameli de iyi sözler yükseltir makbul kılar."** (35. Fâtır:10) âyetine rağmen bu nasıl câiz olabilir?... Allah'ın kendisi ile beraber olduğu birşey (436) yine kendisine nasıl yükselir? Veya amel O'nunla beraber ise, yine O'na nasıl yükselebilir? Ve ruh ve melekler kıyamet günü O'na nasıl yükselebilir?(*)

(70. el-Ma'âric,4 âyetinde geçen) "Ta'rucu" ile "tas'adu" aynı mânaya gelir. "Araca ile's-semâi izâ saide" (=göğe çıktığı zaman araca (=yükseldi) denilir); Allah (C.C.) "zu'l-maâric" (=yüksek makamlar sahibi) dir denilir(**) el-Maâric "merdivenler" demektir. Nedir bu merdivenler? Allah (C.C.) en yüksek yerlerde olduğu gibi, en aşağı yerlerde de olduğuna göre, melekler (insanların) amellerini kime götürüyorlar?

Eğer onlar (Muhalipler) fitratlarına ve yaratılışlarında mevcut olan "Allahı bilme" hiss-i tabiisine

436)Çünkü,Allah her yerededir demişlerdi.(M)

(*) 70,el-Ma'âric,4 âyetine işaret edilmektedir.(M)

(**) 70,el-Ma'âric,3 âyetine işaret edilmektedir.(M)

dönseler, Allah'ın yüce, en yüce olduğunu; yüce bir mekânda bulunduğunu, Allah'ı zikir (437) esnasında kalplerin O'na doğru yükseldiğini, duâda ellerin ona yükseldiğini, ferahlığın yukarıdan umulduğunu, yardımın gelmesinin yukardan beklenildiğini, rızkın yukardan indiğini mutlaka bilirlerdi.

Kürsi, Arş, Perdeler (=hucub) ve melekler de oradadır.

Nitekim Allah (C.C.) : **"Gerçekten Rabbinin katında olanlar (Rahmetine yakın melekler) Allah'a kulluk etmekten asla kibirlenmezler. Onu tenzih eder, yüceltirler ve yalnız O'na ibadet için secde ederler."** (7.el-,A'raf:206) buyurmaktadır.

Şehidler hakkında da: **"...Rableri katında dirdirler. (Cennet meyvalarından) rızıklanırlar."** (3.Al-i İmrân:169) buyurmuştur. Onlara şehidler denmiştir.Çünkü onlar Allah'ın melekûtunu müşâhade ederler. Müfredi şehid'dir. Alim ve ulemâ, kefil ve kufelâ dendiği gibi..

Yine Allah (C.C.) **"Eğer bir eğlence edinseydik, elbette onu KATIMIZDAN edinirdik.."** (21.el-En-biyâ: 17) buyurmuştur. Yani: Eğer bir kadın ve çocuk edinseydik, bunları bizim katımızdan edinirdik, sizin katınızdan değil.. Çünkü erkeğin hanımı ve çocuğu onun katında ve onun huzurunda olur, başkasının değil!..

Fıtratları üzere bırakılıp,eğitim ve öğretim yoluyla bundan vazgeçirilmedikleri müddetçe,ümmetlerin hepsi de -Arabıyla ,Acemiyle-şöyle derler:"Şüphesiz Allah göktedir"!...

(437)Diğer bir nüshada:...korku.

Hadiste (varid olmuştur ki):**Bir adam,acemden bir cariyeyi azad etmek için Rasûlullah'a (S.A.V) geldi.Rasûlullah cariyeye : "Allah nerededir?" dedi.**

Carıye:"Gökte!" dedi.

Rasûlullah:"Ben kimim?" dedi.

Carıye:"Sen Allah'ın Rasûlüsün." dedi.

Rasûlullah:"O müminedir," dedi ve onun azad edilmesini emretti.-Vak'a böyle veya buna benzer bir şekildedir. (438)

Umeyye b.eb's-Salt da şöyle demiştir:...

"Allah'ı ululayınız,O ululanmağa lâyıktır.

Rabbimiz gökte yüce oldu.

İnsanları geçen (aşan) büyük binada.

Ve göğün üzerinde bir serîr (=taht) kurdu.

(Bu taht öyle) uzundur ki,göz ona yetişemez.

O tahtın altında sen,melekleri boyun eğmiş olarak görürsün.

Şiirdeki sûr (=boynu eğikler) ,kelimesi " es-var"ın cem'idir."Boynu eğik" demektir.

"Hameletu'l-Arş (arşı taşıyan) melekler boyunları eğik bir haldedir." (439) hadisinde de böyle denmiştir.Sırtında veya omuzunda ağır birşey taşıyan herkes,mutlaka boynunu eğmek durumundadır (eğmeden edemez).

Sahih İncil'de Mesih (=İsa) (A.S) şöyle demiştir:
"Gök ile yemin etmeyiniz çünkü o Allahu Taâlâ' nın

kürsî'sidir."(440)

Havarilerine de şöyle demiştir:Eğer siz,insanları bağışlarsanız,muhakkak ki GÖKTEKİ RABBİNİZ de sizin zulmünüzü bağışlar.Gökteki kuşlara bakın.Şüphesiz onlar ne ekin eker,ne biçer, ne de gökte ambarlara toplarlar.GÖKTEKİ RABBİNİZ rızıklandırıyor onları.Siz kuşlardan üstün değil misiniz?" (441)

Dediklerine şahid (delil) olarak bunun gibi pek çok misal var (ki zikretsek) kitap uzar.

*** "Gökte ilâh olan O'dur ,yerde de ilâh olan O'dur."**(43.ez-Zuhruf:84) âyetine gelince:Bu âyette Allah'ın göğe veya yeryüzüne hulûl ettiğine delâlet eden birşey yoktur.Bu âyette kasdedilen ancak şudur:Allah göğün ve göktekilerin; yerin ve yerdekilerin ilâhudur.

Günlük konuşmada da sen:"O Horasan'da emirdir,Mısır'da da emirdir." dersin.Kasdedilen adam bu iki yerden birinde veya bu iki yerden başka bir yerde olduğu halde,o iki yerin emirliği de kendisinde toplanmıştır.Bu gayet açık ve aşikârdır.

***Eğer bize:Allah'ın (baştaki hadiste geçen) nüzûlü (inişi) nasıldır (ne dersiniz?) denilirse, deriz ki:**

Biz Allah'ın nüzûlü hakkında hiçbir hüküm vermeyiz.Fakat bizim için mevzuu bahis olan nüzûlü ve bu lafzın ihtiva ettiği mânaları açıklarız.Ne kasdettiğini ise en iyi Alah (C.C) kendisi bilir.

İnsanlar için olan nüzûl iki mânaya gelir:

(440)Matta:V/34.

(441)Matta:VI/ 14,26.

Birisi: Bir yerden diğer bir yere intikal etmektir. Senin, dağdan düze, evin çatısından yere inmen gibi...

Diğeri ise: İrade ve niyyet ile bir şeye yönelmen, teveccüh etmendir.

Hubût (iniş), irtikâ' (yükselmek), bulûğ (ulaşmak), masîr (varmak) kelimeleri ve bunların benzerleri de aynı mânada kullanılır.

Bu, birinin sana, göçebe araplardan bir kavmin yerini sormasına benzer. Adam sormakla, o kavmin yanına varmayı kasdetmemektedir. Sen ona şöyle dersin: Şu dağa vardığın zaman, oradan in, sağı takibet. Şu vadiye vardığın zaman oraya in, sonra solu takib et. Falan yere vardığın zaman, oradaki tepeyi aş onları görürsün.

Sen bu söylediklerinin hiçbirisiyle: Dediklerimi bedeninle yap." demeyi kasdetmezsin. Sen ancak: "Niyyetin ve kasdınla bunları yap" demek istersin.

Bir kimse bazan: Hürlere vardın, sövmek için, Halifelere gittin hakaret etmek için, ilme geldin küçümseyip terketmek için. Ahlâkın yücelerinden, alçaklarına indin." der. Bunlardan hiçbirinde cismînin (varmak, gelmek ve inmek) suretiyle intikali kasdedilmez.

Bununla sadece, irade, azim ve niyyetle birşeye yönelmek kasdedilir.

Allahu Taâlânın: "**Allah, takva sahipleriyle ve ihsanda bulunan kimselerle beraberdir.**" (16. en-Nahl: 128) âyeti de böyledir. Allah (C.C) kendisinin bizzat o kimselerle beraber olduğunu kasdetmemekte, ancak yardım, tevfik ve onları kuşatma suretiyle onlarla beraber olduğunu kasdetmektedir.

Allah'ın (C.C):"**Kim bana bir zira' yaklaşırsa,ben ona bir kulaç yaklaşıyorum.Kim bana yürüyerek gelirse,ben ona koşarak gelirim.**"(442) sözü de bu şekildedir...

EBÛ MUHAMMED:Bize Abdulmun'im,babasından.o da Vehb b.Munebbih'den tahdis etti ki (Vehb) şöyle demiştir:Mûsâ'ya (A.S) ağaçtan "ayakkabılarını çıkar" diye nidâ olunduğu zaman,Mûsâ (A.S) çabucak denileni yapmış ve arkasından Lebbeyk (=Buyur Allahım) demiştir.Böyle olması sadece Mûsâ'nın ses'e alışması ve kendisinin yatışması içindir.

Mûsâ (A.S):"Ben Sen'in sesini işitiyorum,fısıltı-nı da hissediyorum.Ama yerini göremiyorum,Sen neredesin?" dedi.

Cenâb-ı Hak cevaben:"Ben senin üstünde ,önünde ve arkandayım.Seni kuşatmış durumdayım.Ve sana senden daha yakınum." dedi.

Allah (C.C) bu sözülle "Ben seni senden daha iyi bilirim.Çünkü sen önüne baksan arkandakileri görmezsin.Bakışlarını yukarıya çevirdiğin zaman,aşağıdakileri bilemezsin.Bana gelince,hangi halde olursan ol,hiçbir şeyin bana gizli değildir." demek istemiştir.

Buna benzer bir söz de Râbiatu'l-Âbide'nin (95-185) (443) şu sözüdür:"Dünya sevgisiyle kalplerini Allah'tan meşgul (gâfil) ettiler.Eğer (dünya sevgisiyle

(442)BUH: 97 / 50,HAN: 2 / 251,316,413;3 / 40,127

(443)Râbiatu'l-Adeviyye diye de bilinir.Basra'nın meşhur kadın sûfi ve evliyâsı olup Kays b.Adî'nin bir kabilesi olan el-Atik'in azadlısıdır.el-Kaysiyye nisbeti ile de tanınmıştır.Basra'da onun etrafını Mâlik b.Dinâr ,muhaddis Sufyân es-Sevrî,ve Sûfi Şakik el-Belhî gibileri çevirmişler ve onun nasihat ve talimlerinden istifade etmişlerdir.Basra'da ölmüştür.(İslâm Ansiklopedisi:9 / 588) (M)

meşgul etmeyip) bıraksalardı,kalpleri melekût (âlemin) da cevelân edip dolaşır,nâdir ve hoş bilgilerle kendilerine geri dönerdi."

Râbia onların bizzat kalp ve bedenleriyle gökte cevelân edeceklerini kasdetmemiştir.Lâkin kalpler oralarda tasavvur,kasd,teveccüh(i kalbi) ile (mânen) cevelân ederler.

Ebû Mehdiyye el-Arabî'nin (444):"Cehenneme baktım ve şairlerini iki büküm bir halde (=lehum kesîsu) gördüm." sözü de böyledir.(Yani bu bakış tasavvuridir,hakiki değil-M-)

Kesis,eğilip bükülme demektir.Ebû Mehdiyye (bir şiirinde) şöyle demiştir(445)...

"...cenâdibuhâ sar'â lehunne kesîsu (=Buranın çekirgeleri titreyerek büzüşürler."

Eğer birisi,Rasûlullahın:"**Cennete baktım ve oradakilerin çoğunun saf ve iyi huylu kimseler olduğunu gördüm.Cehenneme baktım ve oradakilerin çoğunun da kadınlar olduğunu gördüm.**"(446) hadisi hakkında;"Buradaki bakış ,fıkren ve (kalbi) bir teveccüh iledir." dese,bu da güzel bir yorum olur.

87-DEDİKLERİNE GÖRE DÜŞÜNCENİN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ:Hammâd b.Seleme'den ,o da Ammâr b.ebî Ammâr'dan,o da Ebû Hurayra'dan,o da **Rasû**

(444)Ebû Mehdiyyeti'l-Arabî-Ebû Mehdi de denilir-Arab'ın fusahâsından biridir.Kendisinden Basralılar rivayet etmiştir.(Bkz:el-Beyân ve't-Tebyîn: 2 / 281) (M)

(445)'Lisânu'l-Arab" müeffifi (=İbnu Manzûr) bu şiiri imru'l-Kays'a izafe etmiştir.

(446)HAN:1 / 234,359,BUH:59/8

Iullahtan (S.A.V): "Mûsâ'nın (A.S) meleku'l-mevt (=ölüm meleğın) ın gözüne bir tokat vurduğunu ve onun bir gözünü kör ettiğini" rivayet ettiniz.Eğer ölüm meleğının bir gözünün kör olması câiz olursa,iki gözünün kör olması da câiz olur.

Belki de İsâ b.Meryem (A.S) onun öbür gözüne vurmuş ve iki gözünü de kör hale getirmiştir? Çünkü İsâ (A.S) Mûsâ'dan (A.S) daha ziyade ölümden hoşlanmazdı ve "Ey Allahım,bu kâseyi benden başkasına çevirebileceksen,onu benden çevir." (447)derdi.

CEVAB:Biz deriz ki:Hadisçilerce bu hadisin senedi hasen'dir.Ve zannedersem eskilerin tarihî haberlerinde bunun bir aslı olacaktır.Bu hadisin,düşüncenin reddedemiyeceğı doğru bir açıklaması da vardır.

Bu hadis hakkında bizim görüşümüz şudur:Bu hadisteki "Allah'ın melekleri" "Rûhâniler" dir.Rûhânî de rûh'a mensuptur.Yaratılışlarına nisbetle onlar sanki birer ruh gibidirler,bedenleri ve cisimleri yoktur.Bizim gibi gözleri ve bizim gibi cisimleri olmadığı halde görme kudretleri vardır.Allah'ın onları ne şekilde yarattığını bilmemekteyiz.Çünkü biz ancak,müşahade ettiğimiz ve şeklini gördüğümüz şeyleri bilebiliriz.

Cinler,şeytanlar ve ğul (=dev) ler de ruhlardan ibarettir ki,bunların da mahiyetlerini ve keyfiyetlerini bilmiyoruz.

Biz meleklerin sıfatları hakkında sadece Allah ve Rasûlünün bize bildirdiğı sınıra kadar varabiliriz... Allah (C.C) ise :"**Melekleri ikişer,üçer,dörder kanatlı elçiler yapan..**" (35.Fâtır:1) buyurduktan sonra:"**Allah yarattığı şeylerde dilediğı kadar art**

tırır."(35.Fâtır:1) buyurmuştur.Sanki Allah (C.C) bu kanatlarda ve başka şeylerde dilediği kadar ziyade etmektedir.

Araplar meleklerle Cin derler.Çünkü melekler de cinler gibi görünmezler.

el-A'sâ (448) Süleyman b.Dâvud (A.S) hakkında şöyle demiştir:

"...ve melek cinlerinden dokuzunu emri altına aldı.Onun huzurunda ayakta dururlar ve karşılık (üç ret) siz çalışırlar.

Allah (C.C) meleklerle,çeşitli şekillere girme kudretini vermiştir.Cibril (A.S) Rasûlulluha (S.A.V) Dih-yetu'l-Kelbî (449) şeklinde,bir bedevi kılığında (450) ve bir keresinde de ,iki kanadı ile ufku kaplamış bir halde (451) görünmüştür.

Meleklerle olduğu gibi,aynı şekilde cinlere de ,çeşitli şekillere girme kudretini vermiştir.

Nitekim Allah (C.C) (Cebrâil hakkında): **"Niha-yet ona (=Meryeme) rûhumuzu (=Cebrâil'i) gönderdik de kendisine düzgün bir insan şeklinde göründü."**(19.Meryem:17) buyurmuştur.

Yukarıdaki zikeditlen misallere hakikat nazarıyla bakılamaz.Bunlar sadece (insanların) görmelerini mümkün kılmak için birer temsil (=tezâhür ,image) ve tahyil(hayal,illusion) den ibarettir.

Onların hakiki yaratılışları latif ruhlardır.Damarlarda dolaşır,kalbe ulaşır,yer'e girer,görür,fakat kendisi görülmez.

(448) Cahiliyye şairlerinden .(M)

(449)HAN:2 /107.

(450)Krş,BUH: 2 / 37.

(451)BUH: 59 / 7

İblis hakkında Allah (C.C):"**Çünkü şeytan ve kabillesi sizi,kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden görürler.**"(7.el-A'râf:27) buyurmuştur.Yani:Allah (C.C) bizim onları hakiki şekilleriyle göremeyeceğimizi kastediyor.

Yine:"Bir de:"-Peygambere bir melek indirilse de görsek ya!." diyorlar.Eğer öyle bir melek indirseydik (yine iman etmemekle,helâklerine dair) iş bitirilmiş olur,sonra tevbeleri için kendilerine bir an bile göz açtırılmazdı.Eğer peygamberi bir melek yapsaydık ,yine **ONU BİR ADAM ŞEKLİNDE GÖSTERİRDİK.**" (6.el-En'am:8,9) buyurmuştur....Yani:Eğer bir melek indirseydik,hisleri onu idrak edemezdi.Çünkü onların hisleri meleklerin hakiki şekillerini idrak edemez.Bu yüzden bizi onu ;görmeleri ve dediklerini anlamaları için,kendileri gibi bir adam yapardık,demek istiyor.

İbnu Abbas'ın (R.A) "Zühre (=Venüs)" kıssasında (452) anlattığına göre,Allahu Taâlâ,yeryüzündekilerin aralarında hükmetmeleri için iki meleği yeryüzüne indirdiğinde,onları insan şekline çevirmiş ve onlara şehvet hissini vermiştir.Çünkü insanlar arasında ancak insanların görebildikleri ve sesini işitebildikleri ya da kendilerine benzeyen,kendilerinin şeklinde olan birinin hüküm vermesi câizdir.

Melekü'l-mevt Mûsâ'ya (A.S) temessül edip şekillenince-ki birisi Allah'ın meleği diğeri de O'nun peygamberidir-onunla çekişmiştir.Mûsâ (A.S) da hakikat değil de sadece bir temsil ve tahyil (=illusion) den ibaret olan göz'ü kör edecek bir tokat vurmuş, Melekü'l-mevt de evvelce olduğu gibi hakiki rûhanî yaratılışına dönmüş ve kendisinden hiçbirşey eksilmemiştir.

88- DEDİKLERİNE GÖRE DÜŞÜNCENİN YALANLADIĞI BİR HADİS...

İDDİÂ: Rivâyet ettiniz ki:Üc (453), eni ve boyu bir fersah (=5762 m.) olan Mûsâ'nın ordusu büyüklüğündeki bir dağ koparmış ve onu askerlerin üzerine atmak üzere başının üzerinde taşımış.Sonra o dağ,ölünceye kadar boynunda taşıyacağı bir halka (=tasma) ya dönüşmüş.

Yine rivâyetinize göre gûyâ o denize girer,sular onun diz kapaklarını geçmezmiş!...Denizin derinliklerinden Balinaları avlar ve onları güneşin üzerinde kızartmış . Ve öldüğü zaman Mısır'ın Nil nehrine düşmüş te (cesedi) bir sene köprü olmuş. (Yani:Nehrin bir kenarından diğerine geçmeleri için insanlara bir köprü vazifesi görmüş).

Mûsâ'nın (A.S) boyu on zira (5-8 m.),asâsının uzunluğu da on zira idi,ve (bu uzunluğuna rağmen) Mûsâ (A.S) ona vurmak için yerden on zira daha sıçradığı halde,onun topuğuna bile erişememiştir!.

Bu, akıllıların da cahillerin de anlayabileceği derecede apaçık bir yalandır.Mûsâ (A.S) zamanında,o zamanın insanlarından bu derece farklı olan bir kimse nasıl mevcut olabilir?...Kendisi ile Âdem (A.S) arasında bu kadar fark bulunan birinin Âdem'in neslinden olması nasıl mümkün olabilir? Bir insan,eni ve boyu birer fersah olan bir dağ başında taşımaya nasıl güç yetirebilir?

(453)Üc b.Ük (veya Anâk) (İng : "Og") Bazan Başan kralı,bazan da Firavunlardan birisi olarak gösterilmektedir.Hz.Mûsâ (A.S) zamanında yaşamış ve onun tarafından öldürülmüştür.(Tafsîlât için bkz: The Jewish En cyclopedia:IX / 338;Kitâb-ı Mukaddes,Sayılar:21 / 33) (M).

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hadis,ne Rasûlullah-tan,ne de onun Ashabından gelmiştir.Bu sadece Ehl-i Kitab'ın rivayet ettiği eski haberlerden birisidir.Bunu onlardan bazıları eskiden işitmiş ve onlar da bunu nakletmişlerdir.

* Hadislere,üç cihetten karışıklık ve bozukluk girmektedir:

* Birincisi:Zındıklar ve onların İslâmı tahrif etmek istemeleri ve çirkin ve akıl dışı görülen hadisleri sokuşturarak İslâmı lekelemeğe çalışmalarıdır.Daha önce zikrettiğimiz "araku'l-hayl (atın teri)", "iyâdetu'l-melâike (=meleklerin hasta ziyareti)", "arefe gününün akşamında boz deve üzerindeki altın kafes", "zegâbu's-sadr (=göğsün kılı)", "nûru'z-zirâayn (=iki kolun ışığı,nuru)" (454) ve bunlara benzer pekçok hadisler bu tip hadislerdendir ki, bunlar(ın uydurma olduğu) hiçbir hadisçiye gizli değildir.

Zındık İbnu ebi'l-Avcâ ve dehrî (=materyalist) Sâlih b.Abdulkuddus bu(zındık) lardandır.

* İkincisi:Geçmişteki kıssacılarıdır.Çünkü onlar avâmın dikkatlerini kendilerine çekerler ve münker,garîb ve uydurma hadislerle onları dolandırırlardı.

Kıssacıların hadisi;duyulmamış,aklın almaya-cağı şeyler,veya kalbi hüznölendiren veya gözü yastartan hoş şeyler olduğu müddetçe kıssacılarla oturmak avâmın işidir...

Cenneti anlattığı zaman hemen:"Cennette misk veya za'ferândan hûriler vardır.Onların kalçaları bir mil'e bir mil genişliğindedir.Ve Allah velî (dost) larına beyaz inciden bir köşk hazırlar.Köşkün içersinde yet-

miş bin has odası vardır. Her has odada yetmiş bin yataklık, her yataklık da yetmiş bin döşek ve her döşekte yetmiş bin şuvardır." der. Bu, "...her yetmişbin şeyde şu vardır.." sözleri bitmek bilmez. Sanki ona göre bu sayının yetmiş binden az veya çok olması câiz değildir.

Yine şöyle der: Cennettekilerin, Allah katındaki derecesi en küçük olanı, Allah'ın kendisine dünyanın şu şu kadar katı (kıymetli şeyler) verdiği kimsedir."

Bu miktarlar çoğaldıkça, avamın hayreti de o kadar artar ki (kendisini dinlemek için) daha uzun müddet otururlar; eller de bahşış vermede daha çabuk davranır.

Halbuki Allah (C.C) Kur'an'da bize cennette neler olduğunu; kussacıların ve başkalarının anlattıklarından daha iyisini -Cennetin eni (= genişliği) nin yer ve gökler kadar olduğunu anlattığı sırada- haber vermektedir.

Araplar "en" kelimesini genişlikten kinaye olarak kullanırlar. Çünkü birşey genişlediği zaman enlidir ve ufaldığı ve uzadığı zaman da dardır.

Araplar: "Enli yeryüzü bana dar geldi." derler. Yani: "Geniş yeryüzü.." demektir. Keza: "Enli yeryüzünde bir yol vardır." derler. Yani "...geniş yeryüzünde." demektir.

Rasûlullah da Uhud günü hezimete uğrayanlara: "(Cepheyi) enli tuttunuz." Yani: geniş, tuttunuz, dağıldınız, demiştir,

Allahu Taâlâ da: "...artık geniş geniş duâya dalar." (41. Fussilet: 51) buyuruyor. Yani çok duâ eder demektir.

Genişliği gökler ve yer kadar olduğuna göre, Cennette en küçük derecedeki birine, Allah (C.C)

dünyanın birkaç katını nasıl verebilir?!

Bizi Cennete teşvik ettiği zaman Allah(C.C):"**Canların isteyeceği ve gönüllerin hoşlanacağı ne varsa hepsi oradadır.**"(43.ez-Zuhruf:71) buyurmuştur.

Mukarrabîn'i zikrettiği zaman ise:"**Mücevheratla işlemeli tahtlar üstünde, onlara yaslanarak karşı karşıya kurulmuşlardır.Dolaşır etraflarında ebediyete kavuşturulmuş genç hizmetçiler..(Tükenmez) Cennet şarabından dolu sürahiler,ibrikler ve kadehlerle..Ondan başları ağrımaz,sarhoş da olmazlar..Bir de seçtikleri meyvelerle ve arzu ettikleri kuş etleri ile (hizmetçiler etraflarında dolaşır) Onlar için iri gözlü hûriler de vardır.Gün görmemiş inci misâli..**" (56.el-Vâkıa:15-23) buyurmuştur.

Ashâbu'l-yemin (amel defteri sağdan verilenler) hakkında da:"**..dal bastı kirazlar,dolgun salkımlı muzlar altında ve yaygın bir gölgede,çağlayan bir su kenarında ve tükenmeyen,yenmesi yasaklanmayan birçok meyveler arasında..**"(56.el-Vâkıa:28-33) buyurmuştur.

Kezâ:"**...orada altından bilezikler ve incilerle süslenecekler.Elbiseleri de orada ipektir.**"(22.el-Hacc:23) buyurmuştur.

Bunlara benzer şeyler Kur'an'ı Kerîm'de pek çoktur.Kur'an'daki bu tip şeyler mutlaka,insanların dünyada elde ettiklerine ve zenginlik içinde yüzenlerin faydalandıkları şeylere benzer.Ancak Allahu Taâlânın üstün kıldığı Cennet nimetleri ve ebedi (cennette kalma nimeti hariç!...

Sonra (mezkûr kıssacı) Âdem (A.S) bahseder onun vasıflarını zikreder ve şöyle der:"Başı buluta veya göğe değiyor ve sürtüyordu.Bu yüzden başındaki

saçlar döküldü.Ve yeryüzüne indiği zaman Cennet(ten çıktığın) a ağıldı.Öyle ki göz yaşları deniz haline geldi ve o denizde gemiler yüzdü."

Dâvud'dan (A.S) bahseder ve : "Kırk gün Allah için secde etti ve ağladı.Hatta göz yaşlarıyla otlar bitti.Sonra (Dâvud) (A.S) bir iç çekiş çekti ve bütün otlar dalgalandı." der.

Mûsâ'nın (A.S) asâsından bahseder ve : "Onun dişi (ucu) uzun bir hurma ağacına benzer...Cismi de göz alıcı bir şimşek gibidir.Kokusu da şöyledir..."der.

Halbuki Allah (C.C) ise: "keenehâ cânnun..(=**...çevik bir yılan gibi.**)" (27.en-Neml:10) buyurmuştur.el-cânn,yılanların seri ve çeviklerine denir.

Cenâb-ı Hak (Mûsâ'nın asâsını) başka bir yerde de zikretmiş ve : "**Hemen o anda asâ, açıkca bir ejderha oluverdi.**" (7.el-A'raf:107) ve (26.eş-Şuarâ,32) buyurmuştur.

Yine Lübnan dağında,Yûnus'un (A.S) yanlarına vardığı birtakım insanlardan bahseder ve o insanlardan birisinin bir tek rûkûunun bir sene,bir tek secdesinin de keza bir sene kadar sürdüğünü,ancak şu kadar az yemek yediğini onlara anlatır.

Allah (C.C) da bizden öncekileri zikretmiş ve: "**Onlar kuvvetçe sizden daha çetin,mal ve evlâd bakımından sizden daha çok idiler.**" (9.et-Tevbe:69) buyurmuştur.

Yine (Tâlut) hakkında: "**...ve ona bilgi ve vücud kuvveti bakımından bir üstünlük vermiştir.**"(2.el-Bakara:247) ve;

"Siz her tepeye bir alâmet (köşk) bina eder eğlenir misiniz? Dünyada ebedî kalacakmışsınız gibi

bir takım saraylar da ediniyorsunuz.Hem (ceza) vermek için yakaladığınız vakit,merhametsizce, zorbaca yakalıyorsunuz (döğüyor,öldürüyorsunuz)" (26.eş-Şuarâ: 128-130) buyurmuştur.

Allah 'ın (C.C),bizden öncekilerin özellikleri hakkında anlatmış olduğu şeylerin hiçbirisinde (kassacının anlattıklarındaki) bu ifrata,aşırılığa yakın birşey yoktur.

Biz onların bizden beden bakımından daha büyük ve kuvvet bakımından daha güçlü olduklarını biliyoruz.Şu kadar var ki,bizimle onlar (eskiler) arasındaki fark,Allah'ın bizim ömürlerimizle onların ömürleri arasında meydana getirdiği fark kadardır.

Beşerin babası Âdem'i (A.S) alalım:Ömrü sadece bin sene idi.Haberler (=târih) bize bu şekilde söylemektedir,ve ben bunu Tevrat'ta da buldum (455).

Nûh'u (A.S) alalım:Kavmi arasında dokuz yüz elli sene yaşadı.Nûh'dan sonra ömürler kısaldı.Ancak "Kartallar (=en-Nusûr) sahibi Lukmân " hakkında gelen tarihî malûmat hariçtir.Çünkü onun yedi kartal ömrü kadar yaşadığı zikredilmiştir(456).Bu ise iki bin dört yüz elli küsûr seneder....Bu eskiden gelip geçmiş bir husustur ve bu hususta ne Kur'an'da ne de hadiste bir malûmat yoktur.Bu tarihî malûmatın bir isnadı da yoktur.Bu ,sadece Ubeyd b.Şeriyye el-Curhumî

(455)Krş:Kitâb-ı Mukaddes;Tekvin: V/5

(456)Lukman hayatının süresi olarak yedi kartalın hayatının süresini seçti.Bir kartal yetiştiriyor,bu ölünce bir ikincisi besliyordu.Böylece altı kartal besledi ve kendisi hayatta kaldı,yedincisi olan Lubad ölür ölmez,kendisi de öldü .(Bkz:İslâm Ansiklopedisi :7 / 67,"Lukmân" md.) (M)

(457) ve benzerleri neseb (=soy) bilgilerinin anlattıkları birşeydir.

Eski Yemen krallarının,daha sonra da Acem krallarının ömürleri de böyledir.

Bize yakın zamanlarda da birtakım insanlara uzun ömür verilmiştir,ve onlarla Âdem ve Nûh'un (A.S) doğru olan ömürleri arasında daha önce anlatılmış olanlardaki gibi aşırı farklılık yoktur.

Bize Ebû Hâtim tahdis etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi: bize Ebû Amr b.el-Alâ (68-154) (458) haber verdi (ve) dedi:"el-Mustevğîr b.Rabia beraberinde bunamış torunu ile Ukâz çarsısına uğradı.Mustevğîr onu yediyordu.Birisi ona:"-Yâhû ona iyi muamele et! O sana uzun müddet iyilik etmişti!" dedi.

el-Mustevğîr:"-Kim o (biliyor musun)? dedi.

Adam:"-Baban veya deden (olsa gerek)!" dedi.

el-Mustevğîr:"-O- vallahi- benim torunum!" dedi.

Bunun üzerine adam:"-Ne böyle bir günü gördüm;ne de Mustevğîr b.Rabîa'yı ! "dedi.

O da: "Mustevğîr benim!..."dedi.

Ebû Amr : "Mustevğîr,üçyüz yirmi sene yaşadı." dedi.

EBÛ MUHAMMED :Allah ,onların yürüyüşündeki kalıntılarını,inşâ ettikleri şehir ve kaleleri, geçit

(457)Şeriyye ve Sâriye olarak da okunmuştur.Arapların uzun ömürlülerindendir.İslâm'a erişti ve müslüman oldu.Müslümanların kendisine tarih kitabı izafe edilenlerinin ilkidir.(Bkz:el-Beyân ve't-Tebyîn: 1 / 361 ve dipnotu) (M)

(458)Bkz:s. 168ve dipnotu.

vermez dağlarda açtıkları kapıları ve yont(up yap) tıkları merdivenleri,bizim için ibret alınacak ,düşünülecek şeyler kılmıştır.

Bu (kalıntılarda) görülen farklılık ise,sadece bizlerle onların ömürleri arasında mevcut olan fark kadardır.Onların boyları da aynı şekildedir.

Bu farklılık hususunda,er-Riyâşî'nin bana rivayet ettiği şeyden daha mübalâğalısını duyduğumu bilmiyorum...er-Riyâşî (Abbâs b.el-Ferac),Müslim b.İbrâhîm'den,tahdis etti.(Müslim) dedi:Nûh b. Kays haber verdi (ve) dedi:"Hâlid b.Abdillah (66-126) (459) beni,develer için bir ağıl (*) kazmakla vazifelendirdi.Ameleler bana kazıda buldukları bir öğütücü diş getirdiler.Ben onu tırttım,dokuz rıtlı (460) geldi.Biz bu diş insan dişi midir,yoksa deve veya fil dişi midir,bilmiyorduk.

Bana er-Riyâşî tahdis etti (ve) dedi: Bizze Abdullah b.Mesleme,Enes b.Iyâz'dan,o da Zeyd b.Eslem'den haber verdi.Zeyd (b.Eslem) (-136) (461) dedi ki:Amâlîka kavminden bir adamın (kafatasının) göz çukuru içersinde bir pazu kemiği ve onun küçüğü bulundu.Zeyd dedi:"Bunun deve veya başka bir hayvanın göz çukuru kemiği olması,onu görenin de,onun bir insanın göz çukuru kemiği olduğunu zannetmiş olması mümkündür.

Maamâfih,bu bir insanın kemiği olsa bile,bunda (büyük) bir farklılık yoktur.Çünkü göz çukurunu çev

(459) Emevî Halifesi I.Velid zamanında Mekke;Hişam b.Abdilmelik zamanında da 19 sene Irak valiliği yaptı (Bkz:Tehzibu't-Tehzib: 3 / 101) (M)

(460)Takriben 4-4,5 kilo.(M)

(*)Diğer bir nüshada ise:"evler (için temel).."(M)

(461)Zeyd b.Eslem el-Adevî.Hz.Ömer'in mevlâsı .Fakih,ve müfessir bir zat idi.Kendisi,Enes ,İbnu Ömer,Ebû Hurayra,Hz.Âişe'den;kendisinden de İbnu Curayc,Eyyub es-Sahtiyânî,ve iki Sufyan'lar rivayette bulunmuşlardır.(Bkz:Tehzibu't-Tehzib:3/395) (M)

releyen kemik,içi boşalınca genişler ve sonra kafatasının üstündeki kemiğe kadar varır.Geçmiş insanlarının vücutlarının büyüklüğü yanında,onların göz çukuru ve kafatası kemiklerinin anlatıldığı kadar olması da yadırganamaz.

* Hadislere bozukluk ve karışıklık âriz olmasının üçüncü sebebine gelince;O da Cahiliyye devrinde insanların anlattıkları.masala,hurafeye benzer eski haberlerdir.Onların "ed-Dabb (=büyük keler) âsî bir yahudi idi,Allah da onu keler hâline sokuverdi." demeleri bu kabil sözlerdendir.Bu sebeple de insanlar (günlük konuşmalarında):"Keler'den daha âsî ..." deyimini kullanırlar.Araplar bu sözü ,mezkûr sebepten dolayı söylememişlerdir.Bunu sadece; keler acıktığı zaman yumurtadan çıkan yavrusunu yediği için söylemişlerdir.Şair de bu husûsa işaret ederek...

"...oğullarını yedin,keler'in yediği gibi,

Onlardan (yenmedik) pek azını bıraktın.." demiştir.

Yine Hüdhüd kuşu hakkında: "(Hüdhüd'ün) annesi öldü.O da onu kendi başı içine defnetti.Onun kötü kokusu da bu sebeptendir." demişlerdir.

Umeyye b.ebi's-Salt da (bu hususa işaret ederek) şöyle demiştir:

"Bulutlar,koyu karanlıklar ve fazladan tekrar bulutlar..

Hüdhüd'ün anasını kefenlediği ve dolaştığı günler...

annesini saklamak için bir yer arıyor...ve kafasının içine annesi için bir kabir yaptı...

yorularak durur,başındaki cenazenin ağırlığından..

(Bu hikâyeye dair) senedli söz çelişik değildir.."

Yine horoz ve karga hakkında, bu ikisi içki arkadaşlarıydılar. İçkiler bitince karga, horozu içki satıcısının yanında rehin bıraktı gitti, fakat geri gelmedi. Horoz da da (içki satıcısına rehin olarak bırakıldığı için) içki satıcısının nöbetçisi olarak kaldı." demeleri de bu hurafelerdendir.

Umeyye b.ebî's-Salt şöyle demiştir:

"....mucize ile herşey konuşmağa başladı,
karga, emaneti (olan) horoz'a ihanet etti."

Keza onların dediklerine göre kedi, aslan'ın aksıngıdır. Domuz da fil'in aksıngıdır. İstakoz terzi imiş ve iplikleri çalarmış ve bu yüzden mesholunmuş (ve istakoz haline getirilmiş), yılan balığı bir yahudi imiş, mesholunmuş.

İşte Üc hadisi de, bize göre bu tip hadislerdendir...

Şaşıllacak taraf şudur ki, bu Üc , onlara göre Mûsâ (A.S) zamanında yaşamış ve bu derece acaib uzunlukta bir boyu varmış. Firavn da Mûsâ zamanında yaşamıştı, fakat el-Hasen (el-Basrî'n) in dediğine göre o (=Firavn) kısıklıkta tam Üc'un tersine imiş...

Bize Ebû Hâtim veya onun yanındaki birisi rivayet etti (ve) dedi: Bize Ebû Zeyd el-Ansârî en-Nahvî haber verdi. (ve) dedi: Bize Amr b. Ubeyd , el-Hasen'den haber verdi ki el-Hasen (el-Basrî) "Firavnun boyu sadece bir zira' (462) idi, sakalı da bir zira' idi" demiştir.

(462) Bir zira' 50 ile 80 cm. arasında değişen bir uzunluk ölçüsüdür. (M)

89- ÇELİŞKİLİ DEDİKLERİ HADİSLER....

İDDİÂ:Hemmâm'dan,o da Zeyd b.Eslem'den ,o da Atâ b.Yesâr'dan,o da Ebû Saîd el-Hudrî'den (R.A) rivayet ettiniz ki: Rasûlullah (S.A.V) şöyle demiştir:"**Benden,Kur'an'ın haricinde hiçbirşey yazmayınız.Kim benden birşey yazdıysa onu imha etsin (=silsin)"** (463)

Sonra İbnu Curayc'dan,o da Atâ (b.Yesâr) dan o da İbnu Ömer'den (R.A) rivayet ettiniz ki,İbnu Ömer:"Ben:"-Yâ Rasûlullah,ilmi takyîd edeyim mi? dedim,Rasûlullah :"-Evet (takyîd et) " dedi.(464) "İlmin takyîdi nedir?" denildi, "Onun yazılmasıdır." dedi." demiştir.

Yine Hammâd b.Seleme'den,o da Muhammed b.İshâk'dan ,o da Amr b.Şuayb'dan,o da babasından,o da dedesinden ,rivayet ettiniz ki (dedesi yani: Abdullah b.Amr b el-Âs) şöyle demiştir:"**Yâ Rasûlallah,senden işittiğim herşeyi yazayım mı?"** dedim.Rasûlullah: "**Evet (yaz) "** dedi.

Ben:Öfkeli olsan da olmasan da mı?" dedim.

Rasûlullah:"Evet (Öfkeli olsam da olmasam da!) çünkü ben her iki halde de sadece hakkı söyleyim!" dedi. (465)

(463)HAN: 3 / 12,21,39

(464)Krş:HAN: 2 / 215,403

(465)HAN: 2 / 162,192,207

İşte bu bir çelişki ve tutarsızlıktır.

CEVAB: Biz deriz ki: Bu hadislerin (çelişkili olmasının) iki mânası vardır:

Birisi: Sünnetin, sünnetle nesholunmuş olmasıdır. Sanki Rasûlullah önce sözlerinin yazılmasını yasaklamış, sonra -sünnetin çoğaldığını ve ezberlenemeyecek bir hale geldiğini anlayınca- yazılmasına ve takyîd (=kayd) edilmesine karar vermiştir.

Diğer mânası ise: Yazma işini sadece Abdullah b. Amr b. el-Âs'a (R.A) has kılmış olmasıdır. Çünkü o eski kitapları okur, süryanice ve arapça yazardı. Onun dışındaki ashab ise ümmî (= okuma yazma bilmez) idiler. Onlardan ancak bir ikisi yazı yazabiliyordu. Yazdıkları zaman da kusurlu ve imlâsı bozuk yazarlardı.

Vaktaki (Rasûlullah) onların yazdıkları şeylerde hata yapmalarından korktu, o zaman onları nehyetti ve ne zaman ki Abdullah b. Amr b. el-Âs'a bu hususta güvendi, o zaman da ona (hadisleri yazması için) izin verdi.

EBÛ MUHAMMED: Bize İshak b. Râhûye rivayet etti (ve) dedi: Bize Vehb b. Cerîr, babasından haber verdi; babası da Yûnus b. Ubeyd'den, o da Amr b. Tağlib'den, o da Rasûlullahtan rivayet etti ki, Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "**Malın çoğalması, kalem'in ortaya çıkması ve tüccarın çoğalması kıyametin alametlerindendir.**" (466)

Amr (b. Tağlib): "Biz büyük bir mahâlde bir kâtip (yazıcı) arardık ve şayet adamın birisi alış-veriş muamelesi yapmak istese : "Fulan oğullarının

tâcirine bir danışayım." derdi.demiştir.(*)

90-ÇELİŞİK İKİ HADİS...

İDDİÂ:Hammad b.Seleme'den,o da Atâ b.es-Sâib'den,o da Saïd b.Cubeyr'den,o da İbnu Abbas'dan (R.A) rivayet ettiniz ki:İbnu Abbâs şöyle demiştir."**Hacer-i Esved Cennettendir.O,kardan daha beyaz idi de müşriklerin günahları onu kararttı.**"..(467)

Sonra (Muhammed) İbnu'l-Hanefiyye'ye (-73) (468) Hacer-i esved'den sorulduğunu,onun da:"O sadece (bizim) şu vadilerin birinden (getirilmiş) dir." dediğini rivayet ettiniz.

Bu bir tezaddır:Allah'ın cennetten bir taş indirmesi nasıl câiz olabilir? Ve cennette taş var mıdır? Eğer günahlar onu karartmışsa,insanlar müslüman oldukları zaman da onun beyazlaşması ve eski haline dönmesi gerekirdi.

CEVAB: Biz deriz ki:Şüphesiz İbnu'l-Hanefiyye'nin ,İbnu Abbas'a;Hz.Ali'nin Hz.Ömer'e;Zeyd b.Sâbit'in,İbnu Mes'ud'a tefsir ve ahkam ile ilgili konularda muhalefet etmesi öyle yadırganacak bir şey değildir.Yadırganacak olan,onların birbirine aykırı iki hadisi,tevil etmeksizin rivayet etmeleridir.

Ashabın kendi aralarındaki ihtilâfları ise pek çoktur.

(*) Yani sahabe devrinde kâtip ve tüccar azlığına işaret edilmektedir.(M)

(467)HAN: 1 / 307,329,373.

(468)Muhammed b.Ali b.ebi Tâlib.İbnu'l Hanefiyye diye bilinir.Hz.Ali'nin oğludur. Babasından,Osman,Ammâr,Muâviye,Ebû Hurayra ve İbnu Abbâs'dan rivayette bulunmuştur. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib:9 /354) (M)

Onlardan kimisi işittiği şey (= hadis) ile amel eder, kimisi zannına başvurur, kimisi de şahsi görüşüne göre amel ederdi. İşte bundan dolayıdır ki Kur'an'ın tevil (= tefsir) inde ve ahkâmının pek çoğunda ihtilâf etmişlerdir. Şu kadar var ki İbnu Abbas (R.A) Hacer-i esved hakkında işitmiş olduğu bir sözü söylemiştir. Başka türlü olamaz. Çünkü onun, şahsi görüşü olarak: "...beyaz idi ve o cennettendir.." demesi imkânsızdır.

Esas zan ile konuşan, İbnu'l-Hanesiyye'dir. Çünkü o, Hacer-i esved'i Ka'be'nin diğer temel taşları gibi kabul etmiş ve onun da diğer taşların alındığı yerden alındığına hükmetmiştir.

Hacer-i esved'in cenneten olduğuna dair İbnu Abbas'ın sözünü takviye eden haberler çoktur. Bunlardan birisi şudur: "**Hacer-i esved kıyamet günü gelir. Dili ve dudakları vardır. Kendisini hakkıyla istilâm edenler hakkında şehadette bulunur.**" (469)

Diğeri de şudur: "**O Allah'ın yeryüzünde sağ (el)idir. Onunla insanlardan dilediği ile musafaha eder.**" (470)-Bu hadis daha önce geçmişti-(*).

* Bir başka hadis; Vehb b. Munebbih'in anlattığı hadistir. Vehb şöyle demiştir: "**Hacer(-i-Esved) beyaz bir inci idi, onu müşrikler kararttı.**" (471)

* Onların : "Cennette taş var mıdır?" demelerine gelince: Onlar Cennette taşın bulunuşunun nesini yadırgıyorlar? Halbuki Cennette Yâkut vardır, taşdır. Zümrüd vardır, o da taşır. Altın ve gümüş de taş

(469) HAN: 1 / 266

(470) el-Câmiu's-Sağır: 1 / 151.

(*) Bkz: 59 no'lu bölüm (M)

(471) HAN: 1 / 307, 329, 373.

tandır.(472)

Allah'ın bir taşı diğerlerinden üstün kılmasından ve taşın öpülüp ,istilâm edilmesinden yadırga(yıp inkâr et) dikleri nedir?

Allah (C.C) dilediği söz ve amel ile kullarının kendisine ibadet etmesini ister ve bazı mahlûkatını diğerlerinden üstün kılabilir!...

İşte kadir gecesi.içersinde kadir gecesi bulunmayan bir aydan hayırlıdır.

(Keza) Gök, yeryüzünden üstündür;kürsî gökten üstündür;arş da kursî'den daha üstündür.Mescid-i Haram ,Mescid-i Aksâ'dan daha faziletlidir.Şam (=Suriye) Irak'dan daha üstündür.(473)

Bütün bunlar ne yaptıkları bir amel,ne de onlardan (sadır) olan bir tâatdan değil,yaratılıştan üstün kılınmışlardır.

Kezâlik Hacer-i esved de Rukn-i yemânî'den üstündür.Rukn-i yemânî'de Ka'be'nin temel taşlarından daha üstündür.

Mescid-i Harâm,Harem (sınırları içindeki topraklar) dan ,Harem de Tihâme (474) topraklarından daha üstündür.

* Onların:"Eğer Hacer'i günahlar karartmışsa,insanlar müslüman olunca da beyazlaşması gerekir" demelerine gelince:

İnsanların müslüman olması ile taşın beyazlaşmasını gerekli kılan kimdir? Eğer Allah dileseydi,gerekli olmaksızın bunu yapardı.

(472) Bkz: 22.el-Hacc : 23;76,el İnsân:15

(473)Bkz:HAN: 4 /110;5 /184;6 / 457.

(474) Tihame:Hicaz ve Yemen'in deniz ile dağ arasındaki sahîl kısmı.(M)

Sonra bir de şu var ki onlar,kıyasçı ve felsefeci kimselerdir,onlar nasıl oldu da siyah'ın boyadığını fakat kendisinin boyanmadığını;beyaz'ın da boyandığı fakat boyayıcı olmadığını gözden kaçırdılar?!

91- ÇELİŞİK DEDİKLERİ HADİSLER...

İDDİÂ:Rasûlullahın:Ben eğlence ve şaka'dan değilim;eğlence ve şaka da benden değildir." dediğini (475) ve:

Abdullah b.Amr'ın (R.A) Rasûlullah'a:Öfkeli olan da olmasan da senden her işittiğimi yazayım mı?" dediğini,Rasûlullahın da:"Evet (yaz) ,muhtakak ki ben her iki halde de ancak hakkı söylerim." dediğini (476) ve sonra da,onun (S.A.V) şaka yaptığını rivayet ettiniz.

Yine Rasûlullahın (S.A.V), bir adamın arkasına dolanıp,gözlerini kapattığını,ve:"Bu köleyi benden kim satın alır?" dediğini;

Habeş heyetinin (önünde) durduğunu ve oynarlarken onları seyrettiğini (477);kezâ, " direk" (478) oyuncularını oynarken onları seyrettiğini (479)..Hz.Âişe (R.A) ile yarış ettiğini,bazan onu geçtiğini,bazan da Âişe'nin onu geçtiğini (480) rivayet ettiniz.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah (C.C) Rasûlünü müsâmahakâr Hanif dini üzere göndermiş ve ondan (S.A.V)

(475) Yani:Eğlence ile benim alâkam yoktur,eğlence benim işim de değildir.Bkz: Tâc: 2 / 346.

(476) HAN: 2 / 162,192,207.

(477) BUH: 8 / 69;56 / 81.

(478) Dirikle ve dirkele şeklinde de okunur.bir nevi oyun. (M)

(479) Lisân :13 / 259;BUH: 56 / 81.

(480) HAN:6 / 39,129.

ve ümmetinden;İsrâil oğullarının dininde mevcut olan yük ve bukağları kaldırmış ve bunu sayıp zikrettiği nimetlerinden kılmış ve buna şükredilmesini vacib kılmıştır.

Her kimde bir karakter, bir huy varsa,mutlaka bir başkasında o karakterin zıddı vardır.

İnsanların kimisi halim,kimisi aceleci,kimisi korkak,kimisi cesur,kimisi hayâ sahibi,kimisi utanmaz,arlanmaz,kimisi tatlı huylu ,kimisi asık suratlıdır.

Tevratta Allahu Taâlâ şöyle buyurmuştur:"Âdemo yarattığım zaman,onun cesedini yaş ve kuru'dan;sıcak ve soğuk'tan meydana getirdim!Çünkü ben onu toprak ve sudan yarattım,sonra ona nefis ve ruh verdim.İşte her cesedin kuruluşu topraktan;yaşlığı da su tarafından;sıcaklığı nefis cihetinden;soğukluğu da ruh cihetindendir.

Onun hiddeti,hafifliği,şehveti,oyun ve eğlencesi,gülmesi ve sefihliği ,hilekârlığı (=aldatması) zorbalığı,cehaleti ve ahmaklığı nefis'den;hilmi,vakar'ı,iffeti,hayâsı,anlayışı,cömerdliği, doğruluğu ve sabrı da ruh'dandır."

Görmüyor musun,eğlence ve oyun insanın tabiatında vardır.Tabiat ve huy'a ise engel olunamaz.Eğer bir kimse nefsine hâkim olarak bu oyun (istegin) a engel olsa,bu huyundan,karakterinden neş'et eden şeylere hakim olsa (bile) ,çok kalmaz az sonra tekrar eski huyuna döner.

"Huy (karakter) daha kuvvetlidir." denilir.Şâir de şöyle demiştir.

"Kim nefsinin 'tabiatı olmayan bir şeye girişirse
Tabiatı onu dinlemez ve onun nefsine galebe çalar."

Başka bir şair:

"Ey, tabiatının tersi bir ahlâkla bezenmiş kişi!
Ve yaradılışı kindarlık (481) ve münafıklık olan
kişi!

Yaradılışına, iyi olan alışkanlığına dön!
Çünkü tabiatında olmayanla ahlâklanman
mümkün değildir." demiştir.

Bir diğer şair de şöyle demiştir:

"Herkes birgün tabiatına dönücüdür.
Bir müddet başka huylarla ahlâklanırsa bile!..."
er-Riyâşi de şöyle demiştir:

"Sakin soyunun güzelliğine bakarak bir kimse
ile arkadaşlık etmel..."
Çünkü ben soy(ve sop)ların ayıplanmaya mâruz
kaldığını gördüm.
Onun geçmiş ümmetlerde soylu ataları var, de-
nilmesinden sana nel...
Bilâkis sen atalarının huy(ve ahlâk) ına sahib
çık.
Her nefis yaratıldığı huy (ve karakter) üzere de -
vam eder!."

(481)Metinde:el-İksâd şeklinde olup manası isabet et-
mek, yaralamak demektir.Bu kelime uygun düşmediği
için,biz de musahhihin açıklamasına uyarak yukarıdaki şe-
kilde terceme ettik. (M)

Allah (C.C) şöyle buyurmuştur:"Gerçekten insan hâris ve cimrî yaratılmıştır.Kendine bir zarar dokundu mu feryadı basar.Ona hayır (mal) isabet edince de vermekten sakınır!.." (70.el-Meâric:19-21)

Yine:"İnsan acelecilikten yaratıldı (yani insanda acelecilik vardır.)"(21.el-Enbiyâ:37) buyurmuştur.

Keza,"Size Allah Rasûlünde (takib edeceğiniz) pek güzel bir örnek vardır.(33.el-Ahzâb:21) âyeti sebebiyle Ashab,Rasûlullahı nûmûne ediniyorlar,onun yoluna ve davranışına uyuyorlardı...

Eğer Rasûlullah (S.A.V) güler yüzlülüğü ,mesrur olmayı,yumuşak huyluluğu bırakıp ekşi ve asık suratlı ve sert olsaydı; -kendi tabiat ve karakterlerine muhalefet etmelerinde meşakkat ve zorluk bulunmasına rağmen -insanlar yine de nefislerine bu huylan benimsettirirler,kabul ettirirlerdi.

Rasûlullah (sadece) müslümanlar da şakalaşsın diye şaka yapmış;oynarlarken dirkele oyunu oynayanların yanına varmış ve:"Yahudiler dinimizde genişlik olduğunu anlasınlar diye oynayın ey Erfe-de oğulları !..." demiştir.

Rasûlullah,(dindeki genişlik ile) düğünlerde nikahı ilân için,ziyafetlerde de sürûr ve sevinci izhar etmek için oynanan oyunları kasdetmektedir.

Ama onun (S.A.V):"Ben eğlenceden değilim,eğlence de benden değildir." demesine gelince;buradaki eğlence manasına gelen "ed-ded" boş ve batıl şeylerdir.

Rasûlullah şaka yapardı,fakat (şakasında bile) hak (doğru) dan başka birşey söylemezdi.O,şakasından hakdan başka birşey söylemediğine göre,bu şaka

,eğlence veya boş ,bâtil birşey olmuş olmaz.

Rasûlullah ihtiyar bir kadına:"İhtiyarlar Cennete giremez." demiş ve bununla ihtiyarların genç kız halinde Cennete gireceğini kasdetmiştir.

Başka birinin hanımına:"**Kocan(ın) gözlerinde beyazlık var.**" demiş,bu sözülle gözbebeğinin etrafındaki beyazlığı kasdetmiş,kadın ise onu gözbebeğini örten (ve görmeyen mâni olan) beyaz (perde) zannetmiştir.

Yine (Rasûlullah) adamın birinin arkasından dolanmış ve:" **(Bu) köleyi benden kim satın alır?"** buyurmuş ve bununla o adamın Allah'ın kulu ve kölesi olduğunu kasdetmiştir.

Allah'ın dini kolaydır,Allah'a hamd olsun,O'nun nimeti sayesinde,dinde zorluk yoktur.Amelin en üstünü de, az da olsa devamlı olanıdır.

EBÛ MUHAMMED:Bize ez-Ziyâdî rivayet etti (ve) dedi :Bize Abdulaziz ed-Derâverdi (482) haber verdi (ve) dedi:Bize Muhammed b.Talhâ,Ebû Seleme b.Abdirrahman'dan ,o da Âişe'den (R.A) haber verdi...(Âişe) şöyle dedi:Rasûlullah şöyle buyurdu:"**Amellerden gücünüz yettiği kadarını üstleniniz! Çünkü Allah,siz usanmadıkça usanmaz.Ve şüphesiz amelin efdali ,az da olsa devamlı olanıdır.**" (483)

Yine Bana Muhammed b.Yahyâ el-Kat'î rivayet etti (ve) dedi:Bize Ömer b.Ali b.Mukaddem,Ma'n el-Ğıfârî'den,o da (Keysân) el-Makburî'den,o da Ebû Hurayra'dan haber verdi.Ebû Hurayra dedi ki: "Rasûlullah:**Din kolaylıktır! Bir kimse bu dini eksiksiz yap**

(482) Takrîb'de "ed-Dâraverdi " (Takrîbu't-Tehzib : 1 / 512) (M)

(483) BUH:77 / 43.

mağa kalkışırsa, mutlaka din ona galip gelecek tır. O halde mutedil olunuz elinizden geleni yapınız ve sevininiz."buyurmuştur..(484)

Bana Muhammed b. Ubeyd rivayet etti (ve) dedi: Bize Muâviye b. Amr, Ebû İshak (es-Sebiî) den, o da Hâlid el-Hazzâ'dan o da Ebû Kılâbe'den, o da Muslim b. Yesâr'dan olmak üzere rivayet etti. (Muslim b. Yesâr) dedi ki: **"Eş'arilerden bir gurup arkadaş yolculuk yapıyorlardı. Döndükleri vakit;"-Yâ Rasûlullah, biz senden sonra, fulandan daha faziletli bir adam görmedik. Gündüzleri oruç tutuyordu. Biz konakladığımız zaman namaza başladı ve biz tekrar yola çıkıncaya kadar kılmaya devam etti."** dediler.

Rasûlullah:"Kim ona hizmet ediyor ve onun ihtiyacını gideriyor veya onun için çalışıyordu?" dedi. "Biz ", dediler.

Rasûlullah:"Siz hepiniz ondan daha faziletlisiniz." dedi.(485)

(Bu ümmetin) seçkinler(i) ve salihler(i), tebesüm, güler yüzlülük ve edep dışı olmayan,, sövme ve yalandan uzak olan sözlerle şaka yapmak hususun-da Rasûlullahın ahlâkı üzere yürümüşlerdir.

Ali (R.A) çok lâtife ederdi.

İbnu Sirîn (-110) (486) salyaları akıncaya kadar gülerdi (*)

Cerîr, el-Farazdak hakkında şöyle demiştir:

"Farazdak'ın karısı geçimsizleşti

(484) BUH: 2 / 29.

(485) Kırş, BUH: 30 / 51.

(486) Bkz:s. 358 ve dipnotu.

(*) Reisü'l-Küttâb nüshasında **"ve Cerîr'in sözünü misal verirdi."** ilâvesi vardır. (M)

Farazdak'ın sopasına razı olsaydı uslanırdı."

İbnu Sîrîn yine el-Farazdak'ın şu sözünü misal getirmiştir(**):

"Bana bildirdiler ki evlenmek istediğim kızın, urkûbu (487) uzunlukta oruç ayı gibidir. dişleri yüz tane veya ondan bir fazla, diğer uzuvlarını anlatmağa ise lüzum yok."

Birisi ona Hişâm b.Hassânı (-146) (488) sordu,o da:"Dün vefat etti,bilmiyor musun? " dedi.Adam çok üzüldü ve "innâ li'l-lâhi ve innâ ileyhi râciûn" dedi.Adamın böyle üzüldüğünü görünce:"**Allah nefisleri ölüm anında;henüz ölmemişlerin de uyudukları sırada canlarını alır.**"(39.ez-Zumer:42) âyetini okudu.

Zeyd b.Sâbit (R.A) de sokağa çıktığında insanların en vakûru;evinde ise en şakacısı idi,

Ebu'd-Derdâ (R.A) da : "Usandırarak kadar hak ile meşgul etmemden korkarak nefsimi biraz da bâtil (=eğlence) ile meşgul ederim." demiştir.

(Kadı) Şurayh da,hüküm meclisinde (mahkeme) şakalaşırdı.

(**) Bu cümle Reisü'l-Küttâb nüshasında şöyledir: "...aynı şekilde misal vererek şöyle dedi." (M)

(487) Topuğun üst kısmındaki kalın sınır (M)

(488) Hişâm b.Hasân el-Ezdi.Basralı.Muhammed b.Sîrîn ve el-Hasen el-Basrî'nin muasırıdır.Bu ikisinden ,Enes b. Mâlik ve Hişâm b.Urve'den rivayette bulunmuştur.Kendisinden de İbnu ebî Arûbe,Şu'be,iki Hammâd'lar,iki Sufyân'lar.İbnu Curayc ,Fudayl b.İyâz ve başkaları rivayet etmiştir. (Bkz: Tehzîbu't-Tehzib :11 / 34 (M)

eş-Şa'bî (17-104) (489) insanların en şakacısı idi.Su-
heyb (er-Rûmî (R.A) de şakacı idi,Ebu'l-Âliye de (-90)
(490) şakacı idi.

Bu (saydıklarımızın) hepsi de şaka ettiklerinde
çirkin şeyler söylemez,sövmez,gıybet etmez ve yalan
söylemezlerdi.

Şaka ancak;kendisine bu bozuklukların biri ve-
ya birkaçı karıştığı zaman mezmun (kötülenmiş)
olur.

Oyunlara gelince:Ziyafet ve düğünlerde eğlenil-
mesinde bir beis yoktur.Zira Rasûlullah(S.A.V):"
Nikâhı ilân ediniz! Ve nikâhta def çalınız!" buyur-
muştur.(491)...

EBÛ MUHAMMED:Bize Ebu'l-Hattâb rivayet et-
ti (ve) dedi:Bize Muslim b.Kuteybe haber verdi (ve) de-
di:Bize Şerik,Câbir (b.Zeyd)den ,o da İkrime'den ha-
ber verdi.(İkrime) şöyle dedi:"İbnu Abbas oğullarını
sünnet ettirdi.Beni gönderdi,ben de oyuncuları ça-
ğrdım.Onlar da (geldiler) ve oynadılar.İbnu Abbas da
onlara dört dirhem verdi."

Bana Ebû Hâtîm el-Asmaî'den,,o da İbnu ebî'z-
Zinâd'dan,o da babasından tahdis etti.(babası) şöyle
dedi:Hârice b.Zeyd'e (-99) (492):"Düğünlerde tegan

(489) Bkz:s. 90ve dipnot.(M)

(490)Rufey' b. Mihrân,Ebû'l-Âliye er-Riyâhî.Cahilliyye
devrini idrak etti ve Rasûlullahın vefatından sonra müslüman
oldu.Kıraat ilminde Sahabe'den sonra en âlim kimse olduğu
zikredilmektedir.Ashâbın pekçoğundan rivayette bulunmuş-
tur. (Tehzîbu't-Tehzîb:3 / 284) (M)

(491)Bkz:Lisân 14 / 3 ,"Def " için bkz: BUH : 67 / 49.

(492) Hârice b.Zeyd b.Sâbit el-Ansârî.Tabîî .Hz.Osman'a
erişti,babasından ve amcasından rivayette bulundu. (Tehzî-
bu't-Tehzîb :3 /74) (M)

ni (şarkı,müzik) olur muydu?" dedim,"Olurdu (fakat) bugünkü gibi taşkınlıklar ve bayağılıklar bulunmazdı.

Dayılarımız Nâbit oğulları,bizi ,verdikleri bir ziyafete çağırdılar.Ziyafete Hassân b.Sâbit ve oğlu Abdurrahman da geldi.O sırada iki cariyeye şöyle teganni ediyorladi:

"Bak ey dostum,Cıllık (493) kapısına,

Belkâ (494) dan başka bir dost görür müsün!"

Bunun üzerine Hassân eliyle yüzünü kapayarak ağladı.Abdurrahman cariyelere devam etmeleri için işaret etti.Câriyelerin babasını ağlatmasından onun ne zevk aldığını bilmiyorum?" dedi.

Bize Ebû Hâtim ,el-Asmaî'den tahdis etti.(el-Asmaî) şöyle dedi: Bir düğünde Tuveys (495) teganni ediyordu.O sırada en-Nu'mân b.Beşir (el-Ansâri) (496) düğüne geldi.Tuveys o esnada şöyle diyordu.

Amrâ'nın istiğnâsı o kadar ciddi midir ki terkedip gitsin,

(493)Suriye'de bir yer.Neresi olduğunun tayininde ihtilâf edilmiştir.Belkâ'ya oldukça yakındır. (Tafsilat için bkz: İslâm Ansiklopedisi :3 / 189) (M)

(494) el-Belkâ :Şarkî Şeria (Ürdün) havalisinin cenub taraflarının arapça ismi.Belkâ daima Şam (=Suriye) eyâletine bağlı idi.(Bkz:İslâm Ansiklopedisi :2 / 491) (M)

(495) Kendisine Tâvus adı verilen kadınlaşmış biriydi.Kadınlaştığı vakit kendisine Tuveys (=Tâvuscuk) denildi.Künyesi Ebû Abdunnaîm'dir.İslâm'da ilk teganni eden kimse dir."Tuveys'den daha uğursuz" sözü bir deyimdir.Tuveys şöyle derdi:"Annem Ansârın kadınları arasında lâf taşırdı.Sonra beni Rasûlullahın vefat ettiği gece dünyaya getirdi.Ebûbekr'in öldüğü gün beni süttten kesti.Ömer'in öldüğü gün ergenliğe eriştim.Osman'ın öldürüldüğü gün evlendim.Ali'nin öldürüldüğü gün de bir çocuğum oldu.Var mı benim gibisi"?

(496)Emevi şairlerinden.

Yoksa bizim durumumuzla onun durumu aynı mıdır?"

Amrâ da en-Nu'man'ın annesi idi.Tuveys'e :**"Sus! sus! "denilince en-Nu'man:"-O kötü birşey söylemedi,sadece...**

"Amrâ,kadınların asillerindendir.

Elbisesinin kolları misk kokusu saçar." dedi."
demiştir.

92- ÇELİŞKİLİ DEDİKLERİ HADİSLER

İDDİÂ: Rasûlullahın:"Şüphesiz Allah (C.C) utangaç ,çekingen,mütevazî ve afif olanları sever;lafazan (belig) erkeklere buğzeder." buyurduğunu (497) rivayet ettiniz.

Sonra yine rivayet ettiniz ki Abbas (R.A) kendisine (S.A.V) "Güzellik nedir?" diye sormuş,Rasûlullah da "Güzellik lisândadır!" buyurmuştur.(498)

Yine (Rasûlullahın),Hakikaten beyânın (*) bazısı sihir (gibi)dir" dediğini rivayet ettiniz . (499).Halbuki Allah (C.C):"İnsanı yarattı,ona beyânı (duyguların ifadesini)öğretti."(55.er-Rahman:3,4) buyurmuş ve beyân'ı, saymış olduğu nimetlerden bir nimet olarak kabul etmiştir.

Yine (Allah) kadınların ifade güçlerinin azlığını anlatmış ve :"Süs içinde yetiştirilip büyütülen ve iddiasını isbat edemeyen kimseyi (yaratılışça pek****

(497)HAN: 2 / 165,187.

(498) el-Câmiu's-Sağır,1 / 145

(*) Bir tek mânâyı çeşitli şekil ve üslûpta ifade etme sanatı ve bununla uğraşan ilmin adı. (M)

(499) BUH: 76 / 51,HAN: 1 / 269.

zayıf olan kızları) mı ? (Allaha çocuk isnad ediyorlar)"(43.ez-Zuhruf: 18) buyurmuş ve kadınların zayıf olduğu hususuna, onların ifade kabiliyetlerinin zayıflığı ile işaret etmiştir.

İşte hep bunlar, birbirine aykırı şeylerdir.

CEVAB:Biz deriz ki:Burada-Allahın lütfu sayesinde -tutarsızlık yoktur.Anlatılanlardan herbirisinin yeri vardır,oraya konuldu mu aykırılık ve tutarsızlık ortadan kalkar.

Allah (C.C) "utangaç,çekingen,mütevazi ve afif olanları sever." sözüne gelince:(Rasûlullah) bu sözyle ,temiz kalpli,az konuşan ve son derece hayâ sahibi olduğu için (başkalarından istemeyen) ve ihtiyaç içersinde kalan kimseleri kasdetmiştir.Nitekim onun (S.A.V) bu sözünü müteakiben,"edepsizce konuşan, çok isteyen ve (ihtiyacı olmadığı halde) ısrarla isteyelerle de biğzeder." buyurması da buna delâlet eder ki,bu (vasıflar) öncekilerin zıddıdır.

Allah (C.C) kullarının husûmette ileri gitmesini,uzun dilli olmasını ve kurnaz ve entrikacı olmasını -her ne kadar bunlarda faydalar ve bazısında da güzellik (zînet) bulunsa da-sevmez.

Hadiste de,"**Cennet ehlinin çoğu saf (kendi halinde) kimselerdir.**"(500) buyurulmuştur .Burada kalplerin de insanlara karşı birşey bulunmayan ve kimseyle ilgilenmeyen kimseler kasdolunmaktadır...

(Hadiste geçen el-bulh (=saf kimseler) kelimesi

ile alâkalı olarak) en-Nemir b.Tevleb (501) şu şiiri söylemiştir:

"Sırlarını bana açıklayan,saf (=belhâ') ve herke-
se inanan bir kız çocuğu ile oynadım.(502)

Ali (R.A) de (gelecek) bir zamandan bahsederek şöyle demiştir:"O zamandakilerin en hayırlısı ,her nûme'dir,-yani:Kötülük yapmağa iktidarı olmayan kimseler demektir.-Onlar hıdayet önderleri (eimmetu'l-hudâ) ve ilim fenerleridirler.Onlar aceleci,sırları ifşa edici ve lâf taşıyıcı değillerdir."

Muâz b.Cebel (R.A) de Rasûlullahtan şunu rivayet etmiştir:"Allah (C.C) gizlenenleri (ahfiyâ) mut-takîleri (etkîyâ),günahattan arınmışları (ebriyâ) se-ver.Onlar o kimselerdir ki,kayboldukları zaman onları kimse arayıp sormaz;hazır bulundukları za-man da kimse tarafından farkedilmezler."(503)

Ali (R.A) bir hutbesinde:"-İyi biliniz ki,Allah'ın öyle kulları vardır,onlar Cennette ebedî Cennetlikle-ri;Cehennemde de azâb olunur halde Cehennemlik-leri görmüş biri gibidirler.Onların kötülük yapmayacaklarından herkes emindir;kalpleri mahzundur,afif (iffetli).dirler,ihtiyaçları az (basit) dir.Onlar âhiret-teki devamlı (ebedî) rahatlık için,(dünyada) birkaç gün sabrederler.Gece olunca da saf saf dururlar.Göz yaşları yanaklarından akar.Rablerine "-Ey Rabbi-miz,ey Rabbimizi!" diye yalvarırlar.Gündüz ise on-lar,halîm,âlim,itaatkâr ve takvâ sahibidirler.Onlar

(501) en-Nemir b.Tevleb:Cahilî şairlerden idi,İslâma erişti ve müslüman oldu.Şiirlerinin güzelliğinden kendisine el-Keyyis denilmiştir. (Bkz: Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ: 173,Ley-den 1902 tab'ı) (M)

(502) Diğer bir nüshada : " ...rastladım".

(503) İBNU MACE: 36 / 16.

(zayıflıktan) bir ok'a (el-kudâh) benzerler.Bir kimse onlara bakar ve:"Bunlar hastadır." der.Halbuki onlarda hiçbir hastalık yoktur.Onlar sıkıntılıdırlar ve onlar büyük bir işden (Kıyamet günün hesabından) dolayı sıkıntı ve endişe içindedirler.

İbnu Abbas da şunları anlatmıştır:"Bir genç Eyyüb'a (A.S),uğramış olduğu musibet hakkında şöyle demiştir:"-Ey Eyyüb! Kendileri şikâyet etmekten âciz veya dilsiz olmadığı halde,Allah korkusu kendisini şikâyetten alıkoyan,Allah'ın birtakım kullanı olduğunu bilmez misin? Ki onlar şeref ,anlayış ve fesahat sahiplerinin tâ kendileridir.Allah'ı ve O'nun geçmiş milletlere gönderdiği azabı bilirler.Lâkin onlar,Allah'ın azametini hatırladıkları zaman,Allah korkusundan ve Allah'ın (C.C) heybetinden kalpleri parçalanır,dilleri tutulur,akılları başlarından giderdi."

Bu hasletler Allah'ın (C.C) sevdiği hasletlerdir,ve bu hasletler kişiyi âhirette mutluluğa erdştirir.Bununla beraber iktisad (ıfraz ve tefritten sakınma) ona arkadaşlık ettiği ve onu akıl idare ettiği,kişinin iktidarını (iradesi) onu ,Allah indinde büyük olanı küçültmeğe,veya küçük olanı büyültmeğe , ya da dinle alâkası olmayanların yaptıkları gibi hem birşeye hem de onun zıddına yardımcı olmaya sevketmedikçe; güzelliğin,lisanda olması,mürüvvetin de beyânda olması, beyân'ın dünya zinetlerinden bir zinet ve dünya güzelliğlerinden bir güzellik olması inkâr olunamaz.

İşte bu (yukarıda sayılanların tersini yapan kimseler) Allah'ın buğzettiği belîğ (lafazan) kimsedir ki,onun hakkında Rasûlullah:"**Sizden en hoşlanmadığım kimse,çok konuşan gevezelerdir.**"(504) buyurmuştur.Allah'ın (C.C) en fazla buğzettiği kimseler de ,insanların dilinden dolayı kendisinden sakındığı

kimsedir.

"Hakikaten beyân'ın bazısı sihir (gibi) dir." sözüyle de (Rasûlullah) şunu kasdetmiştir:Beyân'ın bazısı uzağı yakın,yakını uzak eder,çirkini güzel ,güzeli çirkin gösterir,ve küçüğü büyültür.Sanki o (bu haliyle) sihir veya sihir makamına kâim olan birşey veya hut da ona benzeyen birşeydir ki,sihrin haram olması gibi ,bu da mekruhtur.

EBÛ MUHAMMED :Bana Huseyn b.el-Hasen el-Mervezî tahdis etti (ve) dedi:Bize Abdullah b.el-Mubârek haber verdi (ve) dedi:Bize Ma'mer ,(b.Râşid) ,Yahyâ b.el-Muhtâr'dan ,o da el-Hasen (el-Basrî) den (22-110) (505) haber verdi.(el-Hasen) şöyle demiştir:"Dilersen onu görürsün,(o) kibar çehreli,parlak bakışlıdır,fakat ameli ve kalbi ölüdür.Sen onu,kendisinden daha iyi tanırsın.Birtakım bedenler görürsün ki,kalpleri yoktur.Sesini işitirsin fakat insan değildir.Çok dillidir (cerbezeli),kalbi kupkurudur."

93- DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN'IN NAKZETTİĞİ BİR HADİS ...

İDDİÂ:Rasûlullahın:"Biz Peygamberler miras bırakmayız,bıraktığımız sadakadır." (506) buyurduğunu rivayet ettiniz.Bu hadis ,Allahu taâlânın Zekerîyyâ (A.S) dan hikâye ederek buyurduğu:" Gerçekten ben,arkadan yerime geçecek yakınlarımdan endişedeyim.Karım da kısır bulunuyor.Onun için bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun,Yâkub alilesine de mirasçı olsun.Rabbim Sen onu salih bir insan yap.Ey Zekerîyyâ biz sana bir oğul müjdeliyoruz ki adı Yahyâ'dır.Bundan önce ona hiçbir kimseyi adaş yapmadık."(19.Meryem:5-7) âyetine ve "Süleyman (babası) Dâvudâ vâris ol

du."(27.en-Neml: 16) âyetine aykırıdır.

Fâtıma (R.A) da Ebûbekr'den babasının (S.A.V) mirasını istemiştir.Ebûbekr (R.A) babasının mirasını ona vermeyince,ebediyyen Ebûbekrle konuşmayacağına yemin etmiş ve kendisinin cenazesinde Ebûbekr bulunmasını diye ,öldüğü zaman gece defnedilmesini vasiyyet etmiş ve gece defnedilmiştir.(507)

Ali ve Abbâs (R.A) da Rasûlullahın mirası hususunda Ebûbekr'e birbirlerini dâvâ etmişlerdir.

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullahın,"Biz Peygamberler miras bırakmayız." sözü Zekerıyya'nın,"Bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun,Yakub ailesine de mirasçı olsun." sözüne aykırı değildir.Çünkü Zekerıyya (A.S) "Benim malıma mirasçı olsun " dememiştir ki,mesele onların zannettikleri gibi olsun!...

Zekerıyyâ (A.S) nın hangi malı vardı ki,onu akrabalarından sakınsın ve Allah'dan kendisine,malına mirasçı olacak bir evlâd vermesini istesin! O takdirde bu mal ona göre büyük kıymeti hâiz ve sırf mal için çalışan ve mal için gayret sarfeden dünya (malı) düşkünlerinin çok rağbet ettiği bir mal olmalıdır..Halbuki Zekerıyyâ b.Âzen sadece için marangoz ve aynı zamanda bir din adamı (hıbr) idi...

Vehb b.Münebbih (34-114) (508) demiştir ki:"Bu iki hususun her ikisi de ,onun malı olmadığını gösterir."

Keza Yahyâ ve İsâ'nın (A.S) mallarının olmadığı,sığınacak bir evlerinin bile olmadığı ,onların ancak yeryüzünde dolaşan iki seyyah oldukları meşhurdur (herkes tarafından bilinmektedir).

(507) Krş.İbnu Sa'd: 8 / 17,18

(508) Bkz:s.101ve dipnotu

Yahyâ'nın (A.S), (babası) Zekerıyyâ'dan (A.S) miras olarak mal almadığına diğer bir delil de şudur ki;Yahyâ (A.S) Beytu'l-Makdis- küçük yaşta iken-girmişti ve orada hizmet ediyordu.Sonra (Allah'a karşı olan) korkusu arttı,bunun üzerine yollara düştü,dağların tepelerinden ve dağ kovuklarından ayrılmadı.

EBÛ MUHAMMED:el-Leys b.Sa'd'dan,o da İbnu Lehi'a'dan,o da Ebû Kubeyl (Huyey b.Hâni b.Nâdır) dan ,o da Abdullah b.Amr b.el-Âs'dan olmak üzere bana ulaştı ki,Abdullah (şöyle) demiştir:"Yahyâ b.Zekerıyyâ (A.S) sekiz yaşında iken Beytu'l-Makdis'e girdi ve kıldan elbiseler,yünden bornoz (509) lar giymiş olan Beytu'l-Makdis âbidlerini gördü.Onların ,köprücük kemiklerini delip,oralardan zincirler geçirmiş ve o zincirleri Beytu'l-Makdis'in kemerlerine bağlamış olan müteheccidlerini (gece ibadet edenlerini) gördü. Bu gördükleri onu korkuttu ve ebeveyninin yanına döndü.Yolda,oyun oynayan çocuklara rastladı.Çocuklar:"Yahyâ,gel oynayalım!" dediler.Yahyâ:"Ben oyun oynamak için yaratılmadım!" dedi.Bu sebepten âyette:"**Bir de ona (Yahyâya) daha çocukken hikmet verdik.**" (19.Meryem:12) buyurulmuştur.

Yahyâ hemen ebeveynine geldi ve onlardan kendisi için kıldan bir elbise (cübbe) yapmalarını istedi.Hemen yaptılar.Sonra Beytu'l-Makdis'e döndü. Orada gündüzleri hizmet eder,geceleri de (Allah'ı) tesbih ederdi.Onbeş yaşına geldiğinde kendisine korku geldi.Bunun üzerine yola çıktı,yeryüzünün ıssız yerlerinde (510) ve dağlardaki mağaralarda yaşamaya başladı. Annesi ve babası onu aramağa çıktılar ve

(509) Bornoz : Başlılıklı elbise

(510) Diğer bir nüshada:...dağların tepelerinde...

el-Beseniyye (511) dağlarından inerlerken,Ürdün gölünün başında onu buldular.Gölün başına oturmuş,ayaklarını suya sokmuş ,susuzluk neredeyse kendisini helâk edecek bir halde olmasına rağmen o şöyle diyordu:"-Senin izzetine andolsun ki,Senin yanında yerim neresidir,bunu bilmedikçe soğuk birşey içmeyeceğim!"

Ebeveyni,ondan yanlarında bulunan arpa çöreklerini yemesini ve gölden su içmesini istediler.O da denileni yaptı ve yemininden dolayı kefaret verdi.Bu yüzden (ana babasına) iyilik yapmakla medhedildi.Bu yüzden Allahu taâlâ şöyle buyurmuştur:"**Ebeveynine de ihsânkârdı,zorba ve isyankâr değildi.**"(19.Meryem:14)

Ebeveyni onu tekrar Beytu'l-Makdis'e bıraktılar.(Yahyâ) namaza durduğu zaman ağlar,Zekeriyyâ (A.S) da onun ağlamasına ağlardı,sonra bayılırdı.Bu şekilde devam etmiş ve hattâ öyle ki,gözyaşları yanaklarının etlerini parçalamıştı.

Annesi ona:"-Ey Yahyâ, bana izin verirsen (yanaklarındaki) bu yanıkları örtecek bir keçe hazırlayayım." dedi.Yahyâ :"-Sen bilirsin?" dedi.Annesi hemen iki keçe parçası getirdi ve onları onun yanaklarının üzerine (koyup) yapıştırdı.Yahyâ ağladığı zaman gözyaşlarını keçe parçaları emiyor,annesi de onların suyunu sıkıyordu.Göz yaşlarının annesinin kollarından aktığını görünce :"-Ey Allahım,işte bunlar gözyaşları,işte bu annem! Ben de senin kulunum! Sen de Rahmansın(artık sen bilirsin!) " dedi."

Duyduğuna göre,Yahyâ'nın sahip olduğu miras malı nedir? Zekeriyyâ'nın miras bıraktığı mal nedir? Zekeriyyâ sadece bir marangoz ve din adamı idi.

kendisinden rivayetinde-Allah'ın (C.C) **"...bana bir çocuk ihsan buyur ki,bana da mirasçı olsun.."** (19.Meryem:5) âyeti hakkında şöyle demiştir:Âyetin mânası ,**"Benden imamlığı (din adamlığını) tevarüs etsin."** demektir.Zekeriyyâ din adamı (imam) idi. **"Ya'kub ailesine de mirasçı olsun."** (19.Meryem:6)âyetinin manası da ,**"Yani mülke mirasçı olsun"** demektir.Zekeriyyâ (A.S) Dâvud (A.S) un oğullarından Yahûza b.Ya'kub b. İshak b.İbrâhim'in (A.S) torunlarından idi.Allah Yahyâ'nın din adamlığını tevarüs etmesini kabul etti fakat,mal ve mülk'e mirasçı olmasını kabul etmedi.

Zekeriyyâ (A.S) din adamlığına (imamlığa) akrabalarının mirasçı olmasını istememiş ve Allah'tan kendi makamına geçecek ve ilmine vâris olacak bir evlâd vermesini arzu etmişti.Allah (C.C) da:**"Zekeriyyâ'yı da hatırla ki, hani Rabbine:"-Rabbim beni yalnız (evlâdsız) bırakma.Sen vârislerin en hayırlısısun."** diye dua etmişti.Bunun üzerine biz de duasını kabul edip kendisine (evlâd olarak) Yahyâ'yı verdik ve zevcesini çocuk doğurur hale getirdik."(21.el-Enbiyâ:89,90) buyurmuştur.

* **"Süleyman (babası) Dâvud'a vâris oldu."** (27.en-Neml:16) âyetine gelince:Allah (C.C) burada Süleyman'ın Dâvud'un mülküne (hükümdarlığına) ,nübüvvetine ve ilmine vâris olmasını kasetmiştir.Süleyman ve Dâvud (A.S) ikisi de hem peygamber,hem de melik (hükümdar) idi.Mülk ise,kuvvet ve otorite,hüküm ve siyaset demektir,mal demek değildir.

Eğer malına vâris olmasını kasetmiş olsaydı,bunu haber vermenin bir faydası olmazdı.Çünkü bütün herkes oğulların babalarının mallarına vâris olduğunu bilir,fakat her çocuğun ilim,mülk ve nübüvvet hususlarında babasının yerine geçeceğini bil-

mez.

Yine Rasûlullahın (S.A.V) miras bırakmayışına diğer bir delil de,Allah'ın kendisine vahyetmesinden sonra miras bırakmamasıdır.Kendisinin ana babasına mirasçı oluşu ise vahiyden önce idi.

EBÛ MUHAMMED :Bize Zeyd b.Ahzem et-Tâi rivayet etti (ve) dedi:Bize Abdullah b.Dâvud tahdis etti ki:"Rasûlulah (S.A.V) annesinden Ummu Eymen'i;babasından da Şukran adlı köleyi miras olarak aldı."

Allah'ın (C.C) birtakım kimseleri zemmederek:"**Hayır,doğrusu siz yetime yardım etmezsiniz,miskini de yedirmeğe birbirinizi teşvik etmezsiniz.Mirası helâl haram demeden habire yerirsiniz.Malı da pek çok seversiniz.**" (89.el-Fecr:17-20) buyurduğunu bildiği halde nasıl miras malı yiyebilir?!

Bize İshak b.Râhûye rivayet etti (ve) dedi:Bize Vekî haber verdi (ve) dedi:Bize Mis'ar (b.Kidâm),Abdurrahman b.el-İsbahânî'den,o da Mucâhid b.Verdân'dan,o da Urve b.ez-Zubeyr'den,o da Âişe'den (R.A) haber verdi.Âişe'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah (S.A.V) hurma ağacından düş(üp öl) en bir kölenin mirası(nı halletmek) için geldiler.Rasûlullah:"Geride çocuk bıraktı mı?" dedi."Hayır bırakmadı." dediler..

"Bir yakınını bıraktı mı?" dedi.Yine " Hayır" dediler. .

Rasûlulah: "O halde onun mirasını, hemşerilerinden birine verin." buyurdu.

Sanki burada Râsûlullah onu mirasını yemekten kaçınmış da onun hemşerisi olan bir adamı tercih etmiş gibidir.

* Hz.Fatıma'nın (R.A) Ebûbekr (R.A) ile,Rasûlullahın mirası hakkında mûnakaşa etmesine gelince:Bu kötü görülecek birşey değildir.Çünkü Fâtıma Rasûlullahın (bu hususta) ne dediğini bilmiyordu.O,çocukların babalarına vâris olduğu gibi,kendisinin de babasına vâris olacağını zannetmişti.Ebûbekr Rasûlullahın hadisini ona haber verdiğinde o bundan vazgeçmiştir.

Ebûbekr (R.A) siyaha da beyaza da (yani herkeşe) haklarını verip dururken bir kimsenin "Ebûbekr'in Fâtıma'yı babasının mirasından menettiğini" zannetmesi nasıl câiz olabilir?

(Rasûlullahın mirasını) ne kendisine,ne çocuklarına,ne de kabilesinden birisi için alıkoymadığına göre,Hız.Fâtıma'yı mirastan menetmekten kasdı ne olabilir?Hakkı hak sahibine vermesi daha evlâ olduğu haldé Ebûbekr Rasûlullahın mirası hakkında (hadis mucebince) sadaka muamelesi yapmıştır.

Kendisi halife seçildiği andan itibaren,müslümanların malından (beytu'l-mâl) elinde arta kalanı kendilerine geri veren Ebûbekr,nasıl böyle bir iş yapabilir ve Fâtıma'dan bu malı helâl etmesini isteyebilir? Ebûbekr bu mirası sadece ücret (maaş) olarak almış ve onların idaresiyle meşgul olmasını da onlar için bir sadaka olarak kabul etmiştir.

Hız.Âişe'ye'de (R.A) şöyle demiştir:"-Bak yavrum! Halife seçildiğinden bu yana Ebûbekr'in malında ne kadar artma olmuşsa onu müslümanlara geri ver! Allah'a yemin ederim ki ,bize onların (müslümanların) malından erişen sadece;karnımızda yediğimiz,onların yiyeceklerinin en kabası ve sırtımızda giydığımız de onların giydiğinin en sertidir."

(Âişe) dedi ki:Ben baktım ki (artan mal) bir elbise,kıymetî beş dirhem etmeyen eski bir örtü ve bir de

kara deveden ibaret idi...

Haberci bu haberi Ömer'e getirince, Ömer (R.A) : "Allah Ebûbekr'e rahmet etsin (bu tutumuyla) kendisinden sonrakilere zahmet yüklemiş oldu." demiştir. (512)

, Eğer Ebûbekr'in bu husustaki icraatı (nın maksadı) Fatma'ya zulmetmek, haksızlık etmek olsaydı; Halife olunca Hz. Ali bu mirası Fâtıma'nın oğluna verirdi.

* Ali ile Abbas'ın (R.A) Ebûbekr'e gelip, Rasûlullahın mirası hakkında dâvalaşmalarına gelince: Bana göre böyle bir düşünce doğru değildir.

Onlar, kendilerine verilmeyen birşey hakkında nasıl dâvalaşabilir veya kendilerinin menolunduğu birşey için nasıl hak iddia edebilirler? Onların her ikisi de biliyorlardı ki, eğer ikisi de mirasçı olsalar; Rasûlullahın hanımlarının sekizde bir hissesinden sonra Ali, Fâtıma'dan, (kalan) mirasın yarısını, Abbas da Fâtıma ile beraber yarısını alacaktı (*) . O halde hangi şeyle dâvalaştılar?

Burada uygun olan mânâ, ancak Ali ile Abbas'ın, Ebûbekr'le münakaşa etmesidir. Onlar Ömerle-Ömer kendilerine Fedek'i (kullanmak üzere) verdiğinde, ve daha sonra da Osman (R.A) ile münakaşa etmişlerdir.

Bu münakaşanın bir manası ve sebebi vardır. Allah onların hepsine de rahmet etsin.

94- DEDİKLERİNE GÖRE ÇELİŞKİLİ HADİSLER..

(512) İbnu Sa'd : III / 1, s: 136.

(*) Esad Efendi nüshasında : "...Abbas da kalanı alacaktır." şeklindedir. (M)

İDDİÂ: Rasûlullahın: "**Çocuk sütten kesildikten sonra artık süt kardeşliği yoktur.**" (513) buyurduğunu,

Kezâ "**Erkek kardeşlerinizin kim olduğuna dikkat edin (ey hanımlar). Süt kardeşliği ancak mecâa (açlık) dan dolayı olur.**" (514) -yani: Mecâa ile ,çocuğu açlıktan kurtaran emme'yi kadetmiştir-buyurduğunu, rivayet ettiniz.

Sonra İbnu Uyeyne'den, o da Abdurrahman b.el-Kâsım 'dan, o da babasından, o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz: "**Sehle binti Suheyl b.Amr, Rasûlullah'a geldi ve: "Sâlim'in benim yanıma girmesinden dolayı Ebû Huzeyfe'nin yüzünde ,bana karşı bir hoşnudsuzluk görüyorum.**" dedi...

Rasûlullah: "Onu (Sâlim'i) emzir." dedi. Sehle: "Koca adamı mı emzireyim?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah güldü ve sonra: "Ben onun koca bir adam olduğunu bilmiyorum muyum." dedi. (515)

Yine dediniz ki: Mâlik (b.Enes) ez-Zuhrî'den rivayet etti ki: Âişe (R.A) Sâlim hadisine bakarak sütten kesildikten sonraki emzirme dolayısıyla, (meydana gelen süt kardeşlik)haramlığı, ölesiye kadar devam eder." diye fetvâ verirdi (516)

Bu isnad -sizce - makbul, sahih ve reddedilmesi câiz olmayan bir isnattır.

CEVAB: Biz deriz ki: Hadis sahihtir.

(513) Krş-BUH: 67 / 22

(514) BUH: 52 / 7; 67 / 22

(515) HAN: 6 / 39, 356.

(516) Krş, BUH: 67 / 22

Rasûlullahın hanımlarından Ummu Seleme ve diğerleri bunun Sâlim'e has olduğunu söylemişlerdir. Şu kadar ki onlar, hangi cihetten Rasûlullahın bunu Sâlim'e has kıldığını açıklamamışlardır. İnşallah biz, Ebû Huzeyfe (R.A) ve Sâlim (R.A) kıssasını ve aralarındaki yakınlığı açıklayacağız.

Ebû Huzeyfe'ye (R.A) gelince, Utbe b. Rabia b. Ab-dişems b. Abdi menâf'ın oğludur. Habeşistana yapılan her iki hicrete de katılan Habeşistan muhâcirlerinden idi. Habeşistan'da ,oğlu Muhammed b. ebî Huzeyfe doğdu. Ebû Huzeyfe, Ebûbekr'in halifeliği devrinde Yemâme harbinde öldürüldü. (*) (517) (Muhammed b. ebî Huzeyfe'nin) çocuğu olmamıştır.

Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı (azadlı kölesi) Sâlim'e gelince: Bedir harbinde bulunmuştur. Rasûlullah onunla Ebûbekr'i kardeş yapmıştır. Hayır sahibi ve faziletli bir kımse idi.

Bundan dolayı Ömer (R.A) vefatı esnasında: "-Eğer Sâlim hayatta olsaydı, onun hakkında herhangi bir tereddüt kafamı karıştırmazdı." -Yani: Şûrâ heyetli kendilerinden birini seçmekte ittifak edinceye kadar, insanlara namaz kıldırması için onu öne geçirirdim." demiştir. Sonra Suheyb (er-Rûmî) yi (R.A) öne geçirmiştir.

Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin Ansâr'dan olan hanımının kölesi idi. Hanımının ismi hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazıları: "Benû Hatme'den Selmâ'dır." demiş , bazıları da: "İsmi Sübeyte'dir" demişlerdir. (Eakat) hep si de onun Ansâr 'dan olduğunda ittifak etmişlerdir . Ebû Huzeyfe'nin hanımı onu azad etmiş, o da Ebû Huzeyfe'yi kendisine velî edinmiş, Ebû Huzeyfe de onu

(517) Bkz: İbn Sa'd, III .85.

(*) Matbû nüshada " qutile (öldürüldü)" yerine "kîle (denildi)" şeklinde ki yanlışlığı açıktır. (M)

evlâdlık almıştır. Velisi olduğu için Ebû Huzeyfe'ye nisbet edilmiştir.

Sâlim, Yemâme harbinde şehid düşmüş ve ona, azadlı cariyesi mirasçı olmuştur. Çünkü Sâlim'in ne çocuğu, ne de bu cariyenin dışında bir vârisi vardı.

İşte benim sana bu anlattıklarım Ebû Huzeyfe ve Sâlim'in İslâm'ın ileri gelenlerinden olduklarına, onların büyüklüğüne ve Rasûlullah nazarındaki güzel mevkilerine bir delildir:

• Sehle binti Suheyl'in anlattığı, Sâlim'in kendisinin (*) yanına girmesinden dolayı Ebû Huzeyfe'nin yüzündeki hoşnudsuzluğa gelince: Sâlim kendisini azad etmiş olan hanımefendisinin yanına giriyordu. Tıpkı efendisinin evinde büyüyen ve sonra azad edilen bir köle gibi. Keza o, önceki dostluğuna ve onlar tarafından yetiştirilmiş olmasına bakarak giriyordu. Bu ise, Sâlim gibilerine veya Sâlim'den başkalarına karşı insanların yadırgayamayacağı birşeydir. Çünkü Allah, kadınların kölelerinin ve - Çok yaşlı, çocuk, hadım, iğdiş, muhannes (hem erkek, hem kadın) olanlar gibi- kadınlara şehvet duymayanların kendilerinin yanına girmelerine ruhsat vermiş ve bu sayılanlarla, zevi'l-mehârim (= evlenilmesi haram olanlar) ı bu hususta müsavı kılmıştır. Allahu taâlâ şöyle buyurmaktadır: **"zinetlerini (ve süs yerlerini) ancak şu kim selere gösterebilirler): Kocalarına, yahud babalarına, yahud kocalarının babalarına, yahud kendi oğullarına, yahud kocalarının (başka anadan olma) oğullarına, yahud kendi erkek kardeşlerine, yahud erkek kardeşlerinin oğullarına, yahud kız**

(*)Matbû nüshada "aleyhi" denmektedir ki yanlış-
tır. Doğrusu Reisu'l-Kuttâb nüshasında olduğu gibi "aleyhâ"
olacaktır. (M)

kardeşlerinin oğullarına, yahud kadınlarına- yani müslüman kadınlarına- yahud sağ ellerinin mâlik olduklarına- yani kölelere- yahud (şehvetsiz ve kadına) ihtiyacı olmayan hizmetkârlara- yani adamı takib eden ve onun yanından ayrılmayan amele (işçi), köle, halif (anlaşmalı kabîle mensubu) ve buna benzer kimselere-" (24.en-Nûr:31)

Sâlim (R.A.) de, kadınlara ihtiyacı olmayan, sö-zü edilen kimselerden birisi olmaktan hâli değildir. Belki Sâlim de böyle idi. Çünkü çocuğu olmamıştı. Yahud bu, Allah'ın ona verdiği vera', dindarlık ve fazilet sebebiyle veya ona mahsus kılmasıyla da olabilir. (Öyle olmalı ki) Rasûlullah da bu sebeble onu, kendisi katında emniyetli ve kadınları incelemekten ve güzelliklerini bakışları ile süzmekten uzak biri olarak Ebûbekr ile kardeşliğe ehil görmüştür.

İhtiyaç anında kadı (hakim) ve şahidlerin tanınması için ve sâlih (namuslu) komşulara, kadınların yüzlerini açmalarına Hz. Peygamber ruhsat vermiştir.

Yaşı geçkin, hayızdan ve evlenme arzusundan kesilmiş kadınların da zinetlerini göstermeksizin (üstüne giyilen) elbiselerini çıkarmalarına da ruhsat tanımıştır.

Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin hanımının yanına giriyor, hanım da Ebû Huzeyfe'nin bu durumdan hoşlanmadığını görüyordu. Eğer girmesi câiz olmasaydı (hiç) girmezdi ve Ebû Huzeyfe de mutlakâ, onu bundan menederdi.

Rasûlullah da Ebû Huzeyfe'nin hanımının kendisi nazarındaki yeri dolayısıyla; ve onları bir birine ısıdırmayı, aralarından soğukluğu kaldırmayı ve Ebû Huzeyfe'den bu hoşnudsuzluğu giderip gönlünü almayı istediğinden Ebû Huzeyfe'nin hanımına:

"Onu emzir." demiştir. Fakat bununla, "Çocuklara yapıldığı gibi memelerini onun ağzına ver." demek istememiştir. Lâkin, onun için biraz sütünden sağ ve sonra içmesi için ona ver, demek istemiştir. Bundan başka türlü olması da câiz değildir. Çünkü Sâlim'in süt haramlığı vuku bulmadıkça onun göğüslerine bakması câiz değildir. Kendisine helâl olmayan ve şehvet duymayacağından emin olunmayan birşey ona nasıl mübah kılınabilir?

Yine bu yorumu destekleyen hususlardan birisi de şudur ki, Ebû Huzeyfe'nin hanımı: "- Yâ Rasûlallah, koca adamı mı emzireyîm?" demiş, bunun üzerine Rasûlullah da gülmüş ve : "-Ben onun koca adam olduğunu bilmiyor muyum?" demiştir. Rasûlullahın burada gülmesi, onun; Sâlim'in kadının yanına girişini haram kabul etmeksizin veya bu ridâ' (emme) mahzurlu birşeyi helâl kılmış olmaksızın veya Sâlim bu emme ile onun oğlu olmuş olmaksızın; sadece soğukluğu kaldırmak ve ısındırmak için bu "emdir" sözüyle lâtife ettiğini gösterir.

*Rasûlullahın buna benzer bir lâtifesi de Abdulvâhid b. Ziyâd'ın, Âsım el-Ahval'den onun da el Hasan (el-Basri)den rivayet ettiği şu hadistir: **"Bir adam ona (S.A.V.), kendisinin bir yakını öldürmüş olan bir adam getirdi. Rasûlullah adama: "-Öldürülenin diyetini alır mısın?" dedi. (Öldürülenin yakını olan) adam: "Hayır" dedi. Rasûlullah: "-Onu (katili) affeder misin?" dedi. Adam yine : "Hayır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : "Git öyleyse öldür onu (katili) " dedi. (518)**

(Ravi) dedi ki: **Adam kâtili alıp götürünce Rasûlullah: "Eğer onu öldürürse, kendisi de onun**

gibi (katil olmuş olur)" dedi. Bunun üzerine adama, Rasûlullahın bu sözü haber verildi, o da katili bıraktı, ve hayvana yük bağlanan palanı (kayışı) omuzunda sürükleyerek geri döndü.

Rasûlullah bu sözüyle onun, adamı öldürdüğü takdirde; günah ve Cehenneme girmeyi icap ettirmesi bakımından (kâtıl ile) müsavi olduklarını kasdetmemiştir. Allah (C.C.) bu adamın (katilin) kısas olarak öldürülmesini mübah kıldığı halde, Rasûlullah bunu nasıl kasdetmiş olabilir? Bilâkis Rasûlullah onun kısas yapmasını istememiş ve affetmesini arzulamıştır. Affetmesi için de ona: eğer adamı öldürürse günah bakımından müsâvi olduklarını ihâm etmiştir.

Rasûlullahın kastediği şey şu idi: Birincisi bir cana kıydığı gibi, bu da bir cana kıyarsa, bu (birinci) de kâtildir. o (ikinci) de kâtildir. Böylece iki de kâtil olmakla müsavi olmuş olurlar. Ancak birisi, zâlim (haksız)dır, ikincisi ise kısâsen öldürmüştür.

95- DEDİKLERİNE GÖRE KUR'AN'IN ve AKLIN DELİLLERİNİN (Hüccetu'l-akl) REDETTİĞİ BİR HADİS...

İDDİÂ: Muhammed b.İshak'dan, o da Abdullah b.Ebibekr'den, o da Amra (b.Kays) dan, o da Âişe'den (R.A.) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz: "Recm ve "Yetişkin kim-
senin emmesinin sayısı on'dur" (519) âyeti nazil olmuştu, ve bu âyet Rasûlullahın vefatı esnasında benim sedirimin altındaki bir sahifede idi. Rasûlullah Allah'ın rahmetine kavuşunca, biz onunla meşgul iken, mahallenin hayvanlarından birisi (eve)

girmiş ve bu sahifeyi yemiş." (520)

Bu, Allah'ın (C.C.) : **"Muhakkak ki o (Kur'an) çok şerefli bir kitaptır. Ona ne önünden, nede ardından (hiçbir suretle) batıl yaklaşamaz."** (41. Fus-silet:41,42) âyetine aykırıdır. Bir koyunun yediği, bir farzını iptal ettiği ve huccetini iskat ettiği birşey nasıl aziz ve şerefli olabilir?

Koyun bile onu iptal ettikten sonra, onu iptal etmekten kim aciz kalabilir?

Kur'an âyetini yemek üzere bir hayvan gönderdiği halde Allah (C.C.) nasıl olur da, **"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim."** (5.el-Mâide:3) der? Ve nasıl olur vahyi, koyunun yemesine maruz bırakır da onun saklanması ve muhafaza edilmesini emretmez? Eğer onunla amel edilmesini istemiyorsa, bu âyetleri niçin indirdi?

CEVAB: Biz deriz ki : Gerçekte, onların acalıb karşıladıkları bu hususların hiç birisinde, ne şaşılacak bir taraf, ne de onların son derece çirkin gördükleri şeylerden herhangi birisi mevcut değildir.

Eğer sahifeye şaşıyorlarsa, sahifeler Rasûlullah'ın devrinde, üzerine Kur'an'ın yazıldığı malzemelelerin en kıymetlisi idi. Çünkü onlar Kur'an'ı, hurma dallarına, taşlara, tuğla ve kiremitlere ve buna benzer şeylere yazıyorlardı.

Nitekim Zeyd b. Sâbit şöyle demiştir: "Ebûbekr (R.A.) bana, Kur'an'ı toplamamı emretti. Ben de onu (yazılı olduğu) deri parçalarından, ağaç dallarından, ve düz taşlardan dikkatle toplamağa başladım." (521) .el-usub, el-asîb'in cem'idir; hurma dalı demektir, el-

lihâf da düz taşlara denir, müfredi el-lahfe'dir.

ez-Zuhri (50-124) (522) de şöyle demiştir: "Rasûlulahın ruhu kabzolunduğunda, Kur'an hurma dalları, parşömenler (el-kudum) ve hurma ağacının budakları (el-kerânif) üzerinde idi." (523)

el-kudum, el-kadîm'in cem'idir, parşömenler (= deriler) demektir. el-kerânif de hurma dallarının kalın köklerine (budaklarına) denir, müfredi "el-kürnâfe"dir.

Kur'an müslümanların ellerinde dağınık bir halde idi. Onlar da ne bir kitap(*) ne de yazı aletleri vardı. Rasûlulahın yeryüzündeki hükümdarlara gönderdiği mektupları deri üzerine yaz(dır) ması da bunu gösterir.

Eğer sahifeyi sedir'in altına koymasına şaşılyorsa; (o zaman) insanlar birer hükümdar değillerdi ki onların kasaları, kilitleri, abanoz veya sâc ağacından yapılma sandıkları bulunsun! Onlar birşeyi muhafaza etmek, korumak istedikleri zaman, ayak altında çiğnenmekten, çoluk çocuğun veya hayvanların zarar vermesinden emin olmak için, onu sedir'in altına koyarlardı. Evinde ne bir sandık, ne bir kilit, ne de bir dolabı olan kimse-mahrumiyet, yokluk ve sıkıntı yüzünden- ancak imkan dahilinde ve bulabildiği kadarıyla (kıymetli şeylerini) koruyabilir.

Rasûllah elbisesini yamar, ayakkabısını diker, mestlerini tamir eder, (ev işlerinde) ailesine yardım eder, yemeği yerde yer ve, "Ben ancak bir kul'um ve

(522) Bkz: s.134 ve dipnotu.

(523) Kr.Lisân: 11/207

(*) Kitap kelimesi bilinen kitap olabileceği gibi, yazı yazma manasına da gelebilir. Bu kelimeyi kuttâb (yazanlar) şeklinde okumak da mümkündür. (M)

(524) Krş, BUH: 60/48

bir kulun yediği gibi yerim."(524) derdi.Diğer peygamberler de böyle yaparlardı.

Süleyman (A.S)-ki Allah ona ,ne kendisinden önce,ne de kendisinden sonra kimseye nasib olmayan bir mülk vermişti-yün elbise giyer, insanlara çeşit çeşit yemekler yedirdiği halde kendisi arpa ekmeği yerdi.

Mûsâ (A.S) Allah (C.C) ile konuştuğu vakit üzerinde kıldan veya yünden bir elbise,ayaklarında da ölmüş bir eşeğin derisinden yapılmış ayakkabılar vardı.Bu yüzde kendisine :"**Hemen ayakkabılarını çıkart,çünkü sen mukaddes vâdî olan Tuva'dasın."**(20.Tâ-Hâ:12)

Yahyâ (A.S) da lifden ip örerti.

Bunlar bizim sayamayacağımız kadar çok ve (bunları anlatarak) kitabı uzatmamıza hacet bırakmayacak kadar meşhur ve yaygındır.

Eğer koyuna şaşılıyorsa:Şüphesiz ki,koyun hayvanların en makbul olanıdır.

"Uzeyr'in Rabbine münâcaat"ında okudum,o şöyle demiştir:"Ey Allahım!Sen,(dört ayaklı) hayvanlardan koyunu;kuşlardan güvercini;nebatlardan üzümü ve evlerden de Mekke'yi ve İliya'yı ,ve İliya'da da Beytu'l-Makdis'i seçtin"

Vekî,el-Esved b.Abdirrahman'dan,o da babasından,o da dedesinden rivayet etti ki(dedesi) şöyle demiştir:"**Rasûlulah (S.A.V) "Allah koyundan daha kıymetli bir hayvan yaratmamıştır" buyurdu."**

Koyunun o sahifeyi yemesine niçin şaşılıyor?

İşte yeryüzünün zararlı hayvanlarının en zararlısı olan fare!...Mushafları yer onların üzerine pisler.İşte güvel o da mushafları yer..

Eğer ateş sahifeyi yakmış olsaydı veya münafıklar onu imha etmiş olsalardı, onların hayretleri ve şaşkınlıkları daha az olurdu.

Allahu taâlâ bir şeyi yok etmek isteği zaman onu zayıfla da iptal eder, kuvvetli ile de. Yine bir kavmi karıncalarla helâk ettiği gibi, bazı kavimleri de tûfân ile helâk etmiştir

Bir kavme taşlarla azab ettiği gibi diğer bir kavme de kurbağalarla azab etmiştir. Nemrûd'u (*) sıvri-sinek ile helâk etmiş ; Yemen'i de bir fare vasıtasıyla sulara garketmiştir.

* Onların (kelâmcıların ve akılcıların) : " (Sahife de yazılı olan) âyeti iptal edecek olanı (koyunu) gönderdiği halde, (Allah) dini nasıl kemale erdirmiş olabilir? " demelerine gelince: Bu âyet (15.el-Mâide, 3) Rasûlullah'a Vedâ haccında, Allah'ın İslâm'ı azız kıldığı, şirki zelil ettiği ve müşrikleri Mekke'den çıkardığı zaman nazil olmuştur. Bu senede sadece müslümanlar hacetmiştir (525) . İşte bununla Allah (bu) dini kemale erdirmiş ve müslümanlara olan nimetini tamamlamış olmaktadır.

Böylece dinin kemâle ermesi-burada -onun iz-zeti ve ortaya çıkışı , şirkin zelil oluşu ve yok olup gidişi (demek) olur. Yoksa farzların ve sünnetlerin tamamlanıp kemâle ermesi kasdedilmemiştir. Çünkü onlar Rasûlullahın ruhu kabzoluncaya kadar nazil olmağa devam etmiştir. Bu âyet hakkında eş-Şabî'nin (17-104) (526) görüşü de bu şekildedir.

(*) Esad Efendi nüshasında: "...Nemrud b.Kenân'ı..." şeklindedir. (M)

(525) BUH: 25 / 67, HAN: 1 / 3, 79.

(526) Bkz: s.90ve dipnotu

Dinin ikmal edilmesinin, bu andan sonra nesh'in kaldırılması ile tahakkuk etmiş olması da câizdir.

* Allah'ın sahifedeki âyeti iptal etmesine gelince:

Tıpkı Hz.Ömer'in (R.A) recm âyeti hakkında söylediği (527) başkalarının da -iki kapak arasında toplanmadan önce-Kur'an'dan olup, sonra kaybolan şeyler hakkında dedikleri gibi; Allah'ın bir âyet inzal etmiş olması ,sonra da onun tilâvetini (okunmasını) iptal edip de onunla amel edilmesini olduğu gibi bırakmış olması da câizdir.

Okunuşunun iptal edilmeyip amel edilmesinin iptali câiz olunca ;onun tilâvetinin (okunmasının) iptal edilip, amel edilmesinin olduğu gibi bırakılması da câiz olur.

Halanın, erkek kardeşinin kızı üzerine; teyzenin onun kızkardeşinin kızı üzerine nikâh edilmesinin haram kılınışı; çeyrek dinar için elin kesilmesi (528) ,babanın ve efendinin kısas edilmemesi (529), kâtilin mirasçı olmaması gibi (530) ,kendisine (S.A.V) din ile alâkalı pekçok şey inzal ettiği gibi; bunu da vahiy olarak inzal etmesi, fakat bunun Kur'an olmaması da mümkündür.

Yine Rasûlullahın: "Allahu taâlâ : "Ben kullanmın hepsini Hanifler olarak yarattım." buyurmuştur." ve **"Allahu taâlâ : "Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum."** buyurmuştur." (531) demesi ve buna benzer hadisler de böyledir (Yâ

(527) BUH: 86 / 30, HAN: : 1 / 23.

(528) BUH: 86 / 13

(529) HAN : 1 / 6 ,22,49

(530) HAN: 1 / 46.

(531) BUH: 97 / 50, HAN: 2 / 251,316,413;3 / 40,127.

ni Allah'tan vahiy olarak geldiği halde,Kur'an'dan değildir.)

Rasûlullah (S.A.V) :**" Bana Kitap (Kur'an) verildi,bir de onun benzeri (misli)"** (532) buyurmuştur ki,bununla Cebrâilin sünnet olarak getirdiklerini kasdetmiştir.

Rasûlullah recm cezasını tatbik etmiş,ondan sonra müslümanlar da recm cezasını tatbik etmiş,fukahâ da bu tatbikatı (bir hüküm olarak) kabul etmişlerdir.

* Yetişkin bir kimsenin on kere emzirilmesine gelince,biz bunun-Muhammed b.İshak'ın (-150) (533) bir hatası olduğunu zannediyoruz.

Biz,bu sahifede olduğu zikredilen recm (âyetinin) bâtil (asılsız) olmasından da emin olamayız.Çünkü Rasûlullah,bu vakitten önce Mâiz b.Mâlik'i (R.A) ve başkalarını recmetmiştir.O halde kendisine (bu âyet) tekrar nasıl nazil olabilir?

Çünkü Mâlik b.Enes bu hadisin aynısını Abdullah b.Ebî Bekr'den,o da Amra (b.Kays) dan,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:"Bilinen on emme (süt kardeşliği) haramlığına sebep olur." âyeti Kur'an'da nazil olanlar arasında

(532) DÂRİMÎ : 1 / 45.

(533) Muhammed b.İshak,Ebû Abdillâh,Kısaca İbnu İshak diye meşhurdur.İslâmın ilk tarihçisidir.Eseri bize kadar henüz tain olarak intikal etmemiştir.İbnu İshak'ın iki cildlik eserinin yarısına kadar olan bölümü Prof .Dr.Muhammed Hamidullah tarafından 1396 / 1976' da Rabat (Fas) da neşredilmiştir." Kitâbu'l-Mağâzî" adlı bu eseri,bize üzerinde işlenmek suretiyle İbnu Hişâm tarafından da nakledilmiştir. İbnu İshak'ın "Kitâbu'l-Mubtedâ" veya "Mubtedâ el-halk" veyahutta "Kitâbu'l-mebde' ve kisâs el-Enbiyâ" adlı bir eseri daha olduğu zikredilmektedir.Enes b.Mâlik ve Saîd b.el-Museyyib'le görüşmüştür. (Bkz: İslâm Ansiklopedisi : 5 / 2-a : 757; Tehzîb: 9 / 38-46) (M)

idi.Sonra "Bilinen (ma'lûm) beş emme, haramlığa sebep olur." âyetiyle neshedilmişti. Rasûlullah (S.A.V) vefat ettiği sırada bunlar Kur'an olarak okunmaktaydı..

Fakihlerden bir kısmı,eş-Şâfiî ve İshak (b.Rahû-ye) bunlardandır-bu hadisi kabul etmiş ve "beş emme" yi ,haram kılan emme ile haram kılmayanı arasında sınır olarak kabul etmişlerdir.Tıpkı "el-kulle-eyn'i (534) necis olan su ile necis olmayan su arasında sınır olarak kabul ettikleri gibi...

Mâlik'in hadisinin ifadesi,Muhammed b.İshak'ın hadisinin ifade şeklinden farklıdır.Mâlik (b.Enes) ise hadisçiler (Ashâbül-Hadis) nazarında Muhammed b.İshak'dan daha sağlam bir kimsedir.

EBÛ MUHAMMED:Bize Ebû Hâtim rivayet etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî haber verdi (ve) dedi: Bize Ma'mer (b.Râşid) haber verdi (ve) dedi:

Babam bana:"Muhammed b.İshak'dan birşey almayın.Çünkü o çok yalancıdır." dedi.

Muhammed b.İshak,Fâtıma binti el-Munzir b.ez-Zubeyr'den-ki o Hişâm b.Urve'nin hanımı idi-rivâyette bulunurdu.Bu ,Hişâm'ın kulağına gitti Bunun üzerine (Hişâm) bu husûsu inkâr etti ve:"Benim hanımımın yanına o mu gırıyordu,yoksa ben mi?" dedi(*)

* Allahu taâlânın:"**Onun ne önünden,ne ardından (hiçbir suretle) batıl yaklaşamaz.**"(41.Fussilet:

(534) Büyük iki küp .(M)

(*) Burada Hişâm'ın itirazı yerinde değildir.Zira İbnu İshak'ın Fâtıma b.el-Munzir'den ,perde arkasından veya yazıma (kitâbet) sûreti ile rivayette bulunmuş olması mümkündür.Bu meselenin daha geniş izahı için bkz: (Tehzîbu't-Tehzîb: 9 / 40-41-42- 43-45-46) (M)

42) âyetine gelince:Elbette Cenâb-ı Hak batıl ile,mallara ve kıymetli şeylere isabet eden şeylerin (zarar,imhâ) mushaflara da isabet etmeceğini kasdetmemiştir.Sadece,şeytanın Kur'an'a-gerek vahiyden önce,gerekse vahiyden sonra-Kur'an'dan olmayan birşeyi sokuşturamayacağını kasdetmiştir.

96- DEDİKLERİNE GÖRE AKLIN DELİLLERİ (Huccetu'l-akl) TARAFINDAN REDDEDİLEN BİR HADİS ...

İDDİÂ:Siz,Yûsuf'a (A.S) güzelliğin yarısının verildiğini rivayet ettiniz (535) .Halbuki Allah (C.C):"**...onu (Yûsuf'u) değersiz bir fiat ile birkaç dirheme (kafileye) sattılar (onlar Yusuf) hakkında rağbetsiz bulunuyorlardı.**"(12.Yûsuf: 20) buyurmuştur.Kendisine güzelliğin yarısı verilmiş olan bir kimsenin,ne değersiz bir fiat ile,sayılabilir kadar az bir dirheme satılması,ne de onu alacak olanın -bir de bu fiat azlığına rağmen -onun hakkında rağbetsiz olması mümkün değildir.

Yine Allah (C.C) Yûsuf'un kardeşlerinin kendisine müteaddid defalar gelmelerinden bahisle: "**Yûsuf hemen onları tanıdı.Halbuki onlar Yûsuf'u tanımıyorlardı.**" (12.Yûsuf:58) buyurmuştur.Kendisine güzelliğin yarısı verilmiş olan ve âlemde bir eşi bulunmayan bir kimse nasıl olur da tanınmaz? Onların onu tanımaları,fakat Yûsuf'un onları tanımaması daha akla yakındır.

CEVAB:Biz deriz ki:İnsanlar Yûsuf'a (A.S) verilen,güzelliğin yarısı hakkında ,Allahu taâlânın ona güzelliğin yarısını verdiğini;diğer kullarının hepsine

de kalan diğer yarısını verdiğini ve bunu onlar arasında taksim ettiğini zannetmektedirler.Bu,-bizim söyleyeceklerimizi anladığı zaman-iyice düşünen bir kimseye gizli kalmayacak kadar açık bir hatadır.

* Bu hususta bizim bildiğimiz ise şudur:Allah (C.C) güzellik için bir sınır koymuş ve bu "güzelliğin son sınırını" dilediği mahlûkatına-ya meleklerle,ya hûrîlere-vermiştir.Yûsuf'a (A.S) da bu güzelliğin yarısını ve bu kemâlin (son sınırın) yarısını vermiştir.Bazan başka birine bu güzelliğin üçte birini;bir başkasına dörtte birini bir diğerine de onda birini vermesi de câizdir.Başka birine güzellikten hiçbirşey vermesi de câizdir.

Keza birisi,ona (Yûsuf'a) cesaretin yarısının verildiğini söylese,ona yarısının verilip de diğer insanların hepsine birden diğer yarısının verilmiş olması mümkün değildir.

Eğer hadisin manası bu olsaydı,kendisine cesaretin yarısı verilen kimsenin ,insanların hepsine birden tek başına karşı çıkabilmesi gerekirdi.Lâkin hadisin manası:"Cesaretin ,Allah'ın bildiği bir sınırı vardır,ve bu (cesaretin son haddini) dilediğine verir.Onun dışındakilere de bunun yarısını,bir başkasına üçte birini veya dörtte birini veya onda birini verebilir.!"şeklinde veya buna benzer bir şekildedir.

* "O (Yûsuf) bu kadar güzel iken,nasıl olur da onu değersiz bir fiâtla satarlar ve onun hakkında rağbetsiz olurlar?" demelerine gelince:

Hiç şüphe yok ki güzellik ,eğer bizim kabul ettiğimiz gibi olursa,onların zannettikleri kadar büyük bir fark olmaz.Lâkin güzel yüzlü olanların güzelliklerine yakın bir güzellikte olur.

Vehb b.Muneebbih (34-114) (536) Yûsufun gü

zellikte,(İbrâhim'in (A.S) güzel hanımı) Sâra'ya çektiğini (benzediğini) zikretmiştir.Bu da bizim "güzelliğin yarısı" hakkındaki te'vilimizi doğrulamaktadır...

Eğer onlar (akılcılar ve kelâmcılar):"**Hanım,şehirdeki kadınların kendisini ayıpladıklarını işittince,onlara dâvetçi gönderdi.Onlar için dayalı döşeli bir sofraya hazırlandı ve her birine bir bıçak verdi.Sonra Yûsuf'a :-Çık karşılarına!" dedi.Kadınlar onu görünce kendisini (gözlerinde) çok büyüttüler ve şaşkınlıklarından ellerini kestiler."Allah'ı tenzih ederiz,bu bir insan değildir.Bu ancak güzel bir melektir!" dediler.**"(12.Yûsuf:31) âyetini delil getirirler ve "Kadınların onu gördükleri zaman ellerini kesmeleri ve "Bu ancak güzel bir melektir." demelerinin sebebi;ancak onun güzelliğinin farklı oluşu ve insanlardaki güzellikten de öte oluşudur." derlerse,biz bu âyetin yorumunda deriz ki:

Vezirin hanımı (şehirdeki) kadınların "**Vezirin karısı delikanlısına yaklaşmak istiyormuş.Ona olan aşkı kalbinin içine işlemiş.O hanımı görüyoruz ki,çıldırılmış besbelli!..**"(12.Yûsuf:30) dediklerini duyunca,kadınların Yûsuf'u görmelerini ve kendisinin bu fitneye düşmesine hak vermelerini istemiştir.

Bunun üzerine onlar için dayalı döşeli bir sofraya (=muttekeen) hazırlandı.-"Mutteke" yemek demektir."Mutken" şeklinde de okunmuştur.Bu ise bıçakla kesilen yiyecek demektir-Bazı tefsirlerde "Bu yemek turunç idi." ,diğer bazı tefsirlerde de"Zumâverdi (537) idi" denilmiştir.Her ne olursa olsun bu yiyecek,kesil

(537) Kâmusta : " Yumurta ve etten yapılan bir yemektir.Araplaşmış yabancı bir kelimedir.Avam buna Zemâverder.Kâmus şârihinin şeyhinden naklettiğine göre buna "Kadı lokması,halife lokması,-Horasan'da :Nevâle -sofranın nergisi,muyesser,muhennâ " isimleri de verilmiştir.

meden yenmiyordu.

Âyetteki "el-metk" ile "el-betk" in asılları birdir ki,o da kesmek demektir.Mahrecleri yakın olduğu için çoğu zaman (m) harfi,(b) harfi yerine;(b) harfi de (m) harfi yerine konulur.

Sonra (vezirin hanımı) Yûsuf'a (A.S) a:"Çık karşılarına!" dedi...Kadınlar onu gördükleri vakit (gözlerinde) onu çok büyüttüler ve yücelttiler ve vezirin hanımının kalbine düşen onların da kalplerine düştü .Bunun üzerine donakaldılar,şaşırdılar ve ona bakıp kaldılar.Tâ ki yiyeceklerini kestikleri bıçaklarla ellerini kesince:"- Bu bir insan değildir.Bu ancak güzel bir melektir."(12.Yûsuf:31) dediler.Kadınlar bu sözleriyle hakikaten onun insan olmadığını ve yine onun hakikten melek olduğunu kasdetmemişledir.Onlar bu sözü ancak benzetme yoluyla söylemişledir.Tıpkı -bir adamın güzelliğini vasfedenden bir kimsenin-"O ancak güneştir.",O ancak ay'dır," demesi gibi...

Onlar,hem vezirin karısının arzuladığı şeyi ondan istedikleri ve onun hapsedilmesini istedikleri halde;hem de Yûsuf'un insan olmayıp ,meleklerden olduğunu nasıl kasdetmiş olabilirler?Halbuki melekler kadınlarla cinsî münasebette bulunmaz ve hapisanelerde de hapsedilemezler.

"Arzu (=şehvet) ve aşk ile,son derece göz alıcı güzel bir yüz gördükleri zaman onların kendi ellerini kesmelerinde,şaşımalarında ve donup kalmalarında şaşılacak birşey yoktur.

Bazan buna benzer veya bundan daha fazlası insanın başına gelir.

Urve b.Hizâm (538) şöyle demiştir:

(538) Şair.Kendisini aşkın öldürdüğü âşıklardan biridir. (Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ : 394,Leyden 1902 tab'ı) (M)

Beni,bazan senin hatırandan dolayı bir korku
 sarıyor,
 Derim ile kemiklerim arasında bu korkunun
 kıpırdanışı var,
 Bunun sebebi ancak,onu ansızın görmüş
 olmam ve
 neredeyse cevap veremeyecek kadar,donup
 kalmam,
 Kabul etmekte olduğum görüşümden
 vazgeçirilmem ,
 ve o kaybolurken,saydıklarımı unutmamdır..
 (539)

Mecnun diye bilinen Kays b.el-Mulevva'nın mecnun olduğu zaman aklı gitmiş ve vahşi hayvanlarla birlikte dolaşmıştı.Leylâ'nın lafından başka birşey anlamıyordu.Ve şöyle diyordu:

Yazıklar olsun aklı çalınmış olarak akşamları
 yana,
 ve aklı tamamen götürülmüş olarak sabahlara
 na...
 Leylâ'dan bahsedilince tekrar aklım başıma
 geldi ve
 aklımın keskinlikleri,dağınık yerlerden geri
 geldi..(540)

(M)

(539) Kitâbu's-Şi'r ve's-Şuarâ : 395 Leyden 1902 tab'ı

(540) A.g.e. 358

Babası Ka'be'ye iltica etmek ve onun yüzü suyu hürmetine şifa istemek için Mecnun'u Mekke'ye götürmek üzere yola çıktı.Mecnun Mina'da birisinin "Leylâ" dediğini işitti,hemen bayılarak düştü. Ayıldığı zaman şöyle dedi:

"ve birisi biz Mina'nın inişinde (hayf'da) iken
bağırdı.

Farkında olmadan kalbi(mi)n hüznlerini ha
rekete geçirdi.

(Halbuki o) "Leylâ" nın ismi ile başkasını ça
ğırdı,sanki

"Leylâ" sözüyle göğsümdeki gönül kuşunu
uçurdu....(541)

Gerçekten aşk yüzünden pekçok kimse ölmüş-
tür.Urve b.Hızâm;Abdullah b.Aclân en-Nehdî bun-
lardandır.

EBÛ MUHAMMED: Bana Abdurrahman b.Ab-
dullah b.Kurayb rivayet etti (ve) dedi:Bana amcam el-
Asmaî rivayet etti (ve) dedi:"Abdullah b.Aclân (en-
Nehdî) aşktan ölen meşhur arab âşıkların-
dandır.Şâirlerden biri onu zikretmiş ve :

"Eğer aşktan ölürsem,

İbnu Aclân da aşktan ölmüştür." demiştir...

Bize Ebû Hâtim rivayet etti (ve) dedi:Bize el-As-
maî, Abdulaziz b. ebî Seleme'den, o da Eyyup (es-Sah-
tiyânî)dan ,o da Muhammed b. Sîrin'den haber verdi
ki(İbnu Sîrin) şöyle demiştir:Hind'in âşığı Abdullah b.
Aclân şöyle demiştir:

"İyi bil ki Hind sana mahrem (haram) olmuştur.

ve ben Hind'in en yakın akrabalarından oldum

kılıcının kını,kılıfı gibi oldum,

iki elim arasında yay ve okları evirip çevirir oldum. (542)

(İbnu Sîrîn devamla) : Bunları söylerken sesini yükseltti ve düşüp öldü,dedi.

Haber nakilcilerinin (nakaletu'l-ahbâr) rivayetleri arasında el-Hâris b.Hillize el-Yeşkûrî'nin Amr b.Hind'in huzurunda "...Esmâ ayrılacağını bize bildirdi..." diye başlayan kasîdesini irticalen söylediği rivayeti de vardır.Kasîdesi bir hitâbe gibiydi.Tam bu sırada el-Hâris 'in dayandığı ve üzerine yaslanarak hutbe irâd ettiği aneze (543) birden onun göğsüne saplandı.Fakat o bunun farkında değildi.İşte bu,kadınların ellerini kesmelerinden daha çok şaşılacak bir şeydir.

Onların (kadınların) ellerini kestiren sebep ise;el-Haris b.Hillize'nin göğsüne aneze'yi saplayan sebepten daha kuvvetlidir.

* Amma kafilenin onu değersiz bir fiata satın almasına,hem de bununla beraber onun (Yûsuf'un) hakkında rağbetsiz bulunmalarına gelince :Şüphesiz ki onlar Yûsuf'u,efendisinden kaçtığı ve kusuru olmadığı için satın altılar,ve Yûsuf'un kardeşlerinin id

(542) Anlaşıldığına göre Hind,bu şairin yakınlarından biriyle evlenmiş;dolayısıyla şair de onun akrabalarından biri olmuş ve Hind'in visâli kendisi için imkânsızlaşmıştır.Nasıl kılıcın kını,kılıcı korursa,ben de akraba olduğum için Hind'i koruyan bir kın'a benzedim,demek olur.Yay ve okları elinde çevirmek,şaşkınlıktan kinayedir.Çünkü kılıç kullanılacak bir yerde yay ve ok kullanmak ancak şaşkınlıkla olur.

(543)Asâ ile mızrak arasındaki bir büyüklükte ucu demirli baston..

dia ettiği büyük cinayetler ve işlediği suçlardan dolayı, efendilerinin atmış olduğu kuyudan onu çıkardılar. Yûsuf'un kardeşleri buna ilâveten, Mısır'a götürünceye kadar onu bağlamalarını ve kelepçe vurmalarını şart koştular. İşte fiatı düşüren ve müşteriyl (alıcı) rağbetsiz kılan şey bu hususların altındadır.

Bu kıssa Tevrat'ta da zikredilmiştir (544).

* "Yûsuf'a verilen (bu) güzelliğe rağmen kardeşleri onu nasıl tanımazlar?" demelerine gelince: Ben sana Yûsuf'a verilen güzelliği anlattım. Eğer ona verilen, insanlara verilenden fazla birşey olsaydı bile, onun güzelliği insanlardan çok farklı olmazdı. Yine eğer ona güzelliğin yarısı, diğer insanlara da üçte biri, dörtte biri veya yarıya yakın birşey verilmiş olsaydı bile, bu kadar büyük bir farklılık meydana gelmezdi.

Kardeşleri Yûsuf'u o bir çocuk iken terketmiş ve sonra onu yetişkin bir adam iken görmüşler; onu zavallı ve musibete uğramış bir esir iken terketmişler ve büyük bir melik iken karşılaşmışlardır.

Bundan daha kısa bir müddet içersinde ve bundan daha az farklı hallerde bile şekiller bozulur ve görünüşler değişebilir...

97- DEDİKLERİNE GÖRE AKLIN VE MANTIĞIN İPTAL ETTİĞİ BİR HADİS...

İDDİÂ: Şu'be'den, o da Muhammed b. Cuhâde'den, o da Ebû Hâzim (Selmân el-Eşcaî) den, o da Ebû Hurayra'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti-

niz:"Rasûlullah cariyelerin kazancından nehyetti." (545)

Cariyenin kazancı helâldir.Bir adam eğer cariyesini veya kölesini kiraya verse,onlar da çalışsalar,onların kazandıkları müslümanların icmaî ile haram olmaz.Rasûlullah (bunu) nasıl yasaklayabilir?

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullahın yasakladığı kazanç,zinadan alınan ücrettir.Cahiliyye ehli,cariyesine zina etmesini emrediyor ve onların bundan kazandıkları paraları alıyorladı.Abdullah b.Cud'ân'ın kendileriyle zina edilen cariyeleri vardı.Abdullah (b.Cud'ân) Cahiliyye devrinde Teym kabilesinin seyyidi,efendisi idi.Bunun üzerine Allah (C.C) :"**Dünya hayatının geçici menfaatını kazanacaksınız diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın**" (24.en-Nûr :33) âyetini indirmişti.

Rasûlullah (S.A.V) zemmâra'nın (546) -zina eden ve zinadan kazandığını efendisine getiren cariyе'nin -kazancını yasaklamıştır...

EBÛ MUHAMMED: Bize Ebu'l-Hattab rivayet etti (ve) dedi:Bize Ebûbahr (Abdurrahman b. Osman el-Basrî) haber verdi (ve) dedi:Bize Hişâm b.Hassân, Muhammed b.Sîrîn'den,o da Ebû Hurayra 'dan onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:Köpeğin (satışından elde edilen) kazanç ve zemmâra (fahişe) nin efendisine

(545) BUH: 34 / 113;37 / 20,HAN: 2 / 287,347,382.

(546) Zemmâra:remz'den remmâze de denmiştir.Remz ise kaş göz ile veya dudak ile işaret edilmesidir ki,fahişeler böyle yaparladı.Sa'leb "Zemmâr,güzel fahişe'ye denir.ez-zemmîr de güzel oğlan demektir." demiştir.el-Ezherî de,Rasûlullahın şarkıcı kadını kasdetmiş olması da muhtemeldir." demiştir. "Ğınaun zemîrun" denilir ki güzel şarkı demektir.Bir kimse şarkı söylediği zaman da "zemera" denir.Nihaye'den-

kazandığı ücret gayr-ı meşrû kazançlardandır.(547)

98-ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ: Mâlik (b.Enes) den,o da Ebu'n-Nadr Sâlim'den ,o da İbnu Cerhed'den,o da babası (Cerhed) den (548) rivayet ettiniz ki:"**Baldırları açık iken Rasûlullah ona (Cerhede) rastlamış ve:" - Baldırlarını ört,baldırlar da avret yerlerindendir."** demiştir.

Sonra İsmail b.Ca'fer'den ,o da Muhammed b.ebî Harmele'den,o da Atâ b.Yesâr'dan ve Ebû Seleme b.Abdirrahman'dan ,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"**Rasûlullah evde ,baldırları açık bir halde,yan üstü yatıyordu.Ebûbekr izin istedi,Rasûlullah hiç istifini bozmadan onun girmesine izin verdi. Sonra Ömer izin istedi,aynı halde iken ona da izin verdi.Sonra Osman izin istedi,bunun üzerine Rasûlullah kalkıp oturdu ve elbiselerini düzeltti.(Sonra) Osman gidince Âişe (R.A) Osman'a karşı niçin böyle davrandığını sordu.Rasûlullah"Meleklerin kendisinden hayâ ettiği bir adamdan ben hayâ etmez miyim?" dedi.(549)**

Bu Hadis ise birincisinin aksinedir.

CEVAB:Biz deriz ki ki:Burada herhangi bir terslik yoktur.Her iki hadisin de yeri vardır,yerlerine konulduğu zaman,onların zannettikleri ihtilâf ,terslik ortadan kalkar.

* Cerhed (R.A) hadisine gelince :Rasûlullah ona

(547) Tâc : 3 / 240

(548) Cerhed b.Rizâh b.Adiyy el-Eslemî ,Ebû Adirrahman.Ehli suffa'dan idi,61 senesinde vefat ettiği söylenir. (Bkz: Tehzibu't-Tehzib: 2 / 69) (M)

(549)Krş,HAN: 1 / 71.

rastladığı zaman o, insanların gelip geçtikleri yol üzerinde ve onlar içersinde baldırları açık bir halde oturuyordu... Rasûlullah da ona : "Baldırların ört, çünkü -bu vaziyette- baldırlar da avrettendir." buyurmuştur. Fakat "Baldırlar avrettir" dememiştir. Çünkü avret olan yerler , baldırdan başka yerlerdir.

* Avret de iki kısımdır:

Birisi: Kadın ve erkeğin tenasül uzuvları ve dübürleridir. Bizaatihi avret olan ve kadın ve erkeğin her yede , her zaman , her halde örtmeleri gereken avret budur.

Diğeri ise: Bu avret yerlerine yakın olan, baldır ve karnın yumuşak kısmıdır. Bunlara da avret denilmiştir, çünkü bunlar avretin etrafında ve ona yakındırlar. İşte bu avret, erkeğin hamamda, kimsenin olmadığı yerlerde, evinde ve hanımlarının yanında açması câiz olan avrettir . Fakat insanların içinde, onların toplu olduğu yerde , ve sokaklarda buralarını açması ona yakışmaz, hoş olmaz..

Erkeğin kendisine helâl olan herşeyi toplulukta izhar etmesi yakışık almaz. (Meselâ) yol üzerinde ve çarşıda birşey yemek helâl olduğu halde çirkin bir harakettir. Kişinin cariyesiyle cinsî münasebette bulunması câizdir, fakat insanların ve gözlerin onu göreceği bir yerde bu işi yapması câiz değildir.

Onlar (Ashab) vecs'den hoşlanmazladı. Vecs, adamın hanımı ile diğer ailelerinin kendilerinin haraket (kıpırtı) ve seslerini duyabilecekleri bir şekilde cinsî münasebette bulunmasıdır.

Rasûlullah (S.A.V) evinde yalnız idi, bu yüzden baldırını hanımlarının yanında açmıştı. Sonra yanına alışkın olduğu biri gelmiş ve ona karşı örtünmemiştir. Fakat (gelenler) üç kişi olup (bir topluluk hâlini alınca) nasıl ki Cerhed'in (R.A) topluluk arasında bal-

dırını açmasından hoşlanmamışsa,kendisi için de hoşlanmamış ve bu (üç kişilik) topluluktan dolayı örtünmüştür.

99, DEDİKLERİNE GÖRE İCMA'IN VE KUR'AN' IN İPTAL ETTİĞİ BİR HADİS...

İDDİÂ:el-Haccâc (b.Osman) es-Savvâf'dan,o da Yahyâ b.ebî Kesir'den oda İkrime'den, o da Haccac b. Amr el-Ansârî' den (R.A) onun Rasûlullahı:"**Kimin bir tarafı kırılır veya total olursa,ihramdan çıkmış sayılır.Onun tekrar haccetmesi gerekir.**" derken işittiğini rivayet ettiniz (550)

(Yine rivayet ettiniz ki) Haccac, İbnu Abbas ile Ebû Hurayra 'ya bu hadisi nakledince,ikisinin de "Doğru!" dediklerini söylemiştir.

İnsanlar (ülemâ) ise bunun aksini kabul etmişlerdir.Çünkü Allah(C.C) :"**Haccı da,umreyi de Allah için tamamlayın .Fakat herhangi bir sebeple bundan alıkonursanız,kurbandan (deve,sığır ve davadan) sizin için hangisi kolaysa o vacib olur.Ve kurban mahalli olan Mina'ya varıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin.**" (2.el-Bakara: 196) buyurmuştur.Kurban mahalline varmaksızın ve (kurbanı-nı) boğazlamaksızın o kimsenin ihramdan çıkmasına müsaade etmemiştir.

CEVAB:Biz deriz ki:Rasûlullah (S.A.V) bunu,Mekke ahalisinden olup Hacc için Mekke'de telbiye getiren ,tâvaf eden,sa'y eden,sonra bir tarafı kırılan veya total olan veya hastalanan ve vakfe yerlerinde bulunamıyan bir kimse hakkında söylemiştir.O adam bu vakilde ihramdan çıkar ve kendisine gelecek yıl haccetmesi ve kurban kesmesi vacib olur.

Aynı şekilde bir kimse ,Hac aylarında umreye niyet ederek Mekke'ye gelir ve umresini edâ eder.Sonra Mekke'de Hac için telbiye getirir de bir tarafı kırılır,veya başına birşey gelir ve bu yüzden ,insanlarla birlikte vakfe yerlerinde durmağa gücü de yetmez.İşte bu kimse de ihramdan çıkar.Kendisine gelecek yıl (tekrar)haccetmesi ve ayrıca kurban kesmesi gerekir.

Allahu taâlânın,hac'dan alıkonulduğu takdirde,kurbandan kolay olanı emrettiği ve kurban,mahalli olan Mina'ya varıncaya kadar başlarını traş etmemelerini emrettiği kimseler,Mekke'ye girmeden önce hacc'dan alıkonulan kimselerdir.Bunların hükümleri Mekkelilerin ve (Hac için) Mekke'den ihrama girenlerin tabi olduğu hükümlerden farklıdır.Çünkü hac için telbiye getirmiş olduğu halde yolda birtarafı kırılan veya topal olan ve yolculuğa kadir olamayan veya hastalanan kimsenin hükmü,ancak Ka'be'de ihramdan çıkmasıdır.Ve o kimsenin gelecek sene tekrar haccetmesi gerekir..

Mekke 'de bir tarafı kırılan,oranın ahalisinden olan veya temettu haccına niyyet etmiş olan ve Mekke'de ,Ka'be yakınında ikamet eden kimse ise,ihramdan çıkar ve onun gelecek sene tekrar haccetmesi gerekir.

100- DEDİKLERİNE GÖRE AKLIN DELİLLERİNİN (=Huccetu'l-akl) İPTAL ETTİĞİ BİR HADİS...

İDDİÂ:Rasûlullahın bir adama:"- (Yiyeceği) sağ elinle ye,şeytan soluyla yer." dediğini (551) rivayet ettiniz.

Şeytan ise melekler gibi (maddi olmayan) rûhânî bir varlıktır. Nasıl yer ve içer ve nasıl olur da onun yemek yediği bir eli olur?

CEVAB: Biz deriz ki: Şüphesiz Allah (C.C) ne yaratmışsa mutlaka bir de onun zıddını yaratmıştır. Aydınlık ve karanlık ,beyaz ve siyah ,itaat ve isyankârlık,hayır ve şer,tamlık ve noksanlık ,sağ ve sol , adalet ve zulüm gibi.

Hayır,tamamlık ,adalet, ve aydınlık namına ne varsa,o Allah'a nisbet edilmiştir.Çünkü Allah bunları sevmiş ve bunları emretmiştir.

Yine şer,noksanlık ve karanlık namına her ne varsa ,o da şeytana nisbet edilmiştir.Çünkü bunlara çağırان ve teşvik eden şeytandır.

Allahu taâlâ sağa mükemmellik ,tamlık vermiş ve onu yemek içmek,selâm vermek ve tutup yakalamaya tahsis etmiştir.Solda da zayıflık,noksanlık kılmış ve onu istincâ (avret yerini temizleme),istinsâr (sümkürme) ve pislikleri gidermeye tahsis etmiştir.

Uğurluluğun sağdan,uğursuzluğun da soldan olduğunu takdir etmiştir...

Falan uğurlu veya uğursuzdur,derler.Bu (uğur veya uğursuzluk) ancak sağ veya soldandır.(*)

Şeytanın sol eli ile yemesi,şu iki mananın dışında değildir:

* Ya hakikaten yemiş olabilir ki,bu takdirde yemek;çığneme ve yutma değil de koklama şeklinde olur.Bu husus bir hadiste rivayet edilmiştir.Yine şey

(*) Yani uğurlu (meymûn) kelimesi "yemin (sağ) " kelimesinden,uğursuz (meş'ûm) kelimesi de" şimâl (Şu'm) " kelimesinden alınmadır. (M)

tanın yemeğinin çürümüş kemik,içeceğinin de el-cedef (552) -yani köpük v.b.- olduğu rivayet edilmiştir.

Şeytan bunlardan,ancak kokusunu almak suretiyle istifade edebilir,ve bu koklama onun için cismânî varlıkların çiğneyip yutması yerine geçer,ve onun koklaması da soldandır.Böylelikle şeytan ,yemek yerken Allah'ın adını anmayan veya elini yıkmayan,veya yemeği üstü açık bırakıp onun bereket ve hayrını gideren kimseye ortak olmuş olur.

Şeytanın mallara ortak olmasına gelince: Bu,(malın) haram yolda sarfedilmesiyle olur.Çocuklara orak olması da zina ile olur.

* Yuhut da mecazen sol eli ile yemiş olabilir ki,bununla insanın sol eliyle yemesinin ,şeytanın bunu istemesi ve onu buna teşvik etmesiyle olduğu kasdedilir.

Bu yüzden sol eli ile yiyene:"O,şeytanın yiyişi gibi yiyor." denilir.Bu sözle şeytanın (insanlar) gibi yediği kasdedilmez.Kasdedilen ancak,o adamın,şeytanın sevdiği gibi yediğidir.

Kırmızı (elbise) hakkında da:" O,şeytanın süsüdür." denilir ki,bununla şeytanın kırmızı (elbise) giydiği ve bununla süslendiği kasdolunmaz...Ancak burada,onun şeytan tarafından (giyilmesi) ilham edilen bir süs olduğu kasdolunur.

(552) en-Nihâye'de: el-cedef,Yemen'de yetişen bir bitkidir ki,onu yiyen susamaz.Onun ,üzeri açık bırakılan içecek ve diğer şeyler olduğu da söylenmiştir.Müellif "Ğaribu'l-Hadis"inde şöyle demiştir:"Cedef'in aslı kesmek demektir.Burada içeceğin ,köpük, pislik gibi atılan kısmı kasdedilmiştir.Sanki bunlar içecekten kesilmiş ve atılmış gibidir.el-Herevî'de bu şekilde söylemiştir.-Musahhih- Hadis için bkz:Lisân : 10 / 367 (M)

Yine,el-ıktûât-ki sarığı çenenin altından dolaştırmadan sarmaktır.-hakkında da,onun şeytan sarığı olduğu rivayet edilir.Bununla şeytanın sarık sardığı kasdolunmuş değildir.Kasdolunan,bu şekildeki sarığın şeytanın sevdiği ve onu teşvik ettiği bir sarık şekli olduğudur.

(Rasûlullah'ın) hayızlı kadın hakkında söylediği:" **O şeytanın fiskeidir.**" (553) hadisi hakkında da aynı şeyi söyleriz.Buradaki fiske,şu iki mânaya gelir.

Ya şeytanın ,kadının temizliğini bozarak onu namazdan alakoymak için bu damara fiske vurması ve ondan hayz kanının akması mânasına gelir ki, insanın damarlarında dolaşan birinin,(554) fiskei ile kanı akıtmaya kadir olması şaşılacak birşey değildir.

Veyahutta,bu fiskenin,kadının tabiatında (yaratılışında) olması ve hayız namaza mani olduğu için - sol el ile yemenin,çene altından dolaştırılmadan sarılan sarığın ve kırmızı elbisenin şeytana izafe edilmesi gibi-şeytana izafe edilmesi mânasına gelir.

EBÛ MUHAMMED:Bana Ziyâd b.Yahyâ rivayet etti (ve) dedi :Bize Bişr b. el-Mufaddal ,Yûnus (b. Ubeyd) den,o da el-Hasen (el-Basrî) den Rasûlullah'ın (S.A.V) : "Kırmızı şeytanın süsüdür,şeytan kırmızıyı sever." (555) buyurduğunu rivayet etti.Bu sebepten **Rasûlullah (S.A.V) erkeklerin usfur (za'ferân,safra) ile boyanmış (koyu sarı) elbise giymesini ke-**

(553) HAN: 6 / 439,464.

(554) Yani şeytanın,bkz:BUH: 33/ 8,11,12:59 / 11:93 / 21 ,HAN:3 / 156,285,309; 6 / 337.

(555) Krş,HAN: 1 / 105,119

rih görmüştür. (556)

İbrahim (557) : "Ben, şeytanın süsü olduğunu bildiğim halde za'ferânla boyanmış elbise giyerim; ve Cehennem ehlinin takındığı birşey olduğunu bildiğim halde demir yüzük takıyorum." demiştir... Böylece o demirin cehennemliklerin takı ve mücevheratı olduğunu söylemiştir. Aslında cehennemlikler takı takmayacaklardır.

O, bu sözünü ancak cehennemliklerin mücevher yerine zincirler, kelepçeler ve boyunduruklar takınacaklarını kasdetmiştir. Bu suretle demir, onların mücevheratı (süsü) olmuş olur. İbrahim bunu, kendini ve yaptığı amelini örtmek, gizlemek için yapardı.

101- DEDİKLERİNE GÖRE ÇELİŞİK İKİ HADİS...

İDDİÂ: Rasûlullahın: "(Hastalığının iyileşmesi için) vücudunu dağlattıran veya (kendisine) okutup üflettiren (Allah'a) tevekkül etmemiştir." (558) buyurduğunu rivayet etiniz.

Sonra da Es'ad b. Zurâra'nın (R.A) dağlandığını ve : Rasûlullahın "**Sizin tedavi olduğunuz şeylerde bir hayır varsa, bu olsa olsa hacamatçının (kan akıtmak için neşterle vücudu) yarmasında veya ateş ile dağlamasındadır.**" (559) buyurduğunu rivayet ettiniz. Bu ise birinci hadisin aksinedir.

(556) BUH: 77 / 33, HAN: 1 / 71,81

(557) İbrâhim b. Edhem olabilir. Te'vil'in Fransızca mütercimi, İbrâhim en-Nazzâm olabileceğini söylemektedir. (Bkz: Le Traite des divergences du hadith : 362) (M)

(558) HAN: 4 / 249,251.

(559) BUH: 76 / 4 ; MUS: 39, es-Selâm, 26, hadis no: 2205 (71) (IV/ 1729-30) (M)

CEVAB:Biz deriz ki:Burada herhangi bir uyumsuzluk yoktur.Her bir hadisin yeri vardır,oraya konulduğu zaman uyumsuzluk ortadan kalkar.

Dağlamak iki çeşittir.

* Birisi:Araplar dışındaki pekçok milletin yaptığı gibi,hastalığa yakalanmamak,hasta olmamak için sağlam birisini dağlamaktır. Onlar çocuklarını ve gençlerini kendilerinde hastalık olmadığı halde dağlarlar.Onlar bu dağlamanın,onların (çocukların) sıhhatını koruyacağına ve hastalıkları onlardan uzaklaştıracağına inanırlar.

EBŪ MUHAMMED: Horasan'da Türklerce hürmet edilen,Türk tabiblerinden birini gördüm,dağlama ile tedavi ediyordu.Onun tercümanı bana,onun dağlama ile humma (sıtma) ve zâtu'l-cenb (göğüs zarı iltihabı) hastalıklarını,solucan,akciğer veremi, felç ve bunlardan başka mühim hastalıkları da iyileştirdiğini söyledi.

Tabib hastaya geliyor ve hastalığı vücudun bir noktasına sıkıştırmak için,onu iple sıkıca bağlıyor,sonra kızgın demiri buraya koyuyor ve orayı yakıyormuş.Bu tabib,hasta olmamak için ve sıhhatının devamlı olması için de (insanları) dağlıyormuş.Tabib-üstelik - yağmur yağdırabileceğini,vakitsiz olarak bulut meydana getirebileceğini ,rüzgarı estirebileceğini ve bunlara benzer daha birçok yalanları ve apaçık budalalıkları da iddia ediyordu.Etrafındakiler bunlara inanıyor,onun doğru söylediğine şahadet ediyorlardı.

Biz ,onun iddialarının bir kısmını denedik , dediklerinin hiçbirini yapamadı.

Araplar da Cahiliyye devrinde bu inançtaydı ve ,buna benzer bir uygulamayı ,develer nukbe (uyuz)

hastalığına yakalanınca yaparlardı.en-nuk-be,uyuz hastalığıdır ki,develerin yüzlerinde ve dudaklarının kenarlarında yaralar peydâ olur ve sağlam develere de sirayet eder.Araplar ,uyuza yakalanmış hayvanların iyileşmesi için sağlıklı olanları dağlarlardı. en-Nâbiğa (ez-Zubyânî) -sağlığının dağlanmasını îma ederek-en-Nu'man'a şöyle hitap etmiştir:

"Başkasının günâhını bana yükledin ve onu uyuzlu bir deve gibi terkettin (ki) (uyuzlu deve) serbestçe otladığı halde,diğer hayvanlar dağlanır." (560)

İşte Rasûlullah'ın (S.A.V) iptal ettiği ve hakkunda:"Dağlanan tevekkül etmemiştir." dediği husus da budur.Çünkü o,sıhhatli olduğu halde,dağlanmak ve tabiatını ateş ile korkutmakla,kendisinden Allah'ın kaderini uzaklaştıırabileceğini zannetmektedir.Eğer Allah'a tevekkül etmiş olsaydı,O'nun (C.C) kazâsından insanı kurtaracak hiçbir şey olmadığını bilirdi ve sıhhatli olduğu halde tedavi olmaz ve hastalık olan yer iyileşsin diye ,hastalık olmayan yeri dağlamazdı.

* Diğer dağlamaya gelince: Yara iltihaplandığı ve,kan kesilmediği zaman yarayı dağlamaktır.Bir uzuv kesildiği zaman yapılan dağlama,karında ve bedende su toplandığı zaman damarların dağlanması da böyledir.

İbnu Ahmer (el-Bâhili) siroz hastalığına yakalandığı zamanki tedavisini alatarak şöyle demiştir:

"Şukââ (561) otunu içtim ve ağzıma ilaç damlat

(560)Kitâbu'şŞî'r ve'ş-Şuarâ :72 (Leyden 1902 tab'ı) (M)

(561) eş-şukââ:Köken'in çiçeği.Bazılarına göre bir dikenli ottur ki,güz mevsiminde sahralarda rüzgâr önünde yuvarlandığı için farsçada "Bâd-averd" derler.Bittiği yerde iki dirsek uzunluğunda o otun gövdesi olur.İçi boş tüylüce yaprağı ve tepesinde dikenli başı içinde kızılca ufak çiçeği olur.Tabibler katında kabız yapıcı ve kurutucudur.Müfredi ve cem'i birdir.Lâkin Sibeveyh,müfredi şukâât'dır der.(Ahteri kebir'den sadeleştirilerek) (M)

tım,ve dağlama demirini,damarların ağzına yaklaştırdım." (562)

İşte Rasûlullah'ın "Onda şifa vardır." dediği dağlama budur.Es'ad b.Zurâre ise,boynunda hissettiği bir hastalıktan dolayı dağlanmıştı.Bu ise birincisi gibi değildir.(Çünkü) hastalığa yakalanınca tedavi olan bir kimseye "Tevekkül etmemiştir." denilemez.

Halbuki Rasûlullah (S.A.V) tedavi olunmasını emretmiş ve :**"Her hastalığın ilâcı vardır."** (563) **buyurmuştur.**(Bunu da şu mânâda söylemiştir:) İlaç mutlakâ şifâ vereceğinden değil, sadece bu ilaç ile Allah'ın kendisine afiyet vermesi umularak içilir.Çünkü Allahu taâlâ ,herşey için bir sebep kılmıştır.

*Rızık meselesi de buna benzer:Alah (C.C) şüphesiz kullarının rızıklarını garanti etmiştir.Çünkü :**"Yerde yürüyen ne kadar canlı varsa hepsinin rızık ancak Allah'a aittir."** (11.Hûd:6) **buyurmuştur.**Sonra da Rasûlullah bize,rızık aramamızı,kazanmamızı ve meslek sahibi olmamızı emretmiştir.Allah (C.C) da :**"Kazandıklarınızın en helal ve iyisinden harcayın.."** (2.el-Bakara: 267) **buyurmuştur. (*)**

Tehlikelerden sakınmanın Allah'ın kaderini uzaklaştırmayacağı bilinmesine rağmen;tehlikelerden sakınmak,ve Allah'ın zayi ettiğini muhafaza edecek ve Allah'ın muhafaza ettiğini telef edecek birşey olmadığı bilindiği halde malı kasalarda kilitlerle ko

(562) Kitâbu's-Şî'r ve's-Şuarâ : 208 (Leyden 1902 tab'ı)
(M)

(563) BUH: 76 / 1 .HAN: 1 / 377,413;3/ 156;4 / 278.

(*) Âyet,metinde "kulû min tayyibâti mâ kesebtum" şeklindedir.Bu şekilde bir âyet bulamadık.Ancak "kulû" yerine "enfikû" fiili konmuş şekliyle mevcuttur ki,meâlini yukarıda verdik. (M)

rumak da buna benzer.

Bunlara benzeyen ve bizim,,bilemediğimiz tarafını düşünmememiz gereken ve sebatla çalışmamız icab eden hususlar pekçoktur.Nitekim Rasûlullah:"(Deveni) bağla sonra tevekkül et." buyurmuştur..

"Allah bana kâfidir (= hasbiyallah), ben özrümü Allah'a sunarım." diyen bir adama (Rasûlullah): "Ancak bir şey seni âciz bir duruma sokarsa,o zaman hasbiyallah de!" demiştir.

* Tiryak da,iki durumda dağlamaya benzer.Rasûlullah:"Eğer ben tiryâk (564) içmiş olsaydım veya nazarlık (muska) takınsaydım veya kendiliğimden şiir söyleseydım bana ne faydası olurdu,bunu bilmişim bilmemişim ne önemi var?." (565) buyurmuştur.

Araplar et-tiryâku'l-ekber'in mevcudiyetini, onun Rum (=Bizans) ve İran krallarının hazinelerinde bulunduğunu, mühim hastalıklar için en uygun ve en faydalı ilaç olduğunu duyarlardı. Bu yüzden Arablar et-Tiryâku'l-ekber'in mutlaka şifa olduğuna hükmetmişler ve faydalı olan her şeye tiryak adını vermişlerdir. Ve onun, ölümü bir müddet uzaklaştırdığına, ömrü arttırdığına ve hastalıklardan koruduğuna inanmışlardır.

Şâir de şarabı vasfederken:

(564)Bir devâyı mürekkep (bileşik) tir ki,Mağnis hakim ihtira (icad) edib.Andromax (Andromachus) nâm hakim-i kadim ona yılan etlerini ilâve eylemekle tekmil (mükemmel) eylemiştir.Ve ondan garaz ve matlub,o yılan etleriyle kâmil olmuştur.Tiryak ismini veren merkûm (Andromax) dur.Zehirli haşerât sokmalarına iyi gelir.(Bkz: Kâmus tercemesi: 3 / 796) (M)

(565) HAN: 2 /167,223.

"Bana kırmızımtırak bir şarap, bir tiryak verdi, kemiklerimi yumuşattıkça yumuşatır." demiş ve

tiryâk ile şifâyı kastetmiştir. Sanki şâir : "Bana bütün dertlere deva olan tiryak gibi bir şarap verdi." demiştir.

Bazıları kadının tükürüğünü de tiryaka benzetmişlerdir. Bununla sanki, onun, bir tiryak gibi aşk hastalığını iyi edeceğini kasederler.

Buna delalet eden hususlardan birisi de Rasûlul-lahın tiryak içmeyi, nazarlık takma ile birlikte zikretmesidir. Nazarlık, alaca renkli boncuğa denir. Cahiliyye devrinde boyuna ve pazulara asılır ve insandan hastalıkları uzaklaştırıp ömrü uzatacağı zannedilirdi. Nitekim şâir de şöyle demiştir:

"(O) öldüğü takdirde artık Muzeyne
kurtulamaz (felah bulmaz)
onun üzerine nazarlığı tak ey Muzeyn (=fe nûti
aleyhi yâ muzeynu et-temâima)"

fe nûti aleyhi yâ muzeynu et-temâima: yani di-yorki, ona bu nazar boncuğunu tak ki onu ölümden korusun...

Urve b. Hızâm şöyle demiştir:

"Yemâme münecciminden bilgi sordum
ve Necd münecciminden de; beni iyi edemedi
ler.

Bildikleri dualardan okumadıkları,
ve şifalı sulardan (= es-selve) içirmedikleri
kalmadı.

İkisi de dediler ki, senin şifan Allah aittir.

Vallahi bizim senin göğsünün taşıdığı hastalığı iyi edecek maharetimiz yoktur.۱

es-selve, birtakım taşlardır ki, âşık içinde bu taşların bulunduğu suyu içince rahatlar ve kendisindeki üzüntü ve keder gider, derlerdi.

İşte Rasûlullahın (S.A.V) - içinde bu niyyet bulunduğu ve bu maksadı güttüğü zaman- kerih gördüğü tiryak da budur.

Tiryak'ın içilmesine gelince: O da diğer ilaçlar gibidir. Faydası da umulur, zararından da korkulur. Allah bununla o kimseyi şifaya kavuşturabilir. İçersinde yılan eti bulunmadığı takdirde, bunu içmekte bir beis yoktur. Çünkü İbnu Sîrîn (-110) (556) içinde el-huma, yani yılanın etinde mevcut olan zehir bulunduğu zaman tiryakı kerih görürdü...

* Tiryak'a benzeyen diğer bir husus da, okuyup üfleme (nefes etme)ktir. Allahın isimlerinden, zikrin-den ve mukaddes kitaplardaki sözlerinden arapçadan başka bir dille (*) okumak suretiyle yapılan okuyup üfürmenin, mutlaka faydalı olacağına inanmak da mekruhtur.

(Rasûlullah) " **Okuyup üflettiren, Allaha tevekkül etmemiştir.**" sözü ile bunu kasdetmiştir.

Kur'an ile, Allahın isimleri ile (okuyup üfleyerek) korunmak ise mekruh değildir. Bu sebeple Rasûlullah ;birilerine Kur'an ile okuyup üfleyen ve bundan dolayı para alan, ashabından birine : " **Kim okuyup üflemekten dolayı para alırsa o batıldır. Sen ise şüphesiz hak olan bir okuyup üflemeden dolayı**

(566) Bkz:s. 358 ve dipnotu.

(*) Arapçayı diğer dillerden üstün gören bu anlayışın Kur'an ve sünnet'in rûhunun telkin ettiği ırk ve dillerin müsâvatı prensibine uymadığını söylemek gerekir. (M)

ücret aldın."(567) demiştir.

102- DEDİKLERİNE GÖRE SU İÇME HAKKINDA İKİ ÇELİŞİK HADİS..

İDDİÂ:(Abdullah) İbnu'l-Mubârek'den,o da Ma'mer (b.Râşid)den ,o da Katâde'den,o da Enes (b.Mâlik) den onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:"**Rasûlullah bir kimsenin ayakta su içmesini yasakladı (nehyetti) .Ben:"-(Ayakta yemek) yemeğe ne dersiniz?" dedim. (Rasûlullah):"(Ayakta) yemek yemek,su içmekten daha çok (yasaklanmağa layıktır.)" dedi. (568)**

Sonra,Abdurrazzak'dan,o da Ma'mer'den,o da Eyyûb (es-Sahtiyânî) den,o da Nâfi'den,o da İbnu Ömer'den "Rasûlullahın ayakta su içtiğini " rivayet ettiniz.(569)

Bu ise evvelki hadisi nakzetmektedir

CEVAB:Biz deriz ki:Burada hiçbir çelişki yoktur.Çünkü birinci hadiste Rasûlullah ,bir kimsenin yürüyerek yiyip içmesini yasaklamıştır.Bununla o kimsenin yeme ve içmesinin sükûnetle olmasını,bir yolculuk veya ihtiyaç için acele eden birinin yürürken içmemesini kasetmiştir.Çünkü böyle yaparsa, ya boğazına birşey tıkanır ya da su göğsünde düğümleir.

(Hadisteki ayakta durmak, yürümek mânasındır.) Nitekim araplar: "**Bizim ihtiyacımız için kalk. "** derler ve bununla o kimsenin hakikaten kalkmasını değil, sadece : "**İhtiyacımız için yürü, ihtiyacımız için koş..**" demeyi kasederler.

(567)HAN: 5 / 211

(568) HAN: 3 / 277

(569) BUH: 74 / 16.

el-A'şâ'nın şu sözü de bu kabildendir :

"Kavminin kin ve intikamı için kalkar (=yekû mu alâ vağmi kavmihi)

Dilediği zaman affeder, veyahut intikamını alır."

"Yekûmu alâ vağmi kavhimi" sözü ile onun, intikamını almak istediğini ve alasıya kadar bu uğurda koştuğunu kasdetmiştir. Yoksa onun yürümeyip se-dece ayağa kalktığını kasdetmemiştir.

Allahu taâlânın: "(**Kitap ehlerinden**) öylesi de vardır ki, ona emanet olarak bir altın versen sen başına dikil(ip ayak direyip ısrar et) medikçe onu sana geri vermez." (3.Âl-i İmrân :75) âyeti de böyledir. Bununla: "Sen devamlı gidip gelmeğe ve borcunu ödemesini istemeğe devam etmedikçe." demek istemiştir.

* İkinci hadiste : "Rasûlullah ayakta (su) içerdi." sözüyle kasdedilen, yürümek ve koşmaksızın içmesidir. Bu şekilde (koşup yürümeksizin) ayakta su içmekte bir beis yoktur. Çünkü bu durumda o kimse, hareketsiz ve sakin bir haldedir ve oturan bir kimse mesabesindedir.

103 - NECİS (=Pis) HALE GELEN SULAR HAKKINDA GÜYÂ ÇELİŞİK İKİ HADİS...

İDDİÂ : Siz Rasûlullahtan, onun (S.A.V.) birçok hadiste : "**Suyu hiçbir şey necis (pis) etmez.**"(570) buyurduğunu rivayet ettiniz.

Sonra yine Rasûlullahtan, onun (S.A.V.) : "**Su**

iki kulle (571) olunca pislik taşımaz (pis olmaz)"
buyurduğunu rivayet ettiniz. (572)

Bu hadis, suyun iki kulle miktarına varmayınca pisliği taşıdığına (pislendiğine) delildir. Bu ise birinci hadisin aksinedir..

CEVAB : Biz derizki : Bu hadis birinci hadisin aksine değildir.

Rasûlullah : "Suyu hiçbir şey necis etmez." sözüyle, bunun çoğunlukla ve ekseriya böyle olduğunu söylemiştir. Çünkü kuyularda ve nehirlerde genellikle suyun miktarı çoktur. Dolayısıyla bu söz, hususi hallere şamil olmaz.

Bu, "Seli hiçbir şey geri çeviremez." denmesine benzer. Halbuki duvar bazı sellere mâni olup, onun önünü alabilir. Burada suyu çok olan sel kasdedilir, suyu az olan değil...

"Ateşe hiçbir şey mukavemet edemez (dayanamaz)" denilir. Bununla, bir nefeste söndürülebilecek kadar (zayıf olan) lamba alevi veya kıvılcım kasdedilmez. Kasdedilen yangın ateşidir. Sonra da (Rasûlullah) "kulleteyn (=iki kulle) " sözü ile, necasetin galip gelemeyeceği, hiçbir şeyin pisletemeyeceği çok suyun miktarını açıklamıştır.

104 - HACC İLE İLGİLİ, ÇELİŞİK GÖRDÜKLERİ İKİ HADİS :

İDDİÂ : İsmail b. Uleyye, Eyyûb (es-Sahtıyânî) den, o da Abdullah b. ebi Muleyke'den, o da el-

(571)İki büyük küp demektir.Tahminen 95 kg. suya tekabül eder.(M)

(572) HAN: 2 / 12,23,26.

Kâsım'dan o da Âişe'den, onun (R.A.) : "Hac için telbiye getirdim." (573) dediğini rivayet ettiniz.

Yine Abdullah (b. ebî Muleyke) : "Urve, bana Âişe'nin (R.A.) "Umre için telbiye getirdim." dediğini rivayet etti" demiştir (574)

CEVAB : Biz deriz ki : Eğer el-Kâsım'dan veya Urve'den bir hata vaki olmamış ise (o zaman) bu ikî hadisin bir açıklaması vardır.

(Bu açıklama da) şudur : Rasûlullahın Ashabı Mekke'ye geldiler. Hac niyetiyle telbiye getirmişlerdi. Rasûlullah (S.A.V) onlara tavaf ve sa'y etmelerini, sonra ihramdan çıkmalarını ve bunu umre yapmalarını emretti. Ashab da ihramdan çıktılar ve temettu haccına niyetlendiler (575)...

Rasûlullah da: "**Beraberimde kurban olmasaydı ben de ihramdan çıkardım.**" (576) buyurmuştur

Ebû Zerr (R.A.), "Bu, haccı feshetme işi onlara (ashaba) has olan birşeydir." derdi. Fukahadan da pekçokları bunu kabul etmişlerdir.

Âişe'nin (R.A) önceden hac için telbiye getirmiş ve el-Kâsım 'a : "Ben hacc için telbiye getirdim." demiş olması, sonra da haccını feshedip, onu umre yapmış olması ve Urve'ye de: "Ben umre için telbiye getirdim." demiş olması da mümkündür.

Hız.Âişe (R.A) her iki halde de doğrudur. Çünkü onun için telbiye getirdiği hac, Rasûlullahın emri ile umre'ye çevrilmiştir. (577)

105- İDDİALARINA GÖRE AKLIN DEDİLLERİNİN (=Huccetu'l-akl) İPTAL ETTİĞİ BİR HADİS...

(573)EBÜ DÂVUD: 5 / 23, HAN: 1 / 280;2 / 97.

(574)A.g.e: 5 / 23 (2 / 153)

(575)A.g.e :5 / 23 (2 / 153) , Krş. BUH:25 / 31,33.

(576)BUH: 25/ 33,34.

(577) Krş, MUS:15 / 17 (Hadis nu: 129)

İDDİÂ:Rasûlullahın:(Kötü) göz (=nazar değmesi) neredeyse kader(i-ilâhî'y) i geçecekti." (578) dediğini rivayet ettiniz.

Ca'fer b.ebî Tâlib'in (R.A) iki oğlu Rasûlullah'a götürüldü.Çocukların ikisi de zayıf idi.Rasûlullah,"-Bu çocuklar niçin böyle zayıf!" dedi. "Onların ikisine ne nazar değdi." dediler.Rasûlullah:"İkisine de okutup üfletin." dedi.(579)

Halbuki pekçok hadiste (Rasûlullah) okuyup üflemekten menetmiştir.

Hem göz,uzaktan nasıl tesir edib insanı hasta edebilir?Bunu ne akıl alır,ne de düşünce kabul eder!...

CEVAB:Biz deriz ki:Bu hususu,dinî ve felsefî bakımdan -ki onlar (kelâmcılar ve akılcılar) felsefeyi kabul eder ve meseleleri ona havale ederler- hem akıl alır,hem de düşünce kabul eder.

İnsanların tabiatları (mizaçları) çeşit çeşittir...Onlardan kimisinin nazarı isabet ettiği zaman zarar verir,kiminin nazarı da zarar vermez.

Kimisi de ısırır ve ısırması kuduz köpeğin ısırması veya yılanının sokması gibi zararlı olur ki, ısırıldığı kimse ilahî olmaz.

İnsanlardan bir kısmını akreb sokar da ,sokulan bundan acı duymaz,fakat akrebin kendisi ölür.

(Halife) el-Mutevekkil'e ,çölden siyah tenli biri getirilmişti .O, yılanları diri diri yiyor ve yılanı başından ısırmağa başlıyordu.Ayrıca gelinciği de diri

(578) HAN:1 / 294;2 / 222

(579) MUS ,39 es-Selâm,21 , hadis no: 2198 (IV / 1726)
Kırş. BUH: 76 / 35.

diri yiyor ve onu baş tarafından yemeğe başlıyordu.

Yine başka biri getirildi, deve kuşunun yediği gibi ateş parçasını yiyor , fakat ateş onu yakmıyordu.

Şehir ve köylerden uzak olan fakir bedeviler yılanları ve herçeşit sürüngen ve heşerati yerler.

Kimileri de ebras (580) yer. Halbuki onun eti yilandan ve tinnîn'den (581) daha öldürücüdür.

Ebû Zeyd (Saïd b.Evs el-Ansârî) de şu şiiri söylemiştir:

"Vallahi eğer ona karşı samimî olsaydım,
elbette abrasları yiyen bir köle olurdum."

(Ebû Zeyd) burada kölelerin abrasları yediğini bildirmiştir.

İnsanlar içersinde ,yaratılışı (mizacı) zehirli ve zararlı kimselerin bulunmasının nesi inkâr olunabilir? Onlar gözleriyle baktıkları zaman,gördüğü şey onun hoşuna giderse,onun gözlerinden,bu mizacından veya zehirinden birşey ayrılır ve gördüğü şeye erişir,ve onu hasta eder.

Sahibu'l-Mantık (=Aristo) adamın birinin bir yı-

(580) Keler cinsinden,üzeri benekli zehirli bir hayvan.(M)

(581) Tinnîn,büyük yılan demektir.Şam nüshasında böyledir.Diğer iki nüshada ise tinnîn yerine "el-bîş" vardır.Bu iki nüshanın birinde bîş'in açıklaması vardır:"Ağır bir ot" Kâmus' da ise: el-bîş,zencefil gibi bir ottur.Yaş ve kuru olur.Bazan içinde her hayvanı öldürebilen bir zehir bulunan ota da denir.Bunun panzehiri bîş faresi ve bildircindir ki,ikisi de bu ot ile beslenirler fakat ölmezler.Misk ilâcı da fayda verir.(el-Bîş : Dügün çiçeğigillerden uzun saplı ,koyu mavi çiçekli bir bitki ki,yaprakları ve kökü çok zehirli olur.-Arapça -Türkçe büyük lûgat: 176) (M)

lana asası (bastonu) ile vurduğunu ve adamın öldüğünü iddia etmiştir.

Yılanlardan öyleleri vardır ki,insana bakar ve bakışı ile insanı öldürür veya bir ses çıkarır ve onun sesini işiten kimse ölür.Bunlar hep felsefecilerin (*) söyledikleri şöyledir.

Bununla beraber bize,en-Nadr b.Şumeyl'den nakledildi,o da Ebû Hayre'den (582) şöyle nakletmiştir:Yılanlardan kuyruğu kesik,çevik,mavi renkli olanları vardır ki,herkesten kaçır.Onu kim görürse mutlaka ölür .Hangi hamile kadın ona bakarsa,mutlaka çocuğunu düşürür.Bu ,yılan cinsinden bir şeytandır."

Bu sözler Aristo'nun anlattıklarına da uymaktadır.

Bu yılan,uzak bir mesafeden insanı öldürdüğü vakit,ancak yılanın gözünden havaya yayılan ve gördüğüne isabet eden bir zehir ile öldürdüğünü bilmiyor musun?

Keza,sesiyle öldüren de sadece sesinden yayılan bir zehir ile öldürür.Bu zehir kulağa geldiğinde insanı öldürür.

el-Asmaî de,nazar etme özelliği olan biri hakkında bunların aynısını anlatmıştır.

Duyduğuma göre el-Asmaî:"Kem gözlü bir adam gördüm.(İnsanlar) adama beddua ettiler,adam tek gözlü kaldı." demiştir.

Bu (tek gözü kör olan) adam, "Hoşuma giden

(*) İlkçağ felsefesine göre tıb ve benzeri ilimlerin de felsefe içerisinde mütâleâ edildiği tekrar hatırlansın .(M)

(582) Hz.All'nin ashabından.Bkz:el-Muğnî fi'd-du'afî, II.783. (M)

birşey gördüğüm zaman ,gözlerimden bir sıcaklığın çıktığını hissedirim." derdi.

* Buna benzer diğer bir husus da şudur:Hayızlı kadın sütü karıştırmak için kaba yaklaşıp,El,elbisesi temiz olduğu halde ,süt yine bozulur.Bu ,bilinen ve yaygın olan bir husustur .Ve bu sadece,kadından ayrılan ve süte ulaşan birşeyden dolayı böyle olur.

Yine (hayızlı bir) kadın bahçeye girer ve onlara dokunmadığı halde bahçede ekili olanların çoğuna zarar verir.

Bazan da kavun karpuz bulunan evde ,bir hamur kesildiği vakit ,o hamur bozulur.

Ebû Cehil karpuzunu yaran kimsenin gözleri sulanır.Keza hardalı döğüp ezenin,ve soğanı kesenin de gözü sulanır.

Bazan bir insan kızarmış bir göze bakar ve gözleri sulanır,bazan da kızarır.Bu ise ancak,hasta gözden,o kimseye hava vasıtasıyla ulaşan birşeyden dolaydır.

Bazan bir adam esner,öbürü de esner,Araplar da (bir deyim olarak) "Esnemenin sirâyetinden daha sür'atli" derler.

Üfürükçüler esneme ile insanları ne kadar çok aldatırlar!...Çünkü onlar hastaya okuyup üfledikleri zaman esnerler,hasta da onların esnemesi ile esner,üfürükçü esnedikçe hasta da esner..Bu suretle üfürükçüler,hastada bunun (esnemenin) okuyup üflemenin tesiri ile olduğu ve ondan hastalığı çözdüğü zannını uyandırır.

Bazan bir evde birkaç çocuk bulunur,Bunlardan birisi çiçek (hastalığı) çıkarır ve bunun üzerine diğerleri de çiçek hastalığına yakalanırlar.Bu ise ancak,hastadan havaya yayılan ve kendisi gibi çiçek

hastalığına hiç yakalanmamış birine ulaşan birşeyden dolayıdır.

Bunun sirayayetle hiçbir ilgisi yoktur.Bu sadece,bir kimseden diğerine nüfuz eden bir zehirdir.Bu nazar kabiliyeti olan göz için de doğrudur.

Amma Bedevilerden bazılarının şu iddialarına gelince:" Onlardan nazar (kem göz) sahibi birisi,istediğini öldürür ve dilediğini gözü (bakışı) ile hasta eder.Ve onlardan biri develerin yoluna durur.Bu yol develerin suya gittiği yoldur. (Adam) develerden dilediğine nazar eder ve onu öldürür." derler.İşte bu doğru değildir.

el-Ferrâ (-207) (583) Allah'ın (C.C) ,"**Doğrusu o kâfirler Kur'an'ı işittikleri vakit neredeyse gözleri ile seni devirecekledi.**" (68.el-Kalem:51) âyeti hakkında:"Yani "Sana (kötü) nazar edeceklerdi." demıştır ki,adamın,sudan geri dönen develere nazar ettiği gibi,sana da gözleri ile nazar edeceklerdi,demektir.

Bize göre bu (âyet)onun (el-Ferrâ'nın) tevil ettiği gibi değildir.Allah (C.C) sadece:"Onlar,sana olan düşmanlık ve şiddetli kinleri sebebiyle öyle bir bakış bakıyorlardı ki,şiddetinden neredeyse seni kaydırıp düşüreceklerdi." demektir.Nitekim şâirin şu sözü de dediğimizin doğruluğunu gösterir:

"Bir yerde buluştuklarında birbirilerine (öyle) bakışır ki,bu bakış (baktığı adamın) ayaklarını yerden keser." ..

Yani:Nazarın şiddetinden ve sertliğinden neredeyse onu ayak bastığı yerden kaydırır,demektir.Bu

(583) el-Ferrâ (Ebû Zekerıyyâ ed-Deylemî) Kûfeli meşhur filolog.el-Kisâi'nin talebesidir. "Hudûdu'l-i'râb" ve "Maânî'l-Kur'ân" adlı eserleri vardır (Bkz: Keşfu'z-Zunûn: 1 / 635; 2/1730) (M)

bakış,kindar bir düşmanın bakışıdır

İnsanlar:"Bana yan baktı;bana öfkeyle baktı (gözlerini dikerek baktı); ve ona keskin bir bakış fırlattım." derler.Bunun benzeri Allah'ın (C.C):"**Sana öyle bir bakış bakıyorlar ki,ölümden baygınlık gelmiş kimsenin bakışına benziyor.**"(47.Muhammed:20) âyetidir.Çünkü ölüm anında baygınlık geçiren bir kimsenin gözü dikilip kahr,hiç kıpırdamaz.

Keza Allah (C.C) -(r) harfini fetha ile okuyanın kıraatına göre-"..fe izâ baraka'l-basar." (75.el-Kıyâme:7) buyurmuştur.Yani gözün parlaklığını kasdetmektedir.

Eğer Bedevilerin bu hususta iddiâ ettikleri şeyler doğru olsaydı,onların öldürmek istedikleri adamı öldürmelerinin,hasta etmek (*) istedikleri adamı hasta edebilmelerinin mümkün olması gerekirdi.Halbuki Allah (C.C) kimseye bunu yapabilme kudreti vermemiştir.

Zannımca kem göz sahibi olan bir kimse birşeyden hoşlandığı zaman,nazarının dokunmasından korkarsa,Rasûlulahın "**Bir kardeşiniz birinizin hoşana giderse ona hayır duada bulunsun (mâşâallah desin) "** buyurduğu gibi hemen mâşâallah desin,hayır duada bulunsun..

Göz hususunda doğru olan şudur ki,kem göz sahibi bir şeyden hoşlandığı veya bir şeyi beğendiği zaman ona gözüyle isabet eder,ve bu fiil,gözü vasıtasıyla nefsi için olur.Bu sebeptendir ki göze nefis denmiştir.Çünkü göz nefisten dolayı isabet eder

Hadiste:"**Okuyup üfleme sadece huma'dan, veya nemle'den veya nefis'den dolayı yapılır.**

(*) Diğer iki nüshada:" zarar vermek".

“(584) buyurulmuştur. Nefs: göz (nazar değmesi) demektir. Huma: Yılan akrep ve benzeri zehirli hayvanların sokması: Nemle de: Kan çıbanıdır.

Rasûlullah tedavi ile ıştırıl eden bir kadına (= şeffâ) “Hafsa’ya (R.A), kan çıbanı, nefis ve nazar değmesine karşı okuyup üfleme (= rukye) öğret...” demiştir.

İhnu Abbas (R.A) da köpekler hakkında: “Köpekler hınn tâifesindendirler ki hınn da cinlerin zayıflarıdır. (köpekler) yemek esnasında yanınıza gelirse, onlara da yemekten verin. Çünkü onların da nefisleri vardır.” demiştir (585) “... nefisleri vardır.” sözüyle, onların bakışlarıyla, orada yemek yiyenlere zarar verebilecek gözleri olduğunu kasdetmiştir.

106- ALIŞVERİŞ HAKKINDA ÇELİŞİK OLUKLARINI SÖYLEDİKLERİ İKİ HADİS

İDDİÂ: Hammâd (b.Seleme) den, o da Katâde’den, o da el-Hasen (el-Basrî) den, o da Semura (b.Cundub) dan (R.A), “Rasûlullahın veresiye bir hayvan karşılığında hayvan satmayı yasakladığını” rivayet ettiniz. (586)

Sonra da Muhammed b.İshak’dan, o da Yezid b.ebî Habîb’den, o da Muslim b.Cubeyr’den o da Ebû Sufyân’dan (587), o da Amr b.Harîş’den, o da Abdullah b.Amr’dan, Rasûllahın kendisine bir orduyu techiz etmesini emrettiğini, fakat sonra zekât de

(584) HAN: 3/118, BUII: 76/17

(585) Bkz: 232

(586) Hadisçilere tanınmıyor. (Bkz: Tenzîhu’t-Tehzîb: 12/113) (M)

**velerinin tükendiğini, Rasûlullahın da, ileride al-
nacak zekât develerinden iki deveye karşılık bir
deve satın almasını emrettiğini rivâyet ettiniz.**

İşte bu hadis,birincisinin aksinedir.

CEVAB:Biz deriz ki:Allah'a hamdolsun,bu iki hadis arasında herhangi bir uyumsuzluk yoktur.

Çünkü birinci hadis,veresiye (belli bir vade ile) hayvana karşılık,hayvan satılmasını yasaklamıştır.Alıcının ,satıcının elinde olmayan bir şeyi satın alması,Rasûlullah bunu yasakladığı için câiz değildir.Bu şekildeki bir alış-verişe el-muvâsafe satışı denir.

Sen veresiye bir hayvana karşılık bir hayvan sat-
tığın zaman,sahibinin elinde mevcut olmayan birşey
için para ödemiş olursun ki,bu câiz değildir.

İkinci hadis şudur:(Rasûlullah) ileride alınacak zekât develerinden iki deveye karşılık,bir deve satın almamı bana emretti." Bununla "selef" satışını kasdetmiştir.Sıfatları ve teslim alınma vakti belli olan yiyecek,hurma veya hayvan karşılığında altın, gümüş veya hayvanı peşin olarak vermek suretiyle yapılan "selef" satışı,Rasûlullahın tatbikatında (sünnette) mevcuttur.

Sen,parayı musteslife (selef satışı yapana) verdiğinde,alacak olduğun mal onun elinde değildir.Vakti geldiğinde onun sana bu malı getirmesi müsteslîfin borcudur.Bu durumda selef satışı ,alış verişin hükmünden farklı olmuş oluyor.Çünkü(alış verişte) senin,satış anında sahibinin elinde mevcut olmayan bir malı alman câiz değildir.

Selefte ise senin,selef alış yaptığında ,sahibinin elinde mevcut olmayan bir mal için peşin para öde-

men câiz olmaktadır.

Develer bitince Rasûlullah (S.A.V) ona dokuz yaşında büyük ve kuvvetli develerden peşin bir deve-yi,veresiye olarak dört ve beş yaşına girmiş,şavaşa ve yolculuğa elverişli olmayan zekat develeri karşılığın-da satın almasını emretmiştir.

Çoğu zaman dokuz yaşında kuvvetli develer,iki üç veya dört tane zekât develerinden daha iyidir.

107-HAYIZ HAKKINDA ÇELİŞİK DEDİKLERİ İKİ HADİS...

İDDİÂ:Cerîrden,o da eş-Şeybânî (Ebû İshak) dan , o da Abdurrahman el-Esved'den'den,o da baba-sından,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet ettiniz:."**Hayız kanı fazla olduğu zaman Rasûlullah bize ızâr (peştamal) bağlanmamızı emreder,sonra bizimle mübâşeret ederdi (bize yaklaşırdı).Sizden hanginiz Rasûlullahın şehvetine sahip olduğu gibi şehvetine sahip olabilir?..**" (588)

Sonra da Abdulaziz b.Muhammed'den ,o da Ebu'l-Yemân (er-Rahhâl) dan,o da Ummu Zerra'dan ,o da Âişe'den (R.A) onun şöyle dediğini rivayet etti-niz:."**Ben hayız gördüğüm zaman ,yataktan hasıra (yerdeki sergiye) inerdim.Temizlenesiye kadar Rasûlullahı yaklaştırmaz , yanaştırmazdık."**

Bu hadis birincisinin aksinedir.

CEVAB:Biz deriz ki:Doğru (sahih) olan birinci hadistir.Bu hadisi Şu'be de,Mansûr (b.el-Mu'temir b.Abdillah) dan,o da İbrahim (en-Nahâî) den,o da el-Esved (b.Yezîd en-Nahâî) den,o da Âişe'den (R.A) riva-yet etmiştir.Âişe (R.A) demiştir ki:."**Bizden birimiz ha**

**yızh olduğu zaman Rasûlullah bize izar (peştemal) kuşanmamızı emreder,sonra da onunla yatar-
dı."(589)**

Bu sened,Ebu'l-Yemân'ın Ummu Zerra'dan (R.A) o da Âişe'den (R.A) olan rivayete aykırıdır.

Hz.Âişe'nin bir kere:"Ben,hayızlı iken ona mübaşeret ederdim (yaklaşırđım)" demesi ,diğer bir defasında da:"Ben hayızlı iken onunla mübaşerette bulunmazdım.Yataktan hasıra iner,temizlenesiye kadar ona (Rasûlullaha) yaklaşmazdım." demesi câiz değildir.

Çünkü bu iki hadisten birisinin yalan olması gerekir.Yalancı ise kendi kendisini yalanlamaz.

Sâdık (doğru) ,tayyib (temiz, iyi) ve tâhir (pak) olan bir kimse hakkında bu nasıl düşünebilir?

İzar (peştemal) bağladığı zaman hayızlıya dokunmakta (yanına girip çıkmakta) ne ayıp,ne de kusur (noksanlık),ne de Kur'an ve sünnete muhalefet sözkonusudur.

Hayızlı ve buna benzer kadınlarla bu şekilde bir davranışı ancak mecusiler kerih görür.

108- AKLIN DELİLLERİNİN (Huccetu'l-akl) İPTAL ETTİĞİNİ SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS..

İDDİÂ: Rasûlullahın:"Kişinin rüyası ,tabir edilmedikçe,kuşun pençesinde-dir.Ne zaman tabir edilirse düşer (vukû bulur)" dediğini rivayet ettiniz (590).

Kişinin rüyası nasıl,bir kuşun pençelerinde olabilir? Tâbir sonucu sevineceği veya akâbetinden kor

(589) BUH: 6 / 5,HAN: 6 / 336.

(590) HAN: 4 / 10

kacağı birşey- tâbirin gecikmestyle- nasıl gecikebilir veya tabir edildiği takdirde vukû bulur.

Bu; rüya tabir edilmezse, onun vukû bulmaya-
cağına delâlet eder.

CEVAB:Biz deriz ki:Bu söz (hadis) Arap dilinin ifâde husûsiyetlerine uygundur.Onlar istikrarsız birşey için:"O kuşun pençelerindedir."ve "O kuşun pençeleri arasındadır" ve "O ceylânın boynuzları üzerindedir." derler.Bununla o şeyin sükûn bulmadığını,durmadığını kasedederler.

Nitekim adamın birisi de el-Haccac b.Yûsuf (591) hakkında şöyle demiştir:

"Kalbim korkudan sanki,havada dolaşıp yükselen bir kuşun pençeleri arasında gibidir.

O kimsenin korkusu gibi ki, ne zaman kendisine bir kötülüğün geleceğini söylese, dediğinin çıktığını biliyordum."

el-Merrâr da, korkudan, rehberlerin yüreklerini hoplatan çölü anlatırken:

"Rehberlerin kalbleri sanki ,ceylânların boynuzlarında asılıdır." demiştir. Bununla onların kalblerinin sanki ceylanların boynuzlarına asılı imişçesine hoplayıp sıçradığını kasedetmiştir. Çünkü ceylânlar yerlerinde duramazlar. Dolayısıyla onların boynuzlarında asılı olan şey de aynı halde olur.

İmru'l- Kays da:

"...Kudârda(592) gölgelendiğim günün bir eşi

(591) Geniş tafsiât için bkz: İslâm Ansiklopedisi :5 / 1.s: 18.Halk arasında Haccac-ı zâlim olarak meşhurdur. (M)

(592) Rum diyârında bir geçit adı .Bkz: Mu'cemu m'a'sta'cem,III.1050. (M)

yoktur.

O gün, ben ve arkadaşlarım sanki bir ceylânın boy-nuzunda asılı gibiydik.” demiştir. Bununla, “Biz yerimizde durmuyor, sükûn bulmuyorduk. Sanki biz ceylânın boy-nuzunda asılı gibiydik, demek istemiştir.

Rüya da bunun gibi, tabir edilinceye kadar havada dolaştığı, tabir edilince de vukû bulduğu (rüyanın gerçekleştiği) kastedilir.

Fakat, insanlardan kim tabir ederse etsin, rüyanın onun tabir ettiği gibi çıkacağı kaskolunmamıştır. Bununla sadece rüya tabir etmesini bilen, ve Allah'ın yardımı ile hakka (doğruya) isabet eden kimse kasedilmıştır.

İsabet etmediği, hatta doğruya bile yaklaşmadığı halde, cahil, yanlış tabir eden birisinin tabiri ile rüya nasıl olurda tabir edilmiş olabilir? O kimse sâdece tabirinde isabet ettiği zaman, rüyayı (gerçekten) tabir etmiş sayılır. Nitekim Allah (C.C): “Eğer rüya tabir edebiliyorsanız...” (12. Yûsuf: 43) buyurmuştur. Yani, rüyayı tabir etmesini (gerçekten) biliyorsanız demek istemiştir.

Sonra Rasûlullah (S.A.V) bütün rüyaların tabir ve tevil edilebileceğini de kasketmemiştir. Çünkü rüyaların çoğu karışık, mânâsız ve anlaşılması güç rüyalardır.

Rüyaların bir kısmı tabiatın (mizacın) galebesinden; bir kısmı şuur altından, bir kısmı da şeytandandır. Sâlih rüya ise, zaman zaman rüya meleğinin Ummu'l-Kitâb, (Levh-i mahfuz) dan getirdiği rüyadır. (593)

EBÛ MUHAMMED :Bana Yezîd b.Amr b. el-Berâ (594) rivayet etti (ve) dedi:Bize Ubeydullah b.Abdulmecid el-Hanefi haber verdi (ve) dedi:Bize Kurra b.Hâlid haber verdi (ve) dedi:Muhammed b.Sîrîn'i, Ebû Hurayra'dan (R.A) şu hadisi rivayet ederken işittim:Rasûlullah (S.A.V) ,"-Rüya üçtür :Birisi Allah'tan bir müjdedir.Birisi şeytandan hüznölendirici rüyadır.Bir diğeri de insanın kendi kendine kurduğu (şuur altındaki) bir şeyi uykuda görmesidir."(595) buyurmuştur.

Yine bana Sehl b.Muhammed rivayet etti (ve) dedi:Bize el-Asmaî,Ebu'l-Mikdâm (596) veya Kurra b.Hâlid 'den haber verdi (Ebu'l-Mikdâm veya Kurra) dedi ki:Kendisine rüya tabiri sorulduğu zaman ben İbnu Sîrîn 'in yanında bulunurdum.Benim tahmini-me göre (İbnu Sîrîn) kırk rüyadan sadece birini tabir ederdi.

İşte bu (dinin) kaynaklarını (usûl) iyi bilen, kıyâs'a vâkıf ve doğruya isabet hususunda (Allah'ın) yardımına mazhar olan bir kimse tabir edesiye kadar havada dolaşan sahih rüyadır.Böyle bir zat rüyayı tabir ettiği zaman rüya onun tabir ettiği gibi çıkar.

109-DÜŞÜNCENİN VE AKLIN YALANLADIĞINI SÖYLEDİKLERİ BİR HADİS

İDDİÂ: Siz,Rasûlullahın(S.A.V)"Amelden takatınız yettiği kadarını yüklenin. Zira siz usanıp bıkmadıkça,Allah(C.C) bıkmaz." (597) buyurduğunu ri

(594) el-Asmaî'nin talebesi .(M)

(595) BUH: 91 / 26,HAN: 2 / 269,395

(596)Ebu'l-Mikdâm ,Sâbit b.Hürmüz'ün bu zat olması muhtemeldir. (Bkz: Tehzîbu't-Tehzîb : 2 / 16 (M)

(597) BUH: 19 / 18

vayet ettiniz.

Allahu taâlâyı ,insanlar bıkmıca bıkan bir kimse yaptınız.Halbuki Allah (C.C) hiçbir halde usanmaz ve bıkmaz.

CEVAB: Biz deriz ki:Eğer (bu) yorum onların dedikleri gibi olsaydı,büyük ve fâhiş bir hata olurdu.Lâkin Rasûlullah (S.A.V) " Siz bıktığınız zaman,Allah (C.C) bıkmaz." demegi kasetmiştir.Bunun misali günlük konuşmada senin:... "Diğer atlar yorulmadıkça,bu at yorulmaz." demene benzer.Sen bu sözünle,diğer atlar yorulunca,bu atın da yorulacağını kasetmezsin.Eğer kasedolunan şey bu olsaydı,bu atın diğerlerinden herhangi bir üstünlüğü olmazdı.Çünkü o da diğerleri ile beraber yorulmaktadır.O halde onun,ne gibi bir üstünlüğü olabilir? Bu sözünle sen sadece ,diğer atlar yorulduğu zaman,o atın yorulmıyacağını kasededersin.

Keza ağzı laf yapan ve çok konuşan geveze biri hakkında:"Fulan,hasımları susmadıkça susmaz." dersin.Bununla ,hasımları sussa bile onun susmıyacağını kasededersin.Eğer sen,hasımları susunca,onun da susacağını kasetmiş olsaydın,o takdirde bu sözde onun diğerlerinden bir üstünlüğü olmaz ve bu söz onun için medhedilmiş olmayı gerektirmezdi.

Bunların aynısı,Teebbata Şarran'ın yeğenine nisbet edilen şiirde de mevcuttur.Bu şiirin Halef el-Ahmar'a ait olduğu da söylenir:

"Huzeyl benim taarruzuma kahramanca karşı durdu.

Onlar bıkmadıkça o da (onlara) zarar vermekten usanmaz."

Bu sözüyile,onlar usanınca,onun da (onlara) za-

rar vermekten usanacağını kasdetmemiştir.Eğer bu-
nu kasdetmiş olsaydı,bu sözde onun için bir medih
olmazdı.Çünkü o,onlarla aynı seviyede olmuş olur-
du.O (yani şâir) sadece onların usandığını,fakat Hu-
zeyl'in usanmadığını kasdetmiştir.

BİTTİ

12.10.1987

Ankara

İNDEKSLER (*)

- I- KONULAR İNDEKSİ
- II- ŞAHİS İSİMLERİ İNDEKSİ
- III- KABİLE-FİRKA-MEZHEB-DİNLER İNDEKSİ
- IV- YER İSİMLERİ İNDEKSİ
- V- HAYVAN İSİMLERİ İNDEKSİ
- VI- YİYECEK İSİMLERİ İNDEKSİ
- VII- AYETLER İNDEKSİ
- VIII- İBNU KUTEYBE'NİN "Te'vîl "İnde ZİKRETTİĞİ
ESERLER İNDEKSİ

KONULAR İNDEKSİ

A

Abdest : 128,129,202,313
 Abdullah b.Amr'ın (Hadis) sahifesi:161
 Abras,kertenkele ve farelerin etlerinin yenmesinin hükmü :407.
 Aç karnına su içmek hakkında uydurma bir hadis : 155
 Âdem (A.S.) ve Havvâ'nın Cennetten çıkarılması: 236, 237
 Âdem (A.S.) hakkında uydurulanlar :362.
 Âdem'in (A.S.) yaratılışı:338.
 Âdem'in (A.S.) ve zürriyetinin yaratılışı:173.
 Âdil ve sâdık bir tek kimsenin haber verdiği şeyin sabit olacağı:145.
 Âişe'(R.A.).Ebû Hurayra'yı tenkid:194.
 Âişe'nin(R.A.),Ebû Hurayra'ya (R.A.) karşı çıkanların en sert oluşu:111.
 Akılcıların sihir ve büyüü bir hile(= allusion) olarak tevil etmeleri:284,285
 Akidevi meseleleri,insanların akıl ve istihvasına terketmenin neticesi:80.
 Akreb ve akreb etinden yapılan ilaçlar:355.

Ali'nin (R.A.),Rasûlullahın vasi si oluşu:64
 Ali'nin (R.A.) hatalı görüşleri: 261,262.
 Ali'nin (R.A.) içtihat ve fetvaları, 256, v.d.
 Ali'nin (R.A.),Talha ve ez-Zubeyr (R.A.) ile,İkisinin de Ali ile savaşması:119.
 Allah 'a (C.C.) mekân izafe edilip edilmemesi:343, 408, v.d.
 Allah'ın(C.C.),gecenin son üçte birinde,arafe günü akşam ile yatsı arasında arafattekilere ve şâban ayının ortasında dünyaya yakın semâyâ nüzûlü:408 v.d.
 Allah'ın azabının umûmî oluşu iyiye de kötüye de isabet edişi:381,382.
 Âmâyâ karşı da (kadınların) örtünmesi gerekir:348
 Amellerde i'tidâl:439,508,v.d
 Ana babaya iyilik etmek:451
 Annenin mihri hakkında münakaşa etmek:408,
 Antrophomorphism(=Teşbih, Allahı yaratılmışlara benzetme):66,67,68,157,326-349,421.
 Ashabtan bazılarının görüşleri terkedilmiştir:261
 Ashaptan bazılarının Kur'an-dan bazı sureleri inkâr etmesi meselesi:89,96.
 Ashabın birbirlerine muhalefet etmeleri:89-92,432.

- Ashabın hadis rivayetindeki titizliği:111-113.
 Ashabın ileri gelenlerinin az hadis rivayet etmesi:112
 Ashabın Rasûlulahı murakabe ve ona sitem etmesi: 259,260.
 Asr-ı Saadette ev eşyası ve mefuruşat: 463.
 Asr-ı saadette Kur'anın yazılı olduğu malzeme :462,463
 Aştan ölenler:474.
 Avret yerine dokunmak abdesti bozmaz:226,227.
 Avret ve kısımları:479
 Ayakta bevletmek:178.
 Ayakta su içmek ve yemek: 492.
 Ay'ın yarılması mucizesi :89, 95.
- B**
- Babasının mirası hakkında Fâtima'nın (R.A.),Ebûbekr (R.A.) ile münakaşa etmesi:454.
 Baş örtüsüne meshetmek : 395.
 Baldırlar avret midir?:478.
 Belağât ve güzel konuşma : 444.
 Bey'at-ı rıdvân ve bu bey'atta hazır bulunanların sayısı:361
 Bir bedevinin Mescid-i Nebvî'ye bevletmesi:370.
 Bir günde bir namazı iki defa kılmak:366,v.d.
 Bir haberin sabit olması için gerekli ravî sayısı kaçtır?:144,v.d.
 Bir hadisin icma ile terk edilmesi :395-397,398.

- Boy abdesti(=gusûl) 202,313, v.d
 Bütün yıl fasılasız oruç tutmak:210,372.
 Büyü:283,v.d.

C

- Cahiliyye araplarında güneş bir "ilâhe" kabul edilirdi: 220.
 Cahiliyyede ba's (ölümden sonra diriliş) inancı:203.
 Cahiliyye devrinde Allah'a iman,ibadet ve bazı iyi hasletler:204.
 Cahiliyye ehlinde kaderin değişmezliği inancı:100.
 Cansız varlıklar için azab mezzubahis değildir:190.
 Cârîyeleri fuhşa zorlamak : 477.
 Cebrâil'in (A.S.) çeşitli sûretlerde Rasûlullah'a gelmesi:222.
 Cebrâil'in vahyi kime getireceğini şaşırdığı iddiası:154.
 Cenin (Hayvanın karnındaki yavru)'in yenmesi: 407.
 Ceninin boğazlanması demek,anasının boğazlanması demektir: 407.
 Cennette keçi,koyun,bulunması caizdir:373,v.d.
 Cennette maymun,domuz, akreb ve yılan gibi kötü hayvanlar bulunmaz:374.
 Cennette neler var?: 422,v.d.
 Cennette taş ve madenler var mıdır?: 433,v.d
 Ceza olarak bir insanın ateşte yakılması: 154,257.
 Cifr derisi ve cifr ilmi: 151, v.d

Cihad: 215,
Cinlerin cinsi münasebette
bulunması: 219.
Cuma günü boy abdesti (gu-
sûl) almak: 313, v.d.
Cuma günü, cumâyâ mahsus
elbise giymek ve koku sü-
rümek: 314
Cünüb iken uyumak: 369.

Ç

Çarşı ve pazarda birşey ye-
mek: 408.
Çoraplara meshetmek: 399.

D

Dâvud (A.S.) hakkında uydu-
rulanlar: 424.
Demir yüzük takmak: 485.
Develer şeytanlardan yaratıl-
mıştır, meselesi: 228.
Devenin şikayette bulunması:
317.
Devlet başkanlarının vazifele-
rinden birisi de dinî mese-
lelerin hallidir : 94.
Dilencilikle ilgili uydurma bir
hadis : 157.
Dinin fûrûundan birini tevîl
yoluyla inkar etmek ve bu-
nun hükmü: 213.
Dinî hususları, müşahade ve
akli muhakeme ile açıkla-
mağa kalkışmak: 354.
Dinini kurtarmak için yalan
yere yemin etmek: 105.
vd.
Diyet: 202, 258, 263, 308.
Dokumacılık ve hacamatçılık
mesleğiyle ilgili uydurma

bir hadis: 157.
Dokuz (hür) kadınla evlenile-
bileceği iddiası: 138.
Domuzun yağ ve derisinin he-
lal olduğu iddiası: 138.
Dördüncü sıtması: 355.
Düğün eğlenceleri: 442.
Dünyada Allah (C.C.) görül-
meyecektir: 321, 322.

E

Ebûbekr'in (R.A.) halife ol-
duktan sonra ,kendi ma-
lında meydana gelen artı-
şı, müslümanlara geri iade
etmesi: 454.
Ebûbekr'in kaderi (mutezili)
olduğu iddiası: 363.
Ebûbekr ve Ömer'in (R.A.) di-
ğer ashaba takdimi (öne
geçirilmesi): 81
Eğlence ve şaka: 435.
Ehl-i kitâb rivayetleri: 421.
Elbisedeki meniği yıkamak
veya oğuşturmak suretiyle
temizlemek: 278.
Elbiseyi omuzlara atmak:
408.
Elçi (=Haberci, posta) : 267.
Emanet alıp, aldığı emaneti
satmayı âdet edinenin eli-
nin kesilmesi : 181, v.d.
Emniyet halinde, korkulu bir
durum yok iken, öyle ile
ikindî, akşam ile yatsıyı
cem' etmek (birleştirmek):
397.
Evde köpek beslemek: 231.

F

Fakirlik ve fakirlik taraftarla-

n:65,v.d.

Fakirlik ve miskinlik ve bu ikisinin farkı:270,v.d.

Feth(-i Mekke) den sonra hicret yoktur: 309.

Fıkıhçıların ihtilafları aslında olmayıp teferruat meselelerdedir: 80.

Firavunun fizikî ölçüleri hakkında :429.

Fitne çıktığı takdirde takib edilecek yol:255,256.

G

Garânik meselesi:288, 289.

Geçmiş insanların ömürleri ile (ibnu Kuteybe) devri insanların ömürleri: 425, 426.

Geride kalanların ağlamasından dolayı ölüye (kabirde) azab olunması:375.

Gıybetten ve idrardan sakınmadığı için bir kimsenin kabir azabına uğraması:380

Gökte her mü'min için,onun rızkının indiği,amellerinin oradan yükseldiği,ruhunun da oradan yükseleceği bir kapının bulunduğu hususu:403,404.

Gördüğümüz maymunların, mes ha uğramış olan yahudilerin çoğalmasından meydana gelmesi hususu: 390.

Gümüş kaplama kaptan su içmenin hükmü:130.

Günah işleyenden imanı kaldıran hadisler ve bunların açıklaması: 273,v.d.

Güneş ve ay tutulması: 401.

Güneş ile cehennemın alakası:190.

Güneş doğarken namaz kılınmamasının sebebi:217, v.d

Güzel isim: 198.

H

Hac esnasında bir tarafı kırılan veya topal olanın durumu: 480.

Haccı feshedip umre yapmak :495.

Haceru'l-Esved Allahın yeryüzünde sağ elidir, sözünün manası : 334.

Haceru'l-Esved beyaz iken müşriklerin günahlarından dolayı kararmıştır: 136,432, v.d.

Hadislerle alay etmek: 136.

Hadisçilerin hataları:164.

Hadisler hakkında; malumatlarının azlığı ve lahn ve tashihlerinden dolayı hadisçilere hakaret edilmesi: 162.

Hâdiseye şahid olanın rivayeti, şahid olmayanın rivayetine tercih edilir: 370.

Hadisçilerin ilmin (Hadislerin) ismi ve zahiri ile ıktifa ettikleri iddiası:72.

Hadisçilerin (kendi mensublarına karşı) tarafgirlikleri iddiası: 69. v.d.

Hadisçilerin ittifak halinde oldukları hususlar: 81.

Hadisçilerin mâruz kaldıkları tashif ve tahrif hataları : 72,73.

Hadisçilerin mütenâkız (çeli-

şık, rivayetlerde bulunması meselesi: 172.

Hadisçilerin ravilerde aradıkları şartlar ve kendilerine bu hususta yapılan itirazlar: 72

Hadisçilerde tashif ve tahrif, 72, 73.

Hadislerin yazılması: 430

Hadisçilerin zayıf hadisleri nakletmelerinin sebebi: 161, v.d.

Hadisçilerin zayıf hadisleri nakletmeleri ve garib hadisleri araştırmaları :155, v.d.

Hanımıyla cinsî münasebette bulunmasından dolayı kişiye sevab verilmesi: 387

Hârût ve Mârût kıssası:292.

Harpte kadınların ve çocukların öldürülmeyeceği:400

Harpte atların çiğnediği mûşrik çocuklarının hükmü :399, v.d.

Hastalıkların bulaşması: 192

Hasta kimsenin hanımını boşamasının hükmü: 155, 156.

Hastaya okuma, üfleme, (Rukye):485,v.d.

Hasta ziyareti: 215.

Hayâ imandan bir şubedir: 364.

Hayır ummak :198.

Hayız : 484.

Hayızlı kadınla münasebet: 504.

Hayvanların bazılarının orijini,menşei hakkında uydurma hadisler: 68.

Hayvanlar için fisk mevzuu-bahis olabilir mi ?: 234, v.d.

Helal olan herşeyin yapılması uygundur demek değildir: 408.

Her doğan fıtrat üzere doğar :223,v.d.

Herhangi bir süreyi okumaya verilen sevab hakkında uydurma bir hadis: 157.

Hesap(=matematik, aritmetik) ilmi: 78.

Hırsızın elinin kesilmesini gerektiren miktar: 268.

Hicret: 267, 268.

Hurafeler : 213, 229, 292, 419, 428,429.

Hüsni (iyilik ve güzellik) ve kubh (kötülük ve çirkinlik) Allahın birşeyi güzel ve çirkin kılması ile:306.

I

Irak ve Hicaz fıkıh ekollerinin ayrılış sebebi: 66.

İstıtâa bir fiilden önce mi, sonra mı, yoksa fiil ile birlikte midir? 117.

i

İcma, hadislerin karşı karşıya kaldığı ârizalardan sâlimdir: 396.

İctihad ne zaman mübahtır?: 94.

İhram:126,480.

İtaat edildiği takdirde, insanların azmış olacağı, isyan ettikleri takdirde de sapsmış olacakları imamların başa geçecekleri: 319.

İmamlar Kureyşten olur: 216.

İmam (Devlet reisi)lerine itaat,

254.
 iman ile vasıflandırılan üç sı-
 nıftır: 274, v.d.
 İnsanların karakter ve mizac-
 ları ve bunun menşei: 436,
 v.d.
 İnsanların hisleri meleklerin
 hakiki şekillerini idrak ede-
 mez: 417.
 İnsan etinin hükmü: 407.
 İrtidat ve mürtedler: 360.
 İsm-i âzam duası : 292.
 İsim ve künye hakkında uy-
 durma bir hadis: 156.
 İslam ile, Rasûlullah ile alay
 edenler: 122.
 İslamın da kabul ettiği, geçmiş
 peygamberlerden kalma
 esaslar: 202.
 İsrâ hadisesi: 336.
 İstibrâ-yı rahm hususunda
 hür-köle farklılığı: 134.
 İşkence : 269.

K

- Kabir azabı: 81, 375, v.d.
 404.
 Kabrin ölüyü dışarı fırlatması:
 317.
 Kabir suali: 379.
 Kabir ziyareti: 310.
 Kader (Hayır ve şer) : 81, 213,
 226, 362, v.d.
 Kaderin değişmezliği: 97.v.d.
 Kaderi inkar etmek: 213.
 Kader-Tevekkül: 487-489.
 Kadın yüzünü, zaruret halin-
 de kadı (Hâkim),şâhidler
 ve sâlih komşusuna açabi-
 lir: 459.
 Kâfirin derisinin cehennemde
 kalınlığı: 158,333.
 Karantina: 191, 192.
 Karga, akbaba (veya çaylak)
 köpek, yılan ve farenin öl-
 dürülmesi: 234,v.d.
 Kazf (iftira) cezası hakkında
 hür-köle farklılığı: 134.
 Keçilere iyi muamele edilme-
 si: 373,v.d.
 Kelamcılarının ahlâki bakım-
 dan seviyelerinin düşüklü-
 ğü: 84.
 Kelamcılarının Allahın kitabını
 keyfiyetine göre mânâlan-
 dırılmaları ve kendi fırka-
 larını destekleyecek şekil-
 de tevilde bulunmaları:
 146.v.d.
 Kelamcılarının hadiscilere it-
 ham ve onlara hakaret et-
 meleri: 59, 66, v.d.
 Kelamcılarının ihtilafları (tefer-
 ruatta değil) itikaddadır:
 80 .
 Kelamcılarının, insanların en-
 çok ihtilafa düşenler oldu-
 ğu: 78.
 Kelamcılarının riyaset (baş ol-
 ma) sevdaları: 77.
 Kelamcılarının uğraştıkları me-
 seleler; tavra, tevellüd, a-
 raz, cevher, keyfiyyet, ke-
 miyet eyniyyet (neredelik):
 77.
 Keler adlı hayvanın yenip yen-
 meyeceği: 405,v.d.
 Kırmızı elbise giymek: 483.
 Kısas, diyet: 130.
 Kissacıların hadis diye uydur-
 dukları şeylere dair misal-
 ler:
 Kıyas: 131-135,143.
 Kıyasın isabetsizliği ve bunun
 misalleri: 131,v.d.
 Kıyamet günü bazı sûrelerin
 temessül ederek gelmesi:

392,v.d.
 Kıyamet günü Allahı (C.C.)
 görmek:320,v.d.
 Kıyamet günü güneş ve ay,
 ateşte birbirine sarılmış
 iki öküzdür: 189.
 Kibir: 209.
 Kırâmen kâtib'n (Yazıcı) me-
 lekleri: 202.
 Kışının niyeti amelinden ha-
 yırlı olduğu: 247.
 Koyun, hayvanların en kıymet
 lisidir: 464.
 "Kitâb" kelimesinin ne mana-
 lara geldiği : 180.
 Koyun, içinde ayet yazılı olan
 bir sahifeyi yemesi: 461 ,
 v.d.
 Kölesinden başka vâris bırak-
 mayarak ölen kimsenin
 durumu: 398.
 Köpeklerin öldürülmesi: 230,
 v.d.
 Köpek satışından elde edilen
 gelirin hükümü: 477.
 Köpeğin vefakârlığı,meztiyyet-
 leri ve faydaları: 231,232.
 Kötü isimler: 199, 238
 Kur'an bizzat kendisi ihtilafa
 delâlet eder iddiası: 118
 Kur'an bir dertye yazılıp ateşe
 atılsa o derinin yanmaya-
 cağı: 315,v.d.
 Kur'an'da geçen cibt ve tâğut
 kelimelerinin Muâviye
 (R.A.) ile Amr b. el-Âs (R.A.)
 olduğu iddiası: 152.
 Kur'anda hazf : 107, 376.
 Kur'an hakikaten mushaflar-
 dadır, mecazen değil:
 317.
 Kur'an mahluk mudur, değil-
 midir:81.
 Kur'an mahluk değildir:394.

Kur'anın mahluk olduğunu
 ilk defa söyleyen el-Bey-
 niyye fırkasıdır:153.
 Kur'an sûreleri ve Allahın
 isimleri ile okuyup üfle-
 mekten dolayı ücret al-
 mak: 491.
 Kurban etlerinin saklanması
 (muhafaza edilmesi) : 310
 Kurd'un konuşması: 317.
 Küçük ve büyük hâcet gidirme
 esnasında kibleye dönme
 meselesi: 176, v.d.
 Küfür ve çeşitleri: 213.

M

Maârid (Üstü kapalı söz söyle-
 mek): 108.
 Mahkeme salonunda kadî'nın
 (hâkimin) şakalaşması:
 441.
 Maymun etinin haram oluşu:
 391,407.
 Maymunun zina etmesi ve di-
 ğerlerinin onu recmetmesi:
 388, v.d.
 Mecûsiler, 166.
 Mecnûn ve Leylâ : 473.
 Meleklerin çeşitleri şekillere
 girmesi: 418.
 Mescid-i Haram'ın Mescid-i
 Aksâ'dan üstün olduğu:
 434.
 Mesh (Bir şeyi- bilhassa insan
 ları- Allahın bir şekilden
 diğerine çevirmesi: : 68,
 232, 390,429.
 Mesih'in (= İsâ) inmesi: 297.
 Mestlere meshetmek: 131,
 213.
 Mıknâtis: 357.
 Miras hakkındaki bir mesele-

- de re'y ehlinin hatası: 129.
- Munker ve nekır melekleri : 379.
- Mürtedlerin yakılması: 257.
- Müsâ'nın (A.S.) boyu: 420.
- Müsâ (A.S.) hakkında uydurulanlar: 362.
- Müsâ'nın (A.S.) ölüm meleğinin gözüne tokat vurup onun birgözünü kör etmesi: 417.
- Mutlaka bir devlet reisi (imam) bulunması şarttır :253, 254.
- Muvâfakât-ı Ömer : 263.
- el-Muvâsafe alışverişi : 503.
- Mümin herşeyden dolayı sevab kazanır, hattâ lokmayı ağzına götürmesinden dolayı bile : 388
- Mümin kâfire karşı (kıyas olarak) öldürülmez: 119.
- Müslümanların başı mı hayırlı sonu mu?:206.
- Müslümanların hata üzerine icma edebilecekleri iddiası: 85.
- Müşâbih ayetler hakkında söz söylemek: 94.
- Müşriklerde bile yaratıcı bir Allah fikri vardır: 225
- Müşriklerin çocuklarının hükümü : 225.
- Müşriklerin düşüncesine göre peygamber nasıl olmalıdır?:266, 267.

N

- Namazda bir, iki veya daha çok adım atmak: 178.
- Namazda eğilış ve doğruluştaki elleri kaldırma: 129.

- Namazda sakalı sıvazlamak: 156.
- Nazarlık, muska: 285, 489.
- Nazar değmesi ve Kader : 496.
- Nazar ile bir kimsenin öldürülebileceği iddiası : 500.
- Nebiz içmek: 310.
- Necis hâle gelen sular ve hangi miktardaki suyun necis olacağı: 493.
- Ne peygamberler, ne onların ashabı, ne âbidler, ne de müctehidler Allahın kendilerine fakirlik vermesi için dua etmemişlerdir: 273.
- Nesh (Abrogation):297,298, 304, 306, 307.

O

- Olgun bir kimsenin sebep yokken yolda koşması doğru değildir: 408.
- Oruçlu iken hanımıyla mübâşeret etmek: 372, 373.
- Oruçlu iken hanımını öpmek: 372.
- Ölenin cesedinin yakılması: 211.
- Ölünün dirilmesi mucizesi:317.
- Ölümler söylenilene ıstıdırler mi?:250, v.d.
- Ölü hayvanın derilerinin di-bağâtlanması : 279.
- Ömer'in (R.A.) Hz. Abbas ile yağmur duasında teber-rükde bulunması: 386.
- Ömer'in (R.A.) hadis rivayeti hususundaki tavrı: 111, 112.
- Ömer'in (R.A.) hüsn-ü siyaseti (isabetli politikası) 263.

- Ömer'in-bugünün telepatisiyle mukayese edebileceğimiz bir kerâmeti: 264.
Ömrün artması iki manaya gelir: 318.

P

- Peygamberimizin-ashabın zenginleri varken-zırhını rehin verecek kadar fakir olması hususu: 240, v.d.
Peygamberler aslâ Allaha küfretmemişlerdir: 201, v.d.
Peygamberlerin birbirini diğerinden üstün tutma meselesi : 207.
Peygamberin hadisine muhafet:85,86,123.
Peygamberlerin hepsinin de tek tek bütün insanlığa gönderildiği iddiası: 85.
Peygamberlerin mirası: 448, v.d.
Peygamberlerin ugradıkları iş kenceler: 287,288.
Peygamberlere "itaatsızlık etti, şaşırdı" denilebilir, fakat "âsî oldu, sapıttı" denmez: 275.

R

- Râfizilerin acâib tefsirleri: 151, v.d.
Râfizilerin ashâbı küfürle itham etmeleri: 358, v.d.
Rasûlullahın anne ve babasından elde ettiği miras: 453.
Rasûlullah bizzat kendisi yanılabilir ve Kur'andan bir şeyi unutabilir: 259, 260.
Rasûlullah'a büyü yapılması:

283, v.d.

- Rasûlullahın, bir veya iki kişi olarak yolculuğu yasaklaması: 265.
Rasûlullahın borçlunun namazını kılmaması: 298, v.d.
Rasûlullahın bütün duaları kabul edilmiş değildir: 261.
Rasûlullahın cezâlara dâir hadislerin mutlaka bir hükümü gerektirmeyeceği : 183.
Rasûlullahın ve hanımlarının elbiselerine dâir :281, 282.
Rasûlullahın, hanımlarının elbisesiyle namaz kılması: 281,v.d.
Rasûlullahın hem kendi, şahsına hem de İbrahim'e (A.S.) hakaret ettiği iddiası: 184.
Rasûlullahın ictihad etmesi: 308.
Rasûlullahın iki kızını iki kâfîre nikahlamasının izahı: 202, 205.
Rasûlullahın kabrinin cennetle alâkası: 214, v.d.
Rasûlullahın müslûmanları yiyecek satıcılığundan menetmesi: 244.
Rasûlullah kına çiçeğini se-verdi: 199.
Rasûlullah kırmızı güvercini severdi: 199
Rasûlullah koyunların idrar kesesini,barsaklarını, bezelerini, husyelerin ve da-lağını sevmezdi: 407.
Rasûlullah mâsumdur: 373.
Rasûlullah(müşrik olan) kav-

minin dini üzre- kırk sene,
bulunmasının izahı : 204
Rasûlullahın şaka yapması,
yarış yapması: 435, v.d.
Rasûlullah şaka yaparken bi-
le doğruluktan ayrılmazdı:
438.

Rasûlullahın tabi olduğu hü-
kûmler, ümmetinin tabi
olduğu hükûmlerden fark-
lıdır: 373.

Rasûlullah hastalıklardan te-
davi olunmasını emretmiş-
tir: 488.

Rasûlullahın tevazuu: 185,
208.

Rasûlullah turunçtan hoşla-
nırdı: 199.

Rasûlullah uykusu nasıl idi?:
373.

Rasûlullah yama diker, ayak-
kabısını tamir eder, ev işle-
rine yardım ederdi: 463.

Râvilerin kendi rivayet ettikle-
ri bir hadisi unutmaları:
158.

Ravinin, hadisin manasını de-
ğiştirecek şekilde birkeli-
meyi düşürmesi: 187.

Recm âyet: 466,467.

Recm cezası: 288, 467.

Re'y ehli ihtilaf içersindedir-
ler:124.

Re'y ehlinin Kur'ana muhalê-
fet etmeleri:130.

Ridâ (sût emme) : 136, 306.

Ridâ (üst elbise)'yı bir omuza
atıp,diğer omuzu açık bı-
rakmak: 178.

Rûhânî varlıklar: 417.

Ruhlar cesedden ayrılınca ne-
reye gider.: 248, 249.

Rukye: 491.

Rûşa ve tabiredilmesi: 505.

Rûya üç çeşittir:

Rû'yet (u'llah)ın keyfiyyeti:
321,322.

Rüzgâra sövmek: 158, 330.

S

Sabah ve akşam namazların-
da kunut duasını oku-
mak:398.

Sadakanın, kaçınılmaz kazâyı
defedeceği: 65, 319.

Sa'd b.Muâz'ın ölümünden
dolayı arşın sallanmasının
izahı: 400,v.d.

Sağ ve sağıın fazileti: 328.

Sağ elle yemek: 481, v.d.

Sahabenin bazılarının cesed-
lerinin kabirlerinden tap-
taze çıkarılması:249.

Sahabenin Kur'anı tefsir et-
mekten kaçınmaları: 87.

Sahabeye tenâkuz isnad et-
mek: 87.

Sahabeye yalan isnad etmek:
89.

Sakal ile ilgili uydurma bir ha-
dis: 157.

Salât kelimesinin çeşitli mânâ
ları: 364.

Sarığı çene altından bağla-
mak: 312.

Sarı renkte elbise giymek:
484.

Selef-i sâlihinin hak üzre ol-
dukları ve delili: 81-83.

Selef satışı: 503.

Self'in şaka ve eğlence husu-
sunda Rasûlullah'a tabi ol-
dukları ve bunun mısalle-
ri:440,v.d.

Sıcak günlerde namazın hava
serinleyinceye kadar tehir
edilmesi: 200.

Sıla-i rahim (akraba ziyareti) ömrü uzatır: 65, 317.
 Sihir küfürdür ve şeytan işidir: 284.
 Sihrin mahiyeti: 290.
 Sihir yapmanın cezası: 293.
 Sineğin yemeğe batırılması: 69, 353.
 Sinek yiyenlerde göz hastalıkları olmadığı hususu: 356
 Sinfil taşı: 357.
 Sol ve solun noksanlıkları: 328
 Suçların örtülüp gizlenmesi: 301.
 Sünnet (hitân) merasımı : 442.
 Sünnetin Kur'anı neshetmesi :305 , 307.
 Sünnet Kur'anı açıklar: 313.
 Sünnetin sünnetle neshi:431
 Sünnet üç kısımdır:308,v.d.
 Sünnet yiyecek ve içeceklerde mevzuubahis olabilir mi? :120,121.
 Sürmetaşı : 355.
 Süt kardeşliği, şartları, vasıfları: 456,v.d.

Ş

Şâhid ve yemin: 158.
 Şarabın haram olmadığı iddiası: 138.
 Şefaât(-ı Rasûlillah):61,277, 278 .
 Şer'î delil olarak icma hadis-ten üstündür: 396.
 Şeytan:217,223, 225, 228, 265, 290,291,292.
 Şeytanın çeşitli kılıklara girmesi:218.
 Şeytanın insanın damarlarında dolaşması: 218.

Şeytanın sol el ile yemesinin izahı: 482.
 Şu'fa hakkı: 351.
 Şu'fa hakkı ancak taksim edilemeyen mallardadır: 351.

T

Talkid (=Hadislere uyma) : 143.
 Talâk (boşama) tabirleri:86.
 Tatbik (elleri namazda iken dizler arasına koymak):89, 97.
 Tek ayakkabı ile yürümek: 177.
 Tesettür: 348.
 Tevriye: 107.
 Tiryâk (Tiryâku'l-ekber): 355.
 Topoğrafya:78.
 Tûfan: 236.

U

Uğur ve uğursuzluk: 328.
 Uğursuzluk ve sirayet:191.
 Uğursuzluğa, cahilliyye devrinde bile inanmayanlar vardı : 195.
 Umre: 309.
 Uydurma(Mevzû) hadisler: 66 -68,136,155-157,420,429
 Uyku abdesti bozmaz: 86.
 Uyku abdesti bozar mı: 128.
 Uykudan kalkınca elleri yıkamak: 226.
 Uyku,kışiden mükellefiyeti kaldırır: 226.
 Üfürükçülük:285, 286.
 Üfürükçüler ve hüleleri:499.

V

Vârise (mirasçıya) vastıyyet yo-

luyla mal bırakmak yok-
tur: 304.
Velime yemeği: 364.
Vücûdu dağıtmak ve tevekkül: 485.

Y

Yahudi kadının Rasulullahı
(Hayberde) zehirlemesi ve
bu zehirin tesirinin Rasû-
lullahın vefatına kadar de-
vam etmesi:288.
Yahyâ (A.S.) liften ip ör-
di:464.
Yalan ne zaman caizdir?:106-
107.
Yaratılış garîbeleri: 355,v.d.
Yemekte itidal:242,243.
Yemin : 107.
Yemin bozmak: 106.
Yeryüzünün bahğın sırtında-
olduğu: 69.

Yılanları öldürmek:212.
Yolculukta oruç tutmak:371.
Yol üstünde pamuk eğirmek:
408.
Yûsuf'un (A.S.) değersiz bir fl-
yata satılması:469.
Yusuf'a (A.S.) verilen güzellik
nasıl idi?:469.

Z

Zamana sövmeyiniz: 344.
Zenginlik: 64, 270.
Zihâr:86.
Zikir meclisleri: 215.
Zina edenin suçunu ikrar et-
mesi: 299, v.d.
Ziyafete icâbet:364.
Zulkarneyn'e bu ismin veril-
mesinin sebebi: 221.
Zühhd: 241,243.

ŞAHİS İSİMLERİNİN İNDEKSİ (*)

A

- Abbas b. Abdilmuttalib: 112, 121, 175, 308, 309, 386, 449, 455.
- Abdu'l-a'lâ (b. Abdillâh b. Âmir) : (163)
- Abdullah b. Abbas: 113,126, 198, 232, 257, 260,261, 291, 342, 379, 380,382 , 405, 419,432, 433, 442, 447,480,502.
- Abdullah b. Aclân (en-Nehdî) 474.
- Abdullah b. Amr b. el-Âs: (161),431.
- Abdullah b. Avn: 162, 170, (198).
- Abdullah b. ebî Evfâ: (156).
- Abdullah b. Ma'kûl b. Mukar-rin: 370.
- Abdullah b. Mes'ûd: 88-91, 95,96,97,98,99,101,103, 104,105,127,161,170,187 188,365,432.
- Abdullah b. el-Mubarek: (129) 157.
- Abdullah b. Mus'ab: (139)
- Abdullah b. ebî Nuceyh: (70), 170.
- Abdullah b. Ömer: 242, 341, 364,367,368,386,387,407
- Abdullah b. Sebe': 154.
- Abdumelik b. Meysera:(91)
- Abdumuttalib: 204.
- Abdurrahman b. Avf: 240, 308.
- Abdurrahman b. Selâme et-Teymî:250.
- Â d e m (A . S .) :63,64,67,100158, 173,175,236,237,354, 362,420,423,425,426, 436 .
- el-Ahfeş: 164.
- Ahmed b.Hanbel:(82)
- el-Ahnef b. Kays: (264).
- Âişe(R.A.):69,91,111,136,179 ,194,241,243,263,278,27 9,280,281,283,294,298, 316,334,454,456,461,467 495,504,505.
- Âişe b. Talha: (250)
- Alkame b. Kays en-Nahâî (90)
- Ali b. Âsım: 323,(127)
- Ali b. el-Medîni: (69)
- Ali b. ebî Tâlib: 63,71, 88, 91 , 92, 95,108,109,111,112, 114,115,119,121,131,154

(.*) Parantez içerisindeki rakamlar,o sahifede,adıgeçen hakkında bilgi verildiğini gösterir,

161,170,187,188,256,257
258,259,260,261,262,263
264,265,283,300,359,373
386,432,440,446,449,455
el-A'meş: (74),75,244,
Âmir b. Vâsile,Ebu't-Tufeyl:
(71).

Amr b. el-Âs: 152,245.

Amr b.Avn el-Kaysi: (169).

Amr b. Dînâr: (160)

Amr b. Fâid:(70),101,171,

Amr b.Fuheyra: 268.

Amr b. Hind: 475.

Amr b. Hurays: (156)

Amra (b.Kays):43,444.

Amr b.Meymûn b. Mihrân :
(389)

Amr b. en-Nadr: (170)

Amr b. Tağlib: 431.

Amr b. Ubeyd:(70),167,170,
171,211.

Ammâr b. Yâsir:(215),359.

Aristo:123,356,357,497,498.

Âsım el-Kevzi:155.

el-Asmaî:164,(315), 316,474,
498.

el-A'sâ: 202,220,418,493.

Avf b. Mâlik el-Cuşemî: 336,

Avsece: 398.

B

Bekr b.Abdıllah:(243)

Bekr'l-ammi:(79),119,120.

Beyân:153.

Birva binti Vâşık: (88).

Bişru'l-Hafî : (82).

Bişru'l-Merisi:(163).

Bilâl (b.Rabâh,el-Habeşî)
: (163)

C

Câbir b.Abdıllah: 351,361.

Câbir el-Cu'fi: (71)

Ca'fer b.Muhammed (İmâm
Cafer):151,(152)

Ca'fer b. ebi Tâlib: (250),496.

el-Câhız: (135),136.

el-Cârud el-Abdi: 217.

Cebraîl (A.S.):154,222, 233,
307,308,336,418.

Cehm b. Safvân:(141)

el-Cemmâz: (135)

Cerhed (b.Rizâh b. Adıyy el-
Eslemî):(478),479.

Cerir (Şair):440.

D

Dâvud (A.S.):122,424,452.

Dâvud b. ebi Hind:(90)

Dâvud et-Tâi:(82)

Danyâl (A.S.): 382.

Deccal: 251,294.

Dihiyetu'l-Kelbi: 222, 418.

Dukeyn: (174).

E

Ebân b. ebi Ayyâş: (161)

Ebu'l-Ahvas:Avf b. Mâlik el-
Cuşemî

Ebu'l-Âllye = Rufey' b. Mihrân
Ebû Amr b. el-Alâ :
(168),294.

Ebû Amr eş-Şeybânî:164

Ebu'l-As b. er-Rabi:202.

Ebû Âsım = Ubeydullah,

Ebû Avâne (el-Veddâh b. Hâlid,
el-Yeşkuri) (126)

Ebûbekr (R.A.): 64,81,87, 94,
112,114,115,121,208,261
265,267,268,336,360,362
363,449,454,455,462,478

Ebû Cehil: 205.

Ebu'd-Derdâ: 421

Ebu'l-Esved ed-Duelî:(403).

Ebû Eyyûb el-Ansârî: 69.
 Ebu'l-Fevâris: 153.
 Ebû Hanîfe (İmâm-ı A'zam):
 125, 126, 127, 129, 130, 163
 Ebû Hasen = Ali b. ebî Talib:
 Ebû Hayra: 498.
 Ebû Hâzım = Selmân el-Eş-
 câi
 Ebû Hurayra: 69, 91, 111, 113,
 114, 190, 194, 370, 477, 480
 Ebû Huzeyfe: 216, 457, 458,
 459, 460.
 Ebu'l-Huzeyl el-Allâf: (78),
 116.
 Ebû Isme = Nûh b. ebî Mer-
 yem.
 Ebû Muâviye: (159)
 Ebû Mansûr el-kısf: 153.
 Ebû Mûsâ el-Eş'arî: 387.
 Ebu'l-Mikdâm : (508)
 Ebû Talip : 261.
 Ebû Mehdiyye el-Arabî:
 (416).
 Ebû Ma'ser el-Medenî = Necîh
 (Nuceyh) b. Abdîrrahman
 Ebû Osman en-Nehdî: (90)
 Ebû Râzin el-Âkılî: 343.
 Ebû Saîd el-Hudrî: 249.
 Ebû Seleme b. Abdîrrahman:
 (189), 190.
 Ebû Sufyân: (502)
 Ebu't-Tufeyl = Âmir b. Vâsile
 Ebû Umâme (el-Bâhilî) = Su-
 deyy b. Aclân b. Vehb
 Ebû Ubeyde (el-Cerâh) : 112,
 170.
 Ebû Ubeyd, el-Kâsım b. Sel-
 lâm: (343)
 Ebû Vâil = Şakik b. Seleme el-
 Esedî
 Ebû Yusuf = Yakub b. İbrahim
 el-Ansârî
 Ebû Zerr (R.A.): 359, 495.
 Ebû Zeyd = Saîd b. Evs el-An-

sârî en-Nahvi
 Ebû Zubeyd (Şair): 203.
 Ebû Zueyb (Şair) 345.
 Enes b. Mâlik: 353, 382.
 Es'ad b. Zurâra: 488.
 el-Evzâi: (82), 125, 162,
 Eyyûb (A.S.) 290, 447.
 Eyyû (es-Sahtiyânî) : 162, 170
 188.
 Eyyûb (Tabib): 357.
 Eyyûb b. Havt: (156)

F

el-Fadl b. Abbâs: (92), 98.
 el-Fadl er-Rakâşî: (168).
 Farazdak: 100, 440, 441.
 Fâtima binti Kays: (70)
 Fâtima (binti Muhammed
 (S.A.V.) 449, 454, 455,
 Fâtima binti el-Munzir b. ez-
 Zubeyr: 468.
 el-Ferrâ (Ebû Zekerîyyâ ed-
 Deylemî) 164, (500).
 Firavun: 284, 429.
 Firûz: 102.
 Fudayl b. İyâd: (82)

Ğ

Ğeylân (b. Mervân ed-Dimeş-
 kî): (70), 170.

H

Habeş Melikî (Ebrehe): 204.
 el-Haccâc (b. Yusuf es-Sa-
 kafi): 169, (506)
 Haccâc b. Amr el-Ansârî:
 480.
 Hafs (el-Ferd): (79)
 Hafsa (R.A.): 92, 502.
 Halef el-Ahmar: 509.

Hâlid b. Abdillâh: (427)

Hâlid b. Velid: 360, 406.

Hammâd er-Râvîye: (101)

Hammâd b. Seleme: 162.

Hammâmd b. ebî Suleymân:
(126).

Hammâd b. Zeyd : (126)

Hânî' b. Ubeyd: 197.

Hârîce b. Zeyd: (442)

el-Hâris b. Avf: 360.

el-Hâris b. Hillize el-Şeykûri:
475.

Hârûn (A.S.): 64.

Hârût (ve Mârût): 292, 295.

Hasen (b. Ali b. ebî
Tâlib): 96, 234,

el-Hasen el-Basrî: 155, 156,
160, (169), 170, 189, 190, 24
3,

254, 277, 285, 296, 429, 448
460.

Hassân b. Sâbit: 443.

Hâşimu'l-Evka: (79).

Hâtib: 257.

Havvâ: 175, 236, 237.

Hilâs (b. Amr): (161)

Hırâş (Hidâş) : (277)

Hind: 474.

Hişâm b. el-Hakem: (79), 121,
140.

Hişâm b. Hassân: (441)

Hişâm b. Urve : 468.

Huneyn b. İshak (tabîb) :
357.

Huseyn (b. Ali b. ebî Tâlib) :
96, 234.

Huzeyfe b. el-Yemân: 91, 105,
106, 108, 110, 111, 179, 359,

Hürmûz: 102,

I

İkrîme (Mevlâ İbni Abbâs) :
(159), 198, 442.

İmrân b. Husayn : 113, 387.

i

İbrâhîm (A.S.) : 68, 102, 108,
114, 149, 184, 185, 202, 205
208, 381.

İbrâhîm b. Edhem: (82), 485.

İbrâhîm en-Nahâi: (126)

İbnu Abbâs = Abdullah b. Ab-
bas:

İbnu Ahmer (el-Bâhili): 487.

İbnu ebî Arûbe = Saîd b. ebî
Arûbe

İbnu ebî'l-Avcâ: 421.

İbnu Avn = Abdullah b. Avn

İbnu Avn = Amr b. Avn el-
Kaysî

İbnu Curayc: 162.

İbnu ebî Evfâ = Abdullah b. ebî
Evfâ

İbnu'l-Naneftiye = Muham-
med b. Ali b. ebî Tâlib

İbnu Main = Yahyâ b. Main

İbnu Mâseveyh (Tabîb) : 356.

İbnu'l-Medîni = Ali b. el-Medî-
nî

İbnu Mes'ud = Abdullah . Mes
'ud

İbnu'l-Mubârek = Abdullah
b. el-Mubârek

İbnu ebî Nuceyh = Abdullah b.
ebî Nuceyh

İbnu Ömer = Abdullah b.
Ömer

İbnu Râhûye = İshak b.
Râhûye

İbnu Sîrin = Muhammed b.
Sîrin

İbnu Şihâb = ez-Zuhrî

İbnu Uleyye = İsmail b. İbra-
him b. Uleyye

İbnu Uyeyne = Sufyân b.
Uyeyne

İbnu ebî Zî'b = Muhammed b.
Abdîrrahman

İmru'l-Kays: 283, 506.

İsâ (A.S.) :149,208,246,287
 298,306,307,325,332,412
 417,449.
 İshak b.Râhûye:127,128, 130
 279,468.
 el-İskenderus: 221.
 İsmail (A.S.) 202,205.
 İsmail b.Ğazvân: (135).
 İsmail b. İbrahim b. Uleyye:
 (160)
 İyas b.Muâviye : (387)

K

Ka'b (el-Ahbar): (333)
 el-Kâsım : 495.
 Kâsimu't-Temmâr : (163).
 Kanber : 154.
 Katâde: (70),170,361.
 Kayle (binti Kays b. Ma'dikerb)
 : (271)
 Kays b.el-Mulevvâh (Mec nûn)
 : 473,474.
 el-Kisâi: 164.
 Kubbe = Sâlih Kubbe b. Su-
 beyh b. Amr
 Kurayş b. Enes: (167), (211).
 Kusaî: 100.

L

Lebid (Şair): 100.
 Lebid b. el-A'sam: 286,287.
 Leylâ (ve Mecnûn): 473,474.
 el-Leys b. Sa'd: (82)
 Lukmân: 425.
 Lût (A.S.) 184,186.

M

Ma'bed el-Cuhenî:(70),171.
 Mâtz b.Mâlik: 299,300 ,302,
 467.
 Ma'kul b.Mukarrin, Ebû Amra

el-Muzeni: 370.
 Mâlik b. Dinâr: (242),243.
 Mâlik b. Enes: (82),162, 396 ,
 467.
 Mâlik b.Miğvel: (133)
 el-Mansûr (Halife): 383,384.
 Mervan (Halife) : 92.
 Mecnûn = Kays b. el-Mulev-
 vah
 el-Merrâr (Şair) (328), 506.
 Mesruk b. el-Ecdâ': (110)
 Meymûne (binti el-Hâris):
 281.
 Meymûn b.Mihrân: 165.
 Mikail,: 154.
 el-Mikdâd: 359.
 Mis'ar b. Kidâm (91)
 Muâviye (b.ebî Sufyân): 152 ,
 249.
 Muaz b. Cebel: 170.
 Muaz b. Muaz: (168)
 Mucâhid b. Cebr : 133.
 Mucâşi': 153.
 Mucâşi' b.Mes'ud: (309)
 el-Muğîra b. Miksem: (161).
 el-Muğîra b. Şu'be: 263.
 Muhammed b.Abdirrahman
 (İbnu ebî Zî'b):(71), 170.
 Muhammed b. Alî b. ebî Talîb
 (İbnu'l-Hanefiyye)(432),
 433.
 Muhammed b.Beşîr: 139.
 Muhammed b.Cehm el-Berme
 ki:(116),123,124.
 Muhammed b.ebî Huzeyfe:
 457.
 Muhammed b. İshak: (467)
 468.
 Muhammed b.Ka'b el-Kurazî:
 (168)
 Muhammed b. el-Munkedir:
 (71)
 Muhammed b.Muslim et-Tâ-
 ifi : 293.

Muhammed b.en-Nadr el-Hârisî: 82.

Muhammed b. Sîrin: (358) 440,441,474,491,508.

Muhtâr es-Sakafî: 71,154.

Mukâtil b. Suleyman: (101)

Munkûz: (160)

el-Murakkûş: 196.

Mûsâ (A.S.): 64,149,185,208, 284,290,291,306,318,323 324,335,342,354,362,363 415,417,419,420,424,429 464.

Muslim el-Havas: 82

Muslim el-Kuraşî: (238)

el-Mustevğîr b. Rabîa: 426.

Mutarrîf b. Abdillâh: (113), 273.

Mu'temir b. Süleyman et-Teymî: (160).

el-Mutevekkil: 496.

el-Munzir b. Ziyâd: (156)

Muveys (b.İmân) : (79), 116.

N

en-Nâbiğa el-Ca'dî: 100,181, 203,280.

en-Nâbiğa ez-Zubyânî: 487.

en-Nazzâm:(78),84,85, 87,93,115,485.

Navâr: 100,

en-Neccâr: (78)

Necih (Nuceyh)b. Abdîrrahman, Ebû Ma'ser el-Medenî: (168)

Nehşel:153.

en-Nemîr b. Tevleb: (446):

Nemrûd: 465.

en-Nezzâl b.Sebre:(91)

Nûh (A.S.): 175,205,236,237, 238,381,425,426.

Nûh b. ebî Meryem, Ebû Is-

me:(156)

en-Nu'mân: 487.

en-Nu'mân b.Beşîr: (443) ,444

O

Osman (b. Affân):69,71,89, 91

105,108,109,110,111,240

257,455,478.

Ö

Ömer b . Abdilazîz:140,(160), 174,175,

Ömer (b. el-Hattâ): 64,66 , 69

81,87,91,93,94,111,112,

152,167,215,216,217,243

257,259,261,262,263,264

276,280,362,363,386,387

405,406,432,455,457,466

478.

Ömer b. ebî Zâide: 134.

R

Râbiatu'l-Âbide (el-Adeviyye el-Kaysiyye): (415).

Rabîa b. ebî Abdîrrahman

(Rabiatu'r-Rey) (132),159.

er-Riyâşî (Ebu'l-Fadl el-Abbas b. el-Ferac): 437.

Ru'be (Şair):229.

Rufey' b. Mihrân, Ebu'l-Âliye : (442)

S

es-Sa'b b.Cessâme (R.A.):400

Sa'd b. Mâlik (R.A.):406.

Sa'd b. Muâz (R.A.) : 400, 401,402,403.

Sahr b. Kudâme el-Ukayli (R.A.) : 188.

Saîd b. ebî Arûbe: (70) ,169

170.

Said b. Evs el-Ansâri en-Nahvi
Ebû Zeyd: 164,497.Said b. el-Museyyib: (132) 170
361.

Said b. Zeyd (R.A.) : 112.

Sâlih b. Abdulkuddûs : 421.

Sâlih b. Kubbe b. Subeyh b.
Amr: (79)Sâlim (Mevlâ Ebû Huzeyfe) :
216,217,457,458,459,460

Sâlim b. ebi'l-Ca'd: (1617,

Sârâ: 471.

Sâriye b. Zuneym ed-Duelî:
(264)Sehle binti Suheyl b. Amr:
458.

Sehl es-Serrâc: (156)

Selmân el-Fârisî: 359.

Sîbeveyh: 164.

Sînân b. Seleme: 293.

Sudeyy b. Aclân b. Vehb Ebû
Umâme el-Bâhilî: 98,
(316)

Sufyân es-Sevrî: (82),162.

Sufyân b. Uyeyne: (159),160,
249,331,356.Suheyb er-Rûmî: 217,441,
457.

Suheyl b. ebi's-Sâlih: (159)

Selmâ: 457.

Sübeyt: 457.

Süleyman (A.S.) : 291,418,
452 464.Süleyman et-Teymî: (90),162,
170.Sûmâme (b. Eşras en-Nu-
meyrî): (79),122,353.

Ş

eş-Şa'bî (Âmir b. Şerahîl b.
Amr) (90) ,133,134,442,
465,

eş-Şâfiî: 468.

Şakik b. Seleme el-Esedî Ebû
Vâil: (406)

Şebîb b. Şeybe:(163).

Şeybe b. Rabîa: 248.

Şu'be (b.el-Haccâc):(82), 161,
162,

Şukran:453.

Şurayh (Ebû Umeyye): (109)
358,441.

T

Talha b. Ubeydullah: 119.

Teebbata Şerran: 509.

Tuleyha b. Huveylid: 360.

Tuveys:(443),444.

U

Uaymîş: 217.

Ubeydullah,Ebû Âsım:127,

Ubeydullah b. el-Hasen: (79) ,
118.

Ubeydullah b. Mervân: 384.

Ubeyd b. Şerıyye el-Curhumî:
(426)

Ubeyy b.Ka'b : 96,157,

Üc (b.Ük):(420),429.

Umâra b.Âmir: 337.

Umeyye b. ebi's-Salt (Şair) :
146,412,428,429,

Ummu Eymen: 453.

Ummu Habibe : 391.

Ummu Mektûm: 348.

Ummu Selem: 111, 457.

Ummu't-Tufely:337.

Urve b. Hızâm: (472) 474,
490.

Urve b. ez-Zubeyr: 495.

Utbe b. ebi Leheb:202.

Utbe b.Rabîâ: 248,457.

Uyeyne b.Hısn: 360,361.

Uzeyr (A.S.): 464.

V

Vehb b.Munebbih: (101), 221
287,415,433, 449,470.

Vekî 'b. el-Cerrâh: (129)

Vekî' b.Hudus (Udus):(343).

Y

Yahûza: 452.

Yahyâ (A.S.) 287,449,450,
451,452,464,

Yahyâ b. ebî Kesîr:(313)

Yahyâ b. Main: (69)

Yahyâ b.Mihnaf: 125.

Yahyâ b.Said: 162.

Ya'kûb b. İbrâhim el-Ansârî,
Ebû Yûsuf: (139).

Yezîd b.Âmir (R.A.) : 366.

Yûnus b.Mettâ (A.S.): 208,
424 .

Yûnus b. Ubeyd:162,170.

Yûsuf (A.S.): 147,184, 186,
332,469-472,475,476.

Z

Zekerıyyâ b.Âzen (A.S.): 287.
449,450, 452,

Zeyd b. Eslem : (427)

Zeyd b.Sâbît: 89,90,95,257,
432,441,462.

Ziyâd b.ebîh : (110)

ez-Zubeyr b. el-Avvâm: 112,
119.

Zufer b. Huzeyl: (131),132.

Zuheyrr (b.ebî Sulmâ): 149,
203.

ez-Zuhri(Muhammed b.Mus-
lim b. Ubeydillah. İbnu Şi-
hâb): 134, 162,463.

Zulkarneyn: 221.

Zu'n-Nûn (Yûnus) (A.S.):
148.

Zurâra: 153.

Zu'r-Rumme (Şair) :(322)

Zühre: 292,293,419.

KABİLE-FIRKA - MEZHEB- DİNLER İNDEKSİ

A

Abidler: 273.
 Abdulkays oğulları: 217.
 Acemler: 102,385,426.
 Âd kavmi: 381.
 Amalika kavmi : 427.
 Ansâr: 216,260,282,310,330,
 331.
 Araplar:270,271,285,328,
 344,345,418,486.
 Ashâbu'l-Ahbâr : 383.

B

Bedâ fikrine taraftar olanlar:
 65.
 Bekriyye: 119.
 Benu'd-Dil kabilesi: 268.
 Benû Temim: 153,359.
 Beyâniyye: 153.

C

Cebriyye: 118,165,
 Cehmiyye: 355.
 Cuheyne kabilesi: 301.

D

Dehriyye (Materyalistler): 229
 344,355.

E

Ehl-i Kitâb : 136,285,298.
 Ehl-i nazar: 341.
 Ehl-i Sünnet: 135,166.

F

Felsefeciler : 229, 498.
 Fıkıhcılar : 66, 80, 155, 227,
 269, 299, 397, 398.

G

Gurâbiyye : 154

H

Hadisçiler = Nâbite = Haşeviy-
 ye = Mucebbire = el-ğusâ =
 el-ğusur : 165.
 Hadisçiler (Ehl-u-Hadis- Ashâ
 bu'l-Hadis): 59,61,63,72,
 75,81,104,154,155,157,
 158,161,162,164,170-172
 417, 468.
 Hannâkûn : 154.
 Hâriciler:59,108,165,166,
 302.
 Haşeviyye: 165.
 Havarîler: 413.
 Heyâtîle kavmi: 102.
 Hicaz ekolü:66.
 Hindliler: 90,102,104,285.
 Hristiyanlar:119,136,152,
 245,274,275,285,288,354

389.

Huzâa kabilesi: 295.

I

Irak ekolü: 66.

İ

İran kralları: 489.

İsrâil oğulları (Yahudiler) : 101
209,232,291,292,342

K

Kaade: 60.

Kaderiyye = Mutezile: 62,99,
118, 165,224.Kelamcılar: 59,75,77,78,81,
83,84,122,138,140,143,
163,167,170,171,172,340
355.

Keysântiyye: 154.

Kıssacılar: 421.

Kureyş : 286.

L

Lût kavmi :382.

M

Mansûriyye : 153.

Mecûsiler : 166,245,354,

Mucblre: 165.

Mudar: 382.

Mufavvıda: 62.

Muhacirler: 216.

Mu'tezile = Kaderiyye

Mürctie: 61,165,166.

Müslümanlar: 285.

Müşrikler: 330.

N

Nâbite: 165.

Nâbit oğulları:443.

O

Osman taraftarları: 135.

R

Râfıda: 63,108,135,151-154,
165,166,359.

Rey ehli: 124,133.

Rumlar (Bizanslılar) : 221,
285.

Rum kralları: 489.

S

Sâbîliler: 229,274,354.

Sebt ashabı: 382.

Semûd kavmi: 382.

Seneviyye (Maniheistler): 354

Ş

Şeddâkûn: 154.

Şla: 64.

T

Teym kabilesi: 477.

Türkler: 486.

Tabibler: 78,192,355,486.

U

Uraniyyûn : 269.

Y

Yahudiler: 68,245,274,275,
285,287,389,438.

Z

Zeydiyye: 135,151

Zındıklar: 219,229,421.

Zutt(=Hindliler ya da Kara
araplar):90,103,104.

YER İSİMLERİ İNDEKSİ

A

Âltıye: 241.

B

Babil: 285,295,296.
Bahreyn:240,293.
Basra: 118,193,250.
Bedir:249,252,457,
Belkâ 443.
el-Beseniyye dağları: 451.
Beytu't-Makdis:336, 354, 450
464.

C

Cillik: 443.

D

Dicle: 223.

E

Ebû Kubeys dağı: 153,163.
Emecc: 295.

F

Fedek: 121,240.
Fırat:223.

Ğ

el-Ğabe: 360.

H

Habeşistan: 457.
Hayber: 288.
Hicâz:240.
el-Hicriyyîn: 250.
Horasan:363,413,486.
Hudeybiye:240.
Hûş: 229.

I

İlliyyûn : 253.
İrâk: 133.

İ

İltıya:464.
İskenderiyye:221.

K

Kenân:101.
Kudâr: 506.
Kûfe: 359,382.
Kûmes:383.

L

Lübnan dağı: 424.

M

Medine:230,233,234,249,
260,268,360,397.
Mekke:125,153,308,309,464
474,480,481,495.
Merv: 156.
Mısır: 413,420,476.
Mihricân-Kuzak:383.
Mîna: 89,474,481.

N

Necid:219,240.
Nîl: 223,420.
Nûbe: 384.

R

Rey: 383.

S

Sefevân: 193.
Sebe':220,235.
Siccin: 253.
Sûriye: 383.

Ş

Şam (= Suriye:): 203.

T

Tihâme: 207,434.

U

Ukâz: 426.
Umân:240,493.
Urşelîm(=Jerusalem= Kudûs)
: 333.

Ü

Ürdûn: 451.

V

Vâsıt:169.
Vecc: 331,333.

Y

Yemâme: 457.
Yemen: 68,202,240,256, 330
383,426,465.
Yukarı Mısır: 357.

Z

Zû Ervân: 283,287.

HAYVAN İSİMLERİ İNDEKSİ

A

Abras: 407,497.
Akbaba: 234.
Akreb: 355,374,502.
Arslan: 68,429.
At: 373,374.

B

Balina: 420.

Ç

Çaylak: 234.

D

Deve: 68,69,96,116,152,228,
229,239,240,356,373,374
Deve kuşu: 497.
Domuz: 68,138,374,382,389,
391,429.

E

Eşek: 88,373.

F

Fare: 68,72,234,239,356,4 07
464,465.
Fil: 68,151,429.

G

Gelincik: 357.
Güvercin: 136,199,236.

H

Horoz: 136,429.
Hüdhüd: 136,220,428.

İ

İnek: 373.
İstakoz: 68,429.

K

Kaplumbağa: 356.
Karga: 136,231,234,238, 239
429,
Karınca: 235,236,356.
Kartal: 425.
Keçi: 373,374
Kedi: 68,429.
Keler: 68,151,405,406,407,
428.
Kertenkele: 68,407.
Koyun: 374,407,462,464.
Köpek: 230, v.d. 234,239.
Kurbağa: 136.
Kurt: 69,96.

M

Maymun: 232,238,288,239,

390, 407.

O

Oğlak: 120,332.

Ö

Öküz: 88,189.

S

Sığır: 374.

Sinek:69,353,354,355.

T

Tavuk: 116.

Tinnin: 497.

Y

Yengeç: 356.

Yılan: 232,234,236,237,239,

355,357,374,407,496,497

498,502

Yılan balığı:429.

YİYECEK İSİMLERİ İNDEKSİ

Apra ekmeği: 242,243.
 Buğday ekmeği: 242,243.
 Cevârişne: 242.
 Hamur: 499.
 Hurma: 120.
 Hardal: 243,499.
 Kabak: 120.

Karpuz: 120,499.
 Kavun: 499.
 Kuru üzüm: 243.
 Soğan: 499.
 Süt: 499.
 Şarab: 138.
 Zumâverd: 471.

AYETLER İNDEKSİ

Sûre nu:	Sûre adı:	Âyet nu:	Sayfa:
46	el-Ahkâf	15	265
	"	20	244
33	el-Ahzâb	9	330
	"	21	438
	"	26	159
	"	53	349
	"	56	365
87	el-A'lâ	6	259
3	Âl-i İmrân	75	493
	"	117	72
	"	133	214
	"	138	153
	"	169,170	249
	"	169	411
	"	181	142
7	el-A'râf	11	174
	"	27	419
	"	34	317
	"	107	424
	"	127	220
	"	143	321,324,335
	"	155	144.169
	"	156	99
	"	172	173.225
	"	179	147

Sûre nu:	Sûre adı:	Âyet nu:	Sayfa:
7	el-Arâf	206	411
2	el-Bakara	24	191
	"	67	152
	"	73	152
	"	102	285,290,291
	"		292
	"	106	307, 321
	"	128	168
	"	178	130 , 181
	"	180	304
	"	184	376
	"	196	376 , 480
	"	224	106
	"	233	265
	"	247	424
	"	255	146
	"	260	185
	"	267	488
	"	282	258 . 377
45	el-Câsiye	24	346
	"	26	375
72	el-Cinn	6	219
	"	26,27	284
93	ed-Duhâ	6 , 7	204 , 272
44	ed-Duhân	29	403
6	el-En'âm	9	169
	"	8 , 9	419
	"	38	230
	"	103	320
	"	125	99
	"	130	231
	"	145	312
21	el-Enbiyâ	17	411

Sûre nu:	Sûre adı:	Âyet nu:	Sayfa:
21	el-Enbiyâ	35	273
	"	37	438
	"	63	108
	"	87	148
	"	89 , 90	452
8	el-Enfâl	25	381
	"	65	144
	"	68	259
35	Fâtır	1	224 , 417
	"	10	410
	"	18	375 , 380.
	"	19-22	251-252
	"	22	248 , 251
89	el-Fecr	17-20	453
113	el-Felak	1-4	286
48	el-Feth	18	93 , 361
	"	29	93 , 361
25	el-Furkân	7	266
	"	45	321
	"	77	364
41	Fussilet	41 , 42	462
	"	42	284,289,468
	"	51	422
22	el-Hacc	23	423
	"	51	347
	"	52 , 53	288 , 289
	"	77	97
59	el-Haşr	7	307
	"	9	241
49	el-Hucurât	9	256
	"	10	114
11	Hûd	6	488
	"	46	205
	"	80	186

Sûre nu:	Sûre adı:	Âyet nu:	Sayfa:
14	İbrâhim	36	205
17	el-İsrâ	1	338
	"	29	138
	"	60	336
	"	74 , 75	260
50	Kâf	29	387
	"	45	334
54	el-Kamer	1	95
	"	2	95
68	el-Kalem	48	208
	"	51	500
28	el-Kasas	56	99 , 261
18	el-Kehf	22	144
	"	50	239
	"	82	285 , 386
75	el-Kıyâme	7	501
	"	22 , 23	325
5	el-Mâide	3	138 , 462
	"	4	231
	"	6	313
	"	12	144
	"	38	268
	"	45	181
	"	60	390
	"	64	149
	"	69	274
	"	75	266
	"	109	405
70	el-Meâric	19 , 21	438
19	Meryem	5.6	452
	"	5-7	448
	"	12	450
	"	14	451
	"	17	418

Sûre nu:	Sûre adı:	Âyet nu:	Sayfa:
19	Meryem	62	378
	"	71	404 , 405
58	el- Mucâdele	3	377
	"	7	409
	"	22	98
74	el-Muddessir	30	144
47	Muhammed	11	115
	"	20	501
40	el-Mu'min	46	249 , 377
23	el-Mu'minûn	12 , 16	375
	"	28	410
63	el-Munâfikûn	3	274
83	el-Mutaffîfîn	15.16	325
16	en-Nahl	40	318
	"	51	166
	"	93	99
	"	128	414
27	en-Necm	14 , 15	214
	"	45	81
	"	10	424
	"	16	152,236,449
	"	18	236
	"	20 , 21	235
	"	22-25	235
	"	24	220
4	en-Nisâ	3	138
	"	13.14	305
	"	23	306
	"	24	181 , 306
	"	25	303 , 304
	"	31	213
	"	34	138
	"	48	167 , 211
	"	77	181

Sûre nu:	Sûre adı:	Âyet nu:	Sayfa:
4	en-Nisâ	93	167 , 210.
	"	101	312
	"	119	219
	"	125	114 , 149
	"	157	287
24	en-Nûr	2	144
	"	13	144
	"	31	348,458-459
	"	33	477
13	er-Ra'd	5	329
55	er-Rahmân	3 , 4	444
	"	56	219
30	er-Rûm	30	224
	"	41	381
	"	52	248 , 251
38	Sâd	41	290
37	es-Sâffât	89	108
34	Sebe	10	236
32	es-Secde	13	99
26	eş-Şuarâ	32	424
	"	128-130	424-425
42	eş-Şûrâ	11	320 , 338
	"	52	204
20	Tâ-Hâ	5	410
	"	12	464
	"	52	212
	"	66	285
	"	79	99
	"	121	147
65	et-Talâk	2	258 , 377
81	et-Tekvîr	23	336
9	et-Tevbe	69	424
	"	101	361
	"	103	364

Sûre nu:	Sûre adı:	Âyet nu:	Sayfa:
9	et-Tevbe	113	261
	"	122	144
52	et-Tûr	9	159
	"	30	345
	"	44	154
	"	47	378
56	el-Vâkıa	15-23	423
	"	21	374
	"	28-33	423
	"	77-79	317
36	Yâsîn	36	81
12	Yûsuf	17	274
	"	20	469
	"	24	146
	"	30	471
	"	31	271 , 472
	"	43	507
	"	58	469
	"	82	403
	"	100	146
43	ez-Zuhruf	18	445
	"	67	114
	"	71	423
	"	84	409 , 413
	"	87	225
39	ez-Zumer	30	108
	"	67	327
	"	42	441

İBNU KUTEYBE'NİN "Te'vîl"inde ZİKRETTİĞİ ESERLERİN İNDEKSİ

Acem kitapları:	30
Garibu'l-Hadis (Kendisinin) :	75,273,331.
Geçmiş felsefe kitapları:	86.
İncil:	246,325,332,362,412.
Kelile ve Dimne:	102.
Mukaddes Kitaplar :	101, 232, 296, 382, 491,
Muvatta :	132
Te'vîlu Muşkili'l-Kur'ân (Kendisinin):	149,378.
Tevrat:	101,236,291,342,357,362,389,391,425,436,476.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulgâkî, Muhammed Fuâd**, Miftâhu Kunûzi's-Sunne Lahor 1391 / 1971 .
el-Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ (1-2), Beyrut, 1351 (Ofset)
Ahmed Cevded Paşa, Kısâs-ı Enbiyâ (1-2) İst. 1386/1966, Bedir Yayınevi
Ahmed b. Hanbel, Musned (1-6) Mısır 1313/1895.
Aliyyu'l-Kârî, el-Esrâru'l-Marûa fi'l-Ahbâr'i'l-Mevdûa, Beyrut 1391/1971.
Âsım Efendî, Mütercim, Kâmus Tercemesi (1-4)
el-Buhârî, Ebû Abdillâh, Muhammed b. İsmâîl, el-Câmisu's-Sahîh (Cüz:1-9)
Mısır 1311-12 /1893-94
el-Buhârî, Ebû Abdillâh, Muhammed b. İsmâîl, et-Târihu'l-Kebîr (1-9)
Haydarâbâd 1380/1960.
el-Beyhâkî, Ebûbekir Ahmed b. el-Haseyn b. Ali Kitâbu'l-Esmâ ve's- Sifat,
Mısır 1358 (M. Zahid el-Mevseri'nin tashih ve tatlîkleriyle)
el-Beyhâkî, es-Sunenu'l-Kubrâ (1-10) Haydarâbâd, 1344-1355
Bilmen, Ömer Nasûhî, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmusu (1-8)
el-Câhîz, Ebû Osman Amr b. Bahr, el-Beyân ve't-Tebyîn (1-4) Mısır
1395/1975 (Tahkîk: Abdusselâm Muhammed Hârûn)
Çağatay, Dr. Neşet-Çubukçu, Dr. İ. Âgâh, İslâm Mezhepleri Târîhi (1-)
A.Ü.İ.F. Yayınları LIX, Ank., 1965.
ed-Dârimî, es-Sunen (1-2) Neşr: Ahmed Muhammed Dehmân.
Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as, İbn İshak es-Sicistânî, es-Sunen (1-4)
Neşr: Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd.
ed-Demîrî, Kemâluddîn, Kitâbu'l-Hayevân (1-2) Mısır 1313-14/ 1995-96
el-Endelusi, el-Bekrî, Abdullah b. Abdilaziz, Mu'cemu M'asta'cem, Mısır,
1368/1949.
İbnu'l-Esîr, Mecdüddîn, en-Nihâye fî Ğarîbi'l-Hadîs (1-5) Mısır 1385/1965
İbnu'l-Esîr, İzzüddîn, Usdu'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe (1-7) kitâbu's-Şa'b
el-Fettenî, Tezkiratu'l-Mevdûât, Beyrut, 1399 (Ofset)
Goldiher, Ignaz, Gesammelte Schriften (1-6) Hildesheim 1967
İbn Hacer, el-Askalânî, el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe (1-4) Mısır 1328/1910
İbn Hacer, el-Askalânî, Lisânu'l-Mizân (1-6) Haydarâbâd 1329-31 / 1911-13
İbn Hacer, el-Askalânî, Nuhbetu'l-Fiker Şerhi (Terc: Doç. Dr. Talât Koçyiğit)
A.Ü.İ.F. Yayınları C. Ank., 1971.
İbn Hacer, el-Askalânî, Tabsîru'l-Muntebih, Tahrîru'l-Muştebih (1-4) el-Mekte
betu'l-İlmiyye, Beyrut (Ofset-Tarihsiz)
İbn Hacer, el-Askalânî, Takrîbu't-Tehzîb (1-2) Beyrut 1395/1975

- İbn Hacer, el-Askalânî, Tehzîbu't-Tehzîb** (1-12) Haydarâbâd 1325-27/1907-9
- İbn Hallikân, Vefeyatu'l-Ayân** (1-6) Mısır 1367/1948
- el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân** (1-8) Mısır 1324/1906
- Hamidullah, Prof. Dr. Muhammed, İslâm Peygamberi** (1-2) (Terc:M.Said Mutlu) İst., 1966.
- el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Fakîh ve'l-Mutefakkîh** (1-2) Beyrut 1395/1975.
- el-Hatîb el-Bağdâdî, el-Kifâye fî lîmî'r-Rivâye**, Mısır (?) Tahkik : Abdulhalîm Muhammed Abdulhalîm-Abdurrahman Hasen Mahmud
- el-Hatîb el-Bağdâdî, Şerefu Ashâbi'l-Hadîs** (Tahkik: Doç.Dr.Mehmed Said Hatiboğlu) A.Ü.İ.F. Yayınları XCI, Ank., 1972.
- el-Hatîb el-Bağdâdî, Tarihü Bağdâd** (1-14) Mısır 1349/1931.
- el-Hayyât el-Mu'tezilî, el-İntisâr ve'r-Redd alâ İbnî'r-Râvendî el-Mulhid mâ kasade bihi mine'l-Kezib ala'l-Muslimîn ve't-Ta'n aleyhim.** Beyrut, 1957 (Dr. Albert Nasrî'nin Fransızca tercemesiyle birlikte)
- İbn Hıbbân, Muhammed Ebû Hâtîm el-Bustî, Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhad disîn ve'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn** (1-3) Halep 1396/1976.
- el-Humeydî, el-Musned Haydarâbâd, 1382-83.**
- İbn Huzeyme, Kitabu't-Tevhîd**, Beyrut, 1397 (Ofset)
- el-İsfahânî, Ebu'l-Ferec, Kitâbu'l-Ağânî** (1-21) Mısır 1322-23/1905-6
- A.Ü.İlâhiyat Fakültesi dergisi, Sayı: XIV ve XXI**
- İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. neşri, İst., 1966-75.**
- İsmail Paşa, Bağdadlı, İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zunûn** (1-2) M.E.B. neşri , İst., 1971-72.
- The Jewish Encyclopedia, (1-12) Newyork 1901-6 (Funk and Wagnalls Company)**
- el-Karahîsârî, Mustafa b. Şemsiddîn, Ahter-i Kebîr, İst. 1321**
- Kâtib Çelebi (Hacı Hallîfe), Keşfu'z-Zunûn** (1-2) M.E.B. Neşri, İst., 1971
- Kitâb-ı Mukaddes, İst. 1949**
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed, Abdullah b. Muslim, Edebu'l-Kâtib** (İstanbul Süleymaniye Kütübhânesi, Reîsu'l-Küttâb: 742)
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed, Abdullah b. Muslim, Kitâbu's-Şî'r ve's-Şuarâ,** Mısır 1322/1904 ve Leiden 1902 baskıları.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed, Abdullah b. Muslim, Tevîlu Muşkilî'l-Kur'ân,** Mısır 1393/1973, Neşr: Ahmed Muhammed Sakr
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed, Abdullah b. Muslim, İhtilâ'ul-Hadîs ve's-Sunen, Süleymaniye Ktb. Esad Efendî.**
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed, Abdullah b. Muslim, Muhtelifu'l-Hadîs,** Süleymaniye Ktb. Esad Efendî:161.
- Lecomte Gerard, Ibn Qutayba l'homme, son œuvre, ses idées, Damas' 1965**
- Locomte Gerard, Le Traité des Divergences du Hadith d'Ibn Qutayba, Damas 1965**
- İbn Mâce Ebû Abdillâh el-Kazvînî, es-Sunen** (1-2) Neşr: Muhammed Fuad Abdalbâki
- Mâlik b. Enes, el-Muvatta', Mısır (?) Kitâbu's-Şa'b**
- İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab** (1-20) Mısır 1308/1890

- el-Mu'cemu'l-Mufehres II Elfâzi'l-Hadisî'n-Nebevî,** (1-7) Leiden 1936-69 (Ofset)
- Muhammed Derviş el-Hût,** Esne'l-Matâlib fî ehâdisê Muhtelifeti'l-Merâtib, Beyrut, 1403.
- Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî,** el-Câmiu's-Sahîh (1-5) Beyrut 1375/1956, Neşr : Muhammed Fuad Abdulbâkî
- en-Nesâî,** Ebû Abdîrrahman, **Ahmed b. Şuayb,** es-Sunen (Bişerhi's-Suyûtî ve hâşiyeti'l-İmâm es-Sindî) (1-8) Mısır 1348/1930
- Okîç, Prof Muhammed Tayyîb,** Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tedkikler, A.Ü.İ.F. Yayınları XXVII, İst., 1959.
- İbn Sa'd,** et-Tabakâtu'l-Kubrâ (1-9) Leiden 1904-40 ve Beyrut baskıları.
- İbnu's-Salâh,** Ebû Amr, **Osman b. Abdîrrahman eş-Şehrazûrî,** Ulûmu'l-Hadîs (Mukaddimetu İbni's-Salâh) Haleb 1386/1966
- es-San'ânî,** Subulu's-selâm Şerhu Bulûgî'l-Merâm (1-4) Muhammed b.Suud Üniversitesi Yayını (Riyad)
- Sauvaget, Jean,** İslâm Dünyâsı-Kısa Kronolojî (terc: Suut Kemal Yetkin-Fâik Reşit Unat) A.Ü.İ.F. Yayınları XLIV, Ank., 1963
- es-Sehâvî, Şemsuddîn, Ebu'l-Hayr, Muhammed b. Abdîrrahman,** el-Makâsî du'l-Hasene Mısır 1375/1956
- es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân,** el-Câmiu's-Sağîr (1-2) Mısır 1373/1954
- es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân,** el-Leâli'l-Masnûa fî ahâydisi'l-Mevdûa (1-2) Mısır (?)
- es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân,** el-Muzhir, Mısır (?)
- es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân,** Tabakâtu'l-Huffâz, Mısır 1393/1973
- es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân,** Tedrîbu'r-Râvî (1-2) Mısır 1385/1966
- Şâkir, Ahmed Muhammed,** el-Bâlsu'l-Hasîs Şerhu İhtisârî Ulûmi'l-Hadis, Beyrut (?)
- eş-Şafîi, Muhammed b. İdrîs,** el-Um (1-7) Kitâbu's-Şa'b
- eş-Şafîi, Muhammed b. İdrîs,** el-Umm (1-8) Mısır 1393/1973 (Ofset)
- eş-Şafîi, Muhammed b. İdrîs,** er-Risâle, Mısır 1358/1940 Neşr : Ahmed Muhammed Şâkir
- eş-Şevkânî, Neylu'l-Evtâr** (1-8) Mısır 1297/1879
- eş-Şîrâzî, Ebû İshak** Tabakâtu'l-Fukahâ, Beyrut 1970
- et-Taberî, İbn Cerîr,** Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulûk (1-11) (Tahkik: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Dâr Suveydân-Beyrut
- İbn Teymiyye,** Tefsîru Sûrati'l-İhlas, Mısır 1352/1933
- et-Tirmizî, Muhammed b. İsâ,** el-Câmiu's-Sahîh (1-5) Mısır 1356-95/1937-75 (Neşr: Ahmed Muhammed Şâkir - M.Fuad Abdulbâkî)
- İbn Ebl Yâ'îlâ,** Tabakâtu'l-Hanâbile (1-2) Mısır, 1371/1952.
- Yazır, Elmalî Hamdî,** Hak Dini Kur'an dili (1-9) İst.
- ez-Zebidî, Tâcu'l-Arûs** (1-10) Mısır 1306/1888
- ez-Zehabî, el-Muğnî fî'd-Duafâ** (1-2) Haleb 1391/1971
- ez-Zehabî, Tezkiratu'l-Huffaz** (1-4) Haydarâbâd 1375-77/1955-58
- ez-Zehabî, Mîzânu'l-İtidâl** (1-4) Beyrut 1382/1963 (Tahkîk: Ali Muhammed

İÇİNDEKİLER

2. Baskının Önsözü	5
Takdim	10
1. Baskının Önsözü	19
Muhtelifu'l-Hadîs ilmi nedir?	25
İbn Kuteybe'nin hayatı ve eserleri	29
Te'vil'in Fransızca tercemesi üzerine	39
İbn Kuteybe'nin "Te'vil'i ile alakalı olarak, kıymetli âlim Merhum Prof Muhammed Tayyib Okîç'in eserinin fransızca tercüme- sinin tanıtılmasıyla ilgili makâlesinin ilgili kısmı	44
İbn Kuteybe'nin doğum ve ölüm tarihleri arasındaki vak'aları ihtiva eden kısa bir kronoloji	46
Arapça metnin musahhihinin mukaddimesi ve "Te'vil" in isnadları ve semâ'ları	52
"TE'VÎLU MUHTELİFİ'L-HADÎS" Tercümesi :	57
Kelamcıların Hadîsçilere itirazları, yalan ve mütenakız rivayetle- leri naklettikleri için onları suçlamaları	59
Hâricîler, Murcîe, kaderiyye (Mutezile), Râfizîler, bunların muha- lifleri ve her fırkanın görüşleri ve dayandıkları deliller	59-66
Onların: zayıf hadisleri, hurafeleri ve teşbih (antrophomorphism) ifade eden hadisleri rivayetleri sebebiyle hadîsçilere hakaret etmeleri	66-69
<u>Ravilerin cerhi</u> hususunda hadîsçilerin cerh imamlarına körükörü uymaları, mezheb bakımından aynı olduğu halde raviler arasında tarafgirlik yaptıkları, cehalet, gaflet, lahn ve tashifte bulundukları iftirası	69-76
Kelamcılar ve Re'y ehli Fıkıhçılar hakkında	77
A) Re'y taraftarlarına ve Kelamcılara tevcih edebilecek hücum lar	77-78
B) Cebriyenin Meşhurlarından birkaçı:	
1) en-Nazzâm ve fikirleri	84-87

en-Nezzâmın Ebûbekr ve Ömer'e itiraz etmesi	87
en-Nezzâmın Ali ve Ibnu Mes'ud'a itirazı	88
en-Nezzâmın Huzeyfe ve Ebû Hurayra'ya itirazı	91
İbnu Kuteybe Nazzâm'a cevap vermeğe başlıyor	93
Nazzâm'a karşı Ebûbekr'i (R.A.) müdafaası	94
İbnu Mes'ud'u müdafaası	95
Huzeyfe'nin (R.A.) müdafaası ve İbnu Kuteybe'nin mühim maslahatlar için yalan söylemeğe ruhsat vermesi, yeminde tevriyenin cevazı ve maâriz (üstü kapalı söz söylemek) le alâkalı güzel misaller	105
en-Nazzâm'ın Ebû Hurayra'ya itirazının cevabı	111
2) Ebu'l-Huzeyl el-Allâf	116
3) Ubeydullah b. el-Hasen ve tenâkuzları	118
4) Bekriyye'nin kurucusu Bekr'i'l-Ammî, mezhebinin zayıflığı, hücumları	119
5) Hişâm b. el-Hakem ve çirkin görüşleri	121
6) Sümâme ve dinsizliği	122
7) Muhammed b. Cehm el-Bermekî	123
"Rasulullah'ın, hayvana, ayağı sürçünce vurunuz; kaçınca vurmayınız." hadisi ve bunun izahi	124
8) Re'y ehli, özellikle Ebû Hanife	124
Re'y ehli,onların kıyas ve istihsanlarının misalleri ve Ebû Hanife'den rivayet edilen bazı garip görüşler	124
İshak b. Râhûye'nin Re'y ehlini kusurlu görmesi, onların çirkin görüşlerine karşı itiraz etmesi, Allahın Kitabını ve Rasûlünün sünnetini atıp kıyasa sarıldıkları için onları kötölemesi ve buna dair misaller vermesi	127
Re'y ehlinin Kur'ân'a muhalefeti	130
Şâ'bînin kıyastan sakındırması ve kıyası zemmi	133
9) el-Câhiz; akaid ve din hususundaki istikrarsızlığı, Rasulullah'ın hadisi ile alay etmesi,hadis uydurması ve bâtılı desteklemesi	135

C) Kelamdan uzak durmayı gerektiren sebepler	138
--	-----

Kelamcılarının diğer bazı görüşleri ve garib fikirleri	138
İbn Kuteybe'nin gençliğinde Kelamcılara aldanışı, sonra onların sadece kıyas'ın uygun olması için Allaha karşı cüretkârlık ettiklerini müşahade edişi	139
Kelamcılarının, kaç kişinin rivayet ettiği, haber sâbit olur, bu husustaki ihtilafları, İbnü Kuteybe'nin, âdil ve sâdık bir ravinin rivayet ettiği haberin sabit olacağını kabul etmesi	144
D) Re'y ve Kelâm ehlinin tefsirlerinden örnekler	146
Nakle dayanmaksızın, kendi mezheblerine uygun şekilde yaptıkları bazı acaib tefsirler	146-150
E) Rafizîlerin tefsirlerinden örnekler ; Rafizîlerin bazı ayetleri - Cifr ilmi sayesinde Kur'an'ın bâtını bildiklerini iddia ederek- keyiflerine göre tefsir etmeleri	151
Râfizi fırkasının kolları	153

ASHÂBU'L-HADÎS (HADİSÇİLER)

I - Hadis kritiği üzerine : Hadisçilerin hakkı aramaları ve onlara nisbet edilen bazı kusurların cevaplandırılması ve uydurma, asılsız bazı hadislerle dair ikazda bulunulması,	155
Hadisçilerin unuttukları bir hadisi kendi kendilerinden rivayet etmeleri	158
Hadisçilerin zayıf rivayetlere karşı ikazı	161
Hadisçilerin İ'rab hususunda, fakîhin de şiir hususunda ayağının sürçmesi ayıbı değildir	162
II - Bizzat Hadisçilerin bazı hataları	164
Kelamcılarının Hadisçilere Haşeviyye, Nâbite, Cebriyye, Ğusâ, Ğusr lakablarını takmaları, fakat "Kaderiyye, Râfıza, Murcie ve Hâricî" isimleri hakkında hadis vârid olduğu gibi, bu isimler hakkında hadis bulunmadığının açıklanması ve onlar hakkındaki vârid olan hadislerin beyanı	165
Hadisçilere takılan bu lakabların onlara uymadığı, bu isimleri esas sahiblerine vermek gerektiği	166
Onların, "Hadisçiler birtakım kimselerden hadis yazıyorlar da onların emsali olan diğerlerinden yazmıyorlar." demelerine İbn Kuteybe'nin cevabı	170

Onların, "Her fırka kendi itikadının hak olduğuna, başkalarının dalâlette olduğuna inanır... Hadisçiler kendilerinin hak üzere olduklarını nereden biliyorlar ." sözüne karşı İbn Kuteybenin cevabı	171
Kelamcıların iddialarına göre, mütenakız,Kur'an'a aykırı nazar ve aklın delillerinin reddettiği hadisler	173
1- Âdemin sırtının meshedilmesi ve zürriyyetinin oradan çıkarılması ile, "Allahın, Âdemin zürriyetini onun sulbünden çıkardığına dair olan hadisin arasının bulunması	173
2- "Küçük ve büyük abdestte kibleye dönmekten Rasulullahın nehyetmesiyle", ile Rasulullahın helâsının kibleye çevrilmesini emretmesi"nin uzlaştırılması	176
3- Tek ayakkabı ile yürümeyi nehyeden hadisle,"Rasulullah'ın tamir ettiresiye kadar - tek ayakkabı ile yürüdüğüne dair hadisin uzlaştırılması	177
4- Hz. Âişe'nin "Rasulullah aslâ ayakta iken bevletmedi." hadisiyle , "Ebû Hurayra'nın "Rasulullahın ayakta bevlettiğine dair" hadisin uzlaştırılması	178
5- Rasulullahtan, patronunun hanımı ile zina eden biri hakkında Allahın Kitabı ile hükmedilmesi istendiğinde Rasulullahın değnek ve sürgün cezası verdiği, halbuki bu cezaların Kur'anda bulunmadığı hususunun cevabı	179
6- Rasulullah'ın, emanet mücevher alan ve bunları satan kadının elinin kesilmesini -icmaa muhalif olarak - emretmesinin cevabı	181
7- "Ben, şüphe etmeğe, babam İbrahim'den daha lâiyğim." ve Allah Lût'a rahmet etsin, keşke bir Rûkn-ü şedîde sığınsaydı. "ve "Yusuf'un çağrıldığı şeye çağrılsa idim, ben icabet ederdim." hadislerinin uzlaştırılması	184
8- "Yüz senesinden sonra yeryüzünde nefes alan bir canlı kalmaz." hadisinin açıklanması	187
9- "Güneş ve Ay kıyamet günü ateşte dürülmüş iki öküzdür." hadisine itirazlarının cevabı	189
10- Sirayeti red ve kabul eden iki hadisin uzlaştırılması	191
11- Sıcaklığın şiddetinden (namazı tehir etmesi için)Rasulullah'a	

- şikâyetle bulunulduğu, bu şikâyeti dinlemediği" hadisi ile "Namazı hava serinleyince kılınız." hadisinin uzlaştırılması 200
- 12- "Aslâ hiçbir peygamber Allaha küfretmemiştir." hadisi ile "Rasulullahın kırk sene kavminin dini üzere olduğu" hadisinin uzlaştırılması 201
- 13- "Ümmetim yağmura benzer, başı mı hayırlıdır sonu mu bilinmez!" hadisiyle "İslam başlangıçta garib idi, sonra tekrar garib olacaktır." hadisinin uzlaştırılması 206
- 14- "Beni, Yunus'dan (A.S.) üstün tutmayın ve peygamberler arasında tercih yapmayın." hadisiyle "Ben ,Âdem oğlunun efendisiyim, öğünmüyorum." hadisinin uzlaştırılması 207
- 15- "Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan Cennete giremez." hadisiyle, "Lâ ilâhe illâllah diyen zina etse de, hırsızlık etse de Cennete girer." hadisinin uzlaştırılması 209
- 16- "Belki (Allaha kendimi unutturarak) O'nu şaşıtırm diyerek adamın birinin kendisini yaktırıp, kölünü denize savurttuğuna, Allahın bu adamı afvettiğine dair hadisle alâkalı olarak onlara (Kelamcılara) cevap 211
- 17- "Kim, intikam alır korkusuyla yılanları öldürmeyi terkederse, şüphesiz küfre girmiş olur." hadisiyle, "Eğer siz yasak edildiğiniz günahların büyüklerinden sakınırsanız, sizin diğer kaba-hatlarınızı örteriz." ayetinin uzlaştırılması 212
- 18- "Benim bu minberim, Cennet kaplarından bir kapı üzerindedir, benim kabrim ile minberim arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir." hadisiyle "Cennet yedinci kat semâdadır." hadisinin uzlaştırılması 214
- 19- "İmamlar Kureyşten olur." hadisiyle, "Hz. Ömer'in "Eğer Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim hayatta olsaydı, hiç tereddüd etmezdim." hadislerinin uzlaştırılması 216
- 20- "Güneş şeytanın iki boynuzu arasından doğar, binâenaleyh Güneş doğarken namaz kılmayın." hadisleriyle ilgili cevap . 217
- 21- "Her doğan fıtrat üzere doğar." hadisiyle, "Şakî anasının kar-nında iken şakî (kötü) olandır.... ilâh." hadisinin uzlaştırıl-ması 223
- 22- "Biriniz uykudan uyunınca üç kere yıkamadan ellerini su

- kabına sokmasın. Çünkü o, elinin neredede gecelediğini bilemez." hadisi hakkındaki itirazlarının cevabı 226
- 23- "Develerin yattığı yerlerde namaz kılmaktan Rasulullahın nehyettiği, çünkü develerin şeytandan yaratıldığı." hadisine itirazlara cevab 228
- 24- "Eğer köpekler ümmetlerden bir ümmet olmasaydı onların öldürülmesini emrederdim." hadisiyle, "Rasulullah Medinede bir tane bile kalmamak üzere bütün köpeklerin öldürülmelelerini emretti." hadislerinin uzlaştırılması ve itirazların cevabı . 230
- 25- "Beş fâsık vardır ki Harem (Mekke hududları) dahilinde de, bu hududların dışında da öldürülür." hadisine itirazlarına cevab 234
- 26- "Rasulullah, zırhı birkaç sa' arpa karşılığında bir Yahudide rehin iken vefat etti." hadisine itirazlarına cevab 240
- 27- Rasulullahın Amr b. el-Âs'a bir topluluk arasında hâkimlik yapmasını emrettiği ve ona, "Onların aralarında hüküm ver. Eğer (hükmünde) isabet edersen sana on sevab var... ilah." hadisine itirazlarına cevab 245
- 28- "Kim bir iyilik yapmağa karar verir, o iyiliği yapmazsa, ona sadece bir sevab yazılır." hadisiyle, "Kişinin niyyeti amelinden hayırlıdır." hadisinin uzlaştırılması 247
- 29- Rasulullahın Bedr kuyusundaki kâfir ölüleriyle konuşması ile, "... sen kabirde bulunanlara işittirecek degilsin." ayetinin uzlaştırılması 248
- 30- "Namazda size en seçkinleriniz imamlık etsin..." hadisiyle "Her berr (iyi) nin ve fâcir (kötü) nün arkasında namazı kılinız." hadisinin uzlaştırılması 253
- 31- "Kim malı uğrunda öldürülürse şehiddir." hadisiyle "Evinin çulu ol..." hadisinin uzlaştırılması 254
- 32- Hz. Ali'nin, "Rasulullah bana dua ettiğinden beri hiçbir hükmümde şüpheye düşmedim." sözüyle, onun çocuklarının anneleri hakkında değişik görüşleri ve dede(nin mirası) hakkında farklı hükümler vermesinin uzlaştırılması 256
- 33- "Tek başına yolculuk eden şeytandır." hadisiyle, "Rasulullah elçi (haberci)leri tek başına yollardı." hadisinin uzlaştırıl-

ması	265
34- "Allah hırsıza lanet etsin, yumurta çalar eli kesilir...ilah." hadisiyle , "Ancak çeyrek dinar (değerindeki bir eşyanın çalınmasında) el kesme vardır." hadisinin uzlaştırılması	268
35- "Rasulullahın fakirlikten Allaha sığınması." hadisiyle onun "Senden benim ve mevlânın zengiliğini isterim." hadisi ve "Allahım beni miskin olarak haşret ... ilah" hadisinin uzlaştırılması	270
36- "Zina eden, zina ederken mümin değildir." hadisiyle, "Kim Lâ ilâhe illallah derse o cennettedir, zina etse de , hırsızlık yap-sa da!" hadisinin uzlaştırılması	273
37- "Hz.Âişe'nin, Rasulullahın elbisesindek meniyi oğuşturması ve yıkaması." ile ilgili iki hadisin uzlaştırılması	278
38- Deri dibağatlandı mı, temiz olmuş olur." hadisiyle "Meytenin ne derisinden faydalanın ne de sinirinden" hadislerinin uzlaştırılması	279
39- Hz.Âişe'nin "Rasulullah bizim ne iç çamaşırlarımızla, ne de dış elbiselerimizle namaz kılmazdı.. ilah" hadisiyle, "Rasulullah gece namaz kılardı, ben de üzerimde mirt olduğu halde onun yanibaşında olurdum... ilah" sözünün uzlaştırılması ..	281
40- Rasulullaha sihir tesir etmesi hadisine itirazları ve Babilli iki melek ve sihirle alâkalı bazı şaşırtıcı şeyler hakkında	283
41- "Benden sonra nebî yoktur." hadisiyle, "Mesih iner ve domuzu öldürür." hadisinin uzlaştırılması	296
42- "Rasulullah, borcunun ödenmesi için karşılığını bırakmayan borçlunun cenaze namazını kılmazdı." hadisiyle, "Kim mal bırakırsa âilesinindir. Kim borç bırakırsa benim üzerimedir." hadisinin uzlaştırılması	298
43- "Rasulullahın Mâiz'i (R.A.) zina ettiğini huzurunda dört kere ikrar etmedikten sonra recmetmediği... ilah" hadisiyle, "Eğer itiraf ederse recmet ... ilah" hadisinin uzlaştırılması	299
44- Kur'an tarafından ibtal edilen ve Hâriciler tarafından delil olarak ileri sürülen hükümler. Bu hükümlerden, "Eğer bir fu-huş yapırlarsa...ilah" ayetinin reddettiği recmle alâkalı bir hüküm ve bunun açıklaması	303

- 45- "Vâris için vasiyyet yoktur." hadisiyle, "Sizden birinize ölüm alâmetleri belirlediği zaman ... ilah" ayetinin uzlaştırılması ... 304
- 46- "Kadın ile halası ve teyzesinin bir nikah altında toplanmasının haram kılınmasına, Kur'an'da zikredilmediği için itiraz etmelerine cevap ve Sünnetin üç kısma taksimi 305
- 47- "Cuma günü gusletmek, âkil ve bâliğ olan herkese vâcibtir." hadisiyle, "Kim Cuma günü abdest alırsa iyi ve güzeldir. Fakat kim guslederse o daha iyidir." hadisinin uzlaştırılması ... 313
- 48- "Eğer Kur'an hayvan derisi içine konsa, sonra ateşe atılsa yanmaz." hadisine itirazların cevabı 315
- 49- "Sıla-i rahm ömrü arttırır." hadisiyle "ecelleri gelince bir an geri kalmazlar ve öne de geçmezler." ayetinin uzlaştırılması 317
- 50- "Sadaka kaçınılmaz kazâyı defeder." hadisiyle, "Biz her şeyi dilediğimiz zaman ona sözümüz sadece şöyle dememizdir: "Ol!", o da olurur." ayetinin uzlaştırılması 318
- 51- "Başınıza öyle imamlar (idareciler) gelecek ki, onlara itaat ettiğiniz takdirde azmış, isyan ettiğiniz takdirde ise sapıtmış olacaksınız." hadisine, başı sonunu iptal etmektedir diye itirazlarına cevap 319
- 52- "Kıyamet günü Rabbinizi, ondördünde ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz. Onu görmek için izdihama maruz kalmayacaksınız." hadisiyle, "...Hiçbir göz onu ihâta ve idrak edemez, fakat o bütün gözleri ihâta eder." ayetinin uzlaştırılması ... 320
- 53- "Müminin kalbi Allahın (C.C.) parmaklarından iki parmağı arasındadır." hadisinin manası 326
- 54- "O'nun iki eli de sağ'dır." hadisinin manası 327
- 55- "Rabbiniz sizin yana yakıla inlemenize, ümitsizliğe düşmenize ve kendisinin sizin duanızı sûr'atle icabet etmesine hayret eder." ve "(Allahın) birşeye gülmesi..." hadisinin manası 328
- 56- "Rüzgara sövmeyiniz, çünkü o Rahmanın nefesindendir." hadisinin manası 330
- 57- "Allah (C.C.) attığı son adımını "Vecc" e atmıştır." hadisinin manası 331
- 58- "Kâfirin dışı Cehennemde Uhud dağı büyüklüğündedir. Derisinin kalınlığı da cebbâr zirâ ile kırk zira'dır." hadisinin ma-

nası	333
59- "Hacer-i Esved Allahın yeryüzündeki sağ elidir, onunla insanlardan dilediği ile musafaha eder." hadisinin manası ...	334
60- "Rabbimi en güzel sûrette gördüm. Elini iki omuzum arasına koydu, öyle ki parmaklarının soğukluğunu iki göğsüm arasındada hissettim." hadisinin manası	335
61- "Allah Âdemi kendi sûretinde yarattı." hadisinin manası	338
62- "Gökleri ve yeri yaratmazdan önce Rabbimiz nerde idi? " diye soran birine Rasulullah, "Bir bulut içersindeydi, üstü hava, altı hava idi." dedi, hadisinin manası	343
63- "Zamana sövmeyiniz. Muhakkak ki Allah zamanın ta kendisidir." hadisinin manası	344
64- "Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırim." hadisinin manası	347
65- İbnu Umri Mektum girdiği zaman hanımlarından ikisine örtünmelerini emretmesi ve onlara, "O kör ise siz de mi körsünüz?" buyurmasına itirazlarının cevabı	348
66- "Gelir (faydalanma) risk karşılığındadır." hadisiyle, "Kim sütü memesinden bırakılmış bir hayvan satın alırsa üç gün muhayyerdir, dilerse hayvanı geri verir ve hayvanla birlikte bir sa' yiyecek de verir." hadislerinin uzlaştırılması	349
67- "Şu'a hakkı bakımından (en haklı olan) bir kimsenin komşusudur." hadisiyle, "Rasulullah şu'a hakkını ancak taksim edilemeyen mallar için geçerli kıldı. Lâkin sınırlar belirlenip, yollar ayrıldığı zaman şu'a hakkı yoktur." hadisinin uzlaştırılması	351
68- Birinizin kabına " Sinek düştüğü zaman onu kaba daldırın. Muhakkak ki onun iki kanadının birisinde zehir, diğesinde de onun panzehiri vardır. Sinek önce zehirini akıtır, sonra (daldırınca) da panzehirini akıtır." hadisine itirazlarının cevabı ..	353
69- Râfizilerin Ashabı tekfir etmelerine, "Birtakım adamlar elbette bana, havzıma gelecekler. Sonra elbette benim önümden alınıp götürülecekler. Ben de o zaman "Yâ Rabbi, ashabcağızım, ashabcağızım..." derim, hadisini delil getirmelerine cevab	358

- 70- "Mûsâ (A.S.) ve Ebûbekri (R.A.) kaderî (mutezîlî) idi" rivayeti hakkındaki iftiralarının cevabı 362
- 71- "Hayâ imandan bir şubedir" hadisinin manası ve îman sonradan kazanılır, hayâ ise kişide yerleşmiş bir huy ve tabiattır." dedikleri şüphelerinin cevabı 364
- 72- "Biriniz evinde namazı kılar da sonra namazı bitirmemişken imama yetişirse onunla beraber namazı kılsın. Bu ikinci namazı onun için nafîle olur." hadisiyle, "bir namazı bir günde iki defa kılmayın." hadisinin uzlaştırılması 366
- 73- "Rasulullah (S.A.V.) cünûb olduğu halde uyumak isterse, namaz abdesti gibi abdest alırdı." hadisiyle, "Rasulullah suya dokunmaksızın, cünûb olduğu halde uyurdu." hadisinin uzlaştırılması 370
- 74- "... Bevlettiği yere bir kova su dökün!" hadisiyle, "... üzerine bevlettiği toprağı alıp atın ve oraya su dökün." hadisinin uzlaştırılması 370
- 75- "Yolculukta oruç tutmaktan soran birine Rasulullahın söylediği, "Dilersen tut, dilersen tutma!" sözü ile, "Yolculukta oruç tutmak, o kimsenin (ramazanda) mukîm iken oruç tutması gibidir." sözünün uzlaştırılması 371
- 76- "Rasulullah, oruçlu iken hanımlarını öperdi." hadisiyle "Oruçlu iken hanımını öpen bir adamın durumunu sorana cevâben, "Orucun bozulduğunu söylemesinin" uzlaştırılması ve musannifin (İbnu Kuteybe'nin) bu meselede orucun bozulacağı görüşüne meyiletmesi 372
- 77- "Keçilere iyi davranınız. Çünkü keçi hoş bir maldır ve o cennettendir." hadisi hakkındaki itirazlarına cevab 373
- 78- "Geride kalanların kedisine ağılamalarından dolayı meyyite azab olunur." hadisini Kur'anın iki cihetten reddettiğine dair iddialarının cevabı 375
- 79- "Kişinin hanımıyla münasebetindeki sevabla ilgili hadise itirazlarına cevab 387
- 80- "Maymunların, zina ettiği için maymun recmettiklerine dâir rivayete itirazlarına cevab 388
- 81- "Kur'an'ın mahluk olduğuna dâir delil getirdikleri hadislerle

alâkalı cevap	392
82- Rasulullahın sarığına meshetmesi hadisiyle - sahih olmasına ve onu nesheden birşey bulunmamasına rağmen - amel edilmemesinin açıklanması ve rivayet edilen fakat çeşitli sebeplerle amel edilmeyip terk edilen birkaç hadisin izahı ..	395
83- Rasulullahın müşrik çocukları hakkında, " Onlar babalarındandır." sözüyle, " sizin seçkinleriniz de müşrik çocukları değildirler midir? " sözünün uzlaştırılması	399
84- Rasulullahın Sa'd b. Muâz hakkında, "Muhakkak ki Sa'd b. Muâz kurtulurdu." sözünün uzlaştırılması ve bu iki hadis hakkındaki itirazlarına cevap	400
85- Rasulullahın keler hakkındaki " Onu ne yerim, ne de onun yenmesini yasaklarım. Onu ne helal kılarım ne de haram." hadisi hakkındaki itirazlarına cevap	405
86- "Allah (C.C.) gecenin son üçte birinde aşağı semâyâya iner." hadisiyle alakalı itirazlarına cevap	408
87- "Mûsâ (A.S.) ölüm meleğinin gözüne bir tokat vurup onun bir gözünü kör etti." hadisine itirazlarına cevap	416
88- Üc'un bir dağı yerinden söktüğü... ilah" rivayetiyle ilgili itirazlarının cevabı ve bunun ne Rasulullahdan, ne de onun ashabından rivayet edilmediğinin beyânı ve kendilerine 3 noktadan bozukluk giren hadislerin anlatılması	420
89- Rasulullahın, "Benden Kur'an'ın haricinde hiçbirşey yazmayın... ilah" hadisiyle, Rasulullahın, "Yâ Rasulullah ilmi takyîd edeyim mi ? " dediği zaman Abdullah b. Ömer'e "Evet (takyîd et.)" demesinin uzlaştırılması	430
90- İbnu Abbâs'ın, "Hacer-i Esved Cennettendir ... ilah." haberine itirazlarına cevap ve İbnu'l-Hanefiyye'nin bu söze muhalefeti ve onun hakkında "O sadece şu vadilerin birindendir." demesinin izahı	432
91- "Ben eğlence ve şakadan değilim, eğlence ve şaka da benden değildir." hadisiyle, "Rasulullahın şakalaştığına..." dair hadislerin uzlaştırılması	435
92- "Allah (C.C.) utangaç, çekingen ve mütevazî ve aff olanları sever, lafazan erkeklere buğzeder." hadisiyle, "Hakikaten be-	

- yânın bazısı sihirdir." hadislerinin uzlaştırılması 444
- 93- "Biz peygamberler miras bırakmayız." hadisiyle, Allahın (C.C.) Zekerîyyâ'dan (A.S.) hikâye ettiği "Bana bir çocuk ihsan buyur ki bana da mirasçı olsun, Ya'kûb âilesine de mirasçı olsun." ayeti ve "Süleyman (A.S.) Dâvud'a (A.S.) mirasçı oldu." ayetinin uzlaştırılması ; Fâtımanın, babasının mirası hakkında münâzaası ve Ali ile Abbâs'ın Ebûbêkr'le davalaşmaları hakkında izah 448
- 94- "Çocuk sütten kesildikten sonra artık süt kardeşliği yoktur." hadisiyle, koca bir adam olduğu halde Sâlim'i emzirmesi için Sehle'ye izin vremesinin uzlaştırılması 456
- 95- Âişe'nin (R.A.) "Recm" ve "Yetişkin kimsenin emmesinin sayısı on'dur." ayeti nâzil olmuştu ve bu ayet Rasulullahın vefatı esnasında benim sedirimin altındaki bir sahifede idi. Rasulullah Allahın rahmetine kavuşunca, biz onunla meşgul iken, mahallenin hayvanlarından birisi eve girmiş ve bu sahife-yi yemiştir." sözüne itirazlarına cevap 461
- 96- "Yûsuf'a (A.S.) güzelliğın yarısı verilmiştir." hadisine itirazlarının cevabı 469
- 97- Ebû Hurayra'nın, "Rasulullah cariyelerin kazancından nehyetti." hadisine itirazlarına cevap 476
- 98- "Rasulullahın Cerhed'e (R.A.) açık olan baldırlarını örtmesini emretmesi" hadisiyle, Rasulullahın Osman'dan (R.A) hayâ ederek baldırlarını örtmesinin uzlaştırılması 478
- 99- "Kimin bir tarafı kırılır veya topal olursa, ihramdan çıkmış sayılır. Onun tekrar haccetmesi gerekir." hadisine, onu icma ve Kur'an ibtal etmektedir diye itiraz etmelerine cevap 480
- 100-"Sağ elinle ye. Muhakkak ki şeytan soluyla yer." hadisine itirazlarına cevap 481
- 101-"Vücudunu dağlattıran veya okuyup üflettiren tevekkül etmemiştir." hadisiyle, Rasulullahın Es'ad b. Zurâra'yı dağlaması ve "Sizin tedavi olduğunuz şeylerde bir hayır varsa bu olsa olsa hacamatçının yarmasında veya ateş ile dağlamasındadır." hadisinin uzlaştırılması 485
- 102-Rasulullahın bir kimsenin ayakta su içmesini yasaklaması

ile, kendisinin bu şekilde su içmesinin uzlaştırılması	492
103- "Suyu hiçbir şey necis (pis) etmez." hadisiyle , "Su iki kulle olunca necaset taşımaz." hadisinin uzlaştırılması	493
104- Hz. Âişe'nin (R.A.) "Hac için telbiye getirdim." rivayetiyle, "Umre için telbiye getirdim." rivayetinin uzlaştırılması	494
105- Rasulullahın okuyup üflemekten nehyetmesiyle, "Cafer'in (R.A.) iki oğlu Rasulullahın yanına götürüldü. Çocukların ikisi de nazar değdiği için zayıf idi. Rasulullah "İkisine de okutup üfletin." buyurdu." hadisinin uzlaştırılması ve onların, "Göz (nazar değmesi) neredeyse kaderi geçecekti." hadisine itirazlarına cevap	496
106- Rasulullahın veresiye bir hayvan karşılığında hayvan satmak (veya almak) tan nehyetmesiyle Abdullah b. Amr'a ileride alınacak sadaka develerinden iki deveye karşılık bir deve satın almasını emretmesinin uzlaştırılması	502
107- Hz.Âişe'nin, "Rasulullah hayz kanı fazlalaştığı zaman bize izar bağlanmamızı emreder, sonra bizimle mübâşeret ederdi... ilah." sözüyle, "Ben hayız görüyordum, yataktan hasıra indim." sözünün uzlaştırılması	504
108- "Kişinin rüyası tabir edilmedikçe kuşun pençesindedir, ne zaman tabir edilirse düşer." hadisine itirazlarına cevap . . .	505
109- "Amelden tâkatınız yettiği kadarını yüklenin, muhkkak ki siz usanıp bıkmadıkça Allah (C.C.) da bıkmaz." hadisine itirazlarına cevap	508

İNDEKSLER	511
I- Konular İndeksi	512
II- Şahıs isimleri indeksi	524
III- Kabîle-Fırka-Mezheb-Dinler indeksi	532
IV- Yer isimleri indeksi	534
V- Hayvan isimleri indeksi	536
VI- Yiyecek isimleri indeksi	538
VII- Âyetler indeksi	539
VIII- İbn Kuteybe'nin "Te'vil" de zikrettiği eserlerin indeksi	546
BİBLİYOGRAFYA	547
İÇİNDEKİLER	550

